

ΜΠΑΜΠΗ ΑΝΝΙΝΟΥ

Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ

ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΥΘΥΜΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑΙ

1925

Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ

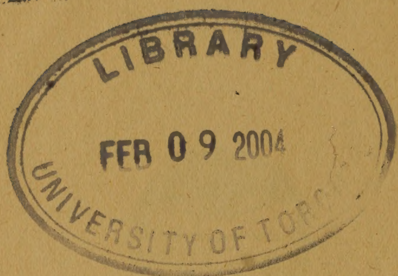
ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ

ΜΠΑΜΠΗ ΑΝΝΙΝΟΥ

Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ
ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΥΘΥΜΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ"
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

PRINTED IN GREEÇE

Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ

Μία δήλωσις εἶνε ἀναγκαία πρὸ παντὸς ἄλλου. Ἄλλοτε πρὸ ἐτῶν ὡμολόγησα δημοσίᾳ ὅτι πιστεύω εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Τώρα ἔρχομαι μὲ ὅλον τὸ θάρρος νὰ δηλώσω ὅτι πιστεύω εἰς τὴν Μυθολογίαν.

Ἠμπορεῖ αἴφνης νὰ μὴ πιστεύω εἰς τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα γίνονται «ἀναγνώσματα» εἰς τὰς ἐφημερίδας, οὔτε εἰς τὰς προφητείας τῶν κινουμένων τραπεζῶν, οὔτε εἰς τὰς ἐπαγγελίας τῶν ἐκλογικῶν προγραμμάτων, οὔτε εἰς τὰς διαφημίσεις τῶν ἑκάστοτε ἐφευρισκομένων νέων φαρμάκων ἢ μεθόδων θεραπείας. Πιστεύω ὅμως ἀδιστάκτως εἰς ὅσα περιέχει ἡ Μυθολογία τῶν προγόνων μας καὶ παραδέχομαι ὡς ὑπαρκτὰ ὅλα τἀλλόκοτα συνοικέσια, μεταξὺ τῶν θνητῶν καὶ τῶν ἀθανάτων, τῶν ταύρων, τῶν κύκνων, τῶν σατύρων, τῶν ἱπποκενταύρων καὶ τῶν περικαλλῶν ἡγεμονίδων τῆς ἀθῴας ἐκείνης ἐποχῆς, ἢ τῶν νυμφῶν τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασῶν, νυμφῶν αἵτινες δὲν θὰ εἶχον βεβαίως μεγάλην προῖκα, ἀφοῦ τόσον συγκαταβατικῶς ἀπεδέχοντο νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τοιούτων τεράτων.

Πιστεύω ἐπίσης ὅτι ἐξ αὐτῶν τῶν συνενώσεων παρήγετο τῷ ὄντι ἡ συμμιγὴς τεκτογονία τῶν χιμαιρικῶν πλασμάτων, ἐξ ἧς ἐδημιουργήθη ἡ χαριεστάτη τῶν ἐπὶ γῆς θρησκειῶν καὶ ἐνεπνεύσθη ἡ μεγαλοφυεστάτη τῶν τεχνῶν. Παραδέχομαι ὅτι καὶ οἱ ποταμοὶ ἐγέννων τέκνα, ἂν καὶ ὁ πτωχὸς Ἰλισός μας σήμερον μόλις καὶ μετὰ βίας ἠμπορεῖ νὰ γεννήσῃ ὀλίγους βατράχους—καὶ ἀρκετοὺς πυρετοὺς

διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Βατραχονησίου. Παραδέχομαι ὅτι ἡ Νὺξ καὶ ἡ Ἡμέρα ἔτικτον ὄχι φροντίδας, ὅπως εἰς τὴν σημερινὴν πεζὴν ἐποχήν, ἀλλὰ θεότητας.

Ἐν συντόμῳ παραδέχομαι ὅτι ὑπάρχει ὄχι μόνον ἐπικοινωνία πλήρης, ἀλλὰ καὶ ἐπιγαμία μεταξὺ τοῦ ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου κόσμου, μεταξὺ τῶν συγκεκριμένων πραγμάτων καὶ τῶν ἀφῃρημένων ἐννοιῶν, πρᾶγμα ἄλλως τε τὸ ὁποῖον παραδέχεται καὶ ἡ Γένεσις, ἥτις ἀναφέρει ὅτι οἱ ἄγγελοι ἠράσθησάν ποτε τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ κατήρχοντο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν πρὸς συνάντησίν των. Ἡ ἀπόστασις δὲν ἔχει σημασίαν προκειμένου περὶ ἔρωτος, ἀφοῦ καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔχομεν τὸ παράδειγμα ὅτι καὶ ἀπὸ τὴν Μαντζουρίαν ἀκόμη ἔρχονται οἱ ὁμογενεῖς γαμβροί, διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν καρδίαν τῶν χαριτωμένων Ἀτθίδων μας.

Ἡ πίστις μου αὕτη πρὸς τοὺς μυθολογικοὺς τοκετοὺς χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐπεισοδίου φαιδροῦ τοῦ δημοσιογραφικοῦ μου σταδίου, ὅπερ ἴσχυσε νὰ μεταβάλῃ ἐμέ, τὸν τέως Σαῦλον, εἰς Παῦλον, χωρὶς μολαταῦτα, ὡς ἐλπίζω, νὰ μοῦ ἀποδώσῃ καὶ ἠθικὴν ἰδιότητα ὁμοιοκαταληκτοῦσαν μὲ τἀνωτέρω δύο ὀνόματα. Προῆλθε δ' ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκ μιᾶς καλάθου, ἤ, διὰ νὰ εἶμαι ἀκριβέστερος, ἐκ τῆς δικαιοδοσίας μιᾶς καλάθου ἐγεννήθη τίποτε ὀλιγώτερον παρὰ εἷς Σύλλογος· εἰς τὸ τερατῶδες δὲ αὐτὸ περιστατικὸν ἐπρωτοστάτησα καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ὑπεκρίθην τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον λαμβάνει εἰς τὰς φυσιολογικὰς περιστάσεις ἡ θεὰ Εἰλείθυα. Τώρα, ἐὰν μεταξὺ τῶν ἀναγνωστῶν μου ὑπάρχουν καὶ μαιευτῆρες ξενιζόμενοι διὰ τὸ θαῦμα, παρακαλῶ αὐτοὺς νὰ ἔχουν μικρὰν ὑπομονὴν καὶ θὰ πεισθοῦν ἐκ τῶν λεπτομερειῶν ὅσας παρακατιὼν θ' ἀναφέρω περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ φαινομένου.

Καὶ ὅμως αὐτὴν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν μέλλω νὰ ἐπι-

ληφθῶ θέματος ἱλαροῦ, ἐξεγείροντος σκέψεις φαιδρὰς καὶ ἀναμνήσεις εὐθύμους, αἰσθάνομαι ποιάν τινα θλιβερὰν συγκίνησιν, ἀόριστόν τινα λυγμὸν ὀδύνης εἰς τὴν ψυχήν. Διότι τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς παρούσης ἀφηγήσεως, δὲν ἀνάγεται εἰς καθαρῶς ἀτομικάς μου ἐντυπώσεις, οὔτε ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἰδικόν μου βίον. Εἶνε κτῆμα κοινὸν τοῦ παρελθόντος μιᾶς ὁμάδος ἀγαθῶν φίλων ὁμηλίκων, ὁμοφρόνων, ὁμοτέχνων, μὲ κοῦφον καὶ ἄλκιμον βῆμα διανυόντων τότε τὴν ἀνάντη ἀνθόσπαρτον ἀτραπὸν τοῦ βίου, ἐχόντων κοινὰς τὰς ἰδέας καὶ τὰς ὀρέξεις, κοινοὺς τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρα, κοινὰς τὰς τέρψεις τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τοῦ βίου αἱ θύελλαι διέλυσαν τὸ σύμπλεγμα ἐκεῖνο, τὸ συνενούμενον διὰ τῶν δεσμῶν τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀφρόντιδος νεότητος. Πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, πάρα πολλούς, οἴμοι!, ἀκμαίους ἔτι καὶ εὐέλπιδας ἐθέρισε τὸ δρέπανον τοῦ θανάτου, οἱ ὀλίγοι δὲ ὑπολειφθέντες μεμονωμένοι πλέον κατερχόμεθα τὴν σκολιὰν κατωφέρειαν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν παγερὰν δύσιν. Οἱ πόθοι ἐνεκρώθησαν, τὰ ὄνειρα διεσκεδάσθησαν καὶ ἐκ τῶν τόσων φαιδρῶν γελώτων μόλις περισῴζεται τὸ ἐπανθοῦν ἀκόμη εἰς τὰ χείλη μερικῶν ἐξ αὐτῶν μειδίαμα, ἀνάμικτον καὶ τοῦτο μὲ τὸ ἐκχύλισμα τῆς ἀψίνθου, διὰ τῆς ὁποίας τοὺς ἐπότισαν αἱ βιοτικαὶ μέριμναι καὶ αἱ τρικυμίαι τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος, ἡ συνεπιφέρουσα ἐπιβούλως τὴν σύγκρισιν πρὸς τὴν ξηρότητα καὶ τὴν ἀνίαν τοῦ παρόντος, δάκνει μὲ φαρμακερὸν ὀδόντα τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς διαχύσεως καὶ προκαλεῖ τὸ ἄλγος περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦν οἱ περίφημοι στίχοι τοῦ Δάντου. Τοιαύτη ἡ Εἱμαρμένη.

Ὁ ἥλιος τῆς χαρᾶς δὲν λάμπει πάντοτε σταθερὸς καὶ παμφαής, ἀλλὰ συχνὰ σκιάζεται ἀπὸ τὰ νέφη τῆς ἀθυμίας καὶ τῆς ὀδύνης· ἐκ τῆς τοιαύτης δ' ἐναλλαγῆς παράγεται ἡ φωτοσκίασις τοῦ μεγάλου πίνακος τῆς ζωῆς.

Ἰδοὺ διατί, κυρίαι καὶ κύριοι, προτιθέμενος ν' ἀφηγηθῶ συμβάντα τινὰ τῶν εὐθύμων παρῳχημένων χρόνων ἀνεμνήσθην τῶν ἀγαπητῶν ἑταίρων ὅσοι συμμετέσχον αὐτῶν, θὰ ἐθεώρουν δὲ ἀσέβειαν, ἂν ἀναπολῶν ἰδίως ἐκείνους ἐξ αὐτῶν τοὺς ὁποίους καλύπτει ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἡ πλὰξ τοῦ τάφου δὲν ἀπηύθυνα πρὸ πάσης ἄλλης νύξεως τὸν ἀσπασμὸν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν προσφιλῆ αὐτῶν μνήμην.

* *
*

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν κάλαθον, ἥτις εἶνε ἡ ἀφετηρία τῆς διηγήσεώς μου καὶ τῆς ὁποίας τὸν τοκετὸν ἀναμένετε βεβαίως μετὰ περιεργείας.

Ἡ κάλαθος αὕτη εἶνε ἀντικείμενον χρησιμεῦον ὄχι μόνον εἰς τὴν πεζὴν ὑπηρεσίαν τοῦ οἴκου, καὶ ἰδίως εἰς τὴν μπουγάδαν, ὅπως γνωρίζουν αἱ οἰκοδέσποιναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, καὶ ἀπόδειξις εἶνε ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις τὴν μετεχειρίσθη κατὰ τοιοῦτον περίεργον τρόπον εἰς τὰς «Νεφέλας». Ὅσοι τυχὸν ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν ἔτυχε νὰ εἰσέλθουν ἐκ περιεργείας, ἢ χάριν φιλικῆς ἐπισκέψεως, εἰς δημοσιογραφικὸν γραφεῖον θὰ παρετήρησαν ὅτι ἡ κάλαθος εἶνε τὸ ἀναγκαιότατον τῶν ἐν αὐτῷ ἀντικειμένων. Ἠμποροῦν νὰ λείπουν τὰ μελανοδοχεῖα καὶ αἱ πένναι ἀπὸ μίαν ἐφημερίδα, ἠμπορεῖ νὰ λείπῃ ἡ πρώτη κυκλοφορία, ἠμποροῦν νὰ λείπουν αἱ ἀρχαί, ἠμπορεῖ νὰ λείπῃ καὶ αὐτὸ τὸ συντακτικὸν ἐπὶ τέλους, ἀλλ' ἡ κάλαθος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ.

Εἶνε προωρισμένον, ὡς γνωστόν, τὸ σκεῦος αὐτὸ νὰ δέχεται τἄχρηστα χαρτιὰ τὰ συσσωρευμένα καὶ πυργούμενα εἰς τὸ γραφεῖον παντὸς δημοσιογράφου, κατὰ περίεργον δὲ ὅσον καὶ ὀξύμωρον σχέσιν τὸ δοχεῖον αὐτὸ τῶν ἀχρή-

στων εἶνε τὸ χρησιμώτατον πάντων. Ἡ κάλαθος εἶνε τὸ κοιμητήριον ἔνθα ἐνταφιάζονται ὄχι μόνον τὰ μὴ χρησιμεύοντα πλέον χειρόγραφα, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ χρησιμοποιούμενα, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς θύραθεν συνεργασίας. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζουν οἱ τυχὸν ἀγνοοῦντες τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἑκάστη ἐφημερίς, παρεκτὸς τῆς φάλαγγος τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων συντακτῶν της, ἔχει καὶ τοὺς ἀγνώστους συνεργάτας της, τοὺς ἐθελοντάς, οἵτινες ἀπρόσκλητοι ἐννοοῦν μετὰ πολλῆς γενναιότητος νὰ παρέχουν τὴν συνδρομήν των εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ φύλλου. Ἀδύνατον εἶνε μία ἐφημερὶς νὰ μὴ δεχθῇ ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος ἐπιστολὰς ἢ φακέλους χειρογράφων ἀνωνύμων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνεργατῶν παρεχόντων παραινέσεις καὶ νουθεσίας περὶ τῆς πορείας τοῦ φύλλου, πολιτικὰς κρίσεις, σκέψεις καὶ φιλοσοφήματα ἐπὶ διαφόρων κοινωνικῶν θεμάτων, καταγγελίας σκανδάλων, θρησκευτικὰς διατριβάς, κριτικὰς ἢ γραμματικὰς παρατηρήσεις. Ἀκόμη δὲ ἀφθονωτέρα εἶνε ἡ φιλολογικὴ συνεργασία, περιλαμβάνουσα προϊόντα παντὸς εἴδους τῆς λογοτεχνίας πεζὰ καὶ ἔμμετρα, διηγήματα καὶ χρονογραφήματα καὶ αἰσθηματολογήματα μελιτώδη ὅσον καὶ ἀνορθόγραφα, πρὸ πάντων δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν στιχουργήματα παντοῖα, ἐξ ὧν μάλιστα κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἐπρόκυψε καὶ νέον φιλολογικὸν εἶδος, τὸ περίφημον «τραγουδάκι μας».

Οἱ ἄγνωστοι αὐτοὶ εὐεργέται πολλάκις ἐλλοχοῦν ἀοράτως ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ γραφείου καὶ ἀσκοῦν κρυφίως τὴν ὑποβοηθητικὴν αὐτῶν καὶ γενναιόφρονα συνεργασίαν. Οὕτως ἐνθυμοῦμαι ὅτι πρό τινων ἐτῶν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐφημερίδος τῆς ὁποίας ἤμην ὁ κύριος συντάκτης εὑρίσκομεν σχεδὸν τακτικῶς καθ' ἡμέραν ἓν κύριον ἄρθρον πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ἀδήλου δὲ προελεύσεως, ἐπιμελῶς ἀποτεθειμένον ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ἡ περιέργειά μας ἐκεν-

τήθη ἐκ τῆς ἐπιμονῆς, ὥστε ἐλάβομεν τὰ δέοντα μέτρα τῆς ἐπιβλέψεως καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεκαλύψαμεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν μυστηριωδῶν ἄρθρων ἦτο ὁ νεαρώτατος ὑπηρέτης τοῦ γραφείου, ὅστις τόσον μετριοφρόνως καὶ εὐσχήμως ἀνελάμβανε νὰ μᾶς δώσῃ μαθήματα περὶ τοῦ πῶς δεῖ συντάσσειν τὰ ἄρθρα.

* *
*

Ἡ κάλαθος τοῦ γραφείου τῆς «Ἐφημερίδος» τοῦ Κορομηλᾶ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἐργάζωμαι διευθύνων τὴν σύνταξιν αὐτῆς πρὸ εἰκοσιπενταετίας, εἶχε τὴν τύχην νὰ δέχεται ἄφθονον καθημερινὸν φόρτον προερχόμενον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξωτερικῆς συνεργασίας. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος φύλλον, ἀρτίως τότε μεταρρυθμισθὲν καὶ αὐξῆσαν τὸ σχῆμά του, ἔτεμνε νέαν ὁδὸν εἰς τὴν σύγχρονον δημοσιογραφίαν. Συντασσόμενον ὑπὸ καλάμων δοκίμων καὶ σφριγηλῶν καὶ εὐφυῶν, πραγματευόμενον μετ' ἐμβριθείας, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάρρους καὶ παρρησίας, τὰ ἑκάστοτε ἀναφυόμενα ζητήματα, ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ. Αὐτὴ δὲ ἀκριβῶς ἡ ἐκτίμησις ἐπέσυρε καὶ τὴν ἰδιαιτέραν προτίμησιν τῶν ἀνωνύμων καὶ ἀνεπισήμων συνεργατῶν, οἵτινες κατὰ γράμμα κατέκλυζον τὸ γραφεῖόν μας διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν, τῶν διατριβῶν, τῶν ὑπομνημάτων καὶ τῶν ἀνακοινώσεων.

Ὁ εἷς μᾶς ἀνήγγελλε περιχαρὴς τὴν αἰσίαν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου· ὁ ἄλλος ἠρκεῖτο ἐξ εὐσπλαγχνίας πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν νὰ προτείνῃ τὴν λύσιν, τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν καὶ ὡς εὐστοχωτέραν πάσης ἄλλης θεωρουμένην, τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος· ὁ τρίτος ἀπῄτει νὰ δημοσιευθῇ ἀμέσως ὁ παρ' αὐτοῦ ἀποστελλόμενος φιλιππικὸς ἐναντίον τῶν

Μασσώνων, ἔμπλεος ὀργῆς, κεραυνῶν καὶ....ὀνομαστικῶν ἀπολύτων· ἐνῷ τέταρτος ἐξωμάλυνε διὰ μιᾶς τὰς οἰκονομικὰς τοῦ Κράτους δυσχερείας, ἐπιβάλλων φόρον ἐπὶ τῶν συνοικεσίων, ἐπὶ τῶν ὀστρακοδέρμων, ἐπὶ τοῦ πταρνίσματος...δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς. Ἐνθυμοῦμαι ὅμως τὸν διευθυντὴν τῆς ἐφημερίδος, τὸν ἀγαθώτατον Μίμην Κορομηλᾶν προσκαλοῦντα ἑκάστοτε ἡμᾶς τοὺς συντάκτας καὶ τοὺς ἐπισκεπτομένους τὸ γραφεῖον φίλους εἰς τὸ ἰδιαίτερόν του δωμάτιον, διὰ νὰ μᾶς ἀναγνώσῃ μὲ τὸν πλατύν του γέλωτα τὰς πυκνογραμμένας σελίδας τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας τακτικῶς καθ' ἑβδομάδα ἐλάμβανε παρά τινος ἰδιοτρόπου συνδρομητοῦ τοῦ φύλλου ἐκ Ρουμανίας, ὅστις μετὰ διαφόρους νουθεσίας καὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς ὕλης ἐθεώρει καθῆκόν του νὰ δίδῃ καὶ ἐκτενεῖς πληροφορίας περὶ συνήθους τινός, φεῦ, καὶ ἀποκρύφου σωματικῆς ἐνοχλήσεως ἐξ ἧς ἔπασχε, καὶ ἥτις, ὡς ἐπιδρῶσα συνήθως εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τοῦ χαρακτῆρος, θὰ ἦτο καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀλλοκότου ταύτης ἐπιστολιμαίας ἀσχολίας του.

Πλούσιος δὲ ἦτο ὁ ἀμητὸς τῶν διαφόρων φιλολογικῶν προϊόντων τῶν συρρεόντων εἰς τὸ γραφεῖόν μας πεζῶν τε καὶ ἐμμέτρων, ληρημάτων, δοκιμίων πρωτοπείρων, ἢ κατασκευασμάτων ἀξέστου βαναυσοτεχνίας, εἴτε καὶ διανοητικῆς ἀνισορροπίας. Ὁ φιλολογικὸς αὐτὸς συρφετὸς ἐρρίπτετο ἀνηλεῶς εἰς τὴν κάλαθον, ἥτις χρησιμεύουσα ὡς οἱ Ἀποθέται τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν, τὸ ἐδέχετο ἀγογγύστως. Δὲν ἐλάμβανον ὅμως ὅλοι ἀνεξαιρέτως τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. Προηγεῖτο ποιά τις πρόχειρος ἐξέλεγξις καὶ μερικὰ τῶν χειρογράφων ἐτίθεντο κατὰ μέρος καὶ ἐφυλάσσοντο πρὸς τροφοδότησιν τῆς εὐθυμίας μας, διότι ἦσαν τόσον πρωτότυπα ἐν τῇ μωρίᾳ των, τόσον ἀλλόκοτα καὶ τερατώδη ἐν τῇ συλλήψει, περιεῖχον τοιού-

τους παραλογισμοὺς καὶ τοιαύτας κωμικὰς σκέψεις καὶ ἐκφράσεις, ὥστε θὰ ἦσαν ἱκανὰ ν' ἀποσπάσουν τὸν γέλωτα καὶ ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Ἡρακλείτου.

Τὰ εὐεργετικὰ δὲ ταῦτα τυχηρὰ τοῦ ἐπαγγέλματος δὲν ἐνεμόμεθα μόνοι ἡμεῖς οἱ ἀποτελοῦντες τὸ προσωπικὸν τῆς κυρίας συντάξεως, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι καὶ οἱ γνώριμοι ἐπισκέπται τοῦ γραφείου. Ἡ ἐφημερίς μας καὶ λόγῳ τοῦ χαρακτῆρός της καὶ λόγῳ τῆς ἰδιότητος τῶν συντακτῶν της, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι κατεγίνοντο ἐπιτυχῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν, διετέλει εἰς στενὴν συνάφειαν μετὰ τῶν συγχρόνων φιλολογικῶν κύκλων. Τὸ γραφεῖον αὐτῆς ἦτο τὸ ἐντευκτήριον πλείστων ὅσων λογίων, ἀρχαιοτέρων τε καὶ νεωτέρων, καθηγητῶν, καλλιτεχνῶν, ἐπιστημόνων, εἰς ἐπήκοον τῶν ὁποίων ἀνεγινώσκοντο κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τὰ τερατουργήματα ταῦτα τῆς ἐπήλυδος συνεργασίας μετὰ τοιούτων σχολίων καὶ ἀστείων σκωμμάτων καὶ παρατηρήσεων, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ σοβαρώτεροι παρεσύροντο εὐχαρίστως εἰς τὴν συναυλίαν τῆς θορυβώδους ἱλαρότητος.

* *
*

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐνῷ εἰργαζόμην εἰς τὸ γραφεῖόν μου συντάσσων τὸ ἄρθρον μου, εἶδα εἰσελθόντα νεανίαν τινά, ὅστις, ἀφοῦ ἐστάθη ἐπ' ὀλίγον συνεσταλμένος, προέβη κατόπιν μὲ ὕφος διστακτικὸν πρὸς ἐμέ. Ἐρωτήσας αὐτὸν τί ἐπεθύμει καὶ ἀκούσας ὅτι ἤθελε κάτι νὰ δημοσιεύσῃ τὸν παρέπεμψα πρὸς τὸν ἀπέναντί μου ἐργαζόμενον ἁρμόδιον συνάδελφον, ὅστις ἦτο ὁ ἀγαπητός μου φίλος καὶ παλαιὸς ἐν γράμμασι καὶ δημοσιογραφίᾳ ἑταῖρος κ. Ἰωάννης Δαμβέργης.

Ὁ ἄγνωστος εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ συναδέλφου ἀπήν-

τησεν ὅτι ἤθελε νὰ *καταχωρίση*... ἓν δρᾶμα! Τὸ ἄκουσμα δὲ τοῦτο μᾶς ἠλέκτρισεν ἀμφοτέρους, διότι ἐννοήσαμεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ εὑρήματος. Ἡ συνεννόησις ἐγένετο ἀκαριαίως δι᾽ ἑνὸς βλέμματος, μεθ᾽ ὃ προσκαλέσας τὸν ἄγνωστον δραματουργὸν εἶπα εἰς αὐτόν, ὅτι πρὸ τῆς καταχωρίσεως ὠφείλομεν νὰ διεξέλθωμεν τὸ ἔργον, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν ἦτο σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐφημερίδος μας. Ὁ συγγραφεὺς ἐπείσθη εὐχερῶς, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αὐτὸς θὰ ἦτο ὁ κύριος πόθος του καὶ ὁ κρύφιος σκοπὸς τῆς ἐπισκέψεώς του. Ὅθεν ἐξήγαγεν ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ θυλακίου του ὀγκώδη κύλινδρον χειρογράφων, μοῦ τὸν ἐνεχείρισε καὶ ἀπῆλθεν, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ἐπανερχόμενος θὰ ἐμάνθανε τὴν περὶ τοῦ ἔργου του γνώμην ἡμῶν.

Ἁπλῆ πρόχειρος ἐκφύλλισις τῶν χειρογράφων μ᾽ ἔπεισαν ἐν τῷ ἅμα ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θησαυροῦ μωρίας, ἱκανοῦ νὰ μᾶς χαρίσῃ πολλὰς ὥρας εὐθυμίας. Ἐγένοντο λοιπὸν μετὰ σπουδῆς αἱ δέουσαι προσκλήσεις καὶ τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τὸ σύνηθες ἀκροατήριον εὑρίσκετο συνηγμένον, ἀνυπομονοῦν νὰ ἐντρυφήσῃ εἰς τὸ νέον ἀνάγνωσμα. Ὁμολογῶ ὅτι ὑπῆρξα φιλόγελως εἰς τὴν ζωήν μου καὶ ὅτι ἴσως ἐγέλασα ὑπὲρ τὸ πρέπον, δηλῶ δὲ ἀνεπιφυλάκτως ὅτι δὲν εἶμαι δυσηρεστημένος διὰ τοῦτο· διότι ἴσως αὐτὸς ὁ γενναῖος ἐφοδιασμὸς τῆς ῥωστικῆς εὐθυμίας προσεπόρισεν εἰς τὸν ὀργανισμόν μου κεφάλαια σθένους καὶ ἀντοχῆς μεγαλύτερα ἀφ᾽ ὅσον ἐθεώρουν αὐτὸν ἐπιδεκτικὸν εἰς τὰς κατόπιν δοκιμασίας. Παρέστην εἰς ὁμηγύρεις φαιδράς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἄκρατος εὐθυμία ἔφθανε μέχρις ὁρίων παθολογικῶν. Ἀλλὰ βεβαιῶ ὅτι δὲν ἤκουσα ποτὲ οὔτε πρότερον οὔτε μετὰ ταῦτα τοιαύτην συναυλίαν παρατεταμένων ὁμηρικῶν γελώτων καὶ καγχασμῶν ὁμοίαν μὲ τὴν συνταράξασαν κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἑσπέραν τὰς

ἠχοὺς τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους, αἵτινες ἂν καὶ συνηθισμέναι ἐκ τοῦ καθημερινοῦ ὀρυμαγδοῦ τοῦ γειτονικοῦ Χρηματιστηρίου, ἀρκετὰ θὰ ἐξενίσθησαν διὰ τὸν καταχθόνιον ἐκεῖνον πάταγον ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ.

Ἐννοεῖται ὅτι ἀφορμὴ τῆς θορυβώδους φαιδρότητος ἦτο ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δράματος, ἥτις ὑπῆρξε τριέσπερος, καταναλωθείσης μιᾶς ἑσπέρας δι' ἑκάστην πρᾶξιν. Ὅσος χρόνος ἐχρειάσθη διὰ τὴν σύλληψιν τοῦ μεγάλου Ἀλκείδου ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, ἄλλος τόσος κατηναλώθη διὰ τὴν ἐντρύφησιν τοῦ ἔργου ἐκείνου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπρόκυψε κατόπιν ὁ παράδοξος ἑνὸς συλλόγου τοκετός. Τὸ δρᾶμα ἦτο κατασκεύασμα ὅλως ἰδιορρύθμου ἐμπνεύσεως, συντεθειμένον δὲ κατὰ κανόνας τέχνης οἵτινες ἀσφαλῶς θὰ ἦγον τὸν Ἀριστοτέλη νὰ τερματίσῃ τὸν βίον του αὐτόχειρ ὄχι εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Εὐρίπου, ἀλλὰ εἰς τὸ πρῶτον τυχὸν ξηροπήγαδον διὰ τὸ συντομώτερον.

Βεβαίως ἐκ πάντων τούτων τῶν προοιμίων θὰ ἐκεντήθη ἤδη ἡ περιέργεια τῶν ἀκροατῶν μου καὶ θὰ περιμένουν νὰ παραθέσω δείγματα δικαιολογητικὰ τῆς προκληθείσης παρὰ τοῦ ἔργου φαιδρότητος. Δυστυχῶς ἕνεκα τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀσθενείας τῆς μνήμης δὲν εἶμαι σήμερον εἰς θέσιν νὰ ἱκανοποιήσω κατὰ πάντα τὴν ὄρεξίν των καὶ θὰ παρακαλέσω αὐτοὺς ν' ἀρκεσθοῦν ἐπιεικῶς εἰς τὰ ὀλίγα ψιχία ὅσα διεσώθησαν ὑπὸ τῆς κοινῆς τοῦ ὁμίλου μας ἀντιλήψεως καὶ διὰ τῆς συνεργασίας τῆς μνήμης τῶν ἐπιζώντων δαιτυμόνων τῆς πλουσίας ἐκείνης πανδαισίας. Ἀμυδρῶς ἐνθυμοῦμαι ὅτι σκηναί τινες τοῦ δράματος συνέβαινον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν προσώπων ὑπῆρχε καὶ εἷς ἰθαγενής, βατταρίζων γλῶσσαν μιξοβάρβαρον, καλούμενος δέ... Γεράσιμος! Τώρα πῶς εὑρέθη ὁ ὀπαδὸς ἐκεῖνος τοῦ Βράχμα νὰ εἶνε φερώνυμος τοῦ πολιούχου ἁγίου τῆς Κεφαλληνίας παρακαλῶ νὰ μὴ μ' ἐρωτήσε-

τε, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σᾶς δώσω καμμίαν ἐξήγησιν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι συνέβαινον κατὰ τὴν δρᾶσιν πολλὰ ἀλλόκοτα πράγματα, ἐν οἷς καὶ μία ἐκπυρσοκρότησις τῆς τραπέζης, ἐπὶ τῆς ὁποίας γράφει κάποιον ἐκ τῶν προσώπων τοῦ δράματος, μολονότι αἱ βροντώδεις ἐκπυρσοκροτήσεις τῶν Τραπεζῶν τόσον εἰς τὰς Ἰνδίας ὅσον καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας δὲν εἶνέ τι τόσον ἀλλόκοτον καὶ ἀσύνηθες. Τὸ πλεῖστον ὅμως μέρος τοῦ δράματος διεξήγετο ἐπὶ δικαστηρίου. Τὸ δικαστήριον ἐν πλήρει ἀπαρτίᾳ μὲ τὸν πρόεδρον, τοὺς δικαστάς, τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν κατηγορούμενον ἐσυνεδρίαζεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς· εἶχεν ὅμως τοῦτο τὸ ἰδιάζον ἡ συνεδρίασις, ὅτι συμπαρίστατο καὶ εἷς ἱερεύς, μετέχων ἐνεργῶς τῆς διαδικασίας, ἄνευ ἀδείας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἀλλὰ δυνάμει τῆς ποιητικῆς ἀδείας τοῦ συγγραφέως.

Ἄλλας λεπτομερείας περὶ τῆς ὑφῆς καὶ τῆς πλοκῆς τοῦ ἔργου δὲν διεκράτησεν ἡ μνήμη μου, ἂν καὶ πιστεύω ὅτι τὸ δρᾶμα ἦτο ἄλυτον, ἐνῷ δυστυχῶς συνέβαινε τὸ ἐναντίον διὰ τὸν συγγραφέα του. Ἐπήρχετο ἐν τούτοις μία λύσις, ἓν τέλος μᾶλλον, κατὰ τρόπον πρωτότυπον. Ὁ πρόεδρος ἐκδίδων τὴν ἀπόφασιν ἀνεβόα ἐπὶ λέξει: «Ἡ ἄτιμος ἀπόφασις ἐξεδόθη!». Ἦτο δέ, ὡς φαίνεται, ἡ ἀπόφασις τρομερὰ ὅσον καὶ ἄτιμος, ἀλλ᾿ ὁ παριστάμενος ἐκεῖ δι᾿ ἀδήλους λόγους λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου ἐπρολάμβανε δι᾿ ἡρωϊκῆς ἐπινοίας τὰ τραγικὰ ἀποτελέσματα. Ἥρπαζεν ἁπλούστατα τὸ ἔγγραφον τῆς ἀποφάσεως ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ προέδρου καὶ τὸ ἐπυρπόλει διὰ τῆς φλογὸς τοῦ κηρίου, οὕτω δὲ ἐξηφανίζετο αὕτη κατὰ γράμμα, χωρὶς νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὸ Ἐφετεῖον ἢ εἰς ἄλλο ἀκυρωτικὸν δικαστήριον. Τοιουτοτρόπως ἡ κάθαρσις ἐπήρχετο διὰ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς καὶ διὰ χειρὸς ἱερέως, δεικνύοντος ἴσην ἀσέβειαν πρὸς τὴν δικαιοσύνην, πρὸς τὴν ποιητικὴν τέχνην καὶ πρὸς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν βεβαίως

θ' ἀνῆκε, βαπτίσας ἴσως καὶ τὸν ἰνδὸν ἰθαγενῆ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Γερασίμου.

* * *

Αἱ κωμικαὶ σκηναὶ καὶ τἀπρόοπτα ἐξωφρενικὰ ἐπεισόδια ἀπετέλουν εἰς τὸ ἔργον συνεχὲς κομβολόγιον. Φαιδρυντικώτατος ἰδίως ἦτο ὁ διάλογος, ἀποτελῶν σειρὰν ἀδιάκοπον μωριῶν καὶ ἀσυναρτησιῶν. Καὶ πάντα μὲν τὰ πρόσωπα αὐτὴν τὴν γλῶσσαν ἐφθέγγοντο· ἀλλ' ἐν τῇ ἁμίλλῃ ὑπερέβαινε πάντας ὁ Εἰσαγγελεύς, ὅστις, ἀντάξιος τοῦ περιφήμου Monsieur de la Palice, δὲν ἤνοιγε τὸ στόμα χωρὶς νὰ προφέρῃ καὶ μίαν τερατώδη ἀνοησίαν ἢ σκέψιν, ἢ παραδοξολογίαν ἀφθάστου κωμικότητος. Διὰ τοῦτο ἐξ ὅλων τῶν προσώπων τοῦ δράματος ὁ Εἰσαγγελεὺς ἦτο ὁ προξενήσας τὴν πλέον φαιδρὰν ἐντύπωσιν καὶ ὁ καταλιπὼν εἰς τὴν φιλικήν μας ὁμάδα τὰς ζωηροτέρας ἀναμνήσεις. Τὸ πρόσωπον τοῦ Εἰσαγγελέως κατήντησε παροιμιῶδες μεταξὺ τοῦ ὁμίλου μας καὶ τοῦ λοιποῦ πᾶσαι αἱ βλακώδεις ἀσυναρτησίαι καὶ αἱ μωραὶ σκέψεις καὶ παρεξηγήσεις ἐκαλοῦντο συλλήβδην διὰ τοῦ ὀνόματος ***«εἰσαγγελικά»***. Πᾶς ὁ ὑποπίπτων εἴς τινα τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, ὁ ἐκστομίζων ἄνοστόν τι λογοπαίγνιον, ἢ ἀνεπιτυχῆ εὐφυολογίαν, ἢ ἀστειότητα ἄκαιρον, ἢ ῥῆσιν πολὺ ἀφελῆ, ἀνεκηρύσσετο παραχρῆμα ***Εἰσαγγελεύς***. Ἐπειδὴ δὲ εἴχομεν ἀνάγκην πολλῆς φαιδρότητος, ἀντὶ φαρμάκου οἱονεὶ ἀναψυκτικοῦ κατὰ τῆς ἐπιπόνου πνευματικῆς ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν ἤμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐγκύπτωμεν καθημερινῶς, τὰ εἰσαγγελικὰ ῥήματα ἐξεφέροντο βροχηδόν· διότι παραδόξως ἐγεννήθη μεταξύ μας τάσις τις ἀπομιμήσεως καὶ εἶδός τι ἁμίλλης πρὸς διάδοσιν τοῦ περιέργου αὐτοῦ μέσου τῆς ἱλαρότητος. Ἀφοῦ δὲ οἱ ἑταῖροι

καὶ οἱ μεμυμένοι βαθμηδὸν ἐπληθύνθησαν, αὐτομάτως παρέστη ἡ ἀνάγκη τῆς ἱδρύσεως ἰδιαιτέρου τινὸς συνδέσμου ἢ σωματείου καὶ οὕτω πως ὁ ***Σύλλογος τῶν Εἰσαγγελέων*** εὑρέθη μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐξαίφνης κατηρτισμένος.

Ἡ ἵδρυσις σωματείου τοιούτου ἴσως φανῇ εἰς πολλοὺς τῶν σοβαρωτέρων παιδαριώδης· ἀλλὰ παρακαλῶ νὰ συγκερασθῇ ἐπιεικῶς ἡ αὐστηρότης τῆς κρίσεως καὶ προβάλλω ὡς μόνον ἐλαφρυντικὸν τὴν ζωηρότητα τῆς νεότητος, ἥτις ἔχει ἀνάγκην τῆς τοιαύτης διαχύσεως. Τὸ περίφημον:

Gaudeamus igitur
juvenes dum sumus

δὲν εἶνε ὁ ὕμνος μόνον τῶν σπουδαστῶν τῶν γερμανικῶν Πανεπιστημίων, ἀλλ' εἶνε τὸ ᾆσμα τῆς νεότητος πάσης ἐποχῆς καὶ χώρας. Ἐὰν εἰς τὴν τρυφηλὴν αὐλὴν τῆς Κλεοπάδρας οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀκόλαστοι ἑταῖροι ἵδρυσαν τὸν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερόμενον Σύλλογον τῶν Ἀμιμητοβίων, τῶν διαιτωμένων ἐντὸς ἀτμοσφαίρας ἡδυπαθείας ἐν τρυφῇ καὶ κραιπάλῃ, εἰς ἄλλας χώρας καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους καιροὺς ὑπῆρξαν πολλοὶ οἱ ἐπιζητήσαντες ἄλλου εἴδους κοινὰς ἀπολαύσεις πνευματικωτέρας διὰ τρόπου παραδοξοτέρου. Ἔχει δὲ ὁ τρόπος οὗτος πάντοτε σχέσιν πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λαῶν καὶ πρὸς τὰς ἐπικρατούσας παρ' αὐτοῖς ἕξεις. Οὕτως ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπῆρχε, καὶ ἴσως ὑπάρχει ἔτι, σύλλογος καὶ λέσχη τῶν Σιγηλῶν—ὅστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἐν Ἑλλάδι θὰ διελύετο τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἱδρύσεώς του—εἰς τὴν ὁποίαν ἀπαγορεύεται ἐπὶ ποινῇ ἀποβολῆς τὸ ἀπευθύνειν τὸν λόγον πρός τινα τῶν παρακαθημένων καὶ συνάπτειν οἱανδήποτε συνομιλίαν. Ἐν Ἀμερικῇ, χώρᾳ τῶν ἰδιοτρόπων, ἱδρύθησαν σύλλογοι πολυσάρκων, σύλλογοι φαλακρῶν, σύλλογοι μονοφθάλμων καὶ σύλλογοι

ἀκόμη ἠδικημένων συζύγων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀτυχῆ συνομοταξίαν τῆς ὁποίας τὸ περιφημότερον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μέλος ὑπῆρξεν ὁ Μενέλαος. Εἰς τὴν Ρωσίαν εἶχε συστηθῆ κάποτε λέσχη, εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς ὁποίας διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου ἀπηγορεύετο εἰς τὰ μέλη... νὰ καθαρίζουν τοὺς μυκτῆρας διὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων!

Ὁμοειδέστεροι ὅμως καὶ παρεμφερέστεροι πρὸς τὸν ἰδικόν μας ἦσαν σύλλογοί τινες ἱδρυθέντες ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, γεννήματα τοῦ φιλοπαίγμονος χαρακτῆρος τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καὶ τῆς περιλαλήτου γαλατικῆς εὐφυΐας. Τοιοῦτος ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐν Παρισίοις ὁ λεγόμενος σύλλογος τῶν Abrutis, τοιοῦτος δ' ἐπ' ἐσχάτων καὶ ὁ περιβόητος ὅμιλος τοῦ Chat-Noir. Ὁ δὲ σύλλογος τῶν Incohérents, ἤτοι τῶν Ἀσυναρτήτων, ὅστις καὶ θόρυβον πολὺν ἤγειρε μεταξὺ τοῦ κύκλου τῶν λογίων καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, ἦτο αὐτόχρημα ἡ δευτέρα ἔκδοσις τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου τῶν Εἰσαγγελέων. Καὶ λέγω μεθ' ὑπερηφανείας ἡ δευτέρα ἔκδοσις, καθότι χρονολογικῶς τὸ ἡμέτερον σωματεῖον ἦτο ἀρχαιότερον καὶ δὲν δύναται ἑπομένως νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ δουλικῇ ἀπομιμήσει. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ γαλλικοῦ συλλόγου δεικνύει ἀκριβῶς ὅτι ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ καὶ ὁ προορισμὸς ἦσαν κατὰ πάντα ἀνάλογοι πρὸς τοὺς τοῦ ἡμετέρου.

Προορισμὸς τοῦ ἡμετέρου συλλόγου ἦτο ἡ φαιδρότης, ὁ γέλως καὶ τίποτε ἄλλο. Ἀλλ' αὐτὸ ἦτο ἀρκετὸν διὰ τὴν σωματικὴν καὶ ἰδίως διὰ τὴν πνευματικὴν εὐεξίαν τῶν ἑταίρων. Εὐτυχεῖς ὅσοι δύνανται νὰ γελοῦν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον! Ὁ Δημόκριτος ἐστήριζεν ἐπὶ τοῦ γέλωτος τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα· ὁ δὲ Ραβελαὶ ἔλεγεν ὅτι προτιμότερον εἶνε τὸ γελᾶν ἀπὸ τὸ θρηνεῖν, ἀφοῦ ὁ γέλως εἶνέ τι ἀποκλειστικῶς ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ δὲν ὁμιλῶ περὶ τοῦ γέλωτος τοῦ πικροῦ, τοῦ σαρκαστικοῦ, τοῦ φαρμακεροῦ, τοῦ γέλωτος ὅστις εἶνε κρωγμὸς καὶ σπασμὸς καὶ κλαυσίγελως, πηγάζων ἀπὸ τὴν ἐναποθηκευμένην εἰς τὴν ψυχὴν πικρίαν καὶ περιέχων χολὴν καὶ μῖσος καὶ ἐμπαιγμὸν καὶ ἀσέβειαν καὶ διαμαρτυρίαν. Δὲν ἐννοῶ τὸν γέλωτα εἰς τὸν ὁποῖον ἀποκρυσταλλοῦται ἡ ἄπελπις ἀπαισιοδοξία ἡ λαλοῦσα διὰ προσωπείου, τὸν σαρδονικὸν γέλωτα, ὅστις ἀπηχεῖ εἰς τὸ **χιοῦμορ** πολλῶν μεγάλων συγγραφέων, εἰς τὸν σαρκασμὸν τοῦ Ἀμλέτου, εἰς τὸν καγχασμὸν τοῦ Μεφιστοφελοῦς. Ἐννοῶ τὸν ἁδρὸν γέλωτα, τὸν ἀβίαστον καὶ ἄδηλον, ὅστις ἀνέρχεται ἀκράτητος εἰς τὰ χείλη ὡς κελάρυσμα τῆς ἐσωτερικῆς πηγῆς τῆς εὐθυμίας, ὡς ἀπήχησις φαιδρῶν αἰσθημάτων καὶ ἱλαρῶν σκέψεων. Ὁ γέλως αὐτός, μία τῶν μᾶλλον εὐχαρίστων καὶ ὑγιεινῶν ἀσκήσεων τοῦ ὀργανισμοῦ, εἶνε ἐκδήλωσις ὑγείας καὶ μέσον συντελεστικὸν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς, ἀποβαίνει δὲ πολλάκις ἀμέσως εὐεργετικὸς καὶ σωτήριος. Περὶ τούτου μαρτυρεῖ ὁ Ἔρασμος, ὁ διάσημος συγγραφεὺς τοῦ Ἐγκωμίου τῆς Μωρίας, βεβαιῶν ὅτι ἰάθη ποτὲ ἐξ ἀποστήματος δεινοῦ, σχισθέντος ἄνευ ἐγχειρήσεως ἐκ τοῦ ἀκρατήτου γέλωτος ὑφ᾽ οὗ κατελήφθη ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει ἀνοήτου βιβλίου.

Ἔχει δὲ καὶ τὴν ἰδιότητα νὰ εἶνε καὶ μεταδοτικός, μεταδιδόμενος ὄχι μόνον εἰς ὁμάδας ἀτόμων καὶ ὁμηγύρεις πολυπληθεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς ὁλοκλήρους πληθυσμούς. Καὶ εἶνε τόσον εὐχάριστος ἡ ἕξις καὶ τόσον συνερριζωμένη μετὰ τῆς φύσεως, ὥστε καταντᾷ δυσαπόβλητος καὶ ὅταν ἀκόμη διὰ τῆς ὑπερβολῆς φθάσῃ εἰς βαθμὸν ἐλαττώματος. Περίεργον περὶ τούτου παράδειγμα ἀναφέρει ὁ Θεόφραστος (παρ᾽ Ἀθηναίῳ) λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κωμῳδίας.

Οἱ κάτοικοι τῆς Τίρυνθος, λέγει, ἦσαν καθ᾽ ὑπερβολὴν

φιλογέλωτες, συναισθανόμενοι δὲ ὅτι ἕνεκα τούτου δὲν ἠδύναντο ν' ἀσχολοῦνται εἰς τὰς ὑποθέσεις των μετὰ τῆς δεούσης σοβαρότητος, κατέφυγον εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ζητοῦντες συμβουλήν. Ἡ Πυθία ἀπήντησεν ὅτι τότε μόνον ἤθελον θεραπευθῆ, ἂν κατώρθωνον νὰ θυσιάσουν ταῦρον εἰς τὸν Ποσειδῶνα χωρὶς ποσῶς νὰ γελάσουν καὶ κατόπιν νὰ ρίψουν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀκριβῶς τὸν τεθέντα ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ ὅρον, ἀπεμάκρυνον ἀπὸ τῆς τελετῆς πάντα τὰ παιδία, ὅπως μὴ τυχὸν δοθῇ εἰς αὐτὰ ἀφορμὴ ἱλαρότητος. Ἐν τούτοις ἓν παιδίον κατώρθωσε ν' ἀναμιχθῇ ἀπαρατήρητον μετὰ τοῦ πλήθους, ὅτε δὲ ἀνακαλύψαντες αὐτὸ οἱ πρεσβύτεροι ἠθέλησαν νὰ τὸ ἀποδιώξουν: «Διατί μὲ ἀποδιώκετε; εἶπεν ἐκεῖνο μετὰ ζωηρότητος. Φοβεῖσθε τάχα μήπως σᾶς φάγω τὸν ταῦρον;». Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἤρκεσε νὰ προκαλέσῃ τοὺς ἠχηροὺς γέλωτας τῶν παρεστώτων καὶ νὰ μεταδώσῃ τὴν εὐθυμίαν εἰς ὅλην τὴν συνέλευσιν, ἥτις ἐπείσθη ἐκ τοῦ συμβάντος ὅτι ὁ θεὸς ἠθέλησε διὰ τούτου ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀθεράπευτον τοῦ πάθους των.

*
* *

Ὁ φαιδρὸς ἡμῶν σύλλογος εἶχε τὸ ὄνομα μόνον, χωρὶς νὰ ἔχῃ καὶ τὰ συστατικὰ τῶν συνήθων συλλόγων, διατηρῶν ἰδιορρυθμίαν εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ εἰς τὴν δρᾶσίν του. Οὔτε κατάστημα ἰδιαίτερον εἶχεν, οὔτε καταστατικὰ μὲ σοβαρὰ ἄρθρα, οὔτε σφραγῖδα, οὔτε ἐμβλήματα. Τὰ ὀλίγα αὐτοῦ μέλη ἦσαν οἱ κύριοι αὐτοῦ ἱδρυταί, διατηροῦντα δ' ἐν πᾶσι τὴν εὔθυμον πρωτοτυπίαν των δὲν ἐξέλεξαν ἀρχάς, ἀλλ' εἰργάζοντο ἐν ἰσοτιμίᾳ. Διενεμήθησαν μόνον μεταξύ των περιέργους τινὰς καὶ ἀστείους τίτλους, ὅπως ἦτο ὁ τοῦ ***Εἰσαγγελέως τῶν ἐπαιτῶν*** καὶ ὁ τοῦ ***Λιμενάρχου***, τὸν ὁ-

ποῖον ἔφερε συνάδελφος ἐκ τῶν ἐπιζώντων, ἔχων μόνην μὲ τὰ ναυτικὰ σχέσιν ἴσως τὸ θαλάσσωμα τὸ ὁποῖον ἔκαμνε τότε—καὶ ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς νὰ κάμνῃ καὶ τώρα—εἰς τὰ λογοπαίγνια.

Ὁ σύλλογος εἶχε καὶ ἕνα ὕμνον, πλήρη ἀσυναρτησίας, μελοποιηθέντα ἐπὶ τῇ βάσει ναξιακοῦ ᾄσματος, ᾀδόμενον δ' ἐν χορῷ κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετάς. Τὸ δὲ ταμεῖον αὐτοῦ συνίστατο εἰς ἕνα ἁπλοῦν πήλινον ***κουμπαρᾶν***, καλούμενον ἐπὶ τὸ οἰκειότερον ***κουμπάραν*** καὶ δεχόμενον εἰσφορὰς ἑκουσίως, πολλάκις δὲ καὶ καταναγκαστικάς, χρησιμοποιουμένας ἑκάστοτε εἰς φαιδρὰς ἐξοχικὰς ἐκδρομάς.

Ἐκ τῶν τεθνεώτων μελῶν τοῦ Συλλόγου θ' ἀναφέρω τὸν Δημήτριον Κόκκον, τὸν χαριέστατον ποιητὴν καὶ θεατρικὸν συγγραφέα, ἀληθινὴν ψυχὴν τοῦ σωματείου, ἀεικίνητον, νευρικώτατον, αἰωνίως βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα μυρία ὅσα, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, ἀστεῖα καὶ ἐξωφρενικά, ἐπιζητοῦντα ἐν πᾶσιν ἀφορμὴν καὶ θέμα θυμηδοῦς ἀδολεσχίας· τὸν Πάνον Γιαννόπουλον, τὸν σεμνότατον καὶ γλυκύτατον ἐν δημοσιογραφίᾳ συνάδελφον, προώρως ἀφ' ἡμῶν ἀφαρπαγέντα· τὸν Δημήτριον Κορομηλᾶν, τὸν εἰλικρινέστατον καὶ ἱπποτικώτατον· τὸν Στυλιανὸν Οἰκονόμου, συνάδελφον εὐφυέστατον, τὸν μόνον ἐκ τοῦ σωματείου μας ἀξιωθέντα νὰ λάβῃ κατόπιν καὶ τὸν πραγματικὸν τίτλον τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Πρωτοδικῶν, καὶ ἀποθανόντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ πρό τινων ἐτῶν.

Δίκαιον εἶνε νὰ μνησθῶ καὶ τοῦ ἀλησμονήτου Μίκιου Λάμπρου, ὅστις μὴ ὢν ἐκ τῶν ἀρχικῶν ἱδρυτῶν ἐγένετο κατόπιν δεκτὸς ὡς ἑταῖρος τῇ αἰτήσει του, ὑποστὰς εὐδοκίμως τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις καὶ ἀπαντήσας μετὰ τῆς συνηθισμένης αὐτοῦ ἑτοιμότητος εἰς τὰς πλήρεις παραλογισμῶν ἐρωτήσεις τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, τῆς ἀποτελούσης τόσα γρονθοκοπήματα κατὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ὡς

παράδειγμα θ' ἀναφέρω μίαν δοκιμασίαν, τὴν ὁποίαν ἐνθυμοῦμαι: ἀπετίθετο εἴς τινα γωνίαν τὸ ῥαβδίον ἑνὸς ἐξ ἡμῶν καὶ ὁ ὑποψήφιος, ἐρωτώμενος περὶ τῆς σημασίας τοῦ πράγματος, ὤφειλε ν' ἀπαντήσῃ ὅτι... βρέχει, διότι ῥάβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα βρέχει.

Παρακαλῶ δὲ τοὺς εὐμενεῖς ἀναγνώστας νὰ μὴ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν τὴν ῥάβδον ἐναντίον μου, τιμωροῦντες ἐμὲ ὡς ἀντιπρόσωπον καὶ ὑμνητὴν αὐτῶν τῶν παλαιῶν στραγγαλισμῶν τῆς λογικῆς, διότι πρῶτον ἐπῆλθε διὰ τοῦ χρόνου ἡ παραγραφὴ τοῦ ἀδικήματος καὶ δεύτερον διότι εἰς αὐτὸ εὐθύνομαι ὄχι μόνος, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἄλλων συνενόχων. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ ἄνδρες πάσης τιμῆς ἄξιοι, οἷος ὁ ἀοίδιμος Ἀνδρέας Ἀναγνωστάκης, ὁ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς Ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὅστις παρὰ τὴν ἐπισημότητα τῆς θέσεώς του καὶ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν καὶ τὴν ἔξοχον ἐπιστημονικὴν ἀξίαν του τόσον ἐφαιδρύνετο ἐκ τῶν ἀθῴων αὐτοῦ τέρψεων ἡμῶν τῶν νεωτέρων, ὥστε ἐνθουσιωδῶς συμμετεῖχεν αὐτῶν, διὰ βοῆς ἀνακηρυχθεὶς πρόεδρος τοῦ συλλόγου μας καὶ τακτικῶς παρευρισκόμενος εἰς τὰς συνεδριάσεις. Κρύφιος δὲ καὶ μετριόφρων, ἀλλ' ἔνθους τῶν Μουσῶν θεράπων, ἠρέσκετο νὰ μᾶς ἀνακοινοῖ τά τε παλαιότερα καὶ τὰ νεώτερα αὐτοῦ στιχουργήματα, νὰ μᾶς τέρπῃ μὲ τὴν σπινθηροβολίαν τοῦ θαλεροῦ του πνεύματος καὶ ν' ἀναμιγνύῃ τὸν ἄδολον καὶ παιδικόν του οἱονεὶ γέλωτα μὲ τοὺς ἰδικούς μας θορυβώδεις καγχασμούς. Τοὺς δ' ἐπιζῶντας εἰσέτι ἑταίρους, δέκα περίπου τὸν ἀριθμόν, ἐπιτραπήτω μοι νὰ μὴ ἀναφέρω ὀνομαστί.

Ὁ χρόνος ὁ διαλύσας τὴν φαιδρὰν ὁμάδα τῶν φίλων καὶ αἱ βιοτικαὶ περιπέτειαι, αἱ σαρώσασαι τὰ ἰδανικὰ ἐκείνων τῶν καιρῶν, ἐπέφεραν μεταβολὴν οἰκτρὰν ὄχι μόνον εἰς τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ψυχὰς καὶ τὰ αἰσθή-

ματα· ἐχωρίσθησαν καὶ ἐτράπησαν στυγνοὶ καὶ περιφρόντιδες εἰς ἄλλην ἄλλος ἀτραπὸν τῆς ζωῆς καὶ σήμερον δὲν τοὺς συνδέει εἰμὴ ὁ ἀσθενὴς δεσμὸς τῶν κοινῶν ἀναμνήσεων. Ἐὰν ἐπετρέπετο καὶ ἦτο κατορθωτὴ ἡ χρῆσις τῆς προβολῆς φωτεινῶν εἰκόνων εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, θ ἀπεπειρώμην νὰ δείξω δι' ἁπλῆς ἀντιπαραβολῆς τὴν ἀξιοθρήνητον ἐξωτερικὴν φθορὰν τὴν συντελεσθεῖσαν εἰς τοὺς ἀπομάχους τῆς ἀκμαίας καὶ φιλογέλωτος ἐκείνης συνάξεως. Καὶ ἴσως τότε θὰ ἐψιθύριζον τὰ χείλη τὸ λυπηρὸν ἐπιφώνημα τοῦ Ἀμλέτου ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ γυμνοῦ κρανίου τοῦ γελωτοποιοῦ : Alds, poor Yorik ! Οὕτω παρέρχεται ἡ ἐγκόσμιος δόξα καὶ παρακμάζουν τἀνθρώπινα μεγαλεῖα. Ἡ Ταρπηΐα πέτρα χαίνει ὑπὸ τὸ Καπιτώλιον καὶ ἡ λήθη περιβάλλει ὡς σουδάριον πᾶν κλέος καὶ πᾶσαν φήμην.

Διό, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, καὶ μάλιστα οἱ βαυκαλώμενοι ἀπὸ φιλόδοξα ὄνειρα, νὰ ἔχετε πάντοτε ὑπ' ὄψει σας τὴν μέλλουσαν παρακμήν. Τοῦτο δὲ γινώσκων εἷς γάλλος ὑπουργὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀποπομπήν του ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς του θέσεως, μίαν ὥραν μόνον —σημειώσατέ το καλῶς— ἔγραφε πρὸς φίλον του ἀνώτερον ὑπάλληλον ἐπιστολὴν ἀρχομένην διὰ τῆς ἑξῆς φράσεως : *Ἐὰν μ' ἐνθυμῆσθε ἀκόμη*, σᾶς παρακαλῶ κλπ.». Διότι εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ πολύπειρος, ὡς φαίνεται, αὐτὸς ἀνὴρ τὸ ῥηθὲν παρά τινος τῶν ὁμοεθνῶν του περὶ τῶν ἰσχυρῶν, ὅτι ὅλοι προθυμοποιοῦνται, ὅταν εἶνε εἰς τὴν ἀρχήν, νὰ τοὺς προσφέρουν καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ταπεινὸν καὶ ἀγενὲς σκεῦος, τὸ χρησιμεῦον εἰς τὰς πεζοτάτας τῆς ζωῆς ἀνάγκας, καὶ ὅλοι πάλιν εἶνε πρόθυμοι νὰ τοὺς περιχύσουν ἀπὸ κεφαλῆς μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ σκεύους, μόλις τοὺς ἴδουν ἀπογυμνωθέντας τῆς ἰσχύος των.

᾽Απέκτησε δὲ καὶ προσηλύτους ὁ ἡμέτερος σύλλογος, διότι ἡ φήμη του ἐπεξετάθη πέρα τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ γραφείου καὶ τῶν φιλικῶν μας κύκλων καὶ πολλοὶ ἐφιλοδόξουν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἄδυτον. Τοῦτο ὅμως ἐφυλάσσετο ζηλοτύπως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν μνηστήρων ἀπερρίπτοντο μετὰ τὴν δοκιμασίαν, ἀναγορευόμενοι ***Εὐεργέται.***

Μεταξὺ τῶν προσηλύτων ὑπῆρξε καὶ εἷς ἐπιφανῆ κατέχων θέσιν, ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος Κοσονάκος, διευθυντὴς τότε τῆς ᾽Αστυνομίας ᾽Αθηνῶν, χρηματίσας βουλευτὴς πολλάκις, γενόμενος δὲ κατόπιν καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δημοσίας ᾽Εκπαιδεύσεως. Ὁ ἀείμνηστος Τρικούπης, πρωθυπουργὸς κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐποχήν, βλέπων εἰς τὰς ἐφημερίδας συχνὰ δημοσιευομένας ἀγγελίας προσκαλούσας εἰς συνεδρίασιν τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου τῶν Εἰσαγγελέων, μετὰ διαφόρων μυστηριωδῶν φράσεων, ξενισθεὶς ἐκ τῆς ὀνομασίας τοῦ σωματείου, τίς οἶδε δὲ τί ὑποθέσας περὶ σκοτίων σχεδίων ἴσως βυσσοδομουμένων ὑπὸ τῶν Εἰσαγγελέων τοῦ Κράτους, ἐπροσκάλεσε τὸν διευθυντὴν τῆς ᾽Αστυνομίας καὶ ἐζήτησε πληροφορίας περὶ τοῦ πράγματος.

Ὁ Κοσονάκος ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ὡμολόγησε τὴν πλήρη αὐτοῦ ἄγνοιαν, ἀνέλαβε δὲ κατ᾽ ἐπιθυμίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ πληροφορήσῃ αὐτόν. Δὲν ἐβράδυνε πράγματι νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ ἄλλως τε φιλικῶς συνεδέετο μεθ᾽ ἡμῶν πάντων, μυηθεὶς δὲ καὶ λαβὼν γνῶσιν τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ συλλόγου κατεθέλχθη καὶ ἠθέλησεν ἐπιμόνως νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς μέλος. Τόσον δὲ ζῆλον καὶ ἀφοσίωσιν ἐπέδειξε μετὰ τὴν ἐκλογήν του, ὥστε καὶ συμπόσιον πολυτελὲς παρέθε-

σεν εἰς τοὺς νέους συναδέλφους του καὶ προσφωνήσας ἀπήγγειλε, καὶ δύο ἀκόμη προπόσεις, τὴν μὲν πεζὴν τὴν δὲ ἔμμετρον. Διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς δευτέρας ὡμολόγησεν ὅτι ἐκοπίασεν ὁλόκληρον νύκτα, μάτην προσπαθῶν ν' ἀναρριχηθῇ ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ Πηγάσου, ἐδέησε δ' ἐν τέλει νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ποιητικὴν συνδρομὴν ἑνὸς... ἀνθυπομοιράρχου. Τὴν νύκτα βεβαίως ἐκείνην τὴν ἀξιομνημόνευτον' κατὰ τὴν ὁποίαν οὕτω πως οἰστρηλατούμενος ὁ Διευθυντὴς τῆς 'Αστυνομίας 'Αθηνῶν καὶ Πειραιῶς κατεγίνετο ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Χωροφυλακῆς νὰ συρράψῃ στίχους διὰ τὸν Σύλλογον τῶν Εἰσαγγελέων, ἡ ἀσφάλεια τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων θὰ διέτρεξε σοβαρὸν κίνδυνον καὶ λωποδύται θὰ εὗρον καιρὸν νὰ ἐργασθοῦν μὲ ὅλην των τὴν ἄνεσιν. 'Αλλ' ἡ ἐξ αὐτῶν ζημία κάπως θὰ ἦτο ἐλαχίστη, ἀπέναντι τοῦ κέρδους τῆς χορείας τῶν μουσῶν, ἀποκτησάσης τοιοῦτον ἐπίσημον ὅσον καὶ ἀπροσδόκητον μύστην.

'Αλλὰ καὶ μέλη ἀντεπιστέλλοντα καὶ ἐπίτιμα ὠνόμασεν ὁ Σύλλογος, φροντίσας νὰ συντάξῃ ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν μακρὸν κατάλογον ἐκ κεντρικῶν καὶ ἀνισορρόπων ἀνθρώπων, διαμενόντων εἰς διαφόρους πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς οὓς ἀπεστάλησαν παράδοξά τινα διπλώματα μετὰ περιέργου συμβολικῶν καὶ μυστηριωδῶν ῥητῶν. Εἰς ταῦτα πολλοὶ δὲν ἀπήντησαν, ἐννοήσαντες τὴν ἀστειότητα, ἄλλοι ὅμως ἁπλοϊκώτεροι ἔσπευσαν νὰ ἐκδηλώσουν διὰ μακρῶν ἀπαντήσεων τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, προϊόντα τεταραγμένων διανοιῶν, φυλασσόμεναι εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ τότε ἀρτίως ἱδρυθέντος ἑβδομαδιαίου σατυρικοῦ «Ἄστεως», ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ ἀρχείου τοῦ Συλλόγου, τὸ ὁποῖον πλουτισθὲν κατόπιν σημαντικῶς διὰ παρομοίων ἐγγράφων καὶ διὰ δωρεῶν περιέργων χειρογράφων διασῴζεται ἐν μέρει εἰς χεῖρας ἑνὸς τῶν ἐπιζώντων μελῶν. 'Ελπίζω δὲ καὶ εὔχομαι νὰ

εὑρεθῇ Μαικήνας τις διὰ νὰ ἐκδοθοῦν τῇ γενναίᾳ αὐτοῦ ἀρωγῇ τὰ ***ντοκουμέντα*** αὐτὰ πρὸς τέρψιν τῶν νεωτέρων γενεῶν.

Ἐκ τοῦ ταμείου τούτου τῆς ἀνοησίας θὰ μνημονεύσω ἓν καὶ μόνον κείμενον, μιᾶς τουτέστιν ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔπεμψεν ἓν τῶν ἀντεπιστελλόντων μελῶν, συμβολαιογράφος τὸ ἐπάγγελμα, ἰδιότροπος καὶ ἰδιόρρυθμος, κατοικῶν εἰς κάποιαν πόλιν τῆς Πελοποννήσου, συλλέκτη δὲ λαογραφικῆς ὕλης. Τόσην εὐχαρίστησιν ᾐσθάνθη οὗτος διὰ τὴν ἐκλογήν του καὶ τόσην οἰκειότητα ἀπέκτησεν ἀμέσως μὲ τὸ σωματεῖόν μας, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ καταστήσῃ τὸν Σύλλογον κοινωνὸν τῶν οἰκογενειακῶν του ὑποθέσεων· μᾶς ἔγραψε δὲ ἡμέραν τινὰ ὅτι εἶχε κόρην ὁπωσοῦν παρήλικα, τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει γ' ἀποκαταστήσῃ, δίδων εἰς αὐτὴν ὡς προῖκα....τρεῖς χιλιάδας ἀνεκδότους παροιμίας.

Ἀμέσως ἡ πρότασις ἀνεκοινώθη μετ' ἐπισημότητος εἴς τινα ἄγαμον τότε ἀκόμη, ἀνήκοντα δὲ εἰς τὸν φιλικόν μας κύκλον, σοφὸν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐγκρίτων σήμερον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐγκύπτοντα ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τὴν μελέτην τοῦ βίου καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἐπίδοξος γαμβρὸς ὅμως εὗρε μικρὸν τὸ ποσὸν τῆς προτεινομένης προικὸς καὶ ἀπήτησε πρὸς συμπλήρωσιν ὀκτακόσια αἰνίγματα καὶ χίλια διακόσια παραμύθια, ἐξ οὗ καὶ δὲν ἐπραγματοποιήθη τὸ συνοικέσιον.

Ἐθεθύμουν νὰ διαλάβω ἐν ἐκτάσει καὶ περὶ τῶν ἑορτῶν τοῦ Συλλόγου καὶ περὶ τῶν τερπνῶν αὐτοῦ ἐκδρομῶν, αἵτινες ἐπλήρουν ζωῆς καὶ θορύβου τοὺς δρυμοὺς τῆς Πεντέλης καὶ τὴν ἀμπελόφυτον πεδιάδα τῆς Κάντζας, ἢ τὴν φαληρικὴν ἠϊόνα καὶ ν' ἀναφέρω τοὺς λόγους, καὶ τὰς προσφωνήσεις, καὶ τὰς στιχομυθίας, καὶ ταὐτοσχεδιά-

σματα, καὶ τὰ λογοπαίγνια, καὶ τὰς πεζὰς καὶ ἐμμέτρους προπόσεις, τὰς γινομένας μετὰ κωμικῶν διαστροφῶν τῶν λέξεων καὶ στρεβλῶν ὁμοιοκαταληξιῶν ἐξεζητημένων καὶ προκαλούσας φρενίτιδα εὐθυμίας.

Προεξεῖχεν εἰς πάντα ταῦτα ὁ δυστυχὴς Κόκκος, ἐμβρόντητος, παραδοξολόγος, ἀλλόκοτος ἀείποτε περὶ τὸ λέγειν καὶ τὸ πράττειν, καταντήσας ποτὲ νὰ ἔλθῃ πρὸς ὑπάντησιν ἡμῶν τῶν ἄλλων πεζῇ ἐκδραμόντων ἐν φαντασιώδει περιβολῇ, καθήμενος ἐπὶ ὄνου, μὲ ἕνα γυναικεῖον καπέλλον ἐπὶ κεφαλῆς καὶ κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα κοντὸν μὲ μικρὰν σημαίαν ὁροσήμου, νὰ διανύσῃ οὕτω πως ἀρκετὸν διάστημα τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς κατάπληξιν τῶν διερχομένων χωρικῶν καὶ νὰ μᾶς προσφωνήσῃ ἐξ ὀνόματος... τῆς Αὐστριακῆς Κοινότητος τῆς Κάντζας, ἀντιφωνήσαντος μὲ ἔμμετρον ἐξωφρενισμὸν τοῦ μακαρίτου Σουρῆ.

Ἐπεθύμουν πολλὰ ν' ἀναφωνήσω καὶ νὰ εἴπω· ἀλλὰ φοβοῦμαι τὴν κουραστικὴν μακρηγορίαν, καὶ φοβοῦμαι ἀκόμη περισσότερον μήπως αἱ προσωπικαὶ αὐταὶ ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας ὡραΐζει ἀκόμη εἰς τὸ πνεῦμά μου ἡ παλαιὰ ἐντύπωσις τῆς νεανικῆς ἡλικίας, φανοῦν ψυχραὶ καὶ ἐστερημέναι θελγήτρου εἰς τοὺς ἄλλους. Διὸ προτιμῶ ν' ἀναφέρω τινὰ περὶ τῶν τερπνῶν ἀναγνωσμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα μετὰ προτιμήσεως κατεγίνετο κατὰ τὰς συνεδριάσεις του τὸ σωματεῖόν μας, καὶ τὰ ὁποῖα, ὅπως ὑπῆρξαν ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς συστάσεώς του, ὑπῆρξαν καὶ ἡ μόνη πνευματικὴ αὐτοῦ τροφὴ καὶ ἡ κυριωτέρα αὐτοῦ εὐχάριστος ἐνασχόλησις.

Τἀναγνώσματα ταῦτα ἀνήγοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν διανοητικῶν ἐκτρωμάτων, περὶ τῶν ὁποίων εἶπά τινα προλαβόντως, τἀποκυήματα τῶν Ἐμπουσῶν, τῶν ἀντιποιουμένων τὰ ἔργα τῶν Μουσῶν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπίγραμμα:

Εἰσὶ καὶ ἐν Μούσῃσιν Ἐρινύες, αἵ σε ποιοῦσι
ποιητήν, ἀνθ' ὧν πολλὰ γράφεις ἀκρίτως.
Τοίνυν σου δέομαι, γράφε πλείονα· μείζονα γάρ σοι
εὔξασθαι ταύτης οὐ δύναμαι μανίαν.

Μή τις ὑπολάβῃ δὲ ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐξαμβλωμάτων τούτων ἀντίκειται εἰς τὴν σοβαρότητα καὶ ὅτι ἡ ἐξ αὐτῆς τέρψις εἶνε χυδαία καὶ ἄμοιρος ὠφελείας. Ὁ διάσημας γάλλος ποιητὴς καὶ τεχνοκρίτης Μποαλὼ πρὸς νεαρὸν ἱερωμένον ζητήσαντα τὴν συμβουλήν του περὶ τοῦ καλλιτέρου τρόπου ἀσκήσεως καὶ μελέτης διὰ τὴν ἀπ' ἄμβωνος διδαχὴν ἐπρότρεψεν αὐτὸν ν' ἀκροᾶται διαρκῶς τὸ κήρυγμα τοῦ Βουρδαλὼ καὶ τοῦ ἀββᾶ Κοττέν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος τούτων ἦτο ἀληθῶς ἔξοχος, εὐφραδὴς καὶ περιώνυμος ἱεροκῆρυξ· ἀλλ' ὁ δεύτερος ἦτο ὅλως ἀντιθέτως κοινότατος καὶ ἄκριτος. Ὅθεν δικαίως ὁ δόκιμος ἀπορήσας ἠρώτησε τὸν Μποαλὼ τίνα τάχα ὠφέλειαν θὰ ἠρύετο ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῶν ὁμιλιῶν τοῦ ἀββᾶ Κοττέν. «—Καὶ ὅμως εἶνε ἁπλούστατον, ἀπήντησεν ὁ κριτικός· ἀπὸ τὸν ἕνα θὰ μάθῃς τί πρέπει νὰ πράττῃς, καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον τί πρέπει ν' ἀποφεύγῃς». Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἔργα λοιπὸν εἶνε ἡ στρέβλωσις τοῦ καλοῦ, ὁ δὲ μελετῶν αὐτὰ ἀσκεῖται περὶ τὴν γνῶσιν τῶν στοιχείων καὶ τῶν ὁρίων τοῦ καλοῦ, σπουδάζων ἐν αὐτοῖς τὴν διαστροφήν, τὰ ὀλισθήματα καὶ τὴν παραμόρφωσιν.

Εἶνε γνωστὸν τὸ ἀξίωμα ὅτι ἓν μόνον βῆμα χωρίζει τὸ ὑψηλὸν ἀπὸ τοῦ γελοίου, ἡ ἔμφυτος δὲ καὶ ἡ διὰ τῆς μελέτης ἔτι μᾶλλον ἐξησκημένη καλαισθησία διὰ τῆς σαφοῦς ἐπιγνώσεως τοῦ συνόρου προφυλάττει ἀπὸ τῆς εἰς τὸν κρημνὸν πτώσεως. Καθ' ὃν τρόπον ἡ γελοιογραφία προϋποθέτει τεχνίτην ἐντριβῆ καὶ ὀξυδερκῆ, ἔχοντα τελείαν

καὶ ἀκριβεστάτην τὴν συναίσθησιν τῆς εὐγραμμίας, ὥστε νὰ δύναται διὰ τῆς εὐφυοῦς ἀλλοιώσεως νὰ προκαλῇ τὴν κωμικὴν ἐντύπωσιν, οὕτω καὶ οἱ ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τερατωδῶν ἀποκυημάτων τῆς ἀπειροτεχνίας ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἐμφύτως ἢ ἐπικτήτως προικισμένοι δι' εὐρώστου γνώσεως καὶ ἀκριβοῦς συναισθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ τῆς φυσιολογίας τῆς τέχνης, ὥστε ἀκόπως νὰ διακρίνουν τὴν παθολογικὴν παραμόρφωσιν.

Καὶ ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ζωγραφικῆς, ἐπιτραπήτω μοι ν' ἀναφέρω μίαν ἀκόμη ***εἰσαγγελικὴν*** ἀνάμνησιν. Εἰς κάποιαν τοιχογραφίαν ἑστιατορίου τινὸς λαϊκοῦ ὅπου κάποτε συνηρχόμεθα, ἔργον βαναυσοτέχνου ἀγνώστου, παριστῶν τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ὁ Δούρειος ἵππος ἀπεικονίζετο ἔχων τοιαύτην ὁμοιότητα πρὸς ἄλλο ὁμοειδὲς ζῷον κατωτέρου γένους, ὥστε παρὰ τοῦ ὁμίλου ἡμῶν ὠνομάσθη Γαϊδούρειος Ἵππος.

Ἡ τοιαύτη κωμικὴ ἀλλοίωσις τῶν ὅρων τοῦ καλοῦ φυσικῶς προκαλεῖ τὴν ἱλαρότητα διὰ τῆς ἀντιθέσεως. Αἱ Ἐρινύες Μοῦσαι ὄχι μόνον δὲν εἶνε εἰδεχθεῖς τὴν θέαν καὶ ἀποτρόπαιοι, ὄχι μόνον δὲν ἐμπνέουν τὸν τρόμον ὅπως αἱ Εὐμενίδες τοῦ Ἅδου, ἀλλὰ καὶ προξενοῦν αἴσθημά τι φαιδροῦ οἴκτου διὰ τῆς ἀφελείας καὶ τῆς ἁπλοϊκότητος τῶν ἔργων των, διὰ τῆς ἀγνοίας τῶν στοιχειωδεστάτων πραγμάτων καὶ τῆς παραγνωρίσεως τῶν μᾶλλον κοινῶν κανόνων τῆς τέχνης. Οἱ παρ' αὐτῶν ἐμπνεόμενοι θνητοὶ εἶνε εὐεργετικώτατοι, ἔχοντες τὸ χάρισμα τοῦ ἀκόπως καὶ ἀσυνειδήτως ἀποδιώκειν τὴν ἀνίαν διὰ τῶν προϊόντων τῆς ἀπειροκάλου αὐτῶν ἐμπνεύσεως. Οἱ ἀστεῖοι, οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος γελωτοποιοί, οἱ ἔχοντες ὡς ἔργον τὸ ἐξιλαρύνειν τοὺς ἄλλους, πολλάκις ἀποβαίνουν ἄνούσιοι κατατριβόμενοι ἐκ τῆς χρήσεως καὶ τῆς προσπαθείας, ἐπηρεαζόμενοι δὲ καὶ

ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ψυχικῶν διαθέσεων. Διηγοῦνται ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' ἐν Γαλλίᾳ ἀκμάσας διάσημος ἰταλὸς κωμικὸς Δομένικος, ὁ ὑποκρινόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀρλεκίνου εἰς τὸ θέατρον καὶ κατευφραίνων καθημερινῶς τοὺς ἀκροατάς του μὲ τὰς ἀστειότητάς του, πάσχων ἐξ ἀνίας καὶ μελαγχολίας, κατέφυγεν εἰς διαπρεπῆ ἰατρόν, ὅστις ἀφοῦ τοῦ ὑπέδειξε διάφορα μέσα πρὸς διασκέδασιν τῆς θλίψεώς του, δοκιμασθέντα ἤδη παρ' αὐτοῦ ἀνωφελῆ, συνέστησεν ἐν τέλει εἰς τὸν ἄγνωστον πελάτην του νὰ μεταβαίνῃ συχνὰ εἰς τὸ θέατρον καὶ νὰ παρευρίσκεται εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Δομενίκου.

—Ἀλλοίμονον, ἰατρέ, βλέπω ὅτι εἶμαι χαμένος ἄνθρωπος! εἶπεν ὁ ταλαίπωρος ἀσθενής.

—Καὶ διατί τάχα; ἠρώτησεν ἀπορῶν ὁ ἰατρός.

—Διότι ὁ Δομένικος εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀπήντησεν ὁ πελάτης.

Τὸ ἐναντίον ὅμως συμβαίνει μὲ τοὺς γεννήτορας τῶν ἀποφωλίων πνευματικῶν δημιουργημάτων, οἵτινες μετ' ὀλυμπίου ἀγερωχίας, ὑπὸ τὴν παχύδερμον μακαριότητα τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς ἀναισθησίας των, φυσικῶς καὶ ἀβιάστως ἐκτελοῦν τὸ ἔργον των καὶ ἀνοίγουν τὸν εὐεργετικὸν κρουνὸν τῆς εὐθυμίας ἀκουσίως των, ζωογονοῦντές διὰ τοῦ γέλωτος τοὺς ἄλλους, τοὺς βεβαρημένους ἐκ τῶν φροντίδων καὶ τῶν μόχθων τῆς ζωῆς.

* *
*

Πάντες οἱ ἑταῖροι ἐπεδιδόμεθα εἰς τὴν ἄγραν τῶν τοιούτου εἴδους ἔργων, συγχρόνων τε καὶ παλαιοτέρων, καταρτίσαντες ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἀξιόλογον συλλογήν, συγκειμένην ἐκ πεζῶν καὶ ἐμμέτρων, ἐκτυπωμένων καὶ ἀνεκδότων συγγραμμάτων, ἀναγομένων εἰς πάντα τὰ εἴδη τῆς

λογοτεχνίας. Ἡ τοιαύτη δὲ ἄγρα ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν σύγχρονον δημοσιογραφίαν καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς καὶ εἰς πάντα κλάδον τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς συνθέσεως. Τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου μετεβλήθησαν εἰς Νεμρὼδ θηρευτὰς ἢ μᾶλλον εἰς ἰχνεύμονας καταγινομένους εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ᾠῶν τῶν κροκοδείλων τῆς τέχνης. Ὁ μακαρίτης Γιαννόπουλος ἀπὸ τοῦ δημοσιογραφικοῦ θεωρείου τοῦ Βουλευτηρίου περισυνέλεγε καὶ ἀπεθησαύριζε τοὺς μαργαρίτας τοὺς πίπτοντας ἀπὸ τῶν χειλέων τῶν πατέρων τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν θέρμην τῆς ἀγορεύσεως. Ἕτερός τις, ὅστις πιθανὸν νὰ ἦτο καὶ ὁ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἔχων τὴν τιμὴν ν' ἀπευθύνεται πρὸς ὑμᾶς, ἰδιαίτερον εἶχε μέλημα νὰ θηρεύῃ εἰς τὰ φύλλα τῶν ἐπαρχιακῶν ἰδίως ἐφημερίδων περικοπὰς ἀξιοσημειώτους διὰ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ ὕφους καὶ τῶν ἰδεῶν. Τἀποσπάσματα ταῦτα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ «Ρακοσυλλέκτου», ἐδημοσίευε καθ' ἑβδομάδα εἰς τὰς στήλας τοῦ «Ἀσμοδαίου» καὶ κατόπιν τοῦ «Ἄστεως», τῶν δύο σατυρικῶν φύλλων, ἅτινα ὑπῆρξαν τὸ προπύργιον καὶ τὸ στάδιον τῆς πνευματικῆς δράσεως τοῦ Συλλόγου. Ἐκ τούτων ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ ὑπενθυμίσω εἰς ὑμᾶς μερικά.

Ἰδοὺ μία φράσις ἐκ προγράμματος ἐφημερίδος ἐπαρχιακῆς :

«Τὸ δὶς τοῦ μηνὸς ἐκδιδόμενον ***ἐφημερούσιον*** τοῦτο σύγγραμμά μου, βαπτιζόμενον ἐντὸς τῶν δακρύων μου, λαμβάνει τὸ ὄνομα «***Ἀχελῷος***».

Ἀκούσατε πῶς διῄρει μία ἐφημερὶς τῆς Σύρου τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν κατ' ἐπαγγέλματα :

«Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν διαιροῦνται εἰς μικροκηπουρούς, εἰς πρῴην ἁμαξηλάτας καὶ εἰς πλουσίους ὁμογενεῖς».

Ἰδοὺ ἀπόσπασμα ἔκ τινος Ζῳολογίας :

«Τὰ τρωκτικά, λαγωοί, μύες κλπ. ἔχουν μόνον τραπεζίτας καὶ κυνόδοντας, οἵτινες κατέχουν τὴν θέσιν τῶν κοπτήρων».

«Ὥστε, ἐπάγεται δικαίως ἡ ἀναδημοσιεύουσα τὸν μαργαρίτην ἐφημερίς, ἐὰν ἴδῆτε ποτὲ λαγωὸν ἢ ποντικὸν ἔχοντα ἐμπροσθινὰ δόντια, θὰ εἰπῆτε ὅτι εἶνε ψεύτικα καὶ τοῦ τὰ ἔβαλεν ὁ ὀδοντοϊατρὸς κ. Πάμπανος ἀπὸ ψυχικόν».

Ἰδοὺ μία παρατήρησις ἐκ τῆς «Σπάρτης».

«Νεοφανὲς ἀληθῶς εἶνε νὰ βλέπῃ τις τὸν ῥασοφόρον κήρυκα Ἐπιφάνιον ἐνδεδυμένον τὴν ***προβοσκίδα*** τοῦ διδασκάλου».

Καὶ μία εἰδοποίησις ἐκ τῆς μακαρίτιδος «Ὥρας» (τοῦ ἐπισήμου ὀργάνου τοῦ Τρικούπη):

«Τὸ νέον ἐργοστάσιον εἰδοποιεῖ τὸ κοινὸν ὅτι τὰ ἀπόζουμα τῶν φυτικῶν οὐσιῶν ἐξ ὧν παράγεται τὸ οἰνόπνευμα παρέχουσι χρησιμωτάτην καὶ θρεπτικωτάτην τροφὴν διὰ τὰ ζῷα ἐν γένει καὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ δοκιμάσωσιν αὐτὴν ἂς προσέλθωσιν εἰς τὸ ἐργοστάσιον, ὅπως λάβωσιν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεάν.

Περιγραφὴ τῶν Ἀπόκρεων ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Ἄνδρου».

«Περὶ τὴν ἑσπέραν ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡ πόλις μας ἐνεδύθη ***σάκκον*** χαρμόσυνον· ὅπου καὶ ἂν περιεστρέφετό τις ἤκουεν ᾄσματα καὶ χορούς. Ἐδῶς πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε : τὰ πάντα ματαιότης».

Ἐκ τοῦ «Φάρου τῆς Μακεδονίας».

«Τὸ ὡρολόγιον ἔκρουε τὴν δεκάτην τῆς νυκτός. Ὁ ἀλέκτωρ ἀνήγγειλε τὴν πρωΐαν».

Ἐκ τῆς «Καρτερίας» :

«Ἀπεβίωσεν ἐν Πειραιεῖ ὁ νεαρὸς σπουδαστὴς ***δεῖνα***... Ἐκφράζοντες τὰ συλλυπητήρια ἡμῶν τοῖς γονεῦσι συνι-

στῶμεν αὐτοῖς ***φρόνησιν***».

Περιγραφὴ ταξειδίου ἐκ τοῦ ἀμιμήτου «Φανοῦ» τῆς Σύρου:

«Εἰς τὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ταξείδιον ἔπαθον ἀπὸ ναυτίασιν καὶ εὐθὺς μὲ τὴν εἰς Σίφνον ἀποβίβασίν των ἤρχισαν ***μπὰμ—μποὺμ*** κάτω πέρδικες καὶ τρυγόνια, ἓξ ἑπτὰ λαβωμένα, ἕνα στὸν τάφο, μαῦρο στὴς κάλπες, εἰς κίνησιν τἀτμόπλοια, στρατός, ἰατροὶ καὶ νεκροθάπται».

Καὶ τέλος πάντων ἰδοὺ πῶς ἤρχιζεν ἓν διήγημα δημοσιευθὲν εἰς τὸν «Ἄραχθον» τῆς Ἄρτης. Προσέξατε καὶ τὴν χρονολογίαν, παρακαλῶ:

«Εὑρισκόμεθα εἰς τὴν ***31 Φεβρουαρίου.*** Ἡ βροχὴ ἔπιπτε μεγαλοπρεπῶς—μολονότι ὁ ἥλιος ἀνατέλλει μεγαλοπρεπῶς, πλὴν ὁ ἀναγνώστης γνωρίζει βεβαίως ὅτι ἡμεῖς δὲν γράφομεν μυθιστορίαν· γράφομεν ἱστορίαν, καθ᾽ ἣν ἡ βροχὴ πίπτει μεγαλοπρεπῶς... Ἡ βροχὴ λοιπὸν ἔπιπτε μεγαλοπρεπῶς καὶ μάλιστα κρουνηδόν».

Καὶ καταπαύω τὴν ἀπαρίθμησιν διὰ νὰ μὴ ἐνοχλήσω τοὺς ἀκροατάς μου... μεγαλοπρεπῶς.

Προσθέτω μόνον ὅτι τότε ἤρχισε καὶ ἡ συστηματικὴ ἀναδίφησις πρὸς ἀνεύρεσιν περιέργων καὶ παραδόξων ἐγγράφων τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς φιλολογίας τῶν στρατώνων, τῶν κωμικῶν τουτέστιν ἢ μακαρονικῶν ἀναφορῶν, τῶν συντασσομένων παρ᾽ ἀγραμμάτων ὑπαξιωματικῶν, ἢ τῶν ἁπλοϊκῶν ἐξηγήσεων καὶ ὁρισμῶν τοῦ κανονισμοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν ἁπλοϊκὴν ἀντίληψιν τῶν ὀρεσιβίων εὐζώνων. Χάριν ποικιλίας παραθέτω καὶ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἰδοὺ ὁ ὁρισμὸς τῆς βαρύτητος:

«Ἡ βαρύτης εἶνε ἕνα πρᾶγμα, ποὺ πηγαίνει πάντοτε πρὸς τὰ κάτω.»

Ὁρισμὸς τοῦ αἰχμαλώτου:

«Αἰχμάλωτος θὰ 'πῆ ὅταν ἕνας φύγῃ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ πάῃ εἰς τὸν τουρκικόν, καὶ γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸν ἑλληνικὸν καὶ τὸν τσακώσουν».

Ὁρισμὸς τοῦ κηφῆνος:

«Ὁ στρατιώτης δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀδράνειαν, διότι τότε εἶνε κηφήνας. Κηφήνας δὲ θὰ πῆ ἕνα πουλὶ ποὺ εἶνε στὴν Ἀμερικήν, ποὺ ἅμα φάγῃ τὸ φαγί του γέρνει τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ζητάει ἄλλο».

Τότε τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Ἄστυ» καὶ ἡ περίφημος ἀναφορὰ τοῦ ἐπιλοχίου, ἡ ἀπομείνασα παροιμιώδης, διὰ τῆς ὁποίας καθίστατο γνωστὸν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ συντάγματος ὅτι: «ἡ ἡμίονος Κλεοπάτρα ἀπέδρα καὶ ***ἐξακολουθεῖ ἀπέδρα***».

Συνελέγοντο δὲ μετὰ ζήλου καὶ αἱ περίεργοι καὶ κωμικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐργαστηρίων καὶ καταστημάτων, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη περιεργοτάτη συλλογή. Παραλαμβάνω ἐξ αὐτῆς δύο πρὸς διασάφησιν τοῦ εἴδους.

Ἡ πρώτη εἶνε ἐπιγραφὴ λουτρῶνος ἐν Πειραιεῖ, γραμμένη γαλλιστὶ ἐπὶ τῆς εἰσόδου οὕτω πως: Lutra.

Ἡ ἄλλη ἔκειτο εἰς τὴν εἴσοδον λαϊκοῦ μαγειρείου, καὶ εἶχεν ὡς ἑξῆς: ***«Ξενοδοχεῖον τῶν Ξένων καὶ πρὸ πάντων μπακαλιάρος».***

Ὑπῆρχον ὅμως καὶ τὰ ἐκτενέστερα φαιδρυντικὰ ἀναγνώσματα, τα ἔχοντα τεχνικὰς ἀξιώσεις. Θὰ ἔβαινον εἰς μῆκος δυσανάλογον αἱ παροῦσαι ἀναμνήσεις μου, ἐὰν ἀπεπειρώμην ν' ἀπαριθμήσω καὶ ν' ἀναλύσω πάντα τὰ ἔντυπα καὶ τὰ χειρόγραφα, ὅσα ἀνεγνώσθησαν εἰς ἐπήκοον τῶν μελῶν τοῦ συλλόγου ἐν συνελεύσει, σχολιαζόμενα δι' εὐθύμων παρατηρήσεων. Τῇ εὐμενεῖ συγκαταβάσει τῶν ἀναγνωστῶν μου θ' ἀναφέρω ἐλάχιστα ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἠδικημένη ἡ συνομοταξία καὶ αὐτῶν τῶν συγγραφέων.

Ἦτο, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, ἓν μυθιστόρημα πρωτό-

τυπον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέρετο σὺν τοῖς ἄλλοις ὅτι ὁ ἥρως του : «ἐλάμβανεν **ἀνὰ χεῖρας** τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὸ ἔκρουεν»

Ὁ ἡράκλειος οὗτος μουσικὸς ἆθλος, τὸν ὁποῖον θὰ ἐζήλευε καὶ ὁ Κουταλιανός, ὠφείλετο βέβαια εἰς τὴν ἀτελῆ μόρφωσιν τοῦ νεαροῦ, ὡς εἰκάζω, μυθιστηριογράφου, ὅστις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἔνθα ἔζη ἐγνώριζε μόνον ἐξ ἀκοῆς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ θὰ ἐφαντάζετο αὐτὸ ὡς μουσικὸν ὄργανον ἔχον διαστάσεις ἀναλόγους πρὸς τὴν κιθάραν, τὸ μπουζοῦκι ἢ τὸ σαντοῦρι.

Ἕτερος πρωτότυπος συγγραφεὺς ἔγραφεν εἰς τὸ διήγημά του ὅτι οἱ δύο ἐρασταὶ «περιεπάτουν ὑπὸ **δενδροστοιχίαν ἀνεμώνων** (sic), κατορθώνων οὕτω ν' ἀναβιβάζῃ ἐνταυτῷ τὸν τόνον τῆς κλίσεως, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Γραμματικῆς, καὶ νὰ καταβιβάζῃ τὸ ἀνάστημα τῶν ἡρώων του μέχρι σημείου ἱκανοῦ νὰ καταπλήξῃ καὶ αὐτὸν τὸν Γύλλιβερ μετὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν χώραν τῶν Λιλιπουτίων.

Ἦτο ἓν δρᾶμα ἀνέκδοτον, τοῦ ὁποίου ἐνθυμοῦμαι μόνον τὸν τίτλον ἔχοντα ὡς ἑξῆς : **«Πέντε νεκροί,** καὶ ἐν παρενθέσει, **τέσσαρες ἄρρενες καὶ εἷς θῆλυς».**

Ἦσαν τὰ ποιήματα τοῦ διασήμου Κορδορούμπα, ἀπομάχου ἀνθυπασπιστοῦ, θιασώτου τοῦ Ἄρεως, τῶν Μουσῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ Βάκχου, τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς ἀπήγγειλε μὲ ἕνα ἰδιαίτερον ῥινόφθογγον τόνον, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐλεγεῖον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαμβέττα ἤρχιζεν ὡς ἑξῆς:

Τί θρῆνος καὶ τί ὀδυρμὸς ἔγινε στὸ Παρίσι !
Ὦ φύσις πῶς ἐκρήμνισες τὸν μέγαν κυπαρίσση !

Ἄλλος ποιητὴς ἀνώνυμος ἤρχιζε τὸ νεκρώσιμον ποίημά του διὰ τοῦ στίχου :

῏Ω ! πόσον εἶν' εὐχάριστον εἰς τοὺς νεκροὺς τὸ στάρι ! ἐννοῶν βεβαίως τὰ κόλλυβα τὰ προσφερόμενα εἰς τὴν μνήμην τῶν τεθνεώτων, ἀλλ' ἀφίνων νὰ ἐννοηθῇ διὰ τῆς ἀλλοκότου διατυπώσεως τῆς ἰδέας του ὅτι οἱ νεκροὶ ἐνδιαφέρονται περὶ τῆς συγκομιδῆς τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἢ περὶ τῆς γνώσεως τῶν γεννημάτων καὶ τῶν ὀσπρίων.

Τὰ ἔργα τοῦ ἐλλογιμωτάτου, ἑνὸς φασματώδους καλογήρου, τοῦ ὁποίου τὴν μορφὴν ἀπηθανάτισαν αἱ γελοιογραφίαι τοῦ «᾿Ασμοδαίου» καὶ τοῦ «῎Αστεως», ὅστις κατέθελξε διὰ τῶν πεζῶν καὶ ἐμμέτρων προϊόντων τῆς Μούσης του τρεῖς φιλολογικὰς γενεάς,κατήντησε δὲ κατόπιν πρόσωπον συμβολικόν, ἐνσαρκοῦν τὴν ἰδέαν τοῦ κωμικοῦ καὶ ἁπλοϊκοῦ παραλογισμοῦ, ἦσαν ἐκ τῶν μᾶλλον προτιμωμένων. ῎Εθελγον δὲ ἰδίως τοὺς ἀναγνώστας διὰ τῶν ἀσυναιρέτων τύπων τῶν ῥημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ μουσοτραφὴς (ὄνομα καὶ πρᾶγμα, καθότι ἔτρεφε μακρόν, τραχὺ καὶ ὀξύτατον **μοῦσι**) καλόγηρος ἐδείκνυεν ἰδιαιτεραν ἀδυναμίαν. Εἰς τὸ περίεργον βιβλίον του ἐπιγραφόμενον «Προμαχὼν» ἢ «Προμαχεών», πρὸ ἐτῶν ἐκδοθέν, περιείχοντο εἰς τὰ προλεγόμενα τὰ ἑξῆς θαυμάσια:

«Τῆς ματαιότητος τὰ βέλη ἠρξάμην ἐνρίπτων ἄγων τὰς περὶ τὸν ἥλιον στροφὰς 10X2†5, ***«ἅπερ ἔτεα καλέουσι»***, θέλων διὰ τούτων νὰ εἴπῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ κοινοὶ θνητοὶ θὰ ἔλεγον διὰ τῆς φράσεως: περιεβλήθην τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν ἡλικίᾳ 25 ἐτῶν».

Εἰς ταῦτα δὲ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τοῦ περιωνύμου κόμητος Δὲ Κάπρου —ἄλλου τύπου παραδοξοτάτου, περιελθόντος εἰς τὴν σταθερὰν δικαιοδοσίαν τῆς ἀμιμήτου γελοιογραφικῆς μολυβδίδος τοῦ μακαρίτου Θέμου ᾿Αννίνου— τὸ δρᾶμα «῾Η μάρτυς Αἰκατερίνη», τὸ ὁποῖον παρασταθὲν εἰς τὸ παλαιὸν θέατρον τῶν ᾿Αθηνῶν καὶ τὸ τοῦ Φαλήρου ἔκαμε νὰ βλαστήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἀληθὴς Flora mirabilis ἐκ

γογγυλίων καὶ τεύτλων καὶ ῥαφανίδων καὶ ἄλλων προϊόντων τῶν λαχανοκήπων τῆς Κολοκυθοῦς καὶ τῶν Σεπολίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐστέφθη ἡ δόξα τοῦ περικλεοῦς δραματουργοῦ.

* *
*

Ἀλλ' ὁ ὑπὲρ πάντας προκαλῶν τὴν κατάπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῆς φαιδρᾶς ἡμῶν ὁμάδος ἦτο ὁ μέγας Ἐξαρχόπουλος. Ὁ θαυμάσιος οὗτος τύπος, ὅστις, ὡς λέγει ὁ Δάντης περὶ τοῦ Ὁμήρου, ὡς ἀετὸς ἵπταται ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὁμοτέχνους του, ὑπῆρξε τὸ χάρμα τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἀκμασάντων συγγραφέων, ποιητῶν, δημοσιογράφων καὶ τοῦ διανοουμένου κόσμου ἐν γένει. Ὁ Ἰακωβάκης Ρίζος Νερουλὸς ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὸν τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν μόνην σῳζομένην τοῦ ἀνδρὸς εἰκόνα :

Μὲ μάτια θειαφοκάπνιστα, μὲ φρύδια σὰν ἀγκάθια
Μὲ αὐτιὰ σὰν δυὸ καλάθια,
Μὲ μύτην μελιτζανοειδῆ, μυιγῶν ἀπείρων χρείαν...
Ὁ μέγας Ἐξαρχόπουλος, Αἰγαίου στενοβράκης
Ἐμπνέεται πολλάκις
Ἀπὸ τὴς τετραπόδαρες τῆς Ἀρκαδίας Μούσας
Τὸν Μάϊον ψαλλούσας.

Τὸν εἶχε δὲ ὁμοτράπεζον καὶ ἑταῖρον, ἀρεσκόμενος ν' ἀκούῃ τοὺς στρεβλούς του στίχους. Πολλάκις μάλιστα ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν καὶ τὰς ἰδίας ποιητικὰς συνθέσεις του, ἐρωτῶν τὴν γνώμην του. Κάποτε δέ, ὅτε ὁ Ἐξαρχόπουλος εἶπεν εἰς αὐτὸν ἐν εἰλικρινείᾳ :

Δὲν μοῦ ἀρεῖ, δὲν μοῦ ἀρεῖ
καὶ σοῦ τὸ λέγω ἐν παρη...

ὁ Ρίζος ἀπήντησε μὲ μίαν βωμολόχον ὁμοιοκαταληξίαν, ἥτις ἔμεινε περιβόητος.

Οἱ σύγχρονοί του λόγιοι τὸν εἶχον περὶ πολλοῦ, ἀποστηθίζοντες πολλὰς **λεϱμπαλεϱικὰς** ἐκφράσεις του. Λίαν δὲ δυσεύρετα κατήντησαν ὡς ἐκ τῆς ζητήσεως τὰ θεσπέσια ποιητικά του προϊόντα, δι᾽ ὧν τὸ ὄνομά του παρεδόθη εἰς τὴν ἀθανασίαν. Εἰς τὰ ποιήματά του ὑπεγράφετο «Γεώργιος Ἐξαρχόπουλος, ἐξ Ἀμοργοῦ, Ρομφαῖος καὶ τῶν ποιητῶν κορυφαῖος, νῦν μὲν κρυφαῖος, ὕστερον δὲ φανεραῖος» ἦσαν γεγραμμένα καταλογάδην, μόλις παρουσιάζοντα ἀμυδράν τινα ῥυθμικὴν σύνθεσιν, μὲ ὁμοιοκαταληξίαν ἐνίοτε ὅλως διόλου αὐθαίρετον, τὴν ὁποίαν ἀπέκοπτεν ἢ ἐστρέβλωνε χάριν τοῦ μέτρου.

Πλήρης πεποιθήσεως εἰς τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ ἔμπνευσιν διετύπωνε τὰς ἰδέας του κατὰ τρόπον σκοτεινὸν καὶ γριφώδη, ἀφίνων μεθ᾽ ὑπερηφάνου ἀδιαφορίας τοὺς ἀναγνώστας του νὰ ἐξαγάγουν ὁποιονδήποτε ἤθελον συμπέρασμα, γενόμενος δὲ οὕτως ὁ πρόδρομος τῶν νεωτέρων τεχνοτροπικῶν θεωριῶν. Ἦτο δὲ πρωτότυπος καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐπιγραφάς του καὶ κάποτε βουληθεὶς νὰ ἐκδώσῃ ἐφημερίδα ἐξέλεξε μετὰ ὥριμον σκέψιν ὡς τίτλον τοῦ φύλλου του ὄχι μίαν ἢ δύο λέξεις, ὡς θὰ ἔπραττε πᾶς ἄλλος, ἀλλὰ τὸ ἑξῆς ὁλόκληρον τετράστιχον :

Ἀετὸς καὶ Ἀετοῦσα,
Ὄθωνας καὶ Ἀμαλία,
Ροδοζάχαρη καὶ μέλι
Καὶ ἐμένα τί μὲ μέλει ;

Τόσην δὲ εἶχεν ἀπεριόριστον ὑπόληψιν καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ποιητικῶν του ἔργων, ὥστε, καθὰ μοὶ διηγήθη ποτὲ ὁ Γεώργιος Παράσχος, ὅτε ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης καὶ δύο τρεῖς ἄλλου ἀστεῖοι τῆς ἐποχῆς ἐνεφανίσθησαν εἰς αὐτὸν ὡς περιηγηταὶ λόρδοι πολυτάλαντοι, ἐπιθυμοῦντες τάχα ν' ἀγοράσουν τὰ ποιήματά του, καὶ τοῦ προσέφερον πρὸς τοῦτο τιμὴν τριῶν ὅλων ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ὁ ποιητὴς ἀπέρριψεν ἀγερώχως τὰς προτάσεις των.

Τὸ μοναδικὸν πλεονέκτημα τοῦ θαυμαστοῦ Ἐξαρχοπούλου εἶνε τὰ ἰδιόρρυθμα γαλλοφανῆ ἐπιφωνήματα, τὰ ὁποῖα πρὸς ἔντασιν τῆς ἐννοίας παρενείρει εἰς τοὺς στίχους του, οἷον : ***Λὲρ μπαλέρ, ξιφὶ γκαλέρ, ἀφὲλμαλέρ, ἀμφιφὶλ φιφὶλ μαλέρ, ρεῦ, λὲλαλεῦ !*** Καιρὸς ὅμως εἶνε ἐκ τοῦ εὐανθοῦς ποιητικοῦ λειμῶνός του νὰ δρέψω ὀλίγα ἄνθη καὶ νὰ τὰ προσφέρω πρὸς τοὺς ἀναγνώστας :

Σταχυολογῶ ἐκ τοῦ φυλλαδίου του, ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1842 καὶ ἐπιγραφομένου «Ἔκστασις ποιητικὴ περὶ τῆς πολυτίμου Ἡλιακῆς Γαλλίας». Ἐπακολουθοῦν δὲ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἀποτελοῦν μέρος αὐτῆς τὰ ἑξῆς :

«Ὦ ἀξιοπρεπῆ Γαλλία, ὑψώνεσαι τῇ ἀληθείᾳ
ὅταν ἡ τύχη βοηθῇ καὶ ἡ τύχη ἐν τῷ ἅμα !
Ὁ ἄνθρωπος ὑψώνεται χωρὶς κανένα πρᾶγμα.
Καὶ ὅταν ἐκτιμήσουν τὰς ἡλιακὰς γνώσεις τοῦ συγγραφέως
καὶ τιμήσουν τότε καὶ τὴν ἀξιομεγαλοπρεπῆ τρισέβαστον
Γαλλίαν, ἡλιακὰ ὑψώνεται τῇ ἀληθείᾳ.
Δυσθεώρητος Γαλλία μὲ ἀειθαλία
ξιφὶ γκαλὲρ τῇ ἀληθείᾳ
μεγάλα, ρεῦ, ἀειθαλία.

«Ἀφιερώνεται δὲ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄνομα τῆς Κορώνας τῆς πολυτίμου Γαλλίας, καὶ ὡς ἀξία τῶν σοφῶν ἀνδρῶν τῆς παιδείας».

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ***Ἡλιακοῦ προλόγου,*** διὰ νὰ λάβουν ἰδέαν οἱ ἀναγνῶσται καὶ περὶ τοῦ πεζοῦ ὕφους τοῦ συγγραφέως.

«Πρόλογος ἐπιταφικοῦ λερμπαλὲρ καὶ ἡλιακοῦ λόγου τῆς πολυτίμου ἀνακομίσεως ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Ἑλένην εἰς Παρίσιον, ὑψηλοῦ ὡς ἡλιακοῦ λειψάνου ἀνδρὸς μεγίστου αὐξάνουν, διὰ τῆς μεγίστου διπλωματικοπολιτικῆς του καὶ ἀξιοαυτοκρατορικῆς ἀξιάστου φυσικῆς του, καθὼς ἀπεδείχθηκε καὶ εἶνε ἀποδειγμένος ἄνδρας ὑψηλοῦ καὶ ἡλιακοῦ βήματος βημάτων, τὸ πολύτιμόν του ὄνομα ἦτο καὶ εἶνε μεγίστου ἀθανασίας, ἦτο ἄνδρας ἀειθαλίας ὁ πολύτιμος Ἀναπολέων, ξιφὶλ μαλὲρ ἐπ' ἀληθείας».

Ἰδοὺ τώρα καὶ μία συναγωγὴ ἐκ τοῦ ***Ἐπιταφικοῦ Ποιήματος*** :

«Ἐπειδὴ καθὼς τρέχει μὲ ὁρμὴν
Ὁ χείμαρρος τῆς θαλάσσης καὶ ὁ ποταμὸς τοῦ Δουνάβεως,
Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ἑνὸς μεγίστου ἀνδρός, ὁ νοῦς του ὁ λαμπρός,
Ὅπου τὰς μεγάλας καὶ ἡλιακὰς σκέψεις τῶν γνώσεων με-
[γάλου νοός,
Ἑνὸς ἀρίστου ἀνδρὸς καθὼς ὁ ἀδάμαντας Ἀναπολέων
Κόπτεται ὁ ὕπνος του καὶ τὸ φαγί
Κ' ἔτσι δὲν εἶνε ἴδιον τοῦ καθενὸς ἡλιακὰ νὰ θεωρῇ
Ἐὰν ἡ φύσις δὲν τὸν διορῇ...
Καὶ ἰδοὺ ἡ Ρόδος, ρεῦ, καὶ τὸ πήδημα, ἀρέ.
Ὅ ἐστι διὰ νὰ εἶνε τοιούτου ὑψηλοῦ καὶ ἡλιακοῦ μεγίστου
Τοῦ νοὸς γνώσεως καὶ κρίσεως
Ὁ ἀοίδιμος Μποναπάρτης
Δὲν ἐκάθητο ποτὲ εἰς τὴν τράπεζαν οὔτε τρία κάρτα.

Τοιοῦτες χάρες ὑψηλές, εἶχεν ὁ ἀοίδιμος καθὼς τὸ λές,
Λαμπρὲς Στολὲς
Λερμπαλὲρ πιᾶστε τὴν ταμπακιέρα του ποῦ ἔπινε ταμπάκο
Νὰ φαντασθῆτε καὶ σεῖς τῆς δόξης τὸ ἀκράτο.
Καὶ ὅποιος δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα Ἀδάμαντος Ναπολέοντος
Δὲν γνωρίζει τίποτε λέγοντος.
Πλὴν ἂς εἶνε ἁμαρτία, εἰς τὸν ὁποῖον οἷα
Ὁποὺ ἔχασε τὸ μέγα πνεῦμα
καὶ ἠδίκησε καὶ τὴν Περατρίτζα τὴν μητέρα του νεῦμα
ὁποὺ τῆς ἔκαμε καὶ τῆς ἦλθεν ἐμετὸς αἷμα...
Λελαλεῦ, ἦτο ἄνδρας Μιλτιάδων, ἥρως τῶν μυριάδων
Ξιφὶλ μαλέρ, ὁ πολύτιμος Ἀναπολέω, δὲν ἀπέθανε, σᾶς λέω
Λελαλεῦ, μὲ ὅλας τὰς δάφνας,Γαλλία, σὲ εἶχε στεφανωμένη.
Ἀφιλμαλέρ, μὲ ὅλας τὰς τιμὰς σὲ ἀξίωσε
ὑπὲρ τοῦ κολοφῶντος σὲ ὕψωσε.
Ἐν ἀκαρεῖ, ἐν ἀκαρεῖ μὲ πολυτίμους γνώσεις του ὁ μακαρί...

Ἰδοὺ καὶ μία περικοπὴ ἐκ τοῦ ποιήματος : «***Η Ἑλλὰς πρὸς τὴν τρισέβαστον καὶ ἠγαπημένην τῆς ἀειθαλοῦς ἀειθαλίας πολυτίμου Γαλλίας.***

«Ζήτω ἡ λαμπρὰ Γαλλία,
Φιλμαλὲρ τῆς Ἑλλάδος θεραπεία
Ἀμφιφὶλ φιφὶλ μαλέρ, εἶνε τῆς λαμπρᾶς Γαλλίας
ἡ φιλάνθρωπος ἀειθαλία.

Καὶ πρὸς συμπλήρωσιν ἰδού καί τινες φράσεις ἔμμετροι πλήρεις σκότους καὶ μυστηρίου ἐκ τοῦ ποιήματος πρὸς «τὸν Γενεράλην Φαβιέ» :

«Λερμπαλέρ, ζήτω, ζήτω ὁ μεγάλου νοὸς καὶ δίκαιος ἄνδρας
καὶ ἐκεῖνοι πλέκουσι καὶ τὰ περιπλέκουσι,
Ἂς γνωρίζουν καλλίτερα ἐκεῖνα ὁποὺ τοὺς πρέπουν.
Τοὺς φέρουν καὶ τιμήν

Καὶ ἔχουν καὶ τὴν δόξαν ἀπὸ τὸν ποιμένα τῶν ποιμένων,
ὁποὺ εἶνε ἀνώτερος τῶν ἀνωτέρων, διὰ ὅλων τῶν ἡμετέρων.
Καὶ πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὴν ἀρχὴν νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος.
Εἶ δ' ἀλλέως Ραμφὴν καὶ Ραμφί, ράμφι.
Τὸ λέγει καὶ ἡ γραφὴ ἄμφι.

. . . .

Λελαλεῦ, καὶ δὲν εἶνε εἰς τὴν θέλησίν του ἢ εἰς θέλησίν μου
γιατὶ σήμερα κρατῶ
ἀλλ' εἶνε εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀορατῶ.
Λερμπαλέρ, πάντων καὶ ἀοράτων
ἄνω λοιπὸν καὶ κάτω.
Ἠνεμή, ἡμινιάμ, εἶδα ἐγὼ τὴν Μυριάμ.
Πλὴν γνωρίζω τὸ ἓν τριά, Λερμπαλέρ,
καὶ τὸ πνεῦμά μου δὲν δειλιᾷ.

Ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένουν ἀπαγγελλόμενα τὰ θαυμαστὰ ταῦτα ἔπη, τὰ γριφώδη καὶ δυσεξήγητα, τῶν ὁποίων μόνον ὁ Ρομφαῖος ποιητὴς ἐγίνωσκε τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν ἀλαζὼν πρὸς πᾶσαν παρατήρησιν ἢ ἐπίκρισιν. Διότι εἶνε γνωστὴ ἡ ἐπιγραμματικὴ ἀπάντησις τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς κάποιον θελήσαντα νὰ τὸν σκώψῃ:

Ὅταν ἡ γκαμήλα φορέσῃ λαχοῦρι,
καὶ ἐγγαστρωθῇ γαϊδοῦρι,
καὶ γεννήσῃ μελανοῦρι....
γιὰ 'δές μούρη!

Μετὰ τὴν ἀκτινοβολίαν ταύτην τῶν ἀδαμάντων καὶ μαργαριτῶν τῆς Λερμπαλερικῆς ἡλιοκανδηλικῆς ποιήσεως πᾶσα ἄλλη λάμψις ὠχριᾷ καὶ πᾶς λόγος περιττεύει.

Ἴσως ἐπεξετάθην ὑπὲρ τὸ δέον· ἀλλ' ἠθέλησα διὰ τῶν περικοπῶν τούτων καὶ τῶν παραδειγμάτων νὰ παραστήσω

εἰς ὑμᾶς ἐναργέστερον ἐν μέσῳ τίνων λαμπηδόνων φαιδρότητος διήνυσε τὸ στάδιόν του ὁ ἡμέτερος φιλόγελως σύλλογος. Δυστυχῶς εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ἐπῆλθε τὸ τέρμα κατὰ τὸν μοιραῖον νόμον, ἐπειδή, ἐξαιρουμένων πραγμάτων τινῶν προνομιούχων, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει τέλος, ὅπως εἶνε τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ἡ ἐκποίησις τῶν Βασιλικῶν Στάβλων, ἡ ἵδρυσις τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου καὶ μερικὰ ἄλλα, ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα εἰς τὸν φθαρτὸν καὶ μάταιον τοῦτον κόσμον εἶνε προωρισμένα ἡμέραν τινὰ νὰ λήξουν. Καὶ εἰς τὸν εὔθυμον ἡμῶν ὅμιλον ὁ χρόνος, ὁ κόρος, ἡ ἐκ τῆς ἡλικίας σοβαρότης, ἡ τραχύτης τοῦ βιοτικοῦ ἀγῶνος, ἐπέφεραν βαθμηδὸν τὴν διάσπασιν καὶ τὴν προσήλωσιν πρὸς ἄλλα πεζότερα, φεῦ, καὶ ἀνιαρότερα. Ἔπειτα ἦλθεν ὁ θάνατος, ὁ μέγας συντελεστὴς τῶν μετατροπῶν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὁ θάνατος ὁ λαβὼν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος ἐκ τῆς εὐαρίθμου ἡμῶν ὁμάδος καὶ ἀφαρπάσας ἐκ τῶν πρώτων ἕνα τῶν πρωταγωνιστῶν αὐτῆς, τὸν ταλαίπωρον Κόκκον, τόσον τραγικῶς δολοφονηθέντα εἰς τὸ πεζοδρόμιον τῆς ὁδοῦ Σταδίου πρὸ δεκαπενταετίας. Ἔκτοτε ὁ ἐπὶ ψιλῷ μόνον ὀνόματι ὑπάρχων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σύλλογος ἔπαυσεν ὁριστικῶς λειτουργῶν.

Δὲν τολμῶ νὰ συνηγορήσω σήμερον ὑπὲρ τῆς ἀνασυστάσεως αὐτοῦ. Καὶ ἂν ἔτι ἐξουσιοδότει τὸ τόλμημα τοῦτο εἰς τὰς κλεινὰς ταύτας ἡμέρας τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, καὶ ἂν τὸ ἠνείχετο τὸ ἔντιμον δικαστικὸν σῶμα, ἴσως δὲν θὰ τὸ ἐπέτρεπον οἱ καιροί, οἵτινες μεταβάλλονται καὶ μεταβαλλόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτοῖς, κατὰ τὸ παλαιὸν γνωμικόν.

Ἄλλα ἤθη, ἄλλαι σκέψεις, ἄλλαι τάσεις ὑπερισχύουν σήμερον. Ἄλλος ρυθμὸς διέπει τὴν πνευματικὴν ζωὴν καὶ ὅ,τι ἄλλοτε ἐφαίνετο φαιδρὸν καὶ εὔχαρι σήμερον θὰ ἐφαίνετο ἄηθες καὶ θὰ ἐπροκάλει τὴν πλῆξιν. Δύναμαι ὅμως

νὰ προτρέψω τοὺς εὐτυχεῖς τοὺς κατέχοντας τὸ ἀνεκτίμητον δῶρον τῆς νεότητος τοῦ σώματος καὶ τὴν θαλερότητα τῆς ψυχῆς νὰ ἐπιδιώκουν διὰ τόσων ἄλλων ὑπαρχόντων θεμιτῶν καὶ ἀβλαβῶν μέσων τὴν ἄδολον καὶ ἀβίαστον εὐθυμίαν, τὴν ζωογόνον τροφὸν τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς εὐεξίας. Δύναμαι νὰ ἀπευθύνω πρὸς αὐτοὺς τὴν συμβουλὴν καὶ τὴν εὐχὴν ἑνὸς μεγάλου ποιητοῦ, τοῦ Βίκτωρος Οὔγκώ :

Oh vous que vôtre âge defend,
Riez, tout vous coresse encor ;
Riez, chantez, soyez l' enfant,
Soyez la fleur, soyez l' aurore.

Ναί. Ὁ γέλως εἶνε πολλαπλῶς σωτήριος. Εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις φάρμακον ἡρωϊκόν, περισσότερον ἡρωϊκὸν καὶ ἀπὸ τὰ καταπότια Πίγκ, κατὰ τῆς δυσπεψίας. Καὶ συμβαίνουν τόσα πράγματα ἀλλόκοτα καὶ δυσκολοχώνευτα εἰς τὸν τόπον μας, ὥστε μόνον ὅσοι γνωρίζουν νὰ γελοῦν ἠμποροῦν νὰ τὰ χωνεύουν ἀκινδύνως.

ΔΙΑΤΙ ΔΕΝ ΕΙΠΑ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ

Ἦτο ἀκόμη σκότος, ὅτε ἀφυπνίσθην κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην πρωΐαν τῶν Χριστουγέννων. Ἀκόμη δὲν εἰσέδυεν εἰς τὸν κοιτῶνά μας οὔτε ἡ πλέον ἀμυδρὰ ἀκτὶς τῆς αὐγῆς ἀπὸ τὰς ῥαγάδας τοῦ παραθύρου.

Ὡς τόσον ἐσηκώθην ἀμέσως καὶ ὑπὸ τὴν ἐκπνέουσαν λάμψιν τῆς κανδήλας ἔκαμα μίαν φιλάρεσκον ἐπιθεώρησιν τῆς παρατεταγμένης σιμὰ εἰς τὴν κλίνην ἑορτασίμου ἐνδυμασίας μου, ἐπιδεικνυούσης δὲ ὅλα της τὰ συστατικὰ ἀπὸ τοῦ καινούργιου καπέλλου μέχρι τῶν καινούργιων ὑποδημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε φροντίσει νὰ μὲ ἐφοδιάσῃ ἡ φιλόστοργος τῶν γονέων πρόνοια. Κατόπιν ἔρριψα βλέμμα ἐρωτικῆς βουλιμίας εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ τραπεζίου μικρὸν χριστόψωμον, τὸ ἐπ' ὀνόματί μου ζυμωθὲν ἀπὸ τῆς προτεραίας κατ' οἶκον μὲ ἐκλεκτὸν ἀλεῦρι καὶ μὲ γλυκάνισον, μὲ ἐπιφάνειαν καλοψημένην καὶ στολισμένην μὲ περισσὸν σησάμι καὶ σταφίδας καὶ καρύδια καὶ ἀμύγδαλα.

Μετ' ὀλίγον ὁ συναγερμὸς εἰς τὸ σπίτι ἦτο γενικός, δοθέντος τοῦ συνθήματος ὑπὸ τῶν κωδώνων τῶν ναῶν. Ἡτοιμάσθημεν ὅλοι διὰ τὴν ἔξοδον, ἡμεῖς δὲ οἱ μικρότεροι μετ' ἐκτάκτου βοῆς καὶ τύρβης καὶ ἐξεκινήσαμεν ὑπὸ τὰς πρώτας λάμψεις τῆς ἠοῦς διὰ τὸν ἐνοριακόν μας ναὸν τῶν Ἀρχαγγέλων, βαδίζοντες μὲ βῆμα κοῦφον καὶ ὑπόπτερον, ἠλεκτριζόμενοι ἐκ τῆς ἐξακολουθούσης χαρμοσύνου κωδωνοκρουσίας, ἡ ὁποία διεχέετο τρικυμιώδης εἰς

τὴν γαλήνιον πρωϊνὴν ἀτμόσφαιραν μὲ πανηγυρικὴν ἐπισημότητα.

Δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἐγὼ ἔσπευδα περισσότερον τῶν ἄλλων, ἐπειγόμενος ὄχι τόσον χάριν τῆς μεγαλοπρεποῦς τελετῆς τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς ἑορτῆς, ὅσον χάριν σημαντικοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον μ' ἐνδιέφερεν ἀτομικῶς, καὶ τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ λάβῃ χώραν τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἡμέραν.

Ἤμην καὶ ἐγὼ ἐκ τῶν διακονούντων εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐνορίας μας μετ' ἄλλων ὁμηλίκων μου παιδίων, χαίρων μάλιστα καὶ μερικὰ ἐξαιρετικὰ προνόμια, διότι ὁ πατήρ μου ἐξήσκει ἀπὸ ἐτῶν μετὰ πολλοῦ ἱεροῦ ζήλου αὐτόθι τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιτρόπου. Εἰσηρχόμην ἀκωλύτως εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα, ἐφρόντιζα διὰ τὴν συντήρησιν τῆς πυρᾶς τοῦ θυμιατηρίου, διὰ τὴν κοπὴν τῶν τεμαχίων τοῦ ἀντιδώρου. Ἐφόρουν τὸν λευκὸν χιτῶνα κρατῶν τὰ μανουάλιον κατὰ τὴν μικρὰν καὶ τὴν μεγάλην εἴσοδον, ἀντεφώνουν καὶ τὸ «Κύριε ἐλέησον». Κάποτε ἀπήγγελλα καὶ τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ἀλλὰ μόνον αὐτό· διότι ἐπὶ τοῦ «Πιστεύω» ἔχαιρεν ἀναφαίρετα δικαιώματα, ἀπὸ μακροῦ κεκτημένα, ὁ εὐσεβὴς γηραιὸς ἐνορίτης, παλαιὸς ναυτικὸς καὶ τακτικῶς παρευρισκόμενος εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας, ὅστις καταλαμβάνων κυριαρχικῶς τὸ στασίδιον παρὰ τὸν δεξιὸν ψάλτην ἀπήγγελλε μὲ κατάνυξιν κατὰ τὴν λειτουργίαν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως. Ἀλλ' ὁ διακαής μου πόθος, ἡ μεγάλη μου φιλοδοξία, ἥτις ἐγεννήθη εἰς τὴν ψυχήν μου ἰδίως ἀφ' ὅτου ἔμαθα ν' ἀναγινώσκω ἀπταίστως, ἦτο ν' ἀπαγγέλλω καὶ τὸν Ἀπόστολον, καὶ μάλιστα ἐν ἡμέρᾳ μεγάλης ἑορτῆς.

Ἡ ἐκπλήρωσις ὅμως τοῦ πόθου τούτου δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὔκολος. Ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου εἶχε πάλιν δικαίωμα ἀνεγνωρισμένον ὁ Γρηγόρης. Ἦτο αὐτὸς

κατά τινα ἔτη πρεσβύτερός μου, ἕνεκα δὲ τῆς γειτνιάσεως τῆς κατοικίας του μὲ τὸν ναόν, καὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τῆς συγγενείας του μὲ ἕνα τῶν δύο ἐφημερίων, παρὰ τῷ ὁποίῳ εἶχε τρόπον τινὰ καὶ θέσιν ὑποτακτικοῦ, ἐξετέλει ὅλα τὰ κυριώτερα καθήκοντα τῆς ἐν τῷ ναῷ διακονίας. Αὐτὸς εἰργάζετο περὶ τὴν διακόσμησιν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν· αὐτὸς ἦτο ὁ ἐπόπτης τῆς κωδωνοκρουσίας, αὐτὸς προΐστατο εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἱεροῦ, ἐφρόντιζε διὰ τὸ **ζέον,** ἔκοπτε τὰ τεμάχια τῶν προσφόρων διὰ τὸ ἀντίδωρον, φιλοδωρῶν κρυφίως μὲ μερικὰς φέτας καὶ κανένα ἑκάστοτε εὐνοούμενόν του, αὐτὸς συνώδευε τὸν ἱερέα εἰς τὰς κατ' οἶκον τελετάς· αὐτὸς ἦτο καὶ νεωκόρος καὶ ἀναγνώστης καὶ ψάλτης ἐν ἀνάγκῃ εἰς μερικὰς περιστάσεις, τὸ δεξὶ χέρι τοῦ γεροντοτέρου τῶν ἐφημερίων, τὸ στοιχειὸ τῆς ἐκκλησίας. Πῶς θὰ παρενέβαινον λοιπὸν αὐθαιρέτως εἰς ἓν τῶν καθηκόντων τῆς πολλαπλῆς του δικαιοδοσίας ;

*
* *

Ἐν τούτοις ἀνεκοίνωσα τὴν φιλόδοξον ἐπιθυμίαν μου εἰς τὸν γεννήτορα, καὶ τόσον θερμῶς τὸν ἱκέτευσα, μὲ τόσην εὐγλωττίαν ἐπεκαλέσθην τὴν παρέμβασίν του, ὥστε τὸν ἔπεισα νὰ καθυποβάλῃ τὸ αἴτημά μου εἰς τὸν ἐφημέριον, ὅστις πάλιν, χαριζόμενος εἰς τὸν πατέρα μου, τὸ ἀπεδέχθη· Ἀφοῦ δὲ μοῦ ἀνηγγέλθη ἡ ἔγκρισις, περιχαρὴς καὶ μετὰ ζήλου κατέγινα εἰς τὴν ἐκμάθησιν τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον εἶνε, ὡς γνωστόν, περικοπὴ ἐκ τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, τὴν ὁποίαν ἔμελλα ν' ἀναγνώσω κατὰ τὴν ἐπικειμένην ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων. Τόσον πολὺ μάλιστα ἠσχολήθην εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ χωρίου, ὥστε ἠθέλησα νὰ ἐμβαθύνω καὶ εἰς τὸ νόημα αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν γνώσεών μου. Ὅθεν ἐτόλμησα νὰ

ἐρωτήσω τὸν ἐφημέριον τί ἐσήμαινεν ἡ εἰς τὸ χωρίον περιεχομένη φράσις: «Ἀββᾶ ὁ πατήρ», τὴν ὁποίαν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἔκραξεν εἰς τὰς καρδίας τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξαποσταλὲν πνεῦμα τοῦ υἱοῦ. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς καὶ ἁπλοϊκὸς παπᾶ Κωσταντῆς, ὅστις δὲν ἦτο πολὺ ἐντριβὴς εἰς τὰ θεολογικὰ ζητήματα, ἀπέφυγε τὸν σκόπελον τῆς ἐξηγήσεως ἐπιτιμήσας με καὶ λέγων ὅτι «αὐτὰ εἶνε πράγματα θρησκευτικὰ ποὺ δὲν καταλαβαίνεις, καὶ νὰ μὴν ἀνακατεύεσαι». Ἐπειδὴ δὲ ἔκτοτε δὲν ηὐτύχησα νὰ ἐνδιατρίψω εἰς μελέτας θεολογικάς, ὁμολογῶ μετὰ συντριβῆς ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη μοῦ διαφεύγει ἡ ἔννοια τῆς φράσεως, ἥτις ἐκίνησε τὴν παιδικήν μου περιέργειαν.

Εἶχε μόλις ἀρχίσει ἡ ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου ὅτε εἰσήλθομεν εἰς τὸν ναόν. Εὐωδίαζον αἱ πλαισιώνουσαι τὰς εἰκόνας καὶ διεσκορπισμέναι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δάφναι καὶ μυρσίναι· ἐξήστραπτεν ἡ φωτοχυσία τῶν κανδηλῶν καὶ τῶν λαμπάδων· διεχέετο ἁδρὸν τὸ ἄρωμα τοῦ λιβάνου· ἐφεγγοβόλουν τὰ πρίσματα τῆς ἴριδος εἰς τοὺς ῥόμβους τῶν κρυσταλλίνων πολυελαίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκρέμαντο οἱ ἐκ ναστοχάρτου ἄγγελοι μὲ τὰς ἐξαρτωμένας ἐξ αὐτῶν **τρέμουλες** ἐξ ἐπιχρύσου χαρτίου. Ὁ ναὸς ἐπληροῦτο ὁλονὲν ὑπὸ τῶν συρρεόντων πιστῶν, πάντων φερόντων τὴν ἑορτάσιμον περιβολήν· καθεὶς δὲ εἰσερχόμενος ἠσπάζετο εὐλαβῶς τὴν ἐστημένην εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ εἰκόνα τῆς Γεννήσεως, ἡ ὁποία μὲ ὅλην τὴν εὐσεβῆ ἀπειροτεχνίαν τῆς παλαιᾶς ἁγιογραφίας παρίστα τὸ μέγα μυστήριον τῆς Βηθλεέμ, τὸ σπήλαιον, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὡσὰν νὰ ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ φαιὸν στυππόχαρτον, τὰ ποίμνια, τῶν ἀγραυλούντων ποιμένων ὁποὺ ἔστεκον τρόπον τινὰ μετέωρα, καὶ ἕνα ἀστέρα τῶν Μάγων κρεμασμένον εἰς τὸ κενὸν μὲ οὐρὰν κομήτου ὡς χάρτινον ἀετόν. Καὶ μετὰ τὸν ἀσπασμὸν τῆς εἰκόνος ὁ καθεὶς ἐλάμβανε θέσιν εἰς τὰ

στασίδια ἢ εἰς τὸν ὑπολειπόμενον ἀκόμη ἐλάχιστον κενὸν χῶρον. Ὁ γυναικωνίτης ἔβριθε γυναικῶν, ἐνῷ πολλαὶ κυρίαι τῆς διακεκριμένης κοινωνικῆς καὶ μερικαὶ γηραιαὶ ἀρχόντισσαι μὲ τὸ παλαιὸν λευκὸν φακιόλιον περὶ τὴν ποιὰν κεφαλήν, ἐνωρὶς καταλιποῦσαι τὴν εὐνὴν χάριν τῆς ἐπισήμου ἑορτῆς, συνωθοῦντο προνομιακῶς παρὰ τὸν νάρθηκα. Καὶ οἱ ψάλται ἐτόνιζον ἤδη μὲ διάθεσιν μεγαλειτέραν τοῦ συνήθους τοὺς ἱεροὺς αἴνους καὶ τὰ μεγαλυνάρια τὰ ἐξυμνοῦντα τὸ ὑπερφυὲς θαῦμα τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου.

Μετ' αὐξούσης συγκινήσεως παρηκολούθησα τὴν πρόοδον τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου· ἡ καρδία μου ἤρχισε τὴ πάλλῃ σφοδρότερον ὅτε τὸν ὄρθρον διεδέχθη ἡ λειτουργία. Ἐν τούτοις μ' ἐνεκαρδίωνεν ἡ φιλάρεσκος σκέψις τοῦ μέλλοντος θριάμβου μου. Ἐσυλλογιζόμην κενοδοξῶν τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν θὰ παρῆγεν εἰς τὸ ἐκκλησίασμα ὁ ρυθμικὸς καὶ ἐμμελὴς τόνος τῆς ἀπαγγελίας μου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἀσκηθῆ ἐπὶ ἡμέρας, τὴν ἔκπληξιν τῶν παρεστώτων διὰ τὸ θάρρος μου, τὴν πατρικὴν ὑπερηφάνειαν, τὸν φθόνον τῶν φίλων καὶ τῶν ὁμηλίκων μου, τὴν ταπείνωσιν τοῦ ὑπερόπτου Γρηγόρη. Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ κρίσιμος στιγμή, καταστέλλων τὴν συνέχουσάν με ταραχήν, προχώρησα μὲ βῆμα ἀποφασιστικὸν καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἀναλογίου τοῦ ψάλτου τὸν Ἀπόστολον —ἓν βιβλίον ἐκ τῶν ἐκδόσεων τῆς Βενετίας, μὲ μαῦρον δέσιμον καὶ μὲ κοκκινοβαφῆ τὰ κράσπεδα τῶν φύλλων— ἐστάθην εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, ἤνοιξα τὴν ἐκ τῶν προτέρων σημειωμένην σελίδα καὶ ἤρχισα τὴν ἀνάγνωσιν.

Μὲ φωνὴν τρομώδη ὁπωσοῦν ἐκ τῆς συγκινήσεως, ἀλλ' εὐδιάκριτον, κάπως στρηνῆ δέ, ἐπειδὴ ἐπροσπάθουν νὰ ἐντείνω αὐτὴν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῶν φωνητικῶν μου ὀργάνων, ἐξεφώνητα τὸ προκείμενον μὲ τὰς

πομπώδεις καὶ βαρυήχους προστακτικάς του:

«Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι.

»Ἀλαλάξατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ».

Καὶ ὁ ἀγαθὸς ἱεροδιάκονος Γιαννᾶς, ὅστις ἦτο ὁ δεξιός ψάλτης, ἐνταυτῷ δὲ καὶ κουμπάρος μας, διὰ νὰ μ' ἐνθαρρύνῃ, συνώδευσε διὰ τῆς ὡραίας βαρυτόνου φωνῆς του μὲ μίαν ἁρμονικὴν καὶ παρατεταμένην ὑπήχησιν τοὺς τελευταίους μουσικοὺς φθόγγους τῆς ἀπαγγελίας μου, κατ τὸ σύστημα τῆς ἐν χρήσει εἰς τὸν τόπον μας ἱεροψαλτικῆς. Ἀπὸ δὲ τῆς Ὡραίας Πύλης ὁ ἱερουργῶν λευκογένειος παπᾶ-Κωσταντῆς, ἀπαστράπτων ἀπὸ τὰ περίχρυσα ἄμφια, τὰ ὁποῖα περιεβάλλετο κατὰ τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς ἑορτάς, μοῦ ἀπηύθυνε καλοκάγαθον ἐπιδοκιμαστικὸν μειδίαμα.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ τίτλου: «Πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς Παύλου τὸ ἀνάγνωσμα» καὶ μετὰ τὸ «Πρόσχωμεν», ἐπροχώρησα εὐθαρσῶς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου καὶ ἀπήγγειλα μὲ φωνὴν εὐσταθεστέραν τὰς πρωτας φράσεις: «Ἀδελφοί, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου...», ἀλλ' ἐκεῖ διὰ μιᾶς ἐσταμάτησα. Ὁ στίχος συνεπληροῦτο διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων λέξεων ἀκόμη, ἀλλ' ἦτο ὁ τελευταῖος τῆς σελιδος καὶ ἔπρεπε νὰ γυρίσω φύλλον, ὅτε ὅμως ἐδοκίμασα νὰ στρέψω τὴν σελίδα, εἶδα ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, διότι αὐτὴ ἦτο στερρῶς συγκολλημένη μετὰ τῆς ἑπομένης. Ἐκ τῆς ἁφῆς ἐννόησα ὅτι ἡ κόλλησις εἶχε γίνει διὰ κηροῦ τὸν ὁποῖον εἶχε σταλάξει χεὶρ κακόβουλος ἐπίτηδες καὶ οὐχὶ ἐκ συμπτώσεως, ἀφοῦ κατὰ τὴν προτεραίαν ἀκόμη αἱ σελίδες ἦσαν ἄθικτοι καὶ χωρισμέναι, οὐδεμία δ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γίνει χρῆσις τοῦ ἱεροῦ βιβλίου. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐσκοτίσθησαν· ζάλη καὶ ἴλιγγος μὲ κατέλαβε· τὸ πρόσωπόν μου ἐκοκκίνισεν ὡς φλεγόμενος ἄνθραξ καὶ ἡ φωνή μου διεκόπη. Ἐψέλλισα μίαν ἢ δύο ἀκόμη λέξεις ἀνάρθρους καὶ

ἀκαταλήπτους, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην νὰ προχωρήσω περαιτέρω. Ἐγνώριζα μὲν ἐκ στήθους ὁλόκληρον τὸ κείμενον ἕως τέλους· ἀλλ᾿ εἶχα τόσον ταραχθῆ, ὥστε ἐσυγχύσθη ἡ μνήμη μου καὶ οὔτε μία λέξις πλέον ἤρχετο εἰς τὰ χείλη μου.

*
* *

Τὸ ἀκροατήριον, τὸ ὁποῖον ἀνέμενεν ἐν τῷ μεταξὺ ν᾿ ἀκούσῃ ἐπὶ τέλους τί συνέβη ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀντελήφθη τὴν ταραχήν μου καὶ τὴν ἀπέδωκεν εἰς τὴν παιδικήν μου συγκίνησιν ὡς πρωτοπείρου ἀναγνώστου. Μερικὰ μειδιάματα ἐπήνθησαν ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν παρεστώτων. Περιφέρων ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ μου κύκλῳ τἀπλανῆ καὶ φοβισμένα βλέμματά μου εἶδα τὸν εἰρωνικὸν οἶκτον εἰς τὰς μορφάς, εἶδα τὴν δυσφορίαν τοῦ πατρός μου καὶ τὴν ἀνησυχίαν τοῦ ἱερέως, καὶ ἡ ταραχή μου ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον.

Τὸ πάθημά μου ἦτο σκληρόν· ἀντὶ τοῦ ὀνειροπολουμένου θριάμβου, μὲ ἀνέμενεν ἡ καταισχύνη. Ἠσθανόμην ὅτι μὲ περιέβαλλε τὸ ὄνειδος καὶ ὁ ἐμπαιγμός. Ἐνόμιζα ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι ἀπὸ τοῦ εἰκονοστασίου μὲ ἐπετίμων διὰ τὴν ἀστοχίαν μου. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ θρόνου του μ᾿ ἐκύτταζε βλοσυρῶς· ὅτι ἡ Θεοτόκος ἀπέστρεφεν ἀπ᾿ ἐμοῦ τὸ οἰκτίρμον βλέμμα· ὅτι ὁ Πρόδρομος μὲ τὴν μηλωτήν του μοῦ ἔστρεφε περιφρονητικῶς τὰ νῶτα· ὅτι ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ ἀνύψωνεν ἀπειλητικῶς ἐναντίον μου τὴν ρομφαίαν του. Οἱ πόδες μου ἐκλονίζοντο, ὅτε ὁ ψάλτης διάκονος, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν περαιτέρω χασμωδίαν, ἔσπευσε νὰ μὲ πλησιάσῃ καὶ ν᾿ ἁρπάσῃ τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰς χεῖράς μου. Ἀπεπειράθη τότε καὶ αὐτὸς νὰ στρέψῃ διὰ τῶν δακτύλων τὴν σελίδα, ἀλλ᾿ ἰδὼν τὸ μάταιον τῶν προσπαθειῶν του, ἐπεκαλέσθη τὴν μνήμην του, ἥτις

τοῦ ἐφάνη πιστοτέρα, καὶ ἐξηκολούθησεν ἀπὸ στήθους τὴν ἀνάγνωσιν τῆς περικοπῆς, ἐνῷ ἐγὼ ἀφήσας τελευταῖον λυγμὸν ἀπεσύρθην παρὰ τὸ στασίδιον τοῦ πατρός μου, οἱονεὶ ζητῶν τὴν προστασίαν του καὶ τὴν ἐπιείκειάν του, φοβισμένος, συντετριμμένος, κατησχυμμένος.

Ἀλλ' ὅτε μετά τινας στιγμὰς ἐτόλμησα νὰ ἐγείρω τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδα διὰ τῆς ἀντικρύ μου κειμενῆς ἀνοικτῆς θύρας τοῦ ἱεροῦ βήματος μιὰν μορφήν, ἥτις μ' ἔβλεπε σαρκαστικῶς μὲ μειδίμα χαιρεκάκου θριάμβου.

Ἦτο ὁ Γρηγόρης!

Ὁ Ἰάγος, ὁ Μεφιστοφελὴς δὲν θὰ ἐγέλων κατὰ τρόπον ἀπηνέστερον, σατανικώτερον. Ἐβεβαιώθην ἐξ αὐτοῦ ἀδιστάκτως ποῖος ἦτο ὁ ἐργάτης τοῦ τεχνάσματος, τὸ ὁποῖον ἐπροκάλεσε τὴν ἀποτυχίαν μου: Ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἐκόχλασαν εἰς τὰ παιδικά μου στήθη καὶ μοῦ ἦλθε πρὸς στιγμὴν ἡ ἐπιθυμία νὰ ὁρμήσω εἰς τὸ ἱερὸν καὶ νὰ λύσω ἐκεῖ ἀμέσως διὰ γρονθοκοπημάτων τὴν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ μου διαφοράν.

Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀνεγινώσκετο τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Γεννήσεως καὶ ἀπηγγέλλετο ἀκριβῶς μετὰ κατανύξεως ὑπὸ τῶν χειλέων τοῦ ἱερέως ἡ ἀγγελικὴ φράσις: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Ἐθεώρησα ἀσεβὲς νὰ διαταράξω τὴν εἰρήνην ἐντὸς τοῦ τεμένους, ὅπου ἐδαξάζετο τὸ θεῖον βρέφος τῆς Βηθλεέμ, καὶ ἀνέβαλα τὴν μάχιμον ὄρεξιν δι' ἄλλον εὐθετώτερον χρόνον, περιορισθεὶς κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν ὄρεξιν μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἔτρωγα, ὅπως παρηγορηθῶ διὰ τὸ ἀτύχημά μου, τὸ ὀρεκτικὸν χριστόψωμον καὶ τὸν καλοψημένον κοῦρκον, ὅστις μᾶς ἀνέμενε κατὰ τὸ οἰκιακόν μας γεῦμα.

Ο ΣΠΟΥΡΙΤΗΣ

(Ἐντυπώσεις τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀποκλεισμοῦ)

Ἐὰν εἶχα τὸ χάρισμα νὰ γνωρίζω τὴν γλῶσσαν τῶν πτηνῶν ὅπως ὁ Πεισθέταιρος ἐκεῖνος καὶ ὁ Εὐελπίδης, οἱ δύο ἥρωες τῶν «Ὀρνίθων» τοῦ Ἀριστοφάνους, θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἐξηγήσω τί λέγει ὁ φλύαρος σπουργίτης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ πρωῒ τιτυβίζει ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ. Ἀλλὰ τὴν ἐξήγησιν ἀνευρίσκω εἰς τὴν σκέψιν μου, μίαν ἐξήγησιν τῆς ὁποίας ἡ πιθανότης προσεγγίζει εἰς τὴν βεβαιότητα.

Θὰ ἤκουσε βεβαίως ὁ μικροσκοπικὸς αὐτὸς σύνοικος τῶν ἀνθρώπων τοὺς γόους καὶ τοὺς καπετούς, ὁποὺ ἐξεχύνοντο ἀπὸ κάθε αὐλήν, ἀπὸ κάθε θύραν καὶ παράθυρον τῆς πυκνοκατοικημένης συνοικίας, ὅταν ἦλθεν ἡ μοιραία ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνταγῆς τῶν εἴκοσι (ἀριθ. 20) δραμίων γαλέτας διὰ κάθε ἄτομον. Θὰ ἤκουσε τὸν ὀρυμαγδὸν τοῦ πλήθους, τοῦ συνωστιζομένου πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ἀντικρυνοῦ φούρνου καὶ τὰς θηριώδεις διαμαρτυρίας τὰς ἐξερχομένας ἀπὸ τὰ ἔγκατα στομάχων ἀφηνιασμένων. Θὰ ἐξαφνίσθη ἀπὸ τοὺς κρότους τοῦ σφυριοῦ, τοῦ θραύοντος τὸν γαλετένιον γρανίτην ἐπάνω εἰς τὸν πάγκον τοῦ φούρναρη, μὲ κτυπήματα πένθιμα, ὅπως τὰ προερχόμενα ἀπὸ σκαπάνην νεκροθάπτου. Θὰ εἶνε δάκρυα νηπίων καὶ τρεμούλισμα ἀδυνατισμένων γε-

ροντικῶν ᾽γοτάτων. Καὶ ὁ μικρὸς κατεργάρης, ὅστις μὲ τὴν ἐξυπνάδαν τοῦ γένους του, τοῦ ἐξκοιειωμένου ἐπὶ τόσους αἰῶνας μὲ τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἔναρθρον καὶ τὴν ἄφωνον, θὰ ἐκατάλαβε τὴν τραγῳδίαν ὁποὺ συνέβαινε πέριξ του, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τὸ τερέτισμά του ἐκεῖνο τὸ συνεχὲς καὶ ἠχηρὸν ἦτο ἕνα ἐμπαικτικὸν ἐλεεινολόγημα πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀθλιότητά των, ἦτο μία ἔκρηξις τῆς χαιρεκακίας, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν φύσιν ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, ἀπὸ τῆς ἀχόλου περιστερᾶς, μέχρι τῶν κριτικῶν τῶν θεατρικῶν ἔργων.

Χωρὶς ἄλλο εἰς τοὺς φθόγγους τοῦ μικροῦ πτηνοῦ ἀντεπροσωπεύετο ἡ φλογερὰ ῥητορικὴ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ αἱ σκληραὶ ἀποστροφαί του πρὸς τὸν Εὐτρόπιον, περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων. Χωρὶς ἄλλο θὰ ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν οἱ πένθιμοι συλλογισμοὶ τοῦ Ἀμλέτου, μονολογοῦντος πρὸ τοῦ κρονίου τοῦ γελωτοποιοῦ Ὑόρικ. Καὶ νομίζω ὅτι διακρίνω μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ τὸν φαρμακερὸν συριγμὸν τοῦ προλεταρίου κατὰ τοῦ κεφαλαιούχου. Ἔτσι λοιπόν! ὁ ἄνθρωπος ὁ πλούσιος, ὁ λαίμαργος, ὁ σπάταλος, ὁ λεηλατῶν τὸ ζωϊκὸν καὶ τὸ φυσικὸν βασίλειον διὰ τὴν γαστέρα του, ὁ χύνων τὰ ὑπολείμματα τῆς χύτρας του εἰς τὰ σκουπίδια τοῦ δρόμου, στερεῖται, πεινᾷ, ἀδημονεῖ! Ἄ! καλὰ νὰ πάθῃ.

*
* *

Αὐτὸς ὁ πτερωτὸς ἀλήτης δὲν φοβεῖται νὰ περιέλθῃ ποτὲ εἰς παρομοίαν ἀνάγκην. Ὁ πρᾷος Ναζωραῖος τὸ εἶπεν εἰς τὴν διδασκαλίαν του: Τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ οὔτε σπείρουν, οὔτε θερίζουν, οὔτε συνάζουν εἰς τὰς ἀποθήκας. Καὶ ἐὰν βυθισθοῦν ὅλα τὰ σιτοφόρα σκάφη τοῦ

κόσμου, καὶ ἂν σαστισμένα ἀπὸ τὰ ὑποβρύχια τἀτμόπλοια, ὅπως ὁ περιβόητος «Ἀθανάσιος», πάθουν ἀπὸ **ἀταξὶ λοκομοτρὶς** καὶ περιπλανῶνται εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τῆς Μεσογείου, καὶ ἂν αἱ ἑπτὰ ἰσχναὶ ἀγελάδες τοῦ ὀνείρου τοῦ Φαραὼ πολιτογραφηθοῦν καὶ ἐγκατασταθοῦν μονίμως παρὰ τὸν Ἰλισόν, ὁ σπουργίτης δὲν ἔχει νὰ φοβοθῇ τὴν σιτοδείαν.

Ἕνας κόκκος σίτου θὰ εὑρεθῇ πάντοτε δι' αὐτὸν εἰς τὸν δρόμον, διὰ νὰ τὸν πάρῃ χωρὶς δελτίον· θὰ τοῦ λάχῃ ἕνα ψίχουλον, ἕνα ἔντομον, ὥστε νὰ μὴ καταντήσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ κατασκεύασμα τῆς χαρουπόπηττας, τὸ προεχόμενον κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ φαρμακευτικὸν ἐργοστάσιον τῆς Λοκούστας.

Ὅσο μεγάλη καὶ ἂν πέσῃ ἡ βροχή, λέγει κἄποιος ἰνδὸς παρίας εἰς ἕνα φιλοσοφικὸν διήγημα τοῦ Βερναρδίνου Σαιμπιέρ, τὸ πουλάκι ἕνα μόνον σταλαγμὸν λαμβάνει. Αὐτὴν τὴν στάλαν ὁ σπουργίτης τὴν εὑρίσκει εἰς τὸ ρεῖθρον τοῦ πεζοδρομίου πάντοτε, ὅταν ἡ γλῶσσα τῶν Ἀθηναίων γίνεται ἀπὸ τὴν δίψαν αἰχμηροτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐπίσημα ἀνακοινωθέντα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἕνα ποτηράκι νεροῦ, ἔστω καὶ ἀκαθάρτου, θὰ ἐξαρκέσῃ διὰ τὴν πόσιν του, ἐφ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν αἰώνων, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑδραυλικῶν ὀπτασιῶν τοῦ Δήμου Ἀθηναίων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ φύσις τὸν ἐπροίκισε μὲ τὸ πτέρωμά του, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν ἀνάγκην νὰ καταφεύγῃ εἰς τοὺς ἐμπορορράπτας τῶν Ἀθηνῶν καὶ νὰ καλύπτῃ μὲ ἑκατοστάρικα τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πήχεων τοῦ ὑφάσματος ὁποὺ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς ἐνδυμασίας.

Τοιουτοτρόπως ἔχων ἐξησφαλισμένα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς του ἐν γένει, κοιμᾶται ἥσυχος εἰς τὴν κατοικίαν του, τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν πλουσιωτέρων Ἀθηναϊκῶν μεγάρων, καὶ μάλιστα νὰ τὴν μεταφέρῃ ἐν ὥρᾳ θέρους, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας ἀπὸ τὰ Σοῦσα εἰς τὰ Ἐκβάτανα, εἰς τὸ σκιερώτερον δένδρον τοῦ δροσερωτέρου κήπου, χωρὶς νὰ φροντίζῃ καθόλου διὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ διὰ τὰ ἐνοικιοστάσια.

Ἐκεῖ ζῇ ἐν ἡσυχίᾳ μὲ τὴν σπουργίταινάν του, ἡ ὁποία δὲν περισπᾶται ἀπὸ φιλανθρωπικὰς φροντίδας διὰ τὰ οἰκονομικὰ συσσίτια καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων, οὔτε σκοτίζεται διὰ τὸ φιγουρίνι τῆς μόδας. Ἀνατρέφουν δὲ μαζὶ καὶ οἱ δύο των τὴν νεοσσιάν των, ἄνευ παρεμβάσεως ξένων παιδαγωγῶν καὶ μετὰ βραχεῖαν ἐπιμέλειαν τὴν ἐξαπολύουν εἰς τοὺς τέσσαρας δρόμους, δηλαδὴ εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους, χωρὶς ἡ πατρικὴ καὶ ἡ μητρικὴ καρδία των νὰ σπαράσσεται ἀπὸ τοὺς φόβους ἐνδεχομένης ἐπιστρατεύσεως.

Ἡ βοὴ τοῦ παγκοσμίου πολέμου δὲν φθάνει μέχρι τῆς ἀκοῆς του. Μένει πραγματικῶς οὐδέτερος εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συρράξεις· καὶ ἂν κάποτε περιέλθῃ εἰς ἔριδα μὲ κανένα ὁμόφυλόν του διὰ λόγους ἐρωτικοὺς καὶ συμφεροντολογικούς, ἡ μονομαχία περιορίζεται εἰς μερικοὺς ραμφισμοὺς καὶ εἰς ἀμοιβαῖον ξεπουπούλιασμα. Διὰ τοῦτο δὲν διαβάζει τὰ τηλεγραφήματα τῶν πρακτορείων, οὔτε ἀνησυχεῖ διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν Προέδρων τῶν Συντεχνιῶν. Ἡ δύναμις τοῦ ἀποκλεισμοῦ δὲν περιορίζει τὴν ἐλευθερίαν του. Δὲν εἶνε ὁ-

σπουργίτης ἀποδημητικὸν πτηνὸν καὶ δὲν ἀρέσκεται εἰς ταξείδια· ἀλλ' ἂν ποτε θελήσῃ νὰ μετακινηθῇ, δὲν θὰ ζητήσῃ διαβατήριον ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Πρεσβείαν, οὔτε θὰ φοβηθῇ τὰ ὑποβρύχια, ἀλλ' οὔτε θὰ φροντίσῃ καὶ δι' εἰσιτήριον ἀπὸ τὸ Πρακτορεῖον Κούκ.

Αὐτὸς ἔχει πτερά! Τὰ πτερὰ τὰ ὁποῖα ὁ ζηλιάρης καὶ ἀχόρταγος ἄνθρωπος ἐπεθύμησε νὰ ἔχῃ ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Δαιδάλου. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ τ' ἀποκτήσῃ μετὰ πάροδον χιλιάδων ἐτῶν διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς τέχνης του· τὰς τεχνικάς του ὅμως πτέρυγας ὁ ἄνθρωπος δὲν μετεχειρίσθη διὰ νὰ αἴρεται, ὅπως οἱ πτηνοὶ ταξειδιῶται τοῦ ἀέρος, ὑπεράνω τῆς μεμιασμένης γηΐνης ἀτμοσφαίρας καὶ νὰ ἐξερευνᾷ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστρέφῃ τὰ ἔργα καὶ νὰ ἐξολοθρεύῃ τὴν ζωὴν τῶν ὁμοίων του.

Η ΤΥΦΛΩΣΙΣ

Μαρτύρομαι κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ὅτι πρὸς τοὺς δυστυχεῖς τοὺς ἐστερημένους τῆς ὁράσεως αἰσθάνομαι βαθὺν οἶκτον.

Τὸ αἴσθημα τοῦτο δὲν εἶναι προσωπικόν, ἀλλ' ἀνθρώπινον. Ὅταν προσαγορεύοντες προσφιλές τι πρόσωπον ἀποκαλοῦμεν αὐτὸ «μάτιά μου», ὅταν ὀμνύοντες ἢ ἐξορκίζοντές τινα λέγωμεν μετὰ ζέσεως: «νὰ χαρῶ (ἢ νὰ χαρῇς) τὰ μάτια μου», διασπιστοῦμεν διὰ τοῦ μάλιστα εὐγλώττου τρόπου ὅτι ὡς τὸ πολυτιμότατον τῶν ἀγαθῶν θεωροῦμεν τοὺς διδύμους αὐτοὺς φανούς, τοὺς ὁποίους μᾶς ἐδώρησεν ἡ Θεία Πρόνοια διὰ νὰ διαπλέωμεν τὸ σκοτεινὸν πέλαγος τοῦ βίου.

Καὶ ὁ Θεάνθρωπος, ὁ συνενῶν μὲ τὸν ἀνθρώπινον οἶκτον τὴν θείαν εὐσπλαχνίαν, εἶνε γνωστὸν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων ὅτι κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν τόσων πολυειδῶς πασχόντων τοὺς ἀομμάτους ἠλέει, καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἔκαμε ν' ἀναβλέψουν.

Εἶνε ὄντως ἀξιοθρήνητος ὁ κλῆρος τῶν καταδικασθέντων ὑπὸ τῆς ἀπηνοῦς μοίρας νὰ μὴ βλέπουν τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ἐξαποστέλλει μὲ τόσην δαψίλειαν ὁ Κύριος ἐκ τῶν οὐρανῶν μὲ τόσην φειδὼ οἱ κύριοι τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας. Ἀποβαίνει δὲ ἀπέραντος ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀγαθῶν, τῶνὁποίων στεροῦνται οἱ δυστυχεῖς αὐτοί. Ἡ μακροτάτη κλῖμαξ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀρρήτου ἡδονῆς τοῦ

ἔρωτος καὶ φθάνει μέχρι τῆς ἀπολαύσεως τοῦ πόκερ, ὅπου χρειάζεται τὰ ἔχῃ κανεὶς τοὐλάχιστον ἕνα μάτι γερόν, διὰ νὰ ἠμπορῇ εἰπῇ εἰς τὸν ἀντίπαλόν του: ***σὲ βλέπω***.

Αἰσθανόμεθα ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς τούς τυφλοὺς ἴσως καὶ ἐξ ὁμοιοπαθείας, Διότι ὅσον ἀνοικτομάτηδες καὶ ἂν εἴμεθα, ἀόριστός τις συναίσθησις μᾶς λέγει ἐνδομύχως ὅτι κάποιαν τύφλωσιν πάσχομεν καὶ ἡμεῖς. Ἡ τύφλωσις αὐτὴ ἀρχίζει ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα μας, ὅπου ὑπάρχει ὄργανον λεγόμενον τυφλόν, οὐκ ὀλίγας παρέχον εἰς ἡμᾶς ἐνοχλήσεις. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ τύφλωσις ἡ μεταφορική, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδεὶς σχεδὸν δυστυχῶς ὑπάρχει ἀπηλλαγμένος.

Ὁ περίφημος ἐκεῖνος στίχος τοῦ Σοφοκλέους, ὅστις εἰς τὸ Συντακτικὸν τοῦ Ἀσωπίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμελετούσαμεν ἄλλοτε, ἀπήχει ὡς παρατεταμένον ***ταράμ-τάμ-τάμ*** σάλπιγγος: ***Τυφλὸς τάτ᾿ ὦτα τόν τε νοῦν, τά τ᾿ ὄμματ᾿ εἶ,*** περιέχει μίαν ὡμολογημένην ἀλήθειαν. Ὑπάρχουν τυφλώσεις τῆς καρδίας, τοῦ νοῦ, τῶν αἰσθήσεων, δεινότεραι τῆς τυφλώσεως τῶν ὀμμάτων, εἰς τὰς ὁποίας πάντες ὑποκείμεθα. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν ἄλλοτε μεταξὺ τῶν ἄλλων θείων του ρημάτων καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ κάρφους καὶ τοῦ δοκοῦ. Ὑπάρχουν δυστυχῶς ἄνθρωποι, οἵτινες προσπαθοῦν ν᾿ ἀποκτήσουν θέσιν καὶ σημασίαν ἐπικρίνοντες τἀλλότρια, ἐνῶ θὰ ἠδύναντο νὰ γίνουν ἔμποροι ξυλείας μὲ μόνας τὰς δοκοὺς τῶν ἰδικῶν των ὀμμάτων.

* *
*

Βλέπομεν τάχα ὅλοι τὰ ἐλαττώματά μας; Εἴμεθα τάχα τόσον ὀξυδερκεῖς, ὥστε νὰ διακρίνωμεν τοὺς φίλους μας καὶ τοὺς ἐχθρούς μας; Ἠμποροῦμεν νὰ καυχηθῶμεν ὅλοι ὅτι μέσα εἰς τὸν ζοφερὸν λαβύρινθον τοῦ βίου εἴμεθα ἱκανοὶ ν᾿ ἀνεύρωμεν τὸ νῆμα, τὸ καθοδηγοῦν ἡμᾶς εἰς τὴν εὐ-

δοκίμησιν; Δὲν πάσχομεν συχνότατα ἀμαύρωσιν καὶ δαλτωνισμὸν περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας; Δὲν ἀποδεικνυόμεθα πολλάκις ἀσπάλακες προκειμένου περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀληθείας; Δὲν τυφλώνει τόσους καὶ τόσους ὁ φθόνος καὶ τὸ πάθος; Δὲν ὑπάρχουν τόσοι συμπολῖταί μας, οἱ ὁποῖοι μὴ βλέποντες τίποτε ἄλλο παρεκτὸς τοῦ συμφέροντός των, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἰδοῦν οὔτε αὐτὰς τὰς κυρίας μὲ τὰ κουτιὰ κατὰ τὸ περασμένον Σάββατον τοῦ ἐράνου ὑπὲρ τῶν ἀπόρων εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν;

Ἔπειτα ὑπάρχουν καὶ λόγοι ἐθνικοί, πολιτικοὶ καὶ γεωγραφικοί, οἵτινες μᾶς παρακινοῦν νὰ συμπαθῶμεν πρὸς τοὺς τυφλούς. Ἡ πολιτική μας καὶ ἡ διπλωματία μας χαρακτηρίζεται ὀξυμώρως ὡς τυφλώττουσα ἀκριβῶς, ὅταν ἀξιοῖ νὰ ἔχῃ **βλέψεις**. Αἱ ἀρχαὶ αἱ καταδιωκτικαὶ τοῦ ἐγκλήματος ἀσμενίζουν συχνάκις νὰ περιοδεύουν εἰς τὴν... Σκωτίαν. Εἴμεθα δὲ κάτοικοι πόλεως, ἥτις εἶνε μὲν ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ λέγεται Ἀθῆναι, ἀλλὰ συμβαίνει πολλάκις ἐν ὥρᾳ θέρους καὶ ὅταν πνέῃ ἰδίως ἄνεμος νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς πόλις τῆς Ρωσικῆς Γεωργίας καὶ νὰ καλῆται Τυφλίς. Δι᾽ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἴσως ἔτυχε τόσης διαδόσεως τὸ ᾆσμα τῆς Δικαιοσύνης ἐκ μιᾶς ἐπιθεωρήσεως, καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀγυιὰς καὶ τὰς ὁδοὺς ἀκούει τις κατὰ πᾶσαν ὥραν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ᾀδόμενον τὸν στίχον:

Κόσμο ἀκούω καὶ κόσμο δὲν βλέπω.

Παραδέχομαι, συμφώνως πρὸς τὸ λόγιον, κατὰ τὸ ὁποῖον εἴς κάτι πάντοτε χρησιμεύει καὶ ἡ συμφορά, ὅτι καὶ ἡ στέρησις τῆς ὁράσεως ἔχει καὶ πλεονεκτήματα, καὶ μάλιστα τόσα, ὥστε θὰ ἠδύνατο παραδοξολόγος τις νὰ συγγράψῃ τὸ ἐγκώμιον τῆς τυφλώσεως, ὅπως ὁ διάσημος Ἔρασμος συνέγραψε τὸ τῆς μωρίας. Συμβαίνουν τόσα παράδοξα καὶ ἀλλόκοτα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον κατὰ τὸν αἰῶνά μας μά-

λιστα, ὥστε τὸ νὰ μὴ ἔχῃ τις ὄμματα διὰ νὰ βλέπῃ δὲν θὰ ἦτο καὶ μέγα δυστύχημα. Ὅταν δὲ εἰς τὴν τύφλωσιν προστεθῇ καὶ ἡ κώφωσις, ὡς ηὐχήθη ποτὲ δι' ἑαυτὸν ὁ Ἄππιος Κλαύδιος πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς Συγκλήτου, τότε ἡ πάθησις συνορεύει μὲ τὴν εὐτυχίαν. Ὁ θνητὸς ἀπομονοῦται ἐντὸς ***νιρβάνα*** τινὸς μακαρίας μονώσεως, ἀπηλλαγμένος τῆς θέας τοῦ θριάμβου τῆς ἀδικίας, τῶν παρελάσεων τῶν Ἀθηναϊκῶν ἀπόκρεων, τοῦ ἀγάλματος τοῦ Γλάδστωνος, τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῶν Βασιλικῶν Στάβλων καὶ τοῦ Κήπου τοῦ Κλαθμῶνος, ἐξησφαλισμένος ἀπὸ τῆς ἀκροάσεως τοῦ βρυχηθμοῦ τῶν παθῶν, τῶν ἐκλογικῶν νικητηρίων, τῶν μουσικῶν συναυλιῶν εἰς ut μεῖζον καὶ τῶν συζητήσεων περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Οἱ σύζυγοι μάλιστα οἱ προωρισμένοι νὰ γίνουν ἀναγνώσματα ἐφημερίδων, ἐὰν εἶχον τὸ εὐτύχημα ν' ἀποκτήσουν καὶ τὰς δύο ὁμοῦ παθήσεις, τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς, θ' ἀπαλλάσσοντο πολλῶν ἐνοχλήσεων. Ὅθεν καὶ ὁ μέγας Μίλτων μετὰ τὸν γάμον του ἐρωτηθεὶς πῶς τυφλὸς αὐτὸς ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ σύζυγον, ἀπήντησε φιλοπαιγμόνως ὅτι, ἂν ἦτο καὶ κωφὸς ταυτοχρόνως, θὰ ἦτο ὁ μᾶλλον περιζήτητος καὶ ὁ μᾶλλον εὐτυχισμένος γαμβρὸς τῆς Ἀγγλίας.

Ἐν τούτοις μεθ' ὅλα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματα δυσκόλως θὰ εὑρίσκετό τις ἐπιθυμῶν νὰ θυσιάσῃ χάριν αὐτῶν τὸ δῶρον τῆς ὁράσεως. Ἐγὼ τοὐλάχιστον, μετὰ τὸν Οἰδίποδα ἐξορύξαντα τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν ἀκουσίων του ἀνοσιουργημάτων, δὲν γνωρίζω παρὰ ἕνα στιχουργόν, ὅστις ἐξέφρασεν αὐτὸν τὸν πόθον. Ἀλλ' ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη ὁ πόθος του οὗτος ἦτο μόνον πλατωνικός. Ὁ ἰδιότροπος διορθωτὴς τῆς ἐφημερίδος εἰς τὴν ὁποίαν ἐδημοσιεύθη τὸ ποίημα, ἀπαντήσας τὸν στίχον

Τί μ' ὠφελοῦν τὰ μάτια μου;

καὶ σκανδαλισθείς, ἐπρόσθεσεν ἐν ὑποσημειώσει παραπομπὴν λέγουσαν: «Βγάλ' τα!» Καὶ οἱ ἀναγνῶσται ἀνεγίνωσκον τὴν ἑπομένην μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἱλαρότητος τὸν στίχον καὶ τὴν παραπομπήν. Ἀλλ' ἂν τὸ κοινὸν ἐφραιδρύνετο, ὁ ποιητὴς ἐξεμάνη καὶ ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐφημερίδος μὲ διαθέσεις αἱμοβόρους, τὰς ὁποίας ὁ πτωχὸς διορθωτὴς κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ δι' εὐφυοῦς ἐξηγήσεως. «Εἶχαν τεθῆ ἐξ ἀπροσεξίας, εἶπε, δύο ἀγκύλαι εἰς τὸ κείμενον μετὰ τὸν στίχον, ἐγὼ δ' ἐσημείωσα εἰς τὸ περιθώριον τὴν φράσιν: «βγάλ' τα» πρὸς ὁδηγίαν τοῦ στοιχειοθέτου, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐξέλαβε τὴν φράσιν ὡς παραπομπὴν καὶ τὴν ἐστοιχειοθέτησεν ἐν ὑποσημειώσει».

* *
*

Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὅλοι θέλομεν νὰ διατηρήσωμεν ἀκεραίαν ἕως τέλους τὴν χρῆσιν τῶν ὀργάνων τῆς ὁράσεως δι' ὧν μᾶς ἐπροίκισεν ἡ φύσις. Καὶ περιβάλλομεν μὲ φροντίδας καὶ προσπαθοῦμεν νὰ διαφυλάξωμεν ἀβλαβεῖς τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν μας, καὶ ὅταν ἀκόμη καταντήσουν νὰ γείνουν... γεροντοκόραι.

Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι θέλομεν νὰ βλέπωμεν, νὰ βλέπωμεν διαρκῶς τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ δυσάρεστα, τὰ εὔμορφα καὶ τὰ ἄσχημα, τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ ἄτοπα. Οὐκ ἐμπλησθήσεται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὁρᾶν, εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής. Καὶ μὴ ἀρκούμενοι εἰς τόσας εἰκόνας καὶ ἐντυπώσεις τοῦ πραγματικοῦ βίου, ἔχομεν καὶ τὴν συνέχειαν καθ' ὕπνους, παριστάμενοι εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ φανταστικοῦ κόσμου τῶν ὀνείρων. Καὶ γνωρίζω κάποιον φίλον μου, ὅστις ἐπειδὴ εἶνε μύωψ, κοιμᾶται τὸ βράδυ μὲ τὰ ὑαλιά του, διὰ νὰ βλέπῃ καλλίτερα τὰ ὄνειρα.

Διὰ τοῦτο ὁ οἶκτος ἡμῶν πρὸς τοὺς πάσχοντας τὴν

ὅρασιν εἶνε τοσοῦτος, ὥστε δέν περιορίζεται εἰς μόνα ἀνθρώπινα πλάσματα. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι—καὶ αὐτὸ δύναμαι νὰ τὸ βεβαιώσω—οἵτινες δὲν λυποῦνται τὸν Ἰλισσὸν πάσχοντα ἀπὸ ἑλονοσίαν, δὲν λυποῦνται τὸν Ἀξιόν, τοῦ ὁποίου ἐτοποθέτησαν τὸν τόνον εἰς τὴν λήγουσαν, διὰ νὰ μὴ εἶνε ποτὲ ***ἄξιος*** διὰ τίποτε, ἀλλὰ λυποῦνται τὸν Νιαγάραν, διότι πάσχει ἀπὸ.....***καταρράκτην.***

ΤΟ ΔΩΡΟΝ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ

«—'Ελᾶτε νὰ σᾶς εἰπῶ τὸ παραμύθι...» ἠκούσθη λέγουσα ἡ πραεῖα φωνὴ τῆς γηραιᾶς μάμμης.

Καὶ οἱ μικροί της ἔγγονοι ἐτρέξαμεν περιχαρεῖς καὶ ἐπερικυκλώσαμεν τὴν ἐπιμήκη καθέδραν, ὅπου ἡ γραῖα διέμενεν ἀπὸ ἐτῶν, Αἱ κνῆμαί της δὲν ἐκινοῦντο πλέον, δεσμευθεῖσαι ἀπὸ τὴν παράλυσιν. Οἱ θολοὶ καὶ ἀλαμπεῖς ὀφθαλμοί της ἔβλεπον ἀμυδρῶς· ἀλλ' ἡ ἀκοή της διετηρεῖτο ἀκόμη ἐξαίρετα. Καὶ πρὸ ὀλίγου μᾶς ἤκουεν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου της, ὅπου εἴχομεν συνέλθει οἱ μικροί, ἐνῷ οἱ μεγαλείτεροι τοῦ οἴκου ἐκοιμῶντο παραδεδομένοι εἰς τὸν μεσημβρινὸν ὕπνον, φλυαροῦντας ὡς νεόττια, καὶ διαλεγομένους περὶ παντοίων πραγμάτων, καὶ ἐκφράζοντας μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν πόθους ἀστοχάστους καὶ ἀνεκπληρώτους. Ὁ μὲν ἐξ ἡμῶν ἤθελε νὰ γείνῃ βασιλεὺς μέγας καὶ ἰσχυρός, ἀγνοῶν ὁ μικρὸς καὶ ἄπειρος φιλόδοξος, ὅτι εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους τὰ διαδήματα πολὺ συχνὰ γίνονται ἀκάνθινα καὶ ὅτι ἡ πορφύρα βάφεται πολλάκις διὰ τοῦ αἵματος βασιλικῶν θυμάτων. Ἄλλος τις ὠνειροπόλει νὰ γίνῃ στρατηλάτης, νικητὴς μαχῶν μυριονέκρων, μὴ γινώσκων ὅτι οἱ γόοι τῶν ἀναριθμήτων τοῦ πολέμου θυμάτων καταπνίγουν τὰ σαλπίσματα τῆς δόξης καὶ τὴν βοὴν τοῦ θριάμβου. Ἕτερος ἐπόθει ν' ἀποκτήσῃ πλοῦτον μέγαν, ὠκεανὸν χρυσίου, μὴ γνωρίζων ἐν τῇ ἀθῳότητι τῆς ἡλικίας του πόσας πικρίας προσπορίζει

μαζὶ μὲ τὰς τέρψεις ὁ πλοῦτος εἰς τοὺς κατόχους του καὶ πόσοι Κροῖσοι ἐταλάνισαν, ὅπως ὁ πρῶτος αὐτῶν ὁμώνυμος, τὸν πλοῦτόν των, τὸν γενόμενον πρόξενον τόσων εἰς αὐτοὺς συμφορῶν.

—Ἐλᾶτε νὰ σᾶς εἰπῶ τὸ παραμύθι!...

Εἰς τὴν μαγικὴν ταύτην λέξιν ὁ λάλος ὅμιλος ἐπεριστοίχισε τὴν μάμμην, καὶ ἡ ψυχὴ ὁλόκληρος τῶν μικρῶν ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὰ χείλη τῆς πρεσβύτιδος, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπήνθει μειδίαμα καλοκαγαθίας μὲ κάποιαν ἀδιόρατον ἀπόχρωσιν εἰρωνείας.

Καὶ ἐστράφησαν πρὸς αὐτὴν μετὰ περιεργείας αἱ ξανθαὶ κεφαλαί, αἵτινες σήμερον εἶνε πολιαί, καὶ τὰ ρόδινα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ηὐλάκωσεν ὁ χρόνος καὶ αἱ μέριμναι τοῦ βίου, καὶ οἱ πλήρεις ἀθῳότητος ζωηροὶ ὀφθαλμοί, τινὲς τῶν ὁποίων ἔδυσαν, φεῦ, πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ σκότος τοῦ τάφου.

Καὶ ἡ μάμμη ἤρχισε τὴν διήγησίν της:

***

Ἦταν μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνα ἀνδρόγυνο. Παιδιὰ δὲν εἶχαν. Δὲν ἦσαν πλούσιοι, ἀλλὰ οὔτε καὶ πτωχοί. Εἶχαν τὸ δικό τους κ' ἠμποροῦσαν νὰ ζήσουν καλά.

Ἕνα βράδυ ὁ ἄνδρας ἐπέστρεψε στὸ σπίτι του καὶ κάθισε μαζὶ μὲ τὴ γυναῖκά του καὶ συνωμιλοῦσαν.

Ὁ ἄνδρας ἦτον στενοχωρημένος. Κάποια δουλειά του εἶχε ἀποτύχει ἐκείνην τὴν ἡμέρα, καὶ ἐπαραπονεῖτο ἐναντίον τῆς τύχης του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέβαινε συχνά.

Ἡ γυναῖκά του τοῦ ἐβάστα τὸ ἴσον, κατὰ πὼς λένε· καὶ οἱ δυό των μαζὶ ἐσύγκριναν τὴν ἀτυχίαν των, ὅπως τὴν ἐστοχάζοντο αὐτοί, μὲ τὴν εὐτυχίαν ἄλλων γνωρίμων καὶ γειτόνων των. Καὶ ὁ φθόνος τοὺς ἐφαρμάκωνε.

—Τἄμαθες δά ; ἔλεγεν ὁ ἄνδρας εἰς τὴν γυναῖκά του, πὼς ὁ Πέτρος ὁ γείτονάς μας καθὼς ἔσκαβε στὸ ἀμπέλι του βρῆκε χωσμένο ἕνα κιουπάκι μὲ φλωριά ;

—'Αμ' ὁ μυλωνᾶς ὁ Στέλιος, ποὺ κέρδισε ἐκείνη τὴ δίκη ποὺ εἶχε καὶ θὰ πάρῃ τώρα δὲν ξέρω πόσες χιλιάδες; ὅπως ἔλεγαν ἀπόψε στὴ βρύσι ἡ γειτόνισσες.

— 'Αμ' ὁ ἀνιψιὸς τοῦ παπᾶ, ποὺ τοὖλθε ξάφνα μιὰ κληρονομιὰ τρανὴ ἀπὸ ἕνα θειό του ποὺ ἦτον χρόνια στὴ Βλαχιά; Νὰ κλωτσιὰ μιὰ φορά!.. νὰ τύχη! Ὄχι σὰν τὴ δική μας τὴ γρουσοῦζα, τὴ στρίγγλα, ποὺ μιὰ φετίτσα ψωμὶ μᾶς δίνει μονάχα κ' ἐκεῖνο μὲ γρίνια καὶ μὲ στενοχώρια.

Κ' ἐξακολουθοῦσαν ἔτσι νὰ μεμψιμοιροῦν καὶ νὰ ψάλλουν τὸν ἐξάψαλμον τῆς μοίρας των μὲ χίλια δυὸ τέτοια ἐπίθετα.

Ἔξαφνα τὸ δωμάτιόν τους ποὺ εἶχε πλέον σκοτεινιάσει, ἔλαμψε ἀπὸ ἕνα ἀλλόκοτον φῶς καὶ μέσα εἰς τὴν λάμψιν ἐφάνη μία γυναῖκα ὡραία, μὲ μορφὴ ποὺ εἶχε κάτι τι τὸ οὐράνιον. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἐκρατοῦσε ἕνα χρυσὸ ραβδάκι στὸ χέρι.

—'Εγὼ εἶμαι ἡ μοῖρα, τοὺς εἶπε μὲ φωνὴ δυνατὴ καὶ μελῳδική. Εἶναι καιρὸς ποὺ ἀκούω τὰ παραπονά σας καὶ ἦλθα νὰ ἐπανορθώσω τὸ ἄδικο ποὺ σᾶς ἔκαμα. Ζητήσατέ μου ἕως αὔριον τὸ πρωῒ τρία πράγματα, καὶ ἅμα τὰ ζητήσετε εὐθὺς θὰ τὰ λάβετε.

Καὶ πρὶν προφθάσουν οἱ δύο σύζυγοι νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἔκπληξιν καὶ τὴν τρομάραν των, ἡ ὀπτασία ἔγεινεν ἄφαντος.

'Αφοῦ ἔμειναν θαμβωμένοι καὶ ζαλισμένοι κάμποσην ὥραν, ὅταν ἠμπόρεσαν νὰ ὁμιλήσουν, ἐκύτταζεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἀπορίαν καὶ

—Τώρα τί νὰ κάμωμε ; εἶπεν ὁ ἄνδρας.

—Νὰ ζητήσωμε γρήγορα τὰ τρία πράγματα.

—Καὶ σὰν τί θὰ ζητήσωμεν;

Καὶ ἀμέσως ἤρχισεν ἡ συζήτησις καὶ ἡ φιλονεικία μεταξύ των.

—Νὰ γυρεύσωμε πλούτη!

—Ναί, ἀλλὰ νὰ γυρεύσωμε καὶ ὑγείαν. Τί τὸ θέλεις τὸ χρυσὸ λεγένι καὶ νὰ φτύνῃς τὸ αἷμα μέσα; ποὺ λέγει καὶ ὁ λόγος.

—Καὶ νὰ ζητήσωμε καὶ χρόνια πολλὰ ζωῆς, γιὰ νὰ χαροῦμε τὰ πλούτη μας.

—Νὰ ζητήσωμε καὶ παιδιὰ τώρα ποὺ θἄχωμε τέτοια περιουσία, γιὰ νὰ τοὺς τὴν ἀφήσωμε.

—Καὶ νὰ γυρεύσωμε καὶ νειᾶτα.

—Καὶ εὐμορφιά.

—Καὶ δόξα καὶ τιμές, γιὰ νὰ μᾶς θαυμάζῃ ὁ κόσμος καὶ γιὰ νὰ σκάσουν οἱ ἐχθροί μας.

—Ξέρεις τί;... Ἐγὼ θὰ ἤθελα νὰ μπορῶ νὰ πετῶ ψηλὰ στὸ ἀέρα σὰν πουλί, καὶ πετῶντας νὰ πηγαίνω ψηλὰ ἕως τ' ἄστρα, γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ ἀπὸ κοντὰ τί εἶνε.

—Κ' ἐγὼ ἤθελα νὰ μπορῶ νὰ κατεβαίνω ἕως τὰ πλέον σκοτεινὰ βάθη τῆς θάλασσας, γιὰ νὰ ἰδῶ τί κρύβεται ἐκεῖ μέσα.

—Τὸ καλλίτερο εἶνε νὰ μπορῇ κανεὶς νὰ γίνεται ἀόρατος ὅταν θέλῃ, γιὰ νὰ τὰ γνωρίζῃ ὅλα καὶ νὰ μπορῇ νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει, χωρὶς νὰ φαίνεται.

—Μὰ γιὰ στάσου!... Καλὰ εἶν' ὅλ' αὐτά· μὰ ἐξεχάσαμε καὶ τὸν Χάρο! Πρῶτα ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ ζητήσωμε τὸ ἀθάνατο νερό, γιὰ νὰ μὴν πεθάνωμε ποτέ.

Καὶ ἐξηκολούθησαν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν συνομιλίαν των ἀρκετὴν ὥραν, καὶ καθένας ἐκοπίαζε νὰ φαντασθῇ τὸ πλέον παράξενον καὶ τὸ πλέον πολύτιμον κατὰ τὴν ἰδέαν του πρᾶγμα, διὰ νὰ τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Μοῖραν.

—Γυναῖκα ! ἐπήραμε, βλέπω, τὸν κατήφορο, εἶπεν ὁ ἄνδρας, ὁ ὁποῖος ἐκατάλαβε πρῶτος τὸ παραστράτημά των. Ἡ Μοῖρα μᾶς εἶπε νὰ τῆς ζητήσωμε τρία πράγματα μοναχά, κ' ἐμεῖς ὣς τώρα ἐσυλλογισθήκαμε ἑκατό. Τὸ καλλίτερο ποὺ θὰ κάμωμε εἶνε νὰ τ' ἀφήσωμε τώρα καὶ νὰ πλαγιάσωμε κομμάτι, γιὰ νὰ σκεφθοῦμε μὲ τὴν ἡσυχία μας. Φυσικὰ δὲν θὰ κλείσωμε τὸ μάτι μας ἀπόψε ὅλη τὴν νύκτα, ὥστε νὰ ἔχωμε τὸν καιρὸ νὰ ἐκλέξωμε τὰ καλλίτερα ἕως αὔριο τὸ πρωῒ καὶ νὰ συμφωνήσωμε. Ὡστόσο στρῶσε νὰ δειπνήσωμε.

—Καὶ τί θὰ δειπνήσωμε ποὺ δὲν ἔχομε τίποτε; ἀπήντησεν ἡ γυναῖκα.

—Ἀλήθεια! ἐξέχασα νὰ ψωνίσω τίποτε ἀπὸ τὴν πολλή μου σκάσι, εἶπεν ὁ ἄνδρας.

—Καὶ τὸ κελλάρι μας δὲν ἔχει τίποτε!

Ἐκάθισαν ὡστόσον καὶ ἐτραγάνιζαν ὀλίγον ξηρὸ ψωμι, ὁποὺ εὑρέθη, σωπαίνοντας καὶ οἱ δυό των, μὲ τὸ κεφάλι γεμᾶτο σκέψεις καὶ ἰδέες.

—Νἄχαμε τοὐλάχιστο κανένα λουκάνικο ! εἶπεν ὡσὰν ἀφηρημένη ἡ γυναῖκα.

Δὲν ἐπρόφθασε ν' ἀποτελειώσῃ τὸν λόγον της, ὁποὺ ἀπὸ τὴν καπνισμένην ὀροφὴν ἔπεσε μπροστά των, ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι ἕνα χονδρὸν καὶ παχὺ ὀρεκτικὸν λουκάνικον.

Ἐκοκκάλωσαν καὶ οἱ δύο καὶ ἐκυττάχθησαν μὲ φόβον καὶ μὲ ἔκπληξιν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐπέρασεν ἡ πρώτη στιγμή, ὁ θυμὸς ἐκυρίευσεν ἀμέσως τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἔκαμε μανιώδη.

—Τί ἔκαμες, μωρὴ θεοσκοτωμένη ! ἐφώναξε μὲ τρομερὰν φωνὴν πρὸς τὴν γυναῖκά του, ἡ ὁποία ζαρωμένη καὶ ντροπιασμένη ἐκύτταζε τὸ λουκάνικον. Τί σοῦ ἦλθε, ἀστόχαστη καὶ ξεμυαλισμένη γυναῖκα, νὰ ὀρεχθῇς αὐτὴ τὴ στιγμὴ λουκάνικα ; Ὁρίστε ἀπὸ τὰ τρία δῶρα τῆς Μοίρας ἐχάσαμε τὸ ἕνα καὶ ἐνῷ ἠμπορούσαμε μὲ αὐτὸ νὰ ζητή-

σωμε καὶ ν' ἀποκτήσωμε ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου, ἐξωφλήσαμε μὲ ἕνα λουκάνικο! Ἤθελα, κακομοίρα μου, γιὰ τιμωρία σου, ἂν ἦτο βολετό, αὐτὸ τὸ λουκάνικο νὰ σηκωθῇ καὶ νὰ κολλήσῃ στὴ μύτη σου!

Καὶ τὸ λουκάνικον, κινούμενον ἀπὸ ἀόρατον μαγικὴν δύναμιν, ἐσηκώθη διὰ μιᾶς καὶ ἐκόλλησεν εἰς τὴν μύτην τῆς γυναικός.

Ὁ ἄνδρας ἔμεινε χάσκοντας καὶ ὡσὰν ἀπολιθωμένος ἀπὸ τὴν φρίκην. Καὶ ἤκουε σὰν χαζὸς τὰς τρομερὰς φωνὰς τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ματαίως ἐπροσπαθοῦσε ν' ἀποσπάσῃ τὸ διαβολικὸν λουκάνικον ἀπὸ τὴ μύτη της.

Ὁ θρῆνος καὶ ἡ ἀπελπισία της δὲν περιγράφονται. Καὶ ἀφοῦ εἶδεν ὅτι τὸ δυστύχημά της ἦτον ἀνεπανόρθωτον ἐστράφη ὡσὰν τίγρις πρὸς τὸν ἄνδρα της:

—Τί νὰ σοῦ πῶ τώρα κ' ἐγώ; Ὁρίστε, τρελλὲ καὶ κακομοίρη, τί ἔκαμες μὲ τὸν ἀσυλλόγιστο θυμό σου. Τοὐλάχιστο ὕστερα ἀπὸ τὸ ἰδικό μου σφάλμα, μᾶς ἔμεναν ἀκόμη δύο ζητήματα καὶ ἠμπορούσαμε μὲ αὐτὰ νὰ γείνωμε εὐτυχεῖς. Ἐνῷ τώρα δὲν μᾶς μένει παρὰ ἕνα.... ἢ καλλίτερα δὲν μᾶς μένει κανένα...ἐπειδὴ τὸ τρίτον ποὺ θὰ ζητήσωμε εἶνε νὰ ξεκολλήσῃ τὸ λουκάνικο ἀπὸ τὴν μύτη μου.

Ματαίως ἐπροσπάθησε νὰ τὴν παρηγορήσῃ ὁ ἄνδρας της μὲ χίλιες δυὸ ὑποσχέσεις. Ἐκοπίασε νὰ τὴν πείσῃ νὰ γυρεύσουν μὲ τὸ τελευταῖον ζήτημα θησαυροὺς ἀμέτρητους καὶ ὑπέσχετο αὐτὸς νὰ τῆς κατασκευάσῃ μίαν θήκην χρυσῆν ποὺ νὰ κρύπτῃ τὸ λουκάνικον, καὶ νὰ τῆς χαρίσῃ ὅ,τι ἄλλο ἤθελε. Ἀλλὰ τὰ χάδια καὶ αἱ παρακλήσεις καὶ αἱ συμβουλαὶ ἐπῆγαν ὅλα χαμένα. Ἡ γυναῖκα ἐπέμενε· καὶ ἀφοῦ ὅλην τὴν νύκτα ἐβάστηξεν ἡ φιλονεικία, ὁ ἄνδρας της κατὰ τὸ πρωῒ ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ.

Ἐζήτησαν λοιπὸν μαζὶ καὶ οἱ δύο νὰ πέσῃ τὸ λουκά-

νικον ἀπὸ τὴν μύτην τῆς γυναικός. Καὶ τὸ λουκάνικον ἔπεσε.

Τότε ἐμφανίζεται εἰς αὐτοὺς πάλιν ἡ Μοῖρα μὲ ἕνα χαμόγελον χλευαστικὸν εἰς τὸ στόμα· καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐκύτταξε δειλοὺς καὶ ἐντροπιασμένους μὲ ἕνα βλέμμα, ὡσὰν νὰ τοὺς ἐλεεινολόγει, τοὺς εἶπε μὲ φωνὴν αὐστηράν:

—Βλέπετε πόσον δίκαια ἦσαν τὰ παράπονά σας; Τέτοια εἶνε καὶ τὰ παράπονα ὅλων τῶν ἀνθρώπων ὁποὺ κλαίονται καὶ κατηγοροῦν τὴν τύχην των. Ἐγὼ σᾶς ἔδωσα τὸ μέσον νὰ γείνετε καὶ πλούσιοι, καὶ ἰσχυροί, καὶ ἔνδοξοι, καὶ εὐτυχισμένοι. Καὶ σεῖς ἀπὸ τὴν ἀφροσύνην σας ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς τὰ ἀνταλλάξετε μὲ ἕνα λουκάνικον! Βάλετε γνῶσιν ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς καὶ συλλογίσθητε ὅτι ἡ Μοῖρα, ἢ καλλίτερα ἡ ἀόρατος Δύναμις ποὺ κυβερνᾷ τὸν κόσμον, γνωρίζει πολὺ καλλίτερα ἀπὸ κάθε ἄνθρωπον πῶς νὰ μοιράζῃ μὲ δικαιοσύνην τὰ ἀγαθά.

Καὶ ἡ Μοῖρα ἔγεινεν ἄφαντος.»

Αὐτὸ ἦτο τὸ παραμύθι τῆς μάμμης. Παρῆλθον τόσα ἔτη ἔκτοτε καὶ ὅμως τὸ ἐνθυμοῦμαι ζωηρότατα.

Καὶ τὸ ἐνθυμήθην εἰς πολλὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς μου· ὁσάκις δὲ ὁ νοῦς μου ἀσυλλόγιστα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δυσφορίας τοῦ παρόντος ἀφίνετο ἀχαλίνωτος εἰς ὀνειροπολήσεις τολμηρῶν καὶ ἀνεκπληρώτων πόθων καὶ αἰτημάτων, τὸ λουκάνικον τοῦ παραμυθίου ἀπετίθετο αὐτομάτως ἐπὶ τοῦ ἑτέρου δίσκου τῆς στάθμης καὶ ἐπέφερεν ἀκαριαίως τὴν σώφρονα διανοητικὴν ἰσορροπίαν.

Ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ ὅτι εἶνε αὐτὸ τὸ μόνον λουκάνικον τὸ ὁποῖον μοῦ ἐκάθησεν εἰς τὸν νοῦν καὶ ὄχι, ὅπως συνήθως, εἰς τὸ στομάχι.

ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ

Καθεὶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον γεννᾶται μὲ τὴν τύχην του καὶ μὲ τὸ ἐπάγγελμά του. Εἰς τὸ μεγάλον βιβλίον τοῦ οὐρανοῦ σημειοῦται ἅμα τῇ γεννήσει, εἰς ἰδιαιτέραν στήλην τὸ ἐπάγγελμα τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἐξασκήσῃ καθεὶς δυστυχὴς βροτὸς ἐξαποστελλόμενος νὰ ζήσῃ εἰς τὸν πλανήτην τοῦτον, καθὼς καὶ ὁ διωρισμένος χρόνος τῆς θητείας του καὶ ὁ φόρος τοῦ ἐπιτηδεύματος τὸν ὁποῖον μέλλει νὰ πληρώσῃ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ὄχι εἰς νόμισμα, ἀλλ' εἰς μόχθους καὶ κόπους καὶ πικρίας. Ὁ φόρος δ' οὗτος πληρώνεται εἰς τὸν ἐπουράνιον Οἰκονομικὸν Ἔλεγχον πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ παμπαλαίου χρέους τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Ὁ κοινὸς ἡμῶν προπάτωρ, ὡς γνωρίζετε, ἔζη ἀρκετὰ καλὰ εἰς τὴν Ἐδέμ, χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως ἀσχολίαν, ὅπως λέγει καὶ ὁ ποιητής:

Πόσον καλὰ ὁ πάππος μας ὁ πρῶτος ἐπερνοῦσε !
Μὲ τοὺς ἀγγέλους χαίρονταν, μὲ τὸ Θεό του ζοῦσε,
Ἀθῷος, ἀναμάρτητος, παράδεισο γεμᾶτος,
Κύκνος σ' ἀθάνατα νερὰ μέσ' στοὐρανοῦ τὸ πλάτος.

Ἀλλὰ διὰ τῆς παρακοῆς, εἰς τὴν ὁποίαν παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἀξιολατρεύτου αὐτοῦ συμβίας, ἐπέσυρε τὴν θείαν ὀργὴν

καὶ κατεδικάσθη νὰ τρώγῃ ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου του τὸν ἄρτον αὐτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του. Ἔκτοτε τὰ μανδήλια τῶν γενεῶν ἀπομάσσουν ἀδιαλείπτως τὸν ἀστείρευτον ἱδρῶτα τῶν ταλαιπώρων θνητῶν, οἵτινες ἐπιδίδονται εἰς τὸν τραχὺν ἀγῶνα τῆς ζωῆς πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ ἐπιουσίου.

Τὸ βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα ἐκόλλησεν ὡς ἐκδόριον εἰς τὴν ράχιν τῆς ἀνθρωπότητος· ἀκόμη δὲ καὶ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων δὲν ἱδρώνει τὸ αὐτὶ πρὸς ἐξεύρεσιν πόρου ζωῆς, οἱ πεντακοσιομέδιμνοι, οἱ ὁποῖοι εὗρον ἕτοιμα καὶ πλουσιοπάροχα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς των, ἂν δὲν ἔχουν τοὺς κόπους τῆς ἐργασίας, ἔχουν ὅμως τὰς φροντίδας τῆς διατηρήσεως καὶ τῆς ἐπαυξήσεως τῆς περιουσίας των, τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ αὐτὸ ἐπὶ τέλους μία ἐργασία.

Ἀκόμη καὶ τὸ θῆλυ φῦλον—τὸ ὁποῖον εἶνε καὶ περισσότερον ὑπεύθυνον, διότι τὸ κακὸν προῆλθεν ἀπὸ τὴν πρώτην ὁμόφυλόν του—καὶ ὅταν ἀσχολῆται μετριοφρόνως περὶ τὰ οἰκιακά, ὡς λέγουν εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ὅταν ἐπιδιώκῃ φιλοδόξως ἕδρας ὑφηγεσίας εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ σφετερίζεται τὰς ἐπιστημονικὰς τοῦ ἀνδρὸς ἀσχολίας, ἢ διαφιλονεικῇ πρὸς αὐτὸν τὰ δημόσια ὑπουργήματα, καὶ ὅταν μάλιστα, Θεοῦ εἰδοκοῦντος, εὐοδωθῇ ὁ ἀγὼν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ σωφραζετῶν καὶ ἀποκτήσῃ ἴσα πρὸς τὸν ἄνδρα δικαιώματα, ὑπόκειται εἰς τὰ βάρη τῆς βιοποριστικῆς ἐργασίας. Καὶ αὐτὰ προσέτι τὰ ταλαίπωρα ζῷα, τὰ συμμερισθέντα τὴν τύχην τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὐτά, χωρὶς νὰ φέρουν καμμίαν εὐθύνην διὰ τὸ ἐν τῇ Ἐδὲμ ἁμάρτημα, ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἐπίπονον καθημερινὴν ἀγγαρείαν, ὅπως δύνανται νὰ μαρτυρήσουν—καὶ μαρτυροῦν κυριολεκτικτῶς—τὰ ἄλογα τοῦ *τράμ* καὶ τὰ διάφορα τετράποδα τῶν ἱπποδρομίων. Ὄχι μόνον ἡ κατ᾽ ἀρχὴν καταδίκη εἰς τὰ καταναγκαστικὰ ἔργα εἶνε ἐπιβεβλημένη ὑπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης εἰς πάντα ἄνθρωπον γεννώμενον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,

ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπως εἶπα, εἶνε προωρισμένον ἄνωθεν διὰ τὸν καθένα. Ἡ θεωρία τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως εἶνε ἐκ τῶν μαλακτικῶν ἐκείνων ἅτινα ἐφεῦρεν ἡ φιλοσοφία μας, διὰ νὰ διαθρύπτῃ τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα. Πράγματι δμως ὅσον καὶ ἂν σκεφθῶμεν, ὅσον καὶ ἂν ὑπολογίσωμεν, ὅσον καὶ ἂν οἰμώξωμεν καὶ ἂν γογγύσωμεν ἢ πρὸ ἢ κατόπιν, εἰς τὸ τέλος θὰ δεθῶμεν ἑκόντες ἄκοντες εἰς τὸ μαγγανοπήγαδον, εἰς τὸ ὁποῖον μᾶς ὁδηγεῖ ἡ ἰδιοσυγκρασία μας, ἡ σωματικὴ καὶ ἠθική μας διασκευή, τὰ μέσα μας, αἱ περιστάσεις μας, ὁ ἀταβισμός μας, σύμφωνα μὲ τὸ ἀόρατον φύλλον πορείας μὲ τὸ ὁποῖον μᾶς ἐφοδιάζει ὁ δαίμων, «ὁ τὴν ἡμετέραν μοῖραν εἰληχώς», ὡς λέγει ὁ Λυσίας. Ὅταν φθάσωμεν εἰς τὸν μοιραῖον σταθμὸν τῆς ζωῆς, ὅπου ὀρθοῦται τὸ φάσμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ὁπότε πρέπει νὰ βασισθῶμεν εἰς τὰς ἰδίας μας δυνάμεις καὶ εἰς καμμίαν ἄλλην βοήθειαν, τότε ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν τὴν ὑπερτάτην ἀπόφασιν, ἥτις θὰ ἐπιδράσῃ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μέλλοντος ἡμῶν βίου. Δὲν θὰ μᾶς ἀναμένουν ἐκεῖ εἰς τὸ μεταίχμιον ἡ Ἀρετὴ καὶ ἡ Κακία, ὅπως τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν μῦθον τοῦ Προδίκου. Θὰ μᾶς ἀναμένῃ ἡ αὐστηρὰ καὶ σκυθρωπὴ ἐργασία, ἥτις θὰ μᾶς δείξῃ τὴν συμπαρισταμένην χορείαν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων, μὲ τὰ διάφορα σύμβολα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα θὰ εἶνε τὰ ὄργανα τῆς καταδίκης μας, καὶ εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν, τὸ προωρισμένον, ὀφείλομεν νὰ καταταχθῶμεν οἱ νεοσύλλεκτοι τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς.

Laboremus! ἦτο τὸ τελευταῖον σύνθημα, τὸ ὁποῖον ἔδωκε θνήσκων ὁ δραστήριος ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Σεβῆρος. Laboremus! εἶνε καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ πεπρωμένου εἰς πάντας τοὺς ἐκκινοῦντας ὅπως διανύσουν τὸ ἀκανθῶδες στάδιον τῆς ζωῆς.

Ἐνδέχεται νὰ διστάσωμεν πρὸς στιγμήν. Γνωρίζετε τὰ

περίφημον θεώρημα τοῦ ὄνου τοῦ Βουριδάνου. Ὁ σοφιστὴς αὐτὸς τοῦ μεσαίωνος ἰσχυρίζετο ὅτι ὄνος πεινῶν τοποθετούμενος μεταξὺ δύο σωρῶν ἀχύρων εἰς ἴσην ἀπόστασιν καὶ ἐξ ἴσου ἑλκυόμενος ἐξ ἑκατέρου αὐτῶν ἀποθνήσκει τῆς πείνης μὴ ἀποφασίζων ἀπὸ ποῖον ἐκ τῶν δύο νὰ πρωταρχίσῃ. Ἄλλο τόσον καὶ ἡμεῖς ἠμπορεῖ νὰ ταλαντευθῶμεν, ἐξ ἴσου σαγηνευόμενοι ἀπὸ δύο ἢ καὶ πλείονα ἐπαγγέλματα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι πάντως θὰ καταλήξωμεν εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπαγγελμάτων, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐξασφαλίζει τὸ ἄχυρόν μας...δηλαδὴ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον μας. Νομίζομεν δὲ τότε ὅτι ἐκλέγομεν, ἐνῷ πράγματι εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν προτίμησιν μᾶς ὁδηγεῖ τὸ μοιραῖον.

Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι βλέπω ἀφανὲς εἰς κάποιαν γωνίαν τὸ μορμολύκειον τῆς Εἱμαρμένης νὰ γελᾷ σαρδονικῶς, ὅταν ἀκούῃ τὰ ζεύγη τῶν συζύγων, τῶν νεονύμφων μάλιστα καὶ πρωτοπείρων, νὰ μαλώνουν προκαταβολικῶς πολλάκις περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῇ τὸ κανακάριον πρωτότοκον τέκνον των· οἱ γονεῖς τὸ φαντάζονται ὑπερηφάνως μὲ λοφία καὶ μὲ πτερνιστῆρας καὶ μὲ χρυσᾶ σειρήτια στρατιωτικοῦ, ἐνῷ ἐκεῖνο τὸ ταλαίπωρον τὸ περιμένει ὁ μποξᾶς τοῦ ἱεροψάλτου· ἢ αὐτοὶ μὲν τὸ προορίζουν διὰ τρανὸν τραπεζίτην, καὶ αὐτὸ καταντᾷ λόγιος νέος καὶ κάμνει διαλέξεις εἰς τὸν «Παρνασσόν».

* *
*

Τὰ ἐπαγγέλματα τὰ ὁποῖα παραμονεύουν διὰ νὰ μᾶς παραλάβουν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τοῦ βίου, καὶ νὰ δεσμεύσουν ἔκτοτε καὶ τὰς τύχας μας, εἶνε ἀναρίθμητα. Πλὴν τῶν κοινῶν καὶ συνήθων εἰς πάντα τόπον καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχήν, καθὸ ἀναγομένων εἰς τὰς κυριωτέρας ἀνάγκας τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς διαίτης ἐν γένει καὶ

τῆς ὑγείας, τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων, τῆς συναλλαγῆς, τῆς μορφώσεως καὶ τῶν παντοίων μεριμνῶν καὶ τέρψεων τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα δημιουργούμενα ἐξ εἰδικῶν λόγων, ἐκ τοπικῶν περιστάσεων, ἐκ νέων κοινωνικῶν συνηθειῶν. Μερικὰ ἐπαγγέλματα θνήσκουν διὰ τῆς προόδου. Ποῖος σήμερον, λόγου χάριν, εἶνε ἐκεῖνος ὅστις θὰ κατασκευάζῃ λυχνάρια ἢ κανδηλέρια τοῦ παλαιοῦ καιροῦ διὰ τὸν φωτισμόν; καὶ ποῖος πλέον σκέπτεται νὰ ἀλέθῃ τὸ σιτάρι μὲ τὸν χειρόμυλον; Ἄλλα τροποποιοῦνται διὰ τοῦ χρόνου ἢ πολλαπλασιάζονται. Ἄλλοτε ὁ ἰατρὸς ἦτο ὁ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν καὶ πᾶσαν ἐπανορθῶν σωματικὴν βλάβην· τώρα μὲ τὸν ἐπ' ἄπειρον πολλαπλασιασμὸν τῶν εἰδικοτήτων τείνει νὰ ἐπαληθεύσῃ ἡ πρόρρησις τοῦ μακαρίτου ποιητοῦ Παπαρρηγοπούλου, ὅτι θὰ ὑπάρχουν εἰδικοὶ ὀφθαλμίατροι διὰ τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν καὶ εἰδικοὶ διὰ τὸν ἀριστερόν. Τὰ αὐτοκίνητα ἀπειλοῦν νὰ μεταβάλουν τοὺς αὐτομέδοντας εἰς σωφέρ, τὰ ἀεροπλάνα καὶ αἱ διάφοροι πτητικαὶ μηχαναὶ ἀποτελοῦν σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τοὺς ναυτικούς. Αἱ γραφομηχαναὶ καταργοῦν ὁσημέραι τοὺς γραφεῖς καὶ τοὺς καλλιγράφους, ἡ δὲ αὐτόματος ψαλὶς καὶ ὁ αὐτόματος ξυρὸς θὰ σημειώσουν τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τῶν κουρέων. Ὅτε πρὸ ἐτῶν συνεπείᾳ τοῦ περιβοήτου πειράματος τοῦ δόκτωρος Τάννερ νηστεύσαντος ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἤρχισε νὰ συζητῆται σοβαρῶς τὸ ζήτημα ἂν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσῃ χωρὶς τροφήν, ὅλοι οἱ πωληταὶ τῶν ἐδωδίμων, οἱ κτηνοτρόφοι, οἱ κηρουροί, οἱ μάγειροι καὶ οἱ ἔχοντες ἐπάγγελμα σχετιζόμενον ἐν γένει καὶ ὁπωσδήποτε μὲ τὸν πεπτικὸν ἀγῶνα τοῦ πλησίον ἀνεστατώθησαν καὶ ἠκούσθη ξενοδόχος τις ἀναφωνῶν ἔντρομος:

—Καὶ τότε πῶς θὰ κερδίζω ἐγὼ τὸ ψωμί μου;

Ἀλλ' ἐνῷ γηράσκουν καὶ ἐκλείπουν τὰ μὲν τῶν ἐπαγ-

γελμάτων, γεννῶνται ταυτοχρόνως ἄλλα, δυνάμει τοῦ αἰωνίου νόμου τῆς φθορᾶς καὶ τῆς γενέσεως, προσαρμοζόμενα πρὸς τὰς νέας ἰδέας, πρὸς τὰς νέας ἕξεις, πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας, πρὸς τὰς νέας ἰδέας, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλουν οἱ ὅροι τοῦ διαρκῶς μεταλλάσσοντος κοινωνικοῦ βίου. Ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαγγελμάτων διατηρεῖται πάντοτε μέγας, πάντοτε δὲ περιλαμβάνει καὶ ἔργα καὶ ἀσχολίας ἀσυνήθεις, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν οὔτε κἂν ἐφανταζόμεθα. Εἰς καιροὺς ἀμαθείας κάποιος φαρσὲρ ὀλίγον ἔλειψε νὰ γείνῃ ὁ παραίτιος τοῦ σπαραγμοῦ ἑνὸς δυστυχοῦς, τὸν ὁποῖον ἐκατηγόρησεν ὅτι ἔχει ὡς ἐπάγγελμα νὰ ξηραίνῃ τὸ χιόνι εἰς τὸν φοῦρνον καὶ νὰ τὸ μεταπωλῇ ὡς ἁλάτι. Καὶ αὐτὸ μὲν εἶνε ἀστειότης· ἀλλὰ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἀστειότητα τὸ ἐπάγγελμα τῶν μοιρολογιστριῶν, αἵτινες, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα—ὑπῆρχον ἄλλοτε καὶ ὑπάρχουν ἴσως ἀκόμη εἰς μερικὰς ἐπαρχίας— ἐκαλοῦντο ἐπ᾽ ἀμοιβῇ καὶ ἐθρηνολόγουν τοὺς νεκροὺς πεζῶς καὶ ἐμμέτρως, καὶ ὠδύροντο καὶ ἐξεμαλλιάζοντο διὰ ξένα πένθη. Καὶ ὅπως ὑπῆρχον ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, ἄνθρωποι, κυρίως Μελιταῖοι, οἵτινες ἐξετέλουν μὲ μεγάλην μετριοφροσύνην τὸ ἔργον τῶν ὑποζυγίων, μεταφέροντες ἀντὶ ὡρισμένης ἀμοιβῆς ἐπὶ τῶν νώτων αὐτῶν τοὺς κυρίους καὶ τὰς κυρίας ἀκόμη, ὅσαι ἦσαν προσκεκλημέναι εἰς τοὺς χοροὺς καὶ τὰς ἑσπερίδας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς μερικὰ σημεῖα τῆς πόλεως ἀδιάβατα ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς, καθότι τὰ ὀχήματα, τά τε ἰδιωτικὰ καὶ τἀγοραῖα ἦσαν σπανιώτατα κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ὅπως λοιπὸν ὑπῆρχον ἄνθρωποι ἐξασκοῦντες αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα—τὸ ὁποῖον, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, καὶ σήμερον ἀκόμη μὲ ὅλην τὴν πρόοδον θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκτελοῦν ἐπικερδῶς εἰς τὴν ὁδὸν Πατησίων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τοῦ Σταδίου καὶ τὴν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὰς

ἡμέρας τῶν ραγδαίων βροχῶν—ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἐπαγγελλόμενοι νὰ παρέχουν εἰς τὸν πλησίον σημαντικωτέρας ἐκδουλεύσεις. Οὕτως εἰς μίαν ἐφημερίδα τοῦ Βελγίου ἐδημοσιεύετο πρὸ ἐτῶν ἡ ἀγγελία κυρίου τινός, ὅστις ἐτιτλοφορεῖτο καὶ βαρῶνος, καὶ ὅστις πολυμαθής, πολύγλωσσος, κοσμογυρισμένος, ὡς ἔλεγεν, ἐπροσφέρετο νὰ παρευρίσκεται ἐπ' ἀμοιβῇ εἰς ἑσπερίδας καὶ νὰ θέλγῃ τὴν συναναστροφὴν διὰ τῆς στωμυλίας του καὶ τῶν διηγήσεών του, ὑποσχόμενος νὰ φέρῃ μαζί του καὶ ἄλλους «καταλλήλως ἐνδεδυμένους», ἐπίσης ἐξησκημένους παρ' αὐτοῦ περὶ τὸ διαλέγεσθαι, ὥστε νὰ καθίσταται πλέον ζωηρὰ καὶ ποικίλη ἡ συνομιλία. Τὴν διατίμησιν τῆς τοιαύτης ἐκδουλεύσεως ὁ ἀξιότιμος βαρῶνος ὥριζεν ἐπιεικῶς εἰς 10 φράγκα καθ' ὥραν, προσέθετεν ὅμως ἡ ἀγγελία ὅτι αἱ εὐφυολογίαι καὶ τὰ καλαμπούρια ἐπληρώνοντο ἐπιπροσθέτως κατ' ἀποκοπὴν καὶ ἐπὶ ἰδιαιτέρᾳ συμφωνίᾳ.

Κάποιος ἄλλος, πρακτικώτερος ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ***δεκάτου τετάρτου***. Ὁ δέκατος τέταρτος οὗτος δὲν εἶχεν οὐδὲν τὸ κοινὸν πρὸς τὸν ἔνδοξον Λουδοβίκον τὸν Roi-soleil τῆς Γαλλίας. Ἁπλῶς ἀποβλέπων εἰς τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν πρόληψιν περὶ τοῦ ἀπευκταίου τοῦ ἀριθμοῦ 13 κατὰ τὰς ὁμηγύρεις καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὰς ἑστιάσεις, ἀνελάμβανεν αὐτός, ὁσάκις ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ μείνουν δεκατρεῖς τὸν ἀριθμὸν οἱ δαιτυμόνες, νὰ προσέρχεται καὶ νὰ παρακάθηται εἰς τὸ τραπέζι ὡς δέκατος τέταρτος, νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ καλὰ εἰς τὸ τραπέζι καὶ νὰ πληρώνεται διὰ τὸν κόπον του.

Ἐπάγγελμα ἀπαραμίλλου πρωτοτυπίας εἶνε καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐδήλωσε κάποιος Παρισινός, ὅστις κρατηθεὶς εἰς τὴν ἀστυνομίαν ὡς ἀλήτης καὶ ἄεργος, διεμαρτυρήθη λέγων ὅτι εἰργάζετο, ἐρωτηθεὶς δὲ ποῖον ἦτο τὸ ἐπάγγελμά του ἀπήντησεν εὐθαρσῶς ὅτι πωλεῖ καπνισμένα τεμάχια ὑέλου,

μὲ τὰ ὁποῖα οἱ περίεργοι βλέπουν τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, ὅταν συμβαίνῃ ἔκλειψις! Δεδομένου ὄντος ὅτι αἱ ἡλιακαὶ ἐκλείψεις, μερικαὶ ἢ ὁλικαί, εἶνε σπανιώταται καὶ συμβαίνουν ἅπαξ μόνον κατὰ περιόδους ἐτῶν, δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι τὰ κέρδη τοῦ πρωτοτύπου αὐτοῦ ἐπιχειρηματίου δὲν ἦσαν καὶ ὑπερβολικά.

Ἴσως τὸ πολὺ παράδοξον αὐτὸ ἐπάγγελμα ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐπινόησιν πλείστων ἄλλων παραπλησίων φαντασιωδῶν ἐπαγγελμάτων, τὰ ὁποῖα κατεσκευάσθησαν χάριν λογοπαιγνίου, ἀλλὰ δὲν εἶνε διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον ἐκπληκτικά. Πρὸ ἐτῶν, ὅτε ἡ ἐπινόησις παρομοίων ἀστείων ἐπαγγελμάτων ἦτο τοῦ συρμοῦ, κατεσκευάζοντο καὶ ἀνεγράφοντο πλεῖστα ὅσα τοιαῦτα εἰς τὴν εὔθυμον στήλην τῶν παρισινῶν φύλλων. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ αὐτῶν καὶ κατ' ἀναλογίαν ἐδημιουργήθησαν τότε ἀρκετὰ καὶ εἰς τὴν γλῶσσάν μας καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ σατυρικὰ φύλλα τῆς ἐποχῆς. Ἀναφέρω μερικὰ ἐκ τῶν ἐπιτυχεστέρων, μὲ τὴν προκαταβολικὴν δήλωσιν ὅτι φέρω μόνον ἐλαχίστην προσωπικὴν εὐθύνην τοῦ ἐγκλήματος τῆς κατασκευῆς των.

Ἰδοὺ αὐτά:

Πρόεδρος τῶν Βουλῶν....τοῦ Ὑψίστου.
Ἁλιεὺς καρκίνων....τοῦ στομάχου.
Στιλβωτὴς τοῦ δίσκου....τῆς σελήνης.
Κατασκευαστὴς τεχνητῶν ὀδόντων....πρίονος.
Λιθοτόμος τῆς πέτρας....τοῦ σκανδάλου.
Ἀκονιστὴς τῆς σπάθης....τοῦ Δαμοκλέους.
Ὀφθαλμίατρος τοῦ καταρράκτου....τοῦ Νιαγάρα.
Βαφεὺς τῆς....Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.
Μάντις τῆς μοίρας....τοῦ στόλου.
Χύτης τῶν στοιχείων....τῆς φύσεως.
Παιδαγωγὸς τῆς Μικρᾶς....Ἀσίας.

῾Υπάρχουν δὲ καὶ ἐπαγγέλματα, καὶ δὴ ὑψηλὰ καὶ τρανά, γεννώμενα ἐκ τῶν περιστάσεων, ὅπως τὸ ἑξῆς, τὸ ὁποῖον ἐπίσης εἶνε ἐπίνοια ἑνὸς εὐθυμογράφου.

Δύο ναυαγοὶ σῴζονται δυνηθέντες ν᾿ ἀποβιβασθοῦν εἰς ἔρημον ἀκατοίκητον νῆσον, κατορθώσαντες δὲ νὰ διασώσουν μόνον ὀλίγα τρόφιμα καὶ ἓν κυνηγετικὸν ὅπλον μὲ μερικὰς πυριτιδοβολάς. ῾Ο πρῶτος ἐξ αὐτῶν καταλαβὼν τὸ ὅπλον ἀναγορεύεται ἀφ ἑαυτοῦ ipso facto βασιλεὺς τῆς νήσου καὶ δεικνύων τὸ ἔμβλημα τῆς ἰσχύος του, σκῆπτρον ἅμα καὶ ὄργανον τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ συντρόφου του πλήρη ὑποταγήν, τὴν ὁποίαν ὁ ἄλλος ἐξ ἀνάγκης ὀμνύει. Ἔπειτα θέλων ν᾿ ἀμείψῃ αὐτὸν γενναιοδώρως διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του τὸν ἐρωτᾷ:

—Τώρα ζήτησέ μου, τί θέλεις νὰ σὲ διορίσω;

Καὶ ἐκεῖνος ἀπαντᾷ μὲ ἑτοιμότητα:

—Μεγαλειότατε, ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν!

***

Κάθε ἐπάγγελμα ἔχει τὰς πικρίας του, τὰς ἀπογοητεύσεις του, τοὺς κινδύνους του. Κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, λέγει ἡ ἀρχαία παροιμία· ἀλλ᾿ ὁ κότος καὶ ἡ ἀντιζηλία δὲν ὑπάρχει μόνον μεταξὺ τῶν ἐξασκούντων τὸ αὐτὸ ἐπάγγελμα. ῾Υπάρχει καὶ μεταξὺ τῶν τάξεων διαφόρων ἐπαγγελμάτων τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα καὶ ἡ πρόοδος ἀντίκεινται πρὸς ἄλληλα. Αἱ περιστάσεις αἱ ἐπιφέρουσαι τὴν εὐημερίαν εἰς τὸ μὲν προξενοῦν ζημίαν εἰς τὸ ἄλλο. Διότι μεταξὺ ὅλων τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου ὑπάρχει μυστική τις ἀλληλουχία καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἑνός, συνδεομένη δι᾿ ἀοράτων νημάτων μετ᾿ ἄλλου μακρὰν ἀπέχοντος, ὑφίσταται ἀνεξηγήτους ἐπιδράσεις. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπενθυμίζω τὸ

ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δάρβιν, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν ἀνέφερα, ὅτι ὅπου σπανίζουν οἱ γάτοι, ἐκεῖ ἀφθονεῖ εἶδός τι τριφυλλίου. Καὶ ἐπειδὴ οἱ γάτοι εἶνε γνωστὸν ὅτι δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς φυτοφαγικοὺς συλλόγους, τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἑξῆς ἀλληλενδέτου σειρᾶς τῶν αἰτίων : οἱ γάττοι τρώγουν τοὺς ποντικούς, οἱ ποντικοὶ τοὺς βρούχους, οἱ βροῦχοι τὸ τριφύλλιον· οὕτω τὸ συμπέρασμα ἐξάγεται λογικῶς.

«Ὁ γὰρ θάνατός σου ζωή μου»· αὐτὸ τὸ ἄσπλαγχνον δόγμα ἰσχύει ἐν τῇ φύσει καὶ διέπει τὸν ἀκοίμητον καὶ πολύμορφον ἀγῶνα τῶν ὄντων περὶ τῆς ὑπάρξεώς των. Ἡ λαϊκὴ σοφία διετύπωσε χαριέστατα τὴν ἰδέαν ταύτην διὰ τοῦ ἑξῆς παραδείγματος, εἰλημμένου, νομίζω, ἔκ τινος αἰσωπείου μύθου. Πατήρ τις εἶχε δύο θυγατέρας, ἐξ ὧν ἡ μὲν ὑπανδρεύθη ἕνα ἀγγειοπλάστην, ἡ δὲ ἕνα κηπουρόν. Μετὰ καιρὸν ὁ πατὴρ μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς πρώτης καὶ τὴν ἠρώτησε πῶς πηγαίνουν αἱ ἐργασίαι τοῦ συζύγου της.

—Ἔχομεν πολλὰ ἀγγεῖα ἁπλωμένα νὰ ξηρανθοῦν, ἀπήντησεν ἐκείνη, ἀλλά, ἂν τυχὸν βρέξῃ, ἐχαθήκαμεν.

Μετέβη κατόπιν πρὸς τὴν ἄλλην του θυγατέρα, ἥτις τοῦ εἶπεν ὅτι ὁ κῆπός των μαραίνεται ἐκ τῆς ἀνομβρίας, καὶ ἂν δὲν βρέξῃ, εἶνε χαμένοι. Ἀπηλπισμένος τότε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κατοικίαν του, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκά του, ἥτις τὸν ἠρώτησε περὶ τῆς τύχης τῶν δύο γαμβρῶν των, ἀπήντησε περίλυπος :

—Γυναῖκα, βρέξῃ δὲν βρέξῃ, ἕνα ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ τὸν πάρῃ ὁ διάβολος!

Τὸ φαινόμενον ἄλλως τε εἶνε συνηθέστατον εἰς τὸν καθημερινὸν βίον. Εἶνε, λόγου χάριν, καλοκαιρία, χαρὰ Θεοῦ. Ὁ ἥλιος λάμπει, ὁ οὐρανὸς εἶνε αἴθριος, ὅλοι ἀγάλλονται καὶ ἐκφράζουν τὴν εὐχαρίστησίν των καὶ ἐξυμνοῦν

μὲ κολακευτικὰ ἐπίθετα τοῦ καιροῦ τὴν καλωσύνην· καὶ μόνον κάποιος στιλβωτὴς ὑποδημάτων, ὅστις συνάζει κέρδη ἀφθονώτερα ὅταν εἶνε λάσπη καὶ βροχή, ψιθυρίζει μελαγχολικὸς ἐπάνω ἀπὸ τὸ κασέλλι του:

—Τί παληόκαιρος εἶν' αὐτός!

Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπιδιδόμενοι εἰς πολλὰ ταυτοχρόνως ἐπαγγέλματα, ἢ ἐγκαταλείποντες τὸ ἓν καὶ ἀσπαζόμενοι τὸ ἄλλο, χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ εὐδοκιμοῦν εἰς κανὲν ἐξ αὐτῶν. Πολυτεχνίτης κ' ἐρημοσπίτης, λέγει περὶ αὐτῶν ἡ λαϊκὴ παροιμία, ἀλλὰ ὅσον κανεὶς καὶ ἂν ἀποξενωθῇ, πάντοτε θὰ φέρῃ εἰς τὸν λαιμόν του τὸν κλοιὸν ἐκείνου τοῦ ἐπαγγέλματος, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν προώρισεν ἡ φύσις καὶ ἡ μοῖράτου,καὶ εἰς τὸ ὁποῖον χωρὶς νὰ θέλῃ αἰφνιδίως κάποτε, ἐν τῷ μέσῳ ἄλλων καὶ ἀντιθέτων ἀσχολιῶν τὸν ἐπαναφέρει ἡ ἕξις, ἡ κλίσις, ὁ προορισμός. Οὕτω καὶ τὸ εἰς γνωστὸνσατυρικὸν ποίημα τοῦ Λασκαράτου τὰ δύο ἄλογα τῶν ὁποίων ἐπέβησαν οἱ πρέσβεις οἱ μέλλοντες νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν ἐχθρικὴν συνοικίαν καὶ νὰ φέρουν λόγους συνδιαλλαγῆς, ἐλλείψει ἄλλων καταλλήλων ὑποζυγίων εἶχον παραληφθῇ ἀπὸ ἀλογόμυλον, καὶ ὅτε ἐξεκίνησεν ἡ πομπὴ ἐν τῷ μέσῳ τῆς κωδωνοκρουσίας, τῶν εὐχῶν καὶ τῆς συγκινήσεως τοῦ λαοῦ:

Τ' ἄλογα ἀπὸ τὸ μύλο μαθημένα,
ἀντὶ νὰ πᾶν ἐκεῖ ποὺ τὰ διορίζουνε,
ἀρχινᾶνε στὸ δρόμο καὶ γυρίζουνε.

Εἰς παρομοίαν ἀστείαν ὁπωσοῦν θέσιν εὑρέθη ποτὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κλεμανσώ, ὁ ἐπιφανὴς πολιτικὸς ἀνήρ, ὁ διευθύνας εἰς κρισίμους καιροὺς τὰς τύχας τῆς πατρίδος του, ἕνεκα τῆς συγχύσεως τῶν δύο ἐπαγγελμάτων του. Καθότι, ὡς γνωστόν, πρὶν ἐπιδοθῇ καὶ διαπρέψῃ εἰς τὴν πολιτικήν,

ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ ἐξήσκει· δὲν τὸ παρήτησε δὲ ὅταν ἤρχισε νὰ πολιτεύεται, ἀλλὰ προσεπάθει νὰ συμβιβάζῃ τὰς πολιτικὰς μὲ τὰς ἐπιστημονικάς του ἀσχολίας. Ὅθεν εἰς τὸ πολιτικόν του γραφεῖον ἐδέχετο ὡς ἰατρὸς καὶ ἀπόρους ἀσθενεῖς· ἐνῷ δὲ ἡμέραν τινὰ κατεγίνετο αὐτόθι νὰ γράψῃ πυρετωδῶς καὶ ἐν σπουδῇ τὸ πολιτικὸν ἄρθρον διὰ τὴν ἐφημερίδα του, εἰσῆλθεν ἀγγελιαφόρος τις δραγόνος, κομιστὴς ἐγγράφου τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Κλεμανσὼ ὡς μέλος κοινοβουλευτικῆς τινος ἐπιτροπῆς. Ὁ μέλλων πρωθυπουργός, μὴ ἔχων καιρὸν νὰ χάνῃ, συνηθισμένος δὲ ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους του, χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα, φωνάζει πρὸς τὸν εἰσελθόντα:

—Γδύσου!

Ὁ στρατιώτης διστάζει καὶ κάτι ἐπιχειρεῖ νὰ ψελλίσῃ, ἀλλ' ὅτε ἡ διαταγὴ ἐπαναλαμβάνετο ἐντονώτερον, συνηθισμένος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πειθαρχίαν, ἀρχίζει νὰ ἐκδύεται. Καὶ ὅτε μετά τινα ὥραν ὁ Κλεμανσὼ ἀπηύθυνεν εἰς αὐτόν, ἀνυψῶν ταυτοχρόνως τὴν κεφαλήν, τὸ σύνηθες ἰατρικὸν ἐρώτημα: «Τί ἔχεις;», ἐκεῖνος ἐν ἀδαμιαίᾳ περιβολῇ τοῦ προσφέρει τὸ ἔγγραφον, λέγων:

—Ἔχω νὰ σᾶς ἐπιδώσω αὐτὸ τὸ ἔγγραφον.

On revient toujours à ses premiers amours. Ἀλλ' ἐνίοτε ἐπανέρχεται ὁ δύστηνος λιποτάκτης μὲ θυσίας σπαρακτικάς. Γνωρίζω σχετικῶς πρὸς τοῦτο τὸ πάθημα κάποιου συμπολίτου μου. Νεώτατος αὐτός, σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Καποδίστριας ἔθετε τὰς πρώτας βάσεις τῆς δικαιοσύνης· ἐπειδὴ δὲ οἱ νομομαθεῖς ἦσαν σπάνιοι, τὸν διώρισεν ἀμέσως Ἀρεοπαγίτην. Παραιτηθεὶς μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς θέσεώς του, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐπεδόθη εἰς ἄλλα ἔργα. Μετὰ παρέλευσιν τριάκοντα

τεσσάρων ἐτῶν, γενομένης τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὠρέχθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον, καὶ τόσον ἐνήργησε καὶ τόσον ἐξελιπάρησεν, ὥστε κατώρθωσε νὰ διορισθῇ...εἰρηνοδίκης τρίτης τάξεως, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετέλεσε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὸ γεγονὸς εἶνε μοναδικόν, νομίζω, εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων, διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἀντιθέτως πρὸς ὅλους τοὺς ὁμοίους του, ἤρχισε τὸ στάδιόν του ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸν κατώτατον.

* *
*

Ἀλλ' οἱονδήποτε ἐπάγγελμα, ὑψηλὸν ἢ ταπεινόν, καὶ ἂν ἐκλέξῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁσοσδήποτε καιρὸν καὶ ἂν τὸ ἐξασκήσῃ, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εὐδοκιμήσῃ καὶ διακριθῇ ἐν αὐτῷ, πάντοτε θὰ μεταμεληθῇ καὶ θὰ ἐπιθυμήσῃ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλου, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἀφροσύνῃ του θεωρεῖ προσφυέστερον καὶ ἐπικερδέστερον. Ὁ Πτωχοπρόδρομος, ὁ μέγας ὑμνῳδὸς τῆς πείνης καὶ τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας, ὁ ἀναθεματίσας τόσον γοερῶς τὰ γράμματα καὶ τοὺς εἰς αὐτὰ ἐπιδιδομένους, διεκτραγῳδῶν τὰ δεινά του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ἀπαριθμεῖ τὰ ἐπαγγέλματα ὅσα ἐξασφαλίζουν εἰς τοὺς κατόχους των τὴν εὐζωΐαν, τὴν ὁποίαν οὔτε κατὰ διάνοιαν παρέχει τὸ ἰδικόν του ἐπάγγελμα τοῦ γραμματικοῦ, καὶ εὔχεται νὰ ἦτο τσαγγάρης, ἢ ράπτης, ἢ μάγκιπος, ἢ ὀξυγαλᾶς ἢ κηπουρὸς κλπ. διὰ στίχων μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ἀντηχεῖ ὁ σπαραγμὸς τῆς πείνης. Ἀλλὰ τὸ ἀψίκορον αὐτὸ καὶ τὸ παλίμβουλον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως διατυπώνει εὐγλωττότερον θαυμάσιος ἰαπονικὸς μῦθος, μὲ τὸν ὁποῖον θέτω τέρμα εἰς τὴν παροῦσαν κουραστικὴν ἐπισκόπησιν. Ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς :

Λιθοτόμος τις ἀγωνίζεται μὲ τὸν σιδηροῦν του μοχλὸν νὰ διαρρήξῃ τὰ στέρνα γιγαντιαίου βράχου. Τὸ ἔργον εἶνε ἐπίπονον· ὁ φλογερὸς ἥλιος τὸν κατακαίει καὶ ὁ ἐργάτης ἀπεγνωσμένος ἀναφωνεῖ :

—Διατί νὰ μὴ εἶμαι ἥλιος ;

Ὁ οὐρανὸς εἰσακούει τὴν εὐχήν του· γίνεται ἥλιος καὶ λάμπει. Ἀλλ' ἓν νέφος διέρχεται πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν σκιάζει.

—Θέλω νὰ γίνω νέφος! λέγει. Καὶ γίνεται νέφος. Ἀλλὰ τὸ νέφος παραφέρει ὁ ἄνεμος καὶ αὐτὸς ζητεῖ νὰ γείνῃ ἄνεμος. Τὸν ἄνεμον ὅμως καταπαύει ἡ βροχή. Καὶ τότε ζητεῖ καὶ γίνεται βροχή. Καὶ ἡ βροχὴ πίπτει ῥαγδαίως εἰς τὴν γῆν, καὶ τὰ πάντα ἐνδίδουν πρὸ τῆς ὁρμῆς της. Ἐν τούτοις ὁ βράχος τὴν περιφρονεῖ ὄρθιος καὶ ἡ βροχὴ θραύεται ἐπ' αὐτοῦ ματαίως. Ζητεῖ νὰ μεταβληθῇ εἰς βράχον καὶ μεταβάλλεται, ἀλλ' αἰσθάνεται τὰς πλευράς του νὰ τὰς διατρυπᾷ εἷς ἄνθρωπος μὲ τὸν σιδηροῦν του μοχλόν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν εἶνε ἰσχυρότερος τοῦ βράχου.

—Θέλω νὰ γείνω ἄνθρωπος ! ἀναφωνεῖ.

Καὶ μεταβάλλεται αὐθωρεὶ εἰς λιθοτόμον, ἐπανερχόμενος διὰ τοῦ κύκλου τόσων μεταβολῶν εἰς τὴν ἀρχικήν του ὑπόστασιν, τὴν ὁποίαν ἐπεριφρόνησε.

Καὶ τὸ ἐπιμύθιον ;

Τὸ ἐπιμύθιον περιλαμβάνεται εἰς δύο χαριεστάτους γαλλικοὺς στίχους :

Nul est content de sa fortune,
Ni mécontent de son esprit.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΩΝ ΠΤΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΠΟΔΩΝ

Ὑπάρχουν ἐν χρήσει εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν δύο φράσεις παροιμιακαὶ πρὸς διατύπωσιν ἀντιθέτου ἐννοίας. Ἡ μία εἶνε τὸ: «βάζει τὰ σκυλλιὰ στὴν ἀγγάρεια» καὶ λέγεται εἰρωνικῶς περὶ τῶν ὀκνηρῶν, τῶν εἰς οὐδὲν ἀσχολουμένων ἔργον· διότι εἰς τὰν τόπον μας, ὅπου οἱ σκύλλοι χαίρουν προαιώνια προνόμια ἀνεξαρτησίας, καὶ τὸ πολὺ-πολὺ χρησιμεύουν ὡς φύλακες τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν ποιμνῶν, ἢ συμμετέχουν ὡς ἀνιχνευταὶ τῶν εὐχαρίστων καὶ ἑκουσίων θηρευτικῶν κόπων τοῦ ἀνθρώπου εἰς οὐδεμίαν ὑποβάλλονται πραγματικὴν ἀγγαρείαν Πράγματι δὲ οὐδείς ποτε εἰς τὴν χώραν μας ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς μᾶλλον μεγαλοσώμους καὶ εὐρώστους ἐξ αὐτῶν, ὅπως εἰς μερικὰς χώρας τῆς Βορείου Εὐρώπης, εἰς τὴν ἕλκυσιν μικρῶν ἁμαξίων πρὸς μεταφορὰν ἀναλόγων βαρῶν, εἴτε εἰς τὴν καταναγκαστικὴν περιστροφὴν τῶν ὀβελῶν τῆς ὀπτήσεως εἰς τὰ μεγάλα μαγειρεῖα, ἢ πρὸς κίνησιν τροχῶν ἀντλιῶν κλπ. Ἀλλ' εἰς τὴν χώραν ὅπου τόσοι καὶ τόσοι ἄνθρωποι ἀρέσκονται νὰ διάγουν ἐν ἄκρᾳ ὀκνηρίᾳ θὰ ἦτο πολὺ τολμηρὰ ἡ ἀξίωσις νὰ καθυποβάλλωνται εἰς ἐργασίαν οἱ σκύλλοι.

Ἡ ἄλλη φράσις, ἀντιφάσκουσα πρὸς τὴν πρώτην: «δουλεύει σὰν τὸ σκυλλὶ» λεγεται ἐπὶ τῶν ὑπερμέτρως καὶ

ἐπιμόχθως κοπιώντων, ἀθλίως δὲ ἀνταμειβομένων καὶ δεινοπαθούντων.

Ἡ ἔλευσις τοῦ θιάσου τῶν ἐκγυμνασμένων πτηνῶν καὶ τετραπόδων, τοῦ τέρψαντος πέρυσιν ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν εἰς διάφορα θέατρα ἔνθα ἐνεφανίσθη, τὴν μὲν πρώτην ἐκ τῶν ἀνωτέρω φράσεων ἐν τῇ συνήθει αὐτῆς ἐκδοχῇ κατήργησε, τὴν δὲ δευτέραν περιφανῶς ἐπεκύρωσεν. Ἡ πολυάριθμος ἀγέλη τῶν παντὸς εἴδους καὶ παντὸς ἀναστήματος κυνῶν, τοὺς ὁποίους μετὰ θαυμαστῆς ὑπομονῆς ἐξεγύμνασεν ὁ εὐφυὴς ἕλλην δαμαστής, ἀπέδειξε διὰ τῶν περιεργοτάτων αὐτοῦ γυμνασίων καὶ ἀσκήσεων ὅτι εἶνε δυνατὸν τῷ ὄντι νὰ εὑρεθοῦν ἄνθρωποι ἱκανοὶ νὰ «βάλουν τὰ σκυλλιὰ στὴν ἀγγάρεια» καὶ ὅτι εὑρίσκονται ἐπίσης σκύλλοι ἱκανοὶ νὰ κερδίζουν τὸν ἐπιούσιον ἐντίμως καὶ φιλοπόνως καὶ νὰ καταισχύνουν τοιουτοτρόπως πολλὰ τῶν ὀκνηρῶν διπόδων, τῶν ἀποζώντων εἰς βάρος τῶν ἄλλων μὲ ἀναίδειαν, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς κυνική, ἐνῷ πράγματι εἶνε ἀνθρωπίνη.

Ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος, ἀφ' ὅτου ἔσχε συνείδησιν τῆς λογικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς, ἐσκέφθη ὄχι μόνον νὰ δαμάσῃ καὶ νὰ τιθασσεύσῃ πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκγυμνάσῃ τὰ κατώτερα κτίσματα ὥστε νὰ ἐκτελοῦν διαφόρους ἀσκήσεις καὶ παιδιὰς δυσαναλόγους πρὸς τὴν σωματικὴν αὐτῶν κατασκευὴν καὶ πρὸς τὴν συνήθη νοημοσύνην των, ἐπὶ ἰδίᾳ τέρψει, ἢ καὶ ἐπὶ σκοπῷ ἐμπορίας. Φυσικῷ τῷ λόγῳ τὰ ζῷα τὰ κατοικίδια, τὰ ἐξῳκειωμένα μετ' αὐτοῦ ἐκ τῆς μακρᾶς συμβιώσεως, εἶνε ἐπιδεκτικώτερα τῆς τοιαύτης ἐξασκήσεως. Ὁ ἵππος τοῦ Κοζάκου, τοῦ Κενταύρου τούτου τῶν στεππῶν, καὶ ἡ κάμηλος τοῦ Βεδουΐνου, καταντοῦν νὰ ἐννοοῦν τὰ αἰσθήματα καὶ νὰ μαντεύουν οὕτως εἰπεῖν τοὺς διαλογισμοὺς τοῦ κυρίου των, μετὰ τοῦ ὁποίου διαρκῶς συζοῦν καὶ συμμερίζονται τὰς τύχας

καὶ τοὺς κινδύνους του. Διηγοῦνται δὲ ὅτι τὰ ὀνάρια τῆς Αἰγύπτου, τῶν ὁποίων τὸ σφρίγος καὶ τὴν νοημοσύνην θαυμάζουν οἱ Εὐρωπαῖοι, συνεννοοῦνται ἐξαίρετα μετὰ τῶν ἀράβων ὀνηλατῶν, καὶ ὁσάκις μισθοῦνται ὑπὸ ξένων, κανονίζουν τὸ βάδισμά των συμφώνως πρὸς τὴν ὁδηγίαν τὴν ὁποίαν θὰ δώσῃ εἰς αὐτὰ ὁ κύριός των, ψιθυρίζων κρυφὰ παρὰ τὸ οὖς των ἀραβικάς τινας λέξεις.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ζῷα ἀγριώτερα καὶ ἀτιθασσότερα ὑποβάλλονται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν του ἀνθρώπου ἐξουσίαν. Τὸ θέαμα διαφόρων ἀνημέρων θηρίων ἐκτελούντων διαφόρους ἀσκήσεις κατήντησε κοινότατον, παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους τό ἐπάγγελμα συνεπάγεται. Ὁ ἐλέφας, τοῦ ὁποίου ἡ νοημοσύνη ἐξυμνήθη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, παρέχει σημαντικὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς χώρας ἔνθα διαιτᾶται. Ἄραβες καὶ Ἰνδοὶ γόητες καθυποτάσσουν καὶ καθιστοῦν ἀβλαβῆ τὰ ἰοβόλα ἑρπετά, τὰ ὁποῖα ἀρχοῦνται ῥυθμικῶς ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ μαγικοῦ των αὐλοῦ. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν μᾶλλον ταπεινῶν καὶ δυσνόων κτηνῶν τὴν νοημοσύνην κατορθώνει ν' ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ ὀξύνῃ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναφέρεται ὅτι θαυματοποιός τις ὀνόματι Soulard ἐν Παρισίοις ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ' ἠδυνήθη νὰ γυμνάσῃ γίαν γουρούναν, ὥστε νὰ κάθηται ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ κρατοῦσα μὲ τοὺς ἐμπροσθίους ἠλακάτην νὰ νήθῃ ἔριον. Ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα ἐστοίχισεν ἀκριβὰ εἰς τὸν δυστυχῆ, διότι μερικοὶ τῶν σοφῶν καὶ σοβαρῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς προλήψεως, ἐθεώρησαν τὸ πρᾶγμα ὡς ὑπὲρ φύσιν γενόμενον τῇ διαβολικῇ συνεργίᾳ· ὁ θαυματοποιὸς κατηγγέλθη καὶ τὸ δικαστήριον τῆς Πραιποσιτείας τῶν Παρισίων κατεδίκασεν αὐτὸν νὰ καῇ ζῶν, ἡ δὲ ἀπόφασις ἐξετελέσθη ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς Γρέβης.

Ταῦτα συνέβαινον ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1466.

*
* *

Ἀλλὰ καὶ ζῷα ἔνυδρα, φύσει ἔχοντα ἀτελέστερον τὸν ὀργανισμόν, ἐξοικειοῦνται πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀκούουν τῆς φωνῆς των. Ὁ Πορφύριος, ὁ γνωστὸς ἐκ Συρίας φιλόσοφος, ἐν τῷ περιέργῳ αὐτοῦ συγγράμματι: «Περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς», λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἱστορεῖται δὲ καὶ ἀφθόγγων οὕτως ἑτοίμως ὑπακούειν τοῖς δεσπόταις, ὡς οὐκ ἄνθρωπος τῶν συνήθων· ἡ γοῦν Κράσσου τοῦ Ρωμαϊκοῦ μύρραινα ὀνομαστὶ καλουμένη προσῄει τῷ Κράσσῳ, ὃν καὶ οὕτω διέθηκεν, ὥστε πενθῆσαι ἀποθανοῦσαν, τριῶν τέκνων ἀποβολὴν πρότερον μετρίως ἐνεγκόντα· καὶ ἐγχέλεις δὲ πολλοὶ ἱστόρησαν, τὰς ἐν Ἀρεθούσῃ καὶ Σαπόρδᾳ τοὺς περὶ τὸν Μαίανδρον ὑπακούοντας τοῖς καλοῦσιν».

Αἱ πτέρυγες δὲν σώζουν τὰ πτηνὰ ἀπὸ τῆς τοιαύτης δουλείας· μικρὰ καὶ μεγάλα, στρουθία καὶ κόρακες, περιστεραὶ καὶ γῦπες ὑποκύπτουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν Τὰ ᾠδικὰ πτηνὰ ἐκγυμνάζονται ἰδίως εἰς τὴν ἀπομίμησιν ἤχων διαφόρων, ἠκούσθησαν δὲ κόσσυφοι συρίζοντες μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τοὺς ἤχους τοῦ Ἀγγλικοῦ ὕμνου καὶ ἑτέρων ἐθνικῶν ᾀσμάτων. Οἱ μικροὶ νοήμονες πτερωτοὶ ψάλται διδάσκονται δι' ὀργάνων ἐπίτηδες κατεσκευασμένων, τὴν τέχνην των δὲ μεταδίδουν καὶ εἰς ἄλλους ὁμοίους των. Τοιουτοτρόπως κάτοικός τις τοῦ Tombach ἐν Γερμανίᾳ ἐξεγύμνασέ ποτε σπίνον νὰ κελαδῇ διαφόρων ᾀσμάτων ἤχους, ἔπειτα δὲ τὸν ἐξαπέλυσε· μετά τινα καιρὸν τὰ δάση τῆς Θουριγγίας ἐπλήσθησαν νέων ἤχων κακελαδημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ νεωτέρα γενεὰ ἐξέμαθεν ἐξ ἀκοῆς καὶ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἀρχικῶς διδαχθέντος, καὶ μετέδωκεν

ἀπὸ κοιλάδος εἰς κοιλάδα καὶ ἀπὸ λόχμης εἰς λόχμην.

Μετ' ἰδιαιτέρας εὐκολίας μανθάνουν ν' ἀπομιμοῦνται, τὰς ἐνάρθρους ἀνθρωπίνας φωνὰς τὰ πτηνά, τῶν ὁποίων τὰ φωνητικὰ ὄργανα ἔχουν ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὰ ἡμέτερα. Πρωτεύουν εἰς τοῦτο οἱ ψιττακοί, οἱ ἀποτελοῦντες πανταχοῦ τὸ χάρμα τῶν κεχηναίων, οἵτινες, ἀγνοῶ διατί, τοὺς ἐρωτοῦν στερεοτύπως ἂν θέλουν καφέν, ὡς νὰ ἦσαν θαμῶνες τοῦ καφενείου Ζαχαράτου. Ὑπάρχουν ἐξ αὐτῶν οἱ πολύγλωσσοι, οἱ φθεγγόμενοι εἰς διαφόρους γλώσσας. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐγίνωσκε ν' ἀπαγγέλλῃ ἀπταίστως ὁλόκληρον τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως λατινιστὶ καὶ τοῦτον ἠγόρασε κάποιος καρδινάλιος ἀντὶ ἑκατὸν σκούδων, ἴσως διὰ νὰ ἀπαλλάσσεται τοῦ κόπου νὰ τὸ ἀπαγγέλλῃ ὁ ἴδιος κατὰ τὰς προσευχάς του. Ὁ διάσημος ἐκ Νεαπόλεως μουσουργὸς Μερκαδάντης εἶχε δύο ψιττακούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο ἁβρότατος περὶ τὰς ἐκφράσεις του, ὁ δ' ἕτερος ὑβριστής, βλάσφημος καὶ αἰσχρολόγος· ἡ αἰτία δὲ τῆς τοιαύτης ἀντιθέσεως προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἔμενε διαρκῶς ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ὅπου ἤκουε πάντοτε κοσμίους συνδιαλέξεις, ἐνῷ τοῦ ἑτέρου ὁ κλωβὸς ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς οἰκίας, παρὰ στενὸν δρομίσκον, ὅπου ἐσύχναζον ἀγυιόπαιδες καὶ ἄνθρωποι χυδαῖοι, τῶν ὁποίων ἐξέμαθεν ἐκ τῆς γειτνιάσεως τὴν ἀχρείαν φρασεολογίαν.

Εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῆς ἀνθρωπίνης λαλιᾶς ἐκγυμνάζονται καὶ αἱ ἀηδόνες. Ἀλλὰ βεβαίως δυσκολευόμεθα νὰ παράσχωμεν πίστιν εἰς τὸν Gessner, βεβαιοῦντα ὅτι ὑπῆρχον δύο ἐξ αὐτῶν τῶν πτηνῶν εἰς ἓν ἑστιατόριον τῆς Ρατισβόνης, διεξάγουσαι πολιτικὴν συζήτησιν, διότι ἤκουον συχνὰ τὰς συνομιλίας καὶ τὰς συζητήσεις ἐπὶ πολιτικῶν θεμάτων, τὰς διεξαγομένας μεταξὺ τῶν αὐτόθι γευματιζόντων μελῶν τῆς Διαίτης. Αἱ κίσσαι ὅμως εἶνε βέβαιον ὅτι μαν-

θάνουν νὰ ὁμιλοῦν ἀνθρωπίνως· καὶ ἀναφέρεται περὶ τούτου ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος τὸ ἑξῆς περίεργον ἀνέκδοτον. Κουρεύς τις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ—καὶ εἶνε περίεργον ὅτι οἱ κουρεῖς εἰς πάντα τόπον καὶ πᾶσαν ἐποχὴν ἔχουν τὴν τοιαύτην ἱκανότητα, ἴσως διότι τὸ ἐπάγγελμά των παρέχει εἰς αὐτοὺς πλείονας ὥρας ἀργίας—κατώρθωσε νὰ γυμνάσῃ κίσσαν ὥστε ν' ἀρθρώνῃ εὐκρινῶς καί νὰ ἐπαναλαμβάνῃ λατινιστὶ τὴν φράσιν : «Χαῖρε, Αὔγουστε αὐτοκράτορ !» Ὁσάκις δὲ κατὰ τὸ μακρὸν στάδιον τῆς ἐξασκήσεως τὸ πτηνὸν ἐδυστρόπει εἰς τὸ μάθημα, ὁ κουρεὺς ἀποκάμνων ἐσυνήθιζε ν' ἀναφωνῇ περιλύπως :

«—Ἔχασα τὸν κόπον καὶ τὸν καιρόν !».

Ἀφοῦ ἐν τούτοις ἐπείσθη ὅτι ἡ ἐκγύμνασις ἦτο τελεία, ἐπαρουσίασεν εἰς τὸν Αὔγουστον τὸ πτηνόν, τὸ ὁποῖον τῷ ὄντι ἀπήγγειλε τὸν χαιρετισμόν· ἀλλ' ὁ ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὅστις δὲν ἐφημίζετο ἐπὶ ἐξαιρετικῇ γενναιοδωρίᾳ, ἠρκέσθη νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὤμους, λέγων ὅτι ἤκουε τὴν φράσιν ἐκείνην τοσάκις τῆς ἡμέρας προφερομένην ὑπὸ ἀνθρώπων, ὥστε τοῦ ἐφαίνετο περιττὸν νὰ τὴν ἀκούῃ καὶ ὑπὸ πτηνῶν. Ὁ δυστυχὴς κουρεὺς βλέπων τὰς περὶ ἀμοιβῆς ἐλπίδας του ματαιωθείσας, ἔκυπτεν ἤδη περίλυπος καὶ κατησχυμμένος τὴν κεφαλήν, ὅτε ἡ κίσσα ὡσεὶ ὑπὸ αἰφνιδίου ἐμπνεύσεως καταληφθεῖσα ἀνεφώνησεν : «Ἔχασα τὸν κόπον καὶ τὸν καιρόν !» ἐπαναλαμβάνουσα τὴν φράσιν τὴν ὁποίαν ἤκουε συχνὰ λεγομένην ὑπὸ τοῦ κυρίου της. Ἀκούσας τοῦτο ὁ Αὔγουστος ἐφαιδρύνθη καὶ ἤμειψε γενναίως τὸν κουρέα.

Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ πτηνὰ ἀγύμναστα καὶ ἀτίθασσα, τῶν ὁποίων ἡ κραυγὴ ἐκ φύσεως ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τοὺς φθόγγους τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς. Ὁ Οὐώτερτον διηγεῖται ὅτι, ἀποπλανηθείς ποτε νύκτωρ εἰς τὰ δάση τῆς Γουϋένης, ἤκουσε πτηνὸν τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἐφαίνετο εὐκρινῶς

λέγουσα τὴν ἀγγλικὴν φράσιν: Who are you? (Τίς εἶ;) Ἀλλ' ἴσως τοῦτο ἦτο παράκρουσις τῆς ἀκοῆς, συμβαίνουσα ἐνίοτε καὶ εἰς ὁμάδας ἀνθρώπων. Τοιαύτην τινὰ ἔχει ἀρχὴν βεβαίως καὶ ὁ δημώδης μῦθος περὶ τοῦ ἔποπος, τοῦ ὁποίου ἡ κραυγὴ ὁμοιάζει πρὸς τὴν λέξιν «δεκοχτώ», ἐξ οὗ καὶ τὸ πτηνὸν κοινῶς καλεῖται δεκοχτούρα. Ὁ ἀνωτέρω ῥηθεὶς Πορφύριος προσθέτει ὅτι καὶ ζῷα τετράποδα εἶνε ἱκανὰ ν' ἀπομιμοῦνται τὴν ἀνθρωπίνην φωνὴν καὶ ἄνευ διδασκαλίας. Ἀναφέρει δὲ τὴν ἰνδικήν ὕαιναν, «ἣν Κροκότταν οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσιν», ἥτις, ὡς λέγει, »καὶ ἄνευ διδασκάλου οὕτω φθέγγεται ἀνθρωπίνως, ὡς »καὶ ἐπιφοιτᾷν ταῖς οἰκίαις καὶ καλεῖν ὃν ἴδῃ εὐχάριστον »αὐτῇ καὶ μιμεῖταί γε τοῦ φιλτάτου καὶ ᾧ ἂν πάντως ὑπα- »ὑπακούσειεν ὁ κληθεὶς τὸ φθέγμα· ὡς καίπερ εἰδότας »τοὺς Ἰνδοὺς διὰ τῆς ὁμοιότητος ἐξαπατᾶσθαι καὶ ἀναλί- »σκεσθαι ἐξιόντας τε καὶ πρὸς τὸ φθέγμα ὑπακούοντας».

Ἀλλὰ βεβαίως τοῦτο εἶνε παραδοξολογία, ἢ μᾶλλον πλάνη ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑπαρχουσῶν, ἕνεκα τῆς ἀτελοῦς ἐπιστημονικῆς τῶν πραγμάτων γνώσεως· ὅπως εἶνε παιδαριώδης πλάνη καὶ τὸ ἕτερον παρ' αὐτοῦ ἀναφερόμενον ὅτι ὑπάρχουν ἀντιθέτως ἄνθρωποι γινώσκοντες τὴν φωνὴν τῶν ζῴων, κατὰ τὴν πρόληψιν τὴν ὑπάρχουσαν εἰς πάσας τὰς δημώδεις μυθολογίας. Τοιοῦτοι λέγεται ὅτι ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ Μέλαμπος καὶ ὁ Τειρεσίας, κατὰ δὲ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ καιροὺς ὁ διάσημος γόης Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, περὶ τοῦ ὁποίου πολλὰ τὰ μυθώδη ἀναφέρονται, ἐν οἷς καὶ τὸ ἑπόμενον, ὅτι: «τοῖς ἑταίροις συνόντος, χελιδόνος ἐπιστά- »σης καὶ φθεγγομένης, (λέγεται) εἰπεῖν ὅτι μηνύει ἡ χε- »λιδὼν ταῖς ἄλλαις ὄνον πρὸ τοῦ ἄστεως πεπτωκέναι σί- »του βαστάζοντα φορτίον, ὃ δὴ κεχύσθαι εἰς τὴν γῆν, τοῦ »ἀχθοφοροῦντος πεπτωκότος». Προσθέτει καὶ τὸ ἑξῆς πα-

ρόμοιον :« Ἑταῖρος δὲ ἡμῶν ἐξηγεῖτό τις εὐτυχῆσαι οἰκέ-
»του παιδός, ὃς πάντα ξυνῇ τὰ φθέγματα τῶν ὀρνίθων
«καὶ ἦν πάντα μαντικὰ καὶ τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντος ἀγ-
»γελτικά· ἀφαιρεθῆναι δὲ τὴν σύνεσιν, τῆς μητρὸς εὐλαβη-
»θείσης μὴ δῶρον αὐτὸν βασιλεῖ προπέμψειεν καὶ καθεύ-
«δοντος εἰς τὰ ὦτα ἐνουρησάσης».

Ἡ δοξασία περὶ τῆς ὑπάρξεως προνομιούχων ἀνθρώπων, ἐννοούντων τὴν ἔννοιαν τῆς λαλιᾶς τῶν πτηνῶν καὶ τῆς φωνῆς τῶν τετραπόδων ἦτο ἀρκετὰ διαδεδομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ὑποθέσεως τῶν "Ὀρνίθων" τοῦ Ἀριστοφάνους, ἔνθα ὁ ποιητὴς παριστᾷ τοὺς δύο συμπολίτας του, τὸν Πεισθέτερον καὶ τὸν Εὐελπίδην συνδιαλεγομένους μετὰ τῶν πτηνῶν. Πίστιν δὲ εἰς αὐτὴν παρέχουν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, παραδείγματα δὲ τοιαῦτα ἀναφέρονται εἰς τὰ ἰνδικά, τὰ συριακά, τὰ περσικὰ παραμύθια καὶ εἰς τὴν περίφημον ἀραβικὴν Χαλιμάν.

Ἀξιοπιστότερα εἶνε ὅσα ἀναφέρει ὁ ἀνωτέρω ἀρχαῖος συγγραφεὺς περὶ τοῦ τιθασσευθέντος παρ' αὐτοῦ ἐν Καρχηδόνι πέρδικος : «τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ τῆς συνηθείας
»εἰς πολλὴν ἡμερότητα αὐτὸν μεταβαλούσης, οὐ μόνον
«σαίνοντος καὶ θεραπεύοντος ᾐσθόμεθα καὶ προσπαίζον-
»τος, ἀλλ' ἤδη καὶ ἀντιφθεγγομένου πρὸς τὸ ἡμέτερον
»φθέγμα καὶ καθ' ὅσον ἦν δυνατὸν ἀποκρινομένου ἀλλοί-
»ως, εἰ καὶ καλεῖν ἀλλήλους εἰώθασιν οἱ πέρδικες».

*
* *

Ἀλλ' ἐκ πάντων τῶν ζῴων, πτηνῶν καὶ ἐνύδρων καὶ τετραπόδων τὴν πρώτην ἀναμφισβητήτως θέσιν μετὰ τὸν ἄνθρωπον λόγῳ νοημοσύνης καὶ ἐξημερώσεως καὶ ἀσκήσεως κατέχει ὁ πιστὸς τοῦ ἀνθρώπου σύντροφος, ὁ στέρ-

γων καὶ μάλιστα ἐπιζητῶν προθύμως τὴν μετ᾽αὐτοῦ συμβίωσιν, ὁ ἐξοικειούμενος κατὰ πάντα μετ᾽ αὐτοῦ, ὁ συμμορφούμενος πρὸς τὰς ἕξεις του, ὁ συνδεόμενος ἐνίοτε δι᾽ ἀληθοῦς αἰσθήματος ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν οἶκόν του καὶ δυνάμενος νὰ ἐμβατεύῃ εἰς τοὺς μυχίους αὐτοῦ πόθους καὶ διαλογισμούς, ὁ κύων.

Ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων ἱστορικῶν χρόνων ἡ φιλία τοῦ κυνὸς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου παρετηρήθη, ἀνεγνωρίσθη, ἐξυμνήθη, παρέμεινε δὲ μέχρι σήμερον ἀδιατάρακτος εἰς πάσας τὰς χώρας καὶ εἰς πάντας τοὺς λαούς, τούς τε πεπολιτισμένους καὶ τοὺς ἀγρίους. Καὶ ἂν ποτε διεταράχθη ἡ φιλία αὕτη, σπανίως τὸ ῥῆγμα προῆλθεν ἐκ μέρους τοῦ ζῴου, πάντοτε δὲ σχεδὸν ἔνοχος ὑπῆρξεν ὁ αὐθαίρετος καὶ ἀγνώμων αὐτοῦ δεσπότης, ὅστις κάποτε καὶ τὸν θυσιάζει χάριν ἁπλῶς τῆς γαστριμαργίας του. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἱπποκράτους, οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι ἔτρωγον τοὺς κύνας, ὁ Πλίνιος δὲ βεβαιοῖ ὅτι οἱ ὀπτοὶ σκύλακες ἐθεωροῦντο ἔδεσμα ἐξαίρετον καὶ περιζήτητον. Κύνες ὀπτοὶ παρετίθεντο πάντοτε ἐν Ρώμῃ κατὰ τὰ συμπόσια τὰ γενόμενα ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τῶν ποντιφίκων καθὼς καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας πανηγύρεις.

Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν βαρβάρων λῶν ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ ἐσυνήθιζον νὰ τρώγουν τὰς σάρκας τοῦ κυνὸς κατὰ προτίμησιν ὀπτάς. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπεκράτει καὶ εἰς Καμτσάτκαν καὶ μεταξὺ τῶν ἀγρίων φυλῶν τοῦ Καναδᾶ καὶ εἰς τὰς νήσους τῆς Ὠκεανίας. Ὁ διάσημος Κοὺκ διηγεῖται εἰς τὰς περιηγήσεις του ὅτι νοσήσας ἐπικινδύνως αὐτόθι, ἐσώθη πιὼν ζωμὸν ἐκ κρέατος κυνός. Ἔτι καὶ σήμερον τὸ κρέας τοῦ κυνὸς θεωρεῖται ὡς ἔδεσμα ἐκλεκτὸν εἰς τὴν Κίναν, ὅπου οἱ κύνες παχύνονται ἐντὸς κλωβῶν καὶ σφαζόμενοι ἀναρτῶνται πρὸς πώλησιν εἰς τὰ κρεοπωλεῖα. Σημειωτέον ὅτι οἱ Κινέζοι ἐνέ-

παιζον τοὺς Εὐρωπαίους κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1859 γενομένην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων ἐκστρατείαν ἐναντίον των, ὡς πίνοντας τὸ γάλα τῶν ἀγελάδων, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ ἐθεώρουν ὡς ποτὸν μιαρὸν καὶ ἀηδές, κατ' οὐδὲν διαφέρον τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ ζῴου ἐκκρινομένων ὑγρῶν. Ἀλλ' ἴσως σήμερον χάρις εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ μετεβλήθησαν αἱ τοιαῦται γαστρονομικαὶ ἰδέαι παρὰ πολλοῖς τῶν κατοίκων τοῦ Οὐρανίου Κράτους.

Ἂς ἀφήσωμεν τώρα τὰς ἀηδεῖς ταύτας εὐωχίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐξωθεῖ τὸν ἄνθρωπον ὁ δαίμων τῆς γαστριμαργίας, καὶ ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ψυχαγωγικώτερον θέμα τῶν προτερημάτων τοῦ τετραπόδου, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν συνεδέθη στενώτερον παντὸς ἄλλου—μολονότι κάποιος ἰσχυρίσθη ὅτι τὸ ζῷον τὸ στενώτερον συνδεόμενον μετὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε...ἡ βδέλλα !— μετὰ τοῦ ἡμετέρου γένους, καὶ τὸ ὁποῖον εὗρεν ἐν πάσῃ ἐποχῇ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων φίλους καὶ θαυμαστάς. Ἀναρίθμητοι εἶνε αἱ μαρτυρίαι καὶ τὰ ἀνέκδοτα, τὰ διαπιστοῦντα τὴν θυμοσοφίαν, τὴν νοημοσύνην, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων τοῦ κυνός. Ὁ Ναπολέων ἐν Μαρέγκῳ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιόν του, ὅτε διατρέχων τὸ πεδίον τῆς μάχης μετὰ τὴν νίκην εὗρε κύνα παραμένοντα παρὰ τὸν νεκρὸν κύριόν του καὶ φυλάσσοντα τὸ σῶμά του. Ὁ Πλούταρχος δὲ διηγεῖται ὅτι ἕτερος ἔξοχος στρατηλάτης τῆς ἀρχαιότητος εὑρὼν κύνα ὅστις ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἄσιτος ἐφύλαττε τὸ σῶμα τοῦ δολοφονηθέντος κυρίου του, κατανυχθεὶς διέταξε τὸν στρατόν του νὰ παραταχθῇ· ὁ δὲ κύων ὁδηγηθεὶς ἐκεῖ καὶ ἀναγνωρίσας μεταξὺ τῶν τάξεων τῶν στρατιωτῶν τὸν φονέα ἐφώρμησε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐσπάραξεν.

Τὰ παραδείγματα τῆς γενναιότητος καὶ τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ κυνὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀναρίθμητα εἶνε καὶ πασίγνωστα, ὅπως ἀναρίθμητα καὶ τὰ τῆς ἐξόχου αὐ-

τοῦ νοημοσύνης. Τὸ προτέρημα τοῦτο εἶνε φυσικόν, ποικίλλει δὲ ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ κυνικοῦ γένους, ἐξ ὧν ὑπερέχουν τὸ τῆς Νέας Γῆς, τὸ τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου καὶ πρὸ πάντων τὸ τῶν οὐλοτρίχων τῶν λεγομένων caniches. Ἀλλὰ τὸ ἔμφυτον χάρισμα τελειοποιεῖται διὰ τῆς ἀσκήσεως, ὑπάρχουν δὲ ἀλλαχοῦ οἱ ἔχοντες ὡς ἐπάγγελμα τὴν ἐξάσκησιν κυνῶν πρὸς ἐκτέλεσιν διαφόρων παιδιῶν καὶ γυμνασίων. Παρ' ἡμῖν συνήθως ἀσχολοῦνται περὶ τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν, τὴν ἀπαιτοῦσαν χρόνον καὶ ὑπομονὴν οἱ βαρύποινοι κατάδικοι τῶν φυλακῶν, οἱ διάγοντες ἐν ἀργίᾳ κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν ἀτελέστατον καὶ ὀλεθριώτατον σωφρονιστικὸν σύστημα. Πολλοὶ τῶν ἐγκλείστων τούτων μιμοῦνται ἐξ ἀνάγκης, ἐλλείψει ἄλλης πρακτικῆς καὶ ὠφελιμωτέρας ἀσχολίας, τὸν περίφημον ἐκεῖνον καὶ ἱστορικὸν δεσμώτην τῆς Βαστίλλης Latude, τὸν διανύσαντα τεσσαρακονταετῆ περίπου κάθειρξιν ἐντὸς τῆς φοβερᾶς εἱρκτῆς, δι' ἐλαφρότατον παράπτωμα, ὅστις τὰς μακρὰς ὥρας τῆς μονώσεώς του διήρχετο ἐκγυμνάζων τοὺς ποντικοὺς τῆς φυλακῆς του, τοὺς ὁποίους εἶχε τιθασσεύσει.

Ὁ μέγας Λεϊβνίτιος βεβαιοῖ ὅτι εἶδε κύνα μετρίου ἀναστήματος καὶ κοινοτάτου εἴδους διδαχθέντα ἐν Σαξονίᾳ ὑπὸ παιδίου τινὸς νὰ προφέρῃ ἐνάρθρως καὶ καθαρὰ περὶ τὰς ἑκατὸν γερμανικὰς λέξεις, οἷον ***γάλα, σοκολάτα*** κτλ., ἡ δὲ σπουδαιότης τοῦ μάρτυρος αἴρει πάντα περὶ τῆς ἀληθείας δισταγμόν. Ὁ δὲ σύγχρονος ἐπιφανὴς ἄγγλος φυσιοδίφης σὲρ Τζὼν Λῶμποκ ὁμολογεῖ ὅτι ἐπεχείρησε μὲν νὰ διδάξῃ κύνα ὅπως διακρίνῃ πινακίδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγράφοντο διάφοροι λέξεις, καὶ νὰ συνδυάζῃ αὐτάς, ὥστε ν' ἀποτελοῦνται μικραὶ φράσεις, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν.

Διότι, ὡς φαίνεται, ὑπάρχουν καὶ μεταξὺ τῶν τετρα-

πόδων αὐτῶν τῶν ἀνηκόντων καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ νοημονέστατα εἴδη, ὡς συμβαίνει καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἔχοντα περιωρισμένην τὴν ἀντίληψιν. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Δυμᾶς, ὁ πατήρ, ὁ κατ' ἐξοχὴν φίλος τῆς θήρας καὶ τῶν θηρευτικῶν κυνῶν καὶ γράψας πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν διασκεδαστικωτάτην «Ἱστορίαν τῶν ζῴων μου», ἀναφέρει ὅτι εἶχέ ποτε κύνα, τὸν ὁποῖον ἐτιμώρει συχνάκις, διότι εἶχε τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ ἐκπληροῖ τὰς φυσικάστου ἀνάγκας ἐντὸς τοῦ δωματίου· μετεχειρίζετο δὲ πρὸς τοῦτο τὴν προκατακλυσμιαίαν, ὡς λέγει, μέθοδον σωφρονισμοῦ, τὸ τρίβειν τὸ ῥύγχος τοῦ ἀτακτήσαντος ζῴου ἐπὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν. Ἀλλ' ἡ τιμωρία ἀπέβη ἄκαρπος· μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ὁ Δυμᾶς εἰργάζετο εἰς τὸ γραφεῖόν του, ὡς συνήθως, εἶδε τὸν κύνα του πλησιάζοντα εἰς αὐτὸν καὶ ἐκφέροντα ἰδιαιτέρας τινὰς κραυγάς, ὡς νὰ τὸν προσεκάλει νὰ ἐγερθῇ. Ἠγέρθη τῷ ὄντι καὶ παρηκολούθησε τὸ ζῷον μέχρι τοῦ σημείου τῆς αἰθούσης ὅπου τὸν ὡδήγησε, τότε δὲ ὁ κύων, ἀφοῦ ἐστράφη πρὸς τὸν κύριόν του οἱονεὶ δεικνύων τὸ...σῶμα τοῦ ἐγκλήματος, προσήγγισεν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ ῥύγχος του καὶ τὸ προσέτριψεν ἐπὶ τῶν ἀκαθαρσιῶν. Ὁ κύων εἶχεν ἐννοήσει ὄχι ὅτι ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ πρᾶξίς του ἐκείνη, ἀλλ' ὅτι εὐθὺς μετ' αὐτὴν ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ πρᾶξις τῆς προστριβῆς!

Ἔκτακτον πονηρίαν μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἑπόμενον περιστατικόν, τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται ἐπίσης ὁ αὐτὸς μυθιστοριογράφος. Ἐπορεύθη ποτὲ εἰς τὴν ἔπαυλιν φίλου του, προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς κυνηγετικὴν ἐκδρομήν· ἐπειδὴ δὲ ὁ οἰκοδεσπότης ἀπουσίαζε κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, εἰσήχθη εἰς τὴν αἴθουσαν, συγκοινωνοῦσαν διὰ τῶν ἀνοικτῶν αὐτῆς θυρῶν μὲ τὴν ***βεράνταν***. Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθον δύο ὡραῖοι κύνες τοῦ εἴδους τῶν λαγωνικῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Δυμᾶς ἤρχισε νὰ θωπεύῃ, ὅτε ἠκούσθη ἐξ αὐτοῦ προερ-

χόμενος κρότος τις δυσάρεστος, ἐκ τῶν αὐστηρῶς ἀπαγορευομένων ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς εὐπρεπείας. Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο ἀμφότερα τὰ ζῷα, ὡσεὶ καταληφθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, ὥρμησαν διὰ τῶν ἀνοικτῶν θυρῶν εἰς τὴν βεράνταν, ἐπήδησαν ἐξ αὐτῆς εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἐγένοντο ἄφαντα. Τὸ συμβὰν ἐφάνη ἀνεξήγητον εἰς τὸν συγγραφέα, ὅστις τὸ ἀνεκοίνωσεν ἀπορῶν εἰς τὸν μετ' ὀλίγον ἐπιστρέψαντα οἰκοδεσπότην. «—Ἰδοὺ ἡ ἐξήγησις, ἀπήντησεν ἐκεῖνος γελῶν· τὰ ἐξαίρετα αὐτὰ ζῷα ἔχουν τὴν κακὴν συνήθειαν, τὴν ὁποίαν παρετηρήσατε, καὶ προσπαθῶ νὰ θεραπεύσω τὸ ἐλάττωμά των διὰ μαστιγώσεων· ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε σχεδὸν καὶ τὰ δύο μαζί, καὶ νὰ μὴ δύναμαι πολλάκις νὰ διακρίνω τὸν πταίστην, τιμωρῶ καὶ τοὺς δύο, διὰ νὰ εἶμαι βέβαιος. Ὅθεν, ὅταν ὁ εἷς σκύλλος ἀκούσῃ τὸν ἄλλον ν' ἀτακτήσῃ, τρέπεται καὶ αὐτὸς εἰς φυγὴν μετὰ τοῦ συντρόφου του, διότι γνωρίζει ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ τιμωρηθῇ».

Εἶνε ἆρά γε ὅλα ἀληθῆ καὶ κατὰ πάντα ἀκριβῆ τὰ παμπληθῆ ἀνέκδοτα, τἀναφερόμενα εἰς τὴν νοημοσύνην καὶ εἰς τὰ λοιπὰ προτερήματα τῶν κυνῶν; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν θ' ἀνελάμβανον τὴν εὐθύνην νὰ τὸ βεβαιώσω, διότι εἶνε προφανὲς ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐπενοήθησαν, ὡς πρὸς ἕτερα δὲ εἰς τὸ ἀρχικὸν γεγονὸς περιεπλάκη ὁ μῦθος τῆς παραδόσεως καὶ τὰ ἐμεγαλοποίησεν, ἢ τὰ παρεμόρφωσεν. Ἐν τούτοις ἐκλέγω τινὰ ἐκ τῶν μᾶλλον περιέργων, ἀφίνων τὴν ἐκτίμησιν εἰς τοὺς εὐφυεῖς ἀναγνώστας μου.

Ἰδού, λόγου χάριν, ἓν κυνάριον ἐκτελοῦν χρέη ἰατροῦ, ἔχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἐπιτηρῇ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ὑγείαν τῆς διαβοήτου ἑταίρας Νινὼν Δελαγκλώ, ἥτις μέχρι βαθυτάτου γήρατος, κατὰ θαῦμα τῆς φύσεως, δὲν ἀφιέρωσε τὸ κάτοπτρον τῇ Παφίῃ, ἀφοῦ ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἀπέκτησε τὸν ἰσάριθμον ἴσως ἐραστήν της. Τὸν κύνα τοῦ-

τον εἶχε δωρήσει εἰς αὐτὴν εἷς τῶν λατρευτῶν της, ὁ ἄγγλος μαρκήσιος Οὐόρσεστερ, ἦτο δὲ μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ξανθὸς τὸ τρίχωμα, ζωηρὸς καὶ νοημονέστατος. Παρευρισκόμενος εἰς τὰ τρυφηλὰ συμπόσια τῆς κυρίας του ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὴν νὰ γεύεται τῶν ἀβλαβῶν ἐδεσμάτων, τοῦ ζωμοῦ, τῶν βραστῶν καὶ ὀπτῶν κρεάτων, ἀλλὰ τὴν ἠμπόδιζε δι᾿ ὀργίλων ὑλακῶν νὰ προσεγγίσῃ τὰ χείλη της εἰς φαγητὰ μαγειρευμένα μὲ πολυσύνθετα καρυκεύματα καὶ δύσπεπτα, τὰ ὁποῖα τὸ ἀγχίνουν ζῷον διεγίγνωσκεν ἐκ τῆς ὀσμῆς, ἰδίως δ' ἐφαίνετο σφόδρα πολέμιος τῆς χρήσεως τοῦ καφέ, μανιωδῶς διαμαρτυρόμενος διὰ τῶν ὑλακῶν του, ὅτε προσήγετο τὸ ἐπιβλαβὲς κατὰ τὴν γνώμην του ποτόν.

«—Μοῦ ἐπιτρέπεις, ἰατρέ, νὰ πίω ὀλίγον νερόν;» ἔλεγε τότε ἡ πολυθέλγητρος δέσποινά του.

Καὶ τὸ κυνάριον, περιχαρὲς διότι εἰσηκούετο ἡ ἀπαγόρευσίς του, ἔσαινε τὴν οὐρὰν καὶ ἔπαυε τὰς ὑλακάς,

Ἐὰν πάντα ταῦτα ἠλήθευον, ὁ κύων τῆς Νινὼν θὰ ἦτο ἄξιος νὰ τύχῃ τοῦ ἰατρικοῦ διπλώματος, ἐπιβοῶντος τοῦ χοροῦ τῶν ἰατρῶν, ὅπως ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ Μολιέρου τὸ περίφημον ἐκεῖνο:

Dignus, dignus est intrate
in nostro docto corpore.

Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι τὸ ἀνέκδοτον, ὅπερ ἀνέφερε πρῶτος ὁ Σαὶντ-Ἐβρεμόν, ἐμεγαλοποίησε καὶ διέπλασε κατὰ τὸ δοκοῦν ὁ Μερσιέ, ἐπινοήσας τὸν παράδοξον αὐτὸν τύπον τοῦ τετράποδος ἰατροῦ.

*
* *

Ἠδυνάμην νὰ παρατάξω σωρείαν ὅλην μαρτυριῶν περὶ

τῆς νοημοσύνης καὶ τῶν ἄλλων θαυμαστῶν προτερημάτων τῶν κυνῶν, παραθέτων γνωστὰ καὶ ἄγνωστα ἀνέκδοτα ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν παντοίων συλλογῶν. Ἀλλὰ προτιμῶ ἀντὶ τούτου νὰ παραθέσω μέρος ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπήγγειλεν ἄλλοτε ἐπ' ἀκροατηρίῳ σοφός τις, ἀπαντῶν εἰς πρόκλησιν, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ περιοδικῷ Revue de la science sociale καὶ ἀρνουμένην πᾶσαν συνείδησιν καὶ θέλησιν καὶ νοημοσύνην εἰς τὰ ζῷα. Εἶχε τότε δημοσιευθῆ προσφάτως ἡ ἔκθεσις τῆς εἰς τὸν Βόρειον Πόλον ἐκδρομῆς τοῦ πλοίου «Τεγετὼφ» ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ ὑποπλοιάρχου Πάγερ, κατὰ τὴν ὁποίαν τόσας παρέσχον ἐκδουλεύσεις εἰς τὰς προσπαθείας τῆς ἐπιστήμης, καὶ τόσην ἔδειξαν νοημοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν καὶ ἀφοσίωσιν οἱ συμμετέχοντες εἰς τήν ἐκδρομὴν θαυμαστοὶ κύνες τῶν πολικῶν χωρῶν. Εἰς τὴν διάλεξίν του ὁ εἰρημένος σοφὸς ἀνέφερεν ἐν περιλήψει τὰς περιεχομένας εἰς τὴν ἔκθεσιν δραματικὰς περιπετείας τῆς ἀποστολῆς, προτάξας ἐπίκλησιν πρὸς τὰ εὐγενῆ ζῷα, τῶν ὁποίων αἱ εἰκόνες ἐπαρουσιάσθησαν διὰ φωτεινῶν προβολῶν εἰς τὸ ἀκροατήριον· ἐξ αὐτῆς δὲ ἀποσπῶ τὰς ἑξῆς πλήρεις χάριτος καὶ εὐφυοῦς σαρκασμοῦ περικοπάς :

«Σᾶς προειδοποιῶ, ἀγαθοί μου κύνες, ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὸ ἀκροατήριον μερικοὶ ἐπιδιορθωταὶ πεπαλαιωμένων φιλοσοφικῶν θεωριῶν, διακηρύξαντες στεντορείως ὅτι ἡ εὐαισθησία ἀποτελεῖ τοῦ λοιποῦ προνόμιον ἀποκλειστικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ ὅτι ὑμεῖς δὲν θὰ εἶσθε πλέον ἄλλο τι εἰμὴ ἁπλαῖ μηχαναὶ ἐκ σαρκὸς καὶ ὀστέων, αὐτόματα τετράποδα...'Αλλ' ἡσυχεῖτε.... Συγχωρήσατε τὴν ὕβριν, διότι αὐτοὶ δὲν γνωρίζουν τί λέγουν.

«Γνωρίζετε τὶ εἶνε τὸ πρεσβεύειν σύστημα ; Μὲ βλέπετε ἀποροῦντες. Ναί, τὸ γνωρίζετε, ἀλλ' ἐμμέσως. Ποσάκις σᾶς συνέβη νὰ σύρεσθε διὰ βρόχου, πολλάκις δὲ βεβαί-

ως παρὰ τὴν θέλησίν σας. Τὸ σύστημα λοιπὸν εἶνε ὁ βρόχος. Λέγουν ὅτι κατέχουν σύστημα, ἐνῷ πραγματικῶς τὸ σύστημα κατέχει αὐτούς. Ἦσθε ἆρά γε ὑπεύθυνοι, ὅταν σᾶς ἔσυραν τοιουτοτρόπως καὶ σᾶς διηύθυναν ; Ὄχι. Λοιπὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ πρεσβεύων σύστημα εἶνε ἐπίσης ἀνεύθυνος, ἐπειδὴ σύρεται ὑπὸ βρόχου.

«Ἐγείρατε λοιπὸν τὸν πόδα μὲ ὕφος ὡσὰν νὰ ἠθέλετε νὰ εἴπητε ὅτι γνωρίζετε τὴν συμφορὰν καὶ ὅτι εἶσθε ἱκανοὶ νὰ συμπαθῆτε πρὸς αὐτήν. Πῶς ν' ἀναγνωρίσουν εἰς ὑμᾶς τὴν ἰδικήν των αἰσθητικὴν δύναμιν, ἀφοῦ τὸ σύστημα εἰς αὐτοὺς ἀπαγορεύει τὴν τοιαύτην ἐλευθεριότητα; Παρομοίως καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἠρνεῖτο νὰ παραδεχθῇ τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς γῆς, καθότι, ὡς ἔλεγεν, ὅταν ὁ ὑπέρτατος Κριτὴς θὰ ἔλθῃ ἐπὶ νεφελῶν κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, δὲν θὰ ἦτο ὁρατός—ἐὰν ἡ γῆ ἦτο σφαιροειδὴς—ἐξ ὅλης τῆς γῆς, ἐνῷ γέγραπται ὅτι ἔσται ὁρατός.

«Ἴσως τὰ τοιαῦτα εἶνε δύσληπτα διὰ σᾶς...ἀλλὰ θέλω νὰ εἴπω ὅτι, ἂν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος οὐδόλως μετέβαλε τὸ σχῆμα τῆς γῆς, πολὺ ὀλιγώτερον οἱ φθονεροὶ αὐτοὶ φιλόσοφοι δύνανται νὰ σᾶς στερήσουν τῶν ἀρετῶν τὰς ὁποίας σᾶς ἀρνοῦνται».

Περὶ τῶν κυνῶν τοῦ «Τεγετὼφ» καὶ περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας καὶ αὐτῶν καὶ ἄλλων ζῴων, διὰ νὰ μὴ ἐπεκτείνω πέρα τοῦ δέοντος τὸ παρὸν σημείωμα, παραπέμπω εἰς τὸ ἀξιανάγνωστον βιβλίον τοῦ Meunier : «L' esprit et le coeu des bêtes».

*
* *

Καιρὸς εἶνε νὰ διαλάβω ἐν τέλει δι' ὀλίγων καὶ περὶ τῶν διαπρεψάντων εἰς τὴν χώραν μας ἀντιπροσώπων τοῦ κυνικοῦ γένους. Διότι ὑπῆρξαν καὶ παρ' ἡμῖν κύνες διάση-

μοι, ἀξιωθέντες ν' ἀπαθανατισθοῦν ὑπὸ τῆς ἐγχωρίου χρονογραφίας.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ περίφημος ἐκεῖνος καὶ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ζῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀδέσποτος πελώριος κύων, ὁ εἰς τὴν πολυάνθρωπον συνοικίαν τῆς Σπηλιᾶς διαιτώμενος καὶ ζητῶν παρὰ τῶν διαβατῶν, καὶ ἰδίως τῶν ξένων, τοὺς ὁποίους ἀμέσως ἀνεγνώριζεν, ἓν ἡμιώβολον—νόμισμα χαλκοῦν, ἀξίας 2 1)2 λεπτῶν τοῦ πρῴην Ἰονίου Κράτους. Διὰ τούτου μεταβαίνων ἠγόραζε παρὰ γνωστοῦ του ἀρτοπώλου τεμάχιον ἄρτου. Τὸ περίεργον δὲ εἶνε ὅτι, ὁσάκις ἦτο κορεσμένος, ἄφινε τὸ νόμισμα εἰς ἀποταμίευσιν εἰς χεῖρας τοῦ ἀρτοπώλου, διὰ νὰ ἔχῃ πίστωσιν ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης.

Παρόμοιόν τινα κύνα ἐγνώρισα καὶ ἐγὼ εἰς τὴν πατρίδα μου, μεγαλόσωμον, ποιμενικοῦ γένους, δραπετεύσαντα ἔκ τινος μονῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκαλούμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ Καλόγηρον. Οὗτος εἰδικῶς ἐσύχναζε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, κατ' ἀκριβέστατον ὑπολογισμόν, εἰς τὸν οἶκον δύο ἢ τριῶν πλουσίων ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξεν ὡς τροφοδότας του καὶ οἵτινες εὐσπλάγχνως παρεῖχον εἰς αὐτὸν τἀποφάγια τῆς τραπέζης των. Τοιοῦτος περίπου ἦτο καὶ καὶ ὁ ποιμενικὸς κύων, ὁ παρακολουθήσας ὅλως αὐθορμήτως τὸν βασιλέα Γεώργιον κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν περιοδείαν, μολονότι ἐπανειλημμένως ἐδιώχθη ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας, κινήσας διὰ τοῦτο τὴν περιέργειαν καὶ τὴν συμπάθειαν τοῦ Ἄνακτος, παραληφθεὶς δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ ζήσας μέχρις ἐσχάτου γήρατος εἰς τὰ Ἀνάκτορα, φύλαξ ἄγρυπνος τῆς Μεγαλειότητός του.

Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ ***Ἐρνάνης,*** ὁ φιλόμουσος κύων, περὶ οὗ καὶ ἄλλοτε ἔγραψα, ὁ περιερχόμενος τὰ ὑπαίθρια τῶν Ἀθηνῶν θέατρα, τὰ ᾠδικὰ κατὰ προτίμησιν, καὶ τοποθετούμενος ἐπί τινος τῶν καθισμάτων ὄρθιος ἐπὶ τῶν

ἐμπροσθίων, ἤκουε, χωρὶς νὰ πληρώνῃ εἰσιτήριον, ἐννοεῖται, μετ' ἀδιαπτώτου προσοχῆς ὁλόκληρον τὸ μελόδραμα. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντας ἱστορικὸς καὶ ἀνυπέρβλητος τὴν εὐφυΐαν ἀνεδείχθη ὁ διαβόητος Τριζώνης, τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον ἐθρήνησε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁλόκληρος ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία καὶ ἰδιαιτέρως οἱ θαμῶνες τοῦ παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καφενείου Ζαχαράτου, τῶν ὁποίων ἦτο ὁ πιστὸς φίλος. Τὰ κατορθώματα τοῦ Τριζώνη διεφημίσθησαν ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· εἶνε δὲ τοῖς πᾶσι γνωστὸν ὅτι οὐ μόνον δὲν ἐδηλητηριάζετο ὑπὸ τῆς **φόλας,** δηλαδὴ διὰ τοῦ δηλητηριασμένου πλακοῦντος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀστυνομία ἐξωλόθρευε τότε τοὺς ἀδεσπότους κύνας, ἀλλὰ καὶ σκάπτων λάκκον ἀπέκρυπτεν αὐτόν, διὰ νὰ μὴ πάθουν οἱ ἧττον νοήμονες ὁμόφυλοί του. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἀπρόσκλητος ἐλθών, ἄγνωστον πόθεν, κατέλαβεν ἐντὸς τοῦ καφενείου τὴν θέσιν καὶ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἄλλου Τριζώνη, ἀποθανόντος κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας καὶ πανομοιοτύπου αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὸ τρίχωμα καὶ τὸ ἦθος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ τὴν εὐφυΐαν· ὅτι ἐγνώριζε καὶ ἐπεριποιεῖτο περισαίνων πάντας τοὺς συχνάζοντας εἰς τὸ καφενεῖον, δεχόμενος θωπείας καὶ γλυκίσματα παρ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους κατέπεισε θήλειαν τετράπουν ὁμόφυλόν του —τὴν ἐπονομασθεῖσαν Τριζώναν— νὰ γείνῃ σύντροφος καὶ σύνευνος αὐτοῦ ἀποκλειστική, συγκατοικοῦσα μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ καφενείου, τεκνοποιοῦσα μετ' αὐτοῦ καὶ φυλασσομένη παρ' αὐτοῦ ζηλοτύπως ἀπὸ τῶν ἐρωτικῶν ἐπιθέσεων τῶν ἄλλων κυνῶν.

Τὰ παραδείγματα ταῦτα ἀρκοῦν, νομίζω, ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ὑπεροψία ὀφείλει νὰ ὑποχωρήσῃ κατά τι καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι καὶ τὰ ζῷα, καὶ ἰδίως τὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον οἰκειότερον ἔχοντα, δὲν στεροῦνται τῶν ψυχι-

κῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν ὡς ἀποκλειστικὸν αὐτῶν προνόμιον. Τὰ ζῷα καθυστεροῦν ἀπέναντι τοῦ ἀνθρώπου μόνον ὡς πρὸς τὴν ἔναρθρον φωνήν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο δέον νὰ καταλογισθῇ εἰς αὐτὰ ὡς προτέρημα, διότι ἐκ τῆς στερήσεως ταύτης σῴζονται ἀπὸ τοῦ κινδύνου τοῦ νὰ λέγουν ἀνοησίας.

ΣΚΥΛΛΟΣ ΚΑΙ ΓΑΤΑ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΟΣ

Δὲν ἠδυνήθην ποτὲ νὰ ἐξακριβώσω διατί ὑπάρχει καὶ ἀπὸ πότε χρονολογεῖται ἡ παρατηρουμένη αἰώνιος καὶ ἀμείλικτος ἔχθρα μεταξὺ τοῦ σκύλλου καὶ τῆς γάτας. Ὑποθέτω ὅτι εἰς τὸν μακάριον τῆς Ἐδὲμ κῆπον, ὅπου συνηγελάζοντο μετὰ τῶν ἄλλων παντοίων ζῴων, τῶν ἐξελθόντων νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἐργοστασίων τῆς Δημιουργίας, τὰ δύο αὐτὰ τετράποδα διῆγον εἰρηνικῶς καὶ ἀναμαρτήτως ἀνάμεσόν των. Ἐπειδὴ δὲ ἐξακολουθοῦν μὲν νὰ τρώγουν ξύλον μέχρι σήμερον, παρὰ πάσας τὰς φιλοζῳϊκὰς διατάξεις τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, δὲν εἶναι ὅμως ἀποδεδειγμένον ὅτι ἔφαγόν ποτε καὶ αὐτὰ τὸ ξύλον τῆς γνώσεως, δύναται νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι ἡ ἠθική των διαστροφὴ δὲν εἶνε ἐπακολούθημα ἰδικοῦ των προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλ' ἐπῆλθε βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐκ τῆς συγχρωτίσεως αὐτῶν μετὰ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀδάμ —ὅστις, κατὰ θείαν ἀπόφασιν, ἐτάχθη ὡς δεσπότης των, καὶ τὸν ὁποῖον ἠκολούθησαν εἰς τὴν ἐξορίαν—καὶ ἐκ τῆς ἐξοικειώσεως αὐτῶν μὲ τἀνθρώπινα ἤθη. Ἐν τούτοις παραμένει πάντοτε ἀνεξιχνίαστος ὁ λόγος ἐξ οὗ ἐγεννήθη καὶ διατηρεῖται διαρκῶς ἄσβεστον τὸ μῖσος μεταξὺ τῶν δύο τούτων γενῶν τοῦ ζῳϊκοῦ βασιλείου. Δὲν διαφαίνεται τοὐλάχιστον ἐλατήριόν τι, ἐξ οὗ νὰ προέρχεται τὸ αἴσθημα τῆς ἀμοι-

βαίας των σφοδρᾶς ἀντιπαθείας, διότι οὐδὲ ἀφορμὴ σοβαρὰς ἀντιζηλίας δύναται να ὑπάρχῃ μεταξύ των ὡς πρὸς τὰς σχέσεις των μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε καταπάτησις δικαιωμάτων ἑκατέρωθεν, οὔτε βλάβη τις συμφέροντος. Ὁ σκύλλος, λόγου χάριν, οὐδέποτε ὠρέχθη τὰ ψάρια, τῶν ὁποίων τὰ ὑπολείμματα περιέρχονται ἀναφαιρέτως εἰς τὴν λαίμαργον δικαιοδοσίαν τῆς γάτας, οὔτε κατεπάτησε ποτὲ τὰ ὑπερῷα καὶ τὰ κεραμίδια, ἐπὶ τῶν ὁποίων αὐτὴ ἐξασκεῖ ἀνεγνωρισμένην κυριότητα. Ἀφ' ἑτέρου ἡ γάτα οὐδέποτε διενοήθη νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυνηγετικήν της δικαιοδοσίαν πέρα τῆς θήρας τῶν ποντικῶν, οὔτε ἐζήτησε ποτὲ νὰ διορισθῇ θυρωρὸς τοῦ οἴκου, ἢ φύλαξ ποιμνίων ἢ ἀμπέλων, οὔτε ἤγειρεν ἀξιώσεις νὰ παρακολουθῇ τὸν κύριον ἢ τὴν κυρίαν της κατὰ τοὺς περιπάτους ἢ τὰς ἐκδρομάς. Ἡ ἐξήγησις λοιπὸν τοῦ φαινομένου ἀπόκειται εἰς τοὺς φιλοσόφους, οἵτινες δι' ἀνενδότου μελέτης θὰ ἠδύναντο ἴσως ν' ἀνεύρουν τὸν ὑποκρυπτόμενον μυστηριώδη λόγον, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν σκύλλων καὶ τῶν γάτων, οἵτινες θὰ ἦσαν οἱ ἁρμοδιώτεροι καὶ οἱ μᾶλλον ἐνδιαφερόμενοι, δὲν ὑπάρχουν —ἴσως κατ' εὐτυχίαν αὐτῶν—φιλόσοφοι καταγινόμενοι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῶν κοινωνιολογικῶν ζητημάτων, διὰ τοῦτο δὲ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος δὲν φαίνεται πιθανή.

Ὅπως δήποτε ἡ ἔχθρα ὑπάρχει καὶ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ τοὐλάχιστον ἐφ' ὅσον τὰ ζῷα δὲν ἀποφασίζουν νὰ ἱδρύσουν διαιτητικὸν σῶμα, λῦον εἰρηνικῶς τὰς φυλετικάς των διαφοράς, μολονότι τὸ παράδειγμα τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ συνέδριον τῆς Χάγης δὲν εἶνε λίαν ἐνθαρρυντικὸν πρὸς τοιαύτην ἀπόφασιν. Ἐκδηλοῦται δὲ ἡ ἔχθρα των πάντοτε σχεδὸν ὁσάκις εὑρεθοῦν ἀντιμέτωποι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο αὐτῶν πολεμίων φυλῶν, ὄχι μόνον ξένοι καὶ ἄγνωστοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ—πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων—καὶ γνω-

στοὶ οἰκόσιτοι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν διαιτώμενοι στέγην. Αἱ δὲ ἐχθροπραξίαι ὁτὲ μὲν περιορίζονται εἰς ἀμοιβαίας ἀπειλὰς δι᾽ ἰδιαιτέρων ὑλακῶν καὶ νιαουρισμάτων ἐκφερομένας, ἢ εἰς ἐπιθέσεις ἐγκαίρως ἀναστελλομένας, ὁτὲ δὲ ἀπολήγουν εἰς μονομαχίας κρατερὰς καὶ λυσσώδεις, ἀνταξίας τῶν ἐπικῶν ἡρώων τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἀριόστου, ποικιλλομένας δὲ ὑπὸ ἐπεισοδίων ἐξόχως συγκινητικῶν καὶ κάποτε ἐξικνουμένων μέχρι τραγικοῦ μεγαλείου.

Εἰς μίαν τοιαύτην δραματικὴν πάλην ἔτυχε νὰ παρευρεθῶ, μολονότι δὲ παρῆλθον πολλὰ ἔκτοτε ἔτη, διατηρῶ ζωηροτάτην εἰς τὸν νοῦν τὴν ἀνάμνησιν τῆς σκηνῆς, ἥτις διεξήχθη ὑπὸ ὅρους ἀσυνήθεις καί, ἀφοῦ ἐπαρουσίασε πολλὰς παραδόξους φάσεις, ἀπέληξεν εἰς ἀπρόοπτον λύσιν ἱλαροτραγῳδίας.

***

Τὸ δρᾶμα συνέβη περὶ τὴν δείλην θερινῆς ἡμέρας εἰς τὴν παραθαλάσσιον πλατεῖαν ἐπαρχιακῆς πόλεως, μίαν πλατεῖαν ἐπίπεδον, ἀχανῆ τὴν ἔκτασιν. Διότι αἱ πλατεῖαι τῶν μικρῶν πόλεων συνήθως διατελοῦν εἰς ἀντιπεπονθότα λόγον πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν. Εἰς τὰς μεγαλοπόλεις φείδονται τοῦ οἰκοδομησίμου χώρου καὶ αἱ πλατεῖαι των εἶνε σχετικῶς μικραί, ἐνῷ οἱ ἐπαρχιῶται φιλοδωροῦν τὰς πόλεις των μὲ ἀνέξοδον πολυτέλειαν ἐκτεταμένων πλατειῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς συγκεντρώσεως τοῦ πλήθους παρέχουν πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν ἐρημίας. Εἶνε καὶ αὐτὸ μία ἀπόδειξις ἀνθρωπίνης πτωχαλαζονίας, ὑπενθυμίζουσα τὰς τεραστίας πύλας τῆς μικρᾶς Μύνδου, πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας ὁ σκώπτης Διογένης ἔλεγε: «Κλείσατε τὰς πύλας μὴ δραπετεύσῃ ἡ πόλις σας!» Ἐπὶ τῆς ἀπεράντου λοιπὸν αὐτῆς σκηνῆς καὶ ἐπὶ

τῆς συνεχομένης μετ᾽ αὐτῆς θαλάσσης—διότι ἡ μάχη, ὅπως τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ Κίμωνος ἐν Μυκάλῃ, συνήφθη ἐν τῇ ξηρᾷ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ—διεξήχθη τὸ δρᾶμα ἐν ὑπαίθρῳ, ὅπως αἱ τραγῳδίαι τῆς ἀρχαιότητος, μὲ ὀλίγους θεατὰς εἰς τὰ πέριξ καὶ μὲ μάρτυρα ἄνωθεν τὸν οὐρανόν, ὅστις, ὅπως λέγουν οἱ ἱεροκήρυκες καὶ οἱ δραματικοὶ συγγραφεῖς, τιμωρεῖ πάντοτε τὴν ἀδικίαν.

Κατὰ τὴν ὥραν λοιπὸν ἐκείνην μία γάτα ἐκκινήσασα ἀπὸ τὴν σειρὰν τῶν οἰκιῶν τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς πλατείας, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ κέντρον αὐτῆς καὶ ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὴν πλευρὰν τὴν πλαισιουμένην ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Πῶς ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ὕψη τῶν στεγῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἠδύνατο κυριολεκτικῶςκαὶ ἀνενοχλήτως νὰ διαιτᾶται, καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ χθαμαλὸν ἐκεῖνο πεδίον, ὅπου ἦτο ὑποκειμένη εἰς παντοίας ἀπροόπτους καὶ κινδυνώδεις συναντήσεις ; Ἦτο συνηθισμένη ἆρά γε εἰς τοιαύτας ἐκδρομάς, ἢ παρακινηθεῖσα ἐκ τῆς ἐπικρατούσης ἀκόμη ἐρημίας ἐπεχείρει μονήρη περίπατον διὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὰς σκέψεις της, νὰ ῥεμβάσῃ, καὶ—τίς οἶδε; —ὑπὸ τὸν οἶστρον προσφάτων ἀναμνήσεων νὰ συνθέσῃ ἴσως μελῳδίαν ἐρωτικοῦ πάθους, ἐξ ἐκείνων αἵτινες μὲ τοὺς σπαρακτικοὺς φθόγγους των ἀντηχοῦν εἰς τὴν σιγὴν τῆς νυκτὸς ὡς γόοι βασανιζομένων ψυχῶν ; Ἢ μήπως ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσσης εἶχε κεντήσει τὴν ὄρεξίν της καὶ ἠθέλησε νὰ περιεργασθῇ ἐγγύθεν τὸ ὑγρὸν πεδίον, ὅπου διαιτᾶται τὸ θήραμα τὸ τόσον ἀρεστὸν εἰς αὐτήν, μὲ τὸ ὁποῖον ὅμως, φεῦ, μόνον εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς μαγειρίσσης εὐτυχεῖ ἐνίοτε νὰ συναντᾶται ;

Οὐδὲν περὶ τούτου δύναμαι νὰ βεβαιώσω.

Ἀλλ᾽ ἐνῷ τὸ συνήθως τόσον ἔμφρον τετράποδον ἐπλανᾶτο ἀμερίμνως καὶ ἀπερισκέπτως τόσον μακρὰν τοῦ ἀσύ-

λου του, διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ κατέφθανεν εἰς τὴν πλατεῖαν ὅμιλος περιπατητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκετο νεαρὸς εὐπατρίδης, γνωστὸς εἰς τὴν πόλιν ὡς μέγας θηρευτὴς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀχωρίστου κυνηγετικοῦ του σκύλλου. Καὶ ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ δράματος ἤρχισεν.

*
* *

Εἶνε γενικῶς ἀνεγνωρισμένον ὅτι κατὰ τὰς ἀδιαλείπτους ῥήξεις καὶ συμπλοκὰς τὰς ὁποίας προκαλεῖ ἡ παροιμιώδης ἀδιάλλακτος ἔχθρα μεταξὺ σκύλλου καὶ γάτας, πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων, ὁ πρῶτος εἶνε συνήθως ὁ ἐπιτιθέμενος καὶ ἀρχόμενος χειρῶν—ἢ μᾶλλον ποδῶν—ἀδίκων. Ἡ γάτα εἶνε ὑπομονητικωτέρα καὶ ἐπιφυλακτικωτέρα, ἂν ὑπῆρχον δὲ Μεγάλαι Δυνάμεις μεταξὺ τῶν ζῴων, δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ ὁμολογήσουν ἐπαινετικῶς ὅτι αὕτη τηρεῖ συνήθως ἄψογον στάσιν. Μόνον ἐν ἀναποδράστῳ ἀνάγκῃ ἀποφασίζει ν' ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ της, ὅστις πάντοτε σχεδὸν εἶνε ὁ ἰσχυρότερος, διεξάγει δ' ἐνίοτε τὸν ἄνισον ἀγῶνα μετὰ τόσης γενναιότητος, καὶ πρὸ πάντων μετὰ τόσης ἐπιτηδειότητος, ὥστε νὰ νικᾷ ἐνίοτε καὶ νὰ καταισχύνῃ τὸν θρασὺν ἀντίπαλον.

Ὁ κανὼν ἐφηρμόσθη καὶ εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν. Ὁ σκύλλος τοῦ νεαροῦ κυνηγοῦ, μεγαλόσωμος, ῥωμαλέος, καλοθρεμμένος, πλήρης σφίγους καὶ μένους, εἶδε μὲ τὸ ὀξὺ κυνηγετικόν του βλέμμα τὴν περιδιαβάζουσαν ἐχθράν του, ἐστράφη πρὸς τὸν κύριόν του ἀνυπομόνως, ὡσεὶ ζητῶν τὴν συναίνεσίν του, καὶ μετὰ τὸ ἐπιδοκιμαστικὸν νεῦμα ἐκείνου ὥρμησεν ἀκράτητος εἰς καταδίωξίν της.

Εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ἐξ ὅλων τῶν τιθασσευμένων ζῴων, τῶν συνδιαιτωμένων μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ σκύλλος,

ὅστις εἶνε καὶ τὸ νοημονέστερον αὐτῶν, ἐκληρονόμησεν ἐκ τῆς μακρᾶς μετὰ τῶν λογικῶν διπόδων συμβιώσεως περισσότερον τῶν λοιπῶν τὰς ἕξεις καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰ πάθη αὐτῶν. Ὁ σκύλλος τῷ ὄντι παρουσιάζει ἐν καταπληκτικῇ ἀναλογίᾳ τὴν ἠθικὴν καὶ ψυχολογικὴν ποικιλίαν τὴν παρατηρουμένην παρὰ τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ. Ὑπάρχουν σκύλλοι ἀνδρεῖοι καί θαρραλέοι, ἀσχέτως πρὸς τὸ ἀνάστημά των, καὶ σκύλλοι ψοφοδεεῖς. Ὑπάρχουν σκύλλοι ἀθῷοι καὶ ἀφελεῖς καὶ σκύλλοι παμπόνηροι,—καὶ ὑπενθυμίζω πάλιν τὸνπερίφημον Τριζώνην τοῦ καφενείου Ζαχαράτου, ὅστις ὄχι μόνον δὲν ἔτρωγε τὰς ριπτομένας ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας δηλητηριασμένας **φόλας**, τὰς προωρισμένας πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν ἀδεσπότων κυνῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπεκόμιζε καὶ τὰς ἔθαπτε ὑπὸ τὸ χῶμα, διὰ νὰ μὴ πλανηθοῦν καὶ φάγουν ἐξ αὐτῶν οἱ εὐπιστότεροι ὁμόφυλοί του. Ὑπάρχουν σκύλλοι ἀγαθοὶ καὶ πρᾶοι, περισαίνοντες καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀγνώστους των, καὶ σκύλλοι αὐθάδεις, δύστροποι, φιλέριδες. Ὑπάρχουν σκύλλοι ἱπποτικοὶ καὶ μακρόθυμοι, καὶ σκύλλοι δόλιοι καὶ μνησίκακοι, τοὺς ὁποίους ἡ δημώδης μας γλῶσσα ὀνομάζει σκυλλιὰ κρυφοδάγκωτα. Ὑπάρχουν οἱ ἔχοντες ἕξεις ἀριστοκρατικάς, ὡς νὰ κατήγοντο ἀπὸ σκύλλους μαρκησίους τῆς αὐλῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', καὶ οἱ ἔχοντες ἔνστικτα χυδαιότητος καὶ ἀρεσκόμενοι νὰ συναγελάζωνται μὲ τὰ κοπρόσκυλλα. Ὑπάρχουν σκύλλοι φιλοπρόοδοι, εὐχαρίστως προσοικειούμενοι πάντα νεωτερισμόν, καὶ σκύλλοι ὀπισθοδρομικοὶ καὶ μισόκαινοι, φύλακες τοῦ καθεστῶτος, ἐξεγειρόμενοι κατὰ πάσης τροποποιήσεως αὐτοῦ, ὑλακτοῦντες τοὺς περιβεβλημένους ἀσύνηθες ἔνδυμα διαβάτας καὶ φερόμενοι ὡς παράδειγμα τοῦ λεγομένου μισονεϊσμοῦ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς ἐγκληματολογικῆς ψυχολογίας. Ὑπάρχουν οἱ σχετικῶς καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ γένος των σεμνοὶ καὶ μεμετρημένοι, καὶ ὑπάρχουν οἱ ἀναιδεῖς καὶ

ὑπερβαίνοντες πάντα βαθμὸν κυνισμοῦ, καὶ οὕτω καθεξῆς:

Ὁ σκύλλος ὁ πρωταγωνιστήσας εἰς τὸ δρᾶμα ὁποὺ ἀφηγοῦμαι, ἀνῆκεν εἰς τὸ εἶδος τῶν ἀλαζόνων καὶ αὐθαιρέτων καὶ θρασέων παλληκαράδων καὶ ἂν δὲν ἐγεννᾶτο μὲ τέσσαρας πόδας, βεβαίως θὰ προσελαμβάνετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν φιλοδόξου τινὸς πολιτικοῦ τοῦ τόπου μας, ὅπως ἐνισχύῃ διὰ τῆς κουμπούρας καὶ τῆς μαγκούρας του τὴν ἐκλογικὴν δύναμιν τοῦ προστάτου του. Ἐφημίζετο πρὸ πάντων διὰ τὸ ἄσβεστον μῖσός του ἐναντίον τῶν γάτων καὶ ὁ κύριός του ἀνέφερε συχνάκις μετ' ὑπερηφανείας τοὺς ἄθλους του, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγετο ὁ πνιγμὸς ἢ ὁ σπαραγμὸς πολυαρίθμων δυστυχῶν τετραπόδων ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐχθρικὴν φυλήν. Ὁσάκις ἔβλεπε γάταν, ἠλεκτρίζετο καὶ ἐπετίθετο κατ' αὐτῆς μὲ μανίαν τὴν ὁποίαν, οὔτε Γουέλφος ἐναντίον Γιβελλίνου, οὔτε Καπουλέτος ἐναντίεν Μοντέκκου, οὔτε Παπιστὴς ἐναντίον Οὐγκενότου, οὔτε ὑπέρμαχος τῆς καθαρευούσης ἐναντίον χυδαϊστοῦ ἐξεδήλωσέ ποτε.

Ἀκούσασα αἴφνης τὰς ἀγρίας ὑλακὰς καὶ ἰδοῦσα τὸν ἐπερχόμενον ἐχθρόν, ἡ δυστυχισμμένη γάτα ἐσκέφθη νὰ φύγῃ· ἀλλὰ ποῦ νὰ φύγῃ; Ἡ ὁδὸς τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν σειρὰν τῶν οἰκιῶν ἦτο ἀποκεκομμένη. Ἡ εὐρύχωρος πλατεῖα ἐξετείνετο ἀπέραντος ἐνώπιόν της· ἀλλὰ δένδρον κανέν, ἢ ὕψωμα κατάλληλον πρὸς ἀκροβατικὴν ἀναρρίχησιν δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ πλησίον, καὶ ὁ διώκτης της ὡς ὠκυποδέστερος βεβαίως θὰ τὴν κατέφθανε, πρὶν προφθάσῃ ἐκείνη νὰ εὕρῃ ἄσυλον. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ της καὶ ἐν τῇ παραζάλῃ της ἐστράφη πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης καὶ ἔφθασε γοργὴ εἰς τὸ κρηπίδωμα τῆς παραλίας· ἀλλὰ βλέπουσα ὅτι ὁ σκύλλος ἐπήρχετο ἐναντίον της, ἀφοῦ ἐδίστασε πρὸς στιγμήν, ἔλαβεν ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν καὶ ὡς ἡ Σαπφὼ ἀπὸ

τοῦ βράχου τοῦ Λευκάτα ἐρρίφθη καὶ αὐτὴ εἰς τὴν θάλασσαν.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ἔφθασεν ὁ σκύλλος, ὅστις μανιώδης διότι ἔβλεπε τὸ θῦμα διαφεῦγον τοὺς ὀδόντας του, ἀφοῦ ὑλάκτησε καὶ πάλιν, ἔπεσε καὶ αὐτὸς ὁρμητικῶς εἰς τὰ νερά. Ὁ κύριος αὐτοῦ μετὰ τῶν συνοδοιπόρων του καὶ μερικοὶ περιπατηταὶ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν πλατεῖαν, ἰδόντες μακρόθεν τὰ γενόμενα, ἔσπευσαν νὰ πλησιάσουν καὶ σταθέντες παρὰ τὸ κρηπίδωμα, παρηκολούθουν μετὰ περιεργείας τὴν ἐξέλιξιν τῆς δραματικῆς ἐκείνης σκηνῆς.

*
* *

Ἀνοίγω ἐδῶ μίαν παρένθεσιν.

Θὰ σᾶς συνέβη κάποτε βέβαια νὰ κάμετε τὴν παρατήρησιν ὅτι, πλὴν τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ἀμφιβίων, πάντα σχεδὸν τὰ τετράποδα, ἀπὸ τοῦ μικροῦ ποντικοῦ τοῦ ἐπιχειροῦντος εὐτόλμως καὶ ὑποβρυχίους ἐκδρομὰς διὰ τῶν πρυμνησίων, μέχρι τοῦ δυσκινήτου ἐλέφαντος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑρπετὰ καὶ εἴδη τινὰ πτηνῶν ὑδροχαρῶν εἶνε ἐκ φύσεως πεπροικισμένα μὲ τὴν ἱκανότητα τοῦ πλέειν, μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἐκλεκτὸν τοῦ Δημιουργοῦ κατασκεύασμα, προικισθεὶς μὲ τόσα ἄλλα ἐξαιρετικὰ προνόμια καὶ δῶρα καὶ λαβὼν ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν λοιπῶν κτισμάτων, ὑστερεῖ αὐτῶν κατὰ τοῦτο· καὶ ὅταν δὲν εἶνε τεχνικῶς ἐξησκημένος εἰς τὸ κολύμβημα, πηγαίνει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν πάτον ὁσάκις πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ἀκόμη καὶ ὅταν φέρῃ τὰ γαλόνια τοῦ ναυάρχου; Διατί τάχα ἡ ἀνισότης αὐτὴ καὶ πόθεν τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀτέλεια;

Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶνε εὔκολον νὰ λυθῇ ἡ ἀπορία, κλείω τὴν παρένθεσιν.

Τὰ δύο ζῷα, μέσα εἰς τὴν θάλασσαν ἤδη ἐξηκολούθουν

νηχόμενα. Ἠκούοντο ὑπὸ τοὺς πόδας των παφλάζοντα τὰ ὕδατα τοῦ ἀκυμάντου λιμένος, ἐφ' ὧν ἐσκορπίζοντο αἱ ζωηραὶ ἀνταύγειαι τῆς δύσεως καὶ διεγράφετο ἡ τρέμουσα σκιαγραφία τῶν ἀπέναντι κορυφογραμμῶν. Ἡ γάτα, μᾶλλον ἐλαφρὰ καὶ εὐκίνητος, προηγεῖτο, εἵπετο δὲ ὁ σκύλλος εἰς ἀπόστασιν περίπου ὀργυιῶν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἀπεμακρύνθησαν ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἡ γάτα ἔλαβεν αἴφνης νέαν ἀπόφασιν.

Ποῦ ἐπήγαινεν ; Αὐτὸ θὰ ἐσυλλογίσθη ἐξάπαντος κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ὁ πόντος ἐξετείνετο ἀχανὴς ἐνώπιόν της, καταφύγιον δὲ σχετικῶς στερεοῦ ἐδάφους δὲν ὑπῆρχε κανὲν ὁλόγυρά της. Δὲν ἐφιλοδόξει βέβαια δάφνας θαλασσοπόρου καὶ δὲν ἐσκόπει νὰ προχωρήσῃ μέχρις ἀνευρέσεως νέας τινὸς γῆς ὡς ἄλλος Κολόμβος ἢ Μαγελλανος. Ἄλλως τε αἱ δυνάμεις της δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς διὰ τόσον μακρυνὸν πλοῦν, ἴσως δὲ μάλιστα ἤρχιζε νὰ αἰσθάνεται τὴν κούρασιν, ἥτις εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν ἰσοδυνάμει πρὸς θάνατον. Ἄρα τὸ καλλίτερον ἦτο νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν ξηράν, νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐξέλθῃ πρώτη καὶ νὰ διαφύγῃ τὸν ἀπηνῆ διώκτην της.

Τοῦτο καὶ ἔπραξεν. Ἐστράφη διὰ μιᾶς καὶ ἤρχισε τώρα νὰ διευθύνεται πρὸς τὴν παραλίαν, ὁ σκύλλος δὲ ἰδὼν τὸ κίνημά της καὶ ἐννοήσας τὸν σκοπόν της τὴν ἐμιμήθη.

Οἱ δύο τετράποδες κολυμβηταὶ ἐπανήρχοντο κατ' ἀντίστροφον τάξιν· προηγεῖτο ὁ σκύλλος καὶ εἵπετο ἡ γάτα. Ἡ μεταξύ των ἀπόστασις διετηρεῖτο ἡ αὐτή, ἀλλ' αἴφνης ἡ γάτα ταχύνουσα τὸν πλοῦν καὶ καταβάλλουσα σφοδρὰς προσπαθείας ἠδυνήθη νὰ πλησιάσῃ τὸν ἐχθρόν της ἐκ τῶν νώτων. Οἱ θεαταὶ ὑπώπτευσαν ὅτι κάποιον σχέδιον ἐνεῖχεν ἡ στρατηγικὴ ἐκείνη κίνησις· ἀλλὰ πρὶν προφθάσουν νὰ τὸ μαντεύσουν ἐπῆλθε τὸ ἀπρόοπτον.

Ὅτε προσήγγισεν, ἀνατιναχθεῖσα αἴφνης ἀπέθεσε τοὺς

ἐμπροσθίους πόδας εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ σκύλλου καὶ στηριχθεῖσα διὰ τῶν ὀνύχων της, ἀνερριχήθη εἰς τὴν εὔρωστον ῥάχιν του. Ὁ δυστυχὴς σκύλλος οὐδεμίαν ἠδυνήθη ν' ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν εἰς τὸ ἐπίβουλον κίνημα. Ἐδέχθη τὸ ἀπροσδόκητον φορτίον καὶ τὸ ἔφερε μέχρι τῆς παραλίας ἀγογγύστως, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι οὔτε νὰ οἰμώξῃ δὲν ἠδύνατο ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του. Ὅτε δὲ κατέπλευσεν εἰς τὸ τέρμα τὸ ἀλλόκοτον σύμπλεγμα τοῦ νέου αὐτοῦ Ἀρίωνος τῶν κεραμιδίων, οἱ παρεστῶτες φαιδρυνθέντες ἐκ τοῦ θεάματος ἐπευφήμησαν τὸ ἀγχίνουν ζῷον διὰ τὸ τέχνασμά του.

*
* *

Ἀλλ' ἡ τελικὴ λύσις τοῦ δράμασος ἐπεφύλασσεν εἰς τοὺς θεατὰς ἄλλην μίαν ἔκπληξιν. Ἡ γάτα εὑρεθεῖσα πρὸ τοῦ κρηπιδώματος τῆς παραλίας, ὑψουμένου περὶ τὸ ἓν μέτρον ἔνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἔχουσα ἐλευθερίαν κινήσεων, ὑπελόγισε τὴν ἀπόστασιν μὲ τὴν συνήθη τοῦ βλέμματός της ὀξύτητα, δι' ἑνὸς ἅλματος εὑρέθη ἐπὶ τοῦ ὀγκολίθου καὶ ἐκεῖθεν ὁρμήσασα πρὸς τὴν πλατεῖαν μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος, ἀκαταδίωκτος πλέον ἔφθασεν εἰς σειρὰν τῶν οἰκιῶν καὶ ἐγένετο ἄφαντος, εἰσδύσασα εἰς στενὸν δρομίσκον.

Ὁ σκύλλος, βυθισμένα ἔχων τὰ ἄκρα εἰς τὸ νερόν, ἐδέησε ν' ἀνασυρθῇ τῇ βοηθείᾳ τοῦ κυρίου του καί τινων ἐκ τῶν παρισταμένων, ἀσθμαίνων, περίρρυτος, κατησχυμμένος ὑπὸ τὰ σκώμματα καὶ τοὺς γέλωτας τῶν θεατῶν διὰ τὸ οἰκτρόν του πάθημα.

Ἤκουσα πολλὰς διδαχὰς ἱεροκηρύκων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ταπεινοφροσύνης· ἀνέγνωσα πολλὰς ἐπινοίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων μυθογράφων περὶ τῶν παθημάτων τῶν ἀλα-

ζόνων καὶ τῶν ἀδίκων· ἀλλὰ κανὲν παράδειγμα δὲν μοῦ ἐφάνη εὐγλωττότερον ἀπὸ τὸ θέαμα ἐκεῖνο τοῦ τετραπόδου τοῦ τιμωρηθέντος τόσον περιφανῶς διὰ τὴν κακίαν του. Ἡ ἐντύπωσις παρέμεινε τόσον ζωντανὴ εἰς τὸν νοῦν μου, ὥστε ἔκτοτε ὁσάκις θέλω νὰ χαρακτηρίσω τὴν εἰκόνα ἀνθρώπου, ὅστις ἀποσύρεται ἐντροπιασμένος μετὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν κακῆς πράξεως δὲν μεταχειρίζομαι τὴν συνήθη φράσιν «σὰν βρεγμένη γάτα», ἀλλὰ «σὰν βρεγμένος σκύλλος».

ΤΟ ΣΥΝΑΞΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΧΟΥ

Ὅτε ἐν ἔτει 493 π. Χ. οἱ Πληβεῖοι, δυσανασχετοῦντες κατὰ τῶν Πατρικίων ὡς σφετερισθέντων πᾶσαν τὴν ἐν Ρώμῃ δύναμιν καὶ ἐξουσίαν, ἐστασίασαν καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸ Ἱερὸν Ὄρος, ὁ Μενήνιος Ἀγρίππας ἠδυνήθη νὰ τοὺς καπαπραΰνῃ, διηγηθεὶς τὸν μῦθον τῶν μελῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς κοιλίας, ἔχοντα ὡς ἑξῆς:

Ἐξανέστησάν ποτε τὰ μέλη τοῦ σώματος, παραπονούμενα διότι, ἐνῷ αὐτὰ ὅλα εἰργάζοντο, μόνη ἡ κοιλία ἔμενεν ἀργή, καταναλίσκουσα δι' ἑαυτὴν τὸ προϊὸν τῶν κόπων των. Ὅθεν συνομόσαντα ἀπεφάσισαν ν' ἀπόσχουν πάσης ἐργασίας· ἀλλ' ὅτε ἔπαυσαν οἱ πόδες νὰ κινοῦνται, αἱ χεῖρες νὰ κοπιάζουν, οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ βλέπουν, οἱ ὀδόντες νὰ μασσοῦν, καὶ ὅλον ἐν γένει τὸ σῶμα ἔμεινεν ἀδρανές, ἡ κοιλία εὑρεθεῖσα ἐν ἀσιτίᾳ δὲν εἶχε πῶς νὰ διαθρέψῃ τὰ μέλη, τὰ ὁποῖα φυσικὰ ἤρχισαν νὰ χαλαροῦνται καὶ ν' ἀτροφοῦν. Τὸ σοφὸν νόημα τοῦ μύθου διαγνώσαντες οἱ ἀποστάται, συνῃσθάνθησαν τὸ ἄτοπον τῆς πράξεώς των καὶ ἐπανῆλθον εἰς λογικωτέρας σκέψεις.

Τῆς κοιλίας λοιπὸν τὰ δικαιώματα, καὶ ἐν τῇ μεταφορικῇ καὶ ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, ἀνεγνωρίσθησαν ἀνέκαθεν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶνε σεβαστά, ὡς ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῆς φύσεως. Ὥστε δὲν πρέπει νὰ φανῇ ἄπορον ἂν καὶ ἐγώ, ὁ καταπονήσας πολλάκις τὸ βῆμα τοῦτο καὶ τὴν ὑπομονὴν συνάμα του εὐμενοῦς ἀκροατηρίου μου

μὲ παντοῖα φροῦδα θέματα, ἀναγόμενα εἰς πάσας τὰς ἄλλας φάσεις καὶ λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἠθέλησα μίαν φορὰν νὰ προσφέρω φόρον τιμῆς καὶ εἰς τὴν κοιλίαν, ἐκλέγων αὐτὴν ὡςθέμα τῆς σημερινῆς ὁμιλίας μου.

*
* *

Δύο ὑπάρχουν συγκρουόμεναι δοξασίαι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς. Οἱ μὲν πρεσβεύουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τρώγει διὰ νὰ ζῇ, ἐνῷ οἱ ἄλλοι διατείνονται ὅτι ζῇ διὰ νὰ τρώγῃ. Οἱανδήποτε γνώμην ἐκ τῶν δύο τούτων καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, εἴτε δηλαδὴ θεωρήσωμεν τὴν τροφὴν ὡς μέσον, εἴτε θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς, ὁ ὅρος τοῦ τρώγειν μένει πάντοτε ἀκέραιος. Ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας ὅμως τῆς λειτουργίας ταύτης τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ὡς πρὸς τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν τῆς τροφῆς καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῆς καὶ τὰς ὀρέξεις καὶ τὸν τρόπον τῆς διαίτης ἐν γένει ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας σοφοὶ καὶ ἄσοφοι κατέγειναν, καὶ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι ἐγεννήθησαν, καὶ φυσιολογικαὶ μελέται καὶ πειράματα ἐγένοντο, καὶ θρησκευτικαὶ δοξασίαι ἐμορφώθησαν,καὶ διατάξεις πολιτικαὶ ἐθεσπίσθησαν, καὶ πυραμίδες βιβλίων ἐγράφησαν, ἄπειροι δὲ γνῶμαι καὶ σκέψεις ἐξηνέχθησαν, περὶ τὰς κυριωτέρας τῶν ὁποίων θέλω ἐπὶ βραχὺ καὶ κατὰ σειρὰν διατρίψει.

Τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότατον κεφάλαιον εἶνε: Τί πρέπει νὰ τρώγωμεν; Ὁμολογῶ δὲ ὅτι θίγω μετά τινος δέους τὸ θέμα τοῦτο,καθότι δὲν λησμονῶ ὅτι ὑπάρχουν καὶ παρ' ἡμῖν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ δόγματος τῆς φυτοφαγίας, συστήσαντες μάλιστα καὶ ἰδιαιτέραν συναγωγὴν καὶ διοργανοῦντες ἐπιδεικτικὰ συμπόσια ἀναίμακτα μὲν καὶ μαλακτικά, ἀλλὰ διαπνεόμενα ὑπὸ φλογερᾶς ὁρμῆς φανατισμοῦ, ἱκανῆς

νὰ τοὺς ἐξωθήσῃ ὅπως καταβροχθίσουν ὡς Κανίβαλοι, τοὺς ἀντιδοξοῦντας, ὅσον δύσπεπτοι καὶ ἂν εἶνε. Ἐν τούτοις ἀντιμετωπίζων καρτεροψύχως τὸ ἐνδεχόμενον μαρτύριον, ὀφείλω νὰ κηρύξω ὅτι ἀδυνατῶ νὰ συνταχθῶ μὲ τὴν χλωρωτικὴν αὐτῶν γνώμην.

Τὸ δόγμα τῆς ἀπολύτου καταδίκης τῆς κρεοφαγίας βασίζεται ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς. Ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουν ἀντιρρήσεις οὐσιωδέσταται εἰς τὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα οἱ ἀδιάλλακτοι φυτοφάγοι ἀρύονται ἐκ τῆς ἀνωτέρω διττῆς πηγῆς. Ἐάν, φερ' εἰπεῖν, ὁ Πυθαγόρας, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ ἱδρυτὴς τῆς αἱρέσεως, καὶ ἄλλοι τινὲς σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἢ ἐπιφανεῖς ἄνδρες τῶν νεωτέρων χρόνων κηρύττουν καὶ ἀσκοῦν τὴν φυτοφαγίαν, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀποτελεῖ ἀσήμαντον μειονότητα ἀπέναντι τόσων ἄλλων μεγάλων σοφῶν, νομοθετῶν, ἐπιστημόνων, καλλιτεχνῶν, ὅσοι ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐκράτησαν τὰ σκῆπτρα τῆς διανοίας, καθοδηγοῦντες τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν αἰώνων εἰς τὴν ἀτέρμονα πορείαν τῆς προόδου, οἵτινες εἴτε ἁπλῶς δὲν ἠκολούθησαν τὴν αἵρεσιν τῆς ἀκράτου φυτοφαγίας, εἴτε καὶ ἀναφανδὸν τὴν κατέκριναν ὡς φαντασιοπληξίαν, ἀσκοῦντες αὐτοὶ ἐμπράκτως τὴν δίαιταν τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν οἱ πολλοὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ ἐν πάσῃ ἐποχῇ.

Βεβαίως εἶνε εὐγενὲς τὸ αἴσθημα τῆς προστασίας τῶν ζῴων, τὸ ὑπαγορεῦσαν τὴν σύστασιν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους διαφόρων φιλοζωϊκῶν ἑταιρειῶν εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας καὶ τὴν ἵδρυσιν προσέτι εἰδικῶν ἀσύλων διὰ τὰ πάσχοντα ἢ γεγηρακότα κτήνη, ἔνθα φεῦ! δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρουν περίθαλψιν αἱ ταλαιπωρημέναι καὶ κατεσκληκυῖαι ἀγέλαι τῶν ἀοιδίμων ἀλόγων τοῦ ἰδικοῦ μας τροχιοδρόμου, αἱ εὑροῦσαι τὴν ἀνάπαυσιν μόνον χάρις εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν. Ἐξ οἴκτου δὲ ἀξιεπαίνου

προέρχονται καὶ ἡ ἑκάστοτε ἐγειρομένη κατακραυγὴ κατὰ τῆς ζῳοτομίας (vivisection). τῆς ἐνεργουμένης εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια ἐπὶ κονίκλων, κυνῶν, ἰνδοχοίρων καὶ ἄλλων τετραπόδων καὶ πτηνῶν, μολονότι ἡ σκληρὰ αὕτη ἀνάγκη ἐπιβάλλεται ἐκ τοῦ ὀφέλους τῆς ἐπιστήμης. Τοιαῦτα αἰσθήματα γενναίας εὐσπλαγχνίας ἐξεδηλοῦντο καὶ εἰς παρῳχημένους καιρούς, ἀφεστῶτας πολὺ ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἀξιομνημόνευτον δὲ ἰδίως εἶνε τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, οἵτινες τὴν ἱερὰν ὄνον τὴν κοπιάσασαν εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ ὑλικοῦ κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθενῶνος, ἀπήλλαξαν κατὰ τὸ γῆρας αὐτῆς τῶν περαιτέρω κόπων, ὁρίσαντες ὅπως διατρέφεται δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐκ τοῦ Πρυτανείου. Ἀλλὰ πάλιν δὲν πρέπει νὰ προχωρῇ ὁ οἶκτος ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ προτιμῶνται τὰ κτήνη τῶν ἀνθρώπων,

Ἡ τοιαύτη ὑπερβολὴ ὑπενθυμίζει τὴν περίφημον ἀναφώνησιν εὐγενοῦς δεσποίνης τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, παρευρεθείσης ἐκ νοσηρᾶς περιεργείας μετὰ τοῦ λοιποῦ ἀμετρήτου πλήθους εἰς τὴν θανάτωσιν τοῦ Δαμιέν. Ὁ βασιλοκτόνος οὗτος, ἀποπειραθεὶς νὰ φονεύσῃ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον τὸν ΙΕ′, κατεδικάσθη εἰς τὴν φρικώδη ποινὴν τοῦ διαμελισμοῦ, σπαραχθεὶς ὑπὸ τεσσάρων θυμοειδῶν ἵππων. δεμένων εἰς τὰ μέλη του καὶ ἐξορμώντων κατ᾽ ἰδίαν ἕκαστος διεύθυνσιν. Ἡ βάσανος διήρκεσεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν καὶ ἡ ἁβρὰ καὶ εὐαίσθητος κυρία, βλέπουσα τὰς προσπαθείας τῶν ἵππων, ἀγωνιζομένων ν᾽ ἀποσπάσουν ἀπὸ τῶν ἀρθρώσεων τὰ μέλη τοῦ καταδίκου, ἠκούσθη ἀνακράζουσα μετὰ βαθέος οἴκτου:

—Πῶς ὑποφέρουν αὐτὰ τὰ κακόμοιρα τὰ ζῷα!

Ὁ οἶκτος πρὸς τὰ ζῷα, κτίσματα κατώτερα καὶ ἀσθενέστερα πάντοτε—ὅσον καὶ ἂν εἶνε ἄγρια καὶ ρωμαλέα—τοῦ ἀνθρώπου, κεκτημένου πάντα τὰ μέσα τῆς κατισχύσε-

ως, εἶνε δικαιολογημένος καὶ ἐπιβάλλεται μάλιστα, ἀλλ' ἐν δέοντι μέτρῳ. Εἶνε ἄτοπον καὶ κωμικὸν νὰ διαλαλῆται ὁ οἶκτος μὲ θεατρικὸν στόμφον, ἐνῷ οὐδεὶς σχεδὸν τῶν ἐπὶ γῆς ζώντων ἀνθρώπων δύναται νὰ καυχηθῇ ὅτι εἶνε ἀναμάρτητος καὶ ἀθῷος ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος τῆς ζῳοκτονίας. Ἡ τρυφερὰ τὴν ψυχὴν κυρία, ἡ ὁποία ἀσχάλλει καὶ τινάσσεται ἐξ ἀποτροπιασμοῦ, ὅταν σφάζεται ἀπὸ τὸ βάρβαρον χέρι τῆς μαγειρίσσης της εἰς τὴν αὐλὴν τὸ ἀθῷον κοτόπουλον, καὶ δὲν τὸ εὐσπλαγχνίζεται ποσῶς ὅταν τὸ τρώγῃ ψητὸν εἰς τὸ τραπέζι της, δὲν συλλογίζεται βέβαια πόσους φιλεργοὺς μύρμηκας καὶ πόσα ἄλλα ταπεινὰ ἔντομα κατασυντρίβει μὲ τὴν πτέρναν τοῦ κομψοῦ της ὑποδήματος, ὁσάκις ἐξέρχεται πεζῇ εἰς περίπατον. Οὔτε φαντάζεται βεβαίως καὶ αὐτὴ καὶ πᾶς ἄλλος ὅτι, διὰ νὰ βράσῃ ἁπλῶς τὸ γάλα τοῦ προγεύματός της, καταστρέφει ὡς Νέρων, ἢ ὡς Ταμερλάνος, μυριάδας μικροοργανισμῶν ἐμπεριεχομένων εἰς τὸ ὑγρὸν ἐκεῖνο.

Ἀκόμη δὲ περισσότερον ἀνακόλουθοι—διότι δὲν ἔχουν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς ἀγνοίας καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου—εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες διαμαρτύρονται μὲν διὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἀμνῶν καὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν ὀρνίθων, ἀγοράζουν ὅμως ἀπὸ τὰ φαρμακεῖα τὸν χημικὸν χάρτην τὸν χρησιμεύοντα εἰς ἀθρόαν ἐξολόθρευσιν τῶν μυιῶν καὶ διατρέφουν μὲ στοργὴν εἰς τὴν κατοικίαν των τὴν γάταν, ἥτις εἶνε προωρισμένη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν εἰς τὰς δυστυχεῖς πατριὰς τῶν ποντικῶν. Ἀλλ' ὅπως ἀπέναντι τῆς αὐστηρᾶς ἐννοίας τοῦ νόμου ὁ φόνος βρέφους ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν πρᾶξιν ἀγρίου ληστοῦ ἐξοντώνοντος ὁλόκληρον οἰκογένειαν, οὕτως ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἰδέᾳ τῆς δικαιοσύνης κακουργεῖ ἐξ ἴσου ὁ θηρευτὴς ὁ ἀποκτείνων ἐλέφαντα εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῶν τροπικῶν μὲ τὸν ἄνθρωπον τὸν συντρίβοντα ἀφελῶς μεταξὺ τῶν ὀνύχων

του τὸν αὐθάδη ψύλλον, τὸν ὁποῖον συλλαμβάνει εἰς τὴν κλίνην του. Λογικώτεροι κατὰ τοῦτο εἶνε οἱ κάτοικοι Ἰνδικῆς τινος πόλεως, οἵτινες, κατὰ τὸ λέγειν τῶν περιηγητῶν, σεβόμενοι τὴν ὕπαρξιν πάντων τῶν ὄντων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μικρῶν καὶ ἀηδῶν, μισθώνουν ἑκάστοτε ἕνα ἄνθρωπον καὶ τὸν δεσμεύουν εἰς τὴν κλίνην ἐπὶ ὁλόκληρον νύκτα, διὰ νὰ παράσχουν μὲ τὸ αἷμά του τροφὴν εἰς τὰ φωλεύοντα ἐκεῖ ἀπειράριθμα παράσιτα ἔντομα. Τοῦτο πράττουν καὶ οἱ ἰδικοί μας ξενοδόχοι, τῶν ἐπαρχιῶν ἰδίως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι αὐτοὶ δὲν πληρώνουν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας πληρώνονται ἀπὸ τὰ θύματά των.

Ἡ κρεοφαγία δὲν εἶνε λείψανον βαρβάρου ἐποχῆς, ὅπως διατείνονται οἱ φανατικοὶ φυτοφάγοι. Εἶνε θεσμὸς εἰς τὸν μυστηριώδη χάρτην τὸν διέποντα τὸ ἀχανὲς καὶ ἀνεξιχνίαστον βασίλειον τῆς φύσεως καὶ κανονίζοντα τὰς σχέσεις τῶν ὄντων πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰς ἀποκρύφους δυνάμεις, ἐξ ὧν ἀπορρέει πᾶσα ἐν τῷ κόσμῳ λειτουργία, θεσμὸς τοῦ ὁποίου τὰς διατάξεις δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς, τὰ ἀνίσχυρα ἀνθρωπάρια, νὰ καταργήσωμεν, εἰς ὅσα ἐπαναστατικὰ κινήματα καὶ ἂν καταφύγωμεν. Ὁ ἀκοίμητος ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως, ὁ νόμος τῆς ἐπιλογῆς, αἱ ἀθρόαι καταστροφαὶ αἱ συντελούμεναι εἰς τὰ ἄτομα εἴδους τινὸς τῶν ὄντων ὑπὸ διαφόρων φθοροποιῶν αἰτίων, εἶνε παράγοντες τοῦ ἰσοζυγίου, τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῆς φύσεως εἰς τὸν μέγαν προϋπολογισμὸν τῆς ἐν αὐτῇ αἰωνίου γενέσεως καὶ φθορᾶς. Μία ἁπλῆ σκέψις, ἥτις παραδόξως λησμονεῖται, ὑπὸ τῶν ὑπερμάχων τῆς προστασίας τῆς ζωῆς τῶν κτηνῶν, θὰ ἤρκει νὰ περικείρῃ τὰ πτερὰ τοῦ αἰσθηματικοῦ αὐτῶν ὀνείρου. Ἐὰν τυχὸν τοῦτο ἐπραγματοποιεῖτό ποτε, ἐσυλλογίσθησαν ἆρά γε οἱ ὀνειροπόλοι εἰς ποίαν θέσιν θὰ περιήρχετο ἡ ἀνθρωπότης; Ἐὰν τὰ παντοειδῆ ζῷα τὰ χρησιμεύοντα σήμερον πρὸς βρῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους,

τετράποδα καὶ πτηνὰ καὶ ἔνυδρα, δὲν ὑπέκειντο εἰς ἄλλην φθορὰν παρεκτὸς τῆς ἐκ τοῦ φυσικοῦ θανάτου, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ ἐπολλαπλασιάζετο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας χῶρος ἐπαρκὴς διὰ τὰ δίποδα. Θὰ ἐφαρμόζετο τουτέστι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ὁ κωμικὸς στίχος τῶν Ἀχαρνέων τοῦ Ἀριστοφάνους, περὶ τῶν Μεγαρέων, οἵτινες ἕνεκα τῶν νόμων τοῦ Περικλέους δὲν ἠδύναντο

μητ᾿ ἐν γῇ, μητ᾿ ἐν θαλάττῃ μένειν.

Φαντάσθητε ὁποίαν ὄψιν θὰ ἐπαρουσίαζεν ὁ πλανήτης μας, ἐὰν αἱ ἀγέλαι τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν καὶ τῶν βοῶν καὶ τῶν κονίκλων καὶ τῶν λαγωῶν καὶ τῶν παντοίων θηραμάτων, ἐπ᾿ ἄπειρον πολλαπλασιαζόμεναι καὶ μὴ ἐπαπειλούμεναι ἀπὸ τὴν μάχαιραν, ἀπὸ τὸ κυνηγετικὸν ὅπλον, ἢ ἀπὸ τὰς παγίδας ἐν γένει τοῦ ἀνθρώπου κατεκάλυπτον πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, μὴ ἀφίνοντα ἔδαφος πρὸς συνοίκησιν καὶ συγκοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων! ἐὰν τὰ σμήνη τῶν πτηνῶν κατεσκότιζον τὴν ἀτμοσφαῖραν, παρακωλύοντα καὶ αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς ἐπ᾿ αἰσίοις οἰωνοῖς ἀρξαμένης ἀεροπλοΐας· ἐὰν τὰ κοπάδια τῶν ἰχθύων ἐπληθύνοντο τοσοῦτον ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὥστε νὰ ἐμποδίζουν τὰ πλοῖα τοῦ διαπορεύεσθαι ἐν αὐτοῖς! Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς δὲν θὰ ἦτο πλέον δυνατή, θὰ εὑρίσκοντο δὲ εἰς πολὺ δυσχερῆ θέσιν οἱ χορτοφάγοι, ἀφοῦ πᾶσα βλάστησις καὶ πᾶσα χλόη ἤθελεν ἐκλείψει, ἐξαντλουμένη ἐκ τῆς διατροφῆς τῶν κτηνῶν. Θὰ ἔλειπε δὲ φυσικῶς καὶ αὐτὸ τὸ γάλα, τὸ ὁποῖον αἱ ἀμνάδες καὶ αἱ ἀγελάδες καὶ τὰ θήλεα ἐν γένει τῶν μαστοφορων θὰ παρεῖχον εἰς τἀνανεούμενα ἀπαύστως νεογνά των, ὅπως θὰ ἔλειπον καὶ τὰ ᾠά, τὰ ὁποῖα εἶνε ζήτημα ἂν πρέπει νὰ χρησιμεύουν ὡς ἔδεσμα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν χορτοφάγων, ἀφοῦ αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν τὴν πρώτην φάσιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων, τὴν

ὁποίαν αὐτοὶ ἐννοοῦν νὰ προστατεύσουν, οὕτως ὥστε οἱ κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ τῆς κρεοφαγίας δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κατασκευάσουν οὔτε μίαν ὀμελέταν πρὸς παραγορίαν των καὶ δὲν θ' ἀπέμενεν τίποτε ἴσως ἄλλο εἰς τοὺς χορτοφάγους παρά... νὰ φαγωθοῦν ἀναμεταξύ των.

Εἰς τὰ παμπληθῆ ταῦτα ἄτοπα καὶ τοὺς κινδύνους ἀπέβλεψαν οἱ ἀνέκαθεν τηρήσαντες τὴν φυσικὴν καὶ λογικὴν δίαιταν περὶ τὴν τροφὴν καὶ μὴ ἐκτραπέντες εἰς παραλόγους αἱρέσεις καὶ θεωρητικὰ ὀνειροπολήματα. Ἐπὶ κεφαλῆς δὲ αὐτῶν, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, πρέπει νὰ κατατάξωμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὅστις, τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἅμα ἄνθρωπος, ὑπογραμμὸς δὲ πρᾳότητος καὶ εὐσπλαγχνίας, ἐτήρει πιστῶς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, θύων καὶ γευόμενος τὸν ἀμνὸν τοῦ Πάσχα καὶ ἐσθίων ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου δισταγμοῦ τοὺς ἰχθῦς τοὺς ὁποίους ἡλίευε μετὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὴν λίμνην τῆς Τιβεριάδος. Ἄλλως τε τὰ ζῷα δὲν φθείρονται μόνον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ὁ ἄγραφος νόμος τῆς αὐτοσυντηρησίας, ὁ ἰσχύων εἰς τὰς σχέσεις ὅλων τῶν ἐν τῇ ζωῇ ὄντων, ἐπιφέρει τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν μικρῶν ὑπὸ τῶν μεγάλων, τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ τῶν δυνατῶν. Περὶ τοῦ συχνοτάτου τούτου φαινομένου λέγει εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του τὰ ἑξῆς χαριέστατα ἀνὴρ ἐπιφανής, τοῦ ὁποίου τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν χρηστότητα οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ· εἶνε δὲ οὗτος ὁ μέγας τῆς Ἀμερικῆς πολίτης Βενιαμὶν Φραγκλῖνος, ἐξηγῶν πῶς ἕνεκα τοῦ συμβάντος τὸ ὁποῖον διηγεῖται. ἀπηρνήθη τὰς φυτοφαγικάς του δοξασίας.

«Κατὰ τὸ πρῶτόν μου ταξείδιον, γράφει, ἀπὸ Βοστώ»νης εἰς Φιλαδέλφειαν οἱ ναῦται τοῦ πλοίου κατεγίνοντο »εἰς τὴν ἁλιείαν τοῦ ὀνίσκου (βακαλιάρου) καὶ ἤγρευσαν »μέγαν ἐκ τῶν ἰχθύων τούτων ἀριθμόν. Ἕως τότε ἔμενα

»πιστὸς εἰς τὸ σύστημα τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῆς βρώσεως παν-»τὸς ζωντανοῦ πράγματος, ἐθεώρουν δὲ τὴν σύλληψιν »ἑκάστου ὀνίσκου ὡς φόνον ἀδικαιολόγητον, ἀφοῦ οἱ δυ-»στυχεῖς ἐκεῖνοι ἰχθύες οὔτε μᾶς ἔκαμαν, οὔτε ἠδύναντο »νὰ μᾶς κάμουν κακόν τι, δικαιολογοῦν τὴν τοιαύτην »σκληρότητα.Ἐν τούτοις ἄλλοτε μὲ ηὔφραινε πολὺ ἡ ἰχθυο-»φαγία καὶ ἡ ὀσμὴ τῶν μαγειρευμένων βακαλιάρων, ὅταν »ἐξήγοντο ἀπὸ τὴν χύτραν, μοῦ ἐγαργάλιζαν ἡδονικῶς τὴν »ὄσφρησιν. Καὶ ἐνῷ ἀφ᾽ ἑνὸς ἐθεώρουν τὴν ἀπέχθειάν μου »πρὸς τὴν ἄγραν τῶν ἰχθύων λογικωτάτην, ἀφ᾽ ἑτέρου μ' »ἐκέντα ὁ πειρασμὸς τοῦ στομάχου, ὥστε διετέλουν ἀμφιρ-»ρέπων μεταξὺ τῶν ἀρχῶν μου καὶ τῆν ὀρέξεως μου. Εἰς »τὸ τέλος ὅμως ἐνεθυμήθην ὅτι, ὅταν οἱ ναῦται ἤνοιξαν »τὴν κοιλίαν ἑνὸς αὐτῶν τῶν ὀνίσκων, διὰ νὰ τὴν καθα-»ρίσουν, εὑρέθη αὕτη περιέχουσα διάφορα μικρὰ ἰχθύ-»δια τοῦ αὐτοῦ γένους. Εἶπα δὲ τότε κατ᾽ ἐμαυτόν: «— »Ἀφοῦ σεῖς τρώγεσθε ἀναμεταξύ σας, διατί νὰ μὴ σᾶς »φάγω κ᾽ ἐγώ;» — Καὶ ἐκάθισα τῷ ὄντι καὶ ἔφαγα. »Ἔκτοτε τρέφομαι ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, μόνον δὲ ἀπὸ »καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ εἰς εἰδικὰς περιστάσεις ἐπανέρ-»χομαι εἰς τὴν φυτοφαγίαν».

Τὸ ἐπιχείρημα εἶνε τόσον σοβαρόν, ὥστε διὰ νὰ στηρίζουν τὴν δοξασίαν των ἐπὶ τοῦ δικαίου οἱ φυτοφάγοι ὀφείλουν νὰ προσηλυτίσουν καὶ τὰ σαρκοβόρα ζῷα εἰς τὰς ἰδέας των καὶ νὰ πείσουν τοὺς λέοντας, τὰς τίγρεις, τοὺς λύκους καὶ τἆλλα θηρία νὰ καθυποβληθοῦν εἰς γαλακτοθεραπείαν, πρᾶγμα ὁπωσοῦν δυσκατόρθωτον.

* *
*

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἠθικήν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὑγιεινήν, τὸ ζήτημα θεωρεῖται ἀπὸ πολλοῦ, παρὰ τὰς φω-

νασκίας μερικῶν φανατικῶν, λυμένον ὑπὸ τῆς σοβαρᾶς ἐπιστήμης. Ἡ κρεοφαγία ὄχι μόνον δὲν ἀποκλείεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται χάριν τῆς σωματικῆς εὐεξίας. Δὲν πρέπει μόνον νὰ εἶνε ἀπόλυτος καὶ ἀποκλειστική, διότι τότε συνεπάγεται κινδύνους καὶ διαταράξεις εἰς τὸν ὀργανισμόν· πρέπει νὰ εἶνε συγκερασμένη μετὰ τῶν φυσικῶν οὐσιῶν κατ' ἀναλογίας ποικιλλούσας καὶ ἐξαρτωμένας ἐκ τοῦ κλίματος τῆς χώρας καὶ ἐκ τῆς διαθέσεως, τῆς κράσεως, τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἀτόμου. Τὴν δίαιταν δὲ ταύτην ἀκολουθοῦν σήμερον πᾶσαι αἱ πεπολιτισμέναι κοινωνίαι, ἐπισήμως δὲ τρόπον τινὰ ἀναγνωρίζουν καὶ αἱ κυβερνήσεις, ἐφαρμόζουσαι αὐτὴν εἰς τοὺς στρατούς των καὶ εἰς τὰς ὁμάδας ἐν γένει τῶν ὁποίων ἡ διατροφὴ ἀπόκειται εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους. Εἰς τὴν φύσιν δὲ παρατηρεῖται ὅτι τὰ σαρκοβόρα ζῷα εἶνε τὰ ῥωμαλεώτερα καὶ κατισχύοντα ἐπὶ τῶν χορτοφάγων. Ἡ δὲ τῶν λαῶν ἱστορία διδάσκε ὅτι τὰ ἔθνη τὰ διακριθέντα ἐπὶ εὐρωστίᾳ καὶ μαχιμότητι ἦσαν μᾶλλον κρεοφάγα.

Ἂς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες κατεβρόχθιζον λαιμάργως μηροὺς ταύρων καὶ βοῶν εἰς τὰς εὐωχίας των τὰς ἀνταξίας τῶν πανταγρουελικῶν γευμάτων τοῦ Ραμπελαί· ὅτι ὁ Εὔμαιος, διὰ νὰ φιλεύσῃ τὸν Ὀδυσσέα, ἔσφαξε καὶ ἔψησε χοῖρον πέντε ἐτῶν ἐκ τῆς ἀγέλης του· ὅτι δὲ οἱ Πύλιοι παρέθηκαν εἰς πεντήκοντα δαιτυμόνας γεῦμα συνιστάμενον ἐξ ἐννέα βοῶν. Μίλων ὁ Κροτωνιάτης καὶ πάντες οἱ ἀρχαῖοι ἀθληταὶ δὲν ἔτρωγαν βεβαίως ῥαδίκια καὶ σπανακόπιτταν, διὰ νὰ τονώσουν τὰ τεραστίως ἀνεπτυγμένα μέλη των, τῶν ὁποίων τὴν ἀναπαράστασιν θαυμάζομεν σήμερον εἰς τὰ μουσεῖα. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι, ὁ πολεμικώτατος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, ὁ καθυποτάξας τὴν οἰκουμένην διὰ τῶν ὅπλων, ἐκρεοφάγουν ἐμμανῶς. Ἐπίσης καὶ ἡ ἀγγλοσαξωνικὴ φυλή, ἡ δεσπόζουσα σήμερον τῆς ὑφη-

λίου καὶ πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς, ὀφείλει, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν καὶ ἐπισήμων ἐπιστημόνων, τὴν ῥώμην αὐτῆς καὶ τὸ μεγαλεῖον κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν δίαιτάν της, τὴν βασιζομένην πρὸ πάντων ἐπὶ τῆς βρώσεως τοῦ κρέατος καὶ ἄλλων ζωϊκῶν οὐσιῶν. Ὁ ἔγκριτος φυσιοδίφης Ζεπφροὰ δὲ Σαὶντ —Ἱλαίρ ἔγραφεν ἄλλοτε τὰ ἑξῆς περὶ τούτου: «Ἴδετε τὴν Ἰρλανδίαν! ἴδετε τὴν Ἰνδικήν! θὰ ἠδύνατο »ἆρά γε ἡ Ἀγγλία νὰ δεσπόζῃ ἐπὶ τῆς πρώτης, ἐὰν ἡ ἀπο»κλειστικὴ σχεδὸν ἐκ γεωμήλων τροφὴ δὲν συνετέλει εἰς »τὴν παράτασιν μόνον τῆς ἀγωνίας τῶν Ἰρλανδῶν; Τὰ »δὲ πάμπολλα ἑκατομμύρια τῶν Ἰνδῶν δὲν θὰ ὑπέκυπτον »εἰς τὰς ὀλίγας χιλιάδας τῶν Ἄγγλων, ἐὰν καὶ οἱ Ἰνδοὶ »ἐτρέφοντο ὅπως καὶ οἱ δυνάσται των».

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰάπονες, οἱ καταπλήξαντας τὸν κόσμον διὰ τῶν προσφάτων αὐτῶν πολεμικῶν θριάμβων καὶ διὰ τῆς ὄντως θαυμαστῆς περὶ τὸν πολιτισμὸν ἐπιδόσεώς των, δὲν εἶνε, παρὰ τὴν ἐναντίαν γνώμην τινῶν, ἀποκλειστικῶς χορτοφάγοι—ὀρυζοφάγοι κυρίως—ἀλλ' εἶνε καὶ ἰχθυοφάγοι καὶ κρεοφάγοι ἐν μέρει, ἂν καὶ ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν τῆς φυλῆς ταύτης συνετέλεσαν βεβαίως πλὴν τῆς τροφῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης καὶ λόγοι ἠθικοί, αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ περιστάσεις τοῦ ἰαπονικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ ἰδίως ἡ ἐπελθοῦσα ἐν αὐτῷ σώτειρα κρίσις κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἄρτι λήξαντος αἰῶνος.

Ἐπίκαιρον δὲ θεωρῶ ἐνταῦθα ν' ἀναφέρω ἐν σχέσει πρὸς τἀνωτέρω καὶ τὴν παράδοξον γνώμην Βρεττανοῦ τινος περὶ ἡμῶν, διατυπωθεῖσαν ἐπ' ἐσχάτων, ὅτι ἡ παρατηρουμένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν παρακμὴ (;;) ὀφείλεται οὐκ ὀλίγον καὶ εἰς τὰς ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιβαλλομένας μακρὰς καὶ αὐστηρὰς νηστείας. Ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀρκετὰ τολμηρά· ἀλλ' ἂν ἠλήθευεν, ὁ κίνδυνος ἀπει-

λεῖ νὰ καταστῇ σοβαρώτερος τώρα, ὅτε πλὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίζει νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸ ἔθνος μας τὴν νηστείαν καὶ ἡ Πολιτεία διὰ τῆς ὑπερμέτρου αὐξήσεως τῶν φόρων.

Ἡ ἀνωτέρω λογικὴ δίαιτα ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς διατροφῆς καὶ ἀντιπροσωπεύει τρόπον τινὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ στομάχου. Διότι καὶ ὁ στόμαχος μετὰ τῶν συγγενῶν του ὀργάνων εἶνε Κράτος, ὅπως τὸ Κράτος πολλάκις εἶνε στόμαχος καὶ τίποτε ἄλλο. Ἔχουν δὲ ὁ στόμαχος καὶ ἡ λειτουργία αὐτοῦ, ὡς εἴδομεν, ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰς τύχας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν λαῶν. «Πᾶς πολιτισμὸς ἀπορρέει ἀπὸ τοῦ στομάχου», ἐδογμάτισεν ὁ Μέγας Φρειδερῖκος. «Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὅ,τι τρώγει», εἶπεν ὁ μέγας φιλόσοφος Κάντ. Ὁ δὲ διάσημος φιλόσοφος τῆς γαστριμαργίας Μπριλλιὰ—Σαβαρὲν ἀπεφάνθη ὅτι «τὸ μέλλον τῶν ἐθνῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν τρέφονται».

Τεθείσης ἤδη τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ μικτὴ τροφὴ εἶνε ἡ ἐνδεδειγμένη ὡς φυσικωτέρα καὶ λογικωτέρα, ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη ὑπὸ τῶν πολιτισμένων λαῶν, ἀνταποκρινομένη δὲ περισσότερον εἰς τοὺς σημερινοὺς βιοτικοὺς ὅρους, ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον, τίνας τουτέστι τροφὰς ἐκ τῶν ποικίλων καὶ ἀναριθμήτων, τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὰς δύο μεγάλας κατηγορίας, πρέπει νὰ προτιμῶμεν.

Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ἀποβαίνει δυσχερής, καὶ εἰς τὸ ἐρώτημα ἔρχεται αὐθορμήτως ἐπὶ τὰ χείλη ὡς ἀπάντησις τὸ περίφημον ῥητόν, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν ὅλοι λατινιστί—διότι εἶνε ἡ πρώτη λατινικὴ φράσεις ὁποὺ μανθάνομεν—: de gustibus non est disputandum. Καὶ οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἄτομα ἔχουν ἐν γένει κλίσεις καὶ ὀρέξεις καὶ προτι-

μήσεις παντοίας. Ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ περί τε τὰ γενικὰ αὐτοῦ σημεῖα καὶ τὰς λεπτομερείας παραλλάσσει οὐσιωδῶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχήν. Οὕτως, ἐνῷ ἡμεῖς οἱ τῆς λευκῆς φυλῆς φανταζόμεθα τὸν Διάβολον μαῦρον καὶ δυσειδῆ, φυλαί τινες Αἰθιόπων φαντάζονται αὐτὸν ὡς ἔχοντα τὸ σῶμα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ Εὐρωπαίου. Σήμερον ἡ ἡμερησία τροφὴ καὶ τὰ γεύματα ἐν γένει κατά τε τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν καὶ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν διάταξιν εἶνε πάντη ἀνόμοια πρὸς τὰ γεύματα τῶν ἀρχαίων. Δὲν ἔχομεν τὸ ἴδιον ἐδεσματολόγιον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος εἰς τοὺς Δειπνοσοφιστάς· δὲν τρώγομεν μέλι ὠμὸν καὶ καρποὺς ὡς προδόρπια· δὲν ἀρχίζομεν τὴν πανδαισίαν μὲ ἓν αὐγὸν βραστὸν ὅπως οἱ Ρωμαῖοι—ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις ab ovo,—καὶ πρὸ πάντων δὲν συνιθίζομεν ὡς ἐκεῖνοι μετὰ τὴν ἀδηφάγον εὐωχίαν νὰ ἐλαφρύνωμεν τὸν στόμαχον ἀπὸ τοῦ ὑπερβολικοῦ φόρτου διὰ τεχνητῶς προκαλουμένης ἀβαρίας εἰς τὰ vomitoria, κατόπιν δὲ νὰ ἐπανερχώμεθα εἰς τὴν τράπεζαν, διὰ νὰ τὸν φορτώσωμεν ἐκ νέου. Τὸ αἴσθημα τῆς ἀηδίας δὲν ἔχει τὰ αὐτὰ ἐλατήρια, οὔτε στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν αἰσθητικῶν νόμων εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς ἀνεξαιρέτως. Οἱ Κινέζοι, λόγου χάριν, ἐκπλήσσονται βλέποντες τοὺς Εὐρωπαίους ἀγαπῶντας τόσον πολὺ τὸ γάλα τῶν αἰγῶν καὶ τῶν ἀγελάδων, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ ἐν γένει ἀποστρέφονται, ἐνῷ ἀπεναντίας μετὰ πολλῆς λαιμαργίας γεύονται σκωλήκων καὶ ἄλλων ἀκαθάρτων καὶ βλεδυρῶν πραγμάτων. Τρέφουν καὶ παχύνουν δι' ἰδιαιτέρας μεθόδου κυνάρια, τὰ ὁποῖα ἐσθίουν μετ' ἄκρας ἡδονῆς μαγειρευμένα, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς βρῶμα ἀπρόσιτον εἰς τοὺς κοινοὺς τῶν θνητῶν ὡς ἐκ τῆς μεγάλης των ἀξίας· τρώγουν τὰς ἀηδεῖς ἐκείνας καὶ γλοιώδεις φωλεὰς χελιδόνων, τὰς εὐφραινούσας τὸν φάρυγγα τῶν ἐξοχωτάτων μανδαρίνων, πτερύγια καρχαρίου καὶ

ἄλλα παραπλήσια. Οἱ Ἐσκιμῷοι πίνουν εὐχαρίστως τὸ θερμὸν αἷμα τῶν φωκῶν, τὰς ὁποίας φονεύουν, προσφέρουν δὲ ὡς ὀρεκτικὸν *πεσκέσι* πρὸς ἀλλήλους τοὺς παρ' αὐτῶν συλλαμβανομένους ποντικούς, τοὺς ὁποίους ψήνουν μὲ τὸ δέρμα καὶ μὲ τὰ ἐντόσθια—ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν ἀηδίαν—ὡς σαλάταν δὲ μεταχειρίζονται τὰ στελέχη τῆς συριακῆς ῥίζης (τῆς κοινῶς ἀγγέλικας), ἠρτυμένα δι' ἐλαίου φαλαίνης καὶ αὐγῶν ἑώλων. Οἱ ὄφεις, αἱ σαῦραι, αἱ μεγάλαι ἀράχναι, αἱ νυκτερίδες καὶ παντοῖα ἑρπετὰ καὶ ἔντομα, τὸ κρέας τοῦ ἐλέφαντος, τοῦ κροκοδείλου, τοῦ ἱπποποτάμου καὶ ἄλλων θηρίων εἶνε συστατικὰ συνηθέστατα, καὶ μάλιστα ἀπαραίτητα εἰς τὴν διάταξιν τῶν συμποσίων τῶν διαφόρων ἰθαγενῶν τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας, περιττὸν δὲ ν' ἀναφέρω καὶ τὰ τῶν ἀνθρωποφάγων καὶ τῶν φρικαλέων αὐτῶν εὐωχιῶν. Οἱ κάτοικοι τῆς Γουϊάνης τρώγουν τοὺς ἰχθῦς ὠμοὺς καὶ προτιμοῦν αὐτοὺς ἰδιαιτέρως ὅταν εὑρίσκωνται ἤδη εἰς τὸ στάδιον τῆς σήψεως. Οἱ Τουαρὲγκ τρέφονται μὲ ἀκρίδας βραστὰς καὶ ψητάς. Εἰς τὰς νήσους Φερρόας τοῦ βορείου Ἀτλαντικοῦ οἱ κάτοικοι τρώγουν τὸ κρέας μόνον ἐν καταστάσει προηγμένης ἀποσυνθέσεως, ἀποθηκεύοντες αὐτὸ ἐπίτηδες εἰς ἑλώδεις τόπους καὶ οὔτε ἄρτον μεταχειρίζονται οὔτε ἅλας. Οἱ Ἀδζέμπα τοῦ Σουδάν, ἐλλείψει ὕδατος, ἀνοίγουν τὴν σφαγίτιδα φλέβα τῶν φορτηγῶν των ζῴων καὶ ῥοφοῦν ἀπλήστως ἐξ αὐτῆς τὸ αἷμά των ὡς τίγρεις. Οἱ δὲ Κέτζ, φυλὴ Ἁβησσινῶν, μεταβάλλουν εἰς κόνιν τὸ δέρμα καὶ τὰ ὀστᾶ νεκρῶν ζῴων καὶ κατασκευάζουν ἐξ αὐτῶν εἶδός τι ζύμης ἐξ ἧς τρέφονται. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην περιέστησάν ποτε καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Παρισίων, ὅτε ἡ πόλις των ἐπολιορκεῖτο παρὰ τοῦ Ἑρρίκου τῆς Ναβάρρας, ἀναγκασθέντες ἐκ τοῦ φοβεροῦ λιμοῦ νὰ κατασκευάσουν παραπλήσιόν τι εἶδος ζύμης, ἀλλά, φρικτὸν

εἰπεῖν, ἐκ κόνεως ἀνθρωπίνων ὀστῶν! Εἰς τοιαῦτα δεῖπνα θυέστεια καὶ εἰς βρῶσιν ἀκαθάρτων καὶ ἀποτροπαίων τροφῶν ὑπεβλήθησαν ἐξ ἀνάγκης οἱ κάτοικοι διαφόρων πόλεων ἐν ὥρᾳ δεινῆς πολιορκίας, οἷον οἱ τῆς Μονεμβασίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἔνθα, κατὰ τοὺς γνωστοὺς στίχους τοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος

Ἐφάγασι καὶ ποντικούς, ὁμοίως καὶ γατία,
Νὰ φάγουν τὶ δὲν εἴχασι μόνον ὁ εἷς τὸν ἄλλον.

Αἱ σκηναὶ δὲ αὗται ἐπανελήφθησαν καὶ εἰς νεωτέρους χρόνους, ὅπως ἐν Γενούῃ καὶ ἐν Σαραγόσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἡρωϊκῷ Μεσολογγίῳ, ἐν Παρισίοις δὲ καὶ αὖθις κατὰ τὴν τρομερὰν πολιορκίαν τοῦ 1870. Δὲν ἀναφέρω δὲ πλείονα περὶ τροφῶν παραδόξων ἐν τῇ εἰδεχθείᾳ των, εἰς τὰς ὁποίας κατέφευγον ἢ καταφεύγουν ἀκόμη εἴτε ἐκ κλίσεως εἴτε ἐξ ἀνάγκης οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ μὴ διαταράξω τὴν καθεστηκυῖαν τάξιν τοῦ στομάχου τῶν ἀκροατῶν μου.

Εἶνε γνωστὴ ἡ προσήλωσις διαφόρων λαῶν καὶ ἡ ἰδιαιτέρα αὐτῶν προτίμησις εἰς ὡρισμένον φαγητόν, τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει τοιουτοτρόπως ἐθνικόν, οὕτως εἰπεῖν, χαρακτῆρα, ὅπως εἶνε, λόγου χάριν, τὸ ρόστ-μπήφ, διὰ τοὺς Ἄγγλους, τὸ πιλάφι διὰ τοὺς Τούρκους, τὰ μακαρόνια διὰ τοὺς Ἰταλούς, τὸ σάουρ-κράουτ διὰ τοὺς Γερμανούς, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὑπάρχουν δὲ καὶ τρόποι ἰδιαίτεροι τῆς παρασκευῆς τῶν φαγητῶν κατὰ χώρας, ὅπως μαρτυροῦν αἱ πολυάριθμοι προσηγορίαι τῶν ἐμβαμμάτων, αἱ ἀναγραφόμεναι εἰς τοὺς καταλόγους τῶν ξενοδοχείων, καὶ τὰ menus τῶν διαφόρων ἐπισήμων γευμάτων, sauce hollandaise, sauce tartare, salade russe καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὑπάρχουν δὲ καὶ πόλεις φημιζόμεναι διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δεῖνα

ἢ τοῦ δεῖνα καρυκεύματος, ἡ Μασσαλία διὰ τὴν **μπουγιαμπές**, ἡ Βιέννη διὰ τὴν **σνίτσελ** κλπ. Ἀλλ' ὅ,τι θεωρεῖται ἐξαιρετικῶς ὀρεκτικὸν καὶ εὔγευστον παρὰ τῶν μὲν περιφρονεῖται παρὰ τῶν ἄλλων, καὶ κάποτε μάλιστα κινεῖ τὴν ἀηδίαν. Ἐγὼ αὐτὸς εὑρισκόμενός ποτε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου Σαρδηνίας εἶδα παρατιθέμενον εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ οἴκου εἰς τὸν ὁποῖον ἐφιλοξενούμην λαγωὸν βραστὸν μὲ φύλλα μυρσίνης. Καὶ τοῦτο μὲν ἁπλῶς μ' ἐξένισεν ὁπωσοῦν, κατελήφθην ὅμως ὑπὸ ἀγανακτήσεως ὅτε ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἀλλ' εἰς ἄλλην περίστασιν, ἔμαθα ὅτι ὅμιλος γνωστός μου προσώπων εἶχεν εὐωχηθῇ διὰ παχυτάτου...γάτου, ὅστις δὲν ἔφερεν ὁ δυστυχὴς κατὰ τὴν εὐωχίαν οὔτε κἂν τὸ ψευδώνυμον τοῦ κουνελίου ἢ τοῦ λαγωοῦ, ὅπως συμβαίνει εἰς μερικὰ ξενοδοχεῖα τῆς Δύσεως.

Ἐκ λόγων θρησκευτικῶν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἀπέχουν, ὡς γνωστόν, τῆς τροφῆς τοῦ χοιρείου κρέατος, τοῦ ὁποίου ἀλλαχοῦ γίνεται τόση χρῆσις καὶ τοῦ ὁποίου ἡ παρασκευὴ εἰς διάφορα χορδεύματα, εἰς τὸ Σικάγον πρὸ πάντων—τὸ ὁποῖον καὶ διὰ τοῦτο ἀποκαλεῖται Πορκόπολις, ἤτοι Γουρουνόπολις—εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Οὐγγαρίαν κλπ. ἀποτελεῖ ἕνα τῶν σπουδαιοτέρων κλάδων βιομηχανίας. Οἱ Ἰνδοὶ θεωροῦν ἐναγεῖς τοὺς ἐσθίοντας κρέας ἀγελάδος· ἡμεῖς δὲ θεωροῦμεν ὡς μιαροὺς τοὺς τρώγοντας τοὺς βατράχους καὶ ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς ἀντιπαθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἐλθόντων μετὰ τοῦ Ὄθωνος Βαυαρῶν προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἔβλεπον αὐτοὺς νὰ τρώγουν μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν τὰς χελώνας. Οἱ Ἄγγλοι πάλιν ἀποτροπιάζονται, ὡς γνωστόν, τὴν ὀσμὴν τοῦ σκορόδου, τοῦ ὁποίου ἡμεῖς, καθὼς καὶ λοιποὶ μεσημβρινοὶ λαοί, ποιούμεθα κατὰ κόρον χρῆσιν, ἐνῷ ἐκεῖθεν τῆς Μάγχης μόνον εἰς τὰ φαρμακεῖα εἶνε ἀνεκτὴ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐν λόγῳ προϊόντος.. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ

εἶχον τὸ σκόροδον περὶ πολλοῦ· κατὰ τὰ ἱστορούμενα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, οἱ πρὸς ἀνέγερσιν τῶγ Πυραμίδων ἐργασθέντες αἰγύπτιοι δοῦλοι κατηνάλωσαν κατὰ τὸ πολυετὲς διάστημα τῆς ἐργασίας των ὡς ἀποκλειστικὴν αὐτῶν τροφὴν τοσαύτην ποσότητα σκορόδων καὶ κρομμύων, ὥστε θὰ ἠδύναντο δι' αὐτῶν νὰ ἐγερθοῦν πυραμίδες πολλαπλάσιαι καὶ ὑψηλότεραι τῆς τοῦ Χέοπος.

Ἔχουν δὲ ὄχι μόνον οἱ λαοὶ συλλήβδην, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄτομα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς, καὶ δὴ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν ἕξεις καὶ προτιμήσεις ὡς πρὸς τὸ φαγητόν. Εἰς μερικὰ ἄτομα παρατηροῦνται πολλάκις ἀντιπάθειαι σφοδραὶ καὶ ἀνεξήγητοι πρὸς ὡρισμένα εἴδη φαγωσίμων, τῶν ὁποίων οὔτε τὴν θέαν δύνανται νὰ ὑποστοῦν. Ὁ φιλόσοφος Ἔρασμος, ἂν καὶ γέννημα τῆς ἰχθυοτρόφου καὶ ἰχθυοφάγου Ὁλλανδίας, ᾐσθάνετο τόσην ἀπέχθειαν πρὸς τοὺς ἰχθῦς, ὥστε κατελαμβάνετο ὑπὸ πυρετοῦ ἐπὶ μόνῃ τῇ θέᾳ των. Ὁ διάσημος χειροῦργος Ἀμβρόσιος Παρὲ ἀναφέρει ὅτι δέσποινά τις ἐλιποθύμει ἐπὶ τῇ θέᾳ ἐγχέλυος· γραμματεὺς δέ τις τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου τοῦ Α' ἔπασχεν αἱμορραγίαν τῆς ῥινὸς ἐπὶ τῇ θέᾳ μήλων, ἅτινα ἐπίσης ἀπεστρέφετο μετὰ τρόμου ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαος. Ὁ Σκαλίγερος ἐφοβεῖτο τὰ κάρδαμα, ἄλλοι δ' ἐνεκροῦντο ἐπὶ τῇ θέᾳ χοιριδίου.

Τὸ αἴσθημα τῆς αποστροφῆς καὶ τῆς ἀηδίας ἐν γένει ὑπόκειται εἰς μεγάλας παραλλαγὰς καὶ κυμάνσεις καὶ μεταξὺ τῶν ἀτόμων. Κάποιος γάλλος συγγραφεύς, γονεὺς φιλόστοργος, θέλων νὰ ἱδρύσῃ κατ' οἶκον θεατρίδιον νευροσπάστων, χάριν διασκεδάσεως τῶν τέκνων του, προσεκάλεσε πλανόδιον ὑποκριτήν, ἐξασκοῦντα τὸ ἔργον τοῦ Guignol—ἤτοι τοῦ ἡμετέρου Φασουλῆ ἢ τοῦ Καραγκιόζη—διὰ νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτοῦ τὴν τέχνην. Ὁ Guignol ἤρχι-

σε τὸ μάθημα μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἰδιαιτέρας ἀπαγγελίας, μὲ τὴν ὁποίαν λαλοῦν οἱ ἥρωες τοῦ θεάτρου τῶν νευροσπάστων καὶ ἥτις ὀφείλεται εἰς μικρὸν ἐργαλεῖον, συνιστάμενον εἰς λεπτὸν ἔλασμα ἐκ λευκοσιδήρου συγκρατούμενον διὰ κλωστῆς, τὸ ὁποῖον παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τῶν ὀδόντων, ἀλλοιώνει τὴν φωνήν. Ἐπειδὴ δὲ πρόχειρον ἄλλο τοιοῦτο ἐργαλεῖον δὲν ὑπῆρχεν, ὁ Guignol ἔδωκε τὸ ἰδικόν του εἰς τόν μαθητήν του διὰ νὰ δοκιμάσῃ. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως ἀγύμναστος ὤν, ἐδυσκολεύετο καὶ ἐκινδύνευσεν ἐπανειλημμένως νὰ τὸ καταπίῃ, ὅτε ὁ διδάσκαλος βλέπων τὴν δυσφορίαν του καὶ θέλων νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ, τοῦ εἶπε:

Δὲν πειράζει καὶ ἂν τὸ καταπιῆτε· δὲν εἶναι κίνδυνος νὰ πάθετε τίποτε· αὐτὸ τὸ ἐργαλεῖον, ποὺ ἔχετε στὸ στόμα σας τώρα, ἐγὼ θὰ τὸ ἔχω καταπιεῖ καμμία δεκαριὰ φορὲς ἕως σήμερα καὶ... πάλιν τὸ εὕρηκα.

Ἠμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε μετὰ τοῦτο τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθη ὁ ἀτυχὴς μιμητὴς τοῦ Guignol μετὰ τὴν τοιαύτην φοβερὰν ἀποκάλυψιν.

*
* *

Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ τρωγλοδύτης καὶ μετὰ τῶν θηρίων διαιτώμενος ἄνθρωπος ἐσκέφθη νὰ παρασκευάσῃ τὴν τροφήν του διὰ τοῦ πυρός, ἡ μαγειρική, προαγομένη βαθμηδὸν καὶ μορφωθεῖσα εἰς εἰδικὴν τέχνην κατήντησε νὰ ἀποτελῇ μίαν τῶν σπουδαιοτέρων μεριμνῶν καὶ ἀσχολιῶν τῆς καθόλου βιοτικῆς δράσεως. Οἱ διαπρεπεῖς μυσταγωγοὶ τῆς τέχνης τοῦ θεραπεύειν τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ὀρέξεις τοῦ στομάχου, ἠξιώθησαν κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν μεγάλων τιμῶν καὶ σήμερον ἔτι οἱ περιώνυμοι ἀρχιμάγειροι τῶν ἡγεμονικῶν αὐλῶν καὶ τῶν πλουσίων οἴκων θεωροῦνται ἐπίσημα

ὑποκείμενα καὶ ἀμείβονται διὰ μισθῶν τοὺς ὁποίους οὔτε κἂν ἐφαντάσθησάν ποτε οἱ πολλαχῶς διὰ τῶν φώτων καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς των ἀξίας εὐεργετοῦντες τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Οἱ μαλθακοὶ ἀσιανοὶ δεσπόται διετήρουν εἰς τὰ ἀνάκτορά των στρατιὰν ἀνθρώπων καταγινομένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς βασιλικῆς των τραπέζης· διηγεῖται δὲ ὁ Ἀθήναιος ὅτι ὁ Παρμενίων γράφων πρὸς τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Δαμασκοῦ ὅτι ἐκυρίευσεν αὐτόθι τὰς ἀποσκευὰς καὶ ᾐχμαλώτισε τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Δαρείου, ἀνέφερεν ὅτι μεταξὺ αὐτῆς εὑρισκοντο 329 παλλακαὶ καὶ αὐλητρίδες, 46 τεχνῖται εἰδικοὶ περὶ τὴν κατασκευὴν στεφάνων ἀνθέων, 277 μάγειροι, 29 παραμάγειροι, 13 πλακουντοποιοί, 17 ἐντεταλμένοι τὴν παρασκευὴν τῶν ποτῶν, 79 οἰνοχόοι καὶ 40 μυρεψοί. Τὰ ζητήματα τῆς μαγειρικῆς ἀνήχθησάν ποτε καὶ μέχρι τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἀνωτάτων ἐξουσιῶν τῆς Πολιτείας. Ὁ ὠμότατος ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Δομιτιανὸς συνεκάλεσεν ἡμέραν τινὰ τὴν Γερουσίαν διὰ νὰ συσκεφθῇ κατὰ τίνα τρόπον ἥρμοζε κάλλιον νὰ μαγειρευθῇ πελώριος ἰχθύς, δωρηθεὶς εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ μὴ δυνάμενος ὡς ἐκ τοῦ μέγεθους του νὰ περιληφθῇ ἐντὸς συνήθους χύτρας. Καὶ ἡ ἐξηχρειωμένη Σύγκλητος, ἡ ἀναξία κληρονόμος τῶν Φαβίων καὶ τῶν Σκιπιώνων, συνεζήτησε σοβαρῶς τὸ θέμα! Τινὲς τῶν γερουσιαστῶν ἐπρότειναν νὰ κοπῇ ὁ ἰχθὺς εἰς τεμάχια καὶ νὰ μεταχειρισθῇ χωριστά· ἀλλ᾽ ἡ πρότασις ἀπερρίφθη, ἀπεφασίσθη δὲ εἰς τὸ τέλος νὰ κατασκευασθῇ ἰδιαιτέρα μεγάλη χύτρα διὰ τὴν ἕψησίν του, νὰ παρακολουθῇ δὲ κατὰ τὰς ἐκστρατείας τὸν αὐτοκράτορα σῶμα ἴδιον λεβητοποιῶν πρὸς κατασκευὴν μαγειρικῶν σκευῶν χάριν τοιούτων ἐνδεχομένων περιστάσεων. Τὸ νοστιμώτερον δὲ εἰς ὅλην ταύτην τὴν οἰκτρὰν ὑπόθεσιν ἦτο ὅτι ἐκ πάντων τῶν σεβασμίων πατέρων τῆς Συγκλήτου ὁ ὑπὲρ

πάντας εἰς ἐπαίνους κοπτόμενος καὶ τὸν ζωηρότερον ἐκδηλων θαυμασμὸν πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἰχθύος ἦτο εἷς γερουσιαστὴς τυφλός! Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο παράδειγμα εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ μελετηθῇ μετὰ πολλῆς προσοχῆς εἰς τοὺς κύκλους τῶν παρηλίκων συζητῶν τοῦ καΖαχαράτου, ὅπου τόσος γίνεται κατ' αὐτὰς λόγος περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ πολιτεύματος καὶ περὶ Γερουσίας καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῆς.

Ἔχει λοιπὸν ἡ μαγειρικὴ τὴν περιωπὴν καὶ τὴν ἱστορίαν της καὶ τὴν μεγάλην εἰς τὸν κόσμον ἀποστολήν της. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν ποικιλλόντων ἑκασταχοῦ ὅρων τοῦ βίου καὶ τῶν παντοίων ἐθνικῶν καὶ ἀτομικῶν κλίσεων καὶ ὀρέξεων καὶ συνηθειῶν δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἐπιφέρῃ ὁμορρυθμίαν περὶ τὴν δίαιταν καὶ νὰ θεσπίσῃ σταθεροὺς κανόνας διατροφῆς. Ἄλλως τε καὶ τὰ μέσα ἅτινα διαθέτει καὶ τὰ στοιχεῖα ὅσα μεταχειρίζεται εἰς τοὺς ἐντέχνους αὐτῆς συνδυασμοὺς παραλλάσσουν καὶ ταῦτα κατὰ τόπους καὶ ἐποχάς. Πολλὰ τῶν ἐδωδίμων, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν συνηθεθεστέρων, ἦσαν ἄγνωστα εἰς παλαιοτέρους χρόνους, τινὰ δὲ καὶ νεωστὶ μόλις εἰσήχθησαν εἰς τὴν παγκόσμιον χρῆσιν. Τὸ βούτυρον, ἐπὶ παραδείγματι, ἄνευ τοῦ ὁποίου σήμερον τὸ μαγειρεῖον δὲν δύναται νὰ λειτουργήσῃ, δὲν ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους· οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐδιδάχθησαν τὴν χρῆσίν του παρὰ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Γαλατῶν, ἄγνωστον δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε καὶ σήμερον εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς. Ἡ ζάχαρις ὡσαύτως ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς ἀρχαίους, οἵτινες ἀντ' αὐτῆς μετεχειρίζοντο τὸ μέλι καὶ τὸν χυμὸν τοῦ ζαχαροκαλάμου, ἔφθασε δὲ διὰ τῆς σημερινῆς της μορφῆς εἰς τὴν παγκόσμιον διάδοσιν μόνον διὰ τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν φυτειῶν ἐν τῷ Νέῳ Κόσμῳ καὶ τῆς προόδου τῆς βιομηχανίας. Ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τῶν χρόνων Ἑρρίκου τοῦ

Δ' ἡ ζάχαρις ἐπωλεῖτο εἰς τὰ φαρμακεῖα, ἐπὶ τῆς βασιλείας δὲ τοῦ διαδόχου του Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' ἐθεωροῦντο ὡς πλοῦτος τὰ πέντε κεφάλια τῆς ζαχάρεως, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ βασίλισσα πρὸς χρῆσιν τοῦ βασιλικοῦ της οἴκου. Κα μεταγενεστέρως ἀκόμη οἱ διάδικοι προσέφερον πρὸς τοὺς δικαστάς, διὰ νὰ τοὺς ἐξευμενίσουν, ζαχαρωτά, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς δῶρον σπάνιον καὶ πολύτιμον.

Μόλις πρὸ μιᾶς εἰκοσιπενταετίας συνεπληρώθη ἡ πρώτη ἑκατονταετηρὶς ἀφ' ὅτου ὁ Παρμαντιέ, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνδριάντα ἀνήγειρεν ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρίς του, κατώρθωσεν ἐν Γαλλίᾳ δι' ἀτρύτων κόπων καὶ ἀγώνων πρὸς τοὺς συγχρόνους του ἐπιστήμονας— καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς θεολόγους, ἀναμιχθέντας εἰς τὴν συζήτησιν— νὰ γίνῃ δεκτὴ ὡς βρώσιμον εἶδος ἡ πατάτα, ἡ τόσον εὐεργετικὴ σήμερον ἰδίᾳ εἰς τοὺς πενομένους πληθυσμούς. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν χώραν μας ὁ πολύτιμος αὐτὸς βολβὸς μόνον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀοιδίμου πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ, εἰσήχθη εἰς χρῆσιν, πεισθέντος τοῦ λαοῦ δι' εὐφυοῦς τεχνάσματος νὰ τὴν παραδεχθῇ ὡς βρώσιμον. Ὡσαύτως καὶ ἡ τομάτα, ἡ ἀπαραίτητος εἰς πᾶσαν μαγειρικὴν σκευασίαν, εἶνε προϊὸν τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις μόλις μετὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐγενικεύθη. Ἐν Ἀθήναις δὲ ἡ τομάτα ἐκαλλιεργεῖτο ὡς φυτὸν σπάνιον περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος μόνον εἰς τὸν κῆπον τῶν Φραγκισκανῶν μοναχῶν παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, εἰς τὴν μονὴν ἔνθα ἐφιλοξενήθη καὶ ὁ Βύρων.

Διαταράσσουν δὲ τὸ μαγειρικὸν καθεστὼς ἑκάστοτε καὶ αἱ φαντασιοπληξίαι τῶν ἐκκεντρικῶν. Διότι, ἂν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ νευροπαθὴς Κλεοπάτρα ἀνέλυσεν εἰς ὄξος καὶ ἐρρόφησε τὸν βαρύτιμον αὐτῆς μαργαρίτην, εὑρέθησαν καὶ ἄλλοι ἄσωτοι εἰς νεωτέρας ἐποχάς, οἵτινες πρὸς

ἐπίδειξιν ἔτρωγον ὀμελέτας ἐπιπεπασμένας διὰ κόνεως πολυτίμων λίθων κοπανισμένων· ὅπως εὑρέθησαν πρὸ ὀλίγου χρόνου μερικοὶ καὶ μερικαὶ *μπλαζὲ* τοῦ καλοῦ κόσμου ἐν Ἀγγλίᾳ, οἱ ὁποῖοι ἀηδιάζοντες τὴν μονοτονίαν τῶν συνήθων γευμάτων, ἐπενόησαν τὰς σαλάτας ἐκ πετάλων ῥόδων ἢ μενεξέδων, ἠρτυμένων δι' ἀρώματος Κολωνίας. Μήπως ἆρά γε ἐν Ἀμερικῇ δὲν κατέγειναν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς κατασκευῆς τεχνητῶν φῶν ; Καὶ μήπως δὲν ὑπάρχουν χημικοὶ καὶ φυσιολόγοι ὀνειροπολοῦντες τὴν ἐφεύρεσιν τροφῆς ἱκανῆς εἰς θρέψιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπὶ μίαν ἢ πολλὰς ἡμέρας, συμπεπυκνωμένης δὲ οὕτως ὥστε νὰ περιλαμβάνεται ὁλόκληρος ἐντὸς δακτυλήθρας, τοῦθ' ὅπερ ὑπενθυμίζει τὰ θαυματουργὰ *μαντζούνια* τῶν ἀραβικῶν μύθων ;

Πῶς νὰ ὑπάρξῃ λοιπὸν γαστρονομικὸν Σύνταγμα ἐν τῷ μέσῳ τοιούτου κυκεῶνος καὶ τοιαύτης ἀναρχίας γνωμῶν καὶ διαθέσεων; Ἐὰν τὸ ὄνειρον τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, τοῦ ὁποίου αἱ βάσεις —φεῦ ! πολὺ ἀσταθεῖς ἀκόμη — ἐτέθησαν προσφάτως διὰ τοῦ περιφήμου συνεδρίου τῆς Χάγης, πραγματοποιηθῇ καὶ προκόψῃ, ἐξασφαλισθῇ δὲ εἰς τὸ μέλλον ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ ἀδελφότης τῶν λαῶν, ἴσως καταστῇ δυνατὸν νὰ ἱδρυθῇ καὶ ἀμφικτυονία γαστρονομική, κανονίζουσα καὶ τὴν διεθνῆ εἰρήνην τῶν στομάχων διὰ κοινῆς ὑποχρεωτικῆς διαίτης. Ἀλλ' ἕως τότε οἱ λαοὶ θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τρώγουν καὶ νὰ τρώγωνται, ὅτε καὶ ὅπως θέλουν.

Τὸ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἰσχῦον καὶ τὸ μόνον τηρητέον παράγγελμα ὡς πρὸς τὴν τροφὴν εἶνε νὰ τρώγῃ τις ὅ,τι θέλει, συμφώνως πάντοτε πρὸς τὰ ἴδια ἑαυτοῦ μέσα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ κλῖμα τῆς χώρας ἔνθα ζῇ, καὶ πρὸς τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν, καὶ πρὸς τὸ ἰδιαίτερον ἑκάστου ἐπάγγελμα καὶ τὰς ἀσχολίας, πρὸ πάντων δὲ

πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Αἱ ἰατρικαὶ συμβουλαὶ καὶ τὰ συνταγολόγια εἶνε περιττά, διότι ὁ ἄριστος ἰατρὸς δι' ἕκαστον εἰς τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς εἶνε ὁ ἴδιος ἑαυτός του. Οὔτε εἶνε δυνατὸν ὁ ἰατρὸς νὰ παρευρίσκεται εἰς τὰ γεύματα ἑκάστου τῶν πελατῶν του, διὰ νὰ κανονίζῃ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς τροφῆς του· οὔτε ὅλοι εὐτυχοῦν νὰ ἔχουν εἰς τὸ πλευρόν των παρὰ τὴν τράπεζαν τὸ κυνάριον τῆς περιφήμου ἑταίρας Νινὼν δὲ Λαγκλό, τὸ ὁποῖον παρακολουθοῦν ἀγρύπνως τὸ γεῦμα τῆς κυρίας του, ἠμπόδιζεν αὐτὴν δι' ὀργίλων ὑλακῶν νὰ τρώγῃ κατὰ κόρον, ἢ νὰ γεύεται δύσπεπτα φαγητὰ καὶ τραγήματα.

Καλὸν εἶνε ἐν τούτοις ὁ καθεὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει του καὶ τὰ παραγγέλματα τῆς ὑγιεινῆς, τὰ περιεχόμενα μὲν καὶ εἰς τὰ βιβλία, ἀλλὰ κυρίως διατυπούμενα εἰς τὰς παροιμίας καὶ τὰ δημώδη ῥητά, εἰς τὰ ὁποῖα συνοψίζεται καὶ ἀποκρυσταλλοῦται ἡ ὑπομονητικὴ παρατήρησις καὶ ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπορρέουσα πεῖρα πολλῶν γενεῶν. Ὑπάρχουν δὲ εἰς πᾶσαν γλῶσσαν γνωμικὰ πολυάριθμα καὶ εὐστοχώτατα περὶ τῶν διαφόρων φαγητῶν καὶ τῆς θρεπτικῆς ἀξίας ἑκάστου αὐτῶν, καθὼς καὶ προφυλακτικαὶ συμβουλαὶ ἀξιόλογοι, ὅπως λόγου χάριν ἡ περιεργοτάτη ἐκείνη περὶ τῆς τόσον ὀρεκτικῆς, ἀλλὰ καὶ τόσον δυσπέπτου ἀγγουροσαλάτας. Περὶ αὐτῆς τὸ γνωμικὸν διδάσκει ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνωμεν τὸ ἀγγούριον, νὰ τὸ καθαρίζωμεν, νὰ τὸ κόπτωμεν εἰς λεπτὰ τεμάχια, νὰ ῥίπτωμεν ἐπ' αὐτῶν τὸ ἀνάλογον ἅλας, ἔλαιον, ὄξος καὶ ὅ,τι χρειάζεται, κατόπιν δὲ... ν' ἀνοίξωμεν τὸ παράθυρον καὶ νὰ τὴν πετᾶμε ἔξω μαζὺ μὲ τὸ πιάτον.

* * *

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον περὶ τοῦ

ποσοῦ τῆς τροφῆς, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ καταναλίσκῃ ἡμερησίως ὁ ἄνθρωπος πρὸς συντήρησίν του.

Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ εὑρισκόμεθα ἐντελῶς εἰς τὸ κράτος τοῦ ἀπροσδιορίστου· διότι, ὡς καλῶς ἐννοεῖτε, τὸ ποσὸν περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸ ποιὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ὅρων τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῆς ὀρέξεως καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ στομάχου ἑκάστου.

Νομοθέται ὡς ὁ Μωϋσῆς, ὁ Λυκοῦργος, ὁ Μωάμεθ, διὰ λόγους ὑγιεινούς, κοινωνικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἐθέσπισαν εἰδικὰς διατάξεις σχετικὰς πρὸς τὴν τροφήν. Ἀλλ' εἰδικώτερον καὶ λεπτομερέστερον ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὐτῆς ἐπενέβη ἡ Πολιτεία εἰς νεωτέρους σχετικῶς χρόνους. Ἤδη ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Φιλίππου τοῦ ὡραίου, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΓ′ καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ′ ἑκατονταετηρίδος, διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ὡρίζετο ὅτι δύο μόνα γεύματα ἐπετρέποντο καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς πολίτας, τὸ πρόγευμα τουτέστι καὶ τὸ ἑσπερινὸν γεῦμα ἢ δεῖπνον, συνιστάμενον εἰς μίαν σοῦπαν καὶ δύο ἐδέσματα, τοῦ τυροῦ μὴ συνυπολογιζομένου· κατὰ δὲ τὰς νηστησίμους ἡμέρας ὁ ἀριθμὸς τῶν γευμάτων περιωρίζετο εἰς ἓν καὶ μόνον. Διὰ θεσπίσματος δὲ τοῦ ὑπουργοῦ Λοπιτάλ, ἐν ἔτει 1563 ἐκδοθέντος ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου τοῦ Θ′, διατηρηθέντος δὲ ἐν ἰσχύϊ καὶ μέχρι τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ′, ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς πολίτας ἐπὶ ποινῇ βαρέος προστίμου νὰ παραθέτουν εἰς τὴν τράπεζάν των πλειότερα τῶν τριῶν εἰδῶν φαγητῶν. Εἰδικῶς δὲ ὡρίζετο ὅτι δὲν ἐπετρέπετο νὰ παρατίθεται εἰμὴ ἓν μόνον καπόνιον, μιὰ πέρδιξ, εἷς κόνικλος. Ὀρνίθια καὶ περιστέρια ἐπετρέπετο νὰ παρατίθενται μέχρι τριῶν, κίχλαι καὶ τρυγόνια μέχρι τεσσάρων καὶ κορυδαλοὶ μέχρι δώδεκα. Εἰς δὲ τὰ δημόσια ἑστιατόρια ὁ ξενοδόχος ὑπεχρεοῦτο αὐστηρῶς νὰ μὴ παρέχῃ

εἰς τοὺς πελάτας του γεῦμα τιμῆς ἐν τῷ συνόλῳ ἀνωτέρας τοῦ ἑνὸς σκούδου. Ἀλλὰ καὶ οἱ προσκαλούμενοι εἰς ἰδιωτικὸν γεῦμα ἦσαν ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρεωμένοι ἐπὶ ποινῇ προστίμου 40 λιβρῶν νὰ καταγγέλλουν εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς παραβάτας τῆς διατάξεως. Εἰς τρόπον ὥστε ὁ εὐσυνείδητος πολίτης, ὅστις ἤθελε παρακαθίσῃ ὡς συνδαιτυμὼν εἰς φιλικὴν τράπεζαν, ὅπου εἶχον τυχὸν παρατεθῇ δύο πέρδικες, ἢ τέσαρα ὀρνίθια, ἔπρεπε «διὰ τὸ καλὸν σπολλάετη», ἀφοῦ ἤθελε φιλικῶς περιδρομιάσει, νὰ μεταβῇ κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ καταγγείλῃ τὸν ἑστιάσαντα αὐτόν! Σήμερον αἱ κυβερνήσεις, ἐννοήσασαι πόσον τυραννικὴ ἀποβαίνει ἡ ἄμεσος ἐπέμβασις εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ στομάχου περιορίζουν ἐμμέσως τὴν ποσότητα τῆς τροφῆς διὰ τῶν δασμῶν τῶν παρ᾽ αὐτῶν ἐπιβαλλομένων εἴς τε τὰ ἐγχώρια καὶ εἰς τὰ ἔξωθεν εἰσκομιζόμενα ἐδώδιμα.

Ἐν τούτοις μεθ᾽ ὅλους τοὺς περιορισμοὺς καὶ μεθ᾽ ὅλους τοὺς πολυειδεῖς κινδύνους τοὺς ὁποίους ἀπεργάζεται ἡ κατάχρησις τῆς τροφῆς, οἱ ἀδηφάγοι ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν πολυάριθμοι εἰς πάντα τόπον καὶ εἰς πάντα χρόνον, ζημίαν μὲν προξενοῦντες εἰς ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ μόνον εἰς τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς φαρμακοποιοὺς προσπορίζοντες ὠφέλειαν. Θὰ ἦτο ἀρκούντως μακρὰ καὶ ἀνιαρὰ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ὑπὸ ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων συγγραφέων μνημονευομένων πολυφάγων. Ὅθεν ἀρκοῦμαι ν᾽ ἀναφέρω ὡς παραδείγματά τινας τῶν περιφημοτέρων ἐξ αὐτῶν, τῶν ὁποίων οἱ κτηνώδεις ἆθλοι θὰ ἐθεωροῦντο αὐτόχρημα ὡς μυθώδεις, ἐὰν δὲν ἐπιστοποιοῦντο ὑπὸ ἀξιοπίστων μαρτυριῶν.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ πολυφαγία ἦτο σύνηθες ἐλάττωμα, πλείστους δ᾽ ὅσους ἀδηφάγους καὶ γαστριμάργους διαβοήτους ἀναφέρουν ὁ Ἀθήναιος καὶ ὁ Αἰλιανὸς· Καὶ ἐπειδὴ αἱ κυρίαι ἔχουν παντοῦ τὸ προνόμιον τῆς προ-

τιμήσεως, θ' ἀρχίσω τὸν κατάλογον ἀπὸ τινων τοιούτων θηλυκῶν Κυκλώπων. Ἡ ὀρχηστρὶς Ἀγλαῒς ἔτρωγε τακτικῶς εἰς τὸ γεῦμά της τρεῖς καὶ πλέον ὀκάδας κρέατος καὶ δώδεκα ἄρτους· ἔπινε δὲ δύο ὀκάδας οἴνου. Ἐκπληκτικώτερον ὅμως εἶναι τὸ φαινόμενον ἑτέρας γυναικός, τὸ ὁποῖον ὁμολογῶ ὅτι διστάζω νὰ πιστεύσω, ἂν καὶ ἀναφέρεται ὑπὸ ἱεροῦ συγγραφέως· διότι πῶς νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ ἐν λόγῳ κυρία, ἡ εἰς πόλιν τινὰ τῆς Συρίας διαμένουσα, ἔτρωγε καθ' ἑκάστην 30 (λέγω τριάκοντα) ὄρνιθας χωρὶς νά χορτάσῃ! Εὐτυχῶς ἐκ τῆς βουλιμίας της ταύτης τὴν ἐθεράπευσεν ὁ Μακεδόνιος, δώσας εἰς αὐτὴν νὰ πίῃ ὕδωρ ἡγιασμένον καὶ ἡ θεραπεία βεβαίως συνετελέσθη ἐκ θείας προνοίας, διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ παντελῆ ὄλεθρον τὰ κοτέτσια τοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄρρεν φῦλον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ φοβερωτέρους ἀκόμη ἀδηφάγους ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ὑπερτερεῖ δὲ πάντας αὐτοὺς ὁ κωμῳδὸς ἐκεῖνος ὁ λεγόμενος Φάγων—ὀνόματι καὶ πράγματι τοιοῦτος—ὅστις κατεβρόχθισέ ποτε ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Αὐρηλιανοῦ ἕνα ἀγριόχοιρον, ἓν πρόβατον, ἓν χοιρίδιον γαλαθηνόν, ἑκατὸν ἄρτους καὶ εἰκοσιτέσσαρα μέτρα οἴνου. Ἡ γαστριμαργία ἰδίως ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ρωμαίοις εἰς τοὺς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ παχυλὸς ὑλισμὸς ἐνέκρωσε πᾶσαν ἄλλην εὐγενῆ τοῦ ἀνθρώπου ὁρμήν. Πασίγνωστος εἶνε ὁ Λούκουλλος, τοῦ ὁποίου πολὺ περισσότερον γνωστὰ τυγχάνουν τὰ γαστρονομικὰ παρὰ τὰ στρατιωτικὰ κατορθώματα. Ὡς φοβερὸς γαστρίμαργος φημίζεται καὶ ὁ Ἀπίκιος, ὅστις ἀκούσας ποτὲ ὅτι παρὰ τὴν Καρχηδόνα ἠγρεύοντο καρίδες ἐξαισίου μεγέθους, ἐπεβιβάσθη εἰς τριήρη καὶ ἔπλευσαν ἐκεῖ ἀμέσως· ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἐν τῷ ἅμα ὀπίσω χωρὶς ν' ἀποβιβασθῇ, ὅτε εἶδεν ὅτι τὰ ἐπιδειχθέντα εἰς αὐτὸν ὀστρακόδερμα δὲν εἶχον τὸ

ἀναμενόμενον μέγεθος. Οὗτος ἔχων περιουσίαν κολοσσιαίαν, τὴν ὁποίαν ἐσπατάλησεν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀκολασίαν, ηὐτοκτόνησε μόλις ἔμαθεν ὅτι δὲν τοῦ ἀπέμενον εἰμὴ μόνον 500 χιλιάδες σηστερτίων, ὅσαι δὲν ἐπήρκουν διὰ τὴν δαπάνην τῆς τραπέζης ἐπὶ ἕνα μόνον μῆνα.

Ἐκ τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων μνημονεύονται ὡς ἐκτάκτως κοιλιόδουλοι ὁ Κλαύδιος, ὁ σύζυγος τῆς ἐπαισχύντου Μεσσαλίνας, ὅστις δικάζων δημοσίᾳ, καθὰ ἱστορεῖ ὁ Σουετώνιος, καὶ ὀσφρανθεὶς τὴν κνίσσαν τοῦ μαγειρείου τῶν ἱερέων τοῦ παρακειμένου ναοῦ τοῦ Ἄρεως, ἠγέρθη ἀπὸ τῆς ἕδρας του καὶ ἐπορεύθη ἀπρόσκλητος νὰ συγγευματίσῃ μετ' αὐτῶν. Ἐπίσης τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ Βιτέλλιος, ὅστις ἀπὸ τὴν κτηνώδη του λαιμαργίαν ἥρπαζε τὰ ἡμίκαυστα ἱερεῖα ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ τὰ κατεβρόχθιζεν ἐνώπιον τοῦ πλήθους. Ὑστερώτερον δὲ ἀναφέρεται Μαξιμῖνος ὁ Θρᾷξ, βάρβαρος καὶ θηριώδης στρατιώτης, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ οἰκτραὶ περιστάσεις τοῦ καταρρέοντος Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἐπέτρεψαν ν' ἁρπάσῃ καὶ νὰ περιβληθῇ τὸ αὐτοκρατορικὸν διάδημα. Οὗτος, ὁ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀποκαλούμενος Κύκλωψ καὶ Βούσιρις, ἦτο πελώριος τὸ σῶμα, ἀνάστημα ἔχων ὀκτὼ ποδῶν· ἦσαν δὲ τὰ μέλη του τόσον εὐτραφῆ, ὥστε τὸ ψέλλιον τῆς συζύγου του ἠδύνατο νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ ὡς δακτυλίδιον, τόσον δὲ ῥωμαλέος, ὥστε κατεπόνει ἑπτὰ παλαιστὰς ἀλληλοδιαδόχως, ἐφόνευε δὲ ἵππον διὰ τῆς πυγμῆς. Τὸ συνηθέστερον καὶ ἁπλούστερον γεῦμα τοῦ τέρατος τούτου συνίστατο εἰς δώδεκα λίτρας κρέατος καὶ ἕνα ἀσκὸν οἴνου. Ἕτερος δὲ αὐτοκράτωρ, ὁ Κλαύδιος Ἀλβῖνος, κατεβρόχθισεν ἡμέραν τινὰ εἰς τὸ πρόγευμά του πεντακόσια σῦκα, ἑκατὸν ροδάκινα, δέκα πεπόνια, ἑκατὸν συκοφάγους, τέσσαρας δωδεκάδας ὀστρείδια καὶ ἀρκετὴν ποσότητα σταφυλῶν. Ἄδηλον ἂν μετὰ τὸ τοιοῦτο πρόγευμα εὑρέθη κανεὶς ἐκ τῶν αὐλικῶν του νὰ

τοῦ ἀποτείνῃ τὴν γνωστὴν ἀθηναϊκὴν φράσιν: «Πῶς δὲν μοὖσκασες;».

Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἡγεμόνων πολυφάγοι ἦσαν οἱ πρίγκηπες τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Βουρβώνων ἐν γένει. Ἡ Παλατινὴ πριγκήπισσα διηγεῖται εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά της ὅτι, εἶδε πολλάκις τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΔ' τρώγοντα τέσσαρα πινάκια πλήρη σούπας διαφόρων εἰδῶν, ἕνα φασιανὸν ὁλοκληρον, μίαν πέρδικα, μίαν μεγάλην λοπάδα σαλάτας, δύο τεράστια τεμάχια χοιρομηρίου, ἓν τεμάχιον προβείου κρέατος, ἓν πινάκιον γλυκίσματος, ὀπωρικὰ πολλὰ καὶ τελευταῖον αὐγὰ βραστά! Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ Μεγαλειότης του ἐπληρωνεν ἀκριβὰ τὴν πολυφαγίαν του, ὑφισταμένη συχνάκις κοιλιακὰς ἐνοχλήσεις καὶ δυσπεψίας καὶ ὑποβαλλόμενος ἐξ ἀνάγκης ὡς ὁ κοινότατος τῶν θνητῶν εἰς ὀχληρὰ θεραπευτικὰ μέσα. Τὸ δυστύχημα ἦτο οἰκογενειακόν, ὡς φαίνεται, διότι καὶ εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ, τὸν Λουδοβῖκον ΙΓ' ὁ ἰατρός του Μπουβὰρ ἐχορήγησεν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους 215 καθάρσια, προβὰς καὶ εἰς ἰσάριθμα καθαρτικὰ μέσα καὶ εἰς 40 προσέτι ἀφαιμάξεις, συμφώνως πρὸς τὴν θεραπευτικὴν μέθοδον τῶν χρόνων ἐκείνων'

Τὰ ρωμαϊκὰ γεύματα, καὶ ἰδίως τὰ τῶν διεφθαρμένων αὐτοκρατόρων, διεκρίνοντο ὄχι μόνον διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀφθονίαν καί τὴν ποικιλίαν τῶν ἐδεσμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παράδοξον αὐτῶν σύστασιν καὶ τὴν μανιώδη ἐπίδειξιν τροφῶν ἀλλοκότων καὶ ἐξεζητημένων, αἵτινες δι' ἁδροτάτης δαπάνης ἐκομίζοντο ἀπὸ χωρῶν ἀπωτάτων. Οὕτως εἰς γεῦμα παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ Λουκίου Βιτελλίου εἰς τὸν προρρηθέντα ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ αὐτοκράτορα Αὖλον Βιτέλλιον, ἐκομίσθησαν εἰς τὴν τράπεζαν παντοιοτρόπως μαγειρευμένοι δύο χιλιάδες ἰχθύες καὶ ἑπτὰ χιλιάδες πτηνά, σπάνια πάντα καὶ βαρύτιμα. Εἰς ἕτερον δὲ γεῦμα τοῦ αὐ-

τοῦ ἀκορέστου λαιμάργου παρετέθησαν σὺν τοῖς ἄλλοις ἥπατα φασιανοῦ, γλῶσσαι σκάρων, γλῶσσαι ἀηδόνων, ἐγκέφαλοι ταῶν καὶ ψιττακῶν καὶ ἐντόσθια μυρραινῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἰχθύες ἐθεωροῦντο κατ᾽ ἐξοχὴν εὔγευστον ἔδεσμα καὶ ἐτρέφοντο ἐπιμελῶς εἰς ἰχθυοτροφεῖα, ὁ δὲ πατρίκιος Βάδιος Πολλίων ἔρριπεν εἰς τὰς μυραίνας του διὰ νὰ τὰς παχύνῃ τοὺς ἀτυχεῖς δούλους του, ὅσοι πταίσαντες ἐθεωροῦντο ἄξιοι θανάτου.

᾽Αλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατόπιν αἰῶνας ἡ μανιώδης καὶ δαπανηρὰ πολυφαγία ἐπρώτευεν εἰς τὰς ἀσχολίας τοῦ βίου καὶ μάλιστα εἰς τοὺς οἴκους τῶν εὐγενῶν, ἔνθα συνεκενροῦντο τότε πᾶσα ἰσχὺς καὶ πᾶς πλοῦτος. Τὰ γεύματα μάλιστα τὰ παρατιθέμενα εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἦσαν φαντασιωδῶς δαψιλῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ.Χάριν περιεργείας ἀντιγράφω ἐκ παλαιοῦ χρονικοῦ τὸ menu τοῦ γεύματους τοῦ παρατεθέντος ἐν ἔτει 1543 κατὰ τοὺς γάμους τοῦ εὐγενοῦς Γεωργίου Ριβωπιὲρ μετὰ τῆς ᾽Ελισσάβετ Χιφερενστάϊν. Τὰ παρατεθέντα ἐδέσματα, διαιρούμενα εἰς σειρὰςἦσαντὰ ἑξῆς: ***Α΄ σειρά***, πλακοῦς περιέχων τρεῖς πέρδικας ζωντανάς, ἐρίφιον παρασκευασμένον μὲ κορνιθιακὴν σταφίδα, σοῦπα μὲ αὐγὰ, κεφαλὴ μεγάλου ἰχθύος (τοῦ κοινῶς λεγομένου λούτσου), φέρουσα εἰς τὸ στόμα κρίνον λευκὸν ὡς σύμβολον τῆςἁγνότητος τῆς νύμφης, ἕτερος ἰχθὺς παρασκευασμένος μὲ λαρδίον, βόειον κρέας μὲ ραδίκια, τοῦρτα φέρουσα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὰς εἰκόνας τῶν πρωτοπλάστων ᾽Αδὰμ καὶ Εὔας, ἐνδεδυμένον κατὰ τὸν τότε συρμὸν τῶν εὐπατριδῶν, πλακοῦς μὲ ὀρνίθια καὶ ψητὰ καπόνια. ***῾Η δευτέρα σειρὰ*** ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς πύργου, ὁπόθεν ἔρρεε λευκὸς οἶνος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔπλεον ἰχθύδια, ἐκ κεφαλῆς χοίρου ἐπιχρυσωμένης, ἐξ ἰχθύος τρώκτου, μαγειρευμένου μετ᾽ ἐμβάμματος, ἐξ ἑνὸς ὁλοκλήρου προβάτου, ἐκ πλακοῦντος θερμοῦ μὲ λαρδίον, ἐξ ἰχθύος σολωμοῦ κρύου καὶ ἐκ σουκρούτ. ᾽Ηκολού-

θυαν δὲ ἄλλαι **τρεῖς σειραὶ** μὲ ἀνάλογον ποσότητα καὶ ποικιλίαι φαγητῶν ἐκ τῶν ὁποίων πάντων, κατὰ κανόνα, ὤφειλον νὰ γευθοῦν οἱ δύο νεόνυφοι, πρᾶγμα τὸ ποῖον ἀπετέλει τὴν πρώτην βάσανον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου !

Ὄχι μὲ τὸν στόμαχον κενόν, ἀλλὰ μὲ βάραθρον αὐτόχρημα ἔπρεπε νὰ εἶνε ἐφωδιασμένος ὁ δαιτυμὼν ὁ προσκαλούμενος εἰς τὰ τερατώδη ταῦτα ὄργια τῆς γαστριμαργίας. Τὸ φαγοπότιον παρετείνετο ἐπὶ ὥρας, καὶ κάποτε ἐπὶ ἡμέρας, διεξήγετο δὲ ἄνευ τῶν σημερινῶν λεπτῶν διατυπώσεων τῆς ἁβρᾶς ἐθιμοταξίας. Ὁ ἄρτος, ἐπὶ παραδείγματι, δὲν ἦτο ὁ σημερινὸς ἐν χρήσει λευκὸς καὶ ἐλαφρός, ἀλλὰ συνίστατο εἰς μαύρην βαρεῖαν καὶ κακοψημένην ζύμην, ἐκόπτετο δὲ εἰς χονδρὰς στρογγύλας φέτας, ἐφ᾽ ὧν ἐπετίθεντο τὰ τεμάχια τῶν στερεῶν φαγητῶν. Τὰ πινάκια δὲν ἀντικαθίσταντο με᾽ ἑκάστην παράθεσιν, διότι ἦσαν σπάνια, τὰ δὲ ποτήρια συνήθως ἀνεπλήρου τὸ κέρας, τὸ ὁποῖον διαρκῶς πληρούμενον περιεφέρετο ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα. Τὸ δὲ σπουδαιότερον, ὅλοι ἔτρωγον μὲ τοὺς δακτύλους τῆς χειρός, οἱ ὁποῖοι ἐπλύνοντο πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἑστίασιν δι᾽ὕδατος,δι᾽ ἢ διὰ οἴνου.Ἡ χρῆσις τῶν πηρουνίων ἐγενικεύθη πολὺ βραδύτερον. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος Ε′ εἶχε μόνον ἓν νέα πηρούνια διὰ τὴν βασιλικήν του τράπεζαν, ἀκόμη δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἑρρίκου τοῦ Γ′,περὶ τὰ τέλη δηλαδὴ τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος αἱ κατὰ τῆς Αὐλῆς κυκλοφοροῦσαι σάτυραι περιεῖχον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν μομφὴν ὅτι οἱ εὐνοούμενοι τοῦ βασιλέως, οἱ περίφημοι midnons, διητῶντο τόσον μαλθακῶς, ὥστε μετεχειρίζοντο καὶ πηρούνια εἰς τὸ γεῦμά των ! Ἡ δὲ σαλάτα κατ᾽ ἀπαράβατον κανόνα ἀνακατεύετο εἰς τὴν τράπεζαν διὰ τῶν ἁβρῶν δακτύλων τῶν παρισταμένων δεσποινῶν.

Ἐκ τῶν μὴ εὐγενῶν καὶ ἐπισήμων ἀδηφάγων θὰ παραθέσω δυὸ μόνα παραδείγματα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κε-

φαλαίου. Φαινόμενον ἐκτάκτου πολυφαγίας ὑπῆρξεν ἄνθρωπός τις ζήσας ἐν Σαξωνίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὅστις, κατ' ἀξιοπίστους μαρτυρίας, ἔτρωγεν ἕν πρόβατον ὁλόκληρον, ἢ ἕνα μόσχον, ἢ ἕνα χοῖρον, ὡς ὀπωρικὰ δὲ δύο καλάθια κεράσια μὲ τὰ κουκούτσια των! Ἀλλὰ τὰ κουκούτσια ἦσαν μηδαμινὸν πρᾶγμα ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀντικειμένων ὅσα ἠνείχετο ὁ ἐξαιρετικὸς αὐτοῦ στόμαχος· Διότι κατεβρόχθιζεν ὄχι μόνον ποντικοὺς καὶ πτηνὰ καὶ παντοῖα ἀκάθαρτα ζωντανὰ ζῷα, ἀλλὰ καὶ διάφορα ἀντικείμενα σκληρὰ καὶ μὴ φαγώσιμα. Κἄποτε προκληθεὶς ἔθραυσεν εἰς τεμάχια καὶ κατέπιεν ὁλόκληρον γραφεῖον σκεπασμένον μὲ σιδηρᾶ ἐλάσματα, μαζὶ μὲ ὅλα τὰ ἐπ' αὐτοῦ μελανοδοχεῖα, ἀμμοδοχεῖα, γραφίδας καὶ λοιπὰ ἐξαρτύματα. Τὸ παράδοξον τοῦτο γεγονὸς ἐπιστοποιήθη ὑπὸ ἑπτὰ μαρτύρων ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν τῆς γενεθλίου του πόλεως. Ὁ ἀλλόκοτος οὗτος ἄνθρωπος ἔζησε μέχρις ἡλικίας ἑξήκοντα ἐτῶν, γενομένης δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του νεκροψίας, εὑρέθη ὁ στόμαχός του περιέχων συλλογὴν ὁλόκληρον σιδηρῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, καταποθέντων κατὰ καιροὺς πάρ' αὐτοῦ. Περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου συνεγράφη καὶ ἐξεδόθη ἐπιστημονικὴ μελέτη.

Στόμαχον ὡσαύτως θαυμασίας ἀντοχῆς, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν συνήθη τροφὴν μόνον, ἐφημίζετο ὅτι εἶχε κἄποιος γάλλος στρατιώτης. Λόγου δὲ γενομένου ποτὲ περὶ αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ συνταγματός του, ὁ λοχαγός του ἰσχυρίσθη ὅτι ἠδύνατο νὰ φάγῃ ὁλόκληρον μόσχον. Τὸ πρᾶγμα ἐφάνη ἀπίστευτον εἰς τοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς, οἵτινες ἐστοιχημάτισαν. Ὁ στρατιώτης προσεκλήθη νὰ φάγῃ ἐνώπιόν των τὸ μοσχάρι, τὸ ὁποῖον εἶχε διαμελισθῆ καὶ μαγειρευθῆ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἤρχισε δὲ νὰ τρώγῃ μὲ ἀρκετὴν ὄρεξιν τὰ κομιζόμενα φαγητά. Εἶχε δὲ ἤδη καταβροχθίσει τὰ τρία τέταρτα τοῦ γεύματος, ὅτε ἐκδηλῶν

κἄποιαν ἀνησυχίαν ἐπροσεκάλεσε τὸν λοχαγόν του καὶ τοῦ εἶπεν ἰδιαιτέρως:

—Διατάξατε νὰ φέρουν τὸ μοσχάρι, διότι ἔφαγα ἀρκετὰ καὶ φοβοῦμαι μήπως δὲν τὰ καταφέρω.

Ὁ ἀθεόφοβος ἐπερίμενε νὰ τοῦ φέρουν καὶ νὰ τοῦ παραθέσουν εἰς τα τράπεζαν τὸ μοσχάρι ὁλόκληρον ἀκέραιον, τὰ δὲ ἕως τότε φαγωθέντα παρ᾽ αὐτοῦ ἐθεώρει ὡς ἁπλᾶ ὀρεκτικά!

Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τὴν τοιαύτην δήλωσιν οἱ δυσπιστοῦντες ὡμολόγησαν τὴν ἧττάν των.

* *
*

Πρὸς ἐξάντλησιν τοῦ θέματος καὶ διὰ τὴν ἁρμονίαν τοῦ συνόλου ἔπρεπε τώρα νὰ θίξω καὶ τὸ ζήτημα τῆς νηστείας. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως παρατεινόμενον ὑπερμέτρως τὸ παρὸν ἀνάγνωσμα ἀποβῇ δυσπεπτότερον ὅλων τῶν φαγητῶν ὅσα προανέφερα.

Ὅθεν ἀρκοῦμαι νὰ εἴπω ἐν ἐπιλόγῳ ὅτι, ὅπως ὑπῆρξαν οἱ φοβεροὶ πολυφάγοι εἰς τὸν κόσμον, οὕτως ὑπῆρξαν ἀντιθέτως καὶ πολλοὶ οἱ διαγαγόντες τὸν βίον ἐν ἐκτάκτῳ λιτότητι. Πάμπολλοι ἦσαν, ἐπιφανεῖς τε καὶ μή, οἱ δαμάσαντες τὸ θηρίον τοῦ στομάχου καὶ ὑποβαλόντες αὐτὸ εἰς στερήσεις καὶ δοκιμασίας ἑκουσίας, εἴτε ἐκ φυσικῆς ἐγκρατείας, εἴτε ἐκ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. Τοὺς αὐστηροὺς κανόνας τῆς νηστείας, θεσπισθέντας ἰδίως ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἐτήρησαν καὶ τηροῦν πλεῖστοι ὅσοι εἰς τὴν οἰκουμένην· ἀλλ᾽ ὑπὲρ πάντας διεκρίθησαν οἱ ἀσκηταὶ τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων, οἵτινες ἐγκαταλείψαντες τὰ ἐγκόσμια ἐπεδόθησαν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, διαιτώμενοι εἰς τόπους ἐρήμους καὶ ἀβάτους, ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι διὰ τῶν ταλαιπωριῶν τοῦ σώματος θὰ ἐξησφά-

λιζον τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Αἱ σκληραγωγίαι εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθησαν καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις αὐτῶν εἰς τὴν στέρησιν χάριν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ ὑπερβαίνουν τῇ ἀληθείᾳ πάντα ἀνθρώπινον ἡρωϊσμόν. Ὑπεράνθρωποι ἰδίως ὑπῆρξαν οἱ ἀγῶνες τῶν πρώτων ἀσκητῶν περὶ τὴν καταπολέμησιν τῆς σαρκὸς διὰ τῶν στερήσεων τῆς τροφῆς. Αἱ **ἀγάπαι** τῶν Χριστιανῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων καὶ τὰ φιδίτια τῶν Σπαρτιατῶν ἦσαν εὐωχίαι Σαρδαναπάλου καὶ Βαλτάσαρ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δίαιταν τῶν ἀσκητῶν τῆς Θηβαΐδος καὶ ἄλλων ἐρήμων, οἵα περιγράφεται εἰς τοὺς βίους τῶν ἁγίων. Συνιστῶ ἰδίως εἰς τοὺς φιλοθρήσκους τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ συναξαρίου τοῦ ὁσίου Παύλου τοῦ Ἁπλοῦ, οὗ ἡ μνήμη πανηγυρίζεται τὴν 7 Μαρτίου, συμμονάσαντος ἐν τῇ αὐτῇ σκήτῃ μετὰ τοῦ κορυφαίου τῶν μοναστῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου. Θὰ ἴδουν ἐξ αὐτοῦ εἰς ποίας δοκιμασίας, εἰς ποῖα κολαστήρια Ταντάλου ὑπέβαλε τὸν νεόφυτον ὁ ἐν τῷ ἀσκητικῷ βίῳ διαλάμψας ὅσιος, διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν ζῆλον καὶ τὴν καρτερίαν του, καὶ πῶς ἄφινεν αὐτὸν ἐπὶ ἑπτὰ ὅλας ἡμέρας νῆστιν καὶ κατόπιν τοῦ ἔδιδε πρὸς βρῶσιν ἐλάχιστον τεμάχιον ἄρτου, ἐκ τοῦ ὁποίου μικρὰν μόνον μερίδα τοῦ ἐπέτρεπε νὰ γευθῇ (1).

---

1). Ἰδοὺ χάριν περιεργείας μία περικοπὴ τοῦ βίου του ἐκ τοῦ Συναξαρίου : «Ὕστερον δὲ ἀπὸ μίαν ἑβδομάδα, ἀφοῦ κατεξηράνθη ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου, ἐξῆλθεν ὁ Ἀντώνιος ἀπὸ τὸ σπήλαιον καὶ βρέξας θαλλία τῶν φοινίκων λέγει εἰς τὸν Παῦλον : Λάβε ταῦτα καὶ πλέξε σειράν, καθὼς βλέπεις με πλέκοντα». Ἔπλεξε λοιπὸν ὁ Παῦλος ἕως δεκαπέντε ὀργυιὰς μὲ πολὺν κόπον. Τότε λέγει ὁ Ἀντώνιος : «Κακὰ ἔπλεξες τὴν σειράν· χάλασε λοιπὸν αὐτὴν καὶ πλέξε την πάλιν ἐξ ἀρχῆς». Ἦτο δὲ ὁ Παῦλος νηστικὸς ἡμέρας ἑπτά. Ταῦτα δὲ ἔκαμνεν ὁ Ἀντώσιος, ἵνα στενοχωρηθῇ ὁ Παῦλος καὶ ἀναχωρήσῃ· ἀλλ' ὁ Παῦλος μὲ μακροθυμίαν ὁμοῦ καὶ σπουδὴν ἐχάλασε τὴν σειρὰν καὶ ἔπλεξε πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀγογγύστως μετὰ μεγάλης προθυ-

Σήμερον ἀμφιβάλλω ἂ ἡ τοιαύτη δίαιτα ἐξακολουθεῖ νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τὰς σκήτας καὶ τὰ κοινόβια, καὶ ἂν θὰ ἔστεργον τὴν αὐστηρότητά της αἱ ὅσιαι γαστέρες τῶν σεβασμίων πατέρων τῶν εἰς τὰς διαφόρους εὐαγεῖς μονάς, ἐν Πεντέλῃ καὶ ἀλλαχοῦ μοναζόντων, Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἐπεκράτησεν εἰς τὸν κόσμον ἡ γνώμη ὅτι ἡ ἐξιλέωσις τοῦ θείου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἄλλων μεθόδων, ἰσχύει δὲ τὸ δόγμα τοῦ Ταρτούφου.

Il est avec le ciel des accommodements.

Οἱ αὐστηροὶ κανόνες τῆς νηστείας ἀπὸ χρόνου ἤδη μακροῦ περιέπεσον εἰς ἀχρηστίαν, πρῶτοι δὲ αὐτῶν παραβάται ἦσαν ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, οἱ ὁποῖοι ἐκ τοῦ σχήματός των εἶχον καθῆκον νὰ δίδουν εἰς τοὺς ἄλλους τὸ παράδει-

---

μίας. Τοῦτο βλέπων ὁ Ἀντώνιος ἐξεπλάγη καὶ συμπονέσας αὐτόν, ὅτε ἐβασίλευσεν ὁ ἥλιος, λέγει εἰς τὸν Παῦλον: «Θέλεις νὰ φάγωμεν ὀλίγον ψωμίον;» Ὁ Παῦλος ἀπεκρίθη: Καθὼς σᾶς φαίνεται ποίησον». Οὗτος δὲ ὁ λόγος περισσότερον ἐμάλαξε τὴν καρδίαν τοῦ Ἀντωνίου.

«Ἑτοιμάσας λοιπὸν τράπεζαν ἔβαλεν εἰς αὐτὴν τέσσαρα κομμάτια ψωμία ἀπὸ τεσσαράκοντα ὀκτὼ δράμια ἕκαστον· καὶ τὸ μὲν ἓν κομμάτιον ἔβρεξε δι' ἑαυτόν, τὰ δὲ τρία διὰ τὸν Παῦλον. Καὶ οὕτως ἤρχισεν ὁ Ἀντώνιος νὰ εἴπῃ ἕνα ψαλμόν, διὰ νὰ δοκιμάσῃ δὲ καὶ εἰς αὐτὸ τὸν Παῦλον, ἔψαλε δύο φορὰς τὸν αὐτὸν ψαλμόν. ὁ δὲ Παῦλος προσηύχετο προθυμότερον ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον. Τότε ὁ Ἀντώνιος λέγει πρὸς τὸν Παῦλον: «Κάθισε εἰς τὴν τράπεζαν καὶ μὴ τρώγῃς, ἀλλὰ βλέπε καὶ πρόσεχε εἰς τὰ παρατεθειμένα». Ἐπειδὴ δὲ ὁ Παῦλος μὲ προθυμίαν ἐποίησε τὸ προσταχθέν, λέγει πάλιν πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος: «Σηκώθητι ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ προσεύχου καὶ ἔπειτα κοιμήθητι». Ὁ δὲ Παῦλος χωρὶς νὰ φάγῃ ὁλοτελῶς ψωμίον, ἔκαμεν ὡς προσετάχθη καὶ ὕπνωσε, κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον ἐσηκώθη ὁ Ἀντώνιος εἰς προσευχήν, ἐσήκωσε δὲ καὶ τὸν Παῦλον καὶ παρέτεινε τὴν προσευχὴν ἕως τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς ἡμέρας». (Ὅρα Συναξαριστήν, ζ' Μαρτίου).

γμα τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς λιτότητος. Ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν ἀμείλικτον κατήγορον τῆς καλογηρικῆς γαστριμαργίας, τὸν Θεόδωρον τὸν Πρόδρομον τὸν ἐπιλεγόμενον Πτωχοπρόδρομον, ἡ δίαιτα τῶν σεβασμίων προϊσταμένων τῶν μονῶν τοῦ Βυζαντίου ἦτο πᾶν ἄλλο ἢ ἀσκητική, ἡ δὲ παρ' αὐτοῦ γενομένη ἀπαρίθμησις τῶν λιπαρῶν καὶ εὐχύμων βρωμάτων, τῶν παρατιθεμένων εἰς τὴν ἰδιαιτέραν τράπεζαν τοῦ ἡγουμένου τῶν Φιλοθεϊτῶν θὰ ἐτύγχανε τῆς πλήρους ἐπιδοκιμασίας τῶν περιφήμων γαστριμάργων τῆς ἀρχαιότητος :

«Πρῶτον διαβαίνει τὸ ἔγζεστον ψησσόπουλον τουρδᾶτον
καὶ δεύτερον ἀκρόβραστον μαζὶ μὲ ὠβελισμένον,
καὶ τρίτον ὀξυνόγγλυκος κροκάτη μαγειρεία,
ἔχουσα στάχος, σύσγουδον, καρυόφυλλον, τριψίδιν,
ἀμανιτάριν, ὄξος τε καὶ μέλι ἐκ τ' ἀκάπνιν.
Καὶ μέσα κεῖται κόκκινος μεγάλη φιλομήλα,
καὶ κέφαλος τρισπίθαμος, αὐγᾶτος, ἐκ τὸ Ῥήγιν
καὶ συναγρίδα πεπανή· (ὢ Θεέ μου μαγειρεία !...)
καὶ τέταρτον ὀπτούτζικον, καὶ ἀπέκει τὰ τηγάνου,
κομμάτια, συακοκόμματα, τριγλία μουστακᾶτα,
καὶ διπλοτήγανον παχὺν μεγάλες ἀθερίνες,
καὶ κιθαργὸς ὀπτούτζικος, ἀκέραιος μὲ τὸ γάρος,
τὸ καρναβάδιν ἄνωθεν ὡς κάτω πεπασμένος.
Καὶ πάλιν ἀπολάκτισμα μεγάλου λαβρακίου...
Μετὰ δὲ τὴν παράθεσιν ὧν εἴρηκα βρωμάτων,
εἰσῆλθεν ὢ τοῦ θαύματος, καὶ τὸ μονοκυθρίτζιν,
ὑπεραθνίζον ὀλιγὸν καὶ πέμπον εὐωδίαν.
Ὅμως, εἰ βούλει, μάνθανε καὶ τὰ τοῦ μονοκύθρου·
Κραμβὶν καρδίας δώδεκα χονδρὰς καὶ χιονάτας.
καὶ ξιφιοτράχηλον παστόν, κυπρίνου ἀπαξιμάδιν,
γλαύκους χλωροὺς κἂν εἴκοσι, ἀπάκιν βερζιτίκιν,

αὐγὰ κἂν δεκατέσσαρα καὶ κρητικὸν τυρίτζιν,
ἀθότυρα κἂν τέσσαρα καὶ βλάχικον ὀλίγον,
καὶ λίτραν μίαν ἔλαιον, πιπέριν φοῦκταν μίαν,
σκόρδα κεφάλια δώδεκα καὶ τσίρους δεκαπέντε,
ἀπαλαριὰ μουχρούτινος, γλυκὸν κρασὶν ἐπάνω».

Ὑπενθυμίζω ὅτι πειράματα νηστείας τελείας καὶ παρατεταμένης, ἀποχὴ δηλαδὴ πληρεστάτης ἀπὸ πάσης τροφῆς, ἔλαβον χώραν χάριν σκοπῶν ἐπιστημονικῶν καὶ βιολογικῶν πολλὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Διάσημος κατέστη ὁ Ἀμερικανὸς δόκτωρ Τάννερ νηστεύσας ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλας ἡμέρας, τὸ παράδειγμά του δ' ἐμιμήθησαν καὶ ὁ Ἰταλὸς Σούτση καὶ ἄλλοι, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἐπλήρωσαν καὶ μὲ τὴν ζωήν των τὸ τόλμημα. Ἀλλὰ τἀποτελέσματα δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς προσδοκίας καὶ ἡ ἰδέα τῆς καταργήσεως τῆς τροφῆς διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἢ τοὐλάχιστον τοῦ περιορισμοῦ αὐτῆς εἰς τὸ ἐλάχιστον ὅριον τῆς ποσότητος, θεωρεῖται ἀκόμη ὡς χίμαιρα, εὐκταῖον δέ εἶνε νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ εἰσέτι τὸ ὄνειρον ἀπραγματοποίητον. Διότι ἐπὶ τέλους τὸ φαγητὸν ἐν μέτρῳ θεμιτῷ, ὡς ὡρίσθη ὑπὸ τῆς φύσεως, εἶνε μία ἀπόλαυσις τῆς ὁποίας δὲν βλέπω διατί πρέπει νὰ στερηθῶμεν, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ κατάργησις τῆς ἕξεως θὰ ἐπέφερε τρομακτικὴν ἀναστάτωσιν εἰς τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς.

Τῷ ὄντι δὲ ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὁποῖαι καὶ ὁπόσαι μεταβολαὶ θὰ ἐπήρχοντο εἰς τὰς συνηθείας, εἰς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, εἰς τὰς παντοίας σχέσεις τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς καταργήσεως τῆς τροφῆς, δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς παράδοξον τὴν ἀφελῆ ἀναφώνησιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἄλλοτε ἀνέφερα, τοῦ ξενοδόχου ἐκείνου, ὅστις ἀκούσας ποτὲ τὴν φήμην ὅτι ἡ ἐφεύρεσις μεθόδου πρὸς κατάργησιν τοῦ φα-

γητοῦ ἦτο γεγονὸς τετελεσμένον, ἀνέκραξε περιλύπως καὶ μετ᾽ ἀνησυχίας:

— Καὶ τότε πῶς θὰ κερδίζω ἐγὼ τὸ ψωμί μου;

Καὶ τώρα διὰ νὰ εἶμαι ἐν τάξει ἀπέναντί σας, ὕστερα ἀπὸ τὴν πλουσίαν καὶ ποικιλωτάτην πανδαισίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβα τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παραθέσω, συναρμολογήσας αὐτὴν ἀπὸ πάσης χώρας καὶ ἀπὸ πάσης ἐποχῆς, δὲν μοῦ μένει ἄλλο παρὰ νὰ σᾶς εὐχηθῶ «Καλὴν ὄρεξιν».

ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΡΑΤΑ

Εἶνε πολὺς καιρὸς ἀφότου ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ ἐκφράσω δημοσίᾳ τὴν γνώμην ὅτι ὁ Δεκάλογος τοῦ Μωϋσέως, ἐφ' οὗ ἐρείδεται κατὰ πολὺ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ χριστιανισμοῦ χρῄζει ἀναθεωρήσεως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ κραταιὸς καὶ αὐστηρὸς Ἰεχωβὰ ηὐδόκησε νὰ διατυπώσῃ εἰς λιθίνας πλάκας-διδάσκων ἐν ταὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν τέχνην τῆς λιθογραφίας - τὰ θελήματα αὐτοῦ, ἅτινα ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἐντολῶν παρεδόθησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ὁδηγίαν καὶ συμμόρφωσιν αὐτῶν, ὁ κόσμος ἤλλαξεν ἐπαισθητῶς. Μετεβλήθησαν ἔκτοτε ὄχι μόνον τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ αἱ ἰδέαι καὶ οἱ νόμοι τῶν κοινωνιῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ αὐτὸς ἴσως ὁ σωματικός του ὀργανισμός.

Ὁ Δεκάλογος εἶνε εἶδός τι Συντάγματος περιέχοντος ἀπαγορευτικὰς διατάξεις. Ἀλλὰ τὰ Συντάγματα δὲν ἀντιπροσωπεύουν ἀρχὰς ἀϊδίους καὶ ἀναλλοιώτους. Εἶνε ἀπόρροια δογμάτων ἰσχυόντων ἐπὶ χρόνον τινά, ἀλλ' ὑποκειμένων εἰς μεταβολήν, ὥστε νὰ περιπίπτουν μετὰ καιρὸν εἰς ἀντίφασιν καὶ σύγκρουσιν πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους ὅρους τοῦ βίου καὶ τὰς ἐπικρατούσας βραδύτερον γνώμας. Ἐλέχθη διὰ τὰ νομοθετικὰ σώματα τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὴν πλειοψηφίαν τοῦ δημοσίου φρονήματος μόνον κατὰ πλάσμα καὶ μόνον ἐπὶ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον βραχύ. Τὸ φρό-

νημα λαοῦ τινος δὲν εἶνε σταθερόν, ἑπομένως ἡ ἐξ αὐτοῦ πηγάζουσα κοινοβουλευτικὴ ἀντιπροσωπεία ἀνταποκρίνεται εἰς δεδομένην τινὰ φάσιν τῆς κοινῆς γνώμης παρελθοῦσαν, σπανιώτατα δὲ ὑφισταμένην καὶ κατόπιν ἀναλλοιώτως. Παρομοιώθη μάλιστα κατὰ τοῦτο ἡ Βουλὴ πρὸς φωτογραφίαν ἱππέως ἐλαύνοντος ἀπὸ ῥυτῆρος, ὅστις εἰς μὲν τὴν εἰκόνα εἶνε ἀκίνητος, ἐνῷ εἰς τὴν πραγματικότητα ἐξακολουθεῖ νὰ τρέχῃ. Ἐὰν λοιπὸν περὶ τοῦ κύρους τῶν Βουλῶν, ὧν ὁ βίος ἔχει τὴν διάρκειαν πολλάκις τῶν παιδικῶν ἀθυρμάτων, ὑπάρχουν τοιαῦται ἀμφιβολίαι, πόσον μᾶλλον ἀμφισβητούμενον εἶνε τὸ κῦρος τῶν Συνταγμάτων, τὰ ὁποῖα τὴν αὐτὴν ἔχοντα ἀσταθῆ καπαγωγὴν καὶ τὴν αὐτὴν εὐμετάβλητον σύστασιν, προορίζονται εἰς βίον πολυχρόνιον καὶ ἀξιοῦν νὰ διέπουν τὰς τύχας πολλῶν ἀλλεπαλήλων γενεῶν; Θεωρούμενα ὡς ἱερὰ παλλάδια, περιτυλίσσονται οἱονεὶ μὲ σάβανα, διὰ διατάξεων αὐθαιρέτως ἀποκλειουσῶν πᾶσαν αὐτῶν ἀναψηλάφησιν καὶ κατατίθενται εἰς λάρνακας καὶ εἰς κρύπτας, σεβάσμια μορμολύκεια, διαφυλάσσοντα τάχα ἐκεῖθεν τὸν ῥυθμὸν τοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν λαῶν. Πράγματι ὅμως ἐκεῖ μέσα εἰς τὸ σκότος, ἀμέτοχοι τοῦ φωτὸς καὶ τῆς τύρβης τῆς ζωῆς, τῆς ζωῆς τῆς διαρκῶς ἀλλοιουμένης καὶ μεταβαλλομμένης διὰ τοῦ ρου τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων, περιπίπτουν βαθμηδὸν εἰς λήθην καὶ ἀχρηστίαν νεκρὰ ὡς αἱ βασιλικαὶ μούμιαι τῶν πυραμίδων, αἱ κοιμώμεναι εἰς τοὺς κευθμῶνάς των μαζὺ μὲ τὰ ράκη τῆς ἁλουργίδος καὶ τὴν κόνιν τοῦ σκήπτρου των. Πολλαὶ διατάξεις, τὰς ὁποίας ἡ ἀλαζὼν καὶ ἀπρονόητος σοφία τῶν κατασκευαστῶν τῶν συνταγματικῶν χαρτῶν θεσπίζει εἰς βάρος τῶν μεταγενεστέρων, καταντοῦν μετὰ καιρὸν ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα καὶ πραττόμενα, καὶ παραμελοῦνται, καὶ παραβιάζονται γενικῶς καὶ ἀνενδοιάστως. Οὕτω δὲ βαθμηδὸν τὰ

Συντάγματα φθειρόμεεα εἰς τὰ θεμελιώδη αὐτῶν συστατικά, ἐξαρθροῦνται καὶ καταρρέουν· γνωρίζω δέ, καὶ γνωρίζετε καὶ ὑμεῖς, κἄποιον Σύνταγμα κἄποιου Κράτους, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τῆς τοιαύτης φθορᾶς καὶ ἕνεκα τῆς θρησκευτικῆς ἀποχῆς ἀπὸ πάσης αὐτοῦ ἐπισκευῆς, κατήντησεν ἐν σχετικῶς νεαρᾷ εἰσέτι ἡλικίᾳ ἐρείπιον, περισσότερον σαθρὸν ἀπὸ τὰ σεπτὰ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, τὰ ὁποῖα ἀντικρύζει.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Δεκάλογος, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι φέρει καὶ αὐτὸς χαρακτῆρα Συντάγματος, εἶνε ἔργον ὄχι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεϊκόν, καὶ ἑπομένως ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς ἀπηλλαγμένον τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας καὶ της ἐπιπολαιότης. Ἀλλ' ἴσως τὸ ἔργον, μολονότι θεῖον τὴν προέλευσιν, ἐλθὸν εἰς σχέσιν, μὲ τὴν φαύλην ἀνθρωπότητα καὶ παρ' αὐτῆς τεθὲν εἰς χρῆσιν ἐνοθεύθη καὶ διεστράφη ὑπὸ τῆς κακίας. Οἱ νόμοι, ὅσον κατηγορηματικοὶ καὶ ἂν εἶνε, πολλάκις ὑπόκεινται εἰς ἀλλοιώσεις κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ κανονίζουν τὴν εὐθύνην τῶν παρ' αὐτῶν προβλεπομένων διαφόρων πράξεων ἀναλόγως πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα καὶ τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς περιστάσεις. Διὰ τοῦτο βλέπομεν, ἐπὶ παραδείγματι, μία καὶ ἡ αὐτὴ πρᾶξις νὰ θεωρῆται ὑπὸ τῶν Στρατοδικείων ὡς ἁπλοῦν παράπτωμα, ἄξιον τὸ πολὺ ἐλαφρᾶς ἐπιπλήξεως, ὅταν ἐξετελέσθη ἀποκλειστικῶς παρὰ στρατιωτικοῦ τινος, νὰ κολάζηται δὲ βαρύτατα ὑπὸ τῶν ποινικῶν δικαστηρίων ὁ πταίστης στρατιωτικὸς διὰ τὸ αὐτὸ ἀδίκημα, ἐὰν συνέπραξε μετὰ πολιτῶν.

Δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ ἀκροατήριόν μου σοβαραὶ ἀντιλογίαι περὶ τοῦ ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὸν Δεκάλογον διατάξεις ἂν οὐχὶ ἐντελῶς νεκραί, τοὐλάχιστον παρημελημέναι, ὡς περιπεσοῦσαι ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς πλήρη ἀχρηστίαν. Καὶ ἂν περὶ τοῦτο θέλετε νὰ πειραματι-

σθῶμεν, ἂς θέσῃ καθεὶς ἐνώπιόν του τὸν πίνακα τῶν Δέκα Ἐντολῶν—διότι δὲν πιστεύω, ὅσον θεοφοβούμενοι καὶ ἂν εἶσθε, ὅτι ἐνθυμεῖσθε ἐκ μνήμης ἀπταίστως ὁλόκληρον τὴν σειρὰν αὐτῶν ὅπως τὴν ἐμάθετε ἄλλοτε εἰς τὴν Κατήχησιν—καὶ ἂς ἀποφανθῇ εὐσυνειδήτως τίνες ἐξ αὐτῶν ἐξακολουθοῦν νὰ τηροῦνται καὶ σήμερον ἀπαρεγκλίτως.

*
* *

Ἂς παραλείψωμεν τὰς δύο πρώτας ἐντολάς, τὰς ἀφορώσας εἰς τὸ καθῆκον τῆς θεοσεβείας καὶ τῆς προσκυνήσεως, τὰς δύο ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ἀντηχεῖ ἐπανειλημμένως τὸ φοβερὸν *ἐγὼ* τοῦ Ἰεχωβά, τὸ ἀποκλεῖον ἀγερώχως μὲ τὸν δυσθεώρητον ὄγκον του πᾶσαν ἄλλην θείαν ὑπόστασιν καὶ πᾶν ἄλλο μεγαλεῖον. Ἂς παραλείψωμεν καὶ τὴν ἄλλην ἐντολήν, τὴν τρίτην, τὴν ἐπιβάλλουσαν τὴν φιλοστοργίαν πρὸς τοὺς γεννήτορας, ἥτις ὁπωσδήποτε διατηρεῖται ἐν ἰσχύϊ, συμβάλλοντος καὶ τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὰς τρεῖς τέσσαρας ἄλλας ἐκείνας, τὰς ἐκφερομένας ἀλλεπαλλήλως μὲ βραχὺν καὶ ἐπιτακτικὸν τόνον ὡς στρατιωτικὸν παράγγελμα. Τηρεῖται ἆρά γε ἡ ἐντολὴ ἡ ἀπαγορεύουσα τὸ ἀφαιρεῖν τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον; Ἂς ἀπαντήσουν τὰ πρακτικὰ τῶν ποινικῶν δικαστηρίων πάσης τῆς οἰκουμένης, τὰ δικάζοντα τοὺς στυγεροὺς φονεῖς, τοὺς ποτίσαντας μὲ ὠκεανὸν αἵματος τὴν γῆν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐδώρησεν ὁ Ὕψιστος εἰς τὸ κτίσμα του ὅπως ζῇ εἰς αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ. Ἂς ἀπαντήσουν τὰ Κράτη τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλοχρίστων ἡγεμόνων, τὰ ἐξασκοῦντα τὸν συστηματοποιημένον φόνον διὰ τοῦ πολέμου, τὰ Κράτη τἀποστραγγίζοντα δι' ἀπηνοῦς φορολογίας καὶ τὴν τελευταίαν ἰκμάδα τοῦ ἱδρῶτος τῶν λαῶν πρὸς ἀγορὰν τῶν τελειοτέρων ὀργάνων τοῦ ὀλέθρου. Ἂς ἀπαντήσουν καὶ αὐτοὶ οἱ

νόμοι τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν, οἱ θεσπίζοντες καὶ νομιμοποιοῦντες τὸν φόνον διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου.

Ἢ μήπως τηρεῖται ἡ ἐντολὴ ἡ ἀπαγορεύουσα τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἀλλοτρίας περιουσίας διὰ τῶν παντοίων μεθόδων τῶν περιεχομένων εἰς τὴν γενικὴν κατηγορίαν τοῦ «οὐ κλέψεις», ἀπὸ τῶν πραξικοπημάτων τοῦ Χρηματιστηρίου μέχρι τοῦ βρόχου τῶν κλεφτοκοττάδων καὶ τῆς ἁρπάγης τῆς ὑπεξαιρούσης τὴν μπουγάδαν του πλησίον; Ὡς πρὸς τοῦτο ἀρκοῦμαι εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἀειμνήστου βουλευτοῦ Κότταρη, ὅστις ἐρωτηθεὶς εἰρωνικῶς παρὰ συναδέλφων του μέχρι τίνος κεφαλαίου τῆς Γραμματικῆς ἔφθανον αἱ γνώσεις του, ἀπήντησε μὲ τὴν δωρικὴν προφοράν του τὸ περιβόητον ἐκεῖνο: «Μέχρι τοῦ ***κλιέφτω, κλιέφτεις, κλιέφτει***», συνοψίσας εἰς τὸ ῥῆμα τοῦτο τὴν πλήρη ἀχρηστίαν τῆς ὀγδόης ἐντολῆς. Τί νὰ εἴπω δὲ περὶ τῆς ἄλλης ἐκείνης, τῆς ἑβδόμης, ἥτις ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς δεκάτης ἀπαγορεύει τὸ ἐπιθυμεῖν τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον καὶ τὰς σχέσεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ὁ μὲν Δεκάλογος, ὁ διδασκόμενος καὶ εἰς τὰ παρθεναγωγεῖα, ὀνομάζει μὲ τραχεῖαν κυριολεξίαν, ἡμεῖς δὲ ἐξ εὐπρεπείας δυνάμεθα νἀποκαλέσωμεν λαθρεμπόριον τοῦ ἔρωτος; Μὲ ἀναπαυμένην τὴν συνείδησιν δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ἡ ἐντολὴ αὕτη δὲν ἐπροστάτευσε ποτὲ ἀποτελεσματικῶς κανένα σύζυγον ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀξιολύπηαον συνομοταξίαν, τὴν ἔχουσαν ἀρχηγὸν τὸν Μενέλαον, καὶ ὅτι κανείς ποτε Πᾶρις ἀρχαῖος, ἢ Λοβελὰς νεώτερος, καὶ καμμία κυρία Πετεφρῆ ἢ κυρία Μποβαρὺ δὲν ἀνεχαιτίσθη ἐκ τῆς ἐνοχῆς τοῦ νὰ καταβροχθίσῃ λαιμάργως τὸν ἀπηγορευμένον καρπόν.

Ἐπὶ τῆς παραβάσεως δὲ ταύτηςτῆς γενικῆς καὶ καταφώρου στιρίζεται ἀκριβῶς ἡ εὐδοκιμοῦσα βιομηχανία τῆς συγγραφῆς δραμάτων καὶ μυθιστορημάτων, ἐχόντων ὡς

θέμα ἀποτελεσματικὸν τὴν συζυγικὴν ἀπιστίαν. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἀείρους αὕτη πηγὴ τῆς νεωτέρας φιλολογικῆς ἐμπνεύσεως εἰς τὰ θέατρά μας ἐν γένει, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παριστάνεται ἄλλο τι ἔργον ἐκτὸς τῆς «Γενοβέφας» καὶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖά μας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτεθῇ εἰς πώλησιν ἄλλο βιβλίον ἐκτὸς τῆς Ἱερᾶς Συνόψεως.

Ἀλλὰ τὸ παράγγελμα, τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο παραμελεῖται καὶ παραβαίνεται εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχήν, εἶνε τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ ψεῦδος. Εἶνε δὲ ἀληθῶς ἄπορον πῶς περιελήφθη εἰς νόμον ἀπορρέοντα ἐκ τῆς ὑπερτάτης σοφίας διάταξις τόσον ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι μόνον τοῦ σημερινοῦ, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐποχῆς καὶ πάσης χώρας, ἑπομένως δὲ μοιραίως μέλλουσα νὰ παραμένῃ ἄκυρος. Καὶ ναὶ μὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ ἐντολὴ αὕτη τοῦ Δεκαλόγου, ἐνάτη ἐν τῇ σειρᾷ, ἀποβλέπει εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ψευδομαρτυρίας. Τὸ κείμενον αὐτῆς ἔχει ἐπὶ λέξει οὕτω: «οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ», ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπαγορεύουσα μόνον τὸ ἔνορκον ψεῦδος καὶ ἑπομένως ἐπιτρέπον σιωπηρῶς πᾶσαν ἄλλην ἀνώμοτον ψευδολογίαν. Ἀλλ οἱ ἑρμηνευταὶ τῶν γραφῶν περιλαμβάνουν τὸ ψεῦδος ἐν γένει καὶ ἀνεξαιρέτως μεταξὺ τῶν βαρέων ἁμαρτημάτων. Εἰς πολλὰ χωρία τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας τὸ ψεῦδος καταδικάζεται διαρρήδην καὶ ὁ Σατανᾶς, ἡ κορυφὴ καὶ ἡ προσωποποίησις πάσης κακίας πατὴρ τοῦ ψεύδους ἀποκαλεῖται. Ὥστε ἡ διάταξις ἡ ἀπαγορεύουσα τὸ ψεῦδος ὑπάρχει εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως ἀναγεγραμμένη εἰς τὸν θεῖον νόμον· ἀλλ' ἀφότου ἀνεγράφη ἦτο ἤδη αὕτη γράμμα νεκρόν, τοιοῦτο δὲ παρέμεινεν εἰς τοὺς αἰῶνας, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι τοιαύτη ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ.

Τὸ ψεῦδος εἶνε ἐγγενὲς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν στοιχεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὴν ὕπαρξίν της. Ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς θὰ ἐκπέμψῃ τὸ πρῶτόν του κλαυθμήρισμα, μέχρι τῆς στιγμῆς ὅτε θὰ ἐκφέρῃ τὴν ὑστάτην πνοὴν, ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ ψεύδους περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον καὶ τόσον αὐτὸς συνηθίζει εἰς αὐτήν, ὥστε συναναφύρεται τρόπον τινὰ μὲ τὸν ὀργανισμόν του καὶ τὸν παρακολουθεῖ καὶ τὸν διέπει εἰς τὰς ἕξεις του, εἰς τὰς πράξεις του, εἰς τὸν βίον του τὸν κοινωνικὸν καὶ τὸν πνευματικὸν καὶ δὲν τὸν ἀφίνει νὰ ζήσῃ ἐκτὸς περιβάλλοντος περιέχοντος γενναίαν δόσιν ψεύδους, ὅπως ἀδυνατεῖ νὰ ζήσῃ ἐντὸς ἀτμοσφαίρας στερουμένης ὀξυγόνου.

Μέγα μέρος τῆς διαρκείας τῆς ὑπάρξεώς του ὁ ἄνθρωπος διέρχεται κοιμώμενος, βλέπων ὄνειρα, διάγων ἑπομένως βίον ψευδῆκαὶ ἀπατηλόν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν γρηγορῇ, ἡ ἀπάτη καὶ τὸ ψεῦδος δὲν τὸν ἐγκαταλείπουν· καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος ζῇ βίον διττόν, τὸν ἐξωτερικόν, τὸν συνδεόμενον μὲ τὰς πράξεις του, μὲ τὰς σχέσεις του πρὸς τὰ πέριξ αὐτοῦ πρόσωπα καὶ πράγματα, καὶ τὸν βίον του τὸν ἐνδότερον, τὸν ὑποκειμενικόν, τὸν ψυχικόν, τὸν κείμενον ἐντεῦθεν τῶν αἰσθήσεων, ὅστις τὸν μεταρσιώνει διὰ τοῦ νοῦ εἰς χώρας ἀφεστώσας ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλων, τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ φανταστικοῦ διαρρέει ἡ ζωὴ καὶ διεξάγεται ἡ δρᾶσις τοῦ ἀνθρώπου, ἐξ αὐτῶν δὲ ἀρύεται τὴν ἔμπνευσίν της ἡ τέχνη, ἥτις εἶνε τὸ ἀπεικασμα τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Τὸ ψεῦδος λοιπὸν εἶνε εἷς τῶν οὐσιωδῶν ὅρων τῆς ζωῆς καὶ φυσικὴ ἀνάγκη ἐκ τῶν πρωτίστων. Τί μανθάνει τὸ

νήπιον εὐθὺς σχεδὸν ὡς ἀπογαλακτισθῇ καὶ μόλις ἀρχίζει νὰ ψελλίζῃ λέξεις ἡ γλῶσσά του καὶ νὰ συνάπτῃ ἰδέας ὁ νοῦς του; Μανθάνει μύθους. Τὸ συνηθίζομεν ἡμεῖς οἱ μεγαλείτεροι νὰ φοβεῖται τὸν **Μπαμπούλαν** καὶ τἄλλα διάφορα μορμολύκεια, καὶ νὰ θεωρῇ τὸν κόσμον κατοικούμενον ἀπὸ Νεράϊδες. ἀπὸ Στοιχειά, ἀπὸ Δράκους, ἀπὸ Καλλικαντζάρους καὶ ἄλλα παντοῖα φανταστικὰ ὄντα. Οὕτως ἐξοικειοῦνται ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων εἰς τὸ ψεῦδος, τὸ ὁποῖον θὰ τὸν συνοδεύῃ εἰς ὅλον τὸν κατόπιν βίον. Μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι τὸ ψεῦδος θὰ γείνῃ κατόπιν τεχνικώτερον, ἐπιτηδειότερον, ἀναισχυντότερον καὶ ἴσως βλαβερώτερον. Δὲν θὰ εἶνε πλέον πλάνη τερπνὴ καὶ γοητεύουσα καὶ ἀθώα, ἀλλὰ μέσον εὐδοκιμήσεως, ὅπλον ἰσχυρὸν ἐπιθέσεως καὶ ἀμύνης εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ὅπλον χρήσιμον εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ τὸν ἐπαγγελματικόν του βίον.

Λάβετε τὴν καλωσύνην, ὑμεῖς οἱ εὐμενεῖς μου ἀκροαταί, νὰ μοῦ ὑποδείξετε ἓν καὶ μόνον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ χρησιμοποιῆται τὸ ψεῦδος. Τὸ ἐμπόριον; ἀλλὰ ποῖος εἶνε ὁ ἔμπορος, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ χρεωκοπήσῃ, ἐὰν δὲν ἔχῃ καὶ μίαν ἀποθήκην ψευμάτων, τὰ ὁποῖα νὰ σερβίρῃ μαζί μὲ τὸ ἐμπόρευμά του εἰς τοὺς ἀγοραστάς; Τὸ τραπεζιτικὸν καὶ χρηματιστικόν; ἀλλ' ἂν δὲν μεσολαβήσῃ τὸ ψεῦδος, μὲ τὸ ὁποῖον τροφοδοτεῖται ἀενάως ὁ Κερδῷος, ἢ μᾶλλον ὁ **Ψευδῷος** Ἑρμῆς, αἱ **ὁμολογίαι** ὅσον εἰλικρινεῖς καὶ ἂν εἶνε, δὲν θὰ εὑρίσκουν **πίστιν** καὶ αἱ μετοχαὶ θὰ μένουν **ἀπώλητοι.** Μήπως ἡ ἰατρική; ἀλλὰ ποῖος εἶνε ὁ ἰατρὸς ὅστις ἔχει τὴν ἡρωϊκὴν ἀσπλαχνίαν νὰ εἴπῃ τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν εἰς τὸν ἄρρωστον πελάτην του; Ὁ βιομήχανος εἶνε ἠναγκασμένος ν' ἀναμιγνύῃ τὸ ψεῦδος ὡς πρώτην καὶ ἀπαραίτητον ὕλην εἰς τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανικῆς του ἐργασίας. Ὁ γεωργὸς ποτὲ δὲν θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἀξίας

τῶν προϊόντων του. Ὁ στραιώτης θὰ στηρίξῃ τὴν φήμην τῆς ἀνδρείας του πρὸ πάντων ἐπὶ φανταστικῶν αὐτοῦ ἀνδραγαθιῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ σεβάσμιος κληρικὸς θὰ εὑρεθῇ πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ψεῦδος, ἢ κἂν ν' ἀποκρύψῃ τὴν ἀλήθειαν, διὰ νὰ μὴ διακυβεύσῃ τὴν φήμην τῆς ἁγιωσύνης του, ψυθιρίζων τὸ περίφημον ἀπόφθεγμα οῶν ὀπαδῶν τοῦ Λογιόλα: «Ὁ σκοπὸς ἁγιάζει τὰ μέσα». Ὁ δημόσιος ὑπάλληλος θὰ ψευσθῇ κατ' ἀνάγκην δεκάκις τῆς ἡμέρας πρὸς τοὺς κατωτέρους του καὶ εἰκοσάκις πρὸς τοὺς προϊσταμένους του. Περὶ τῶν δικανικῶν ψευδῶν δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐκταθῶ πολύ. Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὰ ψεύδη ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς δικανικῆς ἐπιστήμης, καὶ ὅτι ἕκαστος δικηγόρος εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ἔχῃ πρόχειρον πάντοτε καὶ ἀνεξάντλητον ἀποθήκην ψευδῶν, διὰ νὰ ἐπαρκῇ εἰς ἀνάγκας τῶν πελατῶν του. Ἢ μήπως θέλετε νὰ στραφῶμεν πρὸς τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς διπλωμάτας; Ἀλλὰ ποῖος τάχα γίγας Ψευτοθόδωρος δύναται ν' ἀντιμετρηθῇ καὶ μὲ τὸν ἐλάχιστον μύστην τῆς διπλωματικῆς ἐπιστήμης; Κί ποῖος τάχα πατήσας τὸν οὐδὸν τῆς πολιτικῆς διενοήθη ποτὲ ὅτι θὰ τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ ὁμιλῇ γλῶσσαν εἰλικρινῆ ἀμιγῆ ἀπὸ παντὸς ψεύδους καὶ ἀπάτης, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὴν κάλπην του κατακλυζομένην ἀπὸ τὴν Μαύρην Θάλασσαν τῶν ψήφων; Περὶ δὲ τῶν δημοσιογράφων καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐπιτραπήτω νὰ ρίψω, ὡς ὁ ζωγκάφος Τιμάνθης ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ Ἀγαμέμνονος εὐσεβῆ πέπλον, ἀφοῦ ἔχω τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀτυχίαν νὰ καταλέγωμαι καὶ ἐγὼ εἰς τὴν συνομοταξίαν των.

Ἀλλὰ καὶ παντὸς μὴ ἐπαγγελματίου, παντὸς ἁπλῶς κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ὁ βίος εἶνε σταδιοδρομία ψεύδους ἐπιβεβλημένου ἐκ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν ὅρων. Διότι τίς εἶνε ὁ θνητός, ὅστις ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας μέχρι

νυκτὸς δὲν εἶνε, ἠναγκασμένος, συναναστρεφόμενος τοὺς ὁμοίους του, νὰ ψεύδεται ἀσυστόλως; Τί ἄλλο εἶνε, λόγου χάριν, τὸ πεζότατον ἐκεῖνο καὶ συνηθέστατον φιλοφρόνημα, τὸ διαμειβόμενον κατὰ πᾶσαν στιγμὴν μεταξὺ τῶν συναντωμένων γνωρίμων:

«—Τί κάνεις; καλὰ εἶσαι;

«—Καλά, εὐχαριστῶ, καὶ τοῦ λόγου σου;».

Ἐνῷ πραγματικὸς οὐδέτερος ἐνδιαφέρεται ἀληθινὰ περὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἄλλου.

Ἀκόμη δὲ οἰκτρότερον ψεῦδος εἶνε ὁ ἕτερος ἐκεῖνος καὶ συνήθης διάλογος τῶν τυπικῶν συστάσεων καὶ παρουσιάσεων:

«—Σᾶς συνιστῶ τὸν κύριον Ἄλφα· ἀπ' ἐδῶ εἶνε ὁ κύριος Βῆτα.

«—Χαίρω πολύ.

«—Ἔχω εὐχαρίστησιν».

Ἐνῷ ἀληθῶς, εἰς τὰς περισσοτέρας τοὐλάχιστον περιστάσεις, ἡ μόνη εὐχαρίστησις ἀμφοτέρων εἶνε νὰ μὴ συναντηθοῦν ἄλλην φοράν.

Καὶ ὅταν σᾶς συναντήσῃ καθ' ὁδὸν γνώριμός σας φλύαρος καὶ ἀρχίσῃ νὰ σᾶς βασανίζῃ μὲ τὴν ἀτελείωτον λίμαν του, δὲν θὰ ἐπινοήσετε κάποιον ψεῦδος, μίαν πρόφασιν ὅτι βιάζεσθε τάχα διὰ τὴν δεῖνά σας ὑπόθεσιν, ὅπως ἀπαλλαγῆτε τὸ ταχύτερον τῆς βασάνου; Καὶ ἂν ἔλθῃ ποτὲ κανεὶς ἐκ τῶν τρυφερῶν φίλων νὰ σᾶς ὑποβάλῃ αἴτημα βαρὺ καὶ ὀδυνηρόν, ἐπὶ παραδείγματι χρηματικόν τι δάνειον, θὰ ἔχετε τὴν εἰλικρίνειαν νὰ τοῦ εἴπητε φανερὰ ὅτι δὲν τοῦ δίδετε διότι δὲν θέλετε, ἢ θὰ ψευσθῆτε, προσποιούμενοι ἀνέχειαν; Καὶ ὅταν ὑφίστασθε ἐνίοτε τὸ μαρτύριον τῆς ἀναγνώσεως πενταπράκτου δράματος, ἀποφωλίου τέκους βαναυσοτέχνου τινὸς τῶν γραμμάτων, θὰ ἔχετε ἆρά γε τὴν ἡρωϊκὴν ἀσπλαγχνίαν νὰ εἴπητε κατὰ πρόσωπον εἰς τὸν δυ-

στυχισμένον γεννήτορα ότι τὸ προϊόν τῆς φαντασίας του εἶνε ἄξιον νὰ ῥιφθῇ εἰς τοὺς Ἀποθέτας, ἢ θὰ εὕρετε μᾶλλον λόγους συγκαταβατικοὺς ὅπως τὸ ἐπαινέσετε;

Εἰς πόσας δὲ ἄλλας περιστάσεις τοῦ καθημερινοῦ βίου σας ἀναριθμήτους δὲν ἀναγκάζεσθε νὰ σφαγιάζετε τὴν ἀλήθειαν ἐξ αἰτίας τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων; Ποσάκις δὲν εὑρίσκεσθε εἰς θέσιν νὰ καταπνίξετε τὴν συνείδησίν σας, νὰ φορέσετε προσωπεῖον ἀνάρμοστον, νὰ περιπέσετε εἰς κωμικὰς ἀντιφάσεις, ὡς ὁ ἥρως τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου ἀνεκδότου:

«—Ποῖα εἶνε ἐκεῖνα τὰ τέρατα ἐκεῖ πέρα;

«—Εἶνε αἱ θυγατέρες μου, κύριε.

«—Α ! τί χαριτωμέναι ποὺ εἶνε!..»

Αὐτὴ εἶνε ἡ κοινωνικὴ ἀλήθεια, ἡ ἀλήθεια τοῦ καθημερινοῦ πρακτικοῦ βίου. Ἡ δὲ ἱστορικὴ ἀλήθεια ὁποία τις εἶνε; Γνωστὸν τυγχάνει τὸ ἀνέκδοτον τοῦ ἄγγλου ἐκείνου ἱστορικοῦ, ὅστις καθειργμένος εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου διενοεῖτο νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀργίαν του συγγράφων τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρωπίνων συμβάντων. Ἡμέραν τινὰ ἔτυχε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ εἰς τὴν εἱρκτήν του κἄποιος φίλος του· ἐπεισόδιόν τι εἶχε συμβῇ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Πύργου, ὁ δεσμώτης δέ, μὴ διακρίνας καλῶς ἀπὸ τοῦ παραθύρου τὰ γενόμενα, ἠρώτησε τὸν φίλον του περὶ τοῦ συμβάντος. Ὁ ἐπισκέπτης του διηγήθη τὰ καθέκαστα ὅπως τὰ εἶχεν ἀντιληφθῆ· ὁ δεσμοφύλαξ μετ' ὀλίγον εἰσελθὼν καὶ ἐρωτηθείς, διηγήθη τὸ συμβὰν κατ' ἄλλον τρόπον· τρίτος τέλος ἐπισκέπτης, αὐτόπτης καὶ αὐτὸς μάρτυς τοῦ γεγονότος, ἐξέθεσεν αὐτὸ ὅλως διαφορετικὸ τῶν ἄλλων. Καὶ τότε ὁ σοφὸς συγγραφεύς, ἁρπάσας τὰ χειρόγραφα τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει γράφων, τὰ ἔρριψεν εἰς τὸ πῦρ τῆς θερμάστρας λέγων:

— Πῶς θὰ εἶμαι βέβαιος περὶ τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα

συνέβησαν πρὸ αἰώνων, ἀφοῦ δὲν δύναμαι νὰ ἐξακριβώσω τὴν ἀλήθειαν προκειμένου περὶ πράγματος γενομένου ἐνώπιόν μου ;

Τὴν ἰδίαν ἰδέαν διετύπωσεν εὐγλωττότερον, μὲ τὴν χονδροκομμένην ἀλλὰ ζωντανὴν εὐφυΐαν του, ὁ ἰδικός μας Κολοκοτρώνης. Ἔμενέ ποτε οἰκουρῶν, διότι ἔπασχεν ἐξ ἀποστήματος ἀναφανέντος εἰς τὰ νῶτά του· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἴδῃ, ὡς ἐκ τοῦ μέρους ὅπου αὐτὸ εὑρίσκετο, τὸν ὄγκον τοῦ ἀποστήματος, τὸ ἐδείκνυεν εἰς τοὺς προσερχομένους πρὸς ἐπίσκεψίν του οἰκείους καὶ ἠρώτα ἕκαστον περὶ τοῦ μεγέθους του. Καὶ ὁ μὲν τοῦ ἔλεγεν ὅτι ἦτο «ὡσὰν ἕνα φουντοῦκι», ὁ δὲ «ὡσὰν ἕνα καρύδι», ὁ τρίτος «ὡσὰν ἕνα ρεβίθι», ἕως ὅτου ἀγανακτήσας ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ ἀνεφώνησε:

—Κόπιασε τώρα νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια γιὰ μακρυνὰ πράγματα, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ μοῦτρά σου ὡς τὴ ῥάχη σου δὲν μπορεῖς νὰ μάθῃς τί συμβαίνει!

Ἡ ἀλήθεια! Καὶ ποῖος γνωρίζει εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀλήθειαν, τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν; Εἶνε ἄγνωστος καὶ τώρα ἡ ἀλήθεια εἰς τοὺς περισσοτέρους τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἦτο καὶ χθὲς καὶ πρὸ αἰώνων καὶ πάντοτε.

Ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Πιλάτου καὶ εἶπεν αὐτῷ: «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια», ὁ ῥωμαῖος ἡγεμὼν ἠρώτησε:

«Τί ἐστίν ἀλήθεια;»

Δυστυχῶς, λέγει ὁ Βολταῖρος εἰς τὸ Φιλοσοφικόν του Λεξικόν, ὁ Πιλάτος ἀντὶ ν᾽ ἀναμείνῃ τὴν ἀπάντησιν τοῦ θεανθρώπου, ἐξῆλθεν· οὕτω δὲ δὲν ἀφέθη καιρὸς εἰς τὸν Ἰησοῦν νὰ ἐκφέρῃ μὲ τὰ θεῖά του χείλη τὸν ἀκριβῆ ὁρισμὸν τῆς ἀληθείας πρὸς γνῶσιν καὶ φωτισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐν τούτοις, ἐὰν ὁ Ἰησοῦς ὡμίλησεν ὡς Θεός, ὁ Πιλάτος ὡμίλησεν ὡς τέλειος ἄνθρωπος: οὔτε ἐγνώριζε τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἤθελε νὰ τὴν μάθῃ.

Καὶ ἡ Τέχνη; Ὤ! ἡ τέχνη, δύναμις ἀνθρωπίνη καὶ αὐτή, ἀκολουθεῖ τὴν φυσικὴν ῥοπὴν τοῦ ἀνθρώπου· στρέφεται κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν ἕτερον τῶν δύο πόλων τοὺς ὁποίους προανέφερα, καὶ ἀρύεται τὴν ἔμπνευσίν της κυρίως ἐκ τοῦ φανταστικοῦ κόσμου, δηλαδὴ ἐκ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης.

Οἱ ἥρωες τοὺς ὁποίους ὀνειρεύεται, τὰ γεγονότα ὅσα πλάττει ἔχουν τὸ σχῆμα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀλλὰ πράγματι ἀνάγονται εἰς τὰ θολὰ βασίλεια τῶν ὀνείρων. Οἱ ἥρωες τοῦ ἀρχαίου ἔπους καὶ τῆς ἀρχαίας τραγῳδίας φθέγγονται μὲν καὶ δρῶσιν ὡς ἄνθρωποι, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν ἀφίστανται τῆς φύσεως τῶν βροτῶν καὶ πλανῶνται εἰς τὰ νέφη τοῦ μύθου. Καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα ἀκόμη, ὅταν περιβάλλωνται τὴν αἴγλην τῆς ποιήσεως, ἢ ὑποδύωνται τὸν κόθορνον, μεταβάλλουν καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν τὴν πραγματικήν των ὑπόστασιν. Ὑπῆρξαν δὲ καὶ ποιηταὶ—καὶ παραλείπων τὰς εἰκαστικὰς τέχνας, ἀναφέρω μόνον τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογογραφίαν, αἱ ὁποῖαι ὄργανον ἔχουσαι τὸν λόγον, ἀπεικονίζουν περισσότερον τὸν ψυχικὸν ἄνθρωπον—καὶ δὴ ποιηταὶ κορυφαῖοι καὶ συγγραφεῖς ὑπέροχοι τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ὅμηρος, ὁ Βιργίλιος, ὁ Δάντης, ὁ Ἀριόστος, ὁ Μίλτων, ὁ Σαίξπηρ, ὁ Βύρρων, ὁ Σέλλεϋ, ὁ Κλόψτοκ, ὁ Γκαῖτε, ὁ Ραβελαί, ὁ Οὐγκώ, ὁ Ὅφμαν, καὶ ἄλλοι πάμπολλοι, οἵτινες ὄχι εἰς τὸν κόσμον τῆς φαντασίας τὸν ἀντανακλῶντα τὸν πραγματικὸν βίον, ἀλλ' αὐτόχρημα εἰς τὸν ὑπερφυσικὸν κόσμον ἀνεζήτησαν τὴν ἔμπνευσίν των καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐδημιούργησαν πολλὰ δοξασμένα ἔργα τῆς διανοίας των.

Ἀλλοίμονον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἂν οἱ φόνοι οἱ διαπραχθέντες ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν μυθιστοριογράφων παντὸς ἔθνους καὶ πάσης ἐποχῆς ἤθελον τῷ ὄντι συμβῆ καὶ ἂν τὰ δάκρυα τῶν ἀτυχῶν ἐραστῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἡροῦς καὶ τοῦ Λεάνδρου μέχρι τῶν ἡμερῶν τῆς Μαίρης καὶ τοῦ Μιμήκου ἦσαν πραγματικά! Τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων, σχηματίζοντα στιβάδας οὐρανομήκεις, θὰ ἐκάλυπτον πᾶσαν τὴν ἔκτασιν τῆς γῆς, ὥστε νὰ μὴ μένῃ χῶρος διὰ τοὺς ζῶντας καὶ οἱ Κωκυτοὶ τῶν δακρύων θὰ ἐμάραινον μὲ τὴν ἅλμην των πᾶσαν βλάστησιν, καθὼς ἡ Ἄψινθος ἐκείνη ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν.

Ἡ τέχνη τῆς ποιήσεως καὶ τῆς λογογραφίας ἐν γένει ἔχει ἀνάγκην τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τοῦ φανταστικοῦ, τοῦ ψευδοῦς ἐν ἄλλοις λόγοις, ὅπως ζήσῃ καὶ εὐδοκιμήσῃ. Οἱ θηριώδεις ἀγῶνες περὶ ἐπικρατήσεως τῆς φυσιολογικῆς λεγομένης σχολῆς, οἱ πρὸ ἐτῶν λαβόντες χώραν εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Ἑσπερίας, καὶ αἱ ἀπόπειραι τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ καθαρῶς πραγματικοῦ βίου μὲ ὅλην τὴν τραχύτητα καὶ τὴν γυμνότητά του δὲν ἀπέληξαν εἰς θρίαμβον, παρὰ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ῥώμην τῶν ἡγετῶν τῆς νέας σχολῆς, οὔτε ἴσχυσαν νὰ ἀποδιώξουν τὸ φανταστικὸν καὶ τὸ ἀνύπαρκτον ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς δημιουργικῆς φαντασίας. Τὸ κοινόν, τὸ παγκόσμιον κοινόν, ἔμεινε καὶ μένει πάντοτε προσηλωμένον εἰς τὴν προτίμησίν του πρὸς τὸ ἰδεῶδες, τὸ πλαστὸν καὶ τὸ ψευδές. Καὶ ἐνθυμοῦμαι σχετικῶς μὲ ταῦτα καὶ τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον ἀναφερόμενον παρ' ἀρχαίου συγγραφέως.

Σχοινοβάτης τις καὶ μίμος μετὰ τὸ πέρας τῆς παραστάσεως ἐσυνήθιζε νὰ φαιδρύνῃ τὸ κοινὸν ἀπομιμούμενος ἐπιτυχῶς τὸν γρυλλισμὸν τοῦ χοιριδίου. Κάποιος χωρικὸς ὅμως παρευρεθεὶς εἰς τὸ θέαμα ἐξεφράσθη μεγαλοφώνως ὅτι ἡ μίμησις δὲν ἦτο ἐπιτυχής, καὶ ἐπειδὴ οἱ θεαταὶ τὸν

ἀπεδοκίμαζον καὶ τὸν ἔσκωπτον, ὑπεσχέθη νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἐμπράκτως εἰς προσεχῆ παράστασιν, διαγωνιζόμενος αὐτὸς ὁ ἴδιος πρὸς τὸν σχοινοβάτην. Τὸ πλῆθος συνέρρευσε περίεργον κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν διὰ νὰ ἴδῃ τὸν ἀγῶνα καὶ ἀφοῦ ὁ εὐνοούμενός του σχοινοβάτης ἐξετέλεσε τοὺς γρυλλισμούς του, τὸν ἐπευφήμησεν ἐνθουσιωδῶς, ἐνῷ ἀπεναντίας θορυβωδῶς ἀπεδοκίμασε τὸν ἀνταγωνιστήν του. Ἀλλὰ τότε ὁ πονηρὸς χωρικὸς ἀπέσυρε καὶ ἔδειξεν εἰς τοὺς θεατὰς ζωντανὸν χοιρίδιον, τὸ ὁποῖον εἶχε κρύψει ὑπὸ τὸ ἔνδυμά του, καὶ τὸ ὁποῖον νυσσόμενον κρυφίως παρ᾽αὐτοῦ ἐγρύλλιζε πραγματικῶς. Οὕτω δὲ κατήσχυνε τοὺς θεατάς, οἵτινες ἐν τῇ μωρᾷ των προκαταλήψει ἐθεώρουν τὴν μίμησιν ἀνωτέραν τῆς φύσεως.

Ἐπροσέξατέ ποτε εἰς μίαν ἔκφρασιν, τὴν ὁποίαν ἐκφέρομεν ἀσυνειδήτως τοσάκις εἰς τὴν ζωήν μας; Λέγομεν ἀληθῶς ἐνίοτε, βλέποντες ἀπομίμησιν ἐπιτυχῆ ἀντικειμένου τινός: «Εἶναι ὡσὰν ἀληθινόν!» Ἀλλὰ λέγομεν συνηθέστερον, θέλοντες νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν τελειότητα πραγματικοῦ τινος ἀντικειμένου: «Μοιάζει σὰν ψεύτικο!».

Ἡ ἀφελὴς αὐτη ἔκφρασις εἶνε ὡσαύτως ἀπόδειξις ὅτι τὸ ψευδὲς καὶ τὸ πλαστὸν μᾶς ἀρέσκει περισσότερον τοῦ πραγματικοῦ. Τοῦτο γνωρίζουν καλῶς οἱ μυθιστοριογράφοι πάσης ἐποχῆς καὶ παντὸς τόπου, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν λεγομένων ἀναγνωσματογράφων τῶν ἐφημερίδων μας, τῶν ἀνακαλυψάντων ἐσχάτως νέον φιλολογικὸν εἶδος, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἡ ἐλεφαντίασις τοῦ διηγήματος. Γνωρίζουν αὐτοὶ τὴν τοιαύτην προτίμησιν τοῦ πλήθους πρὸς τὸ ψεῦδος, καὶ γνωρίζουν ἀκόμη ὅτι, ὅσον τοῦτο εἶνε χονδροειδέστερον καὶ τερατωδέστερον, τόσον καὶ ἑλκυστικώτερον ἀποβαίνει. Καὶ αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πρὸ πάντων ἐπιτυγχάνουν καὶ ἔχουν τεραστίαν διάδοσιν ἐκ τῶν ἔργων τὰ μᾶλλον βαναυσουργημένα, τὰ διατελοῦντα εἰς

τελείαν διάστασιν μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν λογικήν. Μὲ ποίαν δὲ ἀκολασίαν φαντασίας, καὶ μὲ ποίαν περιφρόνησιν πρὸς τὴν πραγματικότητα δημιουργοῦν τὰ μυθικὰ αὐτῶν κατασκευάσμετα, ἂς κρίνουν οἱ ἀκροαταί μου ἐκ τοῦ ἑξῆς ἀνεκδότου, ὅπερ ὁ γάλλος μυθιστοριογράφος Elie Berthet διηγεῖται περὶ τοῦ διαβοήτου ἐπὶ τερατολογίᾳ συναδέλφου του Ponson de Terrail, τοῦ συγγραφέως τοῦ Ροκαμβόλ.

«Ἡμέραν τινά, λέγει ὁ ῥηθεὶς συγγραφεύς, ὁ Πονσῶν ἀπαντᾷ καθ' ὁδὸν ἕτερον μυθιστοριογράφον :

«—Φίλε μου, τοῦ λέγει, αὐτὴν τὴν στιγμὴν καπνίζων τὸ σιγάρον μου, ἐπενόησα ἕνα ὡραῖον κεφάλαιον μυθιστορήματος.

«—Ἀλήθεια ; γιὰ ν' ἀκούσω.

«—Ἰδού· φαντάζομαι ὅτι ἕνας νέος μὲ ἦθος μυστηριῶδες, ἀλλὰ μὲ φυσιογνωμίαν συμπαθῆ, φθάνει εἰς Παρισίους ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἰνδίας. Μόλις κατέλθῃ ἐκ τοῦ σιδηροδρόμου, καλεῖ ἅμαξαν καὶ διατάσσει τὸν ἁμαξηλάτην νὰ τὸν μεταφέρῃ κατεσπευσμένως εἰς ἀπόκεντρόν τινα ὁδὸν τῆς Μονμάρτρης.

»Εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς ὁδοῦ ταύτης εὑρίσκεται παλαιὸν μέγαρον ἐρειπωμένον, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἡ οἰκία Ρεννεπὸν εἰς τὸν ***Περιπλανώμενον Ἰουδαῖον,*** φαίνεται ἔρημον ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Ὄπισθεν τοῦ μεγάρου ἐκτείνεται αὐλὴ πλήρης ἀγρίων φυτῶν, περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψηλῶν τοίχων Εἰς τὸ κέντρον τῆς αὐλῆς εὑρίσκεται φρέαρ ἑκατὸν ποδῶν βάθους.

»Φθάσας πρὸ τῆς οἰκίας ὁ ταξιδιώτης ἀποπέμπει τὴν ἅμαξαν, ἀφοῦ πληρώσῃ γενναίως τὸ ἀγώγιον. Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἁμάξης προχωρεῖ πρὸς τὴν πύλην τοῦ μεγάρου καὶ κτυπᾷ διὰ τοῦ ῥόπτρου κατὰ διαλείμματα μὲ ἰδιαίτερόν τινα τρόπον. Ἡ θύρα ἀνοίγεται βαρέως τρίζουσα ἐπὶ τῶν στροφίγγων της, καὶ ὁ ταξιδιώτης εἰ-

σέρχεται εἰς στοὰν σκοτεινὴν καὶ σιωπηλήν.

»Ἡ θύρα κλείεται πάλιν ὄπισθέν του χωρὶς νὰ φανῇ κανείς. Δὲν ἀνησυχεῖ ὅμως ἐκεῖνος. Διασχίζει τὴν στοὰν καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν αὐλήν, ὅπου καρυαί τινες αἰωνόβιοι ρίπτουν πυκνὴν σκιάν. Ἀδιαφορῶν πρὸς πάντα ὁ μυστηριώδης ξένος προχωρεῖ πρὸς τὸ φρέαρ, κύπτει ἐπὶ τοῦ στομίου καὶ λέγει:

»—Ψίτ!....

»Ἔπειτα ἀκροᾶται ἀσθμαίνων.

»Τίποτε!

»Ὁ ἄγνωστος ὠχριᾷ.

»Μετὰ ἑνὸς λεπτοῦ ἀγωνίαν ἀνορθοῦται, κυττάζει τὸ ὡρολογιόν του, ἓν θαυμάσιον χρονόμετρον ἀξίας χιλίων ταλλήρων.

«—Τί ἀνόητος ποῦ εἶμαι! λέγει ἀναπνέων θορυβωδῶς· δὲν εἶνε ἀκόμη ὥρα!.. ἦλθα δέκα λεπτὰ ἐνωρίτερα».

«Καὶ ἀρχίζει νὰ περιπατῇ ὑπὸ τὰ δένδρα, κατεχόμενος ἀπὸ διαρκῶς αὐξάνουσαν ἀγωνίαν, μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸ ὡρολόγιόν του.

»Μετὰ παρέλευσιν δέκα λεπτῶν πλησιάζει ἐκ νέου εἰς τὸ φρέαρ, κύπτει καὶ λέγει πάλιν:

«—Ψίτ !».

«Τότε εἰς τὸν πυθμένα τοῦ φρέατος, εἰς βάθος ἀμέτρητον, ἠκούσθη...».

«— Τί ἠκούσθη, φίλε μου;» ἐρωτᾷ μετὰ συγκινήσεως ὁ ἀκροώμενος.

«—Μὰ μήπως...ξεύρω κ' ἐγώ; ἀπήντησεν ὁ μυθιστοριογράφος· ἠκούσθη βέβαια κἄτι τι, ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσισα ἀκόμα τί θὰ εἶνε.

«—Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ φίλος του ἀπογοητευμένος, δὲν τὸ γνωρίζεις; Μὰ δὲν μοῦ λέγεις τοὐλάχιστον τί ἦλθε νὰ κάμῃ αὐτὸς ὁ ταξειδιώτης ἀπὸ τὴν Ἰνδίαν; τί μυστήριον

κρύπτεται εἰς αὐτὸ τὸ φρέαρ τῆς Μονμάντρης καὶ τί δρᾶμα νὰ συντελεῖται εἰς τὸ ἐγκαταλελειμμένον μέγαρον;».

«—Δὲν γνωρίζω διόλου, ἀπήντησε γελῶν ὁ Πονσὼν δὲ Τερράϊλ, καὶ θὰ σοῦ εἶμαι ὑπόχρεος μάλιστα, ἂν μοῦ δώσῃς καμμίαν συμβουλὴν περὶ τούτου. Τί νὰ κρύπτεται ἆρά γε εἰς τὸ φρέαρ; Εἶνε συνωμόται; εἶνε κιβδηλοποιοί; εἶνε Καρβονάροι Ἰταλοί, ἢ Ἰνδοὶ πνιγεῖς; ἢ ἐπαναστάται Ἰρλανδοί; Πές μου καὶ σὺ τὴν ἰδέαν σου, ἐπειδὴ βιάζομαι νὰ γράψω».

«—Καὶ τί ἰδέαν θέλεις νὰ ἔχω ἐγὼ εἰς ὅλα αὐτά... Χρειάζεται νὰ σκεφθῇ κανεὶς πολύ, καὶ πάλιν!...».

«—Ἄ, μπᾶ! θὰ τὸ εὕρω γρήγορα», ἀπήντησεν ἀτάραχος ὁ μυθιστοριογράφος.

«Καὶ τὸ εὗρε τῷ ὄντι. Ἡ ἀνωτέρω περιγραφὴ περιελήφθη εἰς ἓν τῶν γνωστοτέρων μυθιστορημάτων του».

Εἰς αὐτὸ τὸ φρέαρ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξέρχονται τὰ μυθιστορήματα τοῦ Πονσὸν δὲ Τερράϊλ εἶνε ἠναγκασμένη νὰ κρύπτεται συχνὰ καὶ ἡ ἀλήθεια. Καὶ ὁσάκις θέλει νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖθεν, ὑποχρεοῦται ἡ ταλαίπωρος νὰ περιβάλλεται τὰ ἱμάτια τοῦ ψεύδους, διὰ νὰ γείνῃ ἀποδεκτή.

Τὴν ἰδέαν ταύτην διετύπωσε χαριέντως ὁ ἐκ τῶν παλαιοτέρων ποιητῶν μας Βηλαρᾶς εἰς τὸ προοίμιον τῶν μύθων του:

Ἀφόντις ἀνταμώθηκαν τὸ Ψεῦδος κ' ἡ Ἀλήθεια,
Τότε στὴν γῆν ἐσπάρθηκαν τὰ τόσα παραμύθια.
Τὰ παραμύθια ξιστορῶ, τοὺς μύθους ξεδιαλέγω,
Στολνῶ τὸ ψεῦμα ὅσο μπορῶ, καὶ τὴν ἀλήθεια λέγω.

*
* *

Ὅπως τὰ παιδία, οὕτω καὶ οἱ λαοὶ κατὰ τὴν νηπιακὴν

των ἡλικίαν ἀρέσκονται εἰς τοὺς μύθους. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ τάσεως ἐμορφώθησαν αἱ μυθολογίαι τῶν διαφόρων λαῶν, ἡ ἰνδική, ἡ αἰγυπτιακή, ἡ ἀσσυριακή, ἡ κελτική, ἡ σκανδιναβϊκή, ἡ μεξικανικὴ καὶ παντοῖαι ἄλλαι, καθὼς καὶ ἡ χαριεστάτη πασῶν ἀρχαία ἑλληνική.

Ἡ ἱλαρὰ καὶ γονιμωτάτη φαντασία τῶν παναρχαίων ἡμῶν προγόνων ἐδημιούργησεν ὅλον ἐκεῖνον τὸν κόσμον τῶν ὡραιοτέρων θεοτήτων τῆς οἰκουμένης. Ὤκισαν τὰς ἀκρωρείας, τοὺς δρυμῶνας, τὰς πηγὰς καὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ τὰ ἐναέρια ὕψη καὶ τὰ καταχθόνια βάθη διὰ τῆς χορείας τῶν μυθικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν ὄντων, τῶν ὁποίων τὸ κάλλος καὶ ἡ δροσερότης διασῴζεται θαλερὰ διὰ τῶν αἰώνων καὶ καταυγάζει μὲ ῥόδινον καὶ ἀνέσπειρον φῶς τὴν πρώτην ἡλικίαν τῆς ἐκπολιτιζομένης ἀνθρωπότητος. Ἔπλασαν περὶ τοῦ βίου τοῦ ὀνειρώδους τῶν ὄντων τούτων, περὶ τῆς γεννήσεώς των, περὶ τῶν περιπετειῶν των, περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν μετὰ τοῦ κόσμου τοῦ πραγματικοῦ, μύθους καὶ θρύλους καὶ ἀφηγήσεις αἵτινες θέλγουν ἀκόμη τὴν γεγηρακυῖαν ἀνθρωπίνην φαντασίαν καὶ παρέχουν πηγὴν ἀνεξάντλητον ἐμπνεύσεως εἰς τὴν παγκόσμιον τέχνην.

Ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία δὲν ἐδημιούργησε μόνον τοὺς θεοὺς καὶ τὰς θεαίνας καὶ τοὺς ἡμιθέους, τῶν ὁποίων τὸ εὔπλαστον ἀρρενωπὸν κάλλος καὶ τὴν ἀπαράμιλλον γυναικείαν χάριν ἀναπαρέστησεν ἡ σμίλη τοῦ Φειδίου, τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ Πολυκλείτου καὶ τοῦ Μύρωνος. Δὲν ὠνειροπόλησε μόνον Νύμφας, Δρυάδας καὶ Ὀρεάδας καὶ Νηρηΐδας καὶ Μούσας καὶ Χάριτας. Ἐφαντάσθη καὶ ὄντα ἀνύπαρκτα, πελώρια, τερατόμορφα, ἀλλότρια τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους καὶ σχήματος, ἢ μικτὴν ἔχοντα τὴν ὑπόστασιν, Γίγαντας, Κύκλωπας, Κενταύρους, Σατύρους, Σειληνούς Φαύνους, Τρίτωνας κλπ.

Ἐφαντάσθη μορμολύκεια εἰδεχθῆ τὴν θέαν, Ἐρινύας, Ἁρπυίας, Γοργόνας. Ἐφαντάσθη θηρία τερατώδη, μὴ ἀπαντῶντα εἰςτὴν φύσιν, Χιμαίρας,Σφίγγας,Κερβέρους,Ὕδρας, Πύθωνας, Κενταύρους Σατύρουςκαὶ τόσα ἄλλα ἀλλόκοτα ἢἰδεώδη πλάσματα,ἐμπνέοντα τὴν ἔκπληξιν ἢ τὸν τρόμον.Πόθεν ἄράγε ἡ φαντασία τῶν προπατόρων μας ἠρύσθη τὴν τοιαύτην ἔμπνευσιν; Πόθεν ἔλαβε τὸ ἐνδόσιμον νὰ σχηματίσῃ τὸ ὄντα ταῦτα, ἀφοῦ ὁ τύπος των δὲν ἦτο ἐν τῇ ζωῇ, ἢ ἐν τῇ φύσει;Δύναταί τις, νομίζω, νὰ ἐκφέρῃ εἰκασίαν ἐπὶτοῦ ζητήματος τούτου,ἥτις δὲν μοῦ φαίνεται παράλογος, τὴν ἑξῆς: ἡ ἀνάμιξις τόσων τρομακτικῶν ζῳομόρφων τεράτων, οὐ μόνον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστων ἄλλων λαῶν τὴν Μυθολογίαν, εἶνε ἴσως ἀμυδρὰ ἀνάμνησις τῶν ὑπαρξάντων ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὰς παλαιοτάτας ἐποχὰς παμμεγίστων θηρίων, τῶν μαμμούθ, τῶν μαστοδόντων, τῶν δεινοσαύρων, τῶν ἰχθυοσαύρων καὶ τόσων ἄλλων, περὶ ὧν ἀσχολεῖται ἡ Παλαιοντολογία. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι, καθὰ τοὐλάχιστον βεβαιοῖ ἡ ἐπιστήμη, τὰ ζῷα ταῦτα δὲν ἔζων πλέον εἰς τὴν ἐποχὴν καθ᾽ ἣν ἀνεφάνη ὁ ἄνθρωπος, ἐξαφανισθέντα διὰ τῶν ἐπελθουσῶν ἑκάστοτε εἰς τὸν πλανήτην μας ἀτμοσφαιρικῶν, γεωλογικῶν καὶ βιολογικῶν μεταβολῶν. Δὲν εἶνε ὅμως ἀπίθανον οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι νὰ συνηντήθησαν μὲ τοὺς τελευταίους ἀπογόνους τῶν πελωρίων ἐκείνων ζῴων, ἢ κἂν νὰ εἶχον ὑπ᾽ ὄψει των τὰ συχνότερον τότε ἀπαντώμενα λείψανά των ἀκέραια καὶ οὐχὶ ἐν καταστάσει ἀπολιθώσεως, οἷα τὰ ἐξορυσσόμενα σήμερον ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς σκαπάνης εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ὑδρογείου σφαίρας, τὰ συναρμολογούμενα ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων, εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, διὰ νὰ προκαλοῦν τὴν κατάπληξιν καὶ τὴν φρίκην ἡμῶν τῶν πυγμαίων. Ὁ ἐκ τῆς θέας τῶν γιγαντιαίων καὶ φοβερῶν αὐτῶν τῆς γῆς οἰκητόρων παραγόμενος τρόμος τῶν πρώτων ἀνθρω-

πίνων γενεῶν μετεδόθη ἴσως εἰς τοὺς ἀπογόνους διὰ τῆς κληρονομικότητος καὶ ἡ ἐντύπωσις μετεδόθη διὰ τῶν αἰώνων μέχρι τῶν μεταγενεστέρων, μεγαλοποιουμένη διαρκῶς διὰ τῆς φαντασίας.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πιθανῶς δὲν ἔπαυσαν ἀνέκαθεν ὑφιστάμενοι οἱ θρῦλοι καὶ αἱ παραδόσεις περὶ ὑπάρξεως ζῴων μυθικῶν πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Εἰς πάσας τὰς μυθολογίας ἀναφέρονται διαρκῶς δράκοντες μεγάλοι καὶ κακοποιοί, μετέχοντες θείας τινὸς δυνάμεως, ἑρπετὰ τεράστια τὸν ὄγκον, ἔχοντα πόδας καὶ πτέρυγας καὶ κέρατα, ἐνίοτε δὲ καὶ πολυκέφαλα, πλάσματα τῆς φαντασίας ἀνάλογα πρὸς τὸν Πύθωνα, τὸν τοξευθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, πρὸς τὸν Κολχικὸν δράκοντα, πρὸς τὸν Λάδωνα τὸν φυλάσσοντα τὰ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων, πρὸς τὴν Λερναίαν Ὕδραν κλπ. Οἱ Σίναι τὸν δράκοντα ἔχουν ὡς ἔμβλημα καὶ τελοῦν ἑορτὰς πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἰνδικὴν θεολογίαν ὁ δράκων διαδραματίζει μέγα μέρος καὶ εἰς τοὺς παναρχαίους μύθους τῶν τε ἀνατολικῶν καὶ τῶν δυτικῶν λαῶν καὶ αὐτῶν προσέτι τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ἀμερικῆς οἱ δράκοντες ἐμφανίζονται συχνότατα περιλαμβανόμενοι εἰς παντοίας παραστάσεις τῆς πρωτογενοῦς αὐτῶν τέχνης. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία παρέλαβε τὸν δράκοντα ἐκ τῶν ἑβραϊκῶν παραδόσεων, χρησιμοποιοῦσα αὐτὸν καὶ ὡς σύμβολον. Ὁ Διάβολος, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ πλανήσας τοὺς Πρωτοπλάστους εἰς τὴν Ἐδέμ, δράκων ἀποκαλεῖται εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία, οἱ δράκοντες δὲ οἱ φοβεροὶ καὶ τερατώδεις οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὰ σκοτεινὰ ὁράματα τῆς Ἀποκαλύψεως, παραστάσεις συμβολικαὶ θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἰδεῶν, κατὰ τοὺς νεωτέρους ἑρμηνευτάς, ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον εἰς τὰς γενεὰς τὰς βυθισμένας εἰς τὸν ζόφον τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς παχυλῆς θρησκοληψίας.

Ἡ Ἐκκλησία μας ὅμως παραδέχεται τοὺς δράκοντας

καὶ ὡς ὄντα πραγματικά, εἰς πλεῖστα δὲ ὅσα συναξάρια ἀναφέρονται τοιοῦτοι ὄφεις πελώριοι πτερωτοὶ ἢ πυρίπνοοι, κατοικοῦντες ἄντρα ἢ τόπους ἐρήμους, φθείροντες πᾶν τὸ προστυχόν, καταβληθέντες δὲ καὶ ἐξοντωθέντες ὑπὸ ἁγίων θαυματουργῶν διὰ τῶν εὐχῶν αὐτῶν, ἢ καὶ μετὰ δεινὸν ἀγῶνα τῇ κραταιᾷ βοηθείᾳ τοῦ Κυρίου. Χάριν περιεργείας καὶ ὅπως παράσχω ἰδέαν τινὰ περὶ τῶν τοιούτων διηγήσεων, παραθέτω ὧδε μίαν ἐξ αὐτῶν, εἰλημμένην ἐκ τοῦ συναξαρίου τοῦ κατὰ τὴν 31 Μαρτίου ἑορταζομένου ἁγίου ἱερομάρτυρος Ὑπατίου, ἐπισκόπου Γαγγρῶν, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τοὺς Χρόνους Κωνσταντίου, υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, μέγας τις δράκων ἐμβῆκεν ἐντὸς τοῦ Βασιλικοῦ Θησαυροῦ καὶ τόσον φόβον, ὡς λέγουν, ἐπροξένει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε δὲν ἐτόλμα τις νὰ πλησιάσῃ τὸν θησαυρόν, ὅποιος δὲ ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ εὐθὺς ἐθανατώνετο ἀπὸ τὸν δράκοντα. Ὅθεν ἐκ τούτου ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο εἰς ἀπορίαν καὶ τί νὰ κάμῃ δὲν ἤξευρεν.

»Ἀκούσας δὲ τὴν φήμην τοῦ ἁγίου τούτου Ὑπατίου, ἔστειλεν εἰς αὐτὸν πρέσβεις καὶ μεσίτας, παρακαλῶν νὰ ἔλθῃ εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ ἅγιος ἐλθὼν καὶ βλέπων ὅτι προϋπήντησεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς μὲ πᾶσαν τιμὴν καὶ εὐλάβειαν καὶ ὅτι ἐκυλίετο εἰς τοὺς πόδας του (!) ἐσήκωσεν αὐτὸν ἐπάνω καὶ λέγει: «Ἔχε θάρρος· μὴ λυπῆσαι, ὦ βασιλεῦ, ὅτι τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις δυνατά ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ· πίστευε λοιπὸν καὶ θάρρει εἰς τὸν Θεὸν καὶ θὰ ἴδῃς μετ' ὀλίγον τὴν τοῦ Θεοῦ ἀκαταμάχητον δύναμιν». Ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ ἅγιος, ὁ δὲ βασιλεὺς δείξας μακρόθεν τὸ θηρίον: «μὴ ἀπροσέκτως, εἶπεν, ὦ πάτερ, πλησιάσῃς τὸν δράκοντα, διὰ νὰ μὴ πάθῃς ὅ,τι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔπαθον, ἤγουν νὰ μὴ θανατωθῇς ἐξ ἐμῶν ἁμαρτιῶν». Ὁ δὲ ἅγιος ἀπεκρίθη: «Ἡ προσευχή μας, βασιλεῦ, δὲν ἔχει καμ-

μίαν δύναμιν εἰς τὰ τοιαῦτα μεγάλα θαυμάσια, ἡ δὲ ἰδική σου πίστις καὶ ἡ τοῦ Κυρίου μεγάλη καὶ ἀνίκητος δύναμις αὐτὰ δύνανται νὰ κάμωσιν ὅλον τὸ πᾶν».

»Τότε πεσὼν ὁ ἅγιος εἰς τὴν γῆν προσηυχήθη ὥραν ἱκανήν· ἔπειτα ἐγερθεὶς λέγει εἰς τὸν βασιλέα: «Πρόσταξε νὰ γείνῃ μία μεγάλη πυρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς Ἀγορᾶς, ἐκεῖ ὅπου ἵσταται ἡ στήλη τοῦ πατρός σου Κωνσταντίνου, καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες θ' ἀνάψωσι τὸ πῦρ ἂς προσμένωσιν, ἕως οὗ νὰ ὑπάγω ἐκεῖ καὶ ἐγώ». Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἅγιος ἐπλησίασε μόνος εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον καὶ ἤνοιξε τὴν χεῖρα, κρατῶν καὶ ῥάβδον εἰς τὰς χεῖράς του, ἔχουσαν ἐπάνω τὸν τύπον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Κτυπῶν δὲ μὲ τὴν ῥάβδον του τὸν δράκοντα, τίποτε δὲν κατώρθωνεν· ὅθεν τινὲς βλέποντες ἀπὸ μακρόθεν ἦσαν πεφοβισμένοι καὶ ἔντρομοι, διότι ἐνόμιζον ὅτι ἐθανατώθη ὁ ἅγιος ὑπὸ τοῦ δράκοντος. Ἀλλ' ὁ ἅγιος ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενος, ἔβαλε τὴν ῥάβδον εἰς τὸ στόμα τοῦ θηρίου καὶ εἶπεν: «Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀκολούθει με, ὦ θηρίον»· ὁ δὲ δράκων δαγκάσας τὴν ῥάβδον τοῦ ἁγίου ἠκολούθει αὐτόν, ὡς ἂν ἐδιώκετο ἀπό τινα. Ὁ ἅγιος ἐξελθὼν ἀπὸ τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον, διῆλθεν ὅλην τὴν Ἀγορὰν, σύρων και τὸν δράκοντα ὄπισθεν, ὅθεν ἐξέπληξε πάντας, ἐπειδὴ ὁ δράκων ἐκεῖνος ἦτο φοβερὸν καὶ ἐξαίσιον θέαμα, διότι ἦτο ἀρκετὰ μεγάλος, ἤτοι, ὡς ἔλεγον, ἑξήκοντα πήχεις τὸ μέγεθος.

»Πλησιάσας δὲ καὶ τὸ πῦρ εἶπε πρὸς τὸν δράκοντα: «Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἐγὼ κηρρύτω, ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος, σὲ προστάζω τὰ ἔμβῃς εἰς τὸ μέσον τοῦ πυρός». Ὁ δὲ φοβερὸς δράκων ἐκεῖνος ἔκαμεν ὡς καμάραν τὸν ἑαυτόν του καὶ κυρτωθεὶς καὶ ἐξαπλωθεὶς, ἐρρίφθη εἰς τὸ μέσον τοῦ πυρὸς ἔμπροσθεν πάντων καὶ κατεκάη. Ὅθεν ὅλοι οἱ θεωροῦντες ἐξεπλάγησαν καὶ ἐδόξαζον τὸν

Θεόν, ἐπειδὴ καὶ ἔδειξεν εἰς τὰς ἡμέρας αὐτῶν τοιοῦτον φωστῆρα καὶ θαυματουργὸν ἅγιον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκπλαγεὶς διὰ τὸ παράδοξον, ἐτίμησεν ὑπερβολικῶς τὸν ἅγιον καὶ ἐπρόσταξε νὰ ἱστορήσωσι τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου εἰς σανίδα, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ἐπάνω εἰς τὴν θύραν τοῦ βασιλικοῦ θησαυροφυλακίου, εἰς ἀποτροπὴν παντὸς ἐναντίου πράγματος, τὸν δὲ ἅγιον κατασπασάμενος ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του». Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ δράκοντες ἔπαυσαν νὰ συχνάζουν εἰς τὰ θησαυροφυλάκια ἐν γένει, διὰ τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν σήμερον ἄλλοι ἐπιφοβώτεροι ἐχθροὶ.... οἱ ταμίαι.

Τοιοῦτος δράκων ἐφώλευε καὶ εἰς τὸ δάσος ἔνθα ἐγείρεται νῦν ἡ περίπυστος μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, κατακαείς, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Κτιτορικοῦ τῆς Μονῆς, ὑπὸ τῆς φλογὸς τῆς ἐκτοξευθείσης ἀπὸ τῆς εὑρεθείσης αὐτόθι εἰκόνος τῆς Θεομήτορος· τὰ δὲ λείψανα τοῦ τέρατος ἐσώζοντο καὶ ἐδεικνύοντο εἰς τοὺς ἐπισκέπτας μέχρις ὅτου, πυρκαϊᾶς ἐκραγείσης εἰς τὴν Μονήν, ἀπετεφρώθησαν. Διασημότατος ὅμως τῶν διαπρεψάντων οὕτω θαυματουργικῶς εἰς ἀγῶνας κατὰ παραπλησίων τεράτων ἀνεδείχθη ὁ λαϊκώτερος τῶν ἁγίων τοῦ ἑορτολογίου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μεγαλομάρτυς καὶ τροπαιοφόρος Γεώργιος, τοῦ ὁποίου τὸ ἀνδραγάθημα τόσην φέρει ὁμοιότητα καὶ ἀναλογίαν πρὸς τὸν ἀρχαῖον μῦθον τοῦ Περσέως καὶ τῆς Ἀνδρομέδας. Ὁ ἐκ Καππαδοκίας ἅγιος καὶ ὁ φονευθεὶς παρ᾽ αὐτοῦ δράκων ἐγένοντο τὰ ὑποδείγματα τοῦ εἴδους, πολλοὶ δὲ τῶν ἡρώων μεσαιωνικῶν θρύλων ἐξυμνοῦνται ὡς ἀνδρείως ἀγωνισθέντες καὶ καταβαλόντες παρόμοια τέρατα.

Ἀπήχησις τῶν μύθων τῆς ἀρχαιότητος, τῶν συναξαρίων καὶ τῶν παραδόσεων τῶν μέσων αἰώνων εἶνε ἡ διασωζομένη εἰσέτι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ δοξασία περὶ δρακόντων, ἡ τόσον συχνὰ ἀπαντῶσα εἰς τὰ δημώδη παρα-

μύθια καὶ τ' ᾄσματα. Καὶ εἰς ταῦτα μὲν οἱ δράκοντες ἢ δράκοι ἔλαβον ἀλλοίαν μυθολογικὴν ὑπόστασιν καὶ παριστάνονται μᾶλλον ὡς γίγαντες τερατόμορφοι, ἀνθρωποφάγοι, κακοποιοὶ φθεγγόμενοι καὶ διάγοντες ἀνθρωπίνως, κατοικοῦντες ὄχι μόνον εἰς σπήλαια, ἀλλὰ καὶ εἰς πύργους καὶ παλάτια, ἔχοντες δὲ συζύγους καὶ τέκνα. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀφηγήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ παντοίων θρύλων ἐπιχωριαζόντων εἰς διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη προκύπτει στερρῶς ἐρριζωμένη ἡ πρόληψις περὶ ὑπάρξεως ἑρπετῶν τεραστίων, ὄφεων ὑπερμεγέθων διαστάσεων, γνησίων ἀπογόνων τῶν δρακόντων τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς τῶν ἑλληνικῶν μύθων καὶ σοφὸς καθηγητὴς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου κ. Νικ. Πολίτης εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ πολύτιμον σύγγραμα περὶ τοῦ Βίου καὶ τῆς Γλώσσης τοῦ Ἑλληνικου λαοῦ ἀπεθησαύρισε πλείστας ὅσας μαρτυρίας καὶ ἀνέκδοτα περιεργότατα, ἐμφαίνοντα τὴν ἀκράτητον ροπὴν τοῦ εὐφαντάστου λαοῦ μας εἰς τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν τερατολογίαν. Ὡς ὑπόδειγμα ἐπιτραπήτω μοι ν' ἀναφέρω δύο ἐξ αὐτῶν, φέροντα σχετικῶς νεωτάτας χρονολογίας.

Ἡ ἑξῆς εἶνε παράδοσις προερχομένη ἐκ τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας:

Τὸν περασμένο χρόνο (1835)ποὖχεν ἡ λίμνη τοῦ Φονιᾶ πολλὰ νερὰ, τὰ χώνεψαν ἡ καταβρόθρες καὶ τἄβγαλαν εἰς τὸ κεφαλόβρυσο τοῦ Ρουφιᾶ (Ἀλφειοῦ). Καὶ μαζὺ μὲ τὰ νερὰ βγῆκαν κἄτι θεώρατα φείδια μὲ κάτασπρο λαιμὸ καὶ μὲ κεφάλι πὤμοιαζε τοῦ βωδιοῦ. Ἀπὸ τὸ Ρουφιᾶ τραβοῦσαν ἴσια στὴ θάλασσα. Οἱ περαμαντάρηδες ποῦ ἦσαν στὸ Ρουφιᾶ ἔτρεξαν κ' ἔδωσαν εἴδησι στὸν Πύργο. Πῆγαν πολλοὶ νὰ κυνηγήσουν αὐτὰ τὰ φείδια, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ πιάσουν κανένα.»

Ἡ δευτέρα μαρτυρία, ἔτι μᾶλλον πρόφατος, προέρχεται

ἐκ Ραψάνης τοῦ δήμου Ὀλύμπου τοῦ Τυρνάβου, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς:

«Στὴν ἀρχὴ τοῦ Μάη τοῦ 1891 ὁ Βασίλης Θεοχάρης ὁ ἐνωμοτάρχης καὶ ὁ δασοχωροφύλακας Κεραμίδας πῆγαν κυνήγι στὸ δάσος Ραψάνης. Κάτου ἐκεῖ κοντὰ στὸ ἐκκλησάκι τῆς Ἁγίας Τριάδας ἀκοῦν ἕνα δυνατὸ σύριγμα καὶ πολὺ κρότο σὰν νἄσπαζαν ξερόκλαδα. Ἑτοίμασαν τὰ ὅπλα τους, γιατὶ περίμεναν κανένα λάφι, ἢ ζαρκάδι, ἢ κι᾿ ἀγριογούρουνο, ὅταν ἔξαφνα ἑκατὸν πενῆντα βήματα μακρυὰ βλέπουν ἕνα φεῖδι θεριακωμένο, μὲ κεφάλι πὤμοιαζε σὰν βωδιοῦ κ᾿ εἶχε καὶ δυὸ μικρὰ κέρατα στὴν κορφή, Θἄχε πάνω κάτω δύο μέτρα μῆκος καὶ θὰ ζύγιζε κοντὰ πεντακόσιες ὀκάδες. Τοῦ ἔρριξαν καὶ οἱ δύο, μὰ δὲν τὸ πέτυχαν καὶ τὤβαλαν στὰ πόδια, νὰ μὴ χουμήξῃ κατ᾿ ἐπάνω τους».

Ὄφεις τοιούτων τρομακτικῶν διαστάσεων, τερατοσχήμους, δικεφάλους, πτερωτοὺς ἢ κεράστας ἀναφέρουν συχνὰ αἱ λαϊκαὶ διηγήσεις. Ὁ μυθολογούμενος κεράστης ὄφις εἰς αὐτὰς ἀποκαλεῖται ***λιοκόρνο ἢ λιοκοῦρνο, ἢ λιόκρινο,*** κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ λατινικοῦ unicornis, ἤτοι μονόκερως, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε ὄνομα ἄλλου μυθικοῦ ζῴου. Λέγεται δὲ ὅτι, ὅταν ὁ κεράστης ὄφις ἀποκτήσῃ μέγεθος τεράστιον κατὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του, βαρυνόμενος πλέον νὰ ζῇ εἰς τὴν ξηράν, μεταβαίνει εἰς τὴν παραλίαν παρακολουθούμενος ἐν πομπῇ ὑπὸ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῆς περιφερείας του, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ ῥίπτεται εἰς τὴν θάλασσαν, ἀφοῦ πρότερον τρίψῃ πολλάκις τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἕως ὅτου ἀποσπασθῇ καὶ καταπέσῃ τὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου του κέρας, τὸ ἔχον σχῆμα καὶ σύστασιν ὡστεὶ κεραμίδος. Παρὰ τῷ λαῷ τὸ κέρας τοῦτο φημίζεται ὡς ὡϊταματικόν, θεωρεῖται δὲ ὁ οἶνος εἰς τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἐμβαπτισθῇ ὡς ἀλεξιτήριον τῶν πυρετῶν.

Ἑρπετὰ τεραστίων καὶ μυθικῶν διαστάσεων ἀναφέρουν πολλοὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Κατὰ τὸν Σουητώνιον, ὁ Αὔγουστος ἀνήγγειλεν ἐπισήμως εἰς τὸ κοινὸν ὅτι εὑρέθη ἐν Ἐτρουρίᾳ ὄφις μήκους ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ποδῶν. Δίων δὲ ὁ Κάσσιος ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς βασιλείας καὶ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ἐφάνη ὄφις πελώριος, μῆκος ἔχων ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ποδῶν, ὅστις, ἀφοῦ ἐπροξένησε μεγάλας καταστροφάς, ἐφονεύθη ὑπὸ κεραυνοῦ. Τὸ περιφημότερον τοιοῦτο θηρίον ἦτο ὁ παμμέγιστος ὄφις τῆς Ἀφρικῆς, ἀναφανεὶς παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Βαγράδας ἐγγὺς τῆς Καρχηδόνος, κατὰ τὸ 256 π. Χ. Ἐναντίον αὐτοῦ ἠναγκάσθη νἀγωνισθῇ ὁλόκληρος ὁ ἐκεῖ στρατοπεδεύων ὑπὸ τὸν ὕπατον Ρήγουλον ῥωμαϊκὸς στρατός, ἐδέησε δὲ νὰ γίνῃ χρῆσις βαλλιστρῶν καὶ καταπελτῶν, ἕως οὗ ἐφονεύθη τὸ τέρας, βληθὲν διὰ τεραστίου λίθου, ἐξακοντισθέντος ὑπό τινος τῶν πολεμικῶν τούτων μηχανῶν. Ὁ ὕπατος ἔπεμψεν εἰς τὴν Σύγκλητον τὸ δέρμα τοῦ ὄφεως, ἔχον μῆκος ἑκατὸν εἴκοσι ποδῶν, τὸ ὁποῖον δὲ ἀναρτηθὲν ὡς τρόπαιον εἴς τινα τῶν ἐν Ρώμῃ ναῶν διεσῴζετο αὐτόθι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς κατὰ τῆς Νουμαντίας ἐκστρατείας. Ἀλλ᾽ ἡ δυσωδία ἡ ἀναδιδομένη ἐκ τοῦ ἀποσυντιθεμένου σώματος τοῦ ἑρπετοῦ ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἐδέησε νἀπομακρυνθῇ ἐκεῖθεν. Ὁ Φιλοστόργιος διηγεῖται ὅτι εἶδεν ἐν Ρώμῃ δέρμα ὄφεως ἑξήκοντα ὀκτὼ ποδῶν· ὁ Διόδωρος ἀναφέρει ὅτι συνελήφθη ἐντὸς τοῦ Νείλου ὄφις μήκους τεσσαράκοντα καὶ πέντε ποδῶν καὶ προσηνέχθη εἰς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον. Ἀλλὰ τὰ μεγέθη ταῦτα εἶνε μηδαμινὰ ἀπέναντι τῶν διαστάσεων ἑρπετῶν μνημονευμένων ὑπὸ ἄλλων συγγραφέων. Ὁ Ποσειδώνιος λέγει ὅτι εἶδεν ἐν Κοίλῃ Συρίᾳ ὄφιν ἔχοντα μῆκος ἑκατὸν εἴκοσι ποδῶν, περιφέρειαν δὲ τοιαύτην, ὥστε, παρεντιθεμένου τοῦ ὄγκου αὐτοῦ μεταξὺ δύο ἱππέων, δὲν

ἔβλεπεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον! τὸ σῶμα δὲ αὐτοῦ ἐκάλυπτεν ὁλόκληρον πλέθρον γῆς. Ὁ Ὀνησίκριτος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, διατείνεται ὅτι εἴς τινα χώραν τῆς Ἰνδικῆς, λεγομένην Ἀποσίσαριν, ἐτρέφοντο δύο πελώριοι ὄφεις, ὁ μὲν ἑκατὸν εἴκοσι ποδῶν τὸ μῆκος, ὁ δὲ διακοσίων. Πάντας δ' ὑπερβάλλει ὁ ἀναφερόμενος ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Τυρίου ὑπερμεγέθης δράκων, τὸν ὁποῖον ὁ σατράπης Ταξίλης ἔδειξεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὅστις εἶχε μῆκος πεντακοσίων ποδῶν καὶ κατελάμβανεν ἔκτασιν πέντε πλέθρων!

Ἀγῶνας κατὰ τοιούτων τεράτων ἀναφέρουν πολλοὺς αἱ παραδόσεις. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας Νιὸρ ὑπάρχει ἡ παράδοσις περὶ στρατιώτου καταδικασθέντος εἰς θάνατον καὶ τυχόντος χάριτος ὑπὸ τὸν ὅρον νἀγωνισθῇ κατὰ δράκοντος φθοροποιοῦ ἐκεῖ φωλεύοντος· ὁ στρατιώτης κατέβαλε μὲν τὸ θηρίον, ἀλλὰ δηλητηριασθεὶς ἐκ τῆς φαρμακερᾶς αὐτοῦ πνοῆς ἀπέθανε μετὰ τὴν νίκην. Ἀλλ' ἱστορικὴν σχετικῶς ὑπόστασιν ἔχει ἡ παρεμφερὴς παράδοσις τοῦ δράκοντος τῆς Ρόδου. Διῃτᾶτο οὗτος, πελώριος τὸ μέγεθος, ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τῆς νήσου περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος, προξενῶν δεινὴν φθορὰν εἰς ἀνθρώπους καὶ κτήνη. Φρικώδης δυσωδία ἀνεδίδετο ἐκ τῆς φωλεᾶς του, ἐπὶ ποινῇ δὲ αὐστηρᾷ ἀπηγορεύετο ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἡ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο προσέγγισις· διὰ τοῦτο καὶ ἡ θέσις ἐκαλεῖτο Μακράς, ἤτοι κακόβατος. Ὁ δράκων, καθὰ περιγράφεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ τοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἶχε τὸ πάχος ἵππου, τὴν κεφαλὴν ὡσεὶ ὄφεως, τὰ ὦτα (;;) ὡσεὶ ἡμιόνου, τὸ δέρμα σκληρὸν καὶ φολιδωτόν, τοὺς ὀδόντας λίαν ὀξεῖς, τὸν φάρυγγα μέγιστον, τοὺς ὀφθαλμοὺς τρομακτικῶς λάμποντας. Εἶχε δὲ καὶ πόδας τέσσαρας ὡς σαύρα καὶ ἔφερε πτέρυγας χρώματος ὅπως τῶν τοῦ δελφῖνος, κοιλίαν πρασινοκίτρινον καὶ οὐρὰν μακράν.

Ἔτρεχε δὲ σείων τὰς πτέρυγας ὡς ταχύτατος κέλης μετὰ φοβεροῦ συριγμοῦ.

Πολλοὶ τῶν ἱπποτῶν εἶχον ἤδη ἀπολεσθῆ, τολμήσαντες νὰ παλαίσουν κατὰ τοῦ φοβεροῦ θηρίου, ὅτε ἀνδρεῖος τις ἱππότης ὀνόματι Διεδοννὲ Δὲ Γκοζών, ἐν ἔτει 1342 ἐπὶ ἀρχηγίας τοῦ μεγάλου μαγίστρου Ἑλιὸν Δὲ Βιλνέβ, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἀρχηγοῦ τὸν κινδυνώδη ἀγῶνα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετέβη εἰς Γαλλίαν παρὰ τῷ ἐκεῖ ἀδελφῷ του καὶ κατασκευάσας ἄτεχνόν τι ὁμοίωμα τοῦ θηρίου ἐξῳκείωσε τὸν ἵππον του καὶ τοὺς θηρευτικούς του κύνας μὲ τὴν θέαν του καὶ τοὺς συνήθισε νὰ ἐπιπίπτουν κατ᾽ αὐτοῦ ἀφόβως. Μετὰ τοῦτο ἐπιστρέψας εἰς Ρόδον ἔπεμψε τὰ ὅπλα του εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου, κείμενον ἐγγὺς τῆς φωλεᾶς τοῦ τέρατος, μετέβη δὲ καὶ αὐτὸς κρυφίως ἐκεῖ μετὰ δύο ἐκ τῶν ὑπηρετῶν του. Ὁπλισθεὶς αὐτόθι καὶ παραγγείλας εἰς τοὺς ὑπηρέτας του νὰ στέκουν παράμερα ὡς θεαταὶ καὶ νὰ φύγουν μέν, ἐὰν ἐνικᾶτο εἰς τὸν ἀγῶνα, νὰ προσδράμουν δὲ καὶ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ δράκοντος, ἐὰν ἐθριάμβευεν, ἐπορεύθη ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ ἄντρου, ὁπόθεν ἐπήγαζεν ὁ παραρρέων ρύαξ. Ὁ δράκων ἐξῆλθε τῆς κοίτης του καὶ ὁ ἀνδρεῖος ἱππότης ἐφώρμησε κατ᾽ αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ δόρυ του ἐθραύσθη κατὰ τῶν σκληρῶν φολίδων τοῦ δέρματος. Εἷς τῶν κυνῶν ὁρμήσας ἐκρεμάσθη ἀπὸ τῆς γαστρὸς τοῦ θηρίου, τότε δὲ ὁ ἱππότης ἐπρόφθασε νἀφιππεύσῃ καὶ νὰ ἐπιτεθῇ διὰ τοῦ ξίφους, τὸ ὁποῖον ἐνέπηξεν εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ τέρατος, κρατῶν δὲ αὐτὸ ἐμπεπηγμένον ἰσχυρῶς ἠδυνήθη νἀποκόψῃ τὸν λάρυγγά του. Ὁ δράκων τότε πεσὼν κατεπλάκωσε τὸν ἱππότην, ὅστις ἐκινδύνευσε νἀποπνιγῇ ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ τῆς δυσωδίας τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου του, ἀλλὰ προσδραμόντες οἱ ὑπηρέται του τὸν ἀπέσυραν, τὸν ἔπλυναν

εἰς τὸ νᾶμα τοῦ ῥύακος καὶ τὸν ἐβοήθησαν νἀνακτήσῃ τὰς αἰσθήσεις του.

Ὁ μέγας μάγιστρος ἤλεγξεν αὐστηρῶς τὸν νικητὴν διὰ τὴν ἀπείθειαν, τὸ συμβούλιον δὲ τοῦ τάγματος κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς εἱρκτὴν καὶ στέρησιν τοῦ βαθμοῦ του. Ἀλλὰ μὲ τὴν τοιαύτην ἱκανοποίησιν τῆς πειθαρχίας ὁ ἴδιος ἀρχηγὸς ἀμείβων τὴν ἀνδρείαν ὄχι μόνον ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν χάριν, ἀλλὰ καὶ ὑπαρχηγὸν τὸν ὠνόμασε· μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Βιλνὲβ ὁ Γκοζὼν ἐξελέγη ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Γκοζὼν ὁ ποιήσας αὐτὸν γλύπτης ἀπεικόνισε τὸ φονευθὲν παρ᾽ αὐτοῦ φρικτὸν τέρας, ὑπὸ σχῆμα ἀνάλογον τῆς φονευθείσης παρὰ τοῦ Βελλεροφόντου Χιμαίρας. Γάλλος ὅμως περιηγητὴς βεβαιοῖ ὅτι εἶδεν εἰς οἰκίαν τινὰ τῆς πόλεως Ρόδου, κειμένην εἰς τὴν ὁδὸν Ἱπποκῶν, ἀρχαίαν τοιχογραφίαν, παριστάνουσαν τὴν πάλην τοῦ ἱππότου Γκοζὼν μετὰ τοῦ θηρίου, ἔνθα τοῦτο ἀπεικονίζεται ὡς κροκόδειλος. Τὸ πιθανώτερον δὲ εἶνε τῷ ὄντι, ἂν παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθῆ τὴν παράδοσιν καὶ ἂν λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν τὴν σχετικὴν γειτνίασιν τῆς νήσου πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ὅτι τὸ ἑρπετὸν ἐκεῖνο ἦτο πραγματικῶς κροκόδειλος, ἄδηλον πῶς μεταφερθεὶς ἐκεῖ, ὅτι δὲ ἡ λαϊκὴ φαντασία ἀπέδωκεν εἰς τὸ ἀμφίβιον τοῦτο τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις δράκοντος μυθικοῦ.

Ἀλλ᾽ ἂν ὡς πρὸς τὸ θρυλούμενον θηρίον τῆς Ρόδου κατέστη δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ κατὰ προσέγγισιν, πάντοτε δὲ κατ᾽ εἰκασίαν, τὸ εἶδός του, πολὺ δύσκολον εἶνε νὰ εἰκάσωμεν ὁποῖος περίπου ἦτο ἐν τῇ πραγματικότητι ὁ δράκων τοῦ ὄρους Αἴνου τῆς Κεφαλληνίας. Ἡ ὕπαρξις τοῦ τέρατος τούτου ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν κατὰ δύο σχεδὸν αἰῶνας μεταγενεστέραν τῆς τοῦ δράκοντος τῆς Ρόδου, πιστοποιεῖται δὲ ὄχι μόνον ἐκ τῆς τοπικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπισήμων ἐγγράφων. Διότι διασῴζεται εἰσέτι ἐν τῷ Ἀρχειοφυλακείῳ Κε-

φαλληνίας ἡ ἐπίσημος ἔκθεσις τοῦ. Ἑνετοῦ Προβλεπτοῦ τῆς νήσου Φαντίνου Μαλιπιέρα, ἀναφέρουσα τὸ συμβὰν τοῦ φόνου ὑπερμεγέθους δράκοντος, φωλεύοντος εἰς τὸ δάσος τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ὄρους Αἴνου καὶ λυμαινομένου τὰ πέριξ, ὑπὸ τῶν δύο ἀδελφῶν Ἰακώβου καὶ Βερνάρδου Βρεσκιάνων. Τὸ γεγονὸς μνημονεύεται ὡς λαβὸν χώραν τὴν 10 Μαΐου τοῦ ἔτους 1509. Οἱ δύο ἀδελφοί, ἰταλικῆς καταγωγῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματός των, ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν ν᾽ ἀγωνισθοῦν κατὰ τοῦ θηρίου, διὰ ν᾽ ἀπαλλάξουν τὸν τόπον ἀπὸ τῆς ἐξ αὐτοῦ βλάβης. Ἐφοδιασθέντες δὲ παρὰ τοῦ Προβλεπτοῦ διὰ σιδηρῶν πανοπλιῶν καὶ λαβόντες τὴν ὑπόσχεσιν περὶ γενναίας ἀμοιβῆς ἐπορεύθησαν εἰς τὸ μέρος ἔνθα τὸ τέρας διητᾶτο. Ἡ πάλη ὑπῆρξε δραματική· ὁ εἷς τῶν ἀδελφῶν εἰσέδυσε ξιφήρης εἰς τὸν τεράστιον φάρυγγα τοῦ δράκοντος, ἐνῷ ὁ ἕτερος ἔπληττεν αὐτὸν ἄνωθεν διὰ πελέκεως. Τέλος ὁ δράκων ἐφονεύθη, οἱ νικηταὶ ἐπανῆλθον θριαμβευτικῶς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἕδραν τότε τῆς Κυβερνήσεως τῆς νήσου, δοξολογία δημοτελὴς ἐτελέσθη ἐπὶ τῇ νίκῃ καὶ εἰς τοὺς ἀνδραγαθήσαντας ἀδελφοὺς παρεχωρήθη ὡς τιμάριον τὸ δάσος, περιελθὸν κατόπιν ἐξ ἐπιγαμίας εἰς τὴν οἰκογένειαν Λουκίσα, ἥτις μέχρις ἐσχάτων εἶχε τὴν ἐπ᾽ αὐτοῦ κυριότητα. Ἡ ἐγχώριος παράδοσις διηγεῖται ὅτι τὸ σῶμα τοῦ φονευθέντος δράκοντος, ἔχοντος τὸ πάχος βουβάλου, ἐκάη ἐπὶ τόπου μετὰ τὴν μάχην, διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ ἐκ τῆς σήψεως λοιμικὴ νόσος, ὅτι δὲ οἱ μὴ ἀποτεφρωθέντες ἐκ τῆς πυρᾶς σπόνδυλοι εἶχον τὸ μέγεθος συνήθους σκαμνίου. Τοιοῦτο ἑρπετὸν οὔτε τώρα οὔτε πρὸ δύο αἰώνων βεβαίως ὑπῆρχεν ἐν τῇ φύσει. Ἆρα ἢ πρόκειται περὶ κοινοῦ τινος θηρίου, λύκου ἴσως ἢ κάπρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ λαϊκὴ φαντασία ἀπέδωκε σχῆμα καὶ μέγεθος μυθολογικόν, ἢ πρόκειται περὶ λειψάνου παναρχαίου μύθου δρακοκτονίας, τὸ δὲ ἐπίσημον ἔγγραφον ἐχαλκεύθη ἐπίτηδες,

κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Πολίτου, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς τίτλος ἰδιοκτησίας.

Δὲν ὑπάρχουν δὲ κατὰ ξηρὰν μόνον δράκοντες· ὑπάρχουν καὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης, κατὰ δοξασίαν ἐπικρατοῦσαν ἰδίως μεταξὺ τῶν βορείων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ὁ μῦθος εἶνε ἀρχαιότατος· πολλὰ χωρία τῆς Γραφῆς ἀναφέρουν τὸν δράκοντα τῆς θαλάσσης, οἷον ὁ Προοιμιακὸς ψαλμὸς τοῦ Δαυΐδ: «δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτήν», αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἠσαΐου (Κεφ. ΚΖ', 1): «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπάξει ὁ Θεὸς τὴν μάχαιραν αὐτοῦ τὴν ἁγίαν καὶ τὴν μεγάλην καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐπὶ τὸν δράκοντα ὄφιν φεύγοντα, ἐπὶ τὸν δράκοντα ὄφιν σκολιόν, καὶ ἀνελεῖ τὸν δράκοντα τὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ», αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἰεζεκιήλ (Κεφ. ΛΒ', 2): «λέοντι ἐθνῶν ὡμοιώθης σὺ καὶ ὡς ὁ δράκων ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ» καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ (Κεφ. Μ' καὶ ΜΑ'), ἔνθα ὑπάρχει μακρὰ περιγραφὴ τοῦ τέρατος, ὅπερ καλεῖται ἑβραϊστὶ Λεβιάθαν, ὑποτίθεται δὲ ὅτι εἶνε τὸ κῆτος. Οἱ ραββῖνοι πολλοὺς ἔπλασαν μύθους περὶ τοῦ φανταστικοῦ τούτου κατοίκου τοῦ βάθους τῶν θαλασσῶν. Φαντάζονται αὐτὸν τόσον μέγαν, ὥστε νὰ δύναται νὰ καταπίῃ ***μονορρούφι*** ἕτερον κῆτος, μικρότερον μὲν αὐτοῦ κατὰ πολύ, ἀλλ' ἔχον ἐν τούτοις μῆκος τριῶν λευγῶν! Λέγουν δὲ ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ζῴου ἐν ἀρχῇ ἄρρεν καὶ θῆλυ, ἀλλὰ φοβηθεὶς κατόπιν μήπως γεμίσουν τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον με τοὺς ἀπογόνους των, ἐθανάτωσε τὴν θήλειαν καὶ ἁλατίσας τὸ σῶμά της ἐφύλαξεν αὐτό, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γεῦμα εἰς τὸν ἐλευσόμενον Μεσσίαν! Περίεργος τῷ ὄντι ἡ ἰδέα τοῦ νὰ μεταβάλλεται ὁ Ὕψιστος εἰς μπακάλην καὶ περιεργοτέρα ἀκόμη ἡ γνώμη περὶ τῶν γαστριμαργικῶν διαθέσεων καὶ τῆς στοματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀναμενομένου σωτῆρος τοῦ κόσμου.

Κυρίως ὅμως ἡ πρόληψις περὶ τοῦ θαλασσίου ὄφεως ἐπεκράτησε καὶ διεδόθη ἀπὸ τοῦ Ι΄ αἰῶνος, ὅτε ὁ Ὄλαφ, ἀρχιεπίσκοπος Οὐψάλης τῆς Σουηδίας, ἀνέφερε τὴν ὕπαρξιν τοῦ τέρατος, τὸ ὁποῖον εἶδον πρῶτοι νορβηγοὶ ναῦται εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν· αὐτὸς δὲ πρῶτος παρέσχεν ὡς αὐτόπτης μάρτυς λεπτομερῆ αὐτοῦ περιγραφήν. Ἔκτοτε κατὰ καιροὺς ὡς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας παμπληθεῖς ἐδημοσιεύθησαν μαρτυρίαι ὑπὸ ναυτικῶν διαφόρων ἐθνῶν, συναντησάντων τὸν θαλάσσιον ὄφιν εἰς πολλὰ σημεῖα ἰδίως τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν βεβαιοῦν ὅτι τὸ τέρας φέρει χαίτην περὶ τὸν λαιμὸν ὡς ἵππος· ἀλλὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ παραλλάσσουν σημαντικῶς εἰς τὰς διαφόρους, συμφωνοῦν δὲ μόνον πάντες ὡς πρὸς τὸ τεράστιον αὐτοῦ μέγεθος, τὸ ὑπενθυμίζον τὸν φοβερὸν Ὀδοντοτύραννον τῶν μύθων τῶν ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν χρόνων περὶ κατορθωμάτων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος εἰς τὴν Ἰνδικήν, τέρας ἀμφίβιον, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Παλλάδιον, ἠδυνήθη νὰ καταπίῃ ὡς λουκούμιον μέγαν ἐλέφαντα.

Μεθ' ὅλας ταύτας τὰς μαρτυρίας ἡ ὕπαρξις τοῦ τέρατος εἶνε πᾶν ἄλλο ἢ ἐξηκριβωμένη ἐπιστημονικῶς. Ἐγένετο μάλιστα περίεργος παρατήρησις, γεννῶσα μεγάλας ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τῶν μαρτυριῶν, ἡ ἑξῆς: ὅτι ἡ εἴδησις περὶ ἐμφανίσεως τοῦ θαλασσίου ὄφεως ἀναφαίνεται εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἐφημερίδας συνήθως κατὰ μῆνα Ἰούλιον, ὅτε κατὰ σύμπτωσιν ἀργεῖ ἡ πολιτικὴ κίνησις καὶ σπανίζουν αἱ πάσης ἄλλης φύσεως εἰδήσεις, αἱ ἱκαναὶ νὰ κινήσουν τὴν περιέργειαν τοῦ κοινοῦ.

Εἰς τὴν θάλασσαν εὑρίσκονται κατὰ τὴν δοξασίαν πολλῶν λαῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων καὶ ἄλλα τέρατα πελώρια καὶ φρικτά. Ὑπάρχουν κήτη τόσον τεράστια τὸ μέγεθος, ὥστε ἀπέναντί των αἱ πραγματικαὶ φάλαιναι ἠμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς μικροσκοπικαὶ μαρίδες τοῦ Φαλήρου.

Τὸ ὑπόδειγμα τοιούτου εἴδους μυθοπλαστιῶν εὑρίσκεται εἰς τοὺς ἀραβικοὺς μύθους τῶν «**Χιλίων καὶ μιᾶς νυκτῶν**», τὴν περίφημον «**Χαλιμάν**», ἥτις εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη, ἀποτελεῖ τὸ χάρμα τῶν ἁπλοϊκῶν ἀναγνωστῶν. Τοιαῦτα κήτη ἀναφέρονταις εἰς τὸ πρῶτον τῶν περιφήμων ταξειδίων τοῦ Σεβὰχ θαλασσινοῦ, ὅπου ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ μία μυθώδης παμμεγέθης χελώνη, ἥτις, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εὑρισκομένη, ἐξελήφθη ὡς νησίον ὑπὸ τῶν συμπλωτήρων τοῦ Σεβάχ, ἐβυθίσθη δὲ συμπαρασύρασα εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης τὸν ἀτυχῆ ταξειδιώτην, ὅτε ᾐσθάνθη τὴν θερμότητα τῆς πυρᾶς, τὴν ὁποίαν ἥναψαν οἱ ἀποβιβασθέντες ἐπ' αὐτῆς διὰ νὰ μαγειρεύσουν τὸ φαγητόν των. Ἡ περὶ τοῦ κήτους διήγησις, κατὰ τὴν ἀφελῆ πρώτην καὶ παλαιὰν μετάφρασιν τοῦ βιβλίου, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Καὶ μισσεύοντες ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ νησίον εἰς τὴν ἀναμεταξὺ ὁδοιπορίαν ἐσυναντήσαμεν ἕνα παράδοξον συμβάν· ἤγουν ἀρμενίζοντας ἐμεῖς εἰς τὸ πέλαγος εἴδαμεν μακρόθεν ὅτι μεγαλώτατον κῆτος ἐκατάπινεν ἕνα πλοιάριον ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πλώρας· τὰ κουπία ὅμως, τὸ κατάρτι καὶ τὰ σχοινία του ἐπεριπλέχθησαν εἰς τὸ στόμα καὶ τὰ ὀδόντια τοῦ κήτους, ὁποὺ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ καταπίῃ ὁλόκληρον. Ὡς τόσον οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸν φόβον τους ἤρχισαν νὰ φωνάζουν πρὸς ἡμᾶς: «βοήθεια, ἀδελφοί! σπεύσατε νὰ μᾶς ἐλευθερώσετε!» Ἐμεῖς ἀκούοντας τὰς ἐλεεινὰς φωνὰς ἐκείνων τῶν ταλαιπώρων ἐτρέξαμεν εἰς βοήθειάν των καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰδικούς μας, ὁ πλέον τολμηρὸς καὶ πρακτικός, μὲ ὀξὺ καὶ κοπτερὸν κοντάριον ἐκτύπησε τὸ κῆτος πρῶτον εἰς τὴν καρδίαν, ἔπειτα εἰς τὸν μυελὸν τῆς κεφαλῆς καὶ ὅταν τὸ κῆτος ἀγροίκησε τὰς θανατηφόρους πληγάς, ἐν τῷ ἅμα ἐξέρασε τὸ πλοιάριον, ὅμως σχεδὸν συντετριμμένον καὶ ἀνεπιτήδειον νἀρμενίσῃ. Ἐμεῖς ἐλάβομεν τοὺς ἀνθρώπους ὅ-

λους εἰς τὸ ἰδικόν μας καὶ ὅταν ἐξεμακρύναμεν ὀλίγον εἴδαμεν τὸ κῆτος καὶ ἀναποδογύρισε μὲ τὴν κοιλίαν ἐπάνω εἰς τὸ νερόν. Τότε ἐσυμπεράναμεν ὅτι ἐψόφησε καὶ ἐφαίνετο εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ὡσὰν ἕνα μεγάλο βουνόν, μακρὺ ἕως διακοσίας ὀργυιὰς καὶ πλατὺ ἕως ἑκατόν· τὸ στόμα του ἦτον εἴκοσι ὀργυιὲς τὸ πλάτος. Καὶ ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ ἐδιηγήθημεν τὸ τοιοῦτον κατόρθωμα, ἔχοντας μάρτυρας τοὺς ναύτας ὅπου ἔτυχαν εἰς τὸν κίνδυνον, ἐθαύμασεν ὅλη ἡ πόλις».

Ὅτι ἐθαύμασεν ὅλη ἡ πόλις, οὐδεμία ἀμφιβολία· ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐθαύμασε διὰ τὸν ὄγκον τοῦ κήτους ἢ διὰ τὸν ὄγκον τοῦ ψεύματος,

Ἓν παρόμοιον θαλάσσιον τέρας, μεγαλύτερον ὅμως τοῦ ἀνωτέρω, εἶδεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, κατὰ τὴν γνωστὴν μυθώδη λαϊκὴν ἱστορίαν τῶν κατορθωμάτων του. Τὸ θαυμάσιον θέαμα περιγράφεται ὡς ἀκολούθως :

«Περιπατῶντας διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Περσίαν, ἔφθασαν εἰς ἕνα παραθαλάσσιον καὶ ἠβουλήθη ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ ἴδῃ τί εἶνε εἰς τὸ βάθος της. Εὐθὺς ἐπρόσταξε τὸν Ἀντίοχον νὰ πηγαίνῃ εἰς ἕνα κάστρον, ὅπου ἦτο ἐκεῖ, σιγά, διὰ νὰ εἰπῇ νὰ φτιάσουν μίαν κασέλλαν ἀπὸ κρυστάλλι καὶ νὰ τοῦ τὴν φέρῃ. Ἐπῆγεν ὁ Ἀντίοχος καὶ τοῦ τὴν ἔφερε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐμβῆκεν εἰς ἕνα καράβι μαζὶ μὲ μερικοὺς μεγιστᾶνας καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν μέσην τῆς θαλάσσης. Ἐκεῖ ἐμβῆκέν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν κρυσταλλένιαν κασέλλαν καὶ προστάζοντας νὰ τὸν κατεβάσουν μέσα εἰς τὴν θάλασσαν μὲ σχοινία τοὺς εἶπεν: «Ὁπόταν ταράξω τὰ σχοινία, νὰ μὲ τραβήξετε ἔξω». Οὕτω τὸν κατεβίβασαν μέσα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπῆγε εἰς τὸν πάτον. Ἐκεῖ εἶδεν ἕνα ὀψάριον μέγα, ὁποὺ ἐπερνοῦσε, καὶ ἐστάθη νὰ τὸ περιεργασθῇ, ὅτι ἐπέρασαν εἰκοσιτέσσαρες ὧρες καὶ ἀκόμη ἡ οὐρά του δὲν εἶχε φανῇ».

Ἕνα τοιοῦτον ὀψάριον τῇ ἀληθείᾳ οὔτε μὲ μαγιονέζαν οὔτε μὲ καμμίαν ἄλλην σάλτσαν δὲν ἠμπορεῖ νὰ φαγωθῇ!

Ἀλλὰ κατὰ τὴν φαντασίαν ὑπερέβαλε πάντας ὁ χαριέστατος Λουκιανός. Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς τερπνοτάτης αὐτοῦ ***Ἀληθοῦς Ἱστορίας,*** εἰς τὴν ὁποίαν τόσον τερατωδῶς σκώπτει τοὺς τερατολόγους συγγραφεῖς, περιγράφει κῆτος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου τὰ προαναφερθέντα μεγαθήρια τῆς θαλάσσης εἶνε, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ψαράκια τῆς ***γυάλας.*** Ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσω ἐνταῦθα, κατὰ πιστὴν ἐκ τοῦ κειμένου μετάφρασιν, τὴν περιγραφὴν τοῦ τέρατος, τὸ ὁποῖον συνήντησε πλέον μετ' ἄλλων εἰς τὸν Ὠκεανόν.

«Δύο μόνον ἡμέρας ἐν εὐδίᾳ πλεύσαντες τὴν τρίτην ἡμέραν, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, εἴδομεν αἴφνης θηρία καὶ κήτη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, ἓν δὲ μέγιστον ἁπάντων, τοῦ ὁποίου τὸ μέγεθος ἦτο χιλίων καὶ πεντακοσίων (ἀρ. 1500) σταδίων· ἐπήρχετο δὲ μὲ στόμα ἀνοικτὸν μακρόθεν ταράττον τὴν θάλασσαν, περικλυζόμενον πανταχόθεν ὑπὸ ἀφροῦ καὶ δεικνύον ὀδόντας πολὺ μεγαλυτέρους τῶν ἡμετέρων φαλλῶν, ὀξεῖς δὲ ὅλους ὡς πασσάλους καὶ λευκοὺς ὡς ἐλεφαντίνους. Καὶ ἡμεῖς μὲν εἰπόντες πρὸς ἀλλήλους τὸν ὕστατον ἀποχαιρετισμὸν καὶ ἐναγκαλισθέντες ἐμένομεν· τὸ δὲ ἐπλησίασεν ἤδη καὶ ἀναρροφῆσαν ἡμᾶς κατέπιε μετ' αὐτοῦ τοῦ πλοίου. Εὐτυχῶς δὲν συνετρίβημεν διὰ τῶν ὀδόντων του, ἀλλὰ τὸ πλοῖον διὰ τῶν ἐρετωμάτων ἔπεσεν ἐντός.

»Ἅμα εὑρέθημεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν εἴδομεν τίποτε ἕνεκα τοῦ σκότους, ὕστερον δέ, ἀνοίξαντες τοῦ κήτους τὸ στόμα, εἴδομεν μεγάλην κοινότητα, τοσοῦτο πλατεῖαν καὶ ὑψηλήν, ὥστε ἠδύνατο νὰ ἐνοικήσῃ μυρίανδρος πόλις. Ἔκειντο δ' ἐν τῷ μέσῳ καὶ μικροὶ ἰχθύες, καὶ ἄλλα πολλὰ θηρία συγκεκομμένα, καὶ πλοίων ἱστία καὶ ἄγκυραι, καὶ ἀνθρώπων ὀστᾶ, καὶ φορτία· ἀπωτέρω δὲ καὶ γῆ καὶ λόφοι ἦσαν, σχηματισθέντες, ὡς νομίζω, ἐκ τοῦ πηλοῦ τὸν

ὁποῖον κατέπινε τὸ κῆτος. Εἶχε σχηματισθῆ δάσος μὲ δένδρα παντοειδῆ, λάχανα εἶχον βλαστήσει καὶ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἦτο ἀγρὸς καλλιεργημένος. Ἡ περίμετρος τῆς γῆς ἐκείνης ἦτο διακοσίων τεσσαράκοντα σταδίων. Ἠδύνατό τις δὲ νὰ ἴδῃ ἐκεῖ καὶ ὄρνεα θαλάσσια, λάρους καὶ ἀλκυόνας ἐπὶ τῶν δένδρων ἔχοντα τοὺς νεοσσοὺς αὐτῶν.

»Τότε μὲν ἐκλαύσαμεν πολύ, ὕστερον δ' ἐνθαρρύνοντες τοὺς ἑταίρους ἐδέσαμεν τὸ πλοῖον καὶ τρίψαντες τὰ πυρεῖα ἠνάψαμεν πῦρ καὶ ἡτοιμάσαμεν τὸ δεῖπνον ἐκ τῶν τυχόντων. Παρέκειντο δὲ ἄφθονα καὶ παντοδαπὰ κρέατα ἰχθύων, εἴχομεν δὲ εἰσέτι ὕδωρ ἐκ τοῦ ***Ἑωσφόρου***. Ἐξεγερθέντες τὴν ἐπιοῦσαν ἐβλέπομεν, ὁσάκις τὸ κῆτος ἤνοιγε τὸ στόμα, ἄλλοτε μὲν γῆν, ἄλλοτε δὲ ὄρη, ἄλλοτε δὲ μόνον τὸν οὐρανόν, πολλάκις δὲ καὶ νήσους καὶ ᾐσθανόμεθα ὅτι τὸ κῆτος ἐφέρετο ταχέως πρὸς πᾶν σημεῖον τῆς θαλάσσης. Ἀφοῦ δὲ ἐσυνηθίσαμεν τὴν διαμονὴν ἐκείνην, λαβὼν ἐγὼ ἑπτὰ ἐκ τῶν ἑταίρων εἰσέδυσα εἰς τὸ βάθος, θέλων νὰ ἐπισκοπήσω τὰ πάντα. Δὲν εἶχον δὲ ἀκόμη διανύσει πέντε στάδια καὶ εὗρον ἱερὸν τοῦ Ποσιδῶνος, ὡς ἐδήλου ἡ ἐπιγραφή, καὶ μετ' οὐ πολὺ καὶ τάφους πολλοὺς καὶ στήλας ἐπ' αὐτῶν, πλησίον δὲ πηγὴν ὕδατος διαυγοῦς, προσέτι δὲ ἠκούσαμεν κυνὸς ὑλακὴν καὶ εἴδομεν πόρρωθεν καπνόν, ἐξ οὗ εἰκάσαμεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἔπαυλίς τις...».

Καὶ παύω ἐδῶ τὴν περιγραφὴν ἐκ φόβου μήπως ἡ φαντασία τοῦ εὐφυεστάτου Σαμοσατέως μᾶς κάμῃ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους εὑρίσκοντο καὶ γυμναστήρια διὰ φοὺτ-μπώλλ, καὶ γραφεῖα ἐφημερίδων, καὶ θερινὰ θέατρα, καὶ Ἡνωμένα Βουστάσια.

*
* *

Ἔχει δὲ καὶ ὁ ἀὴρ τοὺς τερατώδεις αὐτοῦ κατοίκους,

κατὰ τὴν μυθολογίαν ἰδίως τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Ὑπάρχουν κατ' αὐτὴν εἰς τὰ ἐναέρια ὕψη πτηνὰ μεγέθους καταπληκτικοῦ, ἐνσκήπτοντα μὲ ὁρμὴν καταιγίδος εἰς τὴν γῆν καὶ σκεπάζοντα τὸν ἥλιον ὡς ζοφερὰ νέφη διὰ τοῦ ὄγκου των.

Τοιοῦτοι γίγαντες τῶν αἰθέρων φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν τῷ ὄντι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, μὴ ἔχοντες ὅμως ἀναμφιβόλως τὰς διαστάσεις τὰς ὁποίας ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς ἡ φαντασία. Οἱ φυσιοδῖφαι παραδέχονται τὴν ὕπαρξιν εἰς χρόνους παλαιοτάτους δύο εἰδῶν μεγάλων πτηνῶν, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν παρ' αὐτῶν τὸ μὲν Δείνορνις, τὸ δὲ Αἰπύορνις, καὶ τῶν ὁποίων τὰ λείψανα ἀνευρίσκονται εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς τὴν Μαδαγασκάρην ἰδίως καὶ εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Τῶν τεραστίων τούτων ὀρνέων, τὰ ὁποῖα εἰκάζεται ὅτι ἔζων ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων ἀνθρώπων, εὑρέθησαν ᾠὰ ἀπολιθωμένα, ἓν τῶν ὁποίων διατηρεῖται εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Τὸ σχῆμά του εἶνε ἐλλειψοειδές, ἔχει δὲ διάμετρον 34 ὑφεκατομμέτρων καὶ χωρητικότητα δέκα καὶ ἡμίσεος λίτρων. Ἐκ τῶν εὑρημάτων τούτων φαίνεται ὅτι ἐπήγασαν τὰ μυθεύματα περὶ τοῦ περιφήμου ὀρνέου Ρόκ, τοῦ τοσάκις ἀπαντῶντος εἰς τοὺς ἀραβικοὺς μύθους. Τὸ ὑπερμέγεθες τοῦτο πτηνὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Μᾶρκος Πόλος, ὁ διάσημος Ἐνετὸς περιηγητής, λέγων ὅτι, ὡς ἐξ ἀκοῆς ἐγίνωσκε, τὰ πτερά του εἶχον μῆκος δώδεκα ποδῶν, ἀλλ' ἡ ἀσιατικὴ φαντασία ἀποδίδει εἰς αὐτὸ μέγεθος πολὺ τρομακτικώτερον, ἀφοῦ τὸ παριστᾷ ἱκανὸν νὰ σηκώνῃ μὲ τοὺς ὄνυχάς του εἰς τὰ ὕψη ἕνα ἐλέφαντα καὶ ἕνα ῥινόκερων!

Εἰς πολλοὺς τῶν ἀκροατῶν μου εἶνε γνωστὸν βέβαια τὸ δραματικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Ε' ταξειδίου τοῦ Σεβὰχ Θαλασσινοῦ, ὅπου τὸ ζεῦγος τῶν ὀρνέων Ρὸκ κατεβύθισεν, ἐξαπολῦον ἄνωθεν τεραστίους βράχους, τὸ πλοῖον ἔνθα

εὑρίσκετο ὁ πολυπαθὴς ταξειδιώτης, ἐκδικούμενον κατὰ τῶν συμπλωτήρων του, οἵτινες ἀφρόνως καὶ παρὰ τὰς παραινέσεις του ἔθραυσεν ἓν ᾠὸν τοῦ πτηνοῦ τὸ ὁποῖον εὗρον εἰς ἔρημόν τινα νῆσον καὶ κατεβρόχθισαν τὸν ἐντὸς αὐτοῦ νεοσσόν. Τὸ ᾠὸν καὶ τὸ πτηνὸν περιγράφει ὡς ἑξῆς ὁ Σεβὰχ εἰς τὸ Β′ αὐτοῦ ταξείδιον:

«Γυρίζοντας τὰ ὀμμάτια πρὸς τὴν στερεὰν γῆν τοῦ νησίου εἶδα πολλὰ ξέμακρα ἕνα πρᾶγμα λευκότατον καὶ στρογγυλόν, ἀλλὰ διὰ τὸ μάκρος δὲν ἠδυνήθην νὰ διακρίνω τί νὰ ἦτο ἐκεῖνο. Ὅθεν καταβαίνοντας ἀπὸ τὸ δένδρον ἔτρεξα πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ πλησιάζοντας ἐκεῖ εἶδα μίαν σφαῖραν ἄσπρην καὶ μεγαλώτατην εἰς σχῆμα αὐγοῦ· καὶ τὸ μὲν γῦρός της ἦτο ἕως δώδεκα ὀργυιές, τὸ δὲ μάκρος της ἕως δεκαπέντε. Τὴν ἐπεριτριγύρισα ἀπὸ κάθε μέρος, διὰ νὰ εὕρω καμμίαν χαλασματιὰν ἢ σκάλαν νἀνέβω ἐπάνω, ὅμως ματαίως ἐκοπίασα, καὶ μοῦ ἐφαίνετο ἀδύνατον νἀνεβῶ· τόσον ἦτο λεία καὶ ἐπαρομοίαζεν ἡ ἐπιφάνειά της ὡσὰν ἐκείνην τοῦ αὐγοῦ.

»Τότε ὁ ἥλιος ἦτο πλησίον διὰ νὰ βασιλεύσῃ, ὅταν ἐξαίφνης ἐσκοτίσθη ὅλος ὁ ἀέρας, ὡσὰν νὰ τὸν εἶχε πλακώσει ἕνα μεγαλώτατον καὶ σκοτεινὸν σύννεφον. Εἰς τοῦτο τὸ φαινόμενον ἐγὼ φοβηθεὶς ἔμεινα ἐκστατικός, τόσον μάλιστα ὅταν ἐκατάλαβα ὅτι ἐκεῖνο τὸ σκότος τὸ ἐπροξένησε ἕνα μεγαλώτατον ὄρνεον καθ᾽ ὑπερβολήν, τὸ ὁποῖον πετῶντας εἰς τὸν ἀέρα ἐπλησίαζε πρὸς ἐμένα. Τότε ἐνθυμήθηκα διὰ ἕνα ὄρνεον ὀνομαζόμενον Ρόκ, περὶ τοῦ ὁποίου ἤκουσα πολλάκις τοὺς ναύτας νὰ ὁμιλοῦσι, καὶ ἐκατάλαβα ὅτι ἡ μεγαλώτατη ἐκείνη σφαῖρα ἦτο τὰ αὐγὸν ἐκείνου τοῦ Ρόκ, τὸ ὁποῖον ἐχαμήλωσε τόσον, ὁποὺ ἐκάθισε σκεπάζοντας αὐτὸ τὸ αὐγὸν ὡσὰν νὰ τὸ κλωσσήσῃ καὶ ἐσκέπασε μὲ τὰ πτερά του καὶ ἐμένα, ὁποῦ ἤμουν περισυμμαζωμένος ὑποκάτω εἰς τὸ αὐγόν. Ὡς τόσον τὸ ποδάριόν του ἦλθεν

ἐμπρός μου, τὸ ὁποῖον ἦτο τόσον χονδρόν, ὁποὺ μόλις τὸ ἀγκάλιαζεν ἕνας ἄνδρας. Ἐγὼ τότε ἐδέθηκα καλὰ ἀπὸ τὸ ποδάριον τοῦ Ρὸκ μὲ τὸ ζωνάριον καὶ μὲ τὸ σαρίκιόν μου μὲ τοιοῦτον σκοπόν, ὅτι αὔριον μέλλοντας νὰ πετάξῃ ἐκεῖθεν τὸ ὄρνεον ἐκεῖνο νὰ μὲ ἤθελεν ἐβγάλει ἀπὸ τὸ νησίον ἐκεῖνο καὶ νὰ μὲ φέρῃ εἰς ἄλλον τόπον ὅπου ὑπάγει εἰς βοσκήν».

Μὲ αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ αὐγὰ κατεσκευάζοντο αἱ ὁμελέτται τῶν μύθων, αἱ ὁποῖαι ἔθελξαν καὶ θέλγουν ἀκόμη τόσας καὶ τόσας γενεὰς ἀνθρώπων.

Κρίνω περιττὸν νἀναφέρω πλεῖστα ἄλλα τερατώδη καὶ ὑπερφυσικὰ ὄντα, πλασθέντα ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φαντασίας, ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Ἡ ἰδική μας νεωτέρα μυθολογία περιέχει πληθὺν ἀμέτρητον τοιούτων φανταστικῶν πλασμάτων, οἷον τὰς Γοργόνας, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ βάθος τῶν θαλασσῶν ἐνεδρεύουν καὶ ἐρωτοῦν τοὺς πλέοντας ἂν ζῇ ἀκόμη ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, βυθίζουσαι τὰ πλοῖα, ἐὰν ἡ ἀπάντησις εἶνε ἀρνητική, τὰς Νεράϊδας, τὰς Λάμιας, τοὺς Καλλικαντζάρους, τὰ παντοῖα ποικιλόμορφα, δυσειδῆ καὶ κακοποιὰ ὄντα, τὰ φέροντα κατὰ τρόπους διαφόρους ὀνομασίας καὶ ἐμπνέοντα τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τοὺς ἁπλοϊκούς. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα ἀνήκουν εἰς τὸν καθαρῶς ὑπερφυσικὸν κόσμον, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐκτενὴς ἐνταῦθα. Ἐπικρατεῖ ὅμως παρὰ τῷ λαῷ ἡ πρόληψις ὅτι ὑπάρχουν καὶ ὄντα τοιαῦτα ἀλλόκοτα καὶ τερατόμορφα, ἀνήκοντα εἰς τὸν ζωντανὸν καὶ πραγματικὸν κόσμον, πρόληψις ῥιζοβολήσασα καὶ διαδοθεῖσα ἐκ τῶν διηγήσεων παλαιῶν μυθολόγων καὶ τερατολόγων.

Πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου ἀναφέρουν τοιαῦτα μυθεύματα,

ἀπηχήσεις δὲ αὐτῶν, συνωνθυλευμέναι μετὰ παραδόσεων καὶ μύθων τῶν ἀσιατικῶν λαῶν εἶνε τἀναφερόμενα εἰς τὴν λαϊκὴν Ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Λέγεται αὐτόθι, λόγου χάριν, ὅτι ὁ μέγας Μακεδὼν συνήντησεν εἰς κἄποιον μέρος «ἀνθρώπους παράξενους, μὲ χέρια ἓξ καὶ ποδάρια ἕξ, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν νὰ πολεμήσουν τὸν Ἀλέξανδρον· ἐσκότωσεν ἐξ αὐτῶν πολλούς, ἐπίασε ζωντανοὺς πολλοὺς καὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἐβγάλη εἰς τὸν κόσμον διὰ θαῦμα· ἀλλὰ μὴ ἠξεύροντας τί ἦτο τὸ φαγητόν τους, τοὺς ἄφησε καὶ ἀπέθαναν ὅλοι ἀπὸ τὴν πεῖναν». Καὶ κατόπιν :«ἀπ' αὐτοῦ διέβη εἰς ἕνα τόπον, ὅπου ἦτον οἱ Σκυλοκέφαλοι. Τούτων τὸ κορμὶ ἦτον ἀνθρώπινον, τὸ κεφάλι σκυλίσιον (θὰ ἦσαν, φαίνεται, πρόγονοι τοῦ μακαρίτου Ζοζώ, τὸν ὁποῖον εἴδομεν καὶ ἐδῶ ἐκτεθειμένον πρό τινων ἐτῶν) καὶ ἡ φωνή τους ἦτον ἀνθρώπινη καὶ ἐπεριπατοῦσαν ὡσὰν σκυλιά». Ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος «εὗρε γυναῖκες ἄγριες, ὑψηλὲς ὀργυιὲς τρεῖς· εἶχαν πλάτες ὡσὰν βουβαλίων καὶ τὰ μαλλιά τους ἔλαμπαν ὡς τὰ ἄστρα». Κατόπιν ἀπήντησεν : «ἀνθρώπους μονοπόδαρους, μὲ οὐρὰν ὡσὰν πρόβατα», τῶν ὁποίων τὸ κρέας «ἦτο νοστιμώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ πετούμενα καὶ τὸ κουφάρι ἔγεμε πολύτιμα λιθαρόπουλα καὶ χονδρὸν μαργαριτάρι».

Πλὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων, καταλιπόντων εἰς τὰ συγγράμματά των παντοῖα παράδοξα καὶ ἀπίστευτα φαινόμενα, οἱ πλεῖστοι τῶν περιηγητῶν τῶν μέσων αἰώνων ἀπεθησαύρισαν εἰς τὰς διηγήσεις των ψεύδη τερατωδέστερα, οἱονεὶ ἁμιλλώμενοι τίς νὰ εἴπη τὰ παχυλώτερα οἱ μὲν καλῇ τῇ πίστει, θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἀληθῆ ἐν τῇ ἀφελείᾳ καὶ τῇ ἀμαθείᾳ των, οἱ δὲ ἐπὶ σκοπῷ νὰ καταπλήξουν τοὺς συγχρόνους μὲ τὰς τερατολογίας των. Εἷς τῶν μᾶλλον περιέργων ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων εἶνε ὁ περιηγητὴς Νικόλαος Δὶ Κόντη ἐκ Βενετίας.

ὅστις μιμηθεὶς τὸν περίφημον συμπολίτην του Μᾶρκον Πόλον, ἐπεχείρησε δι' ἐμπορικοὺς σκοπὸν μακρὰν περιοδείαν ἀνὰ τὰς ἀσιατικὰς χώρας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν κατὰ τὸ 1444. Ἐκεῖ ἔτυχεν ἀφέσεως παρὰ τοῦ πάπα Εὐγενίου τοῦ Δ' διὰ τό ἁμάρτημα, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀνάγκης διέπραξε; νὰ ἐξομόσῃ τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὰς βαρβάρους χώρας ὅπου εὑρέθη, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον —προσέξατε! —νὰ ὑπαγορεύσῃ ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ τὴν διήγησιν τῶν συμβάντων του. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του.

Διηγήθη ὅτι εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι στίφη δαιμόνων ἐφίππων, περιπλανωμένων τὴν νύκτα εἰς τὴν ἔρημον τῆς Χαλδαίας· ὅτι εἶδε φύλλα δένδρων ἔχοντα μῆκος καὶ πλάτος ἓξ πήχεων, χρησιμεύοντα δὲ ἀντὶ χάρτου· ὅτι εἰς Σουμάτραν — αὐτὸ εἶνε σπουδαῖον, διότι σχετίζεται μὲ τὸ ζήτημα τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας—οἱ ἀνθρωποφάγοι μεταχειρίζονται ὡς νομίσματα τὰ κρανία τῶν παρ' αὐτῶν καταβροχθιζομένων ἀνθρώπων· ὅτι εἰς Σουσιναρίαν — ἀγνοῶ ποῦ κεῖται ἡ χώρα αὕτη—εἶδεν ὄφεις πτερωτοὺς μὲ ἑπτὰ κεφαλάς.

Πρὸς τὴν φιλαλήθειαν αὐτοῦ ἐξισοῦται ἡ διήγησις ἑτέρου ὁμοεθνοῦς του, τοῦ Ἀντωνίου Πιγαφέττα, ἀκμάσαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, ὅστις ἐβεβαίωσεν ὅτι εἶδε πτηνὰ μεγάλα καταπινόμενα ὑπὸ κήτους, τὰ ὁποῖα εἰσδύοντα ζῶντα εἰς τὸ σῶμα τοῦ θαλασσίου τέρατος, κατέτρωγον τὴν καρδίαν του· ὅτι εἶδε φύλλα μεγάλα καταπίπτοντα ἐκ τῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐκινοῦντο ὡς νὰ ἦσαν ἔμψυχα ὄντα· ὅτι εἶδε σῦκα μακρὰ δύο σπιθαμὰς καὶ ἀνθρώπους πυγμαίους, ἔχοντας τὰ ὦτα τόσον μακρά, ὥστε ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς κατεκλίνοντο ὡς ἐπὶ στρωμνῆς, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου ἐσκεπάζοντο!

Παρεκτὸς ὅμως τῶν συγγραφέων τούτων, οἵτινες σο-

βαρῶς ἔγραψαν ὅσα ἔγραψαν καὶ ἐκ τῶν ὁποίων, μερικοί, ἂν ὄχι οἱ πλεῖστοι, ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν διηγήσεών των, ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι γράψαντες ἐν ἐπιγνώσει συμβάντα μυθώδη καὶ ἀνυπόστατα εἴτε θέλοντες νὰ χλευάσουν τοὺς μυθολόγους περιηγητάς, εἴτε σκοπεύοντες ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ μύθου νὰ σατυρίσουν πρόσωπα καὶ πράγματα, εἴτε καὶ ἁπλῶς χάριν παιδιᾶς. Γενάρχης τῆς φαιδρᾶς ταύτης χορείας καὶ κορυφαῖος διὰ τὸ θαλερὸν καὶ σπινθηροβόλον πνεῦμά του εἶνε ὁ ἀμίμητος Λουκιανός, ὁ γράψας τὴν τόσον ἀστείαν καὶ τόσον καυστικὴν σάτυραν τῆς **Ἀληθοῦς Ἱστορίας**, τουτέστι διήγησιν καταπληκτικῶν περιπετειῶν εἰς χώρας καὶ λαοὺς ἀνυπάρκτους, τῆς ὁποίας δεῖγμα παρέθεσα ἀνωτέρω. Ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ φανταστικὰ ταξείδια περιβόητα συνέγραψαν πλεῖστοι ὅσοι συγγραφεῖς ἐκ τῶν δοκιμωτέρων, σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Κερβάντης, ὁ Βολταῖρος, ὁ Συρανὼ δὲ Βερζεράκ, ὁ γράψας ταξείδιον εἰς τὴν Σελήνην, ὁ Ραβελαί, ὁ Ἄγγλος Σουΐφτ, ὁ γράψας τὰ πασίγνωστα ταξείδια τοῦ Γκύλλιβερ, τελευταῖον δὲ καὶ ὁ Ἰούλιος Βέρν, ὁ περιενδύσας μὲ χροιὰν ἐπιστημονικὴν τὸ φιλολογικὸν αὐτὸ εἶδος, καὶ τόσοι ἄλλοι ἀκόμη.

Ἀλλ' ἂν ἐπρόκειτο νἀναφέρω ὀνομαστὶ ὅλα τὰ βιβλία, ὅσα ἀνέκαθεν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐκδοθέντα περιλαμβάνουν καθ' ὁλοκληρίαν ἢ ἐν μέρει ψεύδη, θἀπετελεῖτο δι' αὐτῶν τεράστιος καὶ δυσθεώρητος πυραμίς, τῆς ὁποίας τὴν βάσιν θἀπετέλουν ὡς ἀκρογωνιαῖοι λίθοι οἱ τόμοι τῶν ἐφημερίδων, διάφορα συγγράμματα, ἐπιστημονικά τε καὶ μή, καὶ μερικὰ προσέτι βιβλία ἱερὰ καὶ σεβάσμια, ἅτινα ἐσυνηθίσαμεν νὰ θεωρῶμεν εὐλαβῶς ὡς ταμεῖα πάσης ἀληθείας, τὴν δὲ κορυφὴν αὐτῆς θὰ κατεῖχον δικαιωματικῶς... τὰ τεύχη τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

Ἀφοῦ τὸ ψεῦδος εἶνε τόσον διακεχυμένον εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἀφοῦ βασιλεύει ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ κατήντησε τὸ ἄρτυμα πάσης τέρψεως, στοιχεῖον ἀπαραίτητον καὶ εἰς τὸν ὑλικὸν καὶ εἰς τὸν πνευματικὸν βίον, οὐδόλως ἄπορον ὅτι ἀναφαίνεται τόσον συχνὰ κραταιόν, κυβερνῶν τὰς περιστάσεις, κανονίζον τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, διέπον ἀκόμη καὶ αὐτὰς τὰς τύχας τῶν λαῶν.

Ὑπῆρχον πάντοτε καὶ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ζῶντες ἐκ τοῦ ψεύδους, ἀφοσιωθέντες εἰς αὐτό, περιορίσαντες τὴν ὕπαρξίν των πᾶσαν ἐντὸς τοῦ ὁμιχλώδους τοῦ ψεύδους βασιλείου. Ὑπάρχουν οἱ συνηθίσαντες τόσον εἰς τὴν ψευδολογίαν, ὥστε νὰ θεωροῦν ἐν τέλει ὡς ἀληθῆ τὰ παρ᾽ αὐτῶν ἐπινοούμενα, ὅπως ὁ Μασσαλιώτης ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ διέδωκε τὴν εἴδησιν ὅτι μία τεραστία σαρδέλλα ἔφραξε τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, καὶ εἶδεν εἰς τὴν προκυμαίαν μετά τινα ὥραν πλῆθος ἀνθρώπων εὐπίστων, προσελκυσθέντων ἐκ τῆς τερατώδους εἰδήσεως καὶ συζητούντων καὶ ἐπιβεβαιούντων αὐτὴν καὶ ὑπερθεματιζόντων, εἶπε καθ᾽ ἑαυτόν: «Μπορεῖ νὰ εἶνε κι ἀλήθεια!».

Ὑπάρχουν χῶραι καὶ πόλεις ὅπου ἰδιαιτέρως ἐπιπολάζει τὸ ψεῦδος, εὑρίσκον ἴσως εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων ὅρους εὐνοϊκοὺς πρὸς ἀνάπτυξίν του. Τοιαύτη ἐθεωρεῖτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ Κρήτη, ἀδικαιολογήτως βεβαίως, ἀφοῦ ἡ γνώμη ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ τοῦ Ἐπιμενίδου, ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται εἰσί». Τοιαύτη ἐπίσης ἐθεωρεῖτο ἡ ἐπαρχία τῆς Γασκωνίας ἐν Γαλλίᾳ, ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων της, τοῦ ῥέποντος εἰς τὴν μεγαλαυχίαν. Εὐ-

ρίσκονται πανταχοῦ ἄνθρωποι ὡς μόνην ἀσχολίαν ἔχοντες τὸ ἐξαπατᾶν τοὺς ἄλλους μὲ ψεύδη χονδροειδῆ πολλάκις οἷα θὰ ᾐσχύνετο νὰ ἐκστομίσῃ καὶ αὐτὸς ὁ περιβόητος γενόμενος κατὰ τὴν παρελθοῦσαν γενεὰν μακαρίτης Ψευτοθόδωρος. Εἶνε δὲ καὶ μερικὰ ἐπαγγέλματα καθιστῶντα τοὺς ἐξασκοῦντας αὐτὰ ἐπιρρεπεῖς εἰς τὸ ψεῦδος, ὡς τοιοῦτο δὲ φημίζεται τὸ τῶν ὑποδηματοποιῶν· περὶ αὐτοῦ δὲ ὑπάρχει καὶ ὁ ἀρχαῖος μῦθος, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ζεὺς προσεκάλεσεν ὅλους τοὺς τεχνίτας διὰ νὰ χαρίσῃ εἰς ἕκαστον μίαν μερίδα ψεύδους, ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑποδηματοποιὸς ἔφθασε τελευταῖος εἰς τὴν διανομήν, ὁ Ζεὺς ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὸ ἀγγεῖον μὲ ὅλην τὴν ὑπολειφθεῖσαν ποσότητα τοῦ ψεύδους, ἥτις ἦτο ἀρκετή.

Ὡς ψευδολόγοι φημίζονται πρὸ πάντων οἱ κυνηγοί, οἱ ὁποῖοι, ἀρεσκόμενοι νὰ κομπάζουν διὰ τὴν δεινότητά των, ἐπινοοῦν παντοῖα φαντασιώδη κατορθώματα. Καθεὶς ἐξ ὑμῶν θὰ ἔτυχε βεβαίως ν᾿ ἀκούσῃ τοιαύτας διηγήσεις κυνηγετικάς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ φαντασία ἀφίνεται ἀχαλίνωτος νὰ πλάττῃ ἄθλους ἡρωϊκοὺς καὶ τεραστίους καὶ συμβάντα ἀνήκουστα. Ἐκ τούτων τὸ πλέον καταπληκτικὸν διὰ τὴν ἀναισχυντίαν του ἤκουσά ποτε ἀναφερόμενον καὶ τὸ παραθέτω: Ὁ κυνηγὸς βλέπει ἕνα τρυγόνι· τὸ ὅπλον του ἦτο παλαιοῦ συστήματος, ἐμπροσθομεγές· τὸ γεμίζει βιαστικά, ἀλλὰ ἐκ τῆς σπουδῆς του λησμονεῖ τὸν ὀβελὸν ἐντὸς τῆς κάννης· πυροβολεῖ δὲ τόσον εὐστόχως, ὥστε ὁ ὀβελὸς διαπερᾷ τὸ πτηνὸν ἀπ᾿ ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ τὸ σουβλίζει· τὸ θήραμα καταπῖπτον καὶ περῶν διὰ μέσου ἀκανθηρῶν κλάδων λεμονεῶν, ἀποβάλλει τὰ πτερὰ καὶ φθάνει εἰς τὴν γῆν μαδημένον· πίπτει δὲ ἐπὶ ἀνθρακιᾶς τυχαίως ἀνημμένας ὑπὸ τὸ δένδρον, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀπὸ λεμονίου διαρραγέντος ἐκ τοῦ καταπίπτοντος ὀβελοῦ σταλάζει ἐπὶ τοῦ τρυγονίου ὁ ὀπός. Εἰς τρόπον ὥστε, ὅτε ὁ κυνηγὸς ἐπλησί-

ασε παραλάβη τὸ φονευθὲν πτηνόν, εὗρεν αὐτὸ μαδημένον, ψημένον καὶ μὲ τὸ λεμονάκι του ἀκόμη. Τοῦ ἔλειπε τὸ ἅλάτι του, ἀλλὰ δὲν πειράζει. Τέτοια πράγματα τρώγονται καὶ χωρὶς ἅλάτι... ἀλλὰ δὲν χωνεύονται βεβαίως.

Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἐποχαὶ καὶ περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ψεῦδος πλεονάζει καὶ σκορπίζεται ἀθρόον. Τοιαύτη τις ἐπιδημία τρόπον τινὰ τοῦ ψεύδους παρατηρεῖται κυρίως ἐν ὥρᾳ πολέμου, ὡς ἐπικυροῖ καὶ τὸ ἰταλικὸν λόγιον: in tempo di guerra-bugie grosse come la terra. Δὲν ἠξεύρω πῶς συμβαίνει καὶ ποίαν ἐπίδρασιν ἔχουν ὁ Ἄρης καὶ ἡ Ἐννυὼ ἐπὶ τῆς φαντασίας· ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἀνέκαθεν αἱ πολεμικαὶ εἰδήσεις ἦσαν ὑποκείμεναι εἰς ἐξόγκωσιν, καὶ ὅτι οἱ ὑπομνηματογράφοι, οἱ ἱστοριογράφοι, οἱ συντάκται τῶν ἐπισήμων δελτίων, οἱ δημοσιογράφοι πάσης ἐποχῆς, οἵτινες καὶ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἐναερίου τηλεγράφου εἶχον τὸ προνόμιον νὰ γνωρίζουν τὰ μακρὰν αὐτῶν συμβαίνοντα, ἔχουν τὴν ἕξιν ν' ἀλλοιώνουν τἀποτελέσματα πάσης μάχης, πάσης οἱασδήποτε πολεμικῆς πράξεως, συμφώνως πρὸς τοὺς πόθους καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἔθνους των, καθυποβάλλοντες ἕνεκα τούτου τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν εἰς τὴν στρέβλην τοῦ Προκρούστου.

Ἡ γραφὶς τῶν ἀνθρώπων τούτων ἔχει φονεύσει πολὺ περισσοτέρους ἐχθροὺς ἀφ' ὅσους ἐθανάτωσαν ὅλα ὁμοῦ τὰ βέλη καὶ αἱ μάχαιραι τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ καταστρεπτικὰ πολεμικὰ ὄργανα τῶν νεωτέρων. Οἱ ἄγγελοι εἰς τὴν Ἱερὰν Γραφήν, οἱ ἐξολοθρεύοντες ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀμετρήτους μυριάδας εἰς τὰς παρεμβολὰς τῶν Ἀσσυρίων, πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἐδανείσθησαν τὸ φονικόν των ξίφος παρὰ τῶν ζηλωτῶν καὶ φιλοπατρίδων χρονογράφων τοῦ ἱεροῦ βιβλίου· μὲ ὅλον δὲ τὸν σεβασμὸν τὸν ὁποῖον τρέφω πρὸς τοὺς ἡρωϊκούς μας προγόνους, ἐνδομύχως πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ γείνῃ μεγάλη παρακράτησις εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων παρ' αὐ-

τῶν Μήδων κατὰ τὰς περιυμνήτους μάχας τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Σαλαμῖνος κλπ. Ἀκόμη δὲ μεγαλείτερον πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἀπόβαρον ὡς πρὸς τοὺς πεσόντας πολεμίους, κατὰ τὰς θριαμβευτικὰς νίκας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἀσίᾳ, ἀφοῦ μάλιστα τὰ κατορθώματα τοῦ μεγάλου τῆς Μακεδονίας στρατηλάτου ἀνέλαβον νὰ ἐξυμνήσουν συγγραφεῖς μὴ κεκτημένοι τὴν ἱστορικὴν εὐσυνειδησίαν τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος. Οἱ χυδαιότεροι μάλιστα ἱστορικοὶ ἔγραψαν τόσα μυθώδη πρὸς ἔπαινόν του, ὥστε τὸ ψεῦδος ὡς τὰ γραφόμενά των φθάνει εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ὑπερτροφίας.

Ὁ συγγραφεύς, ἐπὶ παραδείγματι, τῆς λαϊκῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ἐπανειλημμένως ἀνέφερα ἐν τοῖς προηγουμένοις, καὶ ἡ ὁποία ἀκόμη καὶ σήμερον ἀναγινώσκεται, μὴ ἔχων σαφῆ ἰδέαν οὔτε τῶν πραγμάτων, οὔτε τοῦ τόπου, ἀλλ' οὔτε καὶ τῶν ἀριθμῶν, παίζει μὲ τὰ ἑκατομμύρια ὡς νὰ ἦσαν καρύδια. Λέγει, λόγου χάριν, : «Ὥρισεν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς αὐθεντάδες τῆς Ἰγκλιτέρρας— διότι ὁ Ἀλέξανδρος, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἱστορικοῦ μετέβη ὡς κατακτητὴς καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν σημερινῶν κατακτητῶν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς γῆς—νὰ τοῦ κάμουν κάτεργα χονδρὰ ὡς δώδεκα χιλιάδας τὸ κάθε κάτεργον νὰ παίρνῃ χιλίους ἀνθρώπους μὲ τὴν τροφήν τους». Ὥστε ἂν πολλαπλασιάσωμεν τὰς δώδεκα χιλιάδας ἐπὶ χίλια, ἐξάγομεν ὅτι τὸ στράτευμα τοῦ Ἀλεξάνδρου κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συνέκειτο ἐκ δώδεκα ἑκατομμυρίων ἀνδρῶν!

Οἱ δὲ φονευθέντες εἰς τὰς μάχας ἐχθροὶ τοῦ μεγάλου Μακεδόνος εἶνε, κατὰ τὸν αὐτὸν ἱστορικόν, ἀναρίθμητοι. Οὕτως εἰς τὴν μάχην τὴν δευτέραν κατὰ τοῦ Δαρείου ἐφονεύθησαν ἐκ μὲν τῶν Περσῶν 104 χιλιάδες, ἐκ δὲ τῶν Μακεδόνων 5 μόνον χιλιάδες. Εἰς τὴν πρώτην μάχην κατὰ τοῦ Πώρου αἱ ἀπώλειαι τῶν ἰνδικῶν στρατευμάτων ἀνῆλθον

εἰς 200 χιλιάδας, αἱ δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου μόλις εἰς 6 χιλιάδας. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπώλεια ἠδύνατο ὁπωσδήποτε νὰ ἐλαττώσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐνδόξου στρατηλάτου, ὁ συγγραφεὺς ἐφρόντισεν εἰς τὴν δευτέραν κατὰ τοῦ Πώρου μάχην νὰ ἐξολοθρεύσῃ ἐκ μὲν τῶν Ἰνδῶν ἓν ἑκατομμύριον στρογγύλον, ἐκ δὲ τοῦ μακεδονικοῦ στρατεύματος τρεῖς χιλιάδας καὶ ὀκτακοσίους διὰ τὴν ἀκρίβειαν. Ἡ ἀναλογία αὕτη ὑπενθυμίζει ἕτερον περίφημον καὶ ἀστεῖον ψεῦδος πολεμικὸν τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἴς κάποιαν συμπλοκήν, κατὰ τὰς εἰδήσεις γαλλικῆς ἐφημερίδος, οἱ ἐχθροὶ ἀπώλεσαν ἀρκετὰς ἑκατοντάδας ἀνδρῶν, ἐνῷ ἐκ τῶν Γάλλων εἷς μόνος στρατιώτης ἐτραυματίσθη, ἀπολέσας τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς χειρός. Ἑτέρα δὲ ἐφημερίς, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν ὑπερβολήν, ἔγραψε τὴν ἑπομένην ὅτι ὁ ἀπολεσθεὶς κατὰ τὴν μάχην δάκτυλος τοῦ στρατιώτου ἀνευρέθη.

Οἱ πρεσβύτεροι τῶν ἀκροατῶν μου θὰ ἐνθυμοῦνται καὶ ἄλλην παραπλησίαν περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ πολεμικὸν ψεῦδος ἔλαβε τεραστίαν ἐξόγκωσιν. Κατὰ τὴν τόσον δραματικὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τοῦ 1866 τὰ ἐκδιδόμενα καθ' ἑκάστην παραρτήματα τῶν ἐφημερίδων ἀνέγραφον τρομακτικοὺς ἀριθμοὺς τῶν θανατωθέντων ἐχθρῶν. Κάποιος περίεργος ἠθέλησε νὰ κάμῃ βραδύτερον τὴν ἄθροισιν αὐτῶν τῶν καθημερινῶν φόνων, περὶ τῶν ὁποίων εἶχε φροντίσει νὰ τηρήσῃ σημειώσεις, ἐξηκρίβωσε δὲ ὅτι, ἂν ἦτο πραγματικὸς ὁ μέγας αὐτὸς ὄλεθρος τῶν Ὀθωμανῶν, τὴν σήμερον δὲν θὰ ὑπῆρχον εἰς τὸν κόσμον οὔτε Παλαιότουρκοι, οὔτε Νεότουρκοι διὰ νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν Τουρκίαν τὰς πολυθρυλήτους συνταγματικὰς μεταρρυθμίσεις.

*
* *

Ἀλλ' ὁ κορυφαῖος τῶν τερατολόγων, ὁ μεγαλόστομος

κῆρυξ τοῦ ψεύδους, ὁ ὑπερβὰς πάντα ἄλλον διὰ τὸ θράσος του καὶ τὸ ὕψος τῆς κομπορρημοσύνης, εἶνε ὁ περιώνυμος βαρῶνος Μυγχάουζεν, τοῦ ὁποίου αἱ διηγήσεις ἔμειναν παροιμιώδεις.

Εἶνε δὲ οὗτος πρόσωπον ἱστορικόν· ὠνομάζετο Ἱερώνυμος, Κάρολος, Φρειδερῖκος, βαρῶνος Μυγχάουζεν, γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1720 εἰς τὸν Πύργον τοῦ Βανδενβέρδερ, εἰς τὸ Ἀννόβερον, ἀνήκων εἰς ἀρίστην εὐγενῆ οἰκογένειαν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1797. Ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ ἐν Ρωσίᾳ καὶ μετέσχεν ἀνδρείως τῶν κατὰ τῶν Τούρκων πολέμων κατὰ τὰ ἔτη 1737 καὶ 1739. Εἶχε τὴν συνήθειαν πολλὰ νὰ φλυαρῇ περὶ τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων του, τὰ ὁποῖα ἐστόλιζε μὲ ἀδέσμευτον φαντασίαν, ἐπεκτείνων διαρκῶς τὰς διηγήσεις του διὰ τῆς προσθήκης νέων τερατωδῶν λεπτομερειῶν. Τὰ ψευδολογήματά του ἐγένοντο περιβόητα ἐν Γερμανίᾳ, μετεδόθησαν δ' ἐκεῖθεν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὥστε ζῶντος αὐτοῦ ἔτι, τὸ 1785 ἐδημοσιεύθη ἀγγλιστὶ ἐν Λονδίνῳ ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν φανταστικῶν αὐτοῦ συμβάντων, μεταφρασθεῖσα καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ Βοῦργερ. Κατόπιν ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις, ὁλονὲν ἐπαυξανόμεναι διὰ παντοίων χονδροειδῶν μύθων, οἵτινες καὶ πρότερον ὑπάρχοντες εἰς τὰς λαϊκὰς παραδόσεις, κατήντησαν ἐν τέλει ν' ἀποδίδωνται εἰς τὸν γερμανὸν βαρῶνον. Τὰ συμβάντα τοῦ Μυγχάουζεν μετεφράσθησαν εἰς πάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας, νομίζω, πρὸ ἐτῶν τινῶν.

Οἱ περισσότεροι τῶν ἀναγνωστῶν μου γνωρίζουν βεβαίως ἐξ ἀναγνώσεως, ἢ ἐξ ἀκοῆς κἄν, τοὺς φαντασιώδεις ἄθλους τοῦ ἀνδρείου ὅσον καὶ ἐπινοητικοῦ βαρώνου. Ἀλλὰ χάριν τῶν τυχὸν ἀγνοούντων αὐτοὺς παρακαλῶ ὅπως μοὶ ἐπιτραπῇ ν' ἀναφέρω ἐνταῦθα μερικοὺς ἐκ τῶν μᾶλλον ἱλαρυντικῶν τούτων μύθων, ὡς κορωνίδα καὶ ἐπιστέγασμα τῆς μα-

κρᾶς ταύτης ψευδολογικῆς φλυαρίας καὶ ὡς ἀντισήκωμα τοῦ ἀνιαροῦ αὐτῆς μέρους.

Λοιπὸν ἰδοὺ ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν:

Ὁ βαρῶνος ὁδοιπορεῖ ἔφιππος εἰς τὰς παγωμένας στέππας τῆς Πολωνίας ἐν ὥρᾳ χειμῶνος. Καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτός, μὴ διακρίνων τὴν ὁδόν, μὴ βλέπων που κατοικίαν, κατάκοπος καὶ ἐξηντλημένος, ἀποφασίζει νὰ κατακλιθῇ ἐπὶ τῆς χιόνος, προσδένει τὸν ἵππον του εἰς πάσσαλον σιδηροῦν, ἐξέχοντα ἐκ τῆς ἐπιφανείας καὶ ἀποκοιμᾶται. Τὴν πρωΐαν ἀφυπνιζόμενος εὑρίσκεται ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους, ἀπέναντι τοῦ ναοῦ χωρίου τινός, τὸ ὁποῖον δὲν εἶδε τὴν νύκτα, διότι ἦτο σκεπασμένον ἐκ τῆς χιόνος· ἀλλ' ὁ καιρὸς μετεβλήθη διαρκούσης τῆς νυκτός, ἡ χιὼν ἐτάκη καὶ ὁ κοιμώμενος κατῆλθεν ἀνεπαισθήτως μέχρι τοῦ ἐδάφους. Αἴφνης ἀκούει χρεμετισμὸν ἄνωθεν αὐτοῦ· κυττάζει ὑψηλὰ καὶ βλέπει τὸν ἵππον του κρεμάμενον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ναοῦ· ὁ πάσσαλος, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν εἶχε προσδέσει ἀφ' ἑσπέρας, ἦτο ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀνεμοδείκτου τοῦ κωδωνοστασίου! Πῶς θὰ καταβιβασθῇ τώρα ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὸ ζῷον! Μπᾶ! ὁ βαρῶνος δὲν ἀμηχανεῖ· σημαδεύει μὲ τὸ πιστόλι του, πυροβολεῖ καὶ κόπτει μὲ τὴν σφαῖραν τὸν ἱμάντα τοῦ χαλινοῦ· ὁ ἵππος καταπίπτει ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσιον σῶος καὶ ἀβλαβής, τὸν καββαλικεύει ὁ βαρῶνος καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν του.

Ἄλλο:

Ἐταξείδευεν ὁ βαρῶνος δι' ἑλκύθρου ἐντὸς ἀγρίου δάσους τῆς Ἐσθονίας. Μέγας καὶ φοβερὸς λύκος τοῦ ἐπιτίθεται. Ὁ βαρῶνος κρύπτεται ἐντὸς τοῦ ἑλκύθρου καὶ ὁ λύκος ἐφορμῶν προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ ἵππου, ὅστις ἐξακολουθεῖ νὰ τρέχῃ, ἐνῷ κατατρώγεται ὑπὸ τοῦ θηρίου. Ὁ λύκος τρώγει τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ ζῴου καὶ προχωρεῖ ἐμπήγων τοὺς ὀδόντας εἰς τὸ ἐσωτερικόν του καὶ τρώγων, ἕως οὗ τὸ κατα-

βροχθίση ὁλόκληρον. Ἀλλὰ τί συμβαίνει ; Καθ' ὅσον προχωρεῖ ὁ λύκος, ὑποκαθιστᾷ τὸν ἵππον εἰς τὴν θέσιν του, πίπτουν ἐπάνω του τὰ ἐφίππια, τὰ λωρία, ὁ χαλινὸς καὶ προσαρμόζονται εἰς αὐτόν, τοιουτοτρόπως δὲ εὑρίσκεται ὁ ἴδιος ζευγμένος ἀντὶ τοῦ φαγωθέντος ἵππου. Ὁ βαρῶνος τὸν μαστίζει ἀνηλεῶς καὶ τὸ ἕλκυθρον φθάνει εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον συρόμενον ὑπὸ τοῦ λύκου!...

Ἰδοὺ καὶ μερικὰ κυνηγετικὰ κατορθώματα τοῦ φιλαλήθους βαρώνου· διότι, ἐννοεῖται, ὁ βαρῶνος ἦτο καὶ κυνηγός.

Κυνηγῶν εἰς ἔρημον μέρος, βλέπει ἐρχομένην κατ' αὐτοῦ ἄρκτον· θέλει νὰ πυροβολήση, ἀλλ' ἡ πέτρα τοῦ ὅπλου ἔχει φύγει—διότι τὰ παλαιὰ τυφέκια, ὡς γνωρίζετε, ἐξεπυρσοκρότουν διὰ τσακμακίου. Ἡ θέσις εἶνε κρίσιμος. Πῶς νὰ σωθῇ; Μία φαεινὴ ἔμπνευσις τοῦ ἔρχεται· σκοπεύει φέρων τὴν ὀπὴν τοῦ ἐναύσματος ἐγγὺς τοῦ προσώπου του, καταφέρει ἰσχυρὸν γρόνθον εἰς τὸν ὀφθαλμόν του, ἐκπέμπονται ἐξ αὐτοῦ σπινθῆρες, ἀνάπτει ἡ πυρῖτις, τὸ ὅπλον ἐκπυρσοκροτεῖ καὶ φονεύει τὴν ἄρκτον.

Ἄλλοτε πάλιν βλέπει ἐμπρός του ὡραίαν ἔλαφον, δυστυχῶς τὸ τουφέκιόν του εἶνε γεμάτον μόνον μὲ πυρίτιδα, ἀλλ' ὁ ἐπινοητικὸς βαρῶνος συμπληρώνει τὴν γόμωσιν διὰ μερικῶν πυρήνων κερασίων. Τὸ ζῷον τραυματίζεται εἰς τὴν κεφαλήν, ἀλλὰ τρέπεται εἰς φυγὴν καὶ ἐξαφανίζεται. Μετά τινα καιρὸν ὁ βαρῶνος συναντᾷ εἰς τὸ δάσος ἔλαφον, ἥτις φέρει εἰς τὸ μέτωπον, μεταξὺ τῶν κεράτων,δενδρύλλιον ἀνεπτυγμένον. Ἦτο ἡ παρ' αὐτοῦ τραυματισθεῖσα, εἰς τὸ μέτωπόν της δὲ εἶχε βλαστήσει μία κερασέα ἐκ τοῦ ἐνσφηνωθέντος πυρῆνος-

Εὑρισκόμενός ποτε εἰς τὴν ὄχθην λίμνης βλέπει στίφος νησσῶν ἀγρίων πλεουσῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος. Πῶς νὰ συλλάβη μερικὰς ἐξ αὐτῶν ; Ἐνθυμεῖται ὅτι εἰς τὸν

σάκκον του εὑρίσκεται τεμάχιον λαρδίου. Τὸ δένει εἰς τὴν ἄκραν μικροῦ σχοινίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσυρε τὸν σκύλον του, καὶ τὸ ῥίπτει εἰς τὰς νήσσας. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν τὸ καταπίνει· ἀλλὰ τὸ λαρδίον ὡς λιπαρὸν ἔχει καθαρτικὰς ἰδιότητας καὶ διολισθαῖνον διὰ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος τοῦ πτηνοῦ, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους αὐτοῦ· τὸ καταπίνει τότε ἡ δευτέρα, ἔπειτα ἡ τρίτη καὶ οὕτω καθεξῆς, ἀφοῦ δὲ τὸ σχοινίον δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ πλέον ἄλλας νήσσας, τὸ ἀνασύρει καὶ ἀπέρχεται θριαμβευτικῶς μὲ τὸν ὁρμαθὸν τῶν νησσῶν, ἀγρευθεισῶν κατὰ τὸν παραδοξότατον αὐτὸν τρόπον.

Εἰς τὸν βαρῶνον Μυγχάουζεν συνέβησαν καὶ ἄλλα πολλὰ περίεργα καὶ ἀλλόκοτα, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶνε καὶ τὸ ἑξῆς : Κάποτε ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ κύων λυσσῶν. Ὁ βαρῶνος δὲν ἔχει ὅπλον ν' ἀμυνθῇ· ἀφαιρεῖ τὸν μανδύαν του καὶ προασπίζεται δι' αὐτοῦ, ἀπομακρύνων τὸν ἐπικίνδυνον ἐχθρόν. Ὁ σκύλος ἀποκαμὼν εἰς τὸ τέλος φεύγει. Τὴν ἑπομένην μέγας θόρυβος καὶ ταραχὴ ἀκούεται εἰς τὴν ἱματιοθήκην τοῦ βαρώνου· στέλλει οὗτος τὸν ὑπηρέτην του νὰ ἰδῇ τί τρέχει. Καὶ τί μανθάνει ; ὅτι ὁ μανδύας τὸν ὁποῖον εἶχε δαγκάσει πολλάκις τὸ μαινόμενον ζῷον εἶχε λυσσάξει καὶ κατέτρωγε τὰ ἄλλα ἐκεῖ φορέματα !

Τὸ δὲ ἄκρον ἄωτον τῶν θαυμαστῶν συμβάντων του εἶνε τὸ ἑπόμενον, μὲ τὸ ὁποῖον καὶ τερματίζω τὴν σειράν.

Συμπλοκῆς γενομένης ἔξωθεν πολιορκουμένης πόλεως, ὁ βαρῶνος ἔδραμε καὶ ἠγωνίσθη γενναίως. Μετὰ τὴν μάχην κουρασμένος μεταβαίνει εἰς τὴν παρακειμένην πηγήν, διὰ νὰ ποτίσῃ τὸν διψῶντα ἵππον του. Ὁ ἵππος πίνει, πίνει ἀδιακόπως ἐκ τοῦ νάματος, ἀλλὰ δὲν χορταίνει· ὁ βαρῶνος ἔκπληκτος στρέφεται καὶ βλέπει τὸ πινόμενον νερὸν νὰ χύνεται ὄπισθεν τοῦ ζῴου, διότι ὁ ἵππος κατὰ τὴν μάχην εἶχε διχοτομηθῇ ὑπὸ ἐχθρικῆς σπάθης, ὁ δὲ ἀναβάτης ἐξηκολούθει νὰ ἱππεύῃ

καὶ νὰ μάχεται, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου ἡμίσεος τοῦ τετραπόδου. Ἀνεζήτησε τότε τὸ ἕτερον ἥμισυ καὶ τὸ ἀνεῦρεν εἰς τὴν πεδιάδα χαριεντιζόμενον μὲ τὰς βοσκούσας ἐκεῖ φοράδας! Προσεκόλλησε τὰ δύο τεμάχια, καὶ ὁ ἵππος ἄρτιος ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του!

Καὶ νομίζω ὅτι φθάνει ἕως ἐδῶ, διότι τερατωδέστερον δὲν ἔχω νὰ σᾶς παραθέσω. Τὰ ψεύματα τώρα ἐσώθησαν. Ἄν, παρασυρόμενος ὑπὸ τοῦ χειμάρρου αὐτῶν ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου μου σᾶς εἶπα καὶ κανὲν ἰδικόν μου, παρακαλῶ εὐσεβάστως νὰ τύχω τῆς συγγνώμης σας.

Ο ΕΞ ΑΔΟΥ ΣΥΖΥΓΟΣ

Πολλοὺς ἀριθμοῦν αἱ γυναῖκες ἐχθροὺς μεταξὺ τῶν μεγάλων συγγραφέων παντὸς τόπου καὶ χρόνου. Ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου Εὐριπίδου, τοῦ κατ' ἐξοχὴν μισογύνου, μέχρι τοῦ Σαίξπηρ, καὶ ἀπὸ τούτου πάλιν μέχρι τῶν μυθιστοριογράφων καὶ τῶν δραματογράφων τῆς ἐποχῆς μας, πολυάριθμοι ὑπῆρξαν οἱ λογογράφοι καὶ οἱ ποιηταὶ οἱ διατυπώσαντες σφοδρὰ κατηγορητήρια κατὰ τῶν ἀπογόνων τῆς Εὔας. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγεται καὶ ὁ Μακκιαβέλλης. Ὁ μέγας γραμματεὺς τῆς Φλωρεντινῆς Δημοκρατίας δὲν εἶχε βέβαια καιρὸν κατὰ τὸ ἐργῶδες αὐτοῦ στάδιον νὰ καταγίνεται περὶ τὰ κοινότερα καὶ συνηθέστερα τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων· ἁπλῶς καὶ χάριν παιδιᾶς, οὕτως εἰπεῖν, παρερχόμενος πρὸ τοῦ αἰωνίου ζητήματος, τοῦ ζητήματος τῆς γυναικός, ἠθέλησε νὰ ῥίψῃ καὶ αὐτὸς ἕνα λίθον κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' οὐδέποτε λίθος ἔβαλε μετὰ τόσης εὐστοχίας, οὐδέποτε ὑπὸ τὸ ἐλαφρὸν πρόσχημα τοῦ χαριεντισμοῦ κατηνέχθη τραῦμα θανασιμώτερον σαρκασμοῦ καὶ πικρίας κατὰ τῆς γυναικείας κακοτροπίας, καὶ ὁ δαιμόνιος συγγραφεύς, ὁ εἰσηγητὴς τοῦ «Ἡγεμόνος», ἐτήρησε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παιδιάν του τὸν χαρακτῆρα τῆς παροιμιώδους ὑπουλότητος.

Το ὄνομα τοῦ Νικολάου Μακκιαβέλλη εἶνε γνωστὸν βεβαίως εἰς τοὺς ἕλληνας ἀναγνώστας· ἀλλὰ πολὺ φοβοῦμαι ὅτι μόνον τὸ ὄνομα εἶνε γνωστὸν καὶ οὐδὲν ἐκ τῶν ἔργων του. Ὥστε ἐπιχειρῶν ἐνταῦθα βραχεῖαν ἀνάλυσιν ἑνὸς

ἐκ τῶν μικροτέρων καὶ δευτερευόντων ἐξ αὐτῶν, τοῦ ὁποίου ὅμως τὴν χάριν καὶ τὴν εὐφυΐαν ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐκτιμήσουν δεόντως οἱ ἀναγνῶσται, ἴσως παρακινήσω τινὰς ἐξ αὐτῶν ν' ἀνατρέξουν καὶ εἰς τὰ ἄλλα πεφημισμένα αὐτοῦ συγγράμματα εἴτε εἰς τὸ πρωτότυπον εἴτε εἰς τὰς πολυαρίθμους αὐτῶν μεταφράσεις, καὶ ἐξ αὐτῶν θὰ σχηματίσουν ἀκριβεστέραν ἰδέαν περὶ τοῦ μεγάλου συγγραφέως.

* * *

Τὸ ἔργον ἐπιγράφεται: «Διήγησις χαριεστάτη περὶ τοῦ ἀρχιδιαβόλου Βελφεγώρ», ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς.

Εἰς τὰ παλαιὰ χρονικὰ τῆς Φλωρεντίας ἀναφέρεται ὅτι ὅσιός τις ἀνήρ, σφόδρα εὐλαβὴς καὶ ἐνάρετος καὶ τὰ μέγιστα συντελῶν διὰ τοῦ παραδείγματος εἰς τὴν ἐποικοδόμησιν τῶν πιστῶν, ἔμαθε διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ προσευχῶν καὶ τῶν μετὰ τοῦ οὐρανοῦ σχέσεών του ὅτι αἱ περισσότεραι τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐγκαταλειπουσῶν τὸν πρόσκαιρον ἐπὶ γῆς βίον ψυχῶν ἐκολάζοντο εἰς τὸν Ἅδην· αἱ πλεῖσται δὲ πάλιν ἐξ αὐτῶν, ὅσαι ἦσαν ἀνδρικαί, παρεπονοῦντο ὅτι κατεδικάσθησαν διότι ἐπὶ γῆς εἶχον νυμφευθῆ. Ὁ Μίνως, ὁ Αἰακὸς καὶ ὁ Ραδάμανθυς δὲν ἐπίστευον πολὺ εἰς τὰ τοιαῦτα παράπονα· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ ἐπολλαπλασιάζοντο ὁσημέραι καὶ ἐγίνοντο σφοδρότερα οἱ εἰρημένοι ὑποχθόνιοι κριταὶ ἐθεώρησαν καθῆκόν των ν' ἀνακοινώσουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Πλούτωνα, ὅστις τὸ ἔκρινεν ὡς ἄξιον προσοχῆς. Συνεκάλεσε λοιπὸν εἰς σύσκεψιν πάντας τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ Ἅδου καὶ ἀπήγγειλε πρὸς τὴν ἐρεβώδη ὁμήγυριν εὔγλωττον προσλαλιάν. Ἀφοῦ ἐξέθηκε τὰ πράγματα, διετύπωσεν ὡς ἑξῆς τὴν ἀμφιβολίαν εἰς τὴν ὁποίαν διετέλει ἡ δικαιοσύνη τοῦ Κράτους του: «Ἐάν, εἶπε, καὶ μετὰ τὰ παράπονα ταῦτα ἐξακολουθήσωμεν νὰ κα-

ταδικάζωμεν τοὺς συζύγους, θὰ θεωρηθῶμεν πολὺ αὐστηροί· ἐὰν πάλιν πεισθῶμεν εἰς αὐτὰ ἀνεξελέγκτως, θὰ φανῶμεν ἄγαν συγκαταβατικοί, τὸ Κράτος δὲ τοῦτο τὸ ὑποχθόνιον πρέπει νὰ διασώσῃ τὴν φήμην του καὶ νὰ ζήσῃ ἄνευ καταισχύνης εἰς τὸ μέλλον, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν».

Τὸ θέμα ἐφάνη πολὺ σοβαρὸν εἰς τὸ συμβούλιον καὶ διχογνωμία κατ' ἀρχὰς ἐπεκράτησεν ὡς πρὸς τὸ πρακτέον. Οἱ μὲν ἀπεφάνθησαν ὅτι ἔπρεπεν οἱ τὰ τοιαῦτα παράπονα διατυποῦντες νὰ ὑποβάλλωνται εἰς δεινὰ κολαστήρια, διὰ νὰ μαρτυρήσουν ἂν ἦσαν ταῦτα ἀληθῆ, ἢ ἁπλῶς προφάσεις. 'Αλλ' ἡ πλειονότης ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῆς ἰδέας νὰ σταλῇ εἰς τὴν γῆν εἷς ἀντιπρόσωπος τῶν καταχθονίων, ὅπως ἐξετάσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα. Ἡ γνώμη αὕτη ὑπερίσχυσεν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐδέχετο προθύμως νὰ ὑποστῇ τὴν τοιαύτην δοκιμασίαν, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀπεσταλμένου ἀνετέθη εἰς τὴν τύχην καὶ ὁ κλῆρος ἔπεσεν ἐπὶ τὸν Βελφεγώρ, ἀρχάγγελον πρὸ τῆς πτώσεως καὶ ἀρχιδιάβολον κατόπιν, κατέχοντα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ σκότους ἓν τῶν ἀνωτάτων ἀξιωμάτων.

Ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους: Θὰ ἐλάμβανεν 100 χιλιάδας δουκάτα — διότι, βλέπετε, δεῖ δὴ χρημάτων..... καὶ δι' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς διαβόλους! — θὰ ἔζη ἐπὶ τῆς γῆς ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, θὰ ἐνυμφεύετο καὶ θὰ ἐλάμβανεν ἐκ πείρας γνῶσιν ἀκριβῆ τοῦ συζυγικοῦ βίου· μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης θὰ ἐπροσποιεῖτο ὅτι ἀπέθνησκε καὶ θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὸν Ἅδην, διὰ νὰ δώσῃ λόγον περὶ τῶν πεπραγμένων καὶ ἐκθέσῃ κατὰ πόσον ἦσαν βάσιμα τὰ παράπονα τῶν συζύγων. 'Αλλ' ὁ σπουδαιότερος τῶν ὅρων ἦτο ὁ ἑξῆς, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπιγείου βίου του ὁ διάβολος ἔμελλε νὰ εἶναι ὑποκείμενος εἰς ὅλας μὲν τὰς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ δεινὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἤτοι εἰς τὰς νόσους, εἰς

τὴν πενίαν, εἰς τὰς στερήσεις, εἰς τὰς καταδιώξεις καὶ τὰς φυλακίσεις κλπ. ἐκτὸς ἐὰν ἤθελε κατορθώσει νὰ διαφύγῃ αὐτὰ διὰ τῆς πανουργίας του.

Ὁ Βελφεγὼρ ἐξέλεξεν ὡς τόπον διαμονῆς τὴν Φλωρεντίαν, ἀκμάζουσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς ἰσχὺν καὶ πλοῦτον καὶ εὐμάρειαν, μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ πομπῆς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ λαμπρᾶς συνοδίας οἰκετῶν καὶ θεραπόντων πεζῶν καὶ ἐφίππων, οἵτινες ἦσαν πάντες δαίμονες προσκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Κατῴκησεν εἰς πλούσιον ἐνδιαίτημα, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῶν Ἁγίων Πάντων, διέδωκε δὲ ὅτι ἐκαλεῖτο Ροδερίγος, ὅτι ἦτο εὐπατρίδης ἐκ Καστιλλίας, ὅτι εἶχεν ἐνωρὶς ἐκπατρισθῆ καὶ πλουτήσει εἰς Ἁλέπιον τῆς Συρίας, ἤρχετο δὲ εἰς Ἰταλίαν διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ νυμφευόμενος εἰς χώραν πολιτισμένην.

Ἡ φήμη τῆς ἀφίξεως τοῦ ξένου μεγάλην ἐπροξένησεν αἴσθησιν εἰς τὴν πόλιν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ροδερίγος ἐφαίνετο νέος, τριακοντούτης περίπου, λίαν εὐειδὴς καὶ πλουσιώτατος, ἐθεωρήθη γαμβρὸς περιζήτητος καὶ αἱ νύμφαι τὸν ἐπολιόρκησαν. Αὐτὸς δ' ἐξ αὐτῶν ἐξέλεξε τὴν ὡραιοτέραν, ἥτις ἐκαλεῖτο Ὀνέστα καὶ ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀμερίκου Δονάτη πτωχοῦ μέν, ἀλλ' εὐπατρίδου τὸ γένος, ὅστις ἐκτὸς αὐτῆς εἶχε καὶ τρεῖς ἄλλας κόρας ἐν ἡλικίᾳ γάμου καὶ τρεῖς υἱοὺς ἐνηλικίους. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς· ὁ νυμφίος δὲν ἠθέλησε νὰ παραλείψῃ καμμίαν δαπάνην, διότι καὶ κενόδοξος ἦτο ὡς πεπτωκὼς ἀρχάγγελος καὶ τὸ χειρότερον, καθὸ ὑποκείμενος εἰς ὅλα τὰ γήϊνα πάθη, εἶχε καταντήσει νὰ γείνῃ ἐρωτόληπτος πρὸς τὴν σύζυγόν του.

Ἡ κυρία Ὀνέστα ὅμως ἦτο δυστυχῶς χαρακτῆρος δυστρόπου καὶ ὑπεροπτικοῦ, βλέπουσα δὲ τὴν πρὸς αὐτὴν κλίσιν τοῦ συζύγου της, ἐγένετο χειροτέρα. Εἶχεν ἀξιώσεις

ἀνυποφόρους, ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν σκαιῶς, ἐπέβαλλεν ἐπιτακτικῶς τὰς θελήσεις της καὶ ὁσάκις τυχὸν τῆς ἠρνεῖτο τίποτε, τὸν ἐπέπληττεν αὐστηρῶς καὶ τὸν ὕβριζεν. Ὁ Ροδερίγος ὑπέμενε τὰ πάντα ὡς ἐρωτευμένος, ἀλλ' αἱ ἀπαιτήσεις βαθμηδὸν ἤρχισαν νὰ γίνωνται μεγάλαι. Ἐδέησε νὰ βοηθήσῃ οἰκονομικῶς τὸν πενθερόν του διὰ νὰ νυμφεύσῃ καὶ τὰς ἄλλας του θυγατέρας· διὰ μὴ μένουν παραπονεμένοι καὶ οἱ γυναικάδελφοί του, ἔπεμψε τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν μὲ ἐμπορεύματα εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπρομήθευσε δὲ τὰ κεφάλαια εἰς τὸν δεύτερον διὰ νὰ ἱδρύσῃ χρυσοχοεῖον εἰς Φλωρεντίαν. Ἀλλ' αἱ θυσίαι αὗται ποσῶς δὲν ἐμάλαξαν τὴν σκληροκάρδιον Ὀνέσταν, ἡ ὁποία ἠξηκολούθει νὰ τηρῇ τὴν αὐτὴν στάσιν ἀπέναντι τοῦ συζύγου της, ἐπιπροσθέτως δὲ νὰ σπαταλᾷ καὶ νὰ σωτεύῃ. Κατὰ τὰς Ἀπόκρεως, ἢ τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐδαπάνα ἀφειδῶς εἰς χοροὺς καὶ πολυτελεῖς ἑορτάς· ἡ δὲ προϊοῦσα δυστροπία της ἔφθασε μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε κανεὶς ὑπηρέτης δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ εἰς τὸν οἶκόν της, καὶ ὁ ἀτυχὴς σύζυγος δὲν εἶχε πλέον σιμά του κανένα ἐμπιστευμένον, διὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώνῃ τὸν πόνον του καὶ ν' ἀνακουφίζεται, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες, μὴ ὑποφέροντες τὴν τυραννίαν τῆς συζύγου ἐδραπέτευσαν ἀνὰ εἷς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ καταχθόνια, προτιμῶντες τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, ἀπὸ τὴν συμβίωσιν μετὰ τοιαύτης γυναικός.

Μετὰ τοιοῦτον βίον τὸ ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ, καὶ ἡ ἔνδεια ἤρχισε νὰ κρούῃ τὴν θύραν τοῦ πρώην πολυταλάν του Καστιλλιανοῦ. Ὁ Ροδερίγος, ἀφοῦ ἐδαπάνησε τὰ χρήματά του, ἤρχισε νὰ ζῇ μὲ ἐλπίδας καὶ μὲ δάνεια, καὶ ἐπειδὴ ταῦτα ἐπανελήφθησαν συχνά, ἐγένετο γνωστὸς εἰς ὅλους τοὺς τοκογλύφους τῆς Φλωρεντίας. Ἤλπιζεν ἐν τούτοις νὰ βελτιωθῇ ἡ οἰκονομική του κατάστασις διὰ τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα εἶχε δώσει εἰς τοὺς

γυναικαδέλφους του· ἀλλ᾽ αἴφνης ἐγνώσθη ὅτι ὁ εἷς ἐκ τούτων, ὁ ἐν τῇ Ἀνατολῇ εὑρισκόμενος ἀπώλεσεν εἰς τὸ παιγνίδιον ὁλόκληρον αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, μετ᾽ ὀλίγον δὲ πάλιν, ὅτι ὁ ἕτερος ἐρχόμενος, μὲ φορτίον ἐμπορευμάτων, ἐναυάγησεν, ἀπολέσας καὶ ὁλόκληρον τὸ φορτίον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀμελήσει ν᾽ ἀσφαλίσῃ. Οἱ δανεισταὶ πάραυτα συνῆλθον καὶ συνεσκέφθησαν· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ δὲν εἶχε λήξει εἰσέτι ἡ προθεσμία τῆς πληρωμῆς, ἀπεφάσισαν ἕως τότε νά ἐπιβλέπουν ἀγρύπνως τὸν ὀφειλέτην μὴ τυχὸν δραπετεύσῃ.

Ἐν τοσούτῳ ὁ ἀτυχὴς Ροδερίγος, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ ὑποφέρῃ τὴν ἀνυπόφορον τυραννίαν τῆς συζύγου του καὶ προβλέπων βίον ἀκόμη δυσχερέστερον κατὰ τὰς ἐπικειμένας ἡμέρας τῆς πενίας, μὴ ἔχων δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου ἐλπίδα σωτηρίας, ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ καὶ ἡμέραν τινὰ ἱππεύσας λίαν πρωῒ ἐξῆλθε διὰ τῆς πύλης τοῦ Πρέτου. Οἱ δανεισταί του μαθόντες τὴν φυγὴν, παρέλαβον καί τινας κλητῆρας τῆς ἐξουσίας καὶ ἔσπευσαν εἰς καταδίωξίν του. Ὁ φυγὰς εὑρίσκετο μόλις ἓν μίλλιον μακρὰν ἐκ τῆς πόλεως, ὅτε ἐννοήσας ὅτι κατεδιώκετο, ἐτράπη διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς Περέτολας· μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ προχωρῇ ταχέως, ἐγκατέλιπε τὸν ἵππον του καὶ ἐξακολουθήσας πεζῇ τὸν δρόμον του, ἔφθασεν εἰς ἀγροτικήν τινα οἰκίαν, ἀνήκουσαν εἰς κάποιον Ἰωάννην Ματθαῖον δὲλ Βρίκα, ὅστις μόλις εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ τοῦ ἀγροῦ, διὰ νὰ δώσῃ τροφὴν εἰς τοὺς βόας του. Ὁ φυγὰς προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ χωρικοῦ καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τὸν σώσῃ, ὑποσχόμενος ὅτι μετὰ τὴν λύτρωσίν του εἰς ἀνταμοιβὴν θὰ τὸν καθίστα πλούσιον. Ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος συγκινηθεὶς, τὸν ἔκρυψε τῷ ὄντι ὑπὸ σωρὸν κόπρου καὶ ὅτε μετ᾽ ὀλίγον ἔφθασαν ἐκεῖ οἱ διῶκται καὶ τὸν ἠρώτησαν, δὲν ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τίποτε, ὥστε μετά τινας ἀκάρπους ἐρεύνας ἠναγ-

κάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν ἄπρακτοι.

Ἐξελθὼν ἐκ τῆς κρύπτης του ὁ Ροδερίγος, ἀφοῦ ηὐχαρίστησε τὸν χωρικόν, ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν τίς ἦτο καὶ ποῖα ἦσαν ἐξ ἀρχῆς τὰ συμβάντα του. Τοῦ ὑπεσχέθη δὲ ὅτι εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς εὐεργεσίας του θὰ τὸν καταστήσῃ πλούσιον διὰ τοῦ ἑξῆς μέσου: Εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν, εἶπε, μέχρις ὅτου συμπληρωθῇ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ὑποχρεωτικὴ δεκαετὴς διαμονή του, νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα τὰς γυναῖκας ἐν γένει δι' ὅσα κακὰ ὑπέστη ἐκ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, νὰ ἐμβαίνῃ εἰς τὸ σῶμά των καὶ νὰ τὰς δαιμονίζῃ. «Ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἐδαιμονίσθη καμμία γυνή, ἐξηκολούθησεν ὁ διάβολος, ἀνάγγειλε ὅτι σὺ δύνασαι νὰ τὴν θεραπεύσῃς· ἐγὼ δέ, ἀφοῦ ἀντιστῶ εἰς ὅλους τοὺς ἐξορκισμοὺς τῶν ἱερέων καὶ τὰς θεραπείας τῶν ἰατρῶν, ἅμα ἰδῶ σέ, θὰ φύγω καὶ θὰ ἐλευθερώσω τὴν πάσχουσαν. Τοιουτοτρόπως θ'ἀποκτήσῃς κέρδη πολλά· σοῦ συνιστῶ ὅμως, ἀφοῦ πλουτήσῃς, νὰ μὲ ἀφήσῃς ἐλεύθερον νὰ κάμω ὅ,τι θέλω καὶ νὰ μὴ τολμήσῃς πλέον νὰ παρουσιασθῇς ἐνώπιόν μου, διότι θὰ σὲ κακοποιήσω».

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλθε, καταλιπὼν ἐνεὸν τὸν χωρικόν.

* *
*

Τῷ ὄντι ὁ Ροδερίγος ἢ Βελφεγὼρ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγνώσθη ὅτι μία εὐγενής, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀμβροσίου Ἀμαδέη καὶ σύζυγος τοῦ Βεναγιούτου Γεβαλδούτση ἐδαιμονίσθη. Πάραυτα ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ὅλα τὰ μέσα τῆς θεραπείας, καὶ ἰδίως τὰ ὡς δραστικώτατα θεωρούμενα θρησκευτικά. Ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῆς τὴν κάραν τοῦ Ἁγίου Ζηνοβίου, τὸν μανδύαν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου Γουαλβέρτου καὶ ἄλλα, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ δαίμων ὄχι μό-

νον δὲν ἔφευγεν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἦτο πραγματικῶς δαίμων ἐφθέγγετο λατινιστί, ὡμίλει καὶ συνεζήτει περὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν ζητημάτων, τὸ δὲ περιεργότερον, ἀπεκάλυπτε τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Αἴσθησιν ἰδίως ἐπροξένησε τὸ ἀποκαλυφθὲν παρ' αὐτοῦ ἁμάρτημα ἑνὸς μοναχοῦ, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἕως τότε ὑπογραμμὸς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς, καὶ ὅστις ἐν τούτοις διετήρει εἰς τὸ κελλίον του νεαρὰν γυναῖκα μετημφιεσμένην εἰς δόκιμον μοναχόν.

Ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος παρουσιάσθη τότε καὶ προσεφέρθη νὰ θεραπεύσῃ αὐτὸς τὴν πάσχουσαν, ζητήσας ὡς ἀμοιβὴν 500 φλωρία, διὰ ν' ἀγοράσῃ ἓν κτῆμα παρὰ τὴν Περέτολαν. Ἀφοῦ δὲ ἐδέχθησαν τὴν πρότασίν του, διέταξε πρότερον νὰ γείνουν πολλαὶ λειτουργίαι, ἔπειτα προσεποιήθη τάχα ὅτι ἀπηύθυνεν ἐξορκισμοὺς πρὸς τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμά καὶ κατόπιν κύψας εἰς τὸ οὖς τῆς πασχούσης, διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Ροδερίγον.

«— Τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον θὰ λάβῃς πρὸς ἀνταμοιβήν σου, τοῦ εἶπεν ὁ δαίμων, δὲν σὲ ἀρκεῖ διὰ νὰ πλουτήσῃς, ἀλλ' ἐγὼ μετὰ ταῦτα θὰ εἰσέλθω εἰς τὸ σῶμα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Τότε νὰ ἔλθῃς σὺ νὰ τὴν θεραπεύσῃς, καὶ ἀφοῦ ἀμειφθῇς γενναίως, ἄφησέ με πλέον ἥσυχον».

Ἡ δαιμονιῶσα δέσποινα ἰάθη πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν πάντων καὶ ἡ φήμη τῆς εἰδικῆς ἱκανότητος τοῦ χωρικοῦ ἤρχισε νὰ διαδίδεται, ὅτε μετ' ὀλίγον κατέστη γνωστὸν ὅτι ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Καρόλου τῆς Νεαπόλεως πειράζεται ὑπὸ φοβεροῦ δαιμονίου. Ὅλα τὰ μέσα καὶ ἐκεῖ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν, ἀλλ' ἀνωφελῶς, ἕως ὅτου προσεκλήθη ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος, ὅστις καὶ ἐθεράπευσε τὴν πάσχουσαν. Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο ν' ἀπέλθῃ ὁ Ροδερίγος τοῦ ὑπέμνησε τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας, μὲ τὴν ἀπειλὴν ὅτι ἐὰν ἤθελε τὰς παραβῇ, θὰ τὸν ἐτιμώρει καὶ θὰ τὸν ἔβλα-

πτεν ὅσον τὸν εἶχεν ὠφελήσει.

Ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος, λαβὼν ὡς ἀμοιβὴν διὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ θεραπείαν 50 χιλ. δουκάτα, ἔζη ἀνέτως ἐν Φλωρεντίᾳ, ὅτε αἴφνης διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἐδαιμονίσθη ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Ζ'. Εἰς μάτην ὁ ἰσχυρὸς μανάρχης ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῶν ἰατρῶν· εἰς μάτην κατέφυγεν εἰς τὰ ἐνδεικνυόμενα ὑπὸ τῆς θρησκείας μέσα. Τὰ πάντα ἀπέβησαν μάταια, ἓν δὲ μέσον ὑπελείπετο ἀκόμη, νὰ προσκληθῇ ὁ θεραπεύσας ἐκ παρομοίου δεινοῦ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἔπεμψεν ἀπεσταλμένους εἰς Φλωρεντίαν, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος τρέμων ἐκ τοῦ φόβου του νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ δαίμονος, ἠρνήθη, προφασιζόμενος ἀσθένειαν. Οἱ πρέσβεις τοῦ βασιλέως τότε ἀπετάθησαν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι ἠνάγκασαν τὸν Ἰωάννην Ματθαῖον νὰ ὑπακούσῃ.

Ὅθεν ἑκὼν ἄκων ὁ πρῴην ἀγρότης μετέβη εἰς Παρισίους, προσεπάθησε δὲ νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα, ἐκλιπαρῶν αὐτόν, ὅπως τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνον δοκιμασίαν. Εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ναὶ μὲν ἐθεράπευσεν ἄλλοτε μερικὰς γυναῖκας δαιμονιώσας, ἀλλ' ὅλα τὰ τοιαῦτα πάθη δὲν ἦσαν ἰάσιμα· ὅτι ἰδιαζόντως τὸ τῆς θυγατρός του ἦτο δεινὸν καὶ δὲν ἴσχυον κατ' αὐτοῦ ἐξορκισμοὶ καὶ βασκανεῖαι· ὅτι ὑπακούων εἰς τὴν βασιλικὴν προσταγὴν θ' ἀπεπειρᾶτο νὰ θεραπεύσῃ τὴν πάσχουσαν, παρεκάλει ὅμως νὰ τύχῃ συγγνώμης, ἐὰν ἡ ἀπόπειρά του ἤθελεν ἀποτύχει.

Ὁ βασιλεὺς ὅμως ἀποδίδων εἰς κακὴν θέλησιν τὰς προφάσεις του, ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸν ῥητῶς ὅτι ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας θ' ἀπηγχονίζετο. Ὁ ταλαίπωρος δὲ χωρικὸς ἠθέλησε τότε νὰ ἴδῃ τὴν κόρην, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν ἐντὸς αὐτῆς δαίμονα, ἐπικαλούμενος κρυφίως τὴν εὐσπλαγχνίαν του· ὅθεν πλησιάσας παρέστησεν

εἰς αὐτὸν τὴν δεινήν του ἀμηχανίαν, ὑπέμνησε τὰς ἐκδουλεύσεις του καὶ τὸν καθικέτευσε νὰ φύγῃ ἀπὸ τῆς κόρης, διὰ νὰ σωθῇ καὶ αὐτός. Ἀλλ' ὁ Ροδερίγος ἦτο ἀδυσώπητος.

— Ἀχρεῖε καὶ ἀχάριστε! ἀνεφώνησε μετὰ τριγμοῦ ὀδόντων· διατί ἐτόλμησες νὰ ἔλθῃς πάλιν ἐνώπιόν μου; δὲν σ' ἐπλούτισα ἀρκετά; Θὰ σοῦ δείξω ποῖος εἶμαι καὶ θὰ συνεργήσω νὰ κρεμασθῇς τὸ γρηγορώτερον.

Εἰς τοιαύτην τρομερὰν ἀμηχανίαν διατελῶν ὁ χωρικὸς ἐσκέφθη νὰ καταφύγῃ εἰς ἕνα τέχνασμα διὰ νὰ σωθῇ. Εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι τὸ βασανίζον τὴν θυγατέρα του πονηρὸν πνεῦμα ἦτο ἐκ τῶν φοβερωτάτων, καὶ ὅτι αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ δὲν ἴσχυον· ὅτι δὲ ἓν μόνον ἀκόμη ὑπελείπετο τελευταῖον πείραμα, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ γείνῃ ὅ,τι αὐτὸς ἤθελεν ὑπαγορεύσει. Στέρξαντος δὲ τοῦ βασιλέως, εἶπε νὰ στηθῇ πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας μεγάλη ἐξέδρα στολισμένη μὲ παραπετάσματα, ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ συναχθοῦν μετὰ τοῦ βασιλέως πάντες οἱ μεγιστᾶνες καὶ ἄρχοντες τῆς Αὐλῆς μὲ πολυτελεῖς στολὰς καὶ ὁ κλῆρος μὲ πολύτιμα ἄμφια, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ἐξέδρας νὰ ἐγερθῇ θυσιαστήριον· τὴν Κυριακήν, δὲ μετὰ τὴν τελετὴν ἐπισήμου λειτουργίας ν' ἀχθῇ ἐπὶ τῆς ἐξέδρας ἡ πάσχουσα. Εἰς μίαν γωνίαν τῆς πλατείας ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῇ ὁμὰς ἐξ εἴκοσι τοὐλάχιστον μουσικῶν, φερόντων τύμπανα, κύμβαλα, σάλπιγγας καὶ ἄλλα θορυβώδη ὄργανα, οἵτινες, μόλις αὐτὸς ἀπὸ τῆς ἐξέδρας ἤθελε δώσει τὸ σύνθημα ἀφαιρῶν τὸν πῖλον του, ν' ἀρχίσουν ἔντονον συμφωνίαν, προχωροῦντες ταὐτοχρόνως πρὸς τὴν ἐξέδραν.

Τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν καθὼς αὐτὸς ἀπήτησε καὶ ἡ δαιμονιζομένη ἤχθη ἐπὶ τῆς ἐξέδρας, συνοδευομένη ὑπὸ δύο ἐπισκόπων. Ὁ ἐντὸς αὐτῆς φωλεύων δαίμων βλέπων τὸ συνηγμένον πλῆθος καὶ τὴν παράταξιν ἠπόρει καὶ διελογίζετο:

— Τί ἆρά γε σχεδιάζει ὁ χωριάτης αὐτός; Μήπως θέλει νὰ μὲ καταπλήξῃ; ἀλλ' ἐγὼ εἶδα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὸν Ἅδην θεάματα ἀσυγκρίτως ὑπέρτερα.

Διὰ τοῦτο ὅταν ἐπλησίασε περίτρομος ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος, ὁ Βελφεγὼρ ἀπετάθη πρὸς αὐτὸν ὀργίλως.

— Ἐλπίζεις, τοῦ εἶπε, νὰ διαφύγῃς τὴν ὀργὴν τὴν ἰδικήν μου καὶ τοῦ βασιλέως; ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ κατορθώσῃς, ἄθλιε!

Ὁ Ἰωάννης Ματθαῖος πάλιν τὸν καθικέτευσε νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῇ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔμενεν ἀνένδοτος. Τότε ἀπηλπισμένος ἔδωσε τὸ συμφωνηθὲν σύνθημα.

Βοὴ καταχθόνιος, συμφωνία τρομακτικὴ θορυβωδῶν ὀργάνων ἀντήχησεν εὐθὺς καὶ ὁ θόρυβος ἐφαίνετο προχωρῶν πρὸς τὴν ἐξέδραν.

— Τί τρέχει;... τί συμβαίνει; ἠρώτησεν ὁ Ροδερίγος.

— Τί τρέχει;... ἀπήντησεν ὁ χωρικός, δὲν τὸ ἔμαθες; ἡ σύζυγός σου μαθοῦσα ὅτι εὑρίσκεσαι ἐδῶ, ἔρχεται μετὰ μεγάλης πομπῆς νὰ σὲ παραλάβῃ.

Ἐμβρόντητος ὁ δαίμων ἐκ τῆς τοιαύτης ἀγγελίας, χωρὶς νὰ σκεφθῇ, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ διόλου ἂν αὐτὴ ἦτο λογικὴ καὶ πιθανή, κατελήφθη ὑπὸ τοιούτου δέους, ὥστε παραχρῆμα ἀπελευθερώσας τὴν βασιλόπαιδα ἔφυγε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Ἅδην, προτιμῶν νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τῆς τεταγμένης προθεσμίας καὶ νὰ ὑποστῇ οἱαδήποτε βασανιστήρια, παρὰ νὰ δοκιμάσῃ τὰς νέας δυσαρεσκείας, καὶ τὰς πλήξεις καὶ τὰς δοκιμασίας τοῦ συζυγικοῦ βίου.

*
* *

Δὲν ὑποτιμῶ τόσον τὴν νοημοσύνην τῶν ἀναγνωστῶν μου, ὥστε νὰ προσθέσω καὶ τὸ ἐπιμύθιον τοῦ χαριεστάτου μύθου, τὸ ὁποῖον εἶνε αὐτόδηλον. Ἄδηλον εἶνε μόνον ἂν

οἱ ἀμείλικτοι τοῦ Ἅδου κριταὶ ἐπείσθησαν ἐκ τῆς ἀκαταμαχήτου μαρτυρίας τοῦ Βελφεγὼρ νὰ μετριάσουν τὴν αὐστηρότητά των ὡς πρὸς τοὺς ἀτυχεῖς βροτοὺς τοὺς σχόντας ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τύχην τοῦ Ροδερίγου. Οἱ διερχόμενοι τὸ τριβολῶδες στάδιον τοῦ συζυγικοῦ βίου μίαν ἡμέραν θὰ τὸ μάθουν ἐξ ἅπαντος.

ΖΗΤΩ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ!

(1897)

Ὁ μπάρμπα-Νικολός, μπακάλης ἐν ἀποστρατείᾳ, ἑξηκοντούτης, ὅστις διὰ τοῦ ταγγοῦ βουτύρου, τοῦ δυσόσμου ἐλαίου, τῆς ψιλῆς ζάχαρης, ἀνακατευμένης μὲ ἀλεῦρι, τῶν λιποβαρῶν σταθμῶν καὶ μέτρων, διὰ τῶν ὁποίων ἔκλεπτε θεαρέστως τὸν πλησίον, καὶ διὰ τοῦ δηλητηριώδους βιδανίου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπότιζε τοὺς διψῶντας πελάτας του, μεταβεβλημένων πάντων τούτων τῶν εἰδῶν εἰς λίθους τε καὶ πλίνθους καὶ ξύλα καὶ κεράμους,—οὐχὶ «ἀτάκτως ἐρριμμένα καὶ διεσκοπισμένα, κατὰ τὸ γνωστὸν παράδειγμα τοῦ Συντακτικοῦ, ἀλλὰ συνηρμολογημένα δεόντως διὰ χειρὸς τοῦ τυχόντος ***τσούση,***— ἐγένετο ἰδιοκτήτης μικροῦ οἰκίσκου εἰς τὸ Βατραχονῆσι καὶ ζῇ μὲ τὰ ἐνοίκιά του καὶ μὲ τὸ μικρὸν περίσσευμα, τὸ ὁποῖον τοῦ ἀφῆκεν ἡ διαρκὴς παράβασις τῆς ἑβδόμης ἐντολῆς.

Ὁ κύριος Ἑρμόλαος, γείτων του, κατοικῶν ἀντικρύ, πρώην σχολάρχης, ὅστις μὲ τοὺς ἀπομείναντας ὀκτὼ ἐκ τῶν πρώην τριάκοντα δύο ὀδόντων του κοκκαλίζει τὴν ἐκ δραχμῶν 108.60 μηνιαίαν σύνταξίν του, καὶ ὅστις, ἀφοῦ διώρθωσε ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν τὴν ῥάχιν τῶν μαθητῶν του μὲ τὸν βούρδουλαν, διορθώνει τώρα μόνος του τὰ παλαιά του ὑποκάμισα καὶ κάποτε τοὺς σολοικισμοὺς τῶν ἁπλοϊκῶν γειτόνων του. Κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀρ-

γίας του, συμποσουμένας εἰς δεκαπέντε τοὐλάχιστον τὸ ἡμερονύκτιον, ἀναγινώσκει τὰς ἐφημερίδας, μασσᾷ πασσατέμπο καὶ φιλοσοφεῖ.

Οἱ δύο οὗτοι ἀποτελοῦν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος.

Ὁ μπάρμπα-Νικολὸς τὸ ἀπόγευμα ἐξῆλθε μ' ἕνα κάδδον πλήρη ἀναλελυμένης ἀσβέστου καὶ μὲ μίαν βούρτζαν, ἐπιχειρεῖ δὲ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας του μὲ κάρβουνον χαραγμένας τρεῖς ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι πᾶσαι στεντορείως ἀναβοοῦν : ***Ζήτω ὁ πόλεμος !***

Ὁ κὺρ Ἑρμόλαος μὲ μειδίαμα Ἀμλέτου :

— Τί κάνεις αὐτοῦ, κὺρ Νικολό ;

Ὁ μπάρμπα Νικολὸς δύσθυμος :

— Τί κάνω ;... νά, σβύνω τῆς μουντζοῦρες αὐτὲς ποὺ μοῦ γέμισαν τὸν τοῖχον οἱ παλαβοί. Αὐτὲς δὰ ἡ μουντζοῦρες μᾶς ἔμειναν μονάχα!

— Δὲν κάνεις καλά, κὺρ Νικολό.

— Τὶ λὲς τοῦ λόγου σου !

— Ἐκεῖνο ποὺ σοῦ λέγω ἐγώ. Ἂν θέλῃς νὰ τὰς σβύσῃς διὰ λόγους γραμματικούς, μέχρι τινὸς ἠμπορῶ νὰ ἐπιδοκιμάσω τὴν πρᾶξίν σου. Αὐτὸς ὁ τύπος ***ζήτω*** εἶνε σόλοικος εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Τί θὰ πῇ : ***ζήτω*** ὁ πόλεμος ; Θὰ πῇ νὰ ζήσῃ ὁ πόλεμος· θὰ πῇ ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο καταδικασμένος ν' ἀποθάνῃ καὶ ἡμεῖς τοῦ χαρίζομεν τὴν ζωήν. Τὸ πήραμε ἀπὸ τοὺς ξένους, ὅπως τὰ παίρνομε ὅλα ὡσὰν στραβοί. Vive λέγουν οἱ Γάλλοι· viva οἱ Ἰταλοί· δός του κ' ἐμεῖς ***ζήτω***! Οἱ Ἄγγλοι ὅμως λέγουν : three chears, ἤγουν τρεῖς ἐπευφημίας ὑπὲρ τοῦ δεῖνος, ἐπακολουθούμενα ἀπὸ τρία ***οὐρρά.*** Οἱ Γερμανοὶ λέγουν hoh hoh !...

— Αὐτοὶ γαυγύζουν τὸ λοιπόν!... Σάματις δὲν εἶνε σκυλιὰ οἱ ἀφιλότιμοι ;

— Τὸ σωστότερον θὰ ἦτο νὰ ἐλέγαμεν : ***ζῴη*** !... Αὐτὸ

ἐπρότεινε καὶ ὁ Σκυλίσσης. Μὰ ἔλα τώρα, ἀφοῦ ἐσυνηθίσαμεν μὲ τὸ «ζήτω» ὁποὺ δὲν πάει τὸ «ζώη;... Φαντάσου νὰ φωνάζουν: ***ζώη ὁ πόλεμος***!

—Ποιανοῦ Ζώη ;

—Νάτα !...Δὲν σοῦ τὤλεγα ἐγώ ;... Ζώη εἶνε τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς εὐκτικῆς τοῦ ἐνεστῶτος τοῦ ῥήματος ζῶ. 'Αλλ' ἂς εἶνε ! Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν μπορεῖς νὰ τὰ καταλάβῃς τοῦ λόγου σου... ἂς τἀφήσωμεν καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὰς ἐπιγραφάς. Αὐτὴν ποὺ εἶνε ἀριστερά, ποὺ ἔχει τὸ ***ζήτω*** γραμμένον μὲ ὀμικρόν, ἠμπορεῖς καὶ νὰ τὴν σβύσῃς· διότι δὲν εἶνε καλὸν νὰ διαδίδεται ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀνορθογραφία· τὶς ἄλλες καλλίτερα νὰ τὶς ἀφήσῃς ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχουν.

— Καλέ, μὲ τὰ σωστά σου τὸ λὲς αὐτό, δάσκαλε ; ν' ἀφήσω αὐτὲς τὶς ἀηδίες εἰς τὸν τοῖχον τοῦ σπιτιοῦ μου ; Μὰ γιὰ ποιὸ σκοπό, στὸ θεό σου ;

—Ἆ ! μπάρμπα-Νικολό, εἶνε μερικὰ πράγματα, ποὺ ὅταν κανεὶς δὲν τὰ ἐννοῇ μόνος του, δύσκολα ὁ ἄλλος ἠμπορεῖ νὰ τὸν κάμῃ νὰ τὰ ἐννοήσῃ. Θὰ προσπαθήσω μολα ταῦτα νὰ σοῦ δώσω νὰ καταλάβῃς. Μ' ἐρώτησες τί σκοπὸν ἔχουν αἱ ἐπιγραφαὶ εἰς τὸν τοῖχόν σου. Μάθε ὅτι κανένα πρᾶγμα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὑπάρχει χωρὶς σκοπόν. Τὸ μόνον πρᾶγμα ποῦ δὲν θὰ ἔχῃ σκοπὸν ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρόν, μὲ τὴν πολεμικὴ ἀποζημίωσι καὶ μὲ τὸν Ἔλεγχον, θὰ εἶνε τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον, διότι δὲν θὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ***σκοπόν...*** ἀπ' ἔξω. Προχθὲς ἐπῆγα νὰ πάρω τὴν σύνταξί μου καὶ μοῦ εἶπαν νὰ περάσω μετὰ δέκα ἡμέρες... Τὸ κατάλαβες;... 'Αλλ ἂς εἶνε· ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν ὁμιλίαν μας. Τὸ λοιπὸν οἱ ἀρχαῖοι Λατῖνοι ἔλεγαν : Verba volant, scripta manent. 'Εκατάλαβες ;

— Ποῦ νὰ καταλάβω ;,. Μηγάρις ξεύρω ἐγὼ φράγκικα; Νᾶσαν μαθὲς ἀρβανίτικα ,... κἄτι σκαμπάζω ἀπ' αὐτά,

γιατὶ ἔχω κἄτι κουμπάρους στὰ Σπάτα...

— Λοιπὸν αὐτὸ θὰ πῇ πῶς τὰ λόγια πετᾶν, φεύγουν, καὶ τὰ γραμμένα μένουν.

— Καὶ τί σὰν μένουν; Ἔχω κ' ἐγὼ κἄτι βερεσέδια παλαιὰ ἀπο τὴν πρώτη τέχνη μου, ποὺ μένουν γραμμένα στὰ τεφτέρια· ἀλλὰ τί νὰ τὰ κάμω τὰ ἔρμα;

—Ἀξιόλογα· λοιπὸν τὰ λόγια, αἱ ζητωκραυγαί, αἱ φωναὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὰ λόγια τὰ παχειά, τὰ λόγια τὰ χονδρὰ ποὺ μᾶς ἐξεκούφαιναν πρὸ τοῦ πολέμου τί ἔγειναν; πᾶνε, ἐπέταξαν· τὸν προορισμόν τους τὸν ἔκαναν, δὲν εἶχαν λόγον ὑπάρξεως πλέον· ἐσβύσθησαν, ἐχάθησαν μέσα εἰς τὴν μεγάλην ἄβυσσον τοῦ μηδενός. Ἀλλ' αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν εἰς τοὺς τοίχους τὸν προορισμόν των ἀκόμη δὲν τὸν ἐξεπλήρωσαν· διὰ τοῦτο μένουν. Καὶ χρησιμεύουν... ὤ! χρησιμεύουν, ἔννοιά σου! Εἶπες διὰ τὰ βερεσέδια σου πρὸ ὀλίγου, κύρ Νικολό· λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἶνε τὰ βερεσέδια τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐὰν δὲν ἐξοφληθοῦν, δὲν διαγράφονται. Ἡ δύναμις ἡ ἀόρατος, ἡ μυστηριώδης, ἡ ὁποία κυβερνᾷ καὶ ἐφορᾷ καὶ ἄγει τὰ πάντα, ἡ ὁποία, λογικὴ αὐτή, πράττει ἢ ὠθεῖ τοὺς ἄλλους νὰ πράττουν ἔργα, τὰ ὁποῖα εἰς ἡμᾶς φαίνονται ἄλογα, αὐτὴ ἡ δύναμις, τῆς ὁποίας ἡμεῖς εἴμεθα ἀσυνείδητα ὄργανα, ὑπαγορεύει νὰ γραφῇ διὰ χειρὸς ἑνὸς παιδίου μία ἐπιγραφὴ εἰς τὸν τοῖχον. Διατὶ γράφεται; Καὶ ποῖος τὸ γνωρίζει αὐτό; Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἴμεθα ὄντα αὐτοτελῆ, αὐτούσια, αὐτόβουλα, αὐτοκίνητα καὶ εἴμεθα ἁπλᾶ νευρόσπαστα, δρῶντα, σκεπτόμενα, κινούμενα κατὰ τὴν ὄρεξιν τῆς μυριομόρφου Φύσεως, τῆς Σειρῆνος αὐτῆς τῆς παλιντρόπου, ἡ ὁποία ἀλλάζει μορφὴν καὶ σχῆμα κάθε στιγμήν. Μόρια χαμένα μέσα εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ ἀγνώστου, ἀγόμεθα καὶ φερόμεθα ἀπὸ τὴν αἰωνίαν καταιγίδα, ἥτις μᾶς παραφέρει ὅπως παραφέρει τὰς ἁμαρτωλὰς ψυχὰς ἡ λαῖλαψ εἰς τὸ Ε΄ ᾆσμα τῆς κολάσεως

τοῦ Δάντου. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐμβαθύνομεν εἰς τὰ μυστηριά της καὶ δὲν γνωρίζομεν τὰ τρία κακὰ τῆς μοίρας μας. Ρώτησέ με ἐμέ, τὸν δάσκαλον. τί εἶναι θερμότης· θὰ σοῦ ἀπαντήσω μ' ἕνα ὁρισμὸν ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ καταλάβῃς τίποτε, ἀλλ' ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν καταλαβαίνω κ' ἐγὼ τίποτε. Διατί, κύριε, ἐσὺ ποῦ ἐχρημάτισες ταβερνιάρης, ἐξύνιζε τὸ ρετσινάτο σου; τὸ διατὶ δὲν τὸ ἤξευρες βεβαίως· ἤξευρες μόνον, ὅταν ἐξύνιζε, νὰ τὸ διορθώνῃς μὲ ἀσπράδια αὐγῶν καὶ μὲ χίλιες δυὸ ἀηδίες, μὲ τὰς ὁποίας ἐφαρμάκιζες τὸν κόσμον...

—Καὶ ποῦ τὸ ξεύρεις αὐτό, κὺρ δάσκαλε; Σάματις ἐδοκίμασες καμμιὰ φορὰ τὸ κρασί μου;

—Ἂν ἤθελε τὸ δοκιμάσω, μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἤμουν ζωντανὸς νὰ σοῦ κουβεντιάζω τώρα... Ἔπεσε κάτω ἕνα μῆλον καὶ ὁ Νεύτων ἐσκέφθη ἀμέσως: διατί τὸ μῆλον νὰ πίπτῃ κάτω καὶ νὰ μὴ πηγαίνῃ ἐπάνω; καὶ εὗρηκε τὸν νόμον τῆς βαρύτητος. Μέγας ἄνθρωπος ὁ Ἰσαὰκ Νεύτων! ἀλλὰ ρώτησέ τον: διατὶ ὑπάρχει αὐτὸς ὁ νόμος τῆς βαρύτητος ποία δύναμις τὸν ἐθέσπισε καὶ ποῖον σκοπὸν ἔχει; Κόκκαλο ὁ κύριος Νεύτων! Ὥστε τὸ διατὶ μὴ τὸ ἐρωτᾷς ποτέ. Καμμιὰ φορὰ ἡ Φύσις, ἡ Πρόνοια, ὅπως θέλεις 'πές την, ἀφίνει ἐπίτηδες ν' ἀνασύρωμεν μίαν ἄκραν, μίαν πτυχὴν ἀπὸ τὸν σκοτεινὸν μανδύαν τοῦ μυστηρίου, μὲ τὸν ὁποῖον καλύπτει τὰ πάντα· καὶ τότε ἡμεῖς οἱ ξιππασμένοι, οἱ δοκησίσοφοι μένομεν χάσκοντες δι' ὅσα βλέπομεν. Μία μικρὰ βοτάνη τοῦ ἀγροῦ, χαμένη μέσα εἰς τὴν πυκνὴν βλάστησιν ἐν ἄκαρι, ἢ ἓν ὁποιονδήποτε μικροσκοπικὸν ἔντομον χαμένον μέσα εἰς τὰ φύλλα παλαιοῦ βιβλίου, ἕνα κουρέλι ῥιγμένον στὰ σκουπίδια, μία ἐπιγραφὴ σ' ἕνα τοῖχον ἔχουν τὸν λόγον των εἰς τὸ ἀπέραντον αὐτὸ ἐργαστήριον τῆς δημιουργίας· καὶ καμμιὰ φορὰ εἰς τὰ κατάστιχά της ἡ βοτάνη βαρύνει περισσότερον ἀπὸ τὴν δρῦν τὴν ὑψικάρηνον, τὸ

ἄκαρι περισσότερον ἀπὸ τὸ ἐλέφαντα, τὸ κουρέλι περισσότερον ἀπὸ μίαν βασιλικὴν ἀλουργίδα, ἡ ἐπιγραφὴ περισσότερον ἀπὸ ἕνα πολύτιμον σύγγραμμα. Μία ἐπιγραφή!... ἔτσι σοῦ φαίνεται. Ἀλλὰ τὸ ξεύρεις, κύριε, ὅτι ἀπὸ τὰς ἐπιγραφὰς ἐμάθαμεν τὸν πανάρχαιον αἰγυπτιακὸν καὶ τὸν ἀσσυριακὸν πολιτισμόν; ὅτι ἀπὸ αὐτὰς διεσαφηνίσθη εἰς πολλὰ σημεῖα ἡ ἀρχαία μας ἱστορία; ὅτι ἀπὸ τὰς ἐπιγραφὰς ποὺ ἀνευρέθησαν εἰς τοὺς τοίχους τῆς Πομπηΐας, ὡσὰν αὐτὴ ἐδῶ καλῇ ὥρᾳ, ἐμάθαμεν πολλὰ πράγματα τοῦ οἰκιακοῦ βίου τῶν Ρωμαίων... ὡς καὶ δημοτικὰ τραγούδια των, σὰν αὐτό, παραδείγματος χάριν:

Quis amat valeat, pereat quis nescit amare,
Bis tantum pereat quisquis amare vetat.

τὸ ὁποῖον σημαίνει: ὁποὺ ἀγαπᾷ, νὰ χαίρεται· νὰ χαθῇ ὅποιος δὲν ξέρει ν' ἀγαπᾷ· καὶ δυὸ φορὲς νὰ χαθῇ ὅποιος ἀπαγορεύει τὴν ἀγάπη.

— Βρὲ τὸν ἐρίφη! ἀνέκραξεν ὁ μπακάλης.

Μεράκι ποὺ λές, μπάρμπα Νικολό· αἱ ἐπιγραφαὶ διδάσκουν, τὸ ἀκοῦς; Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἔβλεπα μίαν συχνὰ εἰς τὴν γωνίαν κἄποιου δρόμου· ἦτο τὸ ὄνομα ἑνὸς ὑποψηφίου δημοτικοῦ συμβούλου. Χωρὶς νὰ θέλω, τὸ μάτι μου, ὁσάκις ἐπερνοῦσα, ἐκαρφώνετο ἐπάνω σ' αὐτὴν τὴν ἐπιγραφήν, ἡ ὁποία μὲ λαδομπογιὰ γραμμένη ἔμενε διὰ πολὺν καιρὸν ἀνεξάλειπτος. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀνέγνωσα εἰς τὰς ἐφημερίδας κατὰ σύμπτωσιν ὅτι αὐτὸς ὁ παστρικὸς κύριος κατηγορήθη ἐπὶ πλαστογραφίᾳ! Νά, σύμβουλος, νὰ μάλαμμα! Καὶ τότε ἐκατάλαβα διατί ἔμενεν αὐτὴ ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεξάλειπτος· ἦτο ἕνα εἶδος μυστικοῦ συνοπτικοῦ κατηγορητηρίου ἐναντίον τοῦ ἀξιοτίμου αὐτοῦ ὑποκειμένου. Ἕνα νεκρώσιμον παλαιὸν κολλημένον εἰς τὸν τοῖχον, μένει πολὺν καιρὸν ἐνίοτε εἰς τὴν θέσιν του·

ἄλλα, πλέον πρόσφατα, φθείρονται, σχίζονται, χάνονται, καλύπτονται· αὐτὸ ἀντέχει. Αἴ, λοιπὸν εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν κἄτι συμβαίνει· ὅτι αὐτὸς ὁ νεκρὸς συνδέεται ἀκόμη μὲ τὴν ζωήν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐλησμόνηθησαν· ὅτι ἐκεῖθεν, ἀπὸ τὸν σκοτεινὸν κόσμον τῶν πνευμάτων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κανεὶς ἀκόμη δὲν ἐγύρισεν ὀπίσω —αὐτὸ τὸ λέγει ὁ Σαίξπηρ, ἀλλὰ ποῖος τὸ ξεύρει καὶ αὐτό;—κἄτι ψιθυρίζει ὁ ἀποθαμένος αὐτὸς πρὸς τοὺς ζωντανούς, ἕως ὅτου εὑρεθῇ κανεὶς νὰ καταλάβῃ τί λέγει, νὰ συλλάβῃ μίαν σκέψιν σχετικὴν μὲ αὐτόν, καὶ τότε τὸ νεκρώσιμον δὲν ἔχει πλέον λόγον ὑπάρξεως. Ἔτσι εἶνε καὶ μὲ τὸν πόλεμον. Αἱ συμφοραί του, ὅσον μεγάλαι καὶ ἂν ἦσαν, ἐπέρασαν· θὰ ἔλθουν ἄλλαι φροντίδες νὰ ἐξαλείψουν τὰς ἐντυπώσεις του· ἀλλὰ θὰ μείνῃ μιὰ ἐπιγραφὴ ἐδῶ ἢ ἀλλοῦ, καὶ ἐκεῖ ὁπoὺ μετὰ καιρὸν θὰ διέρχεσαι ἀφῃρημένος, ἔξαφνα θὰ σοῦ κτυπήσῃ στὰ μάτια ἡ ἐπιγραφὴ ποὺ ἔγραψε ἕνα παληόπαιδο: ***Ζήτω ὁ πόλεμος***!... τὸ ὁποῖον δὲν ἤξευρε διατί τὸ ἔγραφε. Καὶ τότε χωρὶς νὰ θέλῃς θὰ σκεφθῇς: Τί πόλεμος καὶ αὐτός! Ἀλλὰ διατὶ ἔγεινε; πῶς ἔγεινε; τί πυρετὸς ἦταν αὐτὸς ποὺ μᾶς εἶχε καταλάβει; Ἀλλ' ἆρα γε ἔγεινε διότι τὸν ἠθελήσαμεν, ἢ διότι ***ἔπρεπε*** νὰ γείνῃ; Καὶ ἂν ἦτο πεπρωμένον νὰ γείνῃ ἀπὸ τὴν δύναμιν ποῦ διευθύνει τὰ ἐγκόσμια, τότε θὰ 'πῇ πὼς ἦτο ὡρισμένον νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν ἔκβασιν ὁποῦ ἔλαβε. Καὶ τότε τί τσαμπουνᾶμε; Ποῖος ξεύρει ἂν τὸ λουτρὸν αὐτὸ τοῦ αἵματος δὲν ἦτον ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἐθνικήν μας εὐεξίαν; Καὶ αἱ δοκιμασίαι εἶνε νόμοι τῆς φύσεως, ὅπως εἶνε ὁ παγετὸς τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ καῦμα τοῦ θέρους. Μοιρολατρεία ἀσιατική, θὰ μοῦ 'πῇς. Ὄχι! σοῦ ἀπαντῶ· οὔτε τὸ μουσουλμανικὸν ***κισμὲτ*** ἀκολουθῶ, οὔτε τὴν βουδδιστικὴν ἀδράνειαν πρεσβεύω. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προσπαθῇ καθένας νὰ μαντεύῃ τοὺς νόμους τοὺς ἀνωτέρους, οἱ ὁποῖοι

μᾶς διέπουν, καὶ νὰ μὴ ἀντιτάσσεται κατ᾽ αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἐπωφελῆται. Ἠμπορεῖς νὰ ἐμποδίσῃς τὸν κεραυνὸν νὰ πέσῃ; ὄχι; ἠμπορεῖς ὅμως νὰ προφυλαχθῇς μὲ τὸ ἀλεξικέραυνον. Ὁ κεραυνός, ἡ χάλαζα, αἱ ἐπιδημίαι βλάπτουν, ἀλλὰ καὶ ἀποκαθαίρουν. Ὁ αἰώνιος σκοπὸς τῆς προόδου, τῆς τελειοποιήσεως ἐπιδιώκεται μὲ ἀδυσώπητον αὐστηρότητα· μερικὰ ὄντα, μερικὰ ἄτομα, δέκα, εἴκοσι, χίλια, θὰ καταστραφοῦν, ἀλλὰ θὰ ὠφεληθοῦν ἄλλα τόσα, ἴσως πλείονα, ἴσως χιλιοπλάσια· εἶνε ὁ νόμος τῆς ἐπιλογῆς. Καὶ χίλια καὶ δέκα χιλιάδες ἂν καταστραφοῦν διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἓν καὶ μόνον, ἀδιάφορον· ὁ λογαριασμὸς τῆς φύσεως δὲν ἐπηρεάζεται· διότι αὐτὸ τὸ ἓν θὰ εἶνε ὁ ἐκλεκτός, ὁ μυστικὸς Εὐφορίων, ὁ μέλλων δημιουργὸς καὶ γενάρχης εὐνοουμένης γενεᾶς. Ἕως ἐκεῖ περιορίζεται ἡ ἀνθρωπίνη αὐτοβουλία· νὰ διαγνώσῃς τοὺς νόμους τῆς ὑπερτέρας δυνάμεως, νὰ τοὺς παρακολουθήσῃς, νὰ συμμορφωθῇς μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ ὠφεληθῇς. Ἂν δὲν τὸ πράξῃς, τόσον τὸ χειρότερον διὰ σέ· θὰ σὲ ἀποσκκυβαλίσῃ μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἀδιαφορίαν καὶ θὰ φροντίσῃ δι᾽ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐδείχθησαν νοημονέστεροί σου, ἀξιώτεροί σου.

Νὰ σβύσῃς τὰς ἐπιγραφάς!... αὐτὰ νὰ μὴ τὸ πράξῃς καθόλου, κὺρ Νικολό· δὲν ἔχεις κανένα δικαίωμα. Διὰ κάθε πρᾶγμα ὑπάρχει προωρισμένον τὸ στάδιον καὶ ἡ διάρκεια. Ἡ πυραμὶς τῆς Αἰγύπτου θὰ ζήσῃ τόσους αἰῶνας καὶ ὁ μύρμηξ, ὁ ὁποῖος σύρει ἐπιπόνως ἕνα κόκκον σίτου παρὰ τὴν βάσιν του ἀφανής, θὰ ζήσῃ τόσας ἡμέρας. Τόσον θὰ ζήσῃ ὁ πετεινός σου, κὺρ Νικολό· τόσον θὰ βαστάξουν τὰ ὑποδήματα ποὺ ἠγόρασα σήμερα· τόσην ὥραν θὰ σταθῇ εἰς τὸ παράθυρον διὰ νὰ μιλήσῃ μὲ τὸν λιμοκοντόρον ἡ δούλα τοῦ κύρ Βασίλη ἀντικρύ, ποὺ ἔχει βάλει εἰς ἀναστάτωσιν ὁλόκληρη τὴ γειτονιά, ἡ ξετσίπωτη!...οὔτε ἕνα λεπτὸν περισσότερον, οὔτε ἕνα ὀλιγώτερον. Καὶ τοῦ λόγου

σου πού ἔρχεσαι τώρα νὰ σβύσῃς αὐτὰς τὰς ἐπιγραφὰς πράττεις ἔγκλημα· διότι παρεμβαίνεις ἐσὺ μὲ τὴν βοῦρτζάν σου αὐθαδῶς εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ πεπρωμένου...

*
* *

Ὁ κὺρ Νικολὸς κρατῶν ἀπὸ τὴν ἄκραν τὴν λαβὴν τοῦ χρωστῆρος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐμβαπτισμένος εἰς τὸ πυκνὸν γαλακτῶδες ὑγρὸν τῆς ἀναλελυμένης ἀσβέστου, ἠκροᾶτο προσεκτικῶς τὴν μακρὰν φιλοσοφίαν τοῦ σχολάρχου. Ἀλλὰ δὲν εἶχεν οὗτος σχεδὸν ἀποπερατώσει τὴν τελευταίαν του φράσιν, ὅτε ὁ χρωστὴρ ἀποφασιστικῶς ἀνυψώθη καὶ μὲ ἁδρὰν ὑδαρῆ ποσότητα ἀσβέστου ἐπετέθη καὶ ἔσβεσε τὰς ἐπιγραφάς.

—Τί ἔκαμες, μπαρμπα-Νικολό! ἀνεφώνησεν ὁ κύριος Ἑρμόλαος.

—Τί ἔκαμα; ἀπήντησεν ἀταράχως μὲ μειδίαμα σαρκαστικὸν ὁ πονηρὸς πρώην μπακάλης· νά! αὐτὸ πού λὲς ἔκαμα. Ποιὸς μ' ἔβαλε τώρα νὰ τὰ σβύσω; Ἐγὼ μόνος μου τὸ ἔκαμα; ὄχι! μ' ἔβαλεν ἡ Φύσις, αὐτὴ ἡ ἀνωτέρα δύναμις, πῶς τὴ λές. Θὰ πῇ λοιπὸν ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ σβυσθοῦν ἡ ἐπιγραφές. Τὸν προορισμόν τους τὸν ἐξετέλεσαν· προορισμός τους ἦτον νὰ μοῦ 'πῇς τοῦ λόγου σου ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα. Μοῦ τὰ εἶπες· τὸ λοιπὸν δὲν ἔχουν πλέον λόγον ὑπάρξεως.

Καὶ ὁ φιλόσοφος, κύψας τὴν κεφαλήν, ἐδέησε ν' ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ παμπόνηρος γείτων του εἶχε πληρέστατα δίκαιον.

TO BE OR NOT TO BE

(Συμβουλαὶ πρὸς μέλλοντα αὐτοκτόνον)

Φίλτατέ μου

Δηλαδὴ ἰδοὺ ἀκριβῶς τί συμβαίνει.

Ἔχει ἀληθῶς ὁ βίος πολλὰς θλίψεις καὶ συμφορὰς ὑπερτέρας τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Ξεύρεις τί εἶνε, παραδείγματος χάριν, ἐκεῖ ὅπου βαδίζεις εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου νὰ σοῦ πατήσῃ τὸν κάλον ἕνας ἀπρόσεκτος διαβάτης; ἢ νὰ σὲ περιχύσῃ μὲ τὸ νερὸν τῆς λεκάνης εἰς ἕνα δρομίσκον συνοικίας κἄποια νοικοκυρὰ ἀπὸ τὸ παράθυρόν της ἀπροσέκτως καὶ νὰ σοῦ καταστρέψῃ τὴν φορεσιάν, τὴν ὁποίαν διὰ παντοίων ὅρκων καὶ ὑποσχέσεων ἔχεις ἀποσπάσει πρὸ ὀλίγων ὡρῶν ἐπὶ πιστώσει ἀπὸ τοὺς γαμψοὺς ὄνυχας τοῦ ῥάπτου; ἢ νὰ σοῦ σπάσῃ ἔξαφνα τὸ κομβίον τοῦ ὑποκαμίσου τὴν στιγμὴν ὁποὺ ἑτοιμάζεσαι βιαστικὰ νὰ ἐξέλθῃς διὰ κατεπείγουσαν ὑπόθεσιν, καὶ δὲν ἔχεις πρόχειρον βελόνην; ἢ νὰ τελειώσῃ τὸ πετρέλαιον τῆς λάμπας σου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ μπακάλης τῆς γειτονιᾶς σου κλείει τὸ ἐργαστήριόν του, ἡ δὲ γόνιμος φαντασία σου ἀνοίγει τὸ ἰδικόν της, διὰ νὰ σοῦ ὑπαγορεύσῃ νὰ καταστρώσῃς εἰς τὸν χάρτην τὸν θησαυρὸν τῶν σκηνῶν καὶ τῶν ἐπεισοδίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεις τὸν θρίαμβον τοῦ κωμειδυλλίου σου;-διότι δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ σύ, ὡς φιλότιμος μαθητὴς τῆς τετάρτης τάξεως τοῦ Γυμνασίου,

γράφεις τὸ ἐπιβεβλημένον ἐκ τῆς ἐθνικῆς προόδου εἰς πάντα ἕλληνα πολίτην κωμειδύλλιον.

Δὲν σοῦ λέγω! εἶνε τῷ ὄντι φοβερὰ δεινὰ αὐτά· ὁ ἄνθρωπος ἀγανακτεῖ, ἐξανίσταται καὶ ἐν τῇ παραφορᾷ του θραύει ἰδιοχείρως τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του, χωρὶς νἀναμείνῃ νὰ τοῦ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἐκδούλευσιν ἡ Ἄτροπος, καὶ ῥίπτει εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν τὸ ἐλεεινὸν αὐτὸ σαρκίον, τὸ προωρισμένον εἰς τοὺς ἀπηνεῖς διωγμοὺς τῆς Εἱμαρμένης. Διὰ τοῦτο θεωρῶ καὶ ἐγὼ ἄξιον ἀνασκολοπισμοῦ τὸν θηριώδη ἐκεῖνον καθηγητήν σου τῆς Γαλλικῆς, ὅστις, ὅπως μοῦ γράφεις, ἀπειλεῖ νὰ σὲ ἀπορρίψῃ, διότι παρεμόρφωσες εἰς τὸ θέμα σου ἕνα εὐτελέστατον ἐκεῖ prétérit défini, καὶ σὲ περιάγει δι' αὐτὸ τὸ ἐλαφρὸν σφάλμα εἰς τὴν φρικώδη θέσιν τοῦ Ἀμλέτου, νὰ συλλογίζεσαι καὶ σὺ ἂν ἀξίζῃ πραγματικῶς τὸν κόπον νὰ ζῇ κανεὶς εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχουν τὰ κουνούπια, τὰ κραμβολάχανα καὶ αἱ βαθμολογίαι τῶν καθηγητῶν.

Δὲν σοῦ λέγω!;..ἔχεις σχεδὸν δίκαιον. Ἀλλὰ πάλιν ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν μερικαὶ σκέψεις ἀντίθετοι, αἱ ὁποῖαι ἀναχαιτίζουν τὴν πρώτην ὁρμήν. Αὐτὸ τὸ σαρκίον, τὸ ὁποῖον συντρίβομεν μὲ τὰς χεῖράς μας, ὅπως τὸ παιδίον συντρίβει τὸ πρωτοχρονιάτικόν του ἄθυρμα, εἶνε ἀποκλειστικὴ τάχα ἰδιοκτησία μας; Αὐτὴ ἡ ζωὴ τὴν ὁποίαν ῥίπτομεν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν, ὅπως ῥίπτεται ἀποτυχὸν γύμνασμα πρωτοπείρου εἰς τὸ καλάθιον τῶν ἀχρήστων τῶν δημοσιογραφικῶν γραφείων, μᾶς ἀνήκει ; Καμμίαν τάχα ὑποχρέωσιν δὲν ἔχομεν πρὸς τὴν μυστηριώδη γενεσιουργὸν δύναμιν, τὴν ἐφορῶσαν ἐπὶ τῶν ζώντων καὶ δωρήσασαν εἰς ἡμᾶς τὴν ζωήν; Καὶ ἂν παραβλέψωμεν τὸν νόμον τὸν ἠθικόν, τὸν συνδέοντα ἡμᾶς μετὰ τοῦ κόσμου τοῦ κειμένου πέραν τοῦ τάφου, δὲν ὑπέχομεν ἆρά γε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐθύνας καὶ καθήκοντα καὶ ἀλληλεγγύην καὶ πρὸς τὴν οἰ-

κογένειαν, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ δεσμὸς τοῦ αἵματος μᾶς ἐπιβάλλει νὰ ταυτίσωμεν τὴν τύχην μας, καὶ πρὸς τὴν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας εἴμεθα μέλη, καὶ πρὸς τὴν Πολιτείαν, τῆς ὁποίας ἀποδεχόμεθα τὴν ἐποπτείαν, ὥστε αὐτοβούλως νὰ προβαίνωμεν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ βίου μας;

Οἱ ἀρχαῖοι τοὐλάχιστον εἶχον ὡς πρὸς τοῦτο ἰδέας σαφεστέρας καὶ ὀρθοτέρας. Καὶ ἂν ὁ Δημοσθένης ἢ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Κάτων ἢ ὁ Βροῦτος, ηὐτοκτόνουν διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν ἢ τὸ ὄνειδος, ἕτεροι εὑρισκόμενοι εἰς θέσιν δυσχερῆ, καὶ φέροντες τὸν βίον ὡς φορτίον ἐπαχθές, ἀλλὰ μὴ πιεζόμενοι ἐκ τῆς ἀμέσου ἀνάγκης, προέβαινον εἰς τὸ ἔσχατον αὐτὸ διάβημα μετὰ μείζονος περισκέψεως καὶ εὐλαβείας, ἀπηλλαγμένοι τῆς ρομαντικῆς ἐξάψεως καὶ τῆς νευροπαθείας τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁσάκις δὲ συμπέσῃ ν' ἀναγνώσω εἰς τὰς ἐφημερίδας ὅτι τὸ δεῖνα μειράκιον ηὐτοκτόνησε διότι τὸ ἐπέπληξεν ὁ πατήρ του, ἢ ὅτι ὁ δεῖνα νέος ἐτίναξε τὰ μυαλά του «διὰ λόγους φιλοτιμίας» ἐνθυμοῦμαι περιστατικόν τι ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Δίωνος Κασσίου, τὸ ὁποῖον ἔτυχε ν' ἀναγνώσω. Ἰδοὺ ἡ περικοπὴ ὡς ἔχει ἐν τῷ Βιβλίῳ ΞΘ´ § 9, βραχυτάτη δυστυχῶς, διότι ἐλήφθη οὐχὶ ἐκ τοῦ κειμένου, μὴ διασῳζομένου κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ Ξιφιλίνου:

«Ἐν μὲν τῷ ἔτει ἐκείνῳ ταῦτά τε ἐγένετο καὶ ὁ Εὐφράτης ὁ φιλόσοφος ἀπέθανεν ἐθελοντής, ἐπιτρέψαντος αὐτῷ καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ κώνειον καὶ διὰ τὸ γῆρας καὶ διὰ τὴν νόσον πιεῖν».

Τὸ περίεργον τοῦτο χωρίον ἐκέντησε τὴν περιέργειάν μου καὶ ἠθέλησα νὰ μάθω ὁποῖός τις ἦτο ὁ φιλόσοφος αὐτός, ὅστις ἐζήτει τὴν ἄδειαν τοῦ αὐτοκράτορος διὰ νὰ τερματίσῃ τὸν βίον του, εὗρον δὲ ὁδηγούμενος ἐκ τῶν παραπομπῶν τινας περὶ αὐτοῦ πληροφορίας. Πλίνιος ὁ νεώτερος ἐν τῇ Ι´ ἐπιστολῇ τοῦ Α´ βιβλίου του γράφων πρὸς

τὸν Ἄτριον Κλήμεντα πλέκει τὸ ἐγκώμιον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σοφοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν παραθέτω ὁλόκληρον ὡς λίαν μακρόν. Ὁ Πλίνιος, ὡς λέγει, ἐγνώρισε τὸν Εὐφράτην εἰς Συρίαν κατὰ τὴν νεότητά του καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐκστρατειῶν ἐκεῖ. Ἐκ τούτου καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ εἰκάζω ὅτι ὁ φιλόσοφος ἀνῆκεν εἰς τὴν μιγάδα ἐθνικότητα, τὴν δημιουργηθεῖσαν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἀσίας διὰ τοῦ μακεδονικοῦ πολιτισμοῦ. Ἔπειτα μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἵδρυσε σχολὴν φιλοσοφίας, διδάσκων καὶ ἀναπτύσσων τὰ δόγματα τοῦ θείου Πλάτωνος μετὰ θαυμαστῆς εὐγλωττίας, τακτικὸς δὲ ἀκροατής του ὑπῆρξεν ὁ Πλίνιος. Χρηστότατος τὰ ἤθη, ἀνεπίληπτος τὸν βίον, πρᾷος καὶ εὐπροσήγορος, πατὴρ τριῶν τέκνων ἐν αὐστηρᾷ ἀρετῇ παρ᾽ αὐτοῦ ἀνατρεφομένων, ἔχαιρε τὴν κοινὴν ἀγάπην καὶ ὑπόληψιν. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν του ἦτο ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν ἠθικόν του χαρακτῆρα· ἦτο πάντοτε κοσμίως, ἀλλ᾽ ἄνευ ἐπιδείξεως, ἐνδεδυμένος, εἶχεν ἀνάστημα ὑψηλόν, μορφὴν ἐρασμίαν, κόμην μακρὰν καὶ γενειάδα ἐπίσης μακρὰν κατάλευκον. «Πολεμεῖ τὴν κακίαν, καὶ οὐχὶ τοὺς κακούς· καθο» δηγεῖ δὲ τοὺς ἀποπλανωμένους, χωρὶς νὰ τοὺς ὀνειδίζῃ. » Καὶ τηλικαύτη εἶνε ἡ τῶν λόγων του γοητεία, ὥστε καὶ «ἀφοῦ πεισθῇ τις ἐξ αὐτῶν, ἐπιθυμεῖ ἀκόμη νὰ τοὺς ἀκούῃ »καὶ νὰ πείθεται». Ταῦτα λέγει περὶ τῆς διδασκαλίας του ὁ Πλίνιος, ὅστις παραπονεῖται εἰς τὴν ἐπιστολήν του ταύτην, διότι τὸ ὑπούργημά του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ν᾽ ἀκροᾶται συχνότερον αὐτῆς, προτρέπει δὲ τὸν φίλον του νὰ συχνάζῃ διὰ νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ τελειοποιηθῇ, εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Εὐφράτου.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ χρηστὸς ἀνήρ, ὅστις συνεπὴς ἕως τέλους πρὸς τὰς ἀρχάς του παρέσχεν ὕστατον δεῖγμα τῆς πρὸς τὴν Πολιτείαν εὐλαβείας του, ζητήσας καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος του τὴν ἄδειαν ὅπως πίῃ τὸ κώνειον καὶ ἀπαλλαγῇ

τῶν δεινῶν τοῦ γήρατος καὶ τῆς νόσου.

Τὸ περίεργον δὲ εἶνε τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀδριανός, ὁ δώσας τὴν ζητουμένην ἄδειαν, ὁ προσαγορεύσας τὸν θάνατον ὀλίγον τι πρὶν ἐκπνεύσῃ διὰ τῶν περιφήμων στίχων :

Animula vagula, blandula,

δὲν ἠδυνήθη νὰ παράσχῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸ εὐεργέτημα αὐτό, τὸ ὁποῖον παρεῖχεν εἰς τοὺς ἄλλους. Καὶ ὁ Δίων διηγεῖται ἀλλαχοῦ τῆς ἱστορίας του τὰ ἑξῆς περιεργότερα : «... Ὁ
» Σιλουανὸς καὶ ὁ Φοῦσκος ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἀνῃρέθησαν,
» ὅπερ μαθὼν Σερβίλλιος λιβανωτὸν καὶ πῦρ ᾔτησε καὶ θυ-
» μιάσας ἔφη. Ὅτι μὲν οὐδὲν ἀδικῶ ὑμεῖς, ὦ θεοί, ἴστε·
» ἀποθνήσκω δὲ ὡς τὰ μέγιστα ἀδικήσας· περὶ δὲ Ἀδρια-
» νοῦ τοῦτο μόνον εὔχομαι, ἵνα ἐπιθυμήσας ἀποθανεῖν μὴ
» δυνηθῇ· ὅπερ εἰς ἔργον ἐξέβη· τὰς νόσους γὰρ καὶ ἀνάγ-
» κας μὴ φέρων Ἀδριανὸς ἑαυτὸν ἀποσφάξαι ἠθέλησεν,
» ὥστε ἀναβοήσαντα εἰπεῖν· Ὦ Ζεῦ, πόσον κακόν ἐστιν
» ἐπιθυμοῦντά τινα ἀποθανεῖν, μὴ τυγχάνειν !».

Σημειωτέον ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐφράτου δὲν εἶνε μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Γνωστὸν εἶνε ὅτι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα νόμοι ἀπαγορεύοντες τὴν αὐτοκτονίαν καὶ ἐπιτρέποντες μόνον αὐτὴν εἰς ἐκείνους ὅσοι ἤθελον ἀποδείξει ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων ὅτι εἶχον εὔλογον αἰτίαν νὰ προβοῦν εἰς τὸ διάβημα τοῦτο. Εἰς τοὺς παραβάτας ἀπηγορεύετο ἡ ταφή, ἐδημεύοντο δὲ καὶ τὰ ὑπάρχοντά των, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Κοϊντιλιανοῦ. Ἐν Μασσαλίᾳ δέ, καθὰ ἀναφέρει ὁ Βαλέριος Μάξιμος, ἐφυλάσσετο μεταξὺ τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τὸ κώνειον, τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τῆς Πολιτείας εἰς τοὺς θέλοντας ν' αὐτοκτονήσουν, ἀφοῦ ἤθελον ἀποδείξει ὅτι εἶχον σοβαρὸν πρὸς τοῦτο λόγον.

Αὐτὴ εἶνε ἡ γνώμη καὶ ἡ συμβουλή μου ὡς πρὸς τὸ πρακτέον παρὰ σοῦ. Ἔχει βέβαια συμφορὰς ὁ βίος καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ὑφίσταται αὐτὰς μετὰ καρτερίας καὶ μεγαλοψυχίας, πρὶν προβῇ δὲ εἰς τὰ ἔσχατα, δέον ν' ἀναλογίζεται τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ καὶ τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ὅπως διδάσκουν τὰ ἱστορικὰ παραδείγματα, ἅτινα προανέφερα. Ἐὰν παραβλέπων αὐτὰ θελήσῃς νὰ φανῇς σκληρὸς πρὸς τὸν ἑαυτόν σου καὶ πρὸς τὸ μέλλον σου, ἀπάνθρωπος πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκείους σου, ἄστοργος καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἀπειθὴς πρὸς τὰς ἠθικὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἔχεις πρὸς τὴν πατρίδα σου, τότε ἐπίτρεψέ μου νὰ σοῦ εἴπω ὅτι δὲν εἶσαι Εὐφράτης, ἀλλὰ..... Τίγρις.

Ἔρρωσο!

ΤΑ ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ

Αὐτὴν τὴν φορὰν μαρτύρομαι κατὰ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ὅτι τὸ παρὸν ἔργον δὲν εἶνε προϊὸν τῆς κεφαλῆς μου, ἀλλὰ τῶν ποδῶν μου. Καὶ ἰδοὺ πῶς:

Ἔτυχε ν' ἀγοράσω ἕνα ζευγάρι ὑποδήματα καινουργῆ· ἀλλὸ τἀναθεματισμένα θὰ εἶχον, φαίνεται, γεννηθῆ ὑπὸ κακὸν καὶ ὀλέθριον ἀστερισμόν. Μ' ἐστένευαν ὡσὰν στρέβλη τῶν ἀρχαίων βασανιστηρίων, καὶ οἱ κάλοι, τοὺς ὁποίους φέρω κατὰ θείαν οἰκονομίαν εἰς τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν, ἄφιναν πολλάκις τῆς ἡμέρας ἀλγεινὰς κραυγὰς διαμαρτυρίας. Τὰ ἔβαλα στὸ καλαπόδι ἐπανειλημμένως, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ πολὺ σφίξιμον ἔπαθαν ἐκεῖνο ὁποὺ πάσχουν ὅλα τὰ πράγματα— ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ—ὅταν στενοχωρηθοῦν ὑπὲρ τὸ δέον· διερράγησαν. Ἐδέησε τότε νὰ προστεθοῦν εἰς τὰ διερρηγμένα μέρη ἐμβαλλώματα, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ πάλιν ἦσαν ἀφόρετα, εἶπα νὰ χαράξουν ἐντομὰς εἰς τὸ σκύτος διὰ νὰ δοθῇ τοὐλάχιστον ἐλευθερία εἰς τοὺς κάλους, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀπαρτίζοντες μέρος τοῦ ἀνθρώπου, δικαιοῦνται καὶ αὐτοὶ νὰ μετέχουν τῶν ἐλευθεριῶν ὅσαι διὰ τῆς περιβοήτου προκηρύξεως τοῦ 1789 ἀνεγνωρίσθησαν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αἱ ἐντομαὶ ὅμως ἔγειναν ἀφορμὴ νέων ῥηγμάτων καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει ἀλληλεγγύη καὶ εἰς τὰ παπούτσια, ἤρχισαν καὶ τὰ πέλματα νὰ δεικνύουν τάσεις διαρρήξεως, ἐνῷ τὰ τακούνια, διαφωνήσαντα πρὸς ἄλληλα, ἐστράφησαν κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν.

—Μπαρμπα-Μιχάλη, εἶπα πρὸς τὸν γέροντα μπαλλωματὴν τῆς συνοικίας μου, ὅστις εἶχεν ἐπιληφθῆ τῆς θεραπείας τῶν κατηραμένων ὑποδημάτων καθ' ὅλα ταῦτα τὰ στάδια τῆς ἀνταρσίας των, βλέπω ὅτι χάνομεν ἀδίκως τὸν κόπον μας. Εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ὅπου διορθώνονται τὰ πάντα καὶ ὅπου ἐνδεχόμενον νὰ διορθωθοῦν καὶ αὐτὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους χάρις εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν πολιτικῶν μας, μόνα ἴσως αὐτὰ τὰ παπούτσια μου δὲν μποροῦν νὰ δορθωθοῦν. Ἐγὼ λέγω νὰ τὰ πετάξω καὶ νὰ τελειώνωμεν.

—Θεὸς φυλάξοι ! ἀπήντησεν ὁ μπαλλωματῆς. Μὴ τὸ κάμῃς αὐτό, γιατὶ ἠμπορεῖ νὰ σοῦ συμβῇ κανένα κακόν.

—Καὶ τί κακὸν ἄλλο μπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὰ παπούτσια, εἶπα ἐγὼ ἀπορῶν. Τὸ πολὺ πολὺ νὰ σακατευθοῦν τὰ πόδια ἐκείνου ποὺ τὰ φορεῖ, ἤ, ἐὰν δὲν τὰ πληρώσῃ, νὰ τὸν ἐνάξουν εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον.

—Ἠμπορεῖ νὰ πάθῃ χειρότερα, εἶπεν ὁ μπαρμπα—Μιχάλης ἀποφθεγματικῶς, σείων τὴν κεφαλήν.

Ἐγνώριζα ὅτι ὁ μπαλλωματής μου ἦτο ὁπωσοῦν φιλόσοφος. Κύπτων ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπὶ παλαιῶν καὶ ἐφθαρμένων ὑποδημάτων, ἐνέτεινεν ὅλας τὰς διανοητικὰς δυνάμεις περὶ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀντικειμένων αὐτῶν, ἐλεεινῶν λειψάνων παλαιᾶς εὐκλείας καὶ μαρτυρίων τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων, ἐκ τῆς συναντήσεως δὲ αὐτῆς τῶν χειρῶν μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων ἐφοδίων τῶν ποδῶν τοῦ πλησίον ἐπρόκυπτεν ὁ σπινθὴρ τῆς σκέψεως, ὁ διαφωτίζων τὸ πνεῦμα περὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ζοφερῶν ζητημάτων τῆς ζωῆς. Ἐννόησα λοιπὸν ὅτι κἄτι ἤθελε νὰ μοῦ διηγηθῇ.

—Καὶ σὰν τί χειρότερα ; ἠρώτησα.

—Ἄκουσε ἕνα μῦθον, μοῦ ἀπήντησε.

Καὶ ἤρχισε τὴν διήγησίν του.

Ἦτο μίαν φορὰν εἰς τὴν Βαγδάτην ἕνας ἔμπορος φιλάργυρος ὅσον δὲν ἐστάθη κανένας ἄλλος εἰς τὸν κόσμον. Ἡ κακομοιριά του ἐφαίνετο πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ παπούτσια του· δέκα χρόνια τὰ φοροῦσε ὁ ἀθεόφοβος καὶ δὲν ἀπεφάσιζε νὰ τὰ παραιτήσῃ, ἀλλὰ ἔβαζε φόλλα στὴν ἄλλη φόλλα καὶ πάτον στὸν ἄλλον πάτον, ὥστε ἐκατάντησε ἕνα πρᾶγμα χωρὶς σχῆμα καὶ εἶδος καὶ καντάρια στὸ βάρος.

—Χαρὰ στοὺς μπαλλωματῆδες τοῦ καιροῦ του! ἀνέκραξα διακόπτων αὐτόν.

—Δὲν θἄπαιρναν καὶ μεγάλα πράγματα οἱ φουκαράδες ἀπὸ τέτοιο γρουσούζη!... Ἂς εἶνε!...Ἔτυχε μίαν ἡμέραν νὰ τοῦ παρουσιασθῇ εὐκαιρία ν᾿ ἀγοράσῃ μεγάλην ποσότητα μυρωδικῶν μισοτιμῆς —ἀγόρασε κ᾿ ἐπωλοῦσε, βλέπεις, μυρωδικὰ αὐτὸς ὁ βρωμιάρης! αὐτὰ εἶνε τὰ παράξενα τοῦ κόμου, κ᾿ ἐκέρδισε πολλὰ χρήματα. Ἀποφάσισε τότε, ἐπειδὴ τὸν ἐνωχλοῦσαν μὲ τὰς παρατηρήσεις των οἱ δικοί του καὶ οἱ φίλοι του, νἀλλάξῃ τὰ παπούτσια ποὺ ἐφοροῦσε, ἐπειδὴ ἦτο ντροπὴ πειά, καὶ νἀγοράσῃ ἕνα καινούργιο ζευγάρι· ἀλλὰ πάλιν ἐμετανόησε. «Βαστᾶνε ἀκόμη τὰ παπούτσια, εἶπε μὲ τὸν νοῦν του· ἂς κάμω τώρα ἕνα λουτρὸν μοναχά, ποὺ ἔχω τόσον καιρὸ νὰ λουσθῶ, κ᾿ ἔτσι ξοδεύω λιγώτερα». Ἐπῆγεν εἰς τὸ λουτρόν, ἐλούσθη καὶ ὅταν ἐφόρεσε τὰ κουρέλια του κ᾿ ἐβγῆκεν ἔξω, εὑρῆκε εἰς τὴν θύραν τῆς καμπίνας σιμὰ εἰς τὰ ἰδικά του τὰ ἐλεεινὰ ἕνα ζευγάρι παπούτσια καινούργια, κομψά, παστρικά. Ἐσυλλογίσθη ὅτι οἱ φίλοι του ἠθέλησαν νὰ τοῦ κάμουν αὐτὸ τὸ χάρισμα μὲ τρόπον· ἐφόρεσε λοιπὸν τὰ καινούργια καὶ ἄφησε τὰ παληὰ εἰς τὴν θέσιν των.

Κατὰ κακήν του τύχην ὅμως τὰ καινούργια παπούτσια

ῆσαν τοῦ κατῆ τῆς Βαγδάτης, ὁ ὁποῖος εἶχε πάει ἐκεῖ νὰ λουσθῇ τὴν ἰδίαν ὥραν. Ὅταν αὐτὸς ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ λουτρὸν καὶ εὗρῆκε ἀντὶ τῶν ἰδικῶν του τὰ περίφημα παπούτσια τοῦ φιλαργύρου, ἐθύμωσε φοβερά, τὸν προσεκάλεσε καὶ ἀφοῦ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τοὺ τὰ ἐπιστρέψῃ καὶ τὸν ἐπέπληξε αὐστηρότατα, τὸν ἐφυλάκισε καὶ ἐπὶ πλέον τὸν κατεδίκασε νὰ πληρώσῃ βαρὺ πρόστιμον, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀγοράσῃ εἴκοσι ζευγάρια παπούτσια.

Λυσσασμένος διὰ τὸ πάθημά του ὁ Ἀμποὺ—Καρέμ, ἔτσι τὸν ἔλεγαν τὸν φιλάργυρον—ἐπῆρε τὰ παπούτσια τὰ παληά, τὰ ὁποῖα ἔγειναν ἀφορμὴ τῆς ζημίας του, καὶ ἀπὸ τὴν φούρκαν του ἀποφάσισεν ἐπὶ τέλους νὰ τὰ ξεφορτωθῇ· ἠγόρασε ἕνα ἄλλο ζευγάρι καινούργια καὶ τὰ παληὰ τὰ γρουσούζικα τὰ ἐπέταξε μὲ θυμὸν εἰς τὸ ποτάμι. Πηγαίνουν μετὰ δύο—τρεῖς ἡμέρες μερικοὶ ψαράδες, ῥίχτουν τὰ δίκτυα των νὰ ψαρεύσουν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ αἰσθάνονται ἕνα μεγάλο βάρος. Τραβοῦν, τραβοῦν μὲ χαρὰ νομίζοντες ὅτι ἔπιασαν κανένα ψάρι τρανό, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀπέσυραν βλέπουν μέσα τὰ παπούτσια τοῦ Ἀμποὺ—Καρὲμ καὶ τὰ δίκτυα σπασμένα ἀπὸ τὸ βάρος καὶ τὰ καρφιά. Πηγαίνουν στὸν κατῆ καὶ παραπονοῦνται καὶ ζητοῦν ἀποζημίωσιν. Ὁ δικαστὴς προσκαλεῖ τὸν φιλάργυρον καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ πληρώσῃ. Τί νὰ κάμῃ ὁ κακομοίρης!...Πληρώνει, παίρνει τὰ παπούτσια του καὶ ἀποφασίζει νὰ σκάψῃ ἕνα λάκκο στὸν κῆπόν του καὶ νὰ τὰ θάψῃ βαθιὰ στὴ γῆ, διὰ νὰ μὴ ξαναφανοῦν πλέον τἀναθεματισμένα.

Ἕνας γείτονάς του ὅμως φθονερὸς τὸν εἶδε ποὺ ἔσκαβε καὶ πηγαίνει εἰς τὸν κατῆν καὶ τὸν καταγγέλλει πῶς βρῆκε θησαυρὸ στὸν κῆπό του. Τὸν καλεῖ πάλι ὁ κατῆς καὶ τὸν διατάσσει νὰ δώσῃ στὸ Δημόσιο μέρος τοῦ θησαυροῦ ποὺ .... δὲν βρῆκε!

—Ὅλοι βρίσκουν τὴ μπελᾶ των ἀπὸ τὸ κεφάλι των καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὸν βρῆκε ἀπὸ τὰ πόδια του! ἀνεφώνησα.

—Ἔχει κι᾽ ἄλλα! ἐξηκολούθησεν ὁ μπρμπα—Μιχάλης· στάσου ν᾽ ἀκούσῃς τί ἐτράβηξε ἀκόμη. Διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ τέλος πάντων ἀπὸ τὰ παπούτσια, ἀπεφάσισε νὰ τὰ ῥίψῃ κρυφὰ σὲ κἄποιο μέρος ἀπόκεντρον, ποὺ νὰ μὴ τὸν ἰδῇ κανείς. Πηγαίνει εἰς τὴν ἐξοχήν, εὑρίσκει μίαν τρύπαν εἰς τὸ ὑδραγωγεῖον καὶ τὰ ῥίπτει μέσα. Τὰ ὑδραγωγεῖα, ὅπως ξεύρεις, στὰ μέρη μας, καὶ καμμιὰ φορὰ καὶ στὴ Βαγδάτη, χρησιμεύουν ὡς ἀποθῆκαι δι᾽ ὅλα τὰ ἄχρηστα πράγματα... καὶ δι᾽ αὐτὰ τὰ ἀκάθαρτα ἀκόμη!.. Κατὰ κακήν του τύχην ὅμως ὁ μεγάλος ὄγκος τῶν παπουτσιῶν ἔφραξε τὸν σωλῆνα· τὸ νερὸν ἐσταμάτησε καὶ δὲν ἐπήγαινε στὴν πόλι. Στέλνουν τεχνῖτες νὰ ξετάσουν καὶ βρίσκουν μέσα στὸ ὑδραγωγεῖον τὰ παπούτσια τοῦ Ἀμποὺ-Καρέμ. Τὸν πιάνουν τὸ φουκαρᾶ καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ πληρώσῃ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπισκευῆς καὶ νέον πρόστιμον.

Ἀπηλπισμένος πλέον δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ. Παίρνει τὰ βρεγμένα του.... παπούτσια καὶ ἀποφασίζει νὰ τὰ κάψῃ· ἀλλὰ ἔπρεπε πρωτήτερα νὰ τὰ στεγνώσῃ, διότι ἀλλέως, ποτισμένα ὅπως ἦσαν ἀπὸ τὸ νερόν, δὲν θὰ ἐκαίοντο. Τὰ ἔβαλε λοιπὸν ἐπάνω στὴν ταράτσα νὰ στεγνώσουν στὸν ἥλιο. Πηγαίνει ἕνα σκυλί, τὰ βρίσκει καὶ ἀρχίζει νὰ παίζῃ μὲ αὐτὰ καὶ νὰ τὰ σέρνῃ ἀπ᾽ ἐδῶ κι᾽ απ᾽ ἐκεῖ, ἕως ὅτου ξεφεύγει τὸ ἕνα καὶ πέφτει κάτω ἀπὸ τὴν ταράτσα εἰς τὸν δρόμον. Ἔτυχε νὰ διαβαίνῃ ἐκείνην τὴν στιγμὴν μιὰ γυναίκα μὲ τὸ μωρό της· τὸ παποῦτσι πέφτει ἐπάνω της μὲ ὅλον του τὸ βάρος καὶ σπάζει τὸ κεφάλι της καὶ πληγώνει καὶ τὸ μωρό. Τρέχει στὸν κατῆ κλαίοντας ἡ γυναίκα, πιάνουν τὸν καλόν σου τὸν Ἀμποὺ-Καρὲμ καὶ τὸν ὑποχρεώνουν νὰ πληρώσῃ ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὴν θεραπείαν τῆς γυναίκας καὶ τοῦ παιδιοῦ της καὶ νέον πρόστιμον διότι

ἄφησε τὰ παπούτσια του στὴν ταράτσαν καὶ ἐσυνέβησαν ἐξ αἰτίας του δυστυχήματα.

Ὁ κακορρίζικος ὁ φιλάργυρος πέφτει στὰ πόδια τοῦ κατῆ μὲ τὰ δάκρυα.

—Ἀμάν, κατῆ μου· πληρώνω αὐτά, πληρώνω καὶ περισσότερα· μὰ μία εὐσπλαγχνία σᾶς ζητῶ, κρατῆστε αὐτὰ τὰ παπούτσια, κομματιᾶστέ τα, κάψτε τα!... ἀλλὰ γλυτῶστέ με ἀπ᾽ αὐτά, γιατὶ κοντεύω νὰ καταστραφῶ.

Ὁ κατῆς τὸν ἐλυπήθη στὸ τέλος κι ἐκράτησε τὰ παπούτσια. Αὐτὰ ἔπαθε ὁ Ἀμποὺ-Καρέμ· θὰ μοῦ εἰπῇς τὰ ἔπαθε ἀπὸ τὴ μεγάλη φιλαργυρία του. Μά, ἂν δὲν ἦσαν τὰ παπούτσια του, δὲν θὰ ἐπάθαινε ὅλα αὐτά.

*
* *

—Φίλε μου, εἶπα πρὸς τὸν μπαρμπα—Μιχάλη, ἀφοῦ τὸν ἠκροάσθη προσεκτικός· ὁ μῦθός σου εἶνε θαυμάσιος καὶ τόσον πειστικός, ὥστε, ἐνῷ ἐσκόπευα νὰ σοῦ δώσω αὐτὰ τὰ παπούτσια στὸ χέρι καὶ νὰ σὲ ἀποστείλω στὴ δουλειά σου, τώρα δὲν θὰ σοῦ τὰ δώσω.

—Καὶ τί θὰ τὰ κάμῃς λοιπόν; ἠρώτησεν ὁ φιλόσοφος μπαλωματῆς.

—Θὰ τὰ φυλάξω, ἀπήντησα μὲ τόνον ἐπίσημον, διὰ νὰ τὰ δώσω ὡς βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελεν ἐξηγήσει ποῖον σκοπὸν ἔχουν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων οἱ κάλοι τῶν ποδαριῶν.

ΤΑ ΛΟΓΟΠΑΙΓΝΙΑ

Ἐν πρώτοις δηλῶ ὅτι ἀναλαμβάνων τὴν ὑπεράσπισιν τῶν λογοπαιγνίων δὲν ἀνακινῶ ζήτημα προσωπικόν. Ἐὰν εἶνε ἀληθές, ὡς διατείνονται μερικοὶ φίλοι μου, ὅτι ἐγὼ ὑπῆρξα, ἂν οὐχὶ ὁ εἰσηγητής, τοὐλάχιστον ὁ κυριώτερον συντελέσας εἰς τὴν ἕξιν τοῦ λογοπαικτεῖν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῆς παρ' ἡμῖν δημοσιογραφίας καὶ τῆς ἐλαφρᾶς φιλολογίας, ἔτι ἀληθέστερον εἶνε ὅτι ὅσῳ προβαίνουν τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας μου ἀναλογίζομαι μετὰ δέους τὴν ἀπολογίαν τὴν ὁποίαν ὀφείλω νὰ δώσω πρὸ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Ὑψίστου δι' αὐτὸ τὸ ἁμάρτημά μου.

Πλὴν ἂν βαρυθυμῶ διὰ τὴν εὐθύνην τὴν ὁποίαν φέρω ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τῶν ζωηρῶν τούτων καὶ ἀνυποτάκτων ***Χαμινιῶν*** τῆς λογογραφίας, τὰ ὁποῖα ἐπικαίρως κἄποτε, ἀναρμόστως ἄλλοτε προβάλλουν μυκτηριστικῶς τὴν κεφαλὴν ἀναμέσον τῶν γραμμῶν τῆς καθημερινῆς χρονογραφίας, ἀναπηδοῦν ὡς μικρὰ δαιμόνια ἐπὶ τῆς σκηνῆς, εἰσχωροῦν ἐνίοτε ἀσεβῶς εἰς τὰς δικανικὰς ἢ τὰς κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις, παρεμβαίνουν φορτικῶς εἰς τὰς κατ' ἰδίαν συνομιλίας καὶ προκαλοῦν τὸ μειδίαμα, ἀλλὰ συνηθέστερον τὴν ἀγανάκτησιν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως σφόδρα ἀποστρέφομαι τὴν ἐπιτετηδευμένην ἀγέρωχον περιφρόνησιν τὴν ἐπιδεικνυομένην πρὸς αὐτὰ παρὰ μερικῶν σοβαρῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐν ὀνόματι τῆς σεμνότητος θὰ μετεβάλλοντο εἰς ἀνηλεεῖς Ἡρώδας, ἑτοίμους νὰ ἐξοντώσουν τὴν γενεὰν

τῶν φιλοπαιγμόνων αὐτῶν ζιζανίων, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι δὲν αἰσθάνονται εἰς τὸ πνεῦμά των ἀρκετὴν παραγωγικὴν δύναμιν πρὸς γένεσιν καὶ πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν.

Τί τὰ θέλετε! οἱ ὄμφακες τῆς ἀλώπεκος τοῦ Αἰσωπείου μύθου κρέμανται ἀπ' αἰώνων τώρα εἰς τὴν ἀναδενδράδα τῶν ποικίλων ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ δὲν θὰ ὡριμάσουν ἐνόσῳ ὑπάρχει εἷς καὶ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ γένους ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ σοβαροὶ ἄνθρωποι εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον εἶνε ἀναμφισβήτητον· χρειάζονται διὰ νὰ χρησιμεύῃ κἂν ἡ βαρύτης αὐτῶν ὡς ἕρμα εἰς τὸ σκάφος τοῦ πλανήτου μας κατὰ τὸ ἀτελεύτητον αὐτοῦ ταξείδιον ἀναμέσον τοῦ ἀτέρμονος πελάγους τοῦ ἀχανοῦς. Ἀλλὰ ποῖος νόμος ἀπαγορεύει τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐλαφρῶν καὶ τῶν ἀστείων; Ποία διάταξις τῆς Προνοίας, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν διαιώνισιν τῆς ἀκαλήφης, τῶν ἐπικηδείων λόγων, τοῦ ταραμᾶ καὶ τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων, ἀποκλείει ἐκ τῆς ὑπάρξεως τὰ λογοπαίγνια; Ἀλλὰ ἔχουν ταῦτα τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς διώκτας των, ἐξ ὧν τινες μάλιστα ἄγαν ἐπιφανεῖς, οἵτινες τὰ κατεδίκασαν καὶ τὰ ἀπεκήρυξαν ἐπισήμως ὡς ἀσχολίαν ἀναξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Πολὺ καλά· ἰδού, ἀναλαμβάνω δι' ὀλίγων ν' ἀποδείξω ὅτι ἔχουν ἐπίσης καὶ τοὺς ἐνθέρμους φίλους των καὶ ὀπαδούς, ἐξ ὧν μερικοὶ ὑπῆρξαν ἐπιφανέστεροι τῶν ἀντιφρονούντων.

* * *

Ἂς καταριθμήσωμεν πρῶτον τοὺς πολεμίους.

Ὁ ποιητὴς Delille, ἀββᾶς καὶ ἑπομένως ἐκ συστήματος μισαλλόδοξος, διετύπωσε σαφῶς τὸ κατηγορητήριον εἰς τοὺς ἑπομένους στίχους του:

Le calembour, enfant gàté
Du mauvais goût et de l' oiseveté,
Lui va guettant dans ses discours baroques
Des nos jarçons nouveaux les termes équivoques
Et se jouant des phrases er des mots,
D' un terme obscur fait tout l'esprit des sots.

Ἔπειτα ὁ τρυφερώτατος ποιητὴς André Chénier, εἰπών :

Le Janus à deux fronts, l' hébété calembour.

Ἀκολούθως ὁ σοφὸς Boissonade, ἐκφρασθεὶς περὶ αὐτῶν δυσμενέστατα. Ἔπειτα ὁ μέγας συγγραφεὺς τοῦ αἰῶνός μας Βίκτωρ Οὐγκώ, ὁ ἀποκαλέσας ποτὲ αὐτά : la fiente de l' esprit qui vole· καὶ τὸν δύσφημον τοῦτον χαρακτηρισμὸν προβάλλουν συνηθέστερον οἱ ἐναντίοι ὡς ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα.

Ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον μάρτυρα τῆς κατηγορίας ἔχω πρόχειρον μίαν ἀντίρρησιν. Ὁ ἔνδοξος συγγραφεὺς δὲν ὑπῆρξε πάντοτε τόσον ἀδυσώπητος πρὸς τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ πλάσματα τῆς ἐλαφρότητος, μερικαὶ δὲ ἀπὸ τὰς πολλάς του δάφνας μὲ αὐτὸ τὸ λίπασμα ἐκαλλιεργήθησαν. Δὲν ἔχω τὸ θάρρος νὰ διεξέλθω πάλιν μετὰ τόσας δεκάδας ἐτῶν τοὺς ***Ἀθλίους*** του, διὰ νὰ ὑγράνω, τοὺς στειρεύσαντας, φεῦ, ἔκτοτε δακρυχόους ἀδένας μου μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ αἰθερίου ἔρωτος τοῦ Μαρίου καὶ τῆς Τιτίκας, ἔρωτος ὅστις εἶνε ἡ διαστολὴ τοῦ παντός, ὁ ἀσπασμὸς τῶν ἀγγέλων...καὶ τὰ ῥέστα, ὅπως ἀνεύρω καὶ σημειώσω τὰ ὀλισθήματα τοῦ ἐπιφανοῦς μυθιστοριογράφου εἰς τὸ ταπεινὸν καὶ χθαμαλὸν στάδιον τῆς φιλοπαιγμοσύνης. Δύ-

ναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω μεθ᾽ ὅρκου ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε ὀλίγα εἰς τὰ πεζά του ἰδίως ἔργα. Καὶ ὡρισμένως εἰς τὸ πνεῦμά μου ἀπομένει ἡ ἀνάμνησις δύο *γρόνθων* (ἤτοι δύο πιστολίων καλουμένων τότε γαλλιστὶ γρόνθων), τοὺς ὁποίους δίδει ἢ λαμβάνει, δὲν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὁ Μάριος ἀπὸ ἕνα ἀστυνόμον. ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνει, διότι οἱ ἀστυνόμοι πάσης χώρας καὶ πάσης ἐποχῆς δὲν δέχονται συνήθως γρόνθους, ἔστω καὶ κατὰ λογοπαικτικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον φιλοδωροῦν δι᾽ αὐτῶν μὲ ὅλην των τὴν κυριολεξίαν συχνάκις καὶ ἄνευ ἀφορμῆς σπουδαίας τοὺς συνταγματικοὺς πολίτας.

*
* *

᾿Αλλὰ καὶ ὡς μὴ ἀνακόλουθον ἂν παραδεχθῶμεν τὸν Οὐγκώ, τί σημαίνει ἡ καταφορὰ αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων προμνημονευθέντων, ἀπέναντι τῆς κλίσεως καὶ τῆς συμπαθείας, τὴν ὁποίαν ἔτρεφον πρὸς τὰ λογοπαίγνια ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες κατὰ πάσας τὰς ἐποχάς ;

Καὶ πρῶτον οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος δὲν ἀπέστεργον νὰ τὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὰς συνδιαλέξεις των καὶ τἀποφθέγματά των. Ὁ ᾿Αντισθένης πρὸς τὸ μειράκιον, τὸ ὁποῖον μέλλον νὰ φοιτᾷ εἰς τὴν σχολήν του τὸν ἠρώτησε τίνων ἀντικειμένων εἶχε χρείαν διὰ τὰ μαθήματα, ἀπήντησε ; «βιβλιαρίου καινοῦ ***(καὶ νοῦ)*** καὶ γραφείου καινοῦ καὶ πινακιδίου καινοῦ». Τοῦ δὲ Διογένους τοῦ Κυνικοῦ, ὅστις μεθ᾽ ὅλην τὴν χυδαιότητα τῆς διαίτης του ἦτο τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν bel esprit τῆς ἀρχαιότητος, ἄπειρα καὶ χαριέστατα λογοπαίγνια ἀναφέρει Διογένης ὁ Λαέρτιος, ἐξ ὧν παραθέτομεν μερικά. ᾿Ιδὼν δύο Κενταύρους κάκιστα ζωγραφισμένους εἶπε : «Πότερος τούτων ***Χείρων*** ἐστί» ; ᾿Ιδὼν μειρακύλλιον ἱματιοκλέπτην ἐν τῷ βαλανείῳ εἶπεν

αὐτῷ : «Ἐπ᾽ ἀλειμμάτιον ἢ ἐπ᾽ ἀλλ᾽ ἱμάτιον ; Δείξαντος αὐτῷ παιδαρίου μάχαιραν, ἣν εἶχε λάβει διὰ κακὴν πρᾶξιν, εἶπεν : «ἡ μὲν λεπὶς **καλή,** ἡ δὲ **λαβὴ** αἰσχρά». Ἐν Μεγάροις ἰδὼν τὰ μὲν πρόβατα ἐσκεπασμένα τοῖς δέρμασι, τοὺς δὲ παίδας γυμνούς : Λυσιτελέστερόν ἐστιν, ἀνέκραξε, Μεγαρέως ***κριὸν*** εἶνε ἢ ἢ ***υἱόν.*** Κιθαρῳδόν τινα ἀδόκιμον, ὃν τὸ ἀκροατήριον κατελίμπανε πάντοτε μόνον, προσεφώνησε λέγων : «Χαῖρε, ἀλέκτορ!», τοῦ δὲ εἰπόντος; διατί με καλεῖς οὕτω ; «ὅτι, ἀπήντησεν, ᾄδων τοὺς πάντας ἐγείρεις». Ἰδὼν ποτὲ Ὀλυμπιονίκην πρόβατα νέμοντα : «ταχέως, εἶπεν, ὦ βέλτιστε, μετέβης ἀπὸ τῶν Ὀλυμπίων ἐπὶ τὰ Νέμεια».

Φαίνεται δ᾽ ὅτι τὰ πνευματώδη ταῦτα λόγια ἔτερπον τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπανελαμβάνοντο συνεχῶς καὶ μετεδίδοντο ἀπὸ στόαμτος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, διὰ νὰ διασωθοῦν καὶ ἀποταμιευθοῦν ὑπὸ τῶν συγγραφέων πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων. Οὐδ᾽ ἄπορον εἶνε ἄλλως τε ἂν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν κατ᾽ ἐξοχὴν πόλιν τῆς κομψότητος καὶ τῆς χάριτος, ἠσκεῖτο καὶ ἐκαλλιεργεῖτο σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐλαφρὰ αὕτη καὶ ἐπίχαρις τοῦ πνεύματος παιδιά, αἱ δὲ περιώνυμοι τοῦ Κεραμεικοῦ ἑταῖραι, αἱ διαπρέπουσαι οὐ μόνον ἐπὶ κάλλει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ εὐφυΐᾳ, ἡ Γνάθαινα καὶ ἡ Γλαύκη, καὶ ἡ Λαΐς, καὶ ἡ Γλυκέρα, ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἐσμὸς τοῦ ἀρχαίου demi-monde, ὁ φαιδρὸς καὶ ζωηρὸς καὶ ἀμέριμνος καὶ στωμύλος, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν εὐτράπελον καὶ φιλοσκώμμονα τάσιν τῶν μᾶλλον μεμορφωμένων ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκδιῃτημένων κοινωνικῶν τάξεων, ὅπως συνήθως συμβαίνει, ἦσαν λίαν ἠσκημέναι περὶ τὸ λογοπαικτεῖν καὶ πολλὰς ἐκ τῶν εὐφυολογιῶν των διεφύλαξεν ὁ Ἀθήναιος, παρὰ τοῦ ὁποίου παραλαμβάνω τὰ ἑπόμενα.

Ἡ Γνάθαινα πρὸς ἀδόλεσχτον καὶ φλύαρον διηγούμενον ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον : «καὶ πῶς, εἶπεν εἰς αὐ-

τόν, δὲν ἐσταμάτησες εἰς τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ πόλιν ;»— Εἰς τίνα ; ἠρώτησεν ἐκεῖνος ἀπορῶν.—Εἰς τὸ ***Σίγειον***, ἀπήντησεν ἡ ἑταίρα.

Ἄλλοτε πάλιν ἑστιῶσα τοὺς φίλους της, οἵτινες ὠρέχθησαν νὰ φάγουν βολβοφακῆν, εἶδος φαγητοῦ, συνισταμένου ἐκ φακῆς καὶ βολβῶν, διέταξε τὴν παιδίσκην νὰ παρασκευάσῃ τὸ ἔδεσμα τοῦτο. Καὶ ἐπειδὴ ἡ λαίμαργος θεραπαινὶς ἔκρυπτε μέρος τοῦ φαγητοῦ εἰς τὸν κόλπον της, ἡ Γνάθαινα, ἥτις τὸ εἶχεν ἀντιληφθῆ, εἶπε : «φαίνεται ὅτι ἔχει σκοπὸν νὰ τὴν κάμῃ ***κολποφακήν***.

Ἄλλη ἑταίρα εὐφυολόγος, ἡ Λεόντιον, ἐνῷ ηὐωχεῖτο μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της, εἶδε προσελθοῦσαν εἰς τὸ συμπόσιον τελευταίαν τὴν Γλυκέραν, ἑταίραν καλλίμορφον, τὴν ὁποίαν, ὡς εὐειδεστέραν αὐτῆς, ἤρχισε νὰ περιποιῆται ὁ ἐραστής. Ἡ Λεόντιον τοῦτο ἰδοῦσα ἐγένετο κατάστυγνος, πρὸς τὸν ἐραστήν της δέ, ἐρωτήσαντα αὐτὴν τί ἔχει, ἀπήντησε : «μ' ἐνοχλεῖ ἡ ***ὑστέρα***», ὑπονοοῦσα τὴν ὕστερον εἰσελθοῦσαν Γλυκέραν.

Καὶ Πτολεμαῖος δέ, ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύς, ἠρέσκετο εἰς τὰ λογοπαίγνια, ἴσως ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὰς τοιαύτας ἐλαφρῶν ἠθῶν γυναῖκας. Εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ διῃτᾶτο καὶ ἡ ἑταίρα Ἵππη, ἐραστήν της ἔχουσα Θεόδοτόν τινα, ἐπιστάτην τοῦ χόρτου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως. Πρωΐαν τινὰ μετέβη παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ μὲ τὸν κώθωνα ἀνὰ χεῖρας ζητοῦσα οἶνον : «διψῶ πολύ, εἶπε πρὸς αὐτὸν ἀκκιζομένη». «Ἵππη, Ἵππη, ἀπήντησε μειδιῶν ὁ Πτολεμαῖος, ἀπόψε, φαίνεται, θὰ ἔφαγες πολὺν χόρτον».

Ὁ γνήσιος ὅμως ἀντιπρόσωπος τοῦ δηκτικοῦ καὶ φιλοψόγου πνεύματος τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ ἦτο ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ φορτικὴν κατάχρησιν ποιούμενος καὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς σατύρας κατὰ τὰς ἐμπαθεστάτας ἐπιθέσεις του

ἐναντίον τοῦ Κλέωνος, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Εὐριπίδου καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ πολιτικῇ ἀντιπάλων του. Ἡ ἀθυροστομία καὶ ἡ βωμολοχία ἐπικρατοῦν εἰς τἀριστοφάνεια λογοπαίγνια· ὑπάρχουν ὅμως εἰς αὐτὰ καὶ τὰ σχετικῶς σεμνότερα, ἐξ ὧν σημειῶ, ἐπὶ παραδείγματι, τὰ εἰς τοὺς «Ἀχαρνεῖς» **πρίω** καὶ **πρίων** (στίχ. 35—36), **Γέλα** (πόλις τῆς Σικελίας) καὶ **Καταγέλα** (στιχ. 606), τὸ εἰς τοὺς «Ἱππεῖς» περὶ τοῦ Κλέωνος «Τὼ χεῖρ' ἐν **Αἰτωλοῖς**, ὁ νοῦς δ' ἐν **Κλωπιδῶν**» (στιχ. 79), τοὺς **Κορινθίους**, ἀντὶ τῶν **κόρεων** εἰς τὰς «Νεφέλας» (στιχ. 718)' καὶ ἀφίνω ν' ἀνεύρῃ ἄλλα πολλὰ ὁ βουλόμενος εἰς τὰς λοιπὰς τοῦ ποιητοῦ κωμῳδίας.

Τὸ λογοπαίγνιον ἤκμασε καὶ ἐν Ρώμῃ, ὅτε τὰ τραχέα ἤθη ἐγένοντο ἀστικώτερα μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιμιξίαν καὶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις λεπτοτέρα. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Πλούτου ἤδη βρίθουν λογοπαιγνίων. Ὁ Κικέρων ἦτο ἐμμανὴς λογοπαίκτης, περίφημον δὲ εἶνε τὸ ῥηθὲν παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ Κανινίου Ρεβιλίου (ὅστις διετέλεσεν ὕπατος ἐπὶ μίαν μόνην ἡμέραν, τὴν τελευταίαν τοῦ ὑπατικοῦ ἔτους) ὅτι ὑπῆρξεν ὕπατος τόσον ἄγρυπνος, ὥστε οὐδὲ μίαν νύκτα ἐκοιμήθη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπατείας του. Ἄλλοτε δὲ ἀγορεύων κατά τινος πραίτωρος καταχραστοῦ, εἶπε πρὸς τὸν συνήγορον τούτου ῥήτορα Ὀρτήσιον (ὅστις εἰς ἀμοιβὴν τῆς συνηγορίας του εἶχε λάβει Σφίγγα ἐλεφαντίνην, καὶ ὅστις προσεποιεῖτο ὅτι εὕρισκε τὰς κατηγορίας τοῦ Κικέρωνος αἰνιγματώδεις καὶ ἀκαταλήπτους) «Καὶ ὅμως ἔχεις τὴν Σφίγγα εἰς τὸν οἶκόν σου».

Εἷς τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης, ὅτε ἡ ἐξηχρειωμένη Σύγκλητος ἀπένειμε δουλικῶς εἰς αὐτὸν τοὺς τίτλους τοῦ Δακικοῦ καὶ Σαρματικοῦ καὶ Πανονικοῦ δι' ἀνυπάρκτους θριάμβους, ἀνέκραξε μυκτηριστικῶς· «Ὥστε ἂν ἤθελον ἐπιχειρήσει ἐκστρατείαν εἰς τὴν Λευκανίαν (Lucania), ἡ Σύγ-

κλητος θὰ μὲ ἐπωνόμαζε καὶ Lucanicum!» (ἤτοι λουκάνικον).

Ρωμαϊκὸν λογοπαίγνιον εἶνε καὶ ὁ πρὸς χαιρετισμὸν ἀποστελλόμενος περίφημος αἰνιγματώδεις στίχος: Mitto tibi navem Prora puppique carentem, τουτέστι· «πέμπω σοι ναῦν ἄνευ πρῴρας καὶ πρύμνης» διότι, ἀφαιρουμένου ἐκ τῆς λέξεως navem τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου γράμματος, ἀπομένει ἡ λέξις ave, σημαίνουσα: Χαῖρε.

*
* *

Κυρίως ὅμως τὸ λογοπαίγνιον ἤρθη εἰς περιωπὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἀπόπειραι λογοπαιγνίων, ἂν μὴ λογοπαίγνια πλήρη, ἀπαντοῦν εἰς τὴν Θείαν Κωμῳδίαν τοῦ Δάντου. Ὁ Σαίξπηρ δὲ εἶνε ἀκράτητος εἰς λογοπαίγνια· καὶ ἀναφέρω δύο ἐκ τῶν μεγίστων ποιητῶν τοῦ κόσμου, πρὸ τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ὁποίων διαρκῶς ἀποκαλύπτεται μετὰ θαυμασμοῦ ὁ Οὐγκώ. Ὁ Βύρων δὲν τὸ παρέβλεψε καὶ ὁ Χάϊνε τὸ ἐκαλλιέργησεν. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς Γάλλοις, ἰδίως ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, ἡ ἕξις τοῦ παίζειν διὰ τῶν λέξεων καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν καὶ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον κατήντησεν ἀληθὴς μανία. Ἤδη ὁ Ραβελαὶ εἶχε κάμει μεγάλην αὐτοῦ χρῆσιν. Κατόπιν ὁ Βολταῖρος, ἀσυνεπὴς καὶ αὐτός, διότι αὐστηρῶς ἐξεφράσθη περὶ τοῦ λογοπαιγνίου, ὁ Πιρών, ὁ Βωμαρσαὶ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι σύγχρονοι αὐτῶν συγγραφεῖς, μετεχειρίζοντο συχνὰ τὰ λογοπαίγνια πρὸ πάντων εἰς τὰ πνευματώδη ἐπιγράμματά των.

Εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ′ καὶ Λουδοβίκου Ιϛ′ τὸ λογοπαίγνιον ἐσπινθήριζεν εἰς τὸ στόμα τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν ἀνεπτυγμένων. Διασημότατος κυρίως διὰ τὰ λογοπαίγνιά του ἐγένετο ὁ μαρκήσιος De Bièvre, τοῦ ὁποίου κατὰ ἑκατοντάδας ἀναφέρονται τὰ ἀφόρητα ἀληθῶς γλωσσικὰ πραξικοπήματα. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτε ὁ δεύτερος ἐκ

τῶν δύο ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἡγεμόνων τὸν προσεκάλεσε νὰ κάμῃ ἓν λογοπαίγνιον καὶ δι' αὐτόν, ἀπήντησε μὲ λογοπαικτικὴν ἑτοιμότητα· Le roi n'est pas un sujet. Τὸ τελευταῖόν του διέπραξε κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του ἐν τῇ πόλει Σπᾶ, ἔνθα ἐτελεύτησε. Κατὰ τὴν ἐσχάτην του στιγμήν, ἐνῷ ἐψυχορράγει, οἱ φίλοι του τὸν ἤκουσαν ψιθυρίζοντα· «Mais amis, je n'en vais de ce pas (ἀλλὰ καὶ de Spa).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπέκτησεν ἴσως τὴν πρὸς τὰ λογοπαίγνια ἀκατάσχετον κλίσιν καὶ ὁ τότε φαιδρὸς ἑταῖρος τῶν ἐν Τριανὼν ἑορτῶν, ὕστερον δὲ βασιλεύσας Λουδοβίκος ὁ ΙΗ'. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αἱματηρᾶς θυέλλης τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἠκούετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γόου τῶν θυμάτων καὶ τοῦ δούπου τῆς καταπιπτούσης κοπίδος τῆς λαιμητόμου ὁ φαιδρὸς τοῦ λογοπαιγνίου κρότος. Ὁ Ναπολέων δὲν τὰ ἠγάπα, ὡς λέγουν· τὰ ἐθεώρει ἴσως πολὺ ἀριστοκρατικὰ καὶ ἑπομένως ἀπᾴδοντα πρὸς τὴν δημοκρατικήν του δυναστείαν. Ἀλλ' ὁ μέγας στρατηλάτης πολεμῶν καθ' ὅλης τῆς Εὐρώπης δὲν εἶχε βέβαια καιρὸν νὰ ἐπιχειρῇ πόλεμον καὶ κατὰ τοῦ λογοπαιγνίου, τὸ ὁποῖον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ θρόνου του. Τότε συνιστᾶτο τὸ Club des Anes (εἶδός τι τοῦ πρὸ ἐτῶν συσταθέντος ἐνταῦθα ὑπὸ ζωηρῶν καὶ εὐθύμων λογίων Συλλόγου τῶν Εἰσαγγελέων), τοῦ ὁποίου ἕκαστον μέλος membrane (=membre âne), μετεῖχον δὲ αὐτοῦ ἄνδρες σοβαρώτατοι, μεγάλα κατέχοντες ἀξιώματα εἰς τὸ Κράτος καὶ ἐκ τῶν μάλιστα ἀφωσιωμένων εἰς τὸν μέγαν δυνάστην. Ἀναφέρω ἐξ αὐτῶν τὸν δαφνηστεφῆ στρατάρχην Lannes, πρόεδρον τοῦ Συλλόγου, τὸν ἐπιφανῆ σοφὸν Monge, καλούμενον, κατὰ τὸ ἐν τῷ περιέργῳ ἐκείνῳ σωματείῳ ἐπικρατοῦν σύστημα Analise, ἐπειδὴ ἡ σύζυγός του ὠνομάζετο Λίζα (!). τὸν περίφημον ἀββᾶν, Grégoire, τὸν διαπρέψαντα κατὰ τὴν Ἐ-

θνοσυνέλευσιν, καλούμενον δὲ ἐν τῷ Συλλόγῳ Anabaptiste, ἐπειδὴ ὁ πατήρ του ἐλέγετο Jean Baptiste (!!).

Ἔκτοτε ὁ ροῦς τοῦ λογοπαιγνίου δὲν ἀνεκόπη, ἕως ὅτου εἰσήλασε θριαμβευτικῶς καὶ ἐνεθρονίσθη εἰς τὴν καθημερινὴν χρονογραφίαν. Τὸ ἐτίμησεν ὁ μέγας Βαλζάκ· τὸ μετεχειρίσθη εὐφυῶς ὁ κλεινὸς ζωγράφος Κάρολος Βερνέ. Μέγας αὐτοῦ ἀπόστολος ὑπῆρξεν ὁ ἔξοχος νομομαθὴς Δυπὲν ὁ πρεσβύτερος, ὅστις καὶ τὸ εἰσήγαγεν ἐπισήμως εἰς τὴν Βουλήν, τῆς ὁποίας διετέλεσε πρόεδρος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου.

Τὰ λογοπαίγνια τοῦ χαριτολόγου τούτου προέδρου ἔμειναν περιώνυμα. Αὐτὸς ἦτο ὁ εἰπὼν ὅτι τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς ὁμοιάζει μὲ φρέαρ,διότι quand un seau descend, un autre remonte. (Ἡ ἀστειότης ἔγκειται εἰς τὴν λέξιν seau, ἥτις σημαίνει κάδδον, προφέρεται δὲ ὅπως καὶ ἡ λέξις sot, σημαίνουσα τὸν μωρόν). Ἄλλοτε δὲ πάλιν πείσας βουλευτήν τινα ὀνόματι Ἀβραάμ, μακρηγοροῦντα δὲ ἀπὸ τοῦ βήματος, νὰ συντομεύσῃ τὴν ἀγόρευσίν του καὶ ἰδὼν ἔπειτα διαδεχόμενον αὐτὸν ἕτερον ῥήτορα ἀπεραντολόγον ὀνομαζόμενον Lacroix, ἀνεφώνησε περιλύπως: «Ἐπροκάλεσα λοιπὸν τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ, διὰ νὰ ὑποστῶ τὸ μαρτύριον τοῦ Lacroix! (de la croix=τοῦ σταυροῦ). Ἐπιτυχέστατον ἐπίσης εἶνε, εἰ καὶ ἀρκετὰ παρακεκινδυνευμένον, τὸ ῥηθὲν παρ᾽ αὐτοῦ ἐν πλήρει συνεδριάσει περί τινος βουλευτοῦ καλουμένου Pétou, ὅστις ἐζήτει ἀκαταπαύστως τὸν λόγον: Il faut, ἀνέκραξε στενοχωρηθείς, que monsieur Pétou parle! Καὶ ἡ Βουλὴ σύσσωμος μετὰ ἠχηρῶν γελώτων ἀνεβόησε: Qu'il parle! qu'il parle! Οἱ γνῶσται τῆς γαλλικῆς γλώσσης θὰ ἀνεύρουν τὴν ἐξήγησιν τοῦ λογοπαιγνίου εἰς τὴν διαίρεσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ βουλευτοῦ.

Τὸ λογοπαίγνιον τοσοῦτον ἐξετιμᾶτο καὶ ηὐδοκίμησεν ἐν Γαλλίᾳ, ὥστε τινὲς τῶν συγχρόνων πολιτικῶν αὐτῆς ἀν

δρῶν δι' αὐτοῦ ἤρχισαν τὸ στάδιον τῆς ἑαυτῶν ἐπισημότητος. Ὁ πολλάκις πρωθυπουργεύσας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ λήξαντος αἰῶνος Freycinet ἐγένετο γνωστὸς τὸ πρῶτον διὰ μιᾶς λογοπαικτικῆς εὐφυολογίας, ἀποκαλέσας τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ βαρώνου Ὡσμάν, τοῦ διασήμου νομάρχου ἐπὶ τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας, τοῦ ἐξωραΐσαντος τοὺς Παρισίους, ἀλλὰ δι' ἀφειδοῦς δαπάνης πολλῶν ἑκατομμυρίων ; Comptes fantastiques d' Haussmann, παρῳδῶν τὸν τίτλον τοῦ γνωστοῦ βιβλίου του γερμανοῦ συγγραφέως : Contes fantastiques d' Hoffmann.

Πόσον δὲ τὸ λογοπαίγνιον εἰσεχώρησε βαθέως εἰς τὰς ἕξεις τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, μαρτυρεῖ χαρακτηριστικῶς τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Halévy ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ L' Invasion. Ὅτε τὰς πρώτας ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν κατὰ τὸ 1870 μέρος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διαβὰν τὰ μεθόρια, εἰσῆλθεν εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος καὶ συνήντησε γερμανικὴν πολίχνην καλουμένην Perl, οἱ στρατιῶται ἀμνήμονες τοῦ κινδύνου, λησμονοῦντες τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεξεδύοντο καὶ τοὺς δυσμενεῖς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους τὸν ἐπεχείρουν, ἐφαιδρύνθησαν μὲ ἓν λογοπαίγνιον, ὅτε μία φωνὴ ἠκούσθη εἰς τὰς τάξεις των : «C'est à qui qu'aura Perl !... Ἦτο δὲ ἡ Κόρα Πέρλ, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ὑποκρύπτεται εἰς τὸ λογοπαίγνιον (qu'aura Perl) ἑταίρα ὑψηλῆς περιωπῆς, γνωστὴ ὡς ἐκ τῶν σχέσεών της μετὰ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος.

Εἶπα ἀνωτέρω περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ὅτι ἀσμενίζονται εἰς τὰ λογοπαίγνια· ἀλλ' ὀφείλω νὰ σημειώσω ὅτι ἰδιαιτέρως λαίμαργοι περὶ τὴν τοιαύτην παιδιὰν φαίνονται οἱ διπλωμάται, ἴσως διότι ἡ ἐπαμφοτερίζουσα ἔννοια ἁρμόζει περισσότερον εἰς τὸ ἀγχίστροφον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ τὸ ἐπάγγελμά των. Διπλωμάται λογοπαῖκται ἦσαν

ὁ Ταλλεϋράνδος, ὁ Μεττερνίχος, ὁ Γορτζακὼφ καὶ ἄλλοι· ἐφημίζετο δὲ ἰδίως ὁ ἀγχίνους ὀθωμανὸς πολιτικὸς Φουὰδ πασσᾶς, τοῦ ὁποίου πολλὰ διασῴζονται εὐφυῆ λογοπαίγνια, γενόμενα καὶ εἰς τὴν τουρκικὴν καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ἂς προσθέσων δὲ τελευταῖον ὅτι, πλὴν πολλῶν ἄλλων ἐπισήμων ὑποκειμένων, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Ποντίφικες τῆς Ρώμης δὲν ἀπηξίουν κἄποτε νὰ εὐφυολογοῦν διὰ λογοπαιγνίων. Ἔχομεν ἤδη ἓν ἀρχαῖον ὁπωσοῦν ῥητὸν Πάπα τινὸς περὶ τῶν καθολικῶν Ἄγγλων ἱπποτῶν, οἵτινες προσελθόντες ἔθεσαν τὸ ξίφος των εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἁγίου Πατρός, εἰπόντος περὶ αὐτῶν λατινιστί; non Angli sed Angeli! Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἀνελθόντων εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἀρκετοί, οἷοι ὁ Πῖος ὁ Ζ', Γρηγόριος ὁ ΙϚ' καὶ Πῖος ὁ Θ' ἦσαν λογοπαῖκται.

* * *

Καὶ οἱ Πάπαι μοῦ ὑπενθυμίζουν ἑτέραν καὶ πασῶν σπουδαιοτάτην χρῆσιν τῶν λογοπαιγνίων. Ἡ θρησκεία τὰ ἐνεκολπώθη καὶ τὰ καθηγίασεν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τοῦ κύρους του. Ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος τὸ λογοπαίγνιον ἀναμιγνύεται εἰς τὰ ἱερά· διότι τί ἄλλο ἦσαν οἱ χρησμοὶ τῶν Δελφῶν καὶ τῶν ἄλλων μαντείων, εἰμὴ καλαμπούρια, λέξεις καὶ φράσεις μὲ διπλῆν ἔννοιαν; Τί ἦσαν τὸ «ἤξεις ἀφίξεις», καὶ τὸ «ὦ παιδίος=παῖ Διός, διὰ τοῦ ὁποίου προσηγόρευσε βαρβαρίζων τὸν Ἀλέξανδρον ὁ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος ἱερεύς, καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο τοῦ ὁράματος αὐτοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου: Σάτυρος=Σὰ Τύρος;

Ἀλλ' ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔκαμε χρῆσιν πολὺ ἀφειδεστέραν τῶν λογοπαιγνίων, ἄπειρα δὲ τροπάρια, κοντά-

κια, ὕμνοι, κανόνες περιέχουν ἓν ἢ πολλὰ λογοπαίγνια, ἢ συνετέθησαν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν. Μήπως καὶ αὐτοὶ οἱ περίφημοι Οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου δὲν εἶνε ὅλοι σχεδὸν συντεταγμένοι ὑπὸ πνεῦμα λογοπαικτικόν, οἷον τά: «Χαῖρε, δι' ἧς ἡ ***χαρὰ ἐκλάμψει***, χαῖρε δι' ἧς ἡ ***ἀρὰ ἐκλείψει***» καὶ ἄλλα παμπληθῆ ἀνάλογα;

Φορτικωτάτη ὅμως ἰδίως κατάχρησις παρατηρεῖται εἰς τοῦ Συναξαριστοῦ τὰ ἰαμβικὰ ἐπιγράμματα, τἀναγραφόμενα αὐτόθι πρὸς τιμὴν ἑκάστου τῶν πανηγυριζομένων ἁγίων τῆς ἡμέρας. Ἀνοίξατε οἱανδήποτε σελίδα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἢ τῶν Μηναίων καὶ θὰ εὕρετε ἀμέσως πληθώραν τοιούτων ἱερῶν κατασκευασμάτων.

Ἰδού τινα παραδείγματα, ἅτινα ἐκλέγω κατὰ τύχην ἐξ αὐτῶν.

Τῇ θ′ Σεπτεμβρίου, ὁ ἅγιος μάρτυς Χαρίτων ξίφει τελειοῦται.

Πολλὴ ***χάρις*** σοι, χριστομάρτυς Χαρίτων,
Χριστοῦ ***χάριν*** τράχηλον ἐκκεκομμένῳ.

Τῇ ιγ′ τοῦ αὐτοῦ ὁ ὅσιος νέος Ἱερόθεος ἐν εἰρήνῃ τελειοῦται:

Ἱερόθεε, ***ἱερὸς Θεῷ*** γίνῃ
Κτείνας τὰ πάθη ἐγκρατείας τοῖς πόνοις.

Τῇ η′ Ὀκτωβρίου, μνήμη τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Πελαγίας:

Αἴσχους πλυθεῖσα καὶ λιποῦσα τὸν σάλον,
Πρὸς ὅρμον ἥκεις οὐρανοῦ, Πελαγία,
Ὀγδοάτῃ ὑπάλυξε ἀβίου ***πέλαγος*** Πελαγία.

Τῇ ιϛ′ Ἰανουαρίου μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Δάνακτος.

Ἀφῃρέθης τὸ ***Δέλτα*** σὺν κάρᾳ, Δάναξ,
Τμηθεὶς γὰρ ὤφθης οὐρανοκράτω ***ἄναξ***,

Παραδείγματα τοιαῦτα μυρία δύνανται νὰ παρατεθοῦν
Ἀλλὰ διατί νὰ ἐκπλαγῶμεν ἢ νὰ σκανδαλισθῶμεν ἐπὶ τούτῳ ; Τὸ λογοπαίγνιον ἔχει ἱερὰν τὴν καταγωγήν, καὶ εἰς τὴν θρησκείαν πρῶτος τὸ εἰσήγαγεν ὁ μέγας καὶ πάνσεπτος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Μάλιστα, κύριοι ! ὑπῆρξε καὶ ὁ Θεάνθρωπος λογοπαίκτης, καὶ ἡ ἀπόδειξις εἶνε πολὺ πρόχειρος. Παραλείπω τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ ἀναφερόμενον, ὅτι ἀπεκάλεσέ ποτε ὁ Σωτὴρ τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἰάκωβον ***Βοανεργές***, ἤτοι υἱοὺς βροντῆς, ἔνθα πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ὑποκρύπτεται ἐν τῇ ἑβραϊκῇ λέξει λογοπαίγνιον, δὲν ἐπιμένω δέ, διότι ἀγνοῶ τὴν γλῶσσαν ταύτην· ἀλλὰ τί εἶνε, παρακαλῶ, τὸ ἄλλο ἐκεῖνο λόγιον τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πέτρον ; «Σὺ εἶ ὁ ***Πέτρος*** καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ***πέτρᾳ*** οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν ;» Τί ἄλλο παρὰ λογοπαίγνιον, ἀπὸ ἐκεῖνα μάλιστα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν θορυβώδη ἀποδοκιμασίαν, λεγόμενα μεταξὺ τῶν σημερινῶν κύκλων τῶν εὐφυολόγων ;

Ἀποκαλύφθητε λοιπόν, ὦ διῶκται τοῦ λογοπαιγνίου, μετριάσατε τὴν πρὸς αὐτὸ περιφρόνησίν σας, παύσατε τὰς ἐναντίον αὐτῶν ὕβρεις. Ἀναγνωρίσατε ὅτι τὸ λογοπαίγνιον ἔχει λόγον ὑπάρξεως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ—τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἄνευ ***λόγου*** εἶνε ἀδύνατον νὰ γείνῃ ***λογο***—παίγνιον—καὶ ὅτι κατέχει θέσιν οὐχὶ περιφρονημένην εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἐμμένοντες εἰς τὴν πλάνην σας κηρύττεσθε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀσεβεῖς καὶ αἱρετικοί, Βραχμᾶνες σκληροτράχηλοι καὶ κουφαλαζόνες, ἐχόμενοι ἰσχυρογνωμόνως τοῦ στρεβλοῦ σας δόγματος, διὰ νὰ μὴ τυχὸν ζημιωθῇ ἡ πανσοφία καὶ ἡ σοβαρότης σας. Καὶ τότε διὰ νὰ εἶνε πλήρης ὁ βραχμανισμός σας καὶ κατὰ τύπους, ζητήσατε παρὰ τοῦ ἀρχιβραχμᾶνός σας Οὐγκὼ καὶ τὸ χρῖσμα.....ἀπὸ τὸν περίφημον περὶ τοῦ λογοπαιγνίου ὁρισμόν του.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΠΕΝΘΟΥΝΤΕΣ...

Μοὺ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν ἄλλοτε καὶ μοῦ ἐγέννα ἀπορίαν ἡ ἀνωτέρω φράσις τῶν Μακαρισμῶν· ἔπειτα ὅμως μία παρατήρησις, καθισταμένη διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως προσεκτικωτέρα, μ' ἔπεισεν ὅτι τῷ ὄντι, ἂν ὄχι ὅλοι, τοὐλάχιστον ἀρκετοὶ ἐκ τῶν πενθούντων εἶναι ἄξιοι μακαρισμοῦ.

Ἡ παρατήρησις εἶναι εὔκολος διὰ πάντα τυχὸν διστάζοντα ὅπως ἐδίσταζα καὶ ἐγώ. Ἀρκεῖ νὰ παρακολουθήση κανεὶς καμμίαν κηδείαν, ὄχι ἀπὸ τὰς πενιχρὰς ἐκείνας καὶ ταπεινάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ στέρησις καὶ ἡ συμφορὰ παρακολουθοῦν τὸν δυστυχισμένον νεκρὸν εἰς τὸ τελευταῖον του ταξείδιον, ἀλλ' ἀπὸ ἐκείνας ὅπου ὁ θάνατος περιβάλλεται ὅλην τὴν ἐγκόσμιον ματαιοδοξίαν καὶ ἐπίδειξιν.

Παρακολουθήσατε μερικὰς ἀπὸ αὐτὰς τὰς πολυτελεῖς κηδείας, καὶ θὰ ἴδητε συχνὰ τὸ ἑξῆς φαινόμενον.

Διέρχεται μακρὰ σειρὰ ἁμαξῶν τοῦ εἴδους τῶν εὐρυχώρων ἀθηναϊκῶν λαντώ, ἅτινα, ἐκλείποντα ὁλονὲν ἐκ τῆς ἀγοραίας κινήσεως, περιορίζουν σιγὰ-σιγὰ τὴν δρᾶσίν των εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν σχεδὸν ἐξυπηρέτησιν τῆς θλιβερᾶς συγκοινωνίας τῆς ζωῆς μετὰ τοῦ τόπου τῆς Ἀναπαύσεως. Εἰς τὸ πρῶτον, πάντοτε κλειστόν, ὄχημα τὸ ἀκολουθοῦν ἀμέσως τὴν νεκροφόρον, μέσα εἰς το ὁποῖον κατὰ κανόνα τοποθετοῦνται οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ, βασιλεύει ἡ ἀληθινὴ λύπη. Διὰ μέσου τῶν θυρίδων φαίνον-

ται ἄνδρες ἢ γυναῖκες μελανείμονες, πρόσωπα συνεσπασμένα ἐκ τῆς ὀδύνης ὀφθαλμοὶ ἐρυθροί, δάκρυα καταλειβόμενα ἐπὶ τῶν παρειῶν. Κάπου—κάπου ἀκούεται κανένας στεναγμὸς βαθύς, κανένας λυγμὸς ἐξορμῶν ἀκράτητος ἀπὸ τοῦ στήθους. Εἶναι τὸ αἰώνιον δρᾶμα τοῦ πόνου, ἡ ἀνυπόκριτος ὀδύνη τῆς Ἑκάβης θρηνούσης τὸν υἱόν, τῆς Ἀντιγόνης θρηνούσης τὸν ἀδελφόν, τῆς Ἀλκήστιδος ἑτοίμου νὰ θυσιάσῃ τὴν ἰδίαν ζωήν, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ συζύγου.

Εἰς τὰς ἑπομένας δύο—τρεῖς ἁμάξας τῶν οἰκείων καὶ τῶν στενῶν φίλων ἐπικρατεῖ ἀκόμη ἡ λύπη, ἥτις ζωγραφεῖται εἰς τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ εἶναι πλέον συγκεκρατημένη καὶ ἠρεμωτέρα. Καθ' ὅσον ὅμως προχωρεῖ ἡ σειρὰ πρὸς τὰ κάτω, ὁ βαθμὸς τοῦ πένθους ἐλαττοῦται καταφανῶς.

Τὴν περιαλγῆ ἔκφρασιν διαδέχεται ἡ κατήφεια καὶ ταύτην ἡ ἁρμόζουσα εἰς τὴν περίστασιν σοβαρότης, ἥτις, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξασθενοῦσα, καταντᾷ περὶ τὴν οὐραγίαν τῆς πομπῆς νὰ μεταπίπτῃ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὴν ἀσέβειαν. Μετὰ βραχεῖαν συνδιάλεξιν περὶ τοῦ προπεμπομένου φίλου ἢ γνωρίμου καὶ μετὰ μερικὰ στερεότυπα σχετλιαστικὰ ἐπιφωνήματα, ἀναφέρεται καὶ κάποιον σχετικὸν μὲ αὐτὸν οὐμοριστικὸν ἀνέκδοτον, προκαλοῦν τὸ μειδίαμα. Εἰς τὸ ἀκόλουθον ὄχημα ξεδιπλώνεται ἓν φύλλον ἐφημερίδος καὶ σιγὰ-σιγὰ ἀρχίζει μία πολιτικὴ συζήτησις. Παρακάτω ἀπὸ κάποιον ἀνυπόμονον ἀνάπτεται ἕνα σιγάρον καὶ εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον ἡ λύπη, ἢ τὸ πρόσχημα τῆς λύπης, ἔχει τόσον τελείως ἐξατμισθῆ, ὥστε δὲν εἶναι σπάνιον νἀκουσθῇ ἐξερχόμενον ἀπὸ τὸ τελευταῖον ὄχημα καὶ κάποιος ἀναίσχυντος καγχασμός.

Διότι εἰς τὰς κηδείας, παρεκτὸς τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων καὶ εἰλικρινῶς πενθούντων, συρρέουν καὶ οἱ ἁπλοῖ γνώριμοι καὶ σχετικοί, οἱ ἐκπληροῦντες τυπικὸν κοινωνικὸν καθῆκον, εἰς τὰς τάξεις δὲ αὐτῶν ἐμφιλοχωροῦν καὶ μερικοὶ ἀδιάφοροι, ἢ ὅλως ξένοι καὶ περίεργοι. Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παράδοξον, εἶναι βέβαιον ἐν τούτοις ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἵτινες θεωροῦν τὴν κηδείαν, ἂν οὐχὶ ὡς διασκέδασιν, τοὐλάχιστον ὡς ἐνασχόλησιν ὄχι πολὺ δυσάρεστον, χωρὶς νἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνισορρόπων ἐκείνων τῶν ῥεπόντων ἐκ ψυχοπαθείας εἰς τὰ πένθιμα θεάματα καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι συνδέεται μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου, ἐξοκελλόντων δὲ καὶ μέχρι τῶν ἀποτροπαίων παρεκτροπῶν τῆς λεγομένης νεκροφιλίας (ἢ ὀρθότερον φιλονεκρίας). Μοῦ διηγήθησαν ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης οἰκίας κειμένης ἐκεῖ που παρὰ τὸν Ἰλισσόν, ἀναφέρων τὰ χαρίσματα τοῦ κτήματός του πρὸς τὸν ἐνοικιαστήν, μεθ' οὗ διεπραγματεύετο τὴν μίσθωσιν, εἶπε πρὸς τοῖς ἄλλοις :

—Δὲν ξεύρετε τί εὔμορφα ποὺ εἶν' ἐδῶ πέρα!... Ἀπ' ἐδῶ περνοῦν ὅλες ἡ κηδεῖες!...

Κάποιον δὲ γνώριμόν μου, ἐλθόντα πρό τινων ἐτῶν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν πρωτεύουσαν εἶδα, τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεώς του παρακολουθοῦντα μίαν κηδείαν. Ἐκπλαγεὶς τὸν ἐπλησίασα καὶ τὸν ἠρώτησα ποῖος ἦτο ὁ κηδευόμενος νεκρός· ἀλλ' ἐξεπλάγην ἔτι περισσότερον, ὅτε τὸν ἤκουσα νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ ἀφελέστατα ὅτι δὲν ἐγνώριζε.

—Μὰ πῶς! τοῦ εἶπα ἀπορῶν· παρακολουθεῖς τὴν κηδείαν ἑνὸς ἀγνώστου σου;

—Εἶδα κόσμον ἀρκετόν, ἀπήντησε δικαιολογούμενος, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχα καμμιὰ δουλειά, ἀνακατεύθηκα κ' ἐγὼ

μαζί του, ἔτσι... γιὰ νὰ κάμω χάζι!.

Οἱ παλαιότεροι Ἀθηναῖοι θὰ ἐνθυμοῦνται ἕνα ἰδιόρρυθμον τύπον, τοῦ ὁποίου ἀποσιωπῶ τὸ ὄνομα, καὶ ὅστις ἐπαρουσίαζεν ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τὴν καταπληκτικωτέραν ἀντίθεσιν. Ἦτο φιλόζωος μέχρι μανίας, τρέμων εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου καὶ λαμβάνων τὰς κωμικωτάτας τῶν προφυλάξεων ὑπὲρ τῆς ὑγείας του. Ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀποθάνῃ πραγματικῶς ἐκ τῆς σφοδρᾶς συγκινήσεως, ὅτε κάποιος φίλος του καὶ συγγενής του, γνωρίζων τὸν χαρακτῆρα καὶ τοὺς φόβους του, ἐμηχανεύθη εἰς βάρος του μίαν παρακεκινδυνευμένην φάρσαν, νὰ τυπώσῃ δηλαδὴ νεκρώσιμα μὲ τ' ὄνομά του καὶ νὰ τὰ τοιχοκολλήσῃ εἰς τὴν πόλιν ἀφ' ἑσπέρας, νὰ στείλῃ δὲ καὶ τοὺς νεκροπομποὺς διὰ νὰ παραλάβουν τὸν ὑποτιθέμενον τεθνεῶτα ἐκ τῆς κατοικίας του, ὅπου ἤρχιζον ἤδη νὰ συρρέουν, ἀπατηθέντες ἐκ τῆς ἀγγελίας, διάφοροι φίλοι καὶ γνώριμοι. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ πάσχων ἐκ θανατοφοβίας, ἐνήργησε καὶ διωρίσθη ἔφορος τοῦ Νεκροταφείου, ἐσύχναζε τακτικὰ εἰς τὴν πόλιν τῶν νεκρῶν, περιεποιεῖτο τοὺς τάφους καί, τὸ περιεργότερον, ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς ἰδικῆς του εἰς τὸν χῶρον ἐκεῖνον μελλούσης κατοικίας, παρακολουθήσας μετ' ἐπιμελείας τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου του στωϊκώτατα ὡς Ρωμαῖος τῶν χρόνων τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἂς ἐξηγήσουν οἱ φιλόσοφοι αὐτὰ τὰ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς!

* *
*

Ἀλλὰ τὸ περιεργότερον συμβάν, ἐκ τῶν σχετικῶν μὲ τὰς τοιαύτας ψυχικὰς ἀνωμαλίας, εἶνε τὸ ἀναφερόμενον εἰς παλαιόν τι βιβλίον τῆς γαλλίδος κυρίας Μπανσαβὶλ περὶ τῶν σαλονίων τῆς παρελθούσης ἐποχῆς. Ἥρως τῆς ἀλλο-

κότου ἱστορίας ὑπῆρξεν ὁ γάλλος Μπουγύ, δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ἠθολόγος, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γνωστὸς διὰ τὰ ἱστορικῆς ὑποθέσεως δραματικὰ ἔργα του καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ πολύκροτον βιβλίον του «Ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν θυγατέρα μου» Ὁ Μπουγὺ ἦτο κράσεως ὑποχονδριακῆς καὶ φιλασθένου, ὁ ἰατρός του δὲ τοῦ συνέστησεν ὡς μέσον συντελεστικὸν εἰς ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του συχνοὺς περιπάτους ἐφ' ἁμάξης. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἰατρικῆς συμβουλῆς ὑπῆρχε σοβαρὸν κώλυμα. Ὄχημα ἰδικόν του δὲν εἶχεν ὁ πάσχων, τὰ δὲ ἀγώγια τῶν ἁμαξῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν λίαν ἀκριβά, καὶ αὐτὸς ἦτο ἀρκετὰ φιλάργυρος. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ του ἐπενόησεν ἕνα ἀλλόκοτον τρόπον ἀνεξόδου θεραπείας. Περιήρχετο τὰ ληξιαρχικὰ γραφεῖα τῶν δημαρχείων τῶν Παρισίων καὶ ἐπληροφορεῖτο ποῖαι κηδεῖαι ἔμελλον νὰ γείνουν τὴν ἐπιοῦσαν· κατὰ τὴν ὥραν δὲ τῆς ἐκφορᾶς ἐπορεύετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ τὸν ὁποῖον ἐξέλεγεν, ἀνεμιγνύετο μετὰ τῶν ἄλλων, ἀνήρχετο ἐπὶ μιᾶς τῶν ἁμαξῶν, μετέβαινε πότε εἰς τὸ ἕν, πότε εἰς ἄλλο νεκροταφεῖον καὶ ἐπέστρεφε πάλιν ἐποχούμενος, ἐξασφαλίζων τοιουτοτρόπως τὸν καθημερινόν του περίπατον καὶ τὴν ὑγιεινήν του διασκέδασιν.

Ἀλλ' ἡ Νέμεσις ἐπῆλθεν ὑπὸ μορφὴν ἀπροσδοκήτου συμπτώσεως. Μιᾷ τῶν ἡμερῶν συνέπεσε νὰ γίνωνται δύο κηδεῖαι κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ὁδόν.

Ἡ μία ἦτο νεαρᾶς γυναικὸς ἐγγάμου, ἡ ἄλλη δὲ πλουσίου γέροντος ἀγάμου, φρικτοῦ τοκογλύφου καὶ μισανθρώπου.

Ὁ Μπουγὺ κατὰ λάθος, ἀντὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πρώτην κηδείαν, ἠκολούθησε τὴν δευτέραν, ἥτις διηυθύνθη εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ Περ—Λασαίζ. Ἐκεῖ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἐνταφιασμοῦ οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀποθανόντος

ἐκλαμβάνοντες τὸν Μπουγύ—τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον εἴτε ἐξ ὄψεως εἴτε ἐξ ὀνόματος ὡς φίλον τοῦ μακαρίτου παρεκάλεσαν αὐτὸ ν' ἀποχαιρετήσῃ τὸν νεκρόν. Ὁ Μπουγύ, ὑποχρεωμένος νὰ διατηρήσῃ ἕως τέλους τὸν ῥόλον πενθοῦντος φίλου, ἐδέησε νὰ δεχθῇ, ἀλλὰ κατεχόμενος πάντοτε ὑπὸ τῆς πλάνης του ἤρχισε πρὸ τοῦ κλειστοῦ φερέτρου νὰ ὁμιλῇ μετὰ κατανύξεως περὶ τῆς νεκρᾶς καὶ πολυθελγήτρου γυναικός, τῆς ἀφαρπαγείσης τόσον ἀώρως ἀπὸ τῆς στοργῆς τῆς συζύγου καὶ τῶν ἀνηλίκων τέκνων της. Οἱ παρεστῶτες ἐν ἀρχῇ ἐξεπλάγησαν· ἔπειτα ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν, κατόπιν νὰ γελοῦν, οἱ δὲ κληρονόμοι ἐξηγριώθησαν νομίζοντες ὅτι πρόκειται περὶ ἱεροσύλου ἐμπαιγμοῦ. Ἐπῆλθε χασμωδία καὶ σύγχυσις καὶ ἡ πένθιμος σκηνὴ ἐλάμβανε τον χαρακτῆρα κωμῳδίας. Ἐπηκολούθησαν ὅμως ἐξηγήσεις καὶ ὁ ἐπιτάφιος ῥήτωρ ἐζήτησε συγγνώμην διὰτὸ σφάλμα του· ἀλλὰ τὸ πάθημά του αὐτὸ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν παράδοξον ὑγιεινὴν θεραπείαν του.

ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΜΑΜΜΩΝΑΣ

Εἰς ἕνα τέταρτον τῆς ὥρας δύνανται νὰ συμβοῦν πολλὰ πράγματα. Δύναται, φερ' εἰπεῖν, νὰ κριθῇ ἡ τύχη τῆς Κυβερνήσεως διὰ μιᾶς ψηφοφορίας ἐν τῇ Βουλῇ· δύναται νὰ χαθῇ μία περιουσία εἰς τὸ Χρηματιστήριον, νἀποτεφρωθῇ ἕνα σπίτι ἀπὸ πυρκαϊάν, νὰ συναφθῇ ἕνα συνοικέσιον, ἢ νὰ λάβῃ χώραν κανὲν ἄλλο παραπλήσιον δυστύχημα· δύναται νὰ μεταβῇ κανεὶς μὲ τὸ τρὰμ ἀπὸ τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, ἐὰν δὲν συμβῇ κανὲν ἀπευκταῖον καθ' ὁδόν. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐξετασθῇ εἰς εὖρος καὶ εἰς μῆκος ἓν ἀνθρώπινον ἐλάττωμα, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλάλησαν διὰ μακρῶν οἱ ποιηταί, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἠθογράφοι ὅλων τῶν λαῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, ἡ φιλαργυρία.

Παρακαλῶ ὅμως τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ μὴ τρομάξῃ. Μολονότι ἐπέστη ἡ ἁγία καὶ μεγάλη Τεσσαρακοστὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία καλεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τοὺς πιστοὺς εἰς κατάνυξιν καὶ τὴν μετάνοιαν, δὲν ἦλθα νὰ κάμω παραινετικὴν ὁμιλίαν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου. Οὔτε τὸ σχῆμα ἔχω, οὔτε τὸν χαρακτῆρα, οὔτε τὰ προσόντα τοῦ ἱεροκήρυκος. Ὁμολογῶ ταπεινῶς ὅτι ἡ ἀρετή μου δὲν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ αἰσθάνωμαι, ἱερὰν περιφρόνησιν πρὸς τὸ χρῆμα, πιστεύω δὲ ἀδιστάκτως ὅτι διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸν Παράδεισον δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ εἶνε παντελῶς ἀπένταρος· ἠμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ ἐξαίρετα καὶ μὲ καλῶς

ἐφωδιασμένον βαλάντιον, τὸ ὁποῖον μάλιστα εἰς πολλὰς περιστάσεις καὶ διευκολύνει τὴν εἴσοδον, συμφώνως πρὸς τὸν γνωστὸν στίχον τοῦ σατυρικοῦ ποιητοῦ: Il est avec le ciel des accommodements.

Ἄλλως τε, ἀναμεταξύ μας, εἶμαι βέβαιος ὅτι, καὶ τὴν εὐφράδειαν τοῦ Χρυσοστόμου ἂν εἶχα, δὲν θὰ κατώρθωνα μὲ τὰς διδαχάς μου νἀπελευθερώσω οὔτε μίαν κἂν ἀπὸ τὰς τόσας δυστυχισμένας δραχμάς, ὁποὺ εὑρίσκονται φυλακισμέναι ἐντὸς τῶν σφικτοδεμένων βαλαντίων. Ἔπειτα δὲν θέλω νἀναξέσω πληγὰς μόλις ἐπουλωθείσας· διότι ἴσως δὲν ἐλησμονήσατε, ὑμεῖς οἱ ἄρρενες πρὸ πάντων καὶ ὄχι αἱ κυρίαι, ὅτι μόλις κατ᾿ αὐτὰς συνέπεσεν ἡ πρώτη ἐπέτειος τῆς ἀξιομνημονεύτου ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀντήχησαν εἰς ὅλα τὰ κέντρα τῶν Ἀθηνῶν γόοι καὶ κοπετοὶ σπαρακτικοί, ὡς νὰ ὑπῆρχον τοποθετημένοι εἰς πᾶσαν γωνίαν ὀδοντοϊατροί ἐκριζώνοντες διὰ τῆς βίας τοὺς ὀδόντας τῶν διαβατῶν, ἐνῶ εὑρίσκοντο ἀπεναντίας ἁβραὶ καὶ εὔσπλαχνοι κυρίαι μὲ τὰ κουτάκια των, ἀποσπῶσαι χάριν φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ ὀλίγα χρήματα ἀπὸ τὴν τσέπην τῶν διερχομένων.

Τὰς ὀλίγας σκέψεις καὶ ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο θὰ λάβω τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω πρὸς τὸ εὐγενές μου ἀκροατήριον, ἐνεπνεύσθην ἐκ προσφάτου διηγήσεως φίλου μου, ὅστις κατ᾿ αὐτὰς μετέβη πρὸς παραλαβὴν ποσοῦ τινος ἐξ ἐργασίας του εἰς τὸν οἶκον συμπολίτου μας, πλουσιωτάτου μέν, ἀλλὰ διατελοῦντος εἰς πλήρη διάστασιν μὲ τὴν ἐλευθεριότητα.

Προκειμένου νὰ ὑπογράψῃ τὴν ἀπόδειξιν ὁ φίλος μου, ἔλαβε τὴν πένναν καὶ τὴν ἐβούτηξεν εἰς τὸ μελανοδοχεῖον ὀλίγον τι βαθέως, ὅτε ἡ χεὶρ τοῦ οἰκοδεσπότου ἐπέπεσεν ὡς ἱέραξ καὶ τοῦ ἥρπασε τὴν ἰδικήν του.

—Τί κάνεις ἐκεῖ! τοῦ εἶπε μὲ αὐστηρὸν ὕφος· ἔτσι

σπαταλοῦν τὸ μελάνι γιὰ μιὰ ὑπογραφή;

Ὁ φίλος μου ἔμεινεν ἐμβρόντητος, ἦλθε δὲ καὶ μοῦ διηγήθη θαυμάζων τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον εἶνε ὁμολογουμένως ἀξιοθαύμαστον. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ μὲ ἓν φιαλίδιον μελάνης ἔγγραψεν ἓν ὁλόκληρον μυθιστόρημα, νομίζω τὴν «Παναγίαν τῶν Παρισίων»· καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῆς τῆς ἀφορμῆς ἠθέλησε κατ' αὐτὰς νὰ ἐπιγράψῃ τὸ βιβλίον του: «Ὅ,τι περιέχεται ἐντὸς φιάλης μελάνης». Ἐὰν λοιπὸν μὲ ἕνα φιαλίδιον μελάνης, τὸ ὁποῖον στοιχίζει ὀλίγα λεπτά, δύναται νὰ γραφῇ ὀγκῶδες βιβλίον, ὑπολογίσατε ποία δαπάνη ἀναλογεῖ εἰς μίαν ὑπογραφήν, ἔστω καὶ ἂν ὁ ὑπογράφων ὀνομάζεται Παπαχριστοθεοφιλόπουλος!. Ἐὰν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἐν λόγῳ κύριον, βεβαίως κανὲν ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα, ἢ φιλολογικὸν μνημεῖον, ἢ ἄλλο οἱονδήποτε ὠφέλιμον βιβλίον δὲν θὰ ἐγράφετο εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ μελάνη θὰ ἐχρησίμευε τὸ πολὺ διὰ νὰ ὑπογράφωνται τὰ χρεωστικὰ ὁμόλογα. Φαντασθῆτε δὲ τί θὰ ἔκαμνεν ὁ φοβερὸς Ἑξηνταβελόνης, ἐὰν ἀντὶ μελάνης ἐπρόκειτο περὶ ραδίου, τοῦ ὁποίου ἓν μικρὸν ποσοστὸν τοῦ γραμμαρίου ἀντιπροσωπεύει, καθὼς γνωρίζετε, τὴν ἀξίαν πολλῶν χιλιάδων δραχμῶν. Βεβαίως ὁ προσερχόμενος πρὸς αὐτὸν νὰ λάβῃ μικροσκοπικὴν μερίδα ραδίου, θὰ ἐλάμβανεν ἀπ' αὐτῆς γενναίαν δόσιν... ραβδίου.

Καὶ τὸ ῥαβδίον μοῦ ὑπενθυμίζει αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἓν ἄλλο περιστατικόν, φανερῶνον σχέσεις περιέργους καὶ ἀπροόπτους μεταξὺ τῶν ῥαβδίων καὶ τῆς φιλοχρηματίας. Ἔζων πρὸ καιροῦ εἰς κάποιαν ἐπαρχίαν τρεῖς ἀδελφοὶ πλουσιώτατοι, ἀλλὰ διαβόητοι διὰ τὴν φρικώδη αὐτῶν φιλαργυρίαν: ἀπεβίωσαν καὶ οἱ τρεῖς ἄγαμοι, ὁ τελευταῖος δὲ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν κατέλιπε κολοσσιαίαν χρηματικὴν περιουσίαν. Εἰς τὸν ἔρημον οἶκόν των δὲν ἐσύχναζον πολλοί, ἀπετόλμων ὅμως νὰ κρούουν ἐνίοτε τὴν πάντοτε

κλειστὴν θύραν των μερικοὶ ἐπαῖται. Ὑπηρέτην δὲν εἶχον, εἶχον ὅμως ἕνα σκύλλον, ἄγριον φύλακα, μὲ τὸν ὁποῖον κατήρχετο καὶ ἤνοιγε τὴν θύραν ὁ εἷς τῶν ἀδελφῶν. Οἱ ἐπαῖται, συνήθως ἀνάπηροι ἢ πρεσβύται, κρατοῦν εἰς τὴν χεῖρά των βακτηρίαν· ὁ σκύλλος ἐπὶ τῇ θέᾳ των ἐγαύγιζεν ἀπειλητικῶς· τότε δὲ ὁ οἰκοδεσπότης προστατευτικῶς τάχα ἔλεγε πρὸς τὸν ἐπαίτην:«—Δός μου τὸ μπαστοῦνί σου γρήγορα, μὴν ἀγριεύσῃ ὁ σκύλος καὶ σὲ φάῃ!»

Καὶ ἀφοῦ μὲ αὐτὸ τὸ τέχνασμα τοῦ ἔπαιρνε τὸ ῥαβδί, τὸν ἔσπρωχνε καὶ τὸν ἔκλειεν ἔξω, σφετεριζόμενος αὐτό. Ἡ κοκόγλωσσος φήμη τοῦ τόπου ἰσχυρίζετο ὅτι αὐτὰ τὰ ῥαβδία τὰ ἐσύναζαν οἱ φιλάργυροι ἀδελφοὶ καὶ τὰ ἐχρησιμοποίουν εἰς τὸ μαγειρεῖόν των, ὡς καύσιμον ὕλην. Ὁμολογήσατε ὅτι εἶνε ἀρκετὰ πρωτότυπος ἡ μέθοδος τοῦ νὰ μαγειρεύῃ κανεὶς ἀνεξόδως χρησιμοποιῶν τὰ ραβδία τῶν ζητιάνων!

Διὰ νὰ εἴμεθα ὅμως εἰλικρινεῖς, ὀφείλομεν, ἀναγνωρίζοντες, καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκηο, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐπαιτεία εἶνε ὀχληρὸν καὶ ἀηδὲς πρᾶγμα, διαθέτουσα κακῶς ὄχι μόνον τοῦ φιλαργύρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐλεήμονος πολλάκις τὴν ψυχήν. Καὶ ναὶ μὲν εἰς τὸν τόπον μας δὲν ἔχομεν ἐπαίτας ὅπως ἦσαν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου, κατὰ τὴν περιγραφὴν τινων συγγραφέων, ἰδαλγοὶ ρακενδύται, ἀλλ᾽ ἀκμαῖοι, ἐνεδρεύοντες εἰς ἀπόκεντρα μέρη, ἐσταμάτων τοὺς διαβάτας, καὶ ἐνῷ μὲ τὴν μίαν χεῖρα ἔτειναν πρὸς αὐτοὺς τὸν πῖλόν των ἐξαιτούμενοι θρηνωδῶς τὸ ἔλεός των, διὰ τῆς ἄλλης τοὺς ἐσημάδευαν μὲ τὸ πλατύστομον τρομπόνι των,ἐπιχείρημα τὸ ὁποῖον πάντοτε ἴσχυε νὰ προκαλῇ γενναιόδωρον βοήθημα. Δὲν ἔχομεν ἐπίσης τὴν μεγαλοπρεπῆ μορφὴν τῆς ἐπαιτείας, ὁποῖα ἐπαρουσιάζετο, ὅπως λέγουν μερικοὶ περιηγηταί, εἴς τινας πορτογαλικὰς κτήσεις, ὅπου κυρίαι καὶ δεσποινίδες εὐγε-

νεῖς, ἀλλ᾽ ἄποροι, μεταβαίνουν ἐντὸς φορείων εἰς τὴν κατοικίαν τῶν διερχομένων ἐκ τῆς χώρας των ξένων σταθμεύουσαι παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἀποστέλλουν ἐπάνω τοὺς ὑπηρέτας των νὰ ζητήσουν διὰ λογαριασμόν των ἐλεημοσύνην.

Ἔχει ὅμως πάντοτέ τι τὸ ἀποκρουστικὸν ἡ ἐπαιτεία μὲ τὴν ἐλεεινότητά της ὅσον καὶ μὲ τὴν αὐθάδειάν της, καὶ χρειάζεται μεγάλη δόσις χριστιανικῆς πραότητος διὰ νὰ παραβλέψῃ κανεὶς τὸ γεννώμενον εἰς τὴν ψυχήν του αἴσθημα τῆς ἀηδίας. Ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος μοῦ διηγεῖτό ποτε ὅτι κάποιος ἐπαίτης συχνὰ ἐνοχλῶν αὐτὸν τοῦ ἦτο τόσον ἀντιπαθητικός, ὥστε ἐνῷ, ἀνοικτόκαρδος ὡς ποιητής, ἔδιδεν εἰς ὅλους τὸν ὀβολόν του, εἰς ἐκεῖνον τὸν ἠρνεῖτο.

Ἀλλ᾽ εἷς φίλος του παρετήρησεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ πρᾶξίς του ἦτο ἀντιχριστιανική, διότι δίδων εἰς ἄλλους, τοὺς συμπαθεῖς εἰς αὐτόν, ἔπραττεν ὄχι ἀγαθοεργίαν ἀλλ' εὐχαρίστησιν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἐνῷ δίδων εἰς τὸν ἀπεχθῆ ἐκεῖνον χάριν τῆς ἰδέας τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ὄχι χάριν τοῦ προσώπου του, θὰ ἐφέρετο θεαρέστως. Καὶ ὁ ποιητὴς ἐπείσθη ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἠλέει εἰς τὸ ἑξῆς τὸν ὀχληρόν.

Ἀφίνω δὲ κατὰ μέρος τὴν εὐγνωμοσύνην, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατελεῖ εἰς σχέσεις σχεδὸν ἐχθρικὰς πρὸς τὴν ἀγαθοεργίαν. Ὑπάρχει περὶ τούτου εὐφυέστατος μῦθος τοῦ διασήμου Ρώσου συγγραφέως Τουργκένιεφ. Ὁ Ὕψιστος, λέγει, συνεκάλεσέ ποτε ἐν τῷ Παραδείσῳ εἰς ἑορτάσιμον ὁμήγυριν πάσας τὰς ἀρετάς, παρετήρησε δὲ ὅτι, ἐνῷ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐγνωρίζοντο μεταξύ των καὶ συμπεριεφέροντο οἰκείως πρὸς ἀλλήλας, δύο μόνον ἔστεκον παράμερα καὶ ἐφαίνοντο ὅλως ξέναι καὶ ἄγνωστοι ἀνάμεσόν των.

—Πῶς! δὲν γνωρίζεσθε; εἶπε πρὸς αὐτὰς μὲ ἀπορίαν ὁ ἐπουράνιος οἰκοδεσπότης. Τότε νὰ σᾶς κάμω νὰ γνωρισθῆτε.

Καὶ λαβὼν τὴν χεῖρα ἑκατέρας ἐπαρουσίασε τὴν μὲν πρὸς τὴν δὲ λέγων :

—Ἀπ' ἐδῶ εἶναι ἡ κυρία Ἀγαθοεργία, καὶ ἀπ' ἐδῶ ἡ κυρία Εὐγνωμοσύνη.

Ἀλλὰ τὴν εὐφυεστέραν δικαιολογίαν τῆς ἀσπλαγχνίας ἐπενόησε κάποιος πλούσιος φιλάργυρος, ὅστις ἐλεγχόμενος ὑπὸ γνωρίμου του κυρίας διότι ἀπέφευγε νὰ δώσῃ καὶ τὴν παραμικρὰν βοήθειαν εἰς τοὺς πένητας, ὠχυρώθη ὄπισθεν τῆς χριστιανικωτάτης τῶν ῥήσεων τοῦ Εὐαγγελίου.

—Κυρία μου, εἶπεν, ἐγὼ ἀκολουθῶ πιστῶς τὸ παράγγελμα τοῦ Χριστοῦ εἰπόντος : ὃ σὺ μισεῖς ἑτέρῳ μὴ ποιήσεις. Ἐγὼ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μοῦ δώσῃ κανεὶς ἐλεημοσύνην· ἄρα δὲν δίδω καὶ ἐγὼ εἰς κανένα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐφευρέθη τὸ χρῆμα πρὸς εὐκολίαν τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συναλλαγῆς, καὶ προγενέστερον ἀκόμη, ἀφ' ὅτου ἴσως ἐσχηματίσθη ἡ πρώτη ἰδιωτικὴ περιουσία, ὁ ἐξάψαλμος κατὰ τῆς φιλαργυρίας ἐτονίσθη καὶ ἐξακολουθεῖ ἀντηχῶν διὰ τῶν αἰώνων. Ὅλοι οἱ νομοθέται τῶν λαῶν ἐθέσπισαν μέτρα πρὸς περιστολὴν τῆς ὀλεθρίου ταύτης τάσεως· ὅλοι οἱ φιλόσοφοι ἐστιγμάτισαν τὴν μυσαρότητα τῆς κακίας ταύτης, τῆς ἀποκλειστικῶς ἀνθρωπίνης· ὅλοι οἱ ποιηταὶ ἔρριψαν κατ' αὐτῆς τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος. Ὁ Σοφοκλῆς εἰς τοὺς ὡραίους στίχους τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ καταρᾶται τὸν ἄργυρον, ὅστις

ἀδικίαν ἔδειξεν ἀνθρώπους ἔχειν
καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι.

Ὁ Λαφονταὶν θεωρεῖ τὸν φιλάργυρον ὄχι ὡς κατέχοντα, ἀλλὰ ὡς κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ χρυσίου. Ὁ Βοαλὼ λέγει ὅτι πᾶσα τοῦ φιλαργύρου ἡ δόξα καὶ ἡ ἐπιτυχία συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐπαυξάνῃ διαρκῶς θησαυρόν, ὅστις εἰς οὐδὲν τοῦ χρησιμεύει.

Μία δὲ λαϊκὴ παροιμία προσφυέστατα ἐξομοιώνει τὸν

φιλάργυρον μὲ τὸν χοῖρον, διότι ἀμφότεροι μόνον μετὰ θάνατον εἶνε χρήσιμοι. Ἐν τούτοις τὸ ἐλάττωμα ἐξακολουθεῖ νὰ δεσπόζῃ κραταιὸν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ βωμὸς τοῦ Χρυσοῦ Μόσχου ἐξακολουθεῖ νὰ ἐγείρεται ἀγέρωχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν κοινωνιῶν, καὶ τὸ χρῆμα, ὁσονδήποτε ταπεινή, ῥυπαρὰ ἢ ἐπονείδιστος καὶ ἂν εἶνε ἡ προέλευσίς του, ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ τιμᾶται καὶ νὰ προσκυνῆται. Αὐτῆς τῆς γνώμης ἦτο καὶ ὁ Βεσπασιανός, ἀγαθὸς μὲν κατὰ τἆλλα ῥωμαῖος αὐτοκράτωρ ἀλλὰ τόσον πολὺ κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας ὥστε δὲν ὤκνησε νὰ θέσῃ φόρον καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ δυσώνυμα μέρη, ὅπου καταφεύγουν οἱ ἄνθρωποι ἕνεκα φυσικῆς ἀνάγκης —καὶ ἀναφέρω τὸ παράδειγμα τοῦτο μὲ κάποιον δισταγμὸν ἐκ φόβου μήπως ὀρεχθῇ καὶ ἐφαρμόσῃ τὸ φορολογικὸν μέτρον κανεὶς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Ὅτε δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Τίτος τοῦ ἔκαμε παρατηρήσεις διὰ τὴν ποταπότητα καὶ τὴν ἀγένειαν τοῦ φόρου, ἁρπάσας ἐκεῖνος ἓν τῶν κομισθέντων αὐτῷ ἐκ τῆς εἰσπράξεως δηναρίων, τὸ ἐπλησίασεν εἰς τὴν μύτην τοῦ υἱοῦ του λέγων :

—Μύρισε νὰ ἰδῇ ἂν ἔχῃ καμμίαν ὀσμήν !

Ἡ εἰκὼν τοῦ φιλαργύρου, τοῦ ἅρπαγος καὶ πλεονέκτου μὲ τὰ ἁδρά του χαρακτηριστικὰ περιλαμβάνεται εἰς τὴν φιλολογικὴν πινακοθήκην πάντων τῶν λαῶν, γραφεῖσα ὑπὸ ἐξόχων ἠθογράφων καὶ σατυρικῶν κυρίως ποιητῶν. Περιττὸν νἀναφέρω τὸν Θεόφραστον, τὸν Πλούταρχον, τὸν Λαβρυγὲρ καὶ ἄλλους, Ὁ Στρεψιάδης τοῦ Ἀριστοφάνους εἶνε ἁπλοῦν σχεδίασμα, διότι ἡ φιλαργυρία διαδραματίζει ἀντικείμενον δευτερεῦον εἰς τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Ὁ ἀριστοτεχνικὸς τύπος εἶνε ὁ Arpagon τοῦ Μολιέρου, μιμηθέντος μὲν τὸν Πλαῦτον, ἀλλ' ὑπερτηρήσαντος κατὰ πολὺ τὸ πρωτότυπον, ὁ φοβερὸς Harpagon—ὁ Ἑξηνταβελόνης, κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἔμμετρον μετάφρασιν

Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμου— ὅστις, κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἑνὸς τῶν προσώπων ταῦ δράματος, δὲν σοῦ δίδει, ἀλλὰ σοῦ δανείζει τὴν καλημέραν. Καὶ ἂν ἀπὸ τὴν καλημέραν του περιμένῃ τόκον, φαντάσθητε τί κέρδος ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ὠφεληθῇ δανείζων τὰ χρήματά του! Ἡ τοκογλυφία εἶνε τὸ εὐρὺ στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φιλαργυρία ἀρέσκεται κατὰ προτίμησιν νὰ ἐξασκῆται καὶ νὰ εὐρωστῇ, καὶ ὅπου ἡ ἀπληστία της λαμβάνει τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε ἡ ἀριθμητικὴ δὲν ἔχει σχεδὸν ψηφία ἐπαρκῆ πρὸς παράστασίν της. Εἰς τὰ παγκόσμια χρονικὰ τῆς τοκογλυφίας μνημονεύονται πλεονέκται, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ὁ Σάϋλωκ, τὸ θαυμάσιον ὑπόδειγμα τοῦ εἴδους, καταντᾷ νὰ ἐκληφθῇ ὡς εὐσυνείδητος καὶ ὀλιγαρκής· μεταξὺ δὲ τῶν ἀπειραρίθμων παραδειγμάτων θὰ ἐκλέξω νὰ σᾶς ἀναφέρω ἓν Ἀθηναϊκόν, τοῦ ὁποίου ἀξιόπιστοι μάρτυρες μοῦ ἐγγυήθησαν τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν. Πρὸς ἕνα τοιοῦτον ἀκόρεστον τοκογλύφον κατέφυγέ ποτε ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης ὁ μακαρίτης Σκαλίδης, λόγιος ἀνὴρ καὶ πνευματώδης, γνωστὸς εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν τῆς παρελθούσης γενεᾶς, ἀλλὰ διάγων βίον ἄσωτον καὶ ἀκατάστατον, αὐτόχρημα βοημικόν. Ἐζήτει δάνειον τριακοσίων δραχμῶν, καὶ ὁ τοκογλύφος ἔστερξε μετὰ πολλὰ νὰ τοῦ τὸ παραχωρήσῃ ἀντὶ συναλλάγματος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅπως ἐκ τῶν 300 δραχμῶν κρατήσῃ τὰς 150 ὡς τόκον τριῶν μηνῶν. Ὁ Σκαλίδης τότε μὲ τὴν ἀστείαν ἐκείνην μορφήν του, ἀλλὰ μὲ ἔκφρασιν σοβαρότητος, ἀπήντησεν εἰς τὸν τοκογλύφον:

— Κρατῆστε, σᾶς παρακαλῶ, καὶ τὰς ἄλλας 150 καὶ κάματε τὸ συνάλλαγμα δι' ἓξ μῆνας.

Ἀλλ' εὐστοχώτερον παντὸς ποιητοῦ καὶ παντὸς ζωγράφου τῶν ἠθῶν καὶ τῶν χαρακτήρων ἀπεικόνισε τὸν φιλάργυρον ἡ θυμόσοφος τοῦ λαοῦ εὐφυΐα, ἐγκατασπείρασα τὰς διαφόρους παρατηρήσεις αὐτῆς εἰς παντοίους μύθους

καὶ ἀνέκδοτα. Θ' ἀναφέρω μερικὰ ἐξ αὐτῶν, ἅτινα νομίζω μᾶλλον χαρακτηριστικὰ καὶ πρωτότυπα.

Φιλάργυρός τις ἐξέρχεται εἰς περίπατον κρατῶν τὴν καινούργιαν του ὀμβρέλλαν, ὅτε ἀρχίζει νὰ βρέχῃ. Ὁ φιλάργυρος τὴν κλείει μὲ ἀδημονίαν ἀναφωνῶν:

—Εἶδες ἐκεῖ τί ἀτυχία! νὰ πιάσῃ τὸ νερὸ γιὰ νὰ μοῦ βραχῇ ἡ καινούργια μου ὀμβρέλλα;

Ἄλλος ἐσυνήθιζεν ὅταν τοῦ ἔπαιρναν μέτρον διὰ φόρεμα, νὰ κρατῇ τὴν ἀναπνοήν του, διὰ νὰ μὴ χρειασθῇ ὁ ῥάπτης διὰ τὴν κατασκευήν του πολὺ ὕφασμα.

Ἄλλος πλούσιος φιλάργυρος, ζῶν μόνος καὶ πανέρημος, εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ χάσῃ τὸν σκύλλον του, τὸν μόνον φύλακα τῆς οἰκίας του. Διὰ νὰ μὴ τὸν ἀντικαταστήσῃ δέ, ἐξήρχετο τὴν νύκτα εἰς τὸν κῆπον καὶ ἐγαύγιζεν ὁ ἴδιος ἐπί τινα ὥραν, προσποιούμενος τὴν φωνὴν τοῦ σκύλλου, ὅπως ἀπομακρύνῃ τοὺς κλέπτας, καὶ ἔπειτα κατεκλίνετο.

Περὶ ἑτέρου φιλαργύρου λέγουν ὅτι εἰς τὸ ἄλογον, τὸ ὁποῖον ἔτρεφεν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸν στάβλον του, ἔδιδε μόνον ἄχυρον χάριν οἰκονομίας, τοῦ ἔβαζε δὲ εἰς τὰ μάτια πράσινα ὀμματοϋάλια, ὅταν ἔτρωγε, διὰ νὰ πλανᾶται τὸ ζῷον καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι τρώγει χλωρὸν χόρτον.

Κάποιος ἄλλος ἐν στιγμῇ ἀπελπισίας ἠθέλησε νὰ κρεμασθῇ· ἕνας γείτων του τὸν εἶδε καὶ τρέξας ἔκοψε τὸ σχοινὶ καὶ τὸν ἔσωσε. Ἀλλ' ὁ φιλάργυρος ἀντὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ ἀπήτησε νὰ τοῦ πληρώσῃ 50 λεπτὰ δίὰ τὸ σχοινὶ ὁποῦ τὰ ἔφθειρε.

Λέγουν περὶ ἄλλου τινὸς ὅτι τυφλωθεὶς ὁλοσχερῶς ἐκ καταρράκτου, ἀπεφάσισε μετὰ πολλὰ νὰ ὑποστῇ ἐγχείρησιν ὅπως ἀναβλέψῃ. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ ἰατρὸς ἔκαμε ἐπιτυχῆ τὴν ἐγχείρησιν εἰς τὸν ἕνα ὀφθαλμόν, ὁ πάσχων τὸν ἐσταμάτησε καὶ δὲν τὸν ἀφῆκε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐγχείρησιν καὶ τοῦ ἄλλου, δηλώσας ὅτι χάριν οἰκονομίας ἠρκεῖτο νὰ βλέ-

πη μὲ τὸ ἕνα μάτι.

Κατά τινα λαϊκὴν παράδοσιν, εἷς φιλάργυρος ἀκούσας τὴν φήμην ἑτέρου ὁμοίου του ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψίν του ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν'ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ καμμίαν συμβουλήν. Ὁ οἰκοδεσπότης ἐδέχθη εὐγενῶς τὸν συνάδελφον καὶ μετά τινων στιγμῶν συνομιλίαν ἐφύσησε καὶ ἔσβυσε τὸν μόνον φωτίζοντα τὸ δωμάτιον λύχνον, λέγων ὅτι, ἀφοῦ ἐγνωρίσθησαν καὶ εἶδαν ἀλλήλους, ἦτο περιττὸν πλέον νὰ ἔχουν τὸ φῶς ἀναμμένον. Ὁ ἐπισκέπτης εὗρεν ὀρθὴν τὴν παρατήρησιν, ἀλλ' ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ χωρισμοῦ καὶ ἀνήφθη πάλιν ὁ λύχνος, ἐξεπλάγη ἰδὼν τὸν ξενίζοντα αὐτὸν μὲ γυμνὰ τὰ σκέλη, διότι, ὅπως τοῦ εἶπε, διαρκούσης τῆς συνομιλίας εἶχεν ἀφαιρέσει τὸ πανταλόνι του, ἀφοῦ ἕνεκα τοῦ σκότους δὲν ἐφαίνετο ἡ γυμνότης του διὰ νὰ μὴ κατατρίβεται μὲ τὸ κάθισμα.

Ἕτερος διάσημος φιλάργυρος, εὑρεθεὶς ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν ὥραν φιλανθρωπικοῦ ἐράνου, ἠναγκάσθη νὰ ρίψῃ εἰς τὸν δίσκον ἓν νόμισμα. Ὁ ἐπίτροπος κατὰ λάθος ἐπανῆλθε πάλιν μετ' ὀλίγον εἰς αὐτὸν καὶ τοῦ ἔτεινε τὸν δίσκον.

—Ἔδωκα, κύριε, πρὸ ὀλίγου, τοῦ εἶπε δυσανασχετῶν ὁ φιλάργυρος.—Τὸ πιστεύω ἀλλὰ δὲν τὸ εἶδα, ἀπήντησε ὁ ἐπίτροπος.—Καὶ ἐγώ, παρετήρησεν κάποιος ἐγγὺς ἱστάμενος καὶ γνωρίζων, καλὰ τὴν φιλαργυρίαν του, τὸ εἶδα ἀλλὰ δὲν τὸ πιστεύω.

Καὶ αὐτοὶ οἱ Κινέζοι, παρ' οἷς ἡ φιλαργυρία εἶνε ἐλάττωμα φυλετικόν, ἔχουν πάμπολλα ἀνέκδοτα περὶ φιλαργύρων. Ἓν τῶν ἀστειοτέρων εἶνε τὸ ἑξῆς· Ρυπαρὸς φιλαργυρος ὅπως ἐξοικονομῇ τὸ προσφάγι του, μετέβαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου πωλοῦνται ψητὰ πουλερικά, καὶ ἐμάζευε μὲ τὸ χέρι του παχεῖαν χῆνα, διαπραγματευομενος τάχα τὴν ἀγοράν της. Ἔπειτα ἐπιστρέφων εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔχωνε

τὰ δάκτυλά του ἀλειμμένα μὲ τὸ πάχος τῆς χήνας εἰς τὸ ψωμί του καὶ τὸ ἔτρωγε τοιουτοτρόπως ἠρτυμένον.—Μὲ συγχωρεῖτε διὰ τὴν ἀηδίαν, ἀλλ' αὐτὰ εἶνε, βλέπετε, τὰ κινεζικὰ ἔθιμα. Ἐπρόσεχεν ὅμως νὰ χώνῃ μόνον τὰ τέσσαρα δάκτυλα. Καὶ τὸ πέμπτον; θ' μ' ἐρωτήσετε. Τὸ πέμπτον τὸ ἐφύλαττε διὰ τὸ πρόγευμα τῆς ἐπομένης.

Τοιοῦτον ταλαιπωρημένον βίον στερήσεων διάγουν συνήθως οἱ ψυχῇ τε καὶ σώματι προσηλωμένοι εἰς τὸ χρῆμα. Ὥστε λίαν προσφυῶς ὁ ἄσωτος κόμης Βώκιγχαμ πρὸς τὸν φίλον του φιλάργυρον Κῶττλερ, παρακινοῦντα αὐτὸν νὰ ζήσῃ ὅπως ἔζη καὶ ἐκεῖνος, ἀπήντησε:

—Νὰ ζήσω ὅπως ζῆτε καὶ σεῖς!... Ἀλλ' ἔχω καιρὸν πάντοτε νὰ τὸ κάμω αὐτό, ὅταν μοῦ λείψῃ καὶ ὁ τελευταῖος μου ὀβολός.

Ἡ φιλαργυρία τιμωρεῖται μετὰ θάνατον; Αὐτὴ τοὐλάχιστον εἶνε ἡ γνώμη πάντων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πᾶσα δὲ θρησκεία πρεσβεύουσα τὴν ὑπὸ τῆς θείας δικαιοσύνης ἀνταπόδοσιν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων κατὰ τὸ μέλλοντα βίον, καταλέγει τοὺς φιλαργύρους μεταξὺ τῶν κολαζομένων.

Εἶνε περίεργον ἐν τούτοις ὅτι ὁ Δάντης, ὁ φαντασθεὶς τοιαῦτα φρικιώδη βασανιστήρια διὰ τοὺς ἄλλους ἁμαρτωλούς, κατατάσσει τοὺς φιλαργύρους ὄχι εἰς τὴν Κόλασιν, ἀλλ' εἰς τὸ Καθαρτήριον. Περιγράφει αὐτοὺς εἰς τὸ ΙΘ'. ᾆσμα τοῦ Καθαρτηρίου ἐξηπλωμένους πρηνεῖς κατὰ γῆς, μὴ δυναμένους νὰ ἀναστραφῶσι καὶ ἀναφωνοῦντας γοερῶς τὴν ῥῆσιν τοῦ ψαλμοῦ: «ἐκολλήθη τῇ γῇ ἡ ψυχή μου» Μεταξὺ αὐτῶν ὁ ποιητὴς συνήντησε τὸν διαβόητον ἐπὶ φιλαργυρίᾳ πάπαν Ἀδριανὸν τὸν Ε'., ὅστις ἐξήγησεν αὐτῷ τὸ εἶδος καὶ τὴν αἰτίαν τῆς βασάνου. Ἀλλὰ τιμωρία πολὺ βαρυτέρα θὰ ἦτο ἂν οἱ φιλάργυροι ἠδύναντο μετὰ θάνατον νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὸν κόσμον, καὶ νὰ βλέπουν ποί-

αν χρῆσιν ποιοῦνται τοῦ πλούτου, τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι συνέλεξαν μὲ τόσας στερήσεις καὶ θυσίας, οἱ ἄσωτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κληρονόμοι των. Τὴν σκληρὰν ταύτην βάσανον ὑφίστανται ἐνίοτε καὶ ἐν τῇ ζωῇ, βλέποντες τοὺς υἱοὺς αὐτῶν νὰ δεικνύουν τόσον ἀσεβῆ περιφρόνησιν πρὸς τὸ λατρευόμενον παρ᾽ αὐτῶν χρῆμα,

Γνωστὸν δὲ εἶνε τὸ ἀνέκδοτον τοῦ υἱοῦ τοῦ πλουσίου ἐκείνου καὶ φιλαργύρου τραπεζίτου, ὅστις φωραθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του καπνίζων σιγάρον πέντε φράγκων, ἐνῷ δι᾽ οἰκονομίαν ἐκεῖνος ἐκάπνιζε σιγάρα τῶν πέντε λεπτῶν, ἀπήντησεν εἰς τὰς πατρικὰς παρατηρήσεις· «—Μὰ τοῦ λόγου δὲν ἔχεις ὅπως ἐγὼ πλούσιον πατέρα !

Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὅτι ἡ φιλαργυρία, ὅταν κορυφωθῇ, καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν ὁλόκληρον, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς αὐτὴν καμμίαν ἀρετή. Τὴν ἰδίαν ταύτην διετύπωσε καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς τὸ γνωστὸν εὐαγγελικὸν ῥητόν: Οὐ δύναταί τις δυσὶν κυρίοι δουλεύειν, Θεῷ τε καὶ Μαμμωνᾷ. Ἡ λέξις Μαμμωνᾶς εἶναι συριακή, σημαίνουσα θησαυρόν, ἀλλ᾽ ὁ Μίλτων εἰς τὸ ποίημά του «Ὁ ἀπολεσθεὶς Παράδεισος» ὠνόμασε δι᾽ αὐτῆς τὸν δαίμονα, τὸν διδάξαντα τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐξορύττωσι τοὺς εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς κρυπτομένους θησαυρούς, προστάτην δὲ τῶν φιλαργύρων καὶ τῶν τοκογλύφων. Κατὰ δὲ τοὺς δαιμονολόγους, οἱ ἐφορεύοντες ἐπὶ τῶν θησαυρῶν δαίμονες εἶνε ὁ Ἀναραζὴλ μετὰ τῶν συντρόφων του Γαζιὴλ καὶ Φεδώρ, μεταφέροντες τὸν κεχωσμένον ἐν τῇ γῇ πλοῦτον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς ἄλλο σημεῖον, διὰ νὰ μὴ ἀνευρίσκωνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὁ Μαρκοηνίας ὅστις τιτλοφορεῖται καὶ μέγας μαρκήσιος τοῦ Ἅδου, καὶ ἐμφανίζεται εἰς τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτὸν ὑπὸ μορφὴν λυκαίνης μὲ πτέρυγας γρυπὸς καὶ οὐρὰν ὄφεως, καὶ ὁ Σκώξ, μέγας δοὺξ καὶ αὐτὸς τῶν καταχθονίων, ἀρχηγὸς τριάκοντα λεγεώνων διά-

βόλων ἐμφανιζόμενος ὑπὸ μορφὴν πελαργοῦ. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἔχει τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ ὑπεξαιρῇ τὰ χρήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ τἀποδίδῃ εἰμὴ μετὰ παρέλευσιν 1200 ἐτῶν. Καὶ μὲ συμπαθᾶτε ἂν ἡ προθεσμία εἶνε ὀλίγη !...Δὲν γνωρίζομεν μόνον ἂν τὰ ἀποδίδῃ μὲ τὸν τόκον, διότι τότε ἀλλοίμονόν του !

ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ

— Ποιὸς εἶνε αὐτός ; ἠρώτησα τὸν φίλον μου περὶ ἀνθρώπου ἀγνώστου μου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μόλις εἶχεν ἀποχωρισθῆ, ἀφοῦ συνωμίλησε μαζί του ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν καὶ μάλιστα, κατὰ τὸ φαινόμενον, μὲ πολλὴν οἰκειότητα.

—Δὲν ξεύρω, μοῦ ἀπήντησεν ἀφελῶς.

—Πῶς ! εἶπα ἀπορῶν· συνομιλεῖς τόσην ὥραν μαζί του φιλικώτατα, καὶ δὲν γνωρίζεις οὔτε κατ' ὄνομα αὐτόν τὸν ἄνθρωπον ;

—Μά... κάποιος Νικολάκης θὰ εἶνε καὶ αὐτός, νομίζω.

Καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔβλεπα μὲ περιέργειαν, μὴ ἐννοῶν τὴν ἀπάντησίν του, ὁ φίλος μου ἐπανέλαβεν ἐπεξηγηματικῶς:

—Ναί, κάποιος Νικολάκης χωρὶς ἄλλο... 'Αλλὰ τὸ Νικολάκης δὲν εἶνε ὄνομα· εἶνε τύπος, εἶνε κατηγορία. Τοὺς ὀνομάζω ἔτσι ἀπὸ μίαν φορὰν πρὸ ἐτῶν, ποὺ μᾶς ἔτυχε μία νόστιμη ἱστορία μ' ἕνα τέτοιου εἴδους ἄνθρωπον. Θέλεις νὰ τὴν ἀκούσῃς;

***

Ἦτον ἡ παληὰ καλὴ ἐποχή, ἤρχισε λέγων ὁ φίλος μου, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν συγκατάθεσίν μου. 'Αρκετὰ χρόνια ἐπέρασαν ἀπὸ τότε! Τὴν συντροφιά μας τὴν ἐνθυμεῖσαι, γιατὶ ἦσουν καὶ σὺ μέλος, πρὶν μᾶς φύγῃς ἀπὸ τὰς 'Αθήνας: φοιτηταὶ καὶ τελειόφοιτοι, ἕνας—δύο ἐπιστήμο-

νες πρωτόβγαλτοι, ὑπάλληλοι νεοδιορισμένοι, νέοι δημοσιογράφοι, ὅλοι καλὰ παιδιά. Ἐσμίγαμε κυρίως πρὸς τὸ βράδυ εἰς τὸ καφενεῖον καὶ οἱ περισσότεροι ἐδειπνούσαμεν στὸ ἴδιο ξενοδοχεῖον ἔπειτα ἐμέναμεν ἀργὰ τὴν νύκτα, πότε στὸ θέατρον, πότε ἀλλοῦ.

«Μιὰ βραδυὰ εἴχαμε γλέντι Ἐπανηγυρίζετο τὸ δίπλωμα τῆς Νομικῆς, ὅπου εἶχε πάρει μὲ λίαν καλῶς ἕνας ἀπὸ τὴν παρέα, ὁ Ἀλέκος.

Τὸ σχετικὸν φαγοπότι εἶχε παραγγελθῆ εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν μας, τὴ *Λεύκα*. Ἐγὼ ἤργησα νὰ ὑπάγω ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἕνεκα ἀπροόπτου ἐμποδίου. Ὅταν ἔφθασα, τοὺς εὗρηκα στρωμένους εἰς τὸ τραπέζι καὶ ἡ σιαγόνες ἐδούλευαν γερά. Ἦσαν ὅλοι οἱ γνωστοί μου· ἕνας μόνον μοῦ ἐφάνηκε ξένος, ἀλλὰ δὲν ἔδωκα προσοχή· ἐνόμισα πὼς θὰ ἦτο κανένας προσκεκλημένος.

«Ἀλλὰ ὅταν ἤρχισε τὸ γλέντι νὰ ζωντανεύῃ, αὐτὴ ἡ περιφρονημένη μονάς—διότι κανεὶς ἐκ τῶν συνδαιτυμόνων δὲν ἐφαίνετο νὰ ἔχῃ μαζί του μεγάλην οἰκειότητα—ἤρχισε ν' ἀποκτᾷ ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Ὡμίλει διαρκῶς, ἐγνωμάτευε περὶ ὅλων, ἀπεφάσιζε, διέτασσε. Σιγὰ σιγὰ ἐφάνη κατακτήσας τὴν πρωτοκαθεδρίαν καὶ κυριαρχῶν εἰς τὸ τραπέζι.

«Αὐτὸς ἀνέλαβε τὸν ἔντεχνον διαμελισμὸν τοῦ ψητοῦ· αὐτὸς ἔδιδεν ὁδηγίας εἰς τὴν σαλάταν· αὐτὸς ἐμάλωσε τὸν ὑπηρέτην διὰ τὸ κρασί:

«—Τί εἶν' αὐτὸ ποῦ μᾶς ἔφερες;

«—Γιοματάρι.

«—Πάρ' τα ἀπ' ἐκεῖ, βρέ! σῶσμα νὰ φέρῃς.

«—Μά...

«—Δὲν ἔχει μά... αὐτὸ ποὺ σοῦ λέει ὁ Νικολάκης!

Αὐτὸς ἔκαμε τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν παραγγελείαν διὰ τὰ ὀπωρικά. Ἦτο πλέον ὁ ἀνεγνωρισμένος συμποσίαρχος.

Ὅταν ἦλθε δὲ ἡ ὥρα τῶν εὐχῶν καὶ τῶν προπόσεων, αὐτὸς εἶπε τὴν πρώτην καὶ στερεότυπον ἐκείνην, ἥτις ἐκφέρεται εἰς κάθε συμπόσιον ἀναλλοίωτος ἀπὸ τῆς μειοκαίνου ἐποχῆς:

Αὐτὸ τὸ ποτηράκι
τὸ πίνω στὴν ὑγεία τοῦ Ἀλεκ...

Ἐκεῖ ἐκόμπιασεν ὀλίγον. Ὁ στίχος, ὅσον ἁπλοῦς καὶ ἂν ἐφαίνετο, δὲν ἐταίριαζεν· ἀλλ' εὐθὺς ἀναθαρρήσας τὸν συνεπλήρωσε λέγων:

Τὸ πίνω στὴν ὑγειὰ τοῦ Ἀλεκάκη...

«Καὶ μετὰ τὸ ποιητικὸν αὐτὸ κατόρθωμα ἐκάθισε καὶ ἔρριψε βλέμμα θριαμβεύοντος ἡρωϊσμοῦ εἰς τὴν ὁμηγύριν, ὡς νὰ εἶχε τελειώσει ἕνα σονέττον τοῦ Ἑρεδιά, ἢ τὸ Vase brisé τοῦ Συλλύ—Πρυδώμ.

«Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἠγέρθη δειλὰ δειλὰ κἄποια συζήτηφιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνική, αὐτὸς ἐπέβαλεν αὐστηρὰν σιγὴν μὲ ὕφος αὐταρχικόν.

«—Ὤχ ἀδελφέ!.γιὰ φιλολογίες θὰ κουβεντιάζουμε τώρα; Ἐμπρός, νὰ ποῦμε κανένα τραγουδάκι!

«Καὶ ἔδωκε πρῶτος τὸ σύνθημα τῶν ᾀσμάτων, τραγουδήσας κἄποιον ᾆσμα πολὺ ἀρχαῖον, πολὺ χυδαῖον καὶ πολὺ σαχλόν. Κατόπιν ἐπεστάτησεν εἰς τὸν λογαριασμόν, τὸν ἐξήλεγξε, τὸν διωνύχισε, διεφιλονείκησε μερικὰ κονδύλια, καὶ ἔδωκε τὸ πρόσταγμα τῆς ἐξόδου, συμφώνως μὲ τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον μόνος του εἶχε καταρτίσει καὶ ἐπικυρώσει, μὴ δεχόμενος καμμίαν ἐπ' αὐτοῦ ἀντίρρησιν.

«—Τί! καφὲ μᾶς γυρεύεις τώρα! εἶπε μὲ ἀπότομον ὕφος ἐπιπλήξεως πρὸς ἕνα τῶν συνδαιτυμόνων, ἐκφράσαντα

ἐπιφυλακτικῶς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ πίῃ ἕνα βαρὺν καὶ γλυκὸν μετὰ τὴν εὐωχίαν. Ὕστερα ἀπὸ τὸ κρασὶ πάει μπίρρα. Ὁ καφὲς ἀργότερα.

«Αὐτὸς ἔφα!» οὐδεμία ἀντίρρησις.

«Ἡ παρέα τὸν ἠκολούθησεν ἀπαθὴς ὡς ποίμνιον εἰς τὸ ζυθοπωλεῖον, ὅπου αἱ σπονδαὶ πρὸς τὸν Γαμβρῖνον διεδέχθησαν ἀφειδέστεραι τὰς εἰς τὸν Βάκχον προσφερθείσας.

«Εἰς μερικὰ διαλείμματα ὅλων τῶν σκηνῶν αὐτῶν μοῦ ἦλθεν ἡ ἐπιθυμία νὰ πληροφορηθῶ περὶ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ τοῦ ἀγνώστου, ὅστις τόσον ἔξαφνα καὶ ῥαγδαῖα μᾶς εἶχε καθυποτάξει ὅλους. Ἀλλ' ὁ παρακαθήμενος φίλος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπετάθην, διετέλει ἐπίσης εἰς ἄγνοιαν, ὑπέθετε δὲ ὡς ἐγὼ ὅτι θὰ ἦτο κάποιος φίλος τοῦ Ἀλέκου. Συστάσεις δὲν ἔγειναν, διὰ νὰ γνωρισθῶμεν. Ἡ ἐθιμοτυπία εἰς αὐτήν τὴν ἡλικίαν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἀπουσιάζει· ἐκεῖ ὅπου βράζει ὁ διπλοῦς μοῦστος τοῦ κρασιοῦ καὶ τῆς νεότητος αὐτὴ δὲν τολμᾷ νὰ ἐμφανισθῇ, διότι ἀποπέμπεται μὲ γιουχαΐσματα καὶ μὲ καρπαζιές.

Μετὰ τὸν ζῦθον ἐρροφήθη τέλος πάντων καὶ ὁ καφές· ἐπειδὴ δὲ ἡ νύκτα ἦτο ὡραία, γλυκεῖα καὶ σεληνοφώτιστος, ἐρρίφθη ἡ ἰδέα ἑνὸς ρωμαντικοῦ περιπάτου.

«—Ναί, ἀλλὰ μὲ ἁμάξια, ἀπεφάνθη ὁ Νικολάκης.

«Καὶ ἀφοῦ υἱοθέτησε καὶ ἐτροποποίησεν οὕτω τὴν πρότασιν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέβαλε καισαρικῶς κατὰ τὸ σύστημά του, τὴν ἔθεσεν ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν,

« Ἡ ἁμαξοδρομία ἔγεινεν, ἀλλ' εἶχεν ἐπίλογον κάπως τραγικόν. Διότι, ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμὴ τῆς πληρωμῆς, ἄναψε καυγᾶς τρικούβερτος μὲ τοὺς ἁμαξάδες. Ὁ Νικολάκης εὑρῆκεν ὑπερβολικὰς τὰς ἀπαιτήσεις των· διεμαρτυρήθη ἀγρίως, ἐβρυχήθη, ἠπείλησεν· οἱ ἁμαξάδες ἀπήντησαν μὲ τραχύτητα καὶ ἰταμότητα· παρενέβησαν εἰς τὴν ἔριδα οἱ ζωηρότεροι τῆς συντροφιᾶς μας· ὑψώθησαν εἰς τὸν ἀέρα

ράβδοι καὶ μάστιγες, ἤστραψαν δὲ καὶ ἕνα δύο περίστροφα. Ἔτρεξαν τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα, διέλυσαν τὴν συμπλοκήν, καὶ μᾶς ἐκουβάλησαν ὅλους εἰς τὸ τμῆμα.

« Κατὰ καλὴν τύχην εὑρίσκετο ἐκεῖ ὁ ἀστυνόμος, νέος ἐπιστήμων, φίλος τοῦ Ἀλέκου, γνωστὸς δὲ καὶ εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐξ ἡμῶν καὶ γνωρίζων τὰς εἰρηνικάς μας ἕξεις. Ἤκουσε τὴν ἀναφορὰν τῶν ὀργάνων του, ἐζήτησε καὶ ἀπὸ ἡμᾶς μερικὰς συμπληρωματικὰς πληροφορίας περὶ τῶν διατρεξάντων, καὶ μετά τινας φιλικὰς ἐπιπλήξεις καὶ νουθεσίας μᾶς ἀπέλυσε.

« Τὸ περίεργον ὅμως εἶνε ὅτι ὁ ἥρως τῆς ἑσπέρας, ὁ δημιουργὸς καὶ πρωταγωνιστὴς τῶν ἐκτάκτων σκηνῶν καὶ ἐπεισοδίων, ἔλειπε κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν. Μέσα εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὴν ζάλην τῆς συμπλοκῆς καὶ τῆς ἀστυνομικῆς ἐπεμβάσεως, ὁ ἀτρόμητος Νικολάκης ἐξηφανίσθη καὶ εἰς τὸ ἀστυνομικὸν τμῆμα ἐσύρθημεν ὅλοι, πλὴν αὐτοῦ!

*
* *

Τὴν ἑπομένην κατὰ τὴν πρώτην μας συνάντησιν ἔγεινεν εἰς τὸν φιλικόν μας κύκλον ἡ ἱστορικὴ ἀνακεφαλαίωσις τῶν σκηνῶν μετὰ πολλῶν συζητήσεων καὶ σχολίων. Φυσικὰ ἡ πρώτη ἐγερθεῖσα ἀπορία ἦτο:

« —Μὰ ποῖος εἶνε αὐτὸς ὁ Νικολάκης;

« Καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ στερεότυπος ἐξήγησις:

« —Κἄποιος φίλος τοῦ Ἀλέκου θὰ εἶνε.

« Ἀλλ' ὁ Ἀλέκος ἐλθὼν καὶ ἐρωτηθείς, ἐδήλωσεν ὅτι δὲν τὸν ἐγνώριζεν.

« —Ἴσως εἶνε φίλος τοῦ Κώστα, εἶπε.

« Ὁ Κώστας παρέπεμψεν εἰς τὸν Ἠλίαν, ὁ Ἠλίας εἰς τὸν Νῖκον, ὁ Νῖκος εἰς τὸν Παῦλον καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ ἐρώτησις ἔκαμε τὸν γῦρον τῆς συντροφιᾶς καὶ ἐξηκριβώθη

ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτὴν δὲν ἐγνώριζε τὸν Νικολάκην.

« Ἐγνώσθη μόνον μετὰ καιρὸν καὶ κατὰ τύχην ὅτι ὁ χαριτόβρυτος αὐτὸς κύριος ἦτο γραμματεὺς εἰρηνοδικείου εἰς κἄποιαν ἐπαρχίαν, μετατεθεὶς ἀλλαχοῦ καὶ παρεπιδημῶν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Πῶς ἐκόλλησεν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν εἰς τὴν συντροφιάν μας, πῶς ἔλαβε τόσον ἐνεργὸν μέρος καὶ πῶς ἐξηφανίσθη, ἔμεινεν ἀνεξήγητον.

Ἕνα σημεῖον ἀκόμη ἔμεινε σκοτεινόν, ἂν ἐπλήρωσεν ἢ τὸ ἀναλογοῦν εἰς αὐτὸν μερίδιον ἐκ τοῦ κοινοῦ λογαριασμοῦ, πρὶν ἐξαφανισθῇ. Ἀλλ' εἶνε πολὺ πιθανόν, ἐὰν ἡ κριτικὴ ἱστορία ἀσχοληθῇ ποτε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἡ ἀπάντησις θὰ εἶνε ἀρνητική.

ΤΑ ΚΕΡΑΣΙΑ

—Τί σκέπτεσαι δι' αὐτά ; μὲ ἠρώτησεν ὁ φίλος μου Ἐπιμενίδης, δεικνύων τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ γεύματός μας ἀπομένον ἀκόμη πινάκιον, γεμάτον ἀπὸ κεράσια ροδοκόκκινα, δροσερά, προκλητικὰ ὡς παρθενικὰ χείλη.

Ὁ φίλος μου εἶχε τὴν κακὴν συνήθειαν, ἴσως πρὸς δικαιολόγησιν τοῦ φιλοσοφικοῦ του ὀνόματος, ἀντὶ νὰ παραδίδεται μετὰ τὸ γεῦμα εἰς τὴν μακαρίαν νάρκην τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς ὁποίας τὰ παραγγέλματα τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας διαιτητικῆς—post prandium stabis—συνιστοῦν ὡς ἐξόχως βοηθητικὴν εἰς τὴν μυστηριώδη λειτουργίαν τῆς πέψεως, νὰ προκαλῇ συζητήσεις ἐπὶ διαφόρων σοβαρῶν θεμάτων καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ λύῃ τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ ζητήματα καὶ τὰ σκοτεινὰ προβλήματα τῆς ζωῆς.

—Σκέπτομαι, ἀπήντησα ἐπίτηδες διὰ νὰ καταβιβάσω τοὺς συλλογισμούς του εἰς χθαμαλὸν καὶ ἀκίνδυνον ἐπίπεδον, ὅτι στοιχίζουν εἰς τὴν Ἀγορὰν δραχμὰς 1,60 τὴν ὀκᾶν, ἐνῷ εἰς τὴν χώραν μας τὴν εὔφορον, τὴν προικισμένην μὲ τόσον θαυμάσιον κλίμα, ἔπρεπε νὰ πωλοῦνται εὐθηνότερα.

—Σκέπτεσαι ὡς μανάβης, μοῦ εἶπε μὲ μορφασμὸν περιφρονήσεως. Ἐγὼ σ' ἐρωτῶ διὰ τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ ἔχουν αὐτὰ τὰ προϊόντα εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς φύσεως καὶ διὰ τὸν προορισμὸν τὸν ὁποῖον ἐκπληροῦν

εἰς τὸν πολυσύνθετον μηχανισμὸν τῆς ζωῆς καὶ τὰς παντοίας μεταξὺ τῶν ὄντων σχέσεις.

Ἐνόησα ὅτι ἐματαιοπόνουν ἐπιχειρῶν νὰ συγκρατήσω τὴν ἀκράτητον ὁρμὴν τῶν θεωριῶν του καὶ ἀφέθην ἀμαχητὶ εἰς τὴν φλυαρίαν του μὲ τὴν ἐγκαρτέρησιν μὲ τὴν ὁποίαν παραδίδεται ὁ κατάδικος εἰς χεῖρας τοῦ δημίου ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος.

—Διότι δὲν πιστεύω νὰ νομίζῃς, ἐξηκολούθησεν, ὅτι κάθε πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον, καὶ αὐτὸ τὸ ταπεινότατον, δὲν ἔχει τὸν προορισμόν του. Προορισμὸν ἔχει καὶ ὁ μέγας ἐφευρέτης καὶ τὸ κουνοῦπι ποὺ μὲ αὐθάδειαν σαλπίζει περὶ τὰ ὦτα του, καθ' ἣν στιγμὴν ἐκεῖνος ἐγκύπτει εἰς τὰς μελέτας του. Προορισμὸν ἔχει καὶ ὁ Παρθενών, ὁποῦ βλέπεις καὶ θαυμάζεις ἐκεῖ ἐπάνω, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ τὸ αὐτοτελὲς κάρφος ὁποὺ καταπατᾷς χωρὶς νὰ προσέξῃς εἰς τὸν δρόμον. Εἰς τὴν πλάστιγγα ὅπου δοκιμάζει τὸ ὑλικὸν τῶν ἀποκρύφων σχεδίων καὶ συνδυασμῶν της ἡ πολύμορφος φύσις, ἕνας κόκκος ἄμμου βαρύνει περισσότερον ἐνίοτε ἀπὸ μίαν πυραμίδα ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων καὶ ἕνα πτάρνισμα περισσότερον ἀπὸ ἕνα ἔνδοξον πολεμικὸν κατόρθωμα. Κάθε πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον εἶνε αἰτιατὸν ἅμα καὶ αἴτιον· κάτι τὸ ἐδημιούργησε καὶ κάτι δημιουργεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον. Ὅλα τὰ ὄντα σχετίζονται ἀνάμεσόν των· τὰ συνδέει μία ἅλυσις ἄναρχος καὶ ἀτέρμων, ἥτις ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τοῦ παρελθόντος καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὸ χάσμα τοῦ μέλλοντος. Βλέπομεν ἐνίοτε μερικοὺς κρίκους ἐξ αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦμεν ποτὲ σχεδὸν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἀλληλουχίαν των. Ἡ ἐνέργεια τὴν ὁποίαν βλέπομεν σήμερον καὶ τὴν ὁποίαν λογικευόμενοι ἀποδίδομεν εἰς κάποιον πρόσφατον αἴτιον, εἶνε ἀπότοκος πράγματι ἀφορμῆς ἀπομεμακρυσμένης πολλάκις, καὶ τὸ σημερινὸν συμβάν, τὸ ὁποῖον παρορῶμεν,

ἢ τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν λῆξαν ἄνευ συνεπειῶν, θὰ ἔχῃ πιθανῶς τὸν ἀντίκτυπόν του εἰς γεγονότα τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος. Γνωρίζεις τὸ περίφημον ῥητὸν τοῦ Πασκὰλ περὶ τῆς μύτης τῆς Κλεοπάτρας· δὲν εἶνε πραγματικῶς ὀρθοτάτη ἡ σκέψις ὅτι, ἂν ἦτο κατά τινας γραμμὰς μεγαλειτέρα ἡ ῥὶς τῆς ἐστεμμένης ἐκείνης ἑταίρας, ἡ τύχη τοῦ κόσμου ἴσως θὰ ἦτο σήμερον ἀλλοία;

Ἐσιώπησε πρὸς στιγμήν, ὡς νὰ ἤθελε νὰ ἴδῃ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν μοῦ ἐπροξένει ἡ παράδοξος αὕτη διατύπωσις τῆς θεωρίας τοῦ ***ντετερμινισμοῦ.*** Ἔπειτα ἐξηκολούθησεν:

—Ὁ Δάρβιν ἀναφέρει ἕνα περίεργον παράδειγμα περὶ τῶν ὑπαρχουσῶν ἀποκρύφων σχέσεων μεταξὺ τῶν ὄντων καὶ περὶ τῆς λεληθυίας ἀλληλεπιδράσεως εἰς τὴν γενικὴν λειτουργίαν τῆς ζωῆς. Ὅπου ὑπάρχουν, λέγει, πολλοὶ γάτοι, ἐκεῖ σπανίζει εἶδός τις τριφυλλίου. Τὸ ἀπόφθεγμα φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὀξύμωρον. διότι οἱ γάτοι, ὡς γνωστόν, δὲν εἶνε ζῷα φυτοφάγα· ἀλλ' ἰδοὺ ἡ ἐξήγησις: οἱ γάτοι ἀρέσκονται νὰ ἐξολοθρεύουν τοὺς ποντικούς, τούς τε οἰκοδιαίτους καὶ τοὺς ἀρουραίους· οἱ ποντικοὶ ἀρέσκονται τὰ τρώγουν ἓν εἶδος βρούχων, οἵτινες πάλιν ἀρέσκονται ν' ἀναφανίζουν τὸ τριφύλλιον· ἄρα ὅπου πολλοὶ γάτοι, ἐκεῖ καὶ ὀλίγοι ποντικοί, ἑπομένως δὲ πολλοὶ βροῦχοι, καὶ συνεπῶς ὀλίγον τριφύλλιον.

«Ἀνάλογόν τι μοῦ ἐνθύμισαν πρὸ ὀλίγου τὰ κεράσια, περὶ τῶν ὁποίων σὲ ἠρώτησα. Ἔτυχε κάποτε νὰ μὲ πλησιάσῃ καθ' ὁδὸν καὶ νὰ μὲ χαιρετήσῃ ἄνθρωπός τις, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν καὶ λησμονοῦμεν κατόπιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἕως ὅτου καμμία ἄλλη σύμπτωσις τοὺς φέρῃ πάλιν ἐμπρός μας εἰς τὸν δρόμον μας. Ἐνθυμούμην ἀμυδρῶς ὅτι τοῦ εἶχα προσφέρει κάποιαν ἐκδούλευσιν, ἀλλὰ δὲν ἐνθυμούμην οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τὸ

ἐπάγγελμά του. Ἡ ἄγνοια τοῦ τελευταίου τούτου εἶνέ τι συνηθέστατον. Ὀλίγοι εἶνε οἱ προνομιοῦχοι, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὴν μάρκαν τοῦ ἰδιαιτέρου των ἐπαγγέλματος εἰς τὸ ἐξωτερικόν των· ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους δέ, τοὺς πολλούς, ὁποὺ δὲν φέρουν κανένα διακριτικὸν γνώρισμα, εἶνε εὐκολώτατον νὰ ὑποπέσῃ τις εἰς κωμικὰ λάθη, ὅταν προσπαθῇ νὰ μαντεύσῃ τὴν ἰδιότητά των. Μοῦ ἔτυχέ ποτε, ἀποβιβασθεὶς εἰς Χαλκίδα ἐν συνοδίᾳ φίλων ἐξ Ἀθηνῶν, νὰ συναντήσω ἕνα γνώριμον. Λέγων δὲ γνώριμον, ἐννοῶ ἄνθρωπον μετὰ τοῦ ὁποίου ἔτυχε νὰ ἐπικοινωνήσω δύο—τρεῖς φορὰς ἄλλοτε. Καὶ εἶχε μὲν αὐτὸς τὴν ἀγαθὴν πρόνοιαν νὰ μοῦ ὑπευθυμίσῃ τὸ ὄνομά του, ἀλλ᾽ ὄχι καὶ τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον εἶχα ἐπίσης λησμονήσει, ἢ πιθανώτερον δὲν εἶχα μάθει ποτέ.

»Δὲν ἠξεύρω πῶς μοῦ εἶχε καρφωθῆ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο καθηγητής, καὶ ἐπειδὴ ἔπρεπεν ἐξ ἁβρότητος νἀνταλλάξω μαζί του μερικὰς λέξεις, ἤρχισα νὰ τὸν ἐρωτῶ περὶ τοῦ ἐκεῖ Γυμνασίου, περὶ τῶν μαθημάτων καὶ τῶν μαθητῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα· οἱ δὲ συνταξειδιῶται, παρασυρθέντες ἐκ τῶν λόγων μου εἰς τὴν αὐτὴν πλάνην, ὑπερεθεμάτιζον εἰς τὰς ἐρωτήσεις. Εἶδα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐστενοχωρεῖτο, καὶ ἤρχισα νὰ ὑποπτεύω ὅτι εἶχα κάμει καμμίαν ***γκάφαν,*** ὅτε, ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεός, ἐνεφανίσθη εἷς κλητὴρ τοῦ δικαστηρίου, προσκαλέσας ἐκ μέρους τοῦ προέδρου τὸν παρ᾽ ἡμῶν ἐκλαμβανόμενον ὡς καθηγητὴν νὰ σπεύσῃ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν συνεδρίασιν. Ὁ ἄνθρωπος ἦτο πρωτοδίκης, καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ ἐπανορθώσωμεν τὸ σφάλμα, τὸν ἐξεθεώσαμεν κυριολεκτικῶς προσαγορεύοντες αὐτὸν μὲ τὸν πραγματικόν του τίτλον, ἐρωτῶντες τάχα μετ᾽ ἐνδιαφέροντος αὐτὸν περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Πρωτοδικείου καὶ τῶν δικαστῶν καὶ τῶν ἀποφάσεων κλπ.

»᾿Αλλ᾿ ἐπὶ τὸ προκείμενον.

»᾿Επειδὴ ἔπρεπε νὰ εἰπῶ δύο λόγια εἰς τὸν γνωστόν μου ἄγνωστον, τοῦ ὁποίου τὸ πενιχρὸν ἐξωτερικὸν ἐμαρτύρει ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἠγνόουν τὸ εἰδικὸν ἔργον, ἀπηύθυνα πρὸς αὐτὸν μίαν γενικὴν καὶ ἀόριστον ἐρώτησιν :

«—Πῶς τὰ περνᾷς ;

»—Καλά, μοῦ ἀπήντησε.

»—Καὶ ἡ δουλειὲς πῶς πηγαίνουν ;

»᾿Εμόρφασεν ἐκεῖνος καὶ μοῦ ἀπήντησεν :

»—῎Ετσι κ᾿ ἔτσι.

»—Μὰ καλά, ἐπέμεινα ἐγώ, χωρὶς νὰ ἠξεύρω τί ἀκριβῶς ἐννοῶ, τώρα τὸ καλοκαῖρι ;...

»῾Ο ἄγνωστος ἔλαβεν ἕνα ὕφος ἐπεξηγηματικόν, ἂν καὶ κάπως μυστηριῶδες.

»—Βλέπετε, μοῦ εἶπε, τώρα εἶνε ἀκόμη τὸ κεράσι καὶ μὲ αὐτὸ δὲν γίνεται πολλὴ δουλειά !... ῍Αν δὲν βγῇ τὸ σταφύλι !...

«Τὸ σταφύλι!... τὸ κεράσι!... Πρὸς στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι ἦτο ὀπωροπώλης. ᾿Αλλ᾿ ἔξαφνα μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μία φωτεινὴ ἀνάμνησις.

«᾿Ενθυμήθην ὅτι πρό τινος χρόνου, τῇ παρακλήσει κάποιου φίλου μου συνετέλεσα διὰ τῆς συστάσεώς μου νὰ προσληφθῇ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, στερούμενος τότε πάσης ἄλλης ἐργασίας, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἑνὸς τῶν ἱδρυμάτων, τῶν καταφυγίων, διὰ νὰ εἴπω καλλίτερα, τῆς δημοσίας ἀνάγκης, ἀνεγερθέντων προσφάτως τότε ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς—καὶ φεῦ! μὴ πολλαπλασιασθέντων ἔκτοτε—εἰς διάφορα σημεῖα τῆς πρωτευούσης, καταφυγίων τὰ ὁποῖα ἡ σεμνοπρεπὴς ἀγγλικὴ εὐφημία ἀποκαλεῖ διὰ τῆς λέξεως Water—closets, ἡ δὲ συμβολικὴ τῶν ξενοδοχείων σημειώνει μὲ δύο ἢ τρία μηδενικά.

«Τὸ μυστήριον ἐλύετο· τὸ κεράσι, ἐκ τῆς ἀπόψεως ἐκ τῆς ὁποίας τὸ ἐξήταζεν ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος, ἀπόψεως ἀφορώσης εἰς τὸν πολὺ στενὸν ὁρίζοντα τοῦ ἐπαγγέλματός του, δὲν ἦτο καρπὸς ὠφέλιμος εἰς αὐτόν· ἐνῷ τὸ σταφύλι, χάρις εἰς τὰς μεγαλυτέρας ὑπακτικάς του ἰδιότητας, συνετέλει εἰς... πῶς νὰ τὸ εἰπῶ;... εἰς τὴν αὔξησιν τῆς πελατείας, ἑπομένως καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν κερδῶν τῶν διακονούντων εἰς τὰ τεμένη ἐκεῖνα τῆς εὐμαρείας!

«Καὶ ἰδοὺ αἱ ὀπῶραι, τὰ ποιητικώτατα αὐτὰ τῆς φύσεως προϊόντα, αἱ ὀπῶραι αἱ εὐφραίνουσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸν οἰσοφάγον, καθιστάμεναι ὄχι πλέον ἀντικείμενα ποιητικῶν περιγραφῶν ἢ ῥωπογραφίας, ἀλλὰ βιολογικὸν θέμα περιεργότατον, ὡς παρέχουσαι τροφὴν ὄχι μόμον εὐάρεστον καὶ ἄμεσον εἰς τούς, ἀνθρώπους, ἀλλὰ καί... ἔμμεσον ἀκόμη διὰ τῶν συνεπειῶν των...

—Φθάνει! φθάνει διὰ τὸν Θεόν! εἶπα διακόπτων τὸν φίλον μου μετὰ γέλωτος.

Τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας δὲν ἦτο βέβαια τὸ μᾶλλον ἁρμόζον, κατὰ τὴν ὥραν μάλιστα ἐκείνην, τὴν μετὰ τὸ γεῦμα. Ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι τὴν χυδαίαν αὐτοῦ ἀπρέπειαν ἐσκέπαζε τὸ περίεργον φιλοσοφικὸν πόρισμα, τὸ ἐξαγόμενον ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ ἰδιοτρόπου φίλου μου καὶ διδάσκον ὅτι ἡ προνοητικὴ φύσις, ἡ δωρήσασα τόσα καὶ τόσα μέσα συνασπισμοῦ καὶ ἀλληλοβοηθείας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἐφρόντισε, σαφῶς καὶ περὶ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἐντερικῶν σωλήνων.

Η ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΙΣ

« Ἔχει τι τὸ συμφέρον, ὡς ἔοικε, καὶ τὸ ἀντίζηλον ἐκ »τοῦ βίου τὰ πράγματα καὶ οὐ πάνυ τι ἀλυσιτελὲς τοῖς »ὀρθῶς ἐπιστήσασι δοκιμάζεται, οἷον ἀκόνη τῶν ἀνθρώ»πων τὴν φιλοτιμίαν εἰς τὰ ἑαυτῶν παραθῆγον φιλοπονή»ματα», γράφει ὁ Νεόφυτος Δούκας εἰς τὰς κριτικὰς αὐτοῦ ἐπιστασίας, τὰς προτασσομένας τοῦ κειμένου εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἡρωδιανοῦ. Πράγματι δὲ τὸ ἀντίζηλον εἶνε ὅρος προόδου εἰς πᾶσαν δρᾶσιν, ὀξύνον μὲν τὴν τάσιν πρὸς τὴν τελειότητα, συνέχον δὲ τὴν ὑπερβολὴν καὶ κανονίζον τὴν ἰσορροπίαν. Ἡ ἀντίδρασις εἶνέ τι ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς δράσεως, ὅπως ἡ σκιὰ ἀπὸ τοῦ φωτός.

Διὰ τοῦτο ἡ ἀντιπολίτευσις συνυπάρχει φυσικῶς ὡς ἀντίδρασις εἰς πᾶσαν ἐξουσίαν. Εἰς πάσας τὰς θεογονίας ἀναγνωρίζεται ὡς ὅρος τῆς ἀνωτέρας τοῦ σύμπαντος ἐποπτείας, καὶ προσωποποιεῖται καὶ συμβολίζεται παντοιοτρόπως. Εἰς τὰς συντεταγμένας δὲ πολιτείας ὑπάρχει ἀνέκαθεν, ὁτὲ μὲν ἀφανὴς καὶ ὑποκύπτουσα ὑπὸ τὸν ὄγκον τῆς τυραννίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας, ὁτὲ δὲ ἀγωνιζομένη καὶ διαμαρτυρομένη καὶ ἐξανισταμένη. Τὰ νεώτερα μάλιστα καὶ φιλελεύθερα πολιτεύματα ἀναγνωρίζουν αὐτὴν ἐπισήμως ὡς θεσμόν, ἀπαραίτητον εἰς τὴν εὔρυθμον αὐτῶν λειτουργίαν καὶ παρέχουν εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν τὴν ἁρμόζουσαν εἰς τὴν ἐκπροσώπησιν τῆς μειονότητος τῆς κοινῆς γνώμης.

Ὑφ᾽ οἱονδήποτε τύπον ἡ ἀντιπολίτευσις εἶνε δύναμις

κολάζουσα τὴν ὑπέρμετρον ἰσχὺν καὶ τὴν ἔπαρσιν καὶ χαλιναγωγοῦσα τὴν πρὸς τὸ ἄδικον καὶ τὸ αὐθαίρετον ῥοπὴν τοῦ ἰσχυροῦ. Ἡ φωνὴ ἐκείνη τοῦ δούλου: «Φίλιππε, μέμνησο ὅτι ἄνθρωπος εἶ» εἶνε ἡ φωνὴ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὴν ὁποίαν ὁ περίνους ἡγεμὼν τῆς Μακεδονίας ἔταξεν ἑκουσίως παρ᾽ αὐτῷ. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι, ἐνόσῳ ἦσαν ζηλωταὶ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας, ἐπέτρεπον κατ᾽ ἀρχαῖον ἔθος εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τοὺς θριάμβους τῶν νικηφόρων στρατηγῶν ὁπλίτας νὰ ὀνειδίζουν τὸν θριαμβεύοντα, ἢ νὰ ὑπενθυμίζουν εἰς αὐτὸν μετὰ σκωμμάτων ἐπιληψίμους πράξεις τοῦ βίου του. Ὁ Σουετώνιος ἀναφέρει καὶ τοὺς στίχους τοὺς ᾀδομένους ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, κατὰ τὸν Γαλατικὸν θρίαμβον τοῦ Καίσαρος, ὑπαινισσομένους δὲ τὰς κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ ἀνηθίκους σχέσεις του μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους, καὶ ἔχοντας ὡς ἑξῆς:

Caesar Gallias subegit, Nicomedes Caesarem.
Ecce Caesar nunc triumphat qui subegit Gallias,
Nicomedes mon triumphat qui subegit Caesarem.

Τοιουτοτρόπως ἡ κραυγὴ τῆς ἀντιπολιτεύσεως μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ πικροῦ καὶ καυστικοῦ ἐλέγχου, ἀνεμιγνύετο μὲ τοὺς ὕμνους καὶ μὲ τοὺς παιᾶνας τοῦ θριάμβου.

* *
*

Καὶ αὐτὴ ἡ παντοδυναμία τοῦ Πλάστου ἀνεγνώρισε τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἐκπροσωπουμένην ὑπὸ τοῦ Πονηροῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σαβαὼθ ἐπιτρέπει παρατηρήσεις καὶ συζητήσεις καὶ ἐπερωτήσεις, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ. Τὰ δικαιώματα δὲ τοῦ Πονηροῦ ἀνεγνώρισε καὶ ἡ

Ἐκκλησία, καὶ ἡ Ἁγία Ἕδρα σέβεται αὐτὰ κατὰ τὰς τελετὰς ἀνακηρύξεως ἁγίων, ἐπιτρέπουσα κατὰ τὴν τυπικὴν διαδικασίαν τὴν παράστασιν τοῦ λεγομένου ***συνηγόρου τοῦ Διαβόλου***. Εἶνε δὲ οὗτος ὁ δημόσιος κατήγορος, οὕτως εἰπεῖν, ὁ προβάλλων τὰς ἐνστάσεις καὶ τὰς ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ἁγιότητος τοῦ ὑποψηφίου ἐν ὀνόματι τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους.

Ἡ περίεργος αὕτη τελετὴ εἶνε παλαιά, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ Ι′ αἰῶνος. Κυρίως ὅμως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ′, ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον τὸ 1159, οἱ ποντίφικες ἀνέλαβον ἀποκλειστικῶς τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακηρύξεως, τὸ ὁποῖον πρότερον ἐξήσκουν καὶ οἱ κατὰ τόπους ἐπίσκοποι. Ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ Συλλόγου τῶν Καρδιναλίων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως ἐκδικάζεται ἡ ὑπόθεσις, μετὰ περισσῆς δὲ λεπτολογίας ἐξετάζονται τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς ἁγιότητος τοῦ ὑποψηφίου ἐπιχειρήματα, τὰ μὲν στηριζόμενα ὑπὸ τοῦ λεγομένου συνηγόρου τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ συνηγόρου τοῦ Διαβόλου. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα βασίζονται εἰς τὰς μαρτυρίας περὶ τῶν ἐναρέτων τάξεων, καὶ ἰδίως περὶ τῶν θαυμάτων τῶν ποιηθέντων ἐν τῇ ζωῇ, ἢ μετὰ θάνατον ὑπὸ τοῦ ὑποψηφίου, τὰ δὲ δεύτερα ἀπορρέουν ἐξ ἐπικρίσεων τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Πολλάκις ὁ συνήγορος τοῦ Διαβόλου παρίσταται μόνον κατὰ τύπους, μὴ ἐπιφέρων παρατηρήσεις εἰς τῆς προσκομιζομένας ἀποδείξεις. Ἐνίοτε ὅμως ὁ ζῆλος ποραφέρει αὐτόν, καὶ ἡ συζήτησις ἀποβαίνει πεισματώδης εἰς βάρος τῆς φήμης τοῦ ὑποψηφίου καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων ἀπογόνων ἢ ὀπαδῶν αὐτοῦ, οἵτινες καὶ καταβάλλουν, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἀπόφασις, τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. Οὕτως ὁ ἀληθῶς θεοσεβὴς καὶ ἐλεήμων καὶ ἐνάρετος ἀρχιεπίσκοπος Μεδιολάνων Κάρολος ὁ Βορρωμαῖος, ἀποβιώσας τὸ 1584, μολονότι ἔζησεν ἐν παραδειγματικῇ

ὁσιότητι, πωλήσας καὶ αὐτὴν τὴν κλίνην του χάριν τῶν πτωχῶν, εὗρε παραδόξως ἀντίδρασιν ἰσχυρὰν εἰς τὸ Συνέδριον, ἀνεκηρύχθη δὲ ἅγιος τὸ 1610 διὰ πλειονοψηφίας ὀλίγων μόνον ψήφων. Ἕτερος δὲ ὅσιος, ὁ μακάριος Ροβέρτος Δ' Ἀρβρισὲλ ἐκ Βρεττανίας, ἀκμάσας κατὰ τὸτ Ι' αἰῶνα, καὶ πολλὰς παρασχὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκδουλεύσεις, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἅγιος πολὺ μετὰ τὸν θάνατόν του, ἀφοῦ, ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ἀναβαλλομένη, ἔμεινεν ἐκκρεμὴς ἡ περὶ τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ δίκη.

Ὁ θεσμὸς τῶν συνηγόρων παρὰ τῷ Συνεδρίῳ τῶν καρδιναλίων ὑφίσταται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Τὰ μέλη τοῦ συλλόγου τῶν παρὰ τῷ συνεδρίῳ συνηγόρων ἦσαν ἑπτὰ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, κεκτημένα σὺν τῷ ἀνωτέρῳ ἐκκλησιαστικῷ ἀξιώματι καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος τοῦ δικαίου, καὶ τὸ προσὸν τοῦ ὅτι ἐδίδαξαν ἐπὶ μίαν τριετίαν τοὐλάχιστον εἰς μίαν οἱανδήποτε Νομικὴν Σχολήν. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς νὰ περιβάλλωνται μὲ ἕτερα ἐπιπρόσθετα ἀξιώματα, ἡ ἁπλῆ δὲ προαγωγή τινος ἐξ αὐτῶν εἰς ἐπίσκοπον in partibus ἀποκλείει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Συλλόγου, ὅστις ἐκλέγει ὁ ἴδιος τὰ μέλη του καὶ συμπληροῖ τὰς χηρευούσας θέσεις. Τὰ καθήκοντά των συνίστανται εἰς τὸ νὰ μετέχουν τῆς πρὸς ἀνακήρυξιν ἁγίων διαδικασίας, ν' ἀποφαίνωνται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν αἰτήσεων τῶν καρδιναλίων τῶν προτιθεμένων νὰ παραιτηθοῦν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος. Ἡ δικαιοδοσία των ἐπεξετείνετο, ἐνόσῳ διήρκει ἡ κοσμικὴ τῆς Ἁγίας Ἕδρας ἐξουσία, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ Πανεπιστημίου, ἐδικαιοῦντο δὲ νὰ ὑποβάλλουν εἰς ἐξετάσεις τοὺς τελειοφοίτους τοῦ ἀστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου καὶ νὰ κρίνουν περὶ τῆς ἐπιτυχίας των. Περιβαλλονται κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς τὴν τήβεννον, κατὰ τὴν περίοδον δὲ τῆς χηρείας τοῦ παπικοῦ θρόνου φέρουν πένθιμα ἱμάτια. Κατ' ἀρχαῖον

προνόμιον, εἰς πάσας τὰς ἐπισήμους τελετὰς δικαιοῦνται νὰ καταλαμβάνουν θέσιν ἀντικρὺ τοῦ Ποντίφικος, κατὰ δὲ τὴν ἱερουργίαν νὰ στέκουν εἰς τὴν τελευταίαν βαθμίδα τοῦ θρόνου πρὸς τὰ δεξιά. Θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντες εἰς τὸν ἰδιαίτερον οἶκον τοῦ Πάπα καὶ παρακολουθοῦν αὐτὸν παντοῦ ὅπου μεταβαίνει.

Τοιαύτη ἡ παρεχομένη εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Διαβόλου ἀνθρωπίνη προστασία, ἀπορρέουσα ἐκ τῶν ἀϊδίων ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης. Διότι, ἂν ὁ Διάβολος πολλὰ ἐπιχειρῇ τὰ ἄδικα κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι πολλάκις ἀδίκως φέρονται πρὸς τὸν Διάβολον. Περὶ τούτου μαρτυρεῖ παλαιὸς μῦθος, ὁ ἑξῆς :

Εἶδε κάποτε ὁ Διάβολος γραῖαν προσπαθοῦσαν νἀναβῇ ἐπάνω εἰς ἕνα δένδρον, προβλέπων δὲ τὰ ἐπακόλουθα, ἐπροσκάλεσε παρατυχόντας διαβάτας καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς :

—Ἐπικαλοῦμαι τὴν μαρτυρίαν σας· βλέπετε ὅτι ἡ γραῖα ἐκείνη ἀναρριχᾶται εἰς τὸ δένδρον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ κρημνισθῇ, καὶ ἔπειτα θὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐγὼ τὴν παρεκίνησα νἀναβῇ.

Τῷ ὄντι τὰ πράγματα συνέβησαν ὅπως προεῖδεν ὁ Πονηρός. Ἡ γραῖα ἔπεσε καὶ ἐμωλωπίσθη. Ἔτρεξαν τότε οἱ διαβάται καὶ ἀφοῦ τὴν ἀνήγειραν, τὴν ἠρώτησαν διατί ἐπεχείρησε νἀναβῇ.

—Ὁ τρισκατάρατος μ' ἔβαλεν, ἀπήντησεν ἐκείνη δικαιολογουμένη.

—Βλέπετε ; ἀνεφώνησε θριαμβευτικῶς ὁ Διάβολος ἐμφανιζόμενος· τί σᾶς ἔλεγα ;

Ὁ Διάβολος πράγματι ἔχει δίκαιον εἰς πολλὰς περιστάσεις, καὶ συνηθέστατα ἀποδίδομεν εἰς αὐτὸν ὅ,τι δὲν τοῦ

ἀνήκει. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ζητήματα τῆς ἁγιότητος αἱ ἀντιρρήσεις του ἔχουν πολλάκις ὑπόστασιν πολὺ μεγαλειτέραν ἀφ᾽ ὅ,τι νομίζομεν. Ἴσως δὲ ἐκ τούτου οἰστρηλατούμενος ὁ Βολταῖρος ἔγραψε τοὺς περιφήμους ἐκείνους στίχους του ἐν τῇ «Αὐρηλιανῇ Παρθένῳ» :

Oh ! quand j' aurais une langue de fer
Toujours parlant, je ne pourrais suffire,
Moon cher lecteur, à te nombrer et dire
Combien de saints on rencontre en Enfer.

ΑΜΛΕΤΟΣ Νº 2

Εἰς τὸ μεσιτικὸν γραφεῖον τοῦ φίλου μου, ὅπου εἶχα τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συνχνάζω πρό τινων ἐτῶν, ὁ φιλικὸς ὅμιλος, ὁ συνερχόμενος ἐκεῖ συνήθως κατὰ τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας, ἦτο πλήρης καὶ ἡ συνδιάλεξις εἰς τὴν ἀκμήν της.

Ἡ σκηνογραφία ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή. Τὸ παιδὶ τοῦ γραφείου ἐκάθητο παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐμελέτα μίαν ἐξηρθρωμένην μέθοδον τοῦ Ὀλλενδόρφου. Ἐντὸς τοῦ ὑελοφράκτου διαχωρίσματος ὁ διευθυντὴς ἠσχολεῖτο εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν λογαριασμῶν. Ὁ γέρων εἰσοδηματίας μὲ τὸ λευκόν του γιλέκον ἐκυριάρχει εἰς τὴν συνδιάλεξιν, καὶ ἕνας μεσόκοπος καὶ ἀξύριστος μεσίτης πέμπτης τάξεως ἠκροᾶτο τοὺς ἀποφθεγματικούς του λόγους μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν.

Ἕνας συβαρίτης, ἐρασιτέχνης τῶν χρηματιστικῶν παιγνιδίων, μὲ τὸν παναμᾶν του καὶ μὲ τὸ ἐκτραχηλισμένον μεταξωτὸν ὑποκάμισον ἔκαμνεν ἐργολαβίαν ἀπὸ τὴν θύραν μὲ δύο τερατώδη μπαρμούνια, κρεμάμενα ἀπὸ τῆς χειρὸς λούστρου, τὸν ὁποῖον εἶχε τοποθετημένον ἐκεῖ ὡς κράχτην ἀφανὴς λοταρτζής, ἐνεδρεύων μὲ τὴν σακκούλαν κρυμμένην ἐντὸς τοῦ κόλπου του. Ἕνας—δύο ἐπισκέπται, ἀπροσδιορίστου ἐπαγγέλματος, καθήμενοι ῥαθύμως, ἀναμιγνύοντο εἰς τὴν συζήτησιν διὰ μονοσυλλάβων, κύριός τις δὲ ἡλικιωμένος, σοβαρός, ἀπαθής, μὲ ὄψιν νεκρομάντεως,

ἀκίνητος παρὰ τὴν γωνίαν, ἐβύθιζε τὸ βλέμμα τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ μᾶλλον ἐβύθιζε τοὺς δυὸ μυστηριώδεις φακοὺς τῶν μαύρων διοπτρῶν του εἰς τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος, ὁποὺ ἐκράτει, προσηλωμένος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν μετ᾽ ἀτενοῦς προσοχῆς, ὡς νὰ περιεῖχεν ἡ σελὶς ἐκείνη ὅλους τοὺς γρίφους τῶν ἱερογλυφικῶν αἰγυπτιακοῦ τεμένους, τοὺς ὁποίους ἐπρόκειτο νὰ ἐξιχνιάσῃ. Καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ ἀπέναντι χρηματιστηρίου προήρχετο ἀδιάκοπος ὁ βόμβος τῆς λατρείας τοῦ Χρυσοῦ Μόσχου, βοὴ συγκεχυμένη ὡσεὶ ὠρυγῶν λύκων καὶ θώων συμπλεκομένων.

Ὁ λόγος ἦτο περὶ ἀξιῶν, περὶ χρεογράφων, περὶ **ῥεπόρ,** περὶ τόκων, περὶ χρυσοῦ καὶ συναλλάγματος, περὶ περιουσιῶν, περὶ πλούτου. Τὰ Ἡνοποιημένα, αἱ Ἐθνικαί, αἱ Ἐργοληψίαι, οἱ Σιδηρόδρομοι παρήλαυνον εἰς τὴν συνομιλίαν ἐν ἀτελευτήτῳ λιτανείᾳ. Μίαν στιγμὴν ἠκούσθη ὁ εἰσοδηματίας ἐξαγγέλλων μὲ ὕφος περίλυπον ὀδυνηρᾶς συμφορᾶς:

—Πάει πλέον! τὸ εἰσόδημα ἔγεινε τιποτένιον εἰς τὸν τόπον μας! δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὰ τὰ παληόχαρτα.

—Πάρε σπίτια νὰ προκόψῃς! εἶπε μὲ τὴν αὐτὴν πικρίαν ἕτερος τῶν συνδιαλεγομένων· νὰ βγαίνῃ ἡ πίστις σου ὡς ποὺ νὰ εἰσπράξῃς τὰ νοίκια καὶ νὰ σὲ σπάζουν οἱ φόροι!

—Ἀμ' ἐγὼ ποὺ ἐμπλέχθηκα εἰς ἐνυπόθηκα δάνεια;... εἶπεν ὁ τρίτος, ἐξασκῶν τὴν τοκογλυφίαν μὲ ὅλην τὴν μελίρρωτον ἠθικὴν καὶ μὲ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας. Φούρνους μὲ καρβέλλια ἀκοῦς περὶ τοῦ κέρδους σου, καὶ στὸ ὕστερα καταντοῦν νὰ μὴν ἔχουν οὔτε δώδεκα τοῖς ἑκατὸν τόκον τὰ χρήματά σου!

Ἡ συνδιάλεξις διεκόπη ὑπὸ τῆς ἀφίξεως χρηματιστοῦ, εἰσελάσαντος μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ γραφεῖον.

—Στὰ 63 ἔκλεισαν αἱ Ἀθηναϊκαί! ἀνήγγειλε μὲ φωνὴν ἐπίσημον.

—Τί λές, ἀδελφέ;

—Πῶς;

—Τί ἔγεινε;

Οἱ ἐν τῷ γραφείῳ μετ' ἐκπλήξεως καὶ ἐνδιαφέροντος ἀπηύθυναν ταυτοχρόνως τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, καὶ ὁ μεσίτης ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ τὰς δεούσας ἐξηγήσεις μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας καὶ μὲ τὴν φρασεολογίαν τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἐπηκολούθησαν νέα ἐπιφωνήματα σχετλιαστικὰ καὶ θαυμαστικά.

—Ἀκοῦς νὰ πάω νὰ πωλήσω προχθὲς τίς δικές μου! εἶπε μὲ ὑπόκωφον ὀργὴν ὁ τοκογλύφος.

—Μωρὲ μπάζα ποὺ σοῦ τὴν ἔκαμε ὁ Ἀντώνης! ἀνεβόησεν ὁ εἰσοδηματίας· δεκαπέντε χιλιάδες δραχμὲς θὰ κερδίζῃ μέσ' στὸ νερὸ μὲ αὐτὸ τὸ κόλπο.

Καὶ ἤρχισε πλέον ὁ λόγος περὶ ἐπικερδῶν χρηματιστικῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ μετοχαὶ δὲ καὶ αἱ ὁμολογίαι, δορυφορούμεναι ὑπὸ ἐπιβλητικῶν ποσῶν χιλιάδων δραχμῶν, ἐπανέλαβον τὴν πομπώδη αὐτῶν παρέλασιν.

Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν θύραν ἕνας ἐπαίτης. Εἰδεχθέστερον ὂν δὲν ἐμίανε ποτὲ τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν, οὐδὲ παρήχθη ποτὲ ἀπὸ κανὲν κραββαρίτικον ἐργοστάσιον. Βέβαια οἱ τρουάνδοι τοῦ Περιβόλου τῶν Θαυμάτων τῶν ἀρχαίων Παρισίων θὰ ἦσαν ἀπέναντί του λιμοκοντόροι κομψευόμενοι. Ἀπετέλει ἕνα ὄγκον ἀπὸ ράκη, ἀπὸ δυσωδίαν, ἀπὸ ἐλεεινότητα. Ἐστηρίζετο εἰς μίαν βακτηρίαν τρομαλέος· δὲν ἦτο ἴσως πολὺ γέρων τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἦτο Μαθουσάλας ἐκ τῆς συμφορᾶς καὶ τῆς κακουχίας. Τὸ τριχωτὸν ἡλιοκαὲς δέρμα του ἐφαίνετο γυμνόν, ρυπαρὸν ἐκ τοῦ ἱδρῶτος, ἀπὸ τοῦ στήθους καὶ ἄνω. Ὁ σίελος ἔτρεχεν ἀπὸ τὸ στόμα του, ἡ λύμη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς

του. Ἦτο σχεδὸν ὁρατὴ ἡ ἀπόπνοια τῆς μέθης, ἡ ἐξερχομένη ἀπὸ ὅλους αὐτοῦ τοὺς πόρους. Ἔστεκε χαίνων μὲ βλέμματα ἀπλανῆ καὶ ἠλίθια, προσβλέπων διὰ τῆς θύρας τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ γραφείου. Ἦτο ἀποτρόπαιος.

Οἱ συνδιαλεγόμενοι τὸν παρετήρησαν μετὰ φρίκης. Ὁ εἰσοδηματίας ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον καὶ ἐκίνησε τὴν χεῖρα, νεύων εἰς αὐτὸν ν' ἀπομακρυνθῇ· οἱ ἄλλοι ἐμόρφασαν μετ' ἀηδίας καὶ διέταξαν τὸν ὑπηρέτην νὰ τὸν ἀποπέμψῃ. Ἀλλ' ὁ μικρός, εὐσπλαγχνικώτερος, ἔλαβεν ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ προϊσταμένου του μίαν πεντάραν καὶ τοῦ τὴν ἔδωκεν.

Ὁ ἐπαίτης ἐδέχθη τὸ νόμισμα, τὸ ἔκρυψεν εἰς τὸν πιναρόν του κόλπον, καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπί τινας ἀκόμη στιγμὰς νὰ κυττάζῃ ἐνεὸς καὶ ἀποκτηνωμένος.

Ἡ πενία ὑπὸ τὴν ἀθλιωτάτην αὐτῆς μορφήν, ἡ πενία, ἥτις μαζὶ μὲ τὴν ἐξαχρείωσιν τῶν παθῶν ἀφαιρεῖ καὶ αὐτὴν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τὴν σφραγῖδα ἀπὸ τοῦ λογικοῦ ὄντος καὶ τὸ περιάγει εἰς ζῳώδη κατάστασιν, ἡ πενία ἡ ἀναιδὴς καὶ ἡ ἀνάλγητος, ἤρχετο ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν θρασὺν καὶ ἐγωϊστὴν πλοῦτον· ἤρχετο ἀσυνειδήτως ἴσως, ἀλλὰ μὲ τὴν τραχύτητα τοῦ μοιραίου, ὡς πρόκλησις, ὡς ἐμπαιγμός, ὡς ἀντιπαράθεσις τραγική.

Ἦτο θέμα ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποὺ γαργαλίζουν τὴν σκέψιν καὶ κάμνουν ν' ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὸν νοῦν καὶ νὰ κατέρχεται ἀκράτητος εἰς τὰ χείλη ἡ φιλοσοφικὴ παρατήρησις, ἥτις, ὅσον χυδαία καὶ τετριμμένη καὶ ἂν εἶνε, πάντοτε κυριαρχεῖ εἰς τὰς σφοδρὰς ἐντυπώσεις τῆς ζωῆς.

Ὅπως εἰς τὰ παλαιὰ μελοδράματα εἰδικά τινα προανακρούσματα τῆς ὀρχήστρας ἀναγγέλουν τὴν ἐπικειμένην ἐμφάνισιν τοῦ τενόρου, ἢ τῆς ὑψιφώνου, οὕτω καὶ εἰς παρομοίας τραγικὰς περιστάσεις ἀναμένεται πάντοτε κατὰ σύμπτωσιν ἡ παρέμβασις τοῦ Ἀμλέτου. Καὶ ὁ Ἀμλέτος τῷ ὄντι δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν σκηνήν.

Δὲν ἦτο ὅμως ὁ ξανθόκομος υἱὸς τῆς ὁμιχλώδους Δανίας, μὲ τὴν νεαρὰν ἀλλὰ σκυθρωπὴν ὄψιν καὶ μὲ τὴν κομψὴν θεατρικὴν ἐνδυμασίαν, ὅπως συνηθίζομεν νὰ τὸν βλέπωμεν εἰς τὰ θέατρα. Τὸν ἀντιπροσώπευεν αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ γριφώδης νεκρόμαντις, ὁ σιγηλὸς ἀναγνώστης τῆς ἐφημερίδος, ὅστις ἀποθέσας τὸ φύλλον ἔβλεπε τὴν σκηνὴν μὲ τὴν ἀπαίσιον ἀκινησίαν τῶν μαύρων διοπτρῶν του καὶ μὲ ἓν σεσηρὸς μειδίαμα καρφωμένον εἰς τὰ λεπτά του χείλη.

—Τί διάβολο θέλουν νὰ ζοῦν εἰς τὸν κόσμον τέτοιοι ἄνθρωποι! εἶπε δυσανασχετῶν ὁ προγάστωρ εἰσοδηματίας· εἰς τί τάχα εἶνε χρήσιμα πλάσματα τόσον ἐλεεινὰ ὡσὰν αὐτόν;

—Μὲ συγχωρεῖτε, εἶπεν ἀπαντῶν εἰς τοὺς λόγους του τὸ μυστηριῶδες ὑποκείμενον. Χρησιμεύουν διὰ νὰ διδάσκουν. Αὐτοὶ εἶνε ὅ,τι εἶνε ἡ σκια διὰ τὸ φῶς, ὅ,τι εἶνε ἡ ἄψινθος διὰ τὸ μέλι. Ἂν ὁ κόσμος ἀπετελεῖτο ὅλος ἀπὸ εὐτυχεῖς καὶ καλοκαρδισμένους καὶ βουτηγμένους εἰς τὰ πλούτη καὶ τὴν τρυφήν, θὰ ἦτο ἀνούσιος μὲ τὴν μονοτονίαν του. Αὐτοὶ τοῦ δίδουν τὴν ποικιλίαν, τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φάσεων τοῦ βίου καὶ τῆς τύχης τὴν ἀστάθειαν. Αὐτὸς εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ οἰκέτου, ἡ βοῶσα πρὸς τὸν ἐπηρμένον ἄνακτα τῆς Μακεδονίας: «Μέμνησο ὅτι ἄνθρωπός εἶ!»

Ὁ εἰσοδηματίας ὕψωσε τοὺς ὤμους· ὁ Συβαρίτης ἔρριψε βλέμμα πλῆρες περιεργείας περιφρονητικῆς πρὸς τὸν λαλοῦντα, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐμήκυνον τὸ χεῖλος μετὰ μορφασμοῦ. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ἀποδοκιμασίας, ὁ Ἀμλέτος ἐξηκολούθησεν ἀδυσώπητος:

—Τί χρειάζεται αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον ἐρωτᾶτε; Χρειάζεται ἁπλούστατα διὰ σᾶς. Ἡ ἀθλιότης του εἶνε ἡ δύναμίς σας. Χρειάζεται διὰ νὰ πλουτῆτε, διὰ νὰ διαπρέπετε, διὰ νὰ παχύνεσθε. Μὲ τὰ ράκη του ὑφαίνεται ἡ πορφύρα σας, τὰ σιδερωμένα σας γιλέκα καὶ τὰ μεταξωτά σας ὑποκάμισα. Ἡ

ἀνέχειά του σᾶς δίδει τὰ χρήματα καὶ τὰ χρεώγραφα. Ἡ πεῖνά του σᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ τρώγετε μπαρμπούνια τοῦ Φαλήρου πρὸς 15 δραχμὰς τὴν ὀκᾶν.

—Ὁρίστε καὶ σοσιαλισμόν! ἀνεφώνησε μυκτηριστικῶς εἷς τῶν ἀκροωμένων.

—Κουταμάρες! ἀπήντησεν ὁ σιγηλὸς ἀγορητής. Δὲν εἶμαι σοσιαλιστής, οὔτε ἐπηρεάζομαι ἀπὸ σοσιαλιστικὰς ἰδέας. Ὁμιλῶ ὡς ἄνθρωπος καὶ βλέπων τὴν ἀθλιότητα αὐτοῦ τοῦ ἐλεεινοῦ ὁμοίου μου καὶ ὁμοίου σας, οἰκτίρω τὴν ἀδικίαν τῆς φύσεως. Ἠμπορεῖτε ν' ἀρνηθῆτε ὅτι εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν ἡ τύχη ἀπεκλήρωσεν αὐτόν, διὰ νὰ ἐμπλήσῃ σᾶς μὲ τὰ δῶρα τῆς εὐνοίας; Ὁ βίος του ὁλόκληρος ὑπῆρξεν ἀδικία καὶ ἐμπαιγμός. Ἐγεννήθη καὶ αὐτοὺς ἀπὸ γονεῖς ἀγρότας ἴσως, ἢ ἐργατικούς, πιθανὸν καὶ ἀπὸ γονεῖς εὐπόρους. Τὸν ἐκυοφόρησε καὶ αὐτὸν μία μητέρα, ὡσὰν ἐσᾶς καὶ ἐμέ· ἐπὶ ἐννέα μῆνας, καὶ αὐτὴ θ' ἀνέμενε μὲ συγκίνησιν τὴν γέννησίν του. Ὅταν ἐτέχθη, κάποια χαρὰ θὰ ἔλαμψε μέσα εἰς τὸ πτωχικόν του σπίτι. Θὰ ἐδέχθη καὶ αὐτὸς θωπείας καὶ φιλήματα καὶ εὐχὰς καὶ εὐλογίας. Ὁ πατέρας του θὰ ἐχάρῃ διότι ἀπέκτησεν ἀγόρι καὶ θὰ ἐκέρασεν εὐχαριστημένος τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους. Καὶ φαντάζομαι τίς γειτόνισσες, ὅπου ἔτρεξαν εἰς τὴν λεχὼ νὰ τὴν συγχαροῦν: «Νὰ σοῦ ζήσῃ ὁ υἱός!.. νὰ τὸν χαρῇς!.» Νὰ τὸν χαρῇ!.. νὰ κυττάξατε ποιὸν νὰ χαρῇ!. (Καὶ ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου τὸν ἐπαίτην, ὅστις ἔστεκεν ὑπὸ τὸ καῦμα τοῦ ἡλίου ἀκουμβημένος εἰς τὸν ἀπέναντι τοῖχον). Ποῦ εἶσαι, κακομοίρα, νὰ ἔλθῃς νὰ τὸν καμαρώσῃς!...

Ρῖγος φρίκης διέδραμε τὴν ὁμήγυριν ἐπὶ τῇ σκληρᾷ ταύτῃ σκέψει.

«Νὰ τῆς ζήσῃ!...» νὰ ποὺ τῆς ἔζησεν, ἐξηκολούθησε μὲ ὕφος Μεφιστοφελοῦς καὶ μὲ κακεντρέχειαν, τῆς ὁποίας ἡ φαρμακερὰ λάμψις ἐφαίνετο οἱονεὶ διαπερῶσα

τὸν ζόφον τῶν διοπτρῶν του. Διότι ἔχει καὶ αὐτὸς δικαίωμα εἰς τὴν ζωήν, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ἴσως μάλιστα ὁ θάνατος δὲν τὸν θέλει ἐκ περιφρονήσεως, διότι τὸ ταλαιπωρημένον ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν στερήσεων σαρκίον του ὀλίγον χρήσιμον θὰ εἶνε εἰς τὸ μέγα χημικὸν χωνευτήριον τῆς φύσεως. Ζῇ καὶ αὐτὸς ὅπως ἡμεῖς· ἀλλὰ πῶς ζῇ; πῶς τρώγει; πῶς διαιτᾶται ; Μὲ ξηροκόμματα, μὲ ἀλγηδόνας, μὲ ρυπαρίαν, μὲ περιφρόνησιν, μὲ ἀποστροφὴν καὶ ὀνειδισμούς. Μὲ αὐτὰ πληρώνει τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς· αὐτὰ εἶνε ἡ τρυφὴ τῆς ζωῆς... τὰ joie de vivre!..

—Σὲ καλό σου, χριστιανέ μου!...δὲν μᾶς ἀφίνεις μὲ αὐτὲς τίς κουβέντες, μπᾶ!... ἀνέκραξεν ὁ εἰσοδηματίας, ἐκφυσῶν μετὰ πλήξεως καὶ ἀγανακτήσεως ὡς ἀτμομηχανή.

᾿Αλλ᾿ ἐκεῖνος δὲν ἐφάνη δίδων προσοχὴν εἰς τὴν ὀργίλην παρατήρησιν. Ὡς νὰ ἐμονολόγει, συμπληρῶν τὰς ἀπαισίους σκέψεις του, ἐπρόσθεσε μετὰ στιγμιαίαν διακοπὴν τὸν ἐπίλογόν του μὲ ἔκφρασιν ὑπερτάτης εἰρωνείας.

—Καὶ νὰ ἰδῆτε ὁποῦ ὁ ἐμπαιγμὸς τῆς τύχης καὶ τῆς κοινωνίας θὰ τὸν καταδιώξῃ καὶ μετὰ θάνατον. Διότι οὕτως ἢ ἄλλως μίαν ἡμέραν θ᾿ ἀποθάνῃ· θὰ εὑρεθῇ νεκρὸς εἰς κάποιαν τρώγλην, εἰςκάποιον ἄντρον ἐκ ψύξεως, ἢ ἐξ ἀσιτίας. Θὰ τὸν φορτώσουν εἰς ἕνα κάρρον, καὶ θὰ τὸν μεταφέρουν ὡς θνησιμαῖον πρὸς ἐνταφιασμόν. Καὶ τότε θὰ ἔλθῃ ἡ θρησκεία, ἡ φιλάνθρωπος θρησκεία, ἡ παραμυθοῦσα τοὺς δυστυχεῖς, ν᾿ ἀποτείνῃ εἰς τὸ κουφάρι του τὸν τελευταῖον χλευασμόν...

—Ὢ εἶπε σκανδαλιζόμενος ὁ κεφαλαιοῦχος μὲ τὰ ἐνυπόθηκα δάνεια, ὅστις ἦτο θεοφοβούμενος.

—Μάλιστα! εἶπεν ἐπιβεβαιωτικῶς ὁ νεκρόμαντις, στρεφόμενος πρὸς αὐτόν: μάλιστα τὸν τελευταῖον χλευασμόν. Ὁ παπᾶς, ὅστις θὰ τὸν διαβάσῃ, καὶ ὅστις θὰ φάγῃ τὰς μισὰς εὐχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας διὰ νὰ κάμῃ σύν-

τομα, θὰ τοῦ μουρμουρίση βιαστικὰ αὐτοῦ τοῦ κακομοίρη τὸ τροπάριον «Ποῦ ἐστὶν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος; ποῦ ἐστὶ τῶν οἰκετῶν ἡ πλημμύρα καὶ ὁ θόρυβος;» Νὰ τοῦ ὁμιλοῦν διὰ χρυσὸν καὶ δι᾽ ἄργυρον αὐτοῦ τοῦ δυστυχισμένου! Καλὰ ὁποὺ δὲν θὰ τοῦ εἰποῦν τίποτε καὶ διὰ τὸ συνάλλαγμα!...

Καὶ ἀφήσας γέλωτα στρηνῆ ὁ Ἀμλέτος Νο 2 ἐξηφανίσθη.

Δὲν τὸν ἐπανεῖδα πλέον ἔκτοτε.

Η 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

(Ἀπομνημονεύματα φοιτητοῦ)

Ὁ κρότος τῆς πρώτης ροκάνας ὁπού ἤκουσα καὶ ὁποὺ ἔπαιζε κάτω εἰς τὴν αὐλὴν ὁ Νάσος, ὁ μικρὸς υἱὸς τῆς οἰκοδεσποίνης μου, μὲ ἀφύπνισεν, ἀντηχήσας εἰς τὴν ἀκοήν μου ὡς ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος τοῦ ἀρχαγγέλου, κατὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, εἰς τὰ ὦτα ἀνθρώπου ἁμαρτωλοῦ.

Τὸ βλέμμα μου ἐκαρφώθη ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἀντικρὺ τῆς κλίνης μου ἡμεροδείκτου. Εἰς τὸ θολὸν φῶς τῆς χειμερινῆς πρωΐας ἡ 31 Δεκεμβρίου διεκρίνετο μὲ ὅλον τὸ πένθιμον μεγαλεῖον τῶν μεγάλων μαύρων τυπογραφικῶν χαρακτήρων.

Ἦτο ἡ τραγικὴ ἡμέρα τὴν ὁποίαν εἶχα τάξει ἀνυπερθέτως ὡς ἔσχατον ὅριον διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ καθυστερουμένου ἐνοικίου μου, καὶ διὰ νὰ αἰθριάσῃ μὲ αὐτὸ ἡ πρὸ ἡμερῶν συννεφιασμένη μορφὴ τῆς κυρα-Νικόλαινας' ἦτο ἐπίσης ἡ ταχθεῖσα προθεσμία διὰ τὴν ἀπότισιν μέρους τοὐλάχιστον τοῦ ἐπικινδύνως ἐξογκωθέντος λογαριασμοῦ τοῦ ξενοδόχου μου, τοῦ κύρ-Βασίλη, τοῦ ὁποίου τὸ πικρὸν μειδίαμα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐγγραφῆς τοῦ καθημερινοῦ μου γεύματος εἰς τὸ βιβλίον τῶν βερεσέδων εἶχεν ἀποκτήσει ὀξύτητα ῥομφαίας.

Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ μοῦ στείλῃ τὸν μποναμᾶν μου

ὁ γέρος μου διὰ τὴν πρωτοχρονιάν; Καὶ ὁ θεῖός μου ὁ παπᾶς, ποὺ ἐκέρδιζε τόσα ἀπὸ τὴν ἐνορίαν του; Καὶ ἡ θεία μου ἡ κυρα-Φλωροῦ, ποὺ ἔκρυβε τὸν θησαυρὸν τῶν παλαιῶν πενταδράχμων τοῦ Ὄθωνος μέσα εἰς τὰ παλαιὰ τσουράπια, ἡ θεία ποὺ ἦτο βέβαιον πλέον καὶ κοινολογημένον ὅτι μὲ εἶχεν ἐκλέξει διὰ κληρονόμον της; Μὲ αὐτὰ καὶ μὲ αὐτὰ εἶχα ἐπιτύχει τὴν συνομολόγησιν ἀνακωχῆς, ἥτις ἔληγε τὴν 31 Δεκεμβρίου.

Καὶ τὴν 30 τοῦ μηνὸς ἦλθεν ὁ Σιδέρης, ὁ ἀμανατζῆς καὶ μοῦ ἔφερε τῷ ὄντι ἐπιστολὴν καὶ παραγγελίας ἀπὸ τοὺς οἰκείους μου: ὁ γέρος μου μοῦ ἔστειλλε διὰ μποναμᾶν μίαν ἀγωγὴν ποὺ εἶχε κοινοποιήσει ἐκεῖ πέραν, εἰς τὴν κατοικίαν μας, ἕνας δανειστής μου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχα πάρει κάτι ψιλὰ τὸ θέρος κατὰ τὰς διακοπάς.

Ὁ θεῖός μου ὁ παπᾶς, μοῦ ἔστελλε τὰς εὐλογίας του·

Ἡ κυρὰ-Φλωροῦ μοῦ ἔστελλε τρία ζευγάρια τσουράπια' χωρὶς ἴχνος πενταδράχμου μέσα.

Ἔστειλα κ' ἐγὼ τὸν γραμματοκομιστὴν εἰς ὅλους τοὺς διαβόλους κ' ἐξάρωσα εἰς τὸ κρεββάτι μου, ἀναμένων μὲ στωϊκὴν ἐγκαρτέρησιν τὴν ἔκβασιν τῆς τραγῳδίας.

Αἱ ἐλπίδες ὅσαι μοῦ ὑπελείποντο πλέον ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τὸν Φουκαρέσκον, τὸν φίλον μου Φουκαρέσκον, ὀλίγον τι Ρουμοῦνον, ἐν μέρει φοιτητὴν τῆς φαρμακευτικῆς, ὁπωσοῦν τενόρον εἰς τὰ ὑπαίθρια θέατρα καὶ καθ' ὑπερβολὴν μυστηριώδη.

Ὁ Φουκαρέσκος ἦτο, κατὰ τὸ λέγειν του, υἱὸς πολὺ εὐπόρου οἰκογενείας ἑλληνορρωμουνικῆς, ἡ ὁποία εἶχε—πάντοτε κατὰ τὸ λέγειν του— «ἀμπέλια στὴ Βλαχιά, σπίτια στὸ Βουκουρέστι»· ἀλλὰ περισσοτέρας φορὰς ἐφοίτα εἰς τὰ κυβεῖα καὶ τὰ χαρτοπαίγνια τῆς πρωτευούσης, παρὰ εἰς τὰ ἑστιατόρια καὶ τὰ γαλακτοπωλεῖα· κάποτε ἐνεφανίζετο εἰς τὸ καφὲ-σαντάν, καὶ οὐδέποτε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Μὲ εἶχε πείσει τὴν προτεραίαν νὰ τοῦ δώσω τὸ μόνον ἀπομένον μου πολύτιμον σχετικῶς πρᾶγμα ἕνα ἀργυροῦν ὡρολόγιον, δῶρον τοῦ θείου μου τοῦ παπᾶ. Ἐγνώριζεν αὐτὸς μίαν μέθοδον εἰς τὴν ῥουλέτταν ἀσφαλῆ, μὰ ἀσφαλῆ !... Τὴν ἐπενόησεν ἀγρυπνῶν ἐπὶ νύκτας ὁλοκλήρους μὲ μαθηματικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ δὲν ἠμποροῦσε παρὰ νὰ ἐπιτύχῃ !... Ἦτο τόσον βέβαιος, τόσον βέβαιος !... Δύο καὶ δύο κάμνουν τέσσερα, ἀδελφέ,...πῶς τὸ θέλεις ;

Παρ᾿ ὅλην τὴν βεβαιότητά του, ἐτόλμησα δειλὰ-δειλὰ νὰ τὸν συμβουλεύσω νὰ μὴ ἐξαργυρώσῃ τὸ ὡρολόγιον εἰς τὸν ἐνεχειροδανειστήν, ἀλλὰ νὰ τὸ πουντάρῃ αὐτούσιον. Αὐτὸς ὅμως μοῦ παρετήρησεν ὅτι, ἐπειδὴ θὰ τὸ ἐπήγαινε ***πάρολι*** **καὶ *κουΐντιτσι***, διαρκῶς, ὁ πάγκος θὰ εὑρίσκετο εἰς δύσκολην θέσιν νὰ μᾶς δώσῃ ὕστερα, ἀφοῦ θὰ ἐκερδίζαμεν, χίλια ἢ χίλια πεντακόσια ἀργυρᾶ ὡρολόγια, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς ἡμᾶς θὰ ἦσαν μπελᾶς, ἀφοῦ δὲν εἴχαμεν σκοπὸν ν᾿ ἀνοίξωμεν ᾿ρολογάδικο. Ἐνῷ μὲ τὰ χρήματα, ἐννοεῖς ;.. τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο διαφορετικόν...

Ἐπερίμενα λοιπὸν τὸν Φουκαρέσκον, ἀποφασισμένος νὰ μὴ ἐξέλθω ἀπὸ τὸ δωμάτιον πρὶν ἔλθῃ αὐτός, κομίζων, κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ τἄφευκτα κέρδη ἐκ τῆς ρουλέττας.

Καὶ ἐφιλοσόφουν κατὰ τὰς ὥρας ἐκείνας τῆς ἀνίας συλλογιζόμενος τὸν μυστηριώδη δεσμόν, τὸν συνδέοντα ἐδῶ κάτω εἰς τὸν κόσμον τὰ μᾶλλον ἀσύνθετα καὶ ἄσχετα πράγματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κύκλων τῆς ρουλέττας ἐσχετίζετο μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελομακαρούνων, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ φάγῃ ὁ Νάσος, ἂν ἡ μητέρα του ἤθελε πληρωθῇ τὰ καθυστερούμενα ἐνοίκια· μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μισῶν ὀκάδων, μὲ τὰς ὁποίας ὁ πατήρ του, ὁ κυρ-Νικόλας, θὰ ἐπανηγύριζε τὸ νέον ἔτος εἰς τὸ μπακάλικον·—μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκλίσεων, μὲ τὰς ὁποίας θὰ μ᾿ ἐχαιρέτα ὁ παπουτσής μου,

ὅταν θὰ ἐπήγαινα νὰ παραλάβω ἐπὶ πληρωμῇ τὸ ζεῦγος τῶν καινούργιων ὑποδημάτων ὁποὺ τοῦ εἶχα παραγγείλει πρὸ πολλῶν ἑβδομάδων, καὶ μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνορθογραφιῶν, μὲ τὰς ὁποίας θὰ μ' εὐχαρίστει ἡ Καλλιόπη, ὑποψήφιος διδασκάλισσα, διὰ τὸ δῶρον ὁποὺ τῆς εἶχα ὑποσχεθῇ καὶ ὁποὺ θὰ τῆς ἔστελλα χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὰ ἄφευκτα κέρδη τῆς ῥουλέττας καὶ αὐτό...

Καὶ ἀνέμενα, ἀνέμενα... καὶ ἔτεινα τὸ οὖς μὲ ἀγωνίαν κάθε τόσον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅταν ἔφθανεν μέχρι τῆς ἀκοῆς μου αἱ φωναὶ τῶν παιδίων τῆς γειτονιᾶς, ὁποὺ ἔψαλλαν τὰ κάλανδα, καὶ ἤκουα τὰς παραινέσεις τοῦ ᾄσματος πρὸς τὸν ἐκ Καισαρείας ἅγιον Βασίλην :

«Κάτσε νὰ φᾷς, κάτσε νὰ πιῇς, κάτσε νὰ τραγουδήσῃς
καὶ νὰ μᾶς καλοκαρδίσῃς»

ἐσυλλογιζόμουν μὲ φρίκην ἂν τὴν ἐπαύριον θὰ μοῦ ἐπανελάμβανεν αὐτὰς τὰς ἰδίας φράσεις ὁ κυρ-Βασίλης, ἂν τυχὸν ἐπήγαινα πρὸς αὐτὸν μὲ κενὰς τὰς χεῖρας...

Τέλος περὶ τὴν δείλην ἠκούσθησαν βήματα εἰς τὴν κλίμακα. Ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Φουκαρέσκος.

Ἦτο ὠχρὸς ὡς σουδάριον καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν κόκκινοι ἐκ τῆς ἀγρυπνίας.

Ἐπήδησα ἀπὸ τὸ κρεββάτι καὶ ὥρμησα πρὸς αὐτόν:

— Λοιπόν ;... τοῦ εἶπα ἐναγωνίως, τί ἀπέγεινε ;... πόσα ἐκερδήσαμεν ; ποῦ εἶνε τὰ χρήματα ;

Ὁ Φουκαρέσκος ἐκάθισεν ἀπαθῶς εἰς τὴν μόνην καρέκλαν τοῦ δωματίου, μ' ἐκύτταξε θλιβερῶς καὶ μοῦ ἀπήντησε :

— Φίλε μου ! δός μου, σὲ παρακαλῶ, ἕνα ποτῆρι νερό, γιατὶ ἔχω τέτοια πεῖνα, ποὺ δὲν ξεύρω ποὺ νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ ἀπόψε !

Η ΠΡΩΤΑΠΡΙΛΙΑ

Εἶνε περίεργον πῶς καὶ διατί καθιερώθη τὸ φαιδρὸν ἔθιμον τοῦ ψεύδους τῆς Πρωταπριλιᾶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἀφοῦ αἱ ἐφημερίδες, ἐν ἐπιγνώσει ἢ ἀσυνειδήτως, καὶ διὰ πλείστους ἐπαγγελματικοὺς λόγους ἀναγκάζονται συχνάκις νἀναγράφουν ψεύδη, διατί νὰ ὑπερθεματίζουν κατὰ προτίμησιν περὶ τὴν ψευδολογίαν τῆς πρώτης Ἀπριλίου; ἐρωτοῦν πολλοί. Ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα εἶνε ἀφελές· εἶνε τὸ αὐτὸ περίπου ὡς νὰ ἠρώτα κανείς: διατί ὁ μὴ νηστεύων καθ' ἅπασαν τὴν Τεσσαρακοστὴν νὰ κρεωφαγῇ κατὰ κόρον τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Τὸ ἔθιμον τοῦ ψεύδους τῆς Πρωταπριλιᾶς δὲν εἶνε καθαυτὸ ἑλληνικόν. Καμμία περὶ αὐτοῦ νύξις δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νομίζω δὲ ὅτι ἀκόμη τὸ ἔθιμον παραμένει ἄγνωστον εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς. Ὅτε εἰσήχθη εἰς τὴν χώραν μας κατὰ χρόνους μᾶλλον προσφάτους μετ' ἄλλων ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἐκ τῆς Δύσεως, ὁπότε αἱ σχέσεις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἤρχισαν νὰ γίνωνται στενώτεραι, ἡ συνήθεια ἐπεκράτησε κατὰ πρῶτον κυρίως μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, ἐβράδυνε δὲ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον νὰ εἰσχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ εἰς ἄλλα στρώματα. Αἱ παλαιότεραι ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες δὲν ἐνεστερνίσθησαν ἀμέσως τὸ ἔθιμον τῆς Πρωταπριλιᾶς, ἴσως διότι σεμνότεραι καὶ αὐστηρότεραι

τῶν σημερινῶν οὖσαι, ἐθεώρουν αὐτὸ ὡς παιδιὰν ἀνάρμοστον εἰς τὴν σοβαρότητά των· ἀλλ' ἴσως καὶ διὰ τὸν ἀκόμη σπουδαιότερον λόγον ὅτι αἱ ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ συνήθως ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, ἢ δίς, ἑπομένως δὲ σπανίως συνέπιπτεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδόσεώς των νὰ εἶνε ἡ πρώτη Ἀπριλίου. Ἄλλως τε εἶνε ζήτημα ἂν τὸ ἔθιμον τῆς Πρωταπριλιᾶς ἦτο δυνατὸν νὰ γενικευθῇ ἀνωδύνως εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, ὅτε τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ μας ἦσαν ἀρκετὰ μὲν ἁπλοϊκά, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀρκετὰ ἐξημερωμένα, κίνδυνος δὲ ὑπῆρχεν ἡ ἀθῴα ἀπάτη νὰ προκαλῇ δυσαρέστους συνεπείας εἰς τὸν ἐργάτην αὐτῆς.

Ἀνεδίφησα ἄλλοτε χάριν ἑτέρων μελετῶν μου τὰ φύλλα τῶν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένων ἐφημερίδων ἀπὸ τῆς συστάσεως σχεδὸν τοῦ βασιλείου μέχρι τῆς Ὀκτωβριανῆς μεταπολιτεύσεως, καὶ οὐδὲν ἴχνος πρωταπριλιάτικης εἰδήσεως ἀνεῦρον εἰς αὐτά. Μόνον, εἰς ἓν φύλλον τῆς «Ταχυπτέρου Φήμης» τοῦ 1852, νομίζω, ἐφημερίδος, ἥτις κατ' ἐξαίρεσιν ἀνέγραφε μετὰ περισσῆς ἀφελείας εἰδήσεις ἀναγομένας εἰς τὴν χρονογραφίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν κίνησιν τῆς πόλεως, ἀπήντησα κάτι τὸ ὁποῖον ἐκ πρώτης ὄψεως ὁμοιάζει μὲ εἴδησιν τῆς Πρωταπριλιᾶς, τὸ ἑξῆς: «Αὔριον Κυριακήν, »ὥρᾳ 6 μ.μ. εἷς κύριος καὶ εἷς ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανι»κοῦ θ' ἀνυψώσουν ἀπὸ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ ναοῦ τῆς »Ἁγίας Εἰρήνης ἕνα μεγάλον χάρτινον ἀετόν.» Καὶ ὅμως ἡ εἴδησις αὕτη, ἥτις ἐξ ἀποστάσεως μιᾶς περίπου ἑξηκονταετίας ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὸν ἀθῳότατον πρόλογον τῶν σημερινῶν ἀθηναϊκῶν συγκινήσεων διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ἀεροπλάνων, φαίνεται ὅτι ἦτο ἀληθής· διότι τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος ἔνθα ἐδημοσιεύθη φέρει χρονολογίαν μιᾶς τῶν ἡμερῶν τοῦ Μαΐου καὶ ὄχι τῆς 31ης Μαρτίου. Χαρακτηρίζει δὲ ἐν τῇ βραχύτητί της ἡ εἴδησις πιστότερον καὶ ἐντονώτερον πάσης ἐκτενοῦς ἠθογραφίας τὴν παιδικὴν ἀφέ-

λειαν τῶν ἠθῶν τῆς τότε ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, τόσον ὀλιγαρκοῦς, ὥστε νὰ συναγείρεται καὶ νὰ θέλγεται μὲ τὸ θέαμα τῆς ἀνυψώσεως χαρτίνων ἀετῶν!

Ἐν τούτοις οἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι, ὡς προεῖπα, ἐτήρουν ἔκτοτε τὸ ἔθιμον τῆς Πρωταπριλιᾶς καὶ ἠρέσκοντο νὰ θέτουν εἰς κυκλοφορίαν τὰ θέμιτά της ψεύδη, ἐμπαίζοντες τοὺς εὐπίστους. Πολλαὶ τοιαῦται ἀστειότητες μνημονεύονται ὑπὸ τῆς παραδόσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐφυεῖς· ἀλλ᾿ ἐξ αὐτῶν θ᾿ ἀναφέρω μίαν καὶ μόνην, λαβοῦσαν χώραν εἰς χρόνους σχετικῶς μᾶλλον προσφάτους, τῆς ὁποίας τὸ πολὺ τραχὺ καὶ ἄγαν τολμηρὸν μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε περὶ τὸν ἀστεϊσμὸν τὸ μέτρον τοῦ ἀνεκτοῦ καὶ τοῦ πρέποντος.

Ἡ φάρσα ἐγένετο εἰς βάρος περιέργου ἀθηναϊκοῦ τύπου, τὸν ὁποῖον βεβαίως ἐνθυμοῦνται πολλοὶ τῶν σημερινῶν Ἀθηναίων, τοῦ μακαρίτου Γεωργίου ἢ Ὁμήρου Κλάδου, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, ὅστις ὅμως μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων ἰδιοτροπιῶν του ἐπαρουσίαζε καὶ τὴν ἑξῆς παράδοξον ἀντίθεσιν: ὅτι, ἐνῷ ἦτο καθ᾿ ὑπερβολὴν φιλόζωος, ἠρέσκετο νὰ διατρίβῃ μεταξὺ τῶν νεκρῶν, χρηματίσας καὶ ἔφορος τοῦ Νεκροταφείου, ἐν τῇ ζωῇ δὲ ἀκόμη διατελῶν, κατασκεύασε τὸ ἴδιον αὐτοῦ μνημεῖον, ἔνθα ἔμελλε νἀποτεθῇ πρὸς αἰώνιον ἀνάπαυσιν τὸ σκῆνός του μετὰ θάνατον. Κάποιος λοιπὸν ἀστεῖος συγγενής του, ἠθέλησε νὰ τοῦ δώσῃ, ὡς φαίνεται, μίαν προκαταβολικὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος ταξειδίου του πρὸς τὴν αἰωνιότητα, καὶ ἐπενόησε τὴν ἑξῆς μακάβριον ἀληθῶς φάρσαν. Ἐφρόντισεν ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῆς Πρωταπριλιᾶς νὰ τυπώσῃ, νὰ διανείμῃ καὶ νὰ τοιχοκολλήσῃ κρυφίως νεκρώσιμα ἀγγέλλοντα τὸν θάνατον τοῦ Κλάδου, ὅτε δὲ τὴν πρωΐαν, κατὰ τὴν ὁριζομένην ἐν τῷ νεκρωσίμῳ ὥραν τῆς ἐκφορᾶς ἤρχισαν νὰ συρρέουν εἰς τὴν κατοικίαν του οἱ φίλοι καὶ οἱ γνώριμοι, ἐξεπλήτ-

τοντο μὲν αὐτοὶ βλέποντες τὸν νεκρὸν ζῶντα καὶ ὑγιαίνοντα, ἀλλ᾽ ἐξίστατο ἔτι μᾶλλον ἐκεῖνος διὰ τὰς ἀθρόας αὐτὰς πρωϊνὰς ἐπισκέψεις. Ἡ ἔκπληξίς του δὲ μετεβλήθη εἰς μανίαν καὶ ἀπέληξεν εἰς νευρικὴν κρίσιν, ὅτε εἶδε τοὺς λειτουργοὺς τοῦ θανάτου, καταλλήλως καὶ τούτους εἰδοποιηθέντας, νὰ προσέρχωνται μὲ πᾶσαν τὴν πένθιμον πομπήν, ἕτοιμοι νὰ τὸν μεταφέρουν εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κατοικίαν.

Τὸ φύλλον τὸ ἐγκαινιάσαν τὴν συνήθειαν τῆς τακτικῆς κατ᾽ ἔτος δημοσιεύσεως τοῦ πρωταπριλιάτικου ψεύδους ἦτο ἡ ἐν πολλοῖς καινοτομήσασα «Ἐφημερὶς» τοῦ Κορομηλᾶ. Τὸ χάριεν καὶ εὐτράπελον πνεῦμα τοῦ Ἰωάννου Καμπούρογλου, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ πρώτου τούτου συστηματικῶς ὠργανωμένου ἡμερησίου φύλλου, ἐφεύρισκε κατ᾽ ἔτος διάφορα εὐφυῆ ψεύδη, εἴτε σχετιζόμενα πρὸς σύγχρονόν τι γεγονός, εἴτε ὁλοτελῶς φαντασιώδη, πάντοτε ὅμως ἀληθοφανῆ καὶ ἱκανὰ νὰ ἐξεγείρουν τὴν περιέργειαν τοῦ πλήθους καὶ νὰ παρακινήσουν τοὺς εὐπίστους νὰ ἐκδράμουν σωρηδὸν εἰς ἀπομεμακρυσμένόν τι μέρος πρὸς ἀπόλαυσιν ἀξιοπεριέργου θεάματος ἀνυπάρκτου. Αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα φέρει συνήθως τὸ πρωταπριλιάτικον ψεῦδος τῶν ἐφημερίδων καὶ αὐτὸ τὸ σύστημα ἠκολούθησαν ἔκτοτε κατ᾽ ἀπομίμησιν τοῦ πρώτου εἰσηγητοῦ πάντα τὰ ἡμερήσια ἀθηναϊκὰ φύλλα. Εἶνε δὲ περιεργότατον ὄντως τὸ φαινόμενον ὅτι, ἐνῷ τὸ ἔθιμον ἐγενικεύθη καὶ κατήντησε πασίγνωστον καὶ πάγκοινον εἰς τὰς ἡμέρας μας, εὑρίσκεται πάντοτε κατ᾽ ἔτος πλῆθος ἀνθρώπων ὑποπιπτόντων εἰς τὴν ἀπάτην. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἐξαρτᾶται πάντως ἐκ τῆς εὐφυοῦς ἐπινοίας καὶ ἐκ τῆς τέχνης μεθ᾽ ἧς μαγειρεύεται καὶ παρασκευάζεται καὶ σερβίρεται καταλλήλως ἡ πρωτοπριλιάτικη εἴδησις, ὥστε νὰ φέρῃ τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα.

Ἐπιτυχίας τοιαύτας ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ ἡ «Ἐφημερὶς» καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Καμπούρογλου ἱδρύσαντος κατόπιν τὴν ἰδικήν, «Νέαν Ἐφημερίδα». Τὸ ἀναπληρῶσαν αὐτὸν εἰς τὴν παλαιὰν «Ἐφημερίδα» νέον ἐπιτελεῖον τῆς συντάξεως, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ διευθυντοῦ αὐτῆς, τοῦ ἀειμνήστου Δημητρίου Κορομηλᾶ, τοῦ γράφοντος τὰς παρούσας γραμμάς, τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου κ. Ἰωάννου Δαμβέργη καὶ ἄλλων τινων, ἐχάλκευεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν κατὰ πᾶσαν πρώτην Ἀπριλίου εἴδησίν τινα φαντασιώδη, παρενειρομένην μεταξὺ τῶν ἄλλων πραγματικῶν καὶ ἀνελλιπῶς ἐπιφέρουσαν τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Τινὲς τῶν εἰδήσεων τούτων, ἐκτάκτως ἐπιτυχεῖς, ἔμειναν πολύκροτοι, ἐξ αὐτῶν δ' ἐκλέγων θἀναφέρω δυὸ ἢ τρεῖς.

Ἐν ἔτει 1882 ἡ «Ἐφημερὶς» ἀνέγραψε τὴν πρωταπριλιάτικην εἴδησιν ὅτι ἄγγλος τις περιηγητής, θελήσας ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἀέτωμα τοῦ Παρθενῶνος διὰ τῆς γνωστῆς ἐν τῷ τοίχῳ ἑλικοειδοῦς ἀναβάθρας, ἐσφηνώθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὀπῆς, ἕνεκα δὲ τούτου παρίστατο ἡ ἀνάγκη πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀπερισκέπτου ξένου νὰ κατεδαφισθῇ μέρος τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ. Τὸ ψάρι τὸ ὁποῖον ἠγρεύθη διὰ τῆς εἰδήσεως ταύτης ἦτο ἀνελπίστως μέγα, ἐπειδὴ ὁ πρῶτος δοὺς πίστιν εἰς αὐτὴν ἦτο ὁ τότε πρωθυπουργὸς Χαρίλαος Τρικούπης. Μολονότι ἦτο ἀγγλομαθὴς ὁ ἐπιφανὴς οὗτος πολιτικὸς ἀνήρ, δὲν ἐπρόσεξεν εἰς τὸ ἐπίτηδες τεθὲν φανταστικὸν ὄνομα τοῦ ἀνυπάρκτου Ἄγγλου, ὅστις ἐκαλεῖτο δῆθεν Liar—τὸ ὁποῖον ἀγγλιστὶ σημαίνει «ψεύστης»· ὅθεν ἀνησυχήσας περὶ τῆς τύχης τοῦ ξένου, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ περὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ σεπτοῦ μνημείου, ἠθέλησεν ἐν τῷ ἅμα νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα. Καὶ περὶ ὥραν 11 π. μ. ἠκούσαμεν οἱ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ γραφείῳ μας, τὸ ὁποῖον ἔκειτο εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου, τὰ βαρέα βήματα τοῦ ἀνερχομένου τὴν κλίμακα διευθυντοῦ

τῆς ἀστυνομίας Κωνσταντίνου Κοσονάκου, ὅστις ἐσπευσμένως κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ διαταχθεὶς νὰ ἐξετάσῃ, ἤρχετο μὲ κάποιαν δυσπιστίαν νὰ μᾶς ἐρωτήσῃ πόθεν ἠρύσθημεν τὴν εἴδησιν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἠχηρῶν γελώτων δι' ὧν ἀπηντήσαμεν εἰς τὴν ἐρώτησίν του, ἐννόησεν ἀμέσως περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

Τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἡ πρωταπριλιακὴ φάρσα μας εἶχεν ἀρχαιολογικὸν χαρακτῆρα. Ἐδημοσιεύσαμεν τὴν εἴδησιν ὅτι εἰς χῶρόν τινα ἀνασκαπτόμενον ἐγγὺς τοῦ γραφείου μας ἀνευρέθη κεφαλὴ ἀρχαίου ἀγάλματος ἐξαισίας τέχνης, τὴν ὁποίαν παρελάβομεν καὶ ἐφυλάττομεν διὰ νὰ παραδώσωμεν ὅπου δεῖ. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ φύλλου μας ἐνεφανίσθη εἰς τὸ γραφεῖόν μας εἷς ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων, ζητῶν νὰ παραλάβῃ τὸ εὕρημα. Μετὰ μεγάλης δὲ τότε σοβαρότητος οἱ ἐν τῷ γραφείῳ συντάκται μεταβάντες εἰς τὴν ἀποθήκην, ἐκόμισαν ἐν πομπῇ καὶ θριάμβῳ πρὸς τὸν ἔφορον μίαν κεφαλὴν βοός, λείψανον ἴσως παλαιοῦ τροπαίου, εὑρισκομένου ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὸ γραφεῖόν μας, σύμβολον δὲ ὄχι πολὺ εὐχάριστον διὰ τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ ἀρχαιολόγου, ὅστις ἀπῆλθεν ἀπογοητευμένος.

Ἀστειοτέρας συνεπείας εἶχε μία ἄλλη πρωταπριλιάτικη εἴδησις. Παρεπιδήμει τότε εἰς Ἀθήνας ὁ Γκούλδ, εἷς τῶν διασημοτέρων ἀμερικανῶν Κροίσων, ἡ δὲ ἐφημερίς μας ἀνέγραψε μετὰ σοβαρότητος καὶ τὴν ἑξῆς δῆθεν ἰδιοτροπίαν του: ὅτι ἀπολέσας σκύλλον τινά, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα, ἀνεζήτει κατὰ τὰ ταξείδιά του νὰ εὕρῃ ἄλλον τινὰ ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον κατά τε τὸ εἶδος, τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος, τὴν μορφήν, διατεθειμένος ὢν νὰ προσφέρῃ κολοσσιαῖον ποσὸν εἰς ἀγορὰν τοῦ ζῴου, τὸ ὁποῖον θὰ τοῦ ὑπενθύμιζε τὸν πιστόν του σύντροφον. Αἱ λεπτομέρειαι ἐφαίνοντο ἐπίτηδες ἀόριστοι διὰ νὰ ἐπιτύχῃ καλλίτερα τὸ παιγνίδιον· καὶ τῷ ὄντι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ πεζοδρόμιον τοῦ ξενοδο-

χείου τῆς Ἀγγλίας, ἔνθα κατῴκει ὁ πολυτάλαντος ξένος, ἐγέμισεν ἀπὸ ἀνθρώπους περιάγοντας σκύλλους καὶ σκυλλάκια διαφόρου μεγέθους καὶ χρώματος, ζητοῦντας δ' ἐπιμόνως νὰ εἰσαχθοῦν παρὰ τῷ ξένῳ πρὸς μεγάλην ἀπορίαν καὶ δυσφορίαν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ξενοδοχείου, ἥτις πολὺ ἐκοπίασε νὰ πείσῃ τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἐκείνους ὅτι ὑπῆρξαν θύματα τῆς εὐπιστίας των.

*
* *

Ἄλλη πρωταπριλιάτικη ἀστειότης ἀρκετὴν προκαλέσασα θυμηδίαν, φύσεως ὄχι δημοσίας, ἀλλ' ἰδιωτικῆς, διεξαχθεῖσα δὲ εἰς σχετικῶς στενὸν κύκλον ἔλαβε χώραν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ Λάμπρου ἐκδοθείσης ἐφημερίδος «Καθημερινῆς», εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας εἶχα τὴν τιμὴν ν' ἀνήκω.

Ἡ ἀστειότης ἐξυφάνθη εἰς βάρος τοῦ πρὸ ἐτῶν ἀποθανόντος ἀγαθοῦ φίλου μας Δημητρίου Κοκκίδου, καθηγητοῦ τῆς Ἀστρονομίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, τακτικοῦ ἐπισκέπτου καὶ ἐπιστημονικοῦ συνεργάτου τῆς ἐφημερίδος μας. Ἱδρύσας οὗτος τότε μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς εἰς διαφόρους πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν, συνέτασσεν ἡμερήσιον μετεωρολογικὸν δελτίον περὶ τῆς καταστάσεως ἐν γένει τοῦ καιροῦ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποστελλομένων εἰς αὐτὸν καθημερινῶν τηλεγραφημάτων. Ταῦτα, βραχέως καὶ συμβολικῶς δι' ἀριθμῶν συντεταγμένα, ἀπεστέλλοντο χάριν εὐκολίας ὄχι εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἀλλ' εἰς τὸ γραφεῖον τῆς «Καθημερινῆς», ὁπόθεν διερχόμενος ὁ Κοκκίδης τακτικῶς περὶ τὴν δείλην τὰ παρελάμβανε καὶ κατήρτιζε τὸ δελτίον. Συνελάβομεν λοιπὸν οἱ ἐν τῷ γραφείῳ ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς Πρωταπριλιᾶς τὸ σχέδιον νἀντικαταστήσωμεν τἀληθινὰ

τηλεγραφήματα δι᾿ ὑποβολιμαίων, προμηθευθέντες τἀπαιτούμενα ἔντυπα καὶ τοὺς φακέλους, δεόντως σεσημασμένους διὰ τῆς σφραγῖδος ἐκ τοῦ Τηλεγραφείου, τῇ βοηθείᾳ φίλου τηλεγραφητοῦ, γράψαντες δὲ ἄλλους ἀντ᾿ ἄλλων συμβολικοὺς ἀριθμούς. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερον ἡ ἀπάτη ἐσημειώθη εἰς ἓν ἐκ τῶν τηλεγραφημάτων διὰ λέξεων ἡ εἴδησις ὅτι μερικοὶ χάρται, τοὺς ὁποίους εἶχε πρὸ ἡμερῶν ἀποστείλει ὁ Κοκκίδης εἰς ἕνα ἐκ τῶν σταθμῶν καὶ περὶ τῆς παραλαβῆς τῶν ὁποίων ἀνησύχει, ἀπωλέσθησαν.

Ὅτε ἐπέστη ἡ συνήθης ὥρα, ὁ καθηγητὴς ἦλθε βιαστικός, κατὰ τὸ εἰωθός, εἰς το γραφεῖον, ἔνθα εἶχον συναχθῆ πάντες οἱ φίλοι καὶ οἱ γνώριμοι τῆς ἐφημερίδος μας, ἐν γνώσει διατελοῦντες τῆς συνωμοσίας, διὰ νὰ παρασταθοῦν εἰς τὴν φαιδρὰν σκηνήν. Ὁ Κοκκίδης ἀπήντησε δυσαναχετῶν εἰς μερικοὺς ἀστεϊσμοὺς τοῦ Μίκιου Λάμπρου, βιαστικὸς δὲ κατὰ τὴν συνήθειάν του, ἤρχισε ν' ἀποσφραγίζῃ τὰ πλαστὰ τηλεγραφήματα, διὰ νὰ συντάξῃ τὸ δελτίον. Οἱ παρεστῶτες, παρακολουθοῦντες τὰ κινήματά του, μόλις συνεκράτουν τὸν γέλωτα, βλέποντες τοὺς μορφασμοὺς τῆς ἐκπλήξεως ἀλλὰ καὶ τῆς ταραχῆς τὴν ὁποίαν ἐπροξένει εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάγνωσις ἑκάστου τῶν τηλεγραφημάτων. Καὶ ἡ ἔκπληξίς του ἦτο δικαιολογημένη, διότι διὰ τῆς τυχαίας μεταβολῆς τῶν συνθηματικῶν ἀριθμῶν ἐπήρχετο τελεία ἀνατροπὴ καὶ σύγχυσις εἰς τὴν ἔννοιάν των. Οὕτως, ἐνῷ ὁ καιρὸς ἦτο κατὰ πάντα εὔδιος, ἐκ τῶν τηλεγραφημάτων ἐξήγετο ὅτι καθ᾿ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα εἶχεν ἐνσκήψει κακοκαιρία σημαίνουσα τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος. Ἀλλοῦ μὲν τὸ πέλαγος ἐκλυδωνίζετο, συγκυκώμενον ἀπὸ τοῦ πυθμένος· ἀλλοῦ ἡ βροχὴ κατέπιπτε ῥαγδαία καὶ ἀδιάκοπος, ὅπως κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Νῶε· ἀλλοῦ ὁ ἄνεμος ἀπέκτα πρωτοφανῆ βιαιότητα τυφῶνος καὶ ἀλλοῦ πάλιν ἐπεκράτει θερμοκρασία ὑψηλὴ ὅσον καὶ παρὰ τὸν Ἰσημερινόν.

Ὁ δυστυχὴς ἀστρονόμος ἠπόρει διὰ τὴν ἀκατανόητον ταύτην ἀναστάτωσιν τῶν στοιχείων τῆς φύσεως· ἀλλ' ἡ δυσφορία του ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς εἰδήσεως περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν πεμφθέντων χαρτῶν. Ἐν τῇ ἀπορίᾳ ἐν τούτοις καὶ τῇ ταραχῇ του ἐμνήσθη ὅτι ὁ παρευρισκόμενος ἐκεῖ μετὰ τῶν ἄλλων καθηγητὴς Σπυρίδων Λάμπρος τὸν εἶχε πρὸ ὀλίγου ἐρωτήσει περὶ τοῦ καιροῦ τοῦ ἐπικρατοῦντος εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, ἐνδιαφερόμενος, ὡς ἔλεγε, νὰ τὸ μάθῃ, καθότι ἀνέμενε τὴν πενθεράν του ἐπανερχομένην ἐκ Μασσαλίας. Ἐστράφη δὲ τότε αἴφνης ὁ Κοκκίδης πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, κρατῶν εἰς χεῖρας τὸ ἐκ Ζακύνθου πλαστὸν τηλεγράφημα, καὶ μὲ μίαν ἔκφρασιν χαιρεκακίας τοῦ εἶπεν:

—Ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν, εἶπες, ἔρχεται ἡ πενθερά σου; Θὰ καλοπεράσῃ στὸ ταξεῖδί της!

Ἡ ἐκραγεῖσα διὰ μιᾶς κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν συναυλία τῶν ἀπὸ πολλὰς ὥρας συγκρατουμένων γελώτων διέλυσε τὴν ἀπορίαν του καὶ ἐπανέφερε τὴν γαλήνην εἰς τὴν ψυχήν του. Ἐννόησεν ὅτι πρόκειται περὶ ἀστειότητος τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισεν ὡς ἐπιτυχῆ, καὶ τὴν ἐσυγχώρησε καλοκαγάθως.

Ὁ φίλος καὶ συνεργάτης, τοῦ ὁποίου προηγουμένως ἐμνήσθην, κ. Δαμβέργης εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ παρασκευάζῃ τὰ πρωταπριλιάτικα πειράγματα εἰς ἕτερον περίφημον καὶ πρὸ καιροῦ ἐκλιπόντα τὸν Ἀθηναϊκὸν τύπον, τὸν βοὴν ἀγαθὸν ἰδιότροπον καὶ ἄγαν ἐλευθερόστομον δικηγόρον Στεφανίδην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔτος κεντήσας τὰ φιλάρχαια αἰσθήματα τοῦ ἰδιορρύθμου ἐκείνου Ἀθηναίου, τὸν ἔστειλε πρωΐ—πρωῒ νὰ ἴδῃ ἕνα καταπεσόντα δῆθεν αἰφνιδίως ἐκ τῶν κιόνων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· καὶ ἀφοῦ τὸν εὗρεν ὄρθιον ὁ Στεφανίδης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν ἀφρίζων ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ ἀναθεματίζων μεγα-

λοφώνως τὰ ψεύδη τῶν ἐφημερίδων. Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ ἐγχείρημα ἀπέβαινε χαλεπώτερον, διότι τὸ bis in idem σπανίως ἐπιτυγχάνει. Ἐν τούτοις ὁ συνάδελφος ἐπενόησεν εὐφυῶς νὰ δημοσιεύσῃ ὅτι σημαντικὸν δῆθεν χρηματικὴν ποσόν εἶχεν ἀποσταλῇ πρὸς τὸν Στεφανίδην παρὰ πλουσίου συγγενοῦς του ἐξ Αἰγύπτου, ὅπως διανεμηθῇ παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀπόρους τῶν Ἀθηνῶν. Φαντασθῆτε λοιπὸν τὴν ἀπειροπληθῆ στρατιὰν τῶν ἐνδεῶν ὅσοι κατέκλυσαν ἀπὸ πρωΐας τὸν παρὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ οἶκον τοῦ ἀνυπόπτου δικηγόρου, καὶ τὰς ἐντόνους ἐκφράσεις τῆς ἀγανακτήσεως μετὰ τῶν ὁποίων ὁ ὀξύθυμος ἐκεῖνος καὶ λίαν βωμολόχος τοὺς ἀπέπεμψε!

Κατά τινα Πρωταπριλιὰν ἄλλου ἔτους, διεκωμῳδήθη παρ' ἡμῶν πάλιν μὲ ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν τὸ οἰκτρὸν ἔθιμον τῆς μονομαχίας, πολὺ ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν. Ἐντέχνως ἐσπερμολογήθη καὶ ἀνεγράφη ἀπὸ δύο ἡμερῶν ἡ εἴδησις περὶ σφοδρᾶς διενέξεως, ἀναφυείσης δῆθεν μεταξὺ δύο λογίων, καὶ μελλούσης κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα νὰ λυθῇ διὰ τῶν ὅπλων. Ἡ μονομαχία μεταξὺ τῶν δύο ἐρισάντων, οἵτινες ὑπετίθετο ὅτι ἦσαν ὁ μακαρίτης ποιητὴς Δημήτριος Κόκκος καὶ ἐγώ—τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ὀνόματα ἐσημειοῦντο μόνον διὰ τῶν ἀρκτικῶν στοιχείων —ἠγγέλθη ὅτι θὰ ἐγίνετο τὴν πρωΐαν τῆς 1ης Ἀπριλίου. Τῷ ὄντι δὲ τὸ πρωΐ δύο ἅμαξαι ἐξεκίνησαν ἐκ τοῦ γραφείου τῆς ἐφημερίδος φέρουσαι εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς τοὺς δύο ἀντιπάλους καὶ τοὺς μάρτυράς των, σὺν αὐτοῖς δὲ ἐπιδεικτικώτατα καὶ ὁλόκληρον ὁπλοστάσιον ἀπὸ ὑπερμεγέθεις παλαιὰς κουμπούρας, χαντζάρια, γιαταγάνια καὶ παντοῖα ἄλλα φονικὰ ὄργανα. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐνθυμήθημεν ὅτι δὲν εἴχομεν φροντίσει περι ἰατροῦ· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις ἀνεπληρώθη παραληφθέντος διὰ τῆς βίας σχεδὸν ἑνὸς γνωστοῦ τῶν Ἀθηνῶν κτηνιάτρου, διερχομένου

τυχαίως ἐκεῖθεν. Οἱ διαβάται καθ' ὁδὸν βλέποντες παρελαύνουσαν τὴν ἀλλόκοτον ταύτην ἐκστρατείαν, ὑπώπτευον τὸ ἀστεῖόν της καὶ ἐμειδίων. Ἀλλ' ἡ Ἀστυνομία, ἥτις εἶνε συνήθως τὸ πρῶτον θῦμα εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις, ἠθέλησεν ἐν πάσῃ ἀθῳότητι νὰ ἐμποδίσῃ τὴν αἱματοχυσίαν καὶ ἔλαβε τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο μέτρα· διό, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ὡρισμένον τόπον, ὅστις ἦτο ὁ στίβος τοῦ σημερινοῦ Σταδίου—τοῦ ὁποίου ὁ χῶρος ἀκόμη τότε ἦτο ἀγρὸς κριθῆς— ἐνῷ οἱ μάρτυρες, μετρήσαντες μετὰ σοβαρότητος τὰς ἀποστάσεις, ἐτοποθέτουν τοὺς ἀντιπάλους ἀντικρὺ ἀλλήλων, εἴδομεν κατερχομένους ἀπὸ τοῦ ὑψώματος τοὺς ἐνεδρεύοντας ἐκεῖ ἐρυθροχίτωνας ἀστυνομικοὺς κλητῆρας μεθ' ἑνὸς τῶν ἀστυνόμων, σπεύσαντας νὰ ἐμποδίσουν τὴν φονικὴν συνάντησιν, ἀλλ' ἀνακρούσαντας πρύμναν καὶ ἀποχωρήσαντας μετ' ἐντροπῆς ὅτε ἐκ τῶν γελώτων μας ἐννόησαν τὸ πάθημά των.

*
* *

Ὡς ἐπίλογος εἰς τὴν Πρωταπριλιάτικην ταύτην φλυαρίαν μου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ κἄτι τι, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε ποσῶς ἀστειότης καὶ μάλιστα φέρει χαρακτῆρα λυπηρὸν καὶ ἀξιοθρήνητον· ἀλλ' ἐπειδὴ συνέβη μοιραίως κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 1ης Ἀπριλίου καὶ παρουσιάζει ἐν τῇ ἐξελίξει του κωμικὴν καὶ σχεδὸν φαντασμαγορικὴν χροιάν, δύναται νὰ καταλάβῃ καὶ αὐτὸ θέσιν εἰς τὸ Πάνθεον τῆς Πρωταπριλιᾶς.

Ἐννοῶ τὸ πρὸ εἰκοσαετίας περιβόητον συμβὰν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἐν τῷ Κεντρικῷ Ταμείῳ κεκρυμμένων ἑκατομμυρίων, τοῦ ὁποίου ἥρως καὶ θῦμα ἐνταυτῷ ὑπῆρξεν οὐχὶ ἄτομόν το, ἢ μερὶς τοῦ κοινοῦ, ἢ ἀρχή τις μεμονωμένη, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος. Ὁ τότε

Πρωθυπουργὸς ἀείμνηστος Τρικούπης, διευθύνων ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τὰ νήματα τῆς μεγαλοπράγμονος αὐτοῦ πολιτικῆς καὶ παρακολουθῶν ἀγρύπνως τὴν πορείαν τῶν δημοσίων ἐσόδων, εὑρέθη ἐν ἀμηχανίᾳ, ἀδυνατῶν νὰ ἐξηγήσῃ κολοσσαίαν διαφορὰν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν καθημερινῶν πινάκων τῶν εἰσπράξεων καὶ τοῦ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ Κράτους κατατεθειμένου ποσοῦ. Ὑποπτευθεὶς ὅτι ἔκτροπόν τι συνέβαινεν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ χωρὶς νἀνακοινώσῃ τίποτε εἰς κανένα, ἐγερθεὶς δ' ἐν ὥρᾳ ὄρθρου βαθέος, διέταξε τὸν ὑπηρέτην νὰ μεταβῇ καὶ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἰδιαίτερόν του γραμματέα ἀπὸ τῆς κατοικίας του ὅπως προσέλθῃ ἀμέσως παρ' αὐτῷ. Ὁ γραμματεὺς ὅμως, ὅστις ἦτο ὁ κ. Γ. Ἀναγνωστόπουλος, ὑποπτεύσας ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πρωταπριλιάτικης φάρσης, δὲν μετέβη. Ἐχρειάσθη δευτέρα καὶ τρίτη ἐντονωτέρα πρόσκλησις, διὰ νὰ σπεύσῃ πρὸς τὸν ἀνυπομοῦντα προϊστάμενόν του, καὶ νἀκούσῃ αὐστηρὰν ἐπίπληξιν διὰ τὴν βραδύτητά του. Ὁ γραμματεὺς διετάχθη νὰ ὑπάγῃ ἐξ ὀνόματος τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἐν τῷ ἅμα, καὶ νὰ παραγγείλῃ εἰς τρεῖς ἀνωτέρους οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους νὰ μεταβοῦν ἄνευ χρονοτριβῆς καὶ νὰ ἐνεργήσουν ἐξέλεγξιν εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον. Ἀλλ' ἡ κωμικὴ σκηνὴ τῆς δυσπιστίας ἐπανελήφθη ἐκ νέου, καθότι οἱ ἐξεγερθέντες ἐκ τοῦ ὕπνου ὑπάλληλοι, ἐνόμισαν καὶ αὐτοὶ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀλειότητος καὶ ἐδίσταζον νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἐντολήν. Τέλος πάντων ἡ ἐξέλεγξις ἐγένετο, ἀνεκαλύφθη δὲ τῷ ὄντι ὅτι εἰς τὸ Κεντρικὸν Ταμεῖον ἀπεκρύπτοντο κρίμασιν οἷς εἶδε Κύριος ἓξ ὅλα ἑκατομμύρια δραχμῶν!

Ἡ εἴδησις διεδόθη ἀστραπηδὸν εἰς τὴν πόλιν· ἀλλὰ ποῖος νὰ τὴν πιστεύσῃ; Καθεὶς ἐμυκτήριζε τὸν κομιστὴν αὐτῆς ὡς μωρόπιστον ἢ ὡς ἀδέξιον ἐφευρέτην παχυλοῦ ψεύδους. Καὶ εἶχον δίκαιον οἱ ἄνθρωποι, διότι τόσον τερατώδη καὶ ἀκατανόητα καὶ ἀπίστευτα πράγματα συμβαίνουν εἰς τὸ πρωτότυπον αὐτὸ ἰδικόν μας βασίλειον, ὥστε ἡ πρώτη Ἀπριλίου θὰ ἠδύνατο νὰ καθιερωθῇ καὶ ὡς ἐπίσημος ἑορτὴ τοῦ Κράτους.

ΑΙ ΠΗΓΑΙ ΤΟΥ ΓΕΛΩΤΟΣ

῞Οντες ἔπλασε ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένη,
Τὸ Λιξοῦρι καὶ τόσους ἄλλους τόπους,
Εἶπε: «῎Α! τώρα ἄλλο δὲν μοῦ μένει,
Παρὰ νὰ πλάσω, γυιέ μου, καὶ τσοὺ ἀνθρώπους».

Οὕτως ἄρχεται ἓν τῶν περιφήμων ποιημάτων τοῦ ἐξόχου σατυρικοῦ συμπολίτου μου ᾿Ανδρέου Λασκαράτου. Κατὰ τὴν Κοσμογονίαν δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη ἡ δημοσιογραφία, ἑπομένως δὲν ὑπῆρχε παρὼν κανένας ρεπόρτερ, διὰ νὰ γνωρίζωμεν ἐκ τῆς ἀκριτομυθίας του τί ἀκριβῶς ἔπραττεν ὁ Δημιουργὸς κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοῦ ὑπερτάτου ἔργου του, καὶ τί διενοεῖτο, ὅτε διὰ τῆς ἁγίας του παλάμης ἔπλασε τὸν βασιλέα τῆς κτίσεως. ῎Εχομεν μόνον τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μωϋσέως, λέγοντος ἐν τῇ Γενέσει τὰ ἑξῆς: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾿ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾿ ὁμοίωσιν· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν πτηνῶν, καὶ πάσης τῆς γῆς, καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς, Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ᾿ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Καὶ ηὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς... Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον

» αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν
» ζῶσαν.

Ὁ δὲ προρρηθεὶς Λασκαράτος φαντάζεται τὸν Πλάστην λαλοῦντα ὄχι τόσον σοβαρῶς καὶ ἐπισήμως, ἀλλὰ κατὰ τρόπον οἰκειότερον καὶ μὲ ὕφος ἁπλοϊκώτερον πρὸς τὸ ἀγαπητόν του πλάσμα:

«Κ' ἐκεῖ ποῦ ἐκράτειε τὸν Ἀδὰμ στερνόνε,
Τοὖπε: «Ἐσὺ νἆσαι, Ἀδάμ, τὸ ζῶ τῶ ζῶνε...
«Ἤγουν, νἆσαι καλλίτερος ἀπ' ὅλα,
Νἄχῃς τὸ γάϊδαρο ἀποκατουθέ σου,
Νὰ τρέφεσαι μπαρμποῦνι καὶ τριόλα
Νἆνε ἡ λαγκάδες ὅλες ἰδικές σου·
Οἱ σκύλλοι ταπεινοὶ νὰ σὲ ὑπακοῦνε
Καὶ ἡ κόττες γιὰ σένα νὰ γεννοῦνε.
«Βάνω στὴν ἐξουσία σου τὰ σπανάκια,
Ἂν θέλῃς νὰ τὰ κάνῃς τσιγαρίδι·
Γιὰ σένανε φυτεύω ῥαπανάκια,
Ἐσὺ νὰ τρῶς τὸ μῆλο καὶ τὸ ἀπίδι,
Ὅλα νὰ τἄχῃς χωρὶς νὰ κοπιάζῃς,
Καὶ σἀγαπάω πολύ, γιατὶ μοῦ μοιάζεις.»

Ὅλα ταῦτα ὅμως ἐγράφησαν, ἐννοεῖται, ποιητικῇ ἀδείᾳ, μὲ τὸ μέτρον τῆς φαντασίας, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε οὐχὶ σπανίως τίθεται εἰς χρῆσιν καὶ εἰς τὴν κοσμογονίαν τῶν περιφήμων τελευταίων ὡρῶν τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες ἔχουν ὡσαύτως τὸ προνόμιον νὰ πλάττωνται ἐκ τοῦ μηδεννός, ὅπως ἐπλάσθη καὶ ὁ κόσμος. Εἶνε ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι ὁ Πλάστης ἠθέλησε νὰ προικίσῃ τὸ κυριώτερον κατασκεύασμα τῶν ἁγίων του χειρῶν μὲ δῶρόν τι ἐξαιρετικόν, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας του. Τὸ δῶρον δὲ τοῦτο εἶνε ὁ γέλως, ἡ ἠχηρὰ αὕτη ἐκδήλωσις τῆς εὐαρέστου ψυχικῆς κα-

ταστάσεως, τὸ θριαμβευτικὸν ᾆσμα τῆς φαιδρότητος, ὁ ἀργυρόηχος ὕμνος τῆς χαρᾶς καὶ τῆς εὐεξίας, ὁ ἥλιος ὁ διαλύων τὰ νέφη τῆς ἀθυμίας τἀναθρώσκοντα ἀπὸ τῆς κοιλάδος ταύτης τῶν δακρύων, ὅπου ὡρίσθη νὰ διαρρέῃ ὁ βίος τῶν βροτῶν. Εἶνε δὲ τόσον μᾶλλον πολύτιμον τὸ χάρισμα, ὅσον εἶνε ἀποκλειστικὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, οἱονεὶ προνομία χορηγηθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐξουσίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς κτίσεως· διότι κανὲν ἄλλο ἐκ τῶν ἐμψύχων κτισμάτων τῆς Δημιουργίας δὲν ἐξωτερικεύει τὴν εὐθυμίαν του διὰ τοῦ γέλωτος. Καὶ ἂν ὁ Πλάτων εἰς τὸν περίφημον ὁρισμόν του περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἤθελε σκεφθῇ νὰ προσθέσῃ εἰς τὰ ἐπίθετα τοῦ δίποδος καὶ τοῦ ἀπτέρου καὶ τὸν προδιορισμὸν τοῦ «γέλωτος», ἡ παρῳδία τοῦ Σινωπέος διὰ τοῦ τετιλμένου ἀλεκτρυόνος δὲν θὰ εἶχε λόγον ὑπάρξεως.

Τὶ δὲ εἶνε ἀκριβῶς ὁ γέλως καὶ πῶς καὶ πόθεν παράγεται καὶ τίνος μηχανισμοῦ ὀργανικοῦ καὶ τίνος συνδυασμοῦ αἰσθημάτων εἶνε ἀποκύημα, μὴ περιμένετε παρ᾽ ἐμοῦ νὰ μάθετε. Θὰ ἠδυνάμην ἴσως, ἐπιδεικνύων εὐαπόκτητον σοφίαν ἐκ τῶν στοιχειωδῶν συγγραμμάτων ἀντληθεῖσαν, νὰ παραθέσω τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Πασκὰλ καὶ τοῦ Καντίου, καὶ τοῦ Βολταίρου καὶ ἄλλων φιλοσόφων καὶ συγγραφέων περὶ τῆς παραγωγῆς του. Ἀλλὰ τὸν βαρὺν φιλοσοφικὸν τρίβωνα, τὸν ὁποῖον ἄλλως τε σπανιώτατα εἰς την ζωήν του ἐφόρεσα ἐκ προθέσεως, ἐνίοτε δὲ μόνον ἐξ ἀπροσεξίας, δηλῶ ὅτι ἀπέθεσα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς αἰθούσης ταύτης, ἐνώπιον δὲ τῆς ἐκλεκτῆς ταύτης ὁμηγύρεως ἐμφανίζομαι μὲ τὸ ἐλαφρὸν μόνον ἱμάτιον τοῦ θεράποντος τῆς τέχνης τῆς ἀφιερωμένης εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἱλαρότητος. Θὰ προσπαθήσω λοιπόν, ἐμπειρικῶς πραγματευόμενος τὸ θέμα μου, νὰ ὑποδείξω εἰς ὑμᾶς μερικὰς ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ γέλωτος, εἰς τὰς ὁποίας δύνασθε νὰ καταφύγετε ἐν ὥρᾳ ἀθυμίας, διὰ ν᾽ ἀντλήσετε ἐξ

αὐτοῦ τὸν γέλωτα, τὸ ἀπαραίτητον ἄρτυμα τῆς εὐεξίας τῆς ζωῆς.

* * *

Σημειωτέον ὅτι ὁ Δημιουργὸς ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ καλοκαγαθίᾳ καὶ ἐν τῇ θείᾳ Αὐτοῦ προνοίᾳ δωρήσας εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν γέλωτα, ἐφρόντισε νὰ καταστήσῃ δαψιλεῖς καὶ ἀστειρεύτους τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Δύο δὲ κυρίως εἶνε αἱ μεγάλαι ἀποθῆκαι, ἐξ ὧν ἀναβλύζει τὸ νᾶμά του· καὶ τὸ περίεργον εἶνε ὅτι αἱ δύο αὗται γενέτειραι αἰτίαι ἔχουν συστατικὰ ὅλως ἀνόμοια, καὶ ἀποτελοῦν τὴν παραδοξοτάτην τῶν ἀντιθέσεων, διότι ἡ μὲν εἶνε ἡ ἀνθρώπινος εὐφυΐα, ἡ δὲ ἡ ἀνθρώπινος μωρία. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δύο αὗται ἰδιότητες ὑπάρχουν ἀϊδίως ἐν μοίρᾳ οὐχὶ σταθερᾷ μέν, ἀλλὰ πάντοτε τοιαύτῃ ὥστε νὰ διατηρῆται διηνεκῶς τὸ πνευματικὸν ἰσοζύγιον τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ ἀρχικαὶ πηγαὶ ἐξ ὧν ἀπορρέει ὁ γέλως δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐξαντληθοῦν ποτέ. Ἐνίοτε μάλιστα παρατηρεῖται τὸ περίεργον φαινόμενον τῆς συνυπάρξεως τῶν δύο τούτων ἰδιοτήτων, δημιουργεῖται δ' ἐκ τοῦ τοιούτου συνδυασμοῦ καὶ τρίτη πηγή, συντείνουσα εἰς τὴν ζωογόνησιν τῆς εὐθυμίας.

Ἡ εὐφυΐα δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως τὴν δαψιλεσιτέραν τῶν πηγῶν· ὑπάρχει οὐχ' ἧττον ἀρκετὰ διακεχυμένη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἀφθονεῖ μὲν φυσικὰ εἰς τοὺς πεπολιτισμένους λαούς, ὅπου τὸ πνεῦμα ὀξύνεται διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς μορφώσεως· ἀλλὰ δὲν σπανίζει καὶ εἰς τοὺς ἀπολιτίστους καὶ τοὺς πρωτογενεῖς, ὅπου ἀπαντᾷ χονδροειδὴς καὶ ἀκατέργαστος, ὡς ὁ ἐν ὀρυκτῇ καταστάσει χρυσός, ὅστις μὲ ὅλην τὴν σκωρίαν, δὲν ἀποβάλλει τὴν ἀξίαν τῶν πολυτίμων συστατικῶν του. Ἡ εὐφυΐα ἑκάστου λαοῦ ἑρμηνεύεται διὰ τῶν θρύλων, τῶν παραδόσεων, τῶν δημοτικῶν του ᾀσμάτων, τῶν μνη-

μείων ἐν γένει τῆς δημώδους αὐτοῦ φιλολογίας, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα κατοπτρίζεται ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ του, ἡ παρατηρητικότης του, ἡ ὀξύνοιά του, ἡ θυμοσοφία του, τὸ σατυρικόν του πνεῦμα. Ὅπου δὲ ὁ νοῦς εὗρε περιστάσεις εὐνοϊκωτέρας ἀναπτύξεως καὶ προήχθη ἡ εὐγενὴς τέχνη τῶν γραμμάτων καὶ ἐκαλλιεργήθη ἡ λατρεία τῶν Μουσῶν, ἐκεῖ τὸ πνεῦμα ἐξέλαμψε ζωηρότερον καὶ ἐμορφώθη ἡ ἐξευγενισμένη σάτυρα, τὸ κωμικὸν δρᾶμα, τὸ ἐπίγραμμα καὶ ἄλλα διάφορα εἴδη τῆς λογοτεχνίας καὶ ἐγράφησαν ἔργα ὑπέροχα, ζῶντα καὶ θαυμαζόμενα διὰ τῶν αἰώνων. Εἰς πᾶσαν δὲ σχετικῶς μορφωμένην καὶ πνευματικῶς ἀκμάζουσαν κοινωνίαν, κατὰ πᾶσαν ἐποχήν, διέπρεψαν οἱ πνευματώδεις ἄνδρες, οἱ ὀξύνοοι καὶ οἱ ἀστεῖοι, τῶν ὁποίων οἱ εὐφυεῖς λόγοι, οἱ ἀποτελέσαντες τὸ ἐντρύφημα τῶν συγχρόνων των, ἀπεθησαυρίσθησαν ὑπὸ εἰδικῶν συλλεκτῶν, διὰ νὰ θέλγουν καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Ὑπῆρχον δὲ εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος χορηγοὶ τοῦ γέλωτος, οἱ ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ προμηθεύοντες τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν φαιδρότητα εἰς τοὺς πλουσίους καὶ ἰσχυρούς, ἀνθρωπάρια δύσμορφα συνήθως καὶ ἐλαττωματικὰ τὴν κατασκευήν, φαιδρύνοντα διὰ τῆς παρουσίας των, δι ἀτῶν μορφασμῶν των, διὰ τῶν ἀστείων ἐπινοήσεων, ἢ τῶν βωμολοχιῶν των, ἢ καὶ δι᾽ αὐτῶν ἐνίοτε τῶν ἀτυχημάτων των, τοὺς αὐθέντας των μεγιστᾶνας καὶ ἡγεμόνας, εἰς ὧν τὴν αὐλὴν διῃτῶντο καὶ ἐσιτίζοντο.

Ἀλλὰ τίς ἦτο ὁ γίγας, τίς ὁ Ἄργος ὁ πανόπτης καὶ τίς ὁ ἑκατόγχειρ Βριάρεως, ὅστις θὰ ἠδύνατο διασχίζων τὸν ἀπέραντον αὐτὸν λειμῶνο τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ πνεύματος ὅλων τῶν λαῶν καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, νὰνθολογήσῃ ἐξαὐτοῦ, καὶ δρέπων ἀνάλογον δόσιν ἐκ τῶν ποικίλων εἰδῶν, νὰ καταρτίσῃ μετὰ συμμετρίας ἀνθοδέσμην ἱκανὴν νὰ παρέχῃ ἰδέαν πλήρη περὶ τῆς ποικίλης καὶ φαιδρᾶς αὐτῆς χλωρίδος;

Καὶ τίς θὰ ἠδύνατο ἀνατρέχων εἰς τὰς τόσας πηγὰς εἰς τοὺς πολυχεύμονας ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας καὶ τὰ ῥυάκια, νὰ παραλάβῃ ἐξ ἑκάστης τόσας σταγόνας, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ πόμα εὐάρεστον, διατηροῦν τὴν πολυσύνθετον γεῦσιν τῶν τόσων συστατικῶν του; Ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι στεροῦμαι τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς τοῦτο βοτανικῆς, ὑδραυλικῆς καὶ ἀλχημικῆς ἱκανότητος. Ἄλλως τε ἀποτεινόμενος πρὸς ἀκροατήριον ἐκλεκτὸν καὶ ἐξόχως μορφωμένον, θὰ ἐφαινόμην ἄγαν τολμηρὸς καὶ ἀκαιρολόγος, ἀπασχολῶν αὐτὸ μὲ πράγματα γνωστὰ καὶ οἰκεῖα εἰς αὐτό, ἀφοῦ περιλαμβάνονται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν γνώσεων, δι' ὧν πᾶς ἀνεπτυγμένος τυγχάνει ἐξ ἀγωγῆς ἐφωδιασμένος. Θὰ ἐφαινόμην κομίζων ὄχι γλαῦκα εἰς Ἀθήνας,—διότι αἱ γλαῦκες εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἴσως ἕνεκα τῶν πολλῶν φώτων φυγαδευθεῖσαι, ἐξέλιπον ἐκ τοῦ ἄστεως καὶ αἱ ὀλίγαι ἀπομένουσαι πετρωθεῖσαι, κουρνιάζουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν μας—ἀλλὰ θὰ ἐφαινόμην λέγω κομίζων προτάσεις περὶ ὑδρεύσεως τοῦ διψαλέου ἄστεως, καὶ ἔπειτα ὑποδεικνύων ὡς νέας πηγὰς τὸ Ἀδριάνειον. τὴν Δεξαμενὴν καὶ τὴν Πηγάδαν τῶν Πατησίων.

Θὰ προτιμήσω λοιπὸν μὲ τὴν ἄδειαν τῶν ἀναγνωστῶν μου νὰ στραφῶ πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἄρνησιν τῆς εὐφυΐας. Ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖ μεταξὺ τῶν αἰχμηρῶν στεππῶν καὶ τῶν ἀκανθωδῶν φαράγγων τῆς ἀνθρωπίνης μωρίας πολλαὶ καὶ δαψιλεῖς πηγαί, ἐξ ὧν δύναται ν' ἀναβλύσῃ ὁ πλατὺς καὶ εὐεργετικὸς γέλως. Ἔχει καὶ ἡ μωρία ποικιλίαν φάσεων· ἡ βλακεία, ἡ ἠλιθιότης, ἡ ἁπλοϊκότης, ἡ χονδροειδὴς ἀμάθεια κατορθώνουν πολλάκις νὰ στρεβλώνουν τόσον τερατωδῶς τὸ καλόν, νὰ ἐπιφέρουν εἰς αὐτὸ ἀσυνειδήτως τόσον ἀπρόοπτον παραμόρφωσιν, ν' ἀλλοιώνουν τόσον παραδόξως τὴν ἔκφρασιν, τὴν χροιάν, τὴν ἔννοιαν, ὥστε ἡ κωμικὴ ἐντύπωσις νὰ γεννᾶται ἀμέσως εἰς τὸν

νοῦν καὶ νὰ προκαλῆται ἡ ἱλαρότης ἀκράτητος καὶ ζωηροτέρα τῆς παραγομένης ἐκ τῆς εὐφυοῦς καὶ πνευματώδους ἢ καυστικῆς παρατηρήσεως. Τὸ γελοῖον, τὸ ὁποῖον μὲ τόσα τεχνάσματα προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἡ σάτυρα, ἐδῶ ἐμφανίζεται μόνον του ἐν ὅλῃ του τῇ γνησιότητι, τῇ ἀθῳότητι καὶ τῇ εἰλικρινείᾳ, προκαλοῦν ἀσυνειδήτως τὰς σφοδρὰς ἐντυπώσεις.

Ἐκ νεότητός μου εἶχα τὴν ἀδυναμίαν νὰ στρέφωμαι πρὸς αὐτὴν κυρίως τὴν διεύθυνσιν, ὁσάκις ἤθελα νὰ ζωογονήσω τὴν ψυχικήν μου εὐθυμίαν. Ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, ἐκ ῥοπῆς τινος φυσικῆς τοῦ χαρακτῆρός μου μετὰ τὰ πρῶτα μαθήματα καὶ τὰς πρώτας μου γνώσεις περὶ τῆς φυσιολογίας τοῦ καλοῦ, ἠσχολούμην κατὰ προτίμησιν καὶ ἐπεζήτουν τὰ θέματα, ἅτινα ἀπετέλουν τρόπον τινὰ τὴν παθολογίαν αὐτοῦ, διὰ τῆς μελέτης δὲ ταύτης ἐνόμιζα ὅτι συνεπληροῦντο αἱ γνώσεις μου καὶ διεμορφοῦτο κάλλιον τὸ αἴσθημα τῆς καλαισθησίας. Μὲ τὴν ἐπιμονήν μου ταύτην, συμβοηθοῦντος καὶ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεδόθην, ἠδυνήθην νὰ εὕρω ἀρκετὰς πηγάς, ἂν μὴ ἐξ ὁλοκλήρου νέας, τοὐλάχιστον ὀλιγώτερον γνωστὰς εἰς πολλούς, ἐκ τῶν παλαιῶν μου δὲ αὐτῶν μελετῶν καὶ ἀναμνήσεων θ' ἀρυσθῶ τὰ στοιχεῖα, δι' ὧν θὰ προσπαθήσω νὰ καταστήσω ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ἀνιαρὸν τὸ παρόν μου ἀνάγνωσμα.

*
* *

Ἰδοὺ λοιπὸν ἐγὼ ἀναλαμβάνων τὴν τιμητικὴν ὑποχρέωσιν νὰ χρησιμεύσω εἰς τὸ εὐγενές μου ἀκροατήριον ὡς ὁδηγὸς ἐπί τινα ὥραν, χειραγωγῶν αὐτὸ ὡς ὁ Βιργίλιος τὸν Δάντην. Μὴ σᾶς πτοήσῃ ὅμως ἡ παρομοίωσις· ἡ πορεία μας δὲν θὰ εἶναι ὑποχθόνιος, καὶ δὲν θὰ παραστῶμεν εἰς

σκηνὰς τραγικὰς καὶ φρικαλέας, ἀναλόγως πρὸς τὰς τῆς «Κολάσεως» τῆς θείας Κωμῳδίας. Οὐδ᾽ εἶνε ἀνάγκη νὰ διανύσωμεν δρόμον μακρὸν καὶ σκολιόν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς «χθονὸς τηλουρὸν πέδον», ὡς λέγει ὁ Αἰσχύλος. Τὸ θέμα μας εὐτυχῶς κεῖται πολὺ πλησίον μας· εὑρίσκεται εἰς τὰς ποικίλας φάσεις τῆς ὁλόγυρά μας βομβούσης καὶ τυρβαζομένης ζωῆς καὶ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθημερινοῦ πνευματικοῦ βίου. Ὥστε δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἐκτείνωμεν τὴν χεῖρα, διὰ νὰ δρέψωμεν εὐκόλως τὰ χρειαζόμενα εἰς τὸν σκοπόν μας ἐφόδια.

Ἐν πρώτοις ἔχομεν τὸν τύπον. A tout seigneur tout honneur. Δὲν ἐννοῶ νὰ κατηγορήσω ποσῶς τὸν τύπον, τὴν ἀνεγνωρισμένην ταύτην ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ δύναμιν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἐφεδρείαν, μετὰ πολυχρόνιον ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἔχω τὴν τιμὴν ν᾽ ἀνήκω· ἀλλ᾽ εἶνε ὁμολογούμενον ὅτι ἐν τῇ ἐσπευσμένῃ αὐτοῦ καὶ πυρετώδει δράσει καὶ ὡς ἐκ τῶν πλημμελῶν ἐνίοτε ὅρων τοῦ ὀργανισμοῦ του οὐχὶ σπανίως ὑποπίπτει εἰς ὀλισθήματα περὶ τὴν ἔκφρασιν ἢ περὶ τὴν ἔννοιαν, παράγοντα κωμικὴν εἰς τὸ κοινὸν ἐντύπωσιν. Εἰς τὰς τοιαύτας ἐλλείψεις ἐννοεῖται ὅτι ὑπόκεινται συχνότερον τὰ φύλλα τοῦ ἐπαρχιακοῦ τύπου, τῶν ὁποίων ἡ σύνταξις δὲν εἶναι πάντοτε ἀνατεθειμένη εἰς χεῖρας δοκίμους, οἱ δὲ ἀκατάρτιστοι καὶ ἐρασιτεχνικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κάλαμοι τῶν συντακτῶν του ἐπιτηδευόμενοι κατὰ προτίμησιν τὸ πομπῶδες ὕφος, κρημνίζονται ἀκουσίως συχνάκις εἰς τὸ ταπεινὸν ἐπίπεδον τοῦ χυδαίου καὶ τοῦ γελοίου.

Δείγματά τινα τῶν περιέργων τούτων καρυκευμάτων παρέθηκα καὶ ἄλλοτε εἰς τὸ κοινόν· ἀλλ᾽ ἡ χύτρα εἶνε ἀνεξάντλητος καὶ δύναμαι βοηθούμενος ἐκ τῶν παλαιῶν ἀναμνήσεων καὶ τῶν σημειώσεών μου νὰ παραθέσω καὶ σήμερον δόσιν γενναίαν μέχρι κορεσμοῦ εἰς τὸ ἀκροατήριόν μου.

Ἰδοὺ μερικὰ ἐξ αὐτῶν, εἰλημμένα ἐκ παλαιῶν ἐπαρχιακῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἀλλὰ καὶ ἀθηναϊκῶν φύλλων. Δὲν ἀναφέρω τὸ ὄνομα τῆς ἐφημερίδος ἐξ ἧς ἕκαστον ἐλήφθη, ἀλλὰ δύναμαι νὰ ἐγγυηθῶ περί τῆς πληρεστάτης αὐτῶν ἀκριβείας.

Ὁρισμὸς τῆς χωροφυλακῆς:

Ἡ χωροφυλακὴ εἶνε ἐφεύρεσις τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, »ἐξ ἧς οἱ νόμοι παρήχθησαν πρὸς διατήρησιν αὐτῶν, εἴτε »ἐν τῷ στρατῷ, εἴτε ἐν τοῖς στρατοπέδοις».

—

Ἀπόγευμα φιλοσοφικόν:

«Οἱ καιροὶ ἀλλάζουν· τὸ δίκαιον ὅμως μένει πάντοτε »ὑπὲρ τοῦ δικαίου».

Ἄλλο ἀπόφθεγμα :

« Ἡ ἀπὸ τοῦ σώματος ἀποδημία τῆς ψυχῆς εἶνε γενι»κῶς βλαββερόν, ὑπὸ κοσμικὴν ἔποψιν θεωρούμενον».

Περιγραφή:

»Δὲν δύναταί τις νὰ βαδίζῃ ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως ἐν »ὥρᾳ βροχῶν, ἐὰν δὲν φέρῃ παντελόνι ***ντεκολτέ***».

Ὁρισμὸς τοῦ γάμου. (Σημειωτέον ὅτι ἡ περικοπὴ ἐλήφθη ἐξ ἐφημερίδος ἐκδιδομένης εἰς πόλιν ἐξόχως βιομηχανικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἴσως αἱ εἰκόνες καὶ αἱ παρομοιώσεις ἐλήφθησαν ἐκ τῆς βιοτεχνίας):

«Γάμος, ὡραῖον ὑελουργεῖον, παράγον ὡραῖα ποτήρια· »κάλλιστον ὑφαντουργεῖον, ἐξυφαῖνον ὡραῖα ὑφάσματα. »Ἰδοὺ ἡ ἔννοια ἥν ἀποδίδουν εἰς τὸν ἀστέρα τοῦτον, τὸν φωτίζοντα τὸ στερέωμα τοῦ ἔρωτος».

—

Θεατρικὴ εἴδησις (ὅπου χειροτονεῖται ὁ Μολιέρος εἰς ἱερωμένον).

«Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην ἐπαίχθη ἡ κωμῳδία « ὁ »Ἀρχοντοχωριάτης» τοῦ ἀθανάτου γάλλου συγγραφέως »***Ἀββᾶ*** Δὲ Μολιέρ. Ἡ μετάφρασις τοῦ ἔργου διατηρεῖ εἰς

«τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν ἀρκετὰς **γαλακτικὰς** καλλονάς»
Εἴδησις ἀνακτορική:

«Σήμερον **παρετάχθη** εἰς τὰ ἀνάκτορα μέγα γεῦμα »πρὸς τιμὴν τοῦ ἡγεμόνος».

—

Εἴδησις ὑγειονομική:

«Ἡ **ἀγχόνη** (ἀγγίνα) ποιεῖ θραῦσιν εἰς διάφορα μέρη »τοῦ Κράτους».

—

Ἡ εἴδησις αὕτη ὑπενθυμίζει παλαιάν ἐπιγραφήν, ὑπάρχουσαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν φίλου μου, εἰς παλαιοτέρους καιροὺς ἔν τινι νήσῳ τοῦ Αἰγαίου. Κἄποιος ἐκ τῶν ἐκεῖ προὐχόντων, κατέχων τὰ ἀξιώματα προξενικοῦ πράκτορος διαφόρων Ἐπικρατειῶν, διὰ νὰ μὴ κατασκευάσῃ ἰδιαίτερον θυρεόν δι' ἑκάστην τῶν ἰδιοτήτων του, ἔκρινεν οἰκονομικώτερον ν' ἀναρτήσῃ εἰς τὸν ἐξώστην τῆς κατοικίας του ἕνα μόνον μὲ δίγλωσσον ἐπιγραφὴν λέγουσαν ἰταλιστὶ μὲν Agente di tutte le Potenze, γαλιστὶ δὲ Ageet de toutes les Potences!

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς εἰδησεογραφικὰς περικοπάς, Ἰδοὺ περιεργοτάτη ζῳολογικὴ εἴδησις:

«Ἐρεύνης γενομένης, εὑρέθη ἐντὸς τοῦ πίθου ὄφις »**δηλητηριασμένος**, τοῦ ὁποίου ὁ ἰὸς εἶχε μεταδώσει τὸ »ἐν τῷ πίθῳ ὑγρόν».

—

Ἰδοὺ καὶ μία ἰατρική:

«Ἡ χρῆσις τοῦ χασίς, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δύναται ὁ ἐκ τού»του μεθύων νὰ πράξῃ τὰ ἀποτρόπαια κακουργήματα, μὲ »τὸν χρόνον διαλύονται αἱ οὐσίαι τῶν γενικῶν μορίων του, »τοσοῦτον ὥστε γίνεται παραλυτικός».

—

Ἰδοὺ καὶ ἓν αἴνιγμα οἰκογενειακῶν σχέσεων:

«Ὁ δήμαρχος, ἀγαθὸς πολίτης καὶ χρηστὸς οἰκογενειάρ-»χης, εἶνε **πενθερὸς** δύο τέκνων».

—

Λογικὴ ἀκαταμάχητος:

«Διὰ νὰ μὴ ἀναπτύσσεται κονιορτός, πρέπει νὰ μὴν »ὑπάρχῃ τοιοῦτος».

—

Καὶ μία παράδοξος εἰκών:

«Εἰς ἀσέληνον νύκτα τὸ φῶς τῶν φανῶν τῆς πόλεώς »μας ὁμοιάζει ὡς κανδηλάκια **ἐσπαρμένα ἐν εἴδει μανι-»ταρίων** τῇδε κἀκεῖσε».

—

Εἴδησις ἀστυνομική:

«Ὁ ἀστυνόμος ἀνακαλύψας 35 ὑπόπτους καὶ ἀέργους, »ἀπέπεμψε τῆς πόλεως **εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθησαν**».

—

Ἰδοὺ πῶς εἰσάγεται ὁ πολιτισμός:

«Πρῶτον καφεῖον ἐντὸς ὀλίγου καθίσταται τὸ τοῦ Δ. »Κρικέλα, διότι ἐπισκευάζεται λαμπρῶς καὶ εὐρύνεται μὲ »χῶρον οὐκ ὀλίγον. Συγχαίρομεν ἐκ καρδίας τὸν φίλτατον »Κρικέλαν διὰ τοὺς ἀτρύτους κόπους οὓς κατέβαλεν, ὅπως »εἰσαχθῶσι καὶ αἱ καρέκλαι».

—

Ἡ στάσις τοῦ δημάρχου:

«Ὁ δήμαρχος προσεφώνησε λίαν εὐγλώττως, δι' ὕφους »ῥητορικοῦ καὶ στάσεως **ἀναλόγου πρὸς τὸ γένος του**».

—

Ἰδοὺ μία εἴδησις, ἥτις θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἀναστάτωσιν τοὺς γεωγράφους καὶ ὁλόκληρον τὴν συνομοταξίαν τῶν σιδηρωτριῶν:

«Παρὰ τὰς **ὑπωρείας** τοῦ Βόλγα ἀνεκαλύφθησαν πη-

»γαὶ χημικῆς μελάνης, χρησίμου πρὸς κατασκευὴν κόλλας »ὑποκαμίσων».

—

Καὶ μία ἄλλη, ἡ ὁποία βεβαίως θὰ ἐπροξένησε συγκίνησιν εἰς τὴν διπλωματίαν τῶν δύο ἡμισφαιρίων:

«Χθὲς ἐξῆλθον πεζῇ εἰς περίπατον ὁ δήμαρχός μας με»τὰ τοῦ γραμματέως Ξ... δικολάβου».

—

Ἰδοὺ καὶ μία ἀνταπόκρισις, τὴν ὁποίαν θὰ ἐζήλευε καὶ αὐτὸς ὁ διάσημος Μπλῶβιτζ· τὴν ἀντιγράφω ἐπὶ λέξει:

«***Ἰδιαιτέρα ἀλληλογραφία.***

»Ἐνώπιον τοῦ Λιμένος Ἀλεξανδρείας κα »ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ ***Ἡ Ἑλλάς,*** 2 Ἰου»λίου 1882».

«Κύριε

»Τὴν παρελθοῦσαν Τρίτην ἐβομβαρδίσθη ἡ Ἀλεξάν»δρεια ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου· σχεδὸν μέχρι τοῦδε ἡ πό»λις ὅλη ἐκάη καὶ καίονται ἤδη τὰ ὑπόλοιπα.

»Δέχθητε τοὺς ἀσπασμούς μου

»Ὑμέτερος

»Α....»

—

Ζῳολογικὰ περίεργα:

«Πωλοῦνται ***θήλειαι προβατίναι*** πρὸς βλάβην τῆς »ὑγείας τῶν κατοίκων».

—

Μουσικαὶ γνώσεις:

«Ὁ μουσικὸς οὗτος θίασος ἐξετέλεσε πλεῖστα ὅσα δύ»σκολα τεμάχια τῶν περιφημοτέρων μουσουργῶν, καὶ »ἰδίως τῶν κυρίων Οὐγκενόττη, Φάουστ, καὶ ἄλλων».

—

Καὶ μία περίεργος μουσικὴ παρέμβασις:

«Αὔριον ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἑορτῆς ψαλή-»σεται δοξολογία ἐν τῷ ναῷ ***ὑπὸ τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ »μελοδραματικοῦ θιάσου***».

—

Ἡ ἀναχώρησις τῶν ἐφέδρων :

«Καὶ θὰ ῥεύσουν δάκρυα χαρᾶς, δάκρυα ἀποχωρισμοῦ »καὶ συγκινήσεως, ***δάκρυα τοῦ ἥξεις, ἀφίξῃ, οὐ θνή-»ξεις ἐν πολέμῳ***».

—

Πατριωτικὴ ἔπαρσις :

«Ὁ Ἕλλην ἐπροικίσθη παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ μὲ τὸν »ὀφθαλμὸν τοῦ ἀετοῦ, μὲ τὴν ὠκυποδίαν τῆς τίγρεως, μὲ »τὴν καρδίαν τοῦ λέοντος καὶ τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν »μεγαλοφυΐαν τοῦ Διογένους».

—

Ζῳολογικὴ ἀκρίβεια :

«Ὁ λέων ἔχασε τὸν ***ἀριστερὸν*** πόδα...»

—

Ἡ ξένη φιλολογία :

«Ὁ θίασος ἄρχεται τῶν παραστάσεών του διὰ τοῦ ὡ-»ραίου δράματος τοῦ ***Ἰωάννου Δουμᾶ πατρὸς καὶ υἱοῦ***».

—

Ποιητικὴ ἔξαρσις :

»Ὁποία ἑσπέρα ἐκείνη ! Ὡς ἂν μυστηριώδης τις δύνα-»μις ἐκίνει καὶ ἐνανούριζε τὸ πᾶν, σιγηλή, ἀφανής, ὡς »***πλύστρια.***»

—

Μηχανική :

«Τὸ πάτωμα μὴ δυνάμενον ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸ βάρος τοῦ »συρρεύσαντος πλήθους, ***παρεδόθη εἰς τὰς συνεπείας του***».

—

Φυσιολογικὸς ὁρισμός:

«Ὡς ἐν παρόδῳ παραθέτομεν τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ »τροφὴ πρὸς τὸ σῶμα ὁμοιάζει πῦρ πρὸς χύτραν πλήρη »γάλακτος καὶ ἄλλων τροφῶν».

—

Περίεργος αὐτοκτονία:

«Χθὲς ηὐτοκτόνησε νέος τις κενώσας εἰς τὸ στόμα του »σφαῖραν πολυκρότου, ἐξελθοῦσαν ἐκ τοῦ αὐχένος».

—

Οἰκονομολογικὸν σύστημα:

«Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ »ἔθνους, εἶνε ἀνάγκη νὰ μελετήσωμεν τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους».

—

Ὑγειονομικὴ διάταξις:

«Ἐπίσης θὰ καταδιωχθοῦν οἱ μαχαιροποιοὶ καὶ πάν»τες ὅσοι διατηροῦν ἐντὸς τῆς πόλεως κέρατα».

—

Περίεργον φαινόμενον:

«Ἀπό τινων ἡμερῶν παρατηρεῖται τὸ ἑξῆς παράδοξον »ἐν Καρδίτσῃ: πληθὺς γραιῶν μεταλλάσσει βίον, μεταβαί»νουσα ἐσπευσμένως εἰς τὴν ἄλλην ζωήν».

—

Τελευτῶ μὲ τὴν ἑξῆς ὑπερφυσικὴν εἴδησιν:

«Τὴν παρλθοῦσαν Πέμπτην, ὡς πληροφορούμεθα, ἐθε»άθη ὁ ***νεκρὸς*** στρατιώτου τινὸς ἀποθανόντος ἐν τινι ξε»νοδοχείῳ, ***διευθυνόμενος*** εἰς τὸ νεκροταφεῖον ἄνευ ἱερέως».

—

Παραλείπω πολλὰς ἄλλας καὶ καλλιτέρας, ὅπως λέγει ὁ Δὸν Ρουῒ Γομὲζ Σύλβας εἰς τὸν «Ἐρνάνην», διότι αἱ πηγαὶ τοῦ τύπου εἶνε ἀνεξάντλητοι. Παραθέτω δὲ μόνον δύο

εἰδοποιήσεις. Ἡ πρώτη εἶνε ἀξιοσημείωτος διὰ τὸ κοινωνικόν της ἐνδιαφέρον, ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

«Ἀνὴρ μέσης ἡλικίας ζητεῖ νὰ νυμφευθῇ δεσποινίδα »***ἄνευ τέκνων***».

Ἡ δευτέρα εἶνε περίεργος διὰ τὴν συντακτικήν της ἀνεξαρτησίαν:

«Ἀπωλέσθη πανίον λέμβου· ***ὁ εὑρών, δίδω πέντε λίρας ὀθωμανικάς***».

—

Πρὸς παρηγορίαν ὅμως τῶν ἐργατῶν τῶν ἀνωτέρω δημοσιογραφικῶν παρακρούσεων σημειῶ ὅτι καὶ πολλαὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, τῶν διωργανωμένων ἀπὸ μακροῦ χρόνου μετὰ πάσης τελειότητος, καὶ συντασσομένων ὑπὸ ὅρους ἀσυγκρίτως καλλιτέρους ἢ αἱ ἡμέτεραι, ὑπέπεσον κατὰ καιροὺς καὶ ὑποπίπτουν ἀκόμη συχνάκις εἰς παρόμοια ὀλισθήματα. Χάριν περιεργείας ἀναφέρω, περιοριζόμενος εἰς μόνον τὸν γνωστότερον καὶ οἰκειότερον εἰς ἡμᾶς γαλλικὸν τύπον, παραδείγματά τινα τῶν ὀλισθημάτων μερικῶν ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων αὐτοῦ ὀργάνων. Οὕτως ἡ ἐφημερὶς «Moniteur du soir» ἔγγραψε κάποτε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Αὐτῆς Ὑψηλότης ἡ δούκισσα τῆς Βραβάντης ἔτεκε θῆλυ «χθές, 22 Μαΐου, Τὰ ***πρῶτα συμπτώματα*** τοῦ τοκε»κοῦ ἐξεδηλώθησαν ***σήμερον τὴν πρωΐαν***» Τώρα, ἂν ὑπάρχουν μαιευτῆρες μεταξὺ τοῦ ἀκροατηρίου μου, ἂς μὲ βεβαιώσουν πῶς συνέβη αὐτὸ τὸ ἐκπληκτικὸν φαινόμενον νὰ ἐκδηλωθοῦν αἱ ὠδῖνες μίαν ἡμέραν μετὰ τὸν τοκετόν!

Ὁ ***Μηνύτωρ*** αὐτὸς περιγράφων τὴν μετάβασιν τοῦ φιλοξενουμένου ἐν Παρισίοις βασιλέως τῆς Ἱσπανίας εἰς τὸ θέατρον τοῦ Μελοδράματος, ἀνέφερεν ὅτι: «καθ' ἣν στι»γμὴν αἱ Αὐτῶν Μεγαλειότητες κατήρχοντο τῆς ἁμάξης, τὸ »διπλωματικὸν σῶμα ἀνήρχετο ὄπισθέν των εἰς τὴν μεγάλην κλίμακα». Πῶς συνέβαινε τὸ παράδοξον αὐτὸ φαινόμε-

νον ὥστε νὰ εὑρίσκωνται οἱ βασιλεῖς κάτω εἰς τὴν ἅμαξαν, καὶ ἐνταυτῷ ἐπάνω εἰς τὰς κλίμακας, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, οἱ ἀναγνῶσται τοῦ παρισινοῦ φύλλου βεβαίως δὲν θὰ ἠδυνήθησαν ποτὲ νὰ ἐννοήσουν.

Ἀλλ' ἂς ἀναφέρωμεν καὶ μερικὰ ἄλλα κατορθώματα.

Γάλλος δημοσιογράφος ἔγραψε περὶ τῆς ἐν Λούβρῳ Ἀφροδίτης ὅτι ἦτο ἔργον τοῦ γλύπτου ***Μήλου,*** ἐκλαμβάνων τὸν τόπον τῆς προελεύσεώς του ὡς τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου!

Ἄλλος πάλιν ἔγραφεν ὅτι οἱ Κένταυροι ἔφερον πτερνιστῆρας!

Ἕτερός τις τὸ γνωστὸν ῥητὸν τοῦ ψαλμοῦ: «Μωραίνει Κύριος, ὅν βούλεται ἀπολέσαι» ἀντικατέστησε τὸ «Κύριος» διὰ τοῦ «Ζεύς», παραστήσας οὕτω τὸν Προφητάνακτα ὡς λατρεύοντα τὸν Δία.

Τέλος ἡ κατωτέρω περικοπὴ δὲν ἐλήφθη οὔτε ἐκ τῆς «Μάστιγος» τῆς Καρδίτσης, οὔτε ἐκ τοῦ «Ἀχελῴου» τοῦ Ἀγρινίου, οὔτε ἐκ τοῦ περιβοήτου «Φανοῦ» τῆς Σύρου, ἀλλ' ἐκ τινος φύλλου τῶν τελευταίων ἐτῶν, τοῦ παρισινοῦ «Φιγαρώ», περιέχοντος τὴν περιγραφὴν τῆς ἀποκεφαλίσεως ἑνὸς κακούργου. Ἀκούσατέ την:

«Ὁ πέλεκυς τῆς λαιμητόμου καταπεσὼν ἐχώρισε τὴν »κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ κορμοῦ· ***ἡ δὲ πληγὴ ὑπῆρξε θανατηφόρος!***»

* *
*

Ἀφηγήθην ἄλλοτε ὅτι τὴν οὐχὶ ἄκοπον ἐργασίαν τῆς ἀνιχνεύσεως καὶ τῆς περισυλλογῆς τῶν τοιούτων φαιδρῶν περικοπῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν φύλλων ἐξετέλουν ἐγώ, τῇ βοηθείᾳ καί τινων ἀγαπητῶν συναδέλφων, ἐτροφοδότουν δὲ δι' αὐτῆς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ρακοσυλλέκτης» τὰς

στήλας τῶν δύο διασημοτέρων ἐκ τῶν πρὸ εἰκοσαετίας ἐκδιδομένων σατυρικῶν φίλων, τοῦ «Ἀσμοδαίου» καὶ τοῦ «Ἄστεως». Ἐπειδὴ δὲ ἡ στήλη τῶν ἀπανθισμάτων τούτων ἦτο πάντοτε ἀρεστὴ καὶ περιζήτητος διὰ τὸ κοινόν, ἐφροντίζομεν νὰ συμπληρώνωμεν αὐτὴν καὶ δι' ἄλλου ὑλικοῦ παραπλησίας φύσεως. Πρὸς τοῦτο πλούσια ἐφόδια μᾶς παρεῖχον αἱ διάφοροι ἐπιγραφαὶ καταστημάτων, πρατηρίων ἢ ἐργαστηρίων, τὰς ὁποίας ἐθηρεύομεν εἰς τὰ μᾶλλον ἀπόκεντρα σημεῖα τῆς πόλεως, καὶ τῶν ὁποίων τὴν παράδοξον ὀρθογραφίαν καὶ καλλιγραφίαν καὶ ζωγραφικὴν καλαισθησίαν ἀπηθανάτισεν ἐν πανομοιοτύπῳ εἰς τὰς σελίδας τῶν εἰρημένων σατυρικῶν φύλλων ἡ ἀπαράμιλλος γελοιογραφικὴ γραφὶς τοῦ διευθυντοῦ αὐτῶν Θέμου Ἀννίνου. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ παραθέσω τινὰς ἐξ αὐτῶν ἐνταῦθα.

Οἰνοπολίον οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θῆβες
Ἀθανάσης Θηβαῖος.
Δίνει καὶ πατσᾶ.

—

Ἰωάννης Γεωργίου, ἰπόγιων.

—

Μπαρμπεροπωλεῖον Ἡ Καλλονή.

—

Ἀβδελοποιὸς Ἀριστόδημος Κουρέας.

—

(Ὄνομα λέμβου) Ἡ τρεῖς Χάριτες, Ἀλλὰχ Κερίμ

—

Κουρεὺς ἐπιτήδειος
Καφεπώλης εὐάρεστος
Μουσικὸς Βέρδης
Νικόλαος Κλάρας.
Ξενοδοχεῖον τῆς Σκληρᾶς Εἱμαρμένης.

Κουρεὺς ὀδονταγωγὸς καὶ αἱμαγωγός.

—

Ἐνοικιάζεται οἰκία, καὶ ἐνίοτε καφενεῖον.

—

Ξενοδοχεῖον Λέρου καὶ πάντων.

—

Ἐνταῦθα κεῖνται πηγαδοποιοὶ καὶ ἀνταμώνονται τὸ πρωΐ.

—

Πωλοῦνται βδέλλαι καὶ χαρτόσημον.

—

Μαγειρεῖον οἱ Ἡρωϊκοὶ Χρόνοι.

—

Ἀλευροπωλεῖον ὁ Στρατηγὸς Βουλανζέ.

—

Σιμιτοποιεῖον ἡ Δούκισσα.

—

Πεταλωτήριον Οἱ Φιλέλληνες.

—

Βαρελοποιεῖον Ἡ Ἀνάμνησις

—

Ἐνοικιάζεται τὸ ἄνω ὑπόγειον.

—

(Ἐν Λαρίσῃ) Ξενοδοχεῖον, Δίδεται καὶ ὕπνος.

—

(Ἐν Πάτραις) Κόπτονται βεντοῦζες, ὁ Ἀχιλλεύς

—

Γαλακτοπωλεῖον Ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς Ἑλλάδος.

—

Πρὸς συμπλήρωσιν ἰδοὺ καὶ μία φιλολογικὴ εἴδησις τῆς ἐπαρχιακῆς ἐφημερίδος «Τριχωνίας», περιέχουσα τὸν πρωτοτυπώτατον τῶν τίτλων ὅλων τῶν περιοδικῶν τοῦ κόσμου :

«Ἅμα ὡς κανονισθῶμεν, διότι οὔτε γραφεῖον ἠδυνή-»θημεν νὰ κανονίσωμεν, προτιθέμεθα νὰ ἐκδώσωμεν »καὶ ἓν πρωτότυπον ἐπαρχιακὸν περιοδικόν, ὑπὸ τὸν τίτλον »«Ἡ Μαναβέλλα»».

*
* *

Ἀλλὰ δὲν εἶνε μόνη ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀπειροκαλία ἥτις παρέχει ἄφθονα, ὡς βλέπετε, τὰ ἐφόδια τοῦ γέλωτος, Καὶ αὐτὴ ἡ σοφία, καὶ μάλιστα ἡ σύνοφρυς καὶ ἐπηρμένη, ἡ ἀξιοῦσα ὅτι διδάσκει τοὺς ἄλλους, πληρώνει πολλάκις φόρον γενναῖον εἰς τον κοινὴν εὐθυμίαν διὰ τῶν κωμικῶν παθημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα συχνάκις ὑποπίπτουν οἱ σοβαροὶ αὐτῆς μύσται. Εἰς τὰ διάφορα διδακτικὰ ἰδίως βιβλία, τὰ ὑποβαλλόμενα εἰς τοὺς ἑκάστοτε προκηρυσσομένους διαγωνισμούς καὶ δυστυχῶς εἴς τινα τῶν ἐγκεκριμένων ἀνεκαλύπτομεν πληθὺν κωμικῶν ἐννοιῶν καὶ ἐκφράσεων, αἵτινες ἀπεθησαυρίζοντο εἰς τὴν οἰκείαν στήλην τῶν ἀπανθισμάτων.

Ἐκ τῆς δαψιλοῦς αὐτῆς συγκομιδῆς σταχυολογῶ μερικὰ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἰδιαιτέρας ταύτης ποιότητος τῆς διδασκαλικῆς μωρίας.

Ἰδοὺ ἐν πρώτοις εἷς ὁρισμὸς ἐκ τῆς Γραμματικῆς:

«Πᾶσα λέξις προφέρεται, ***ἂν ἀνοίξωμεν τὸ στόμα***».

Καὶ ὅλα τὰ στόματα βεβαίως θὰ μείνουν ἀνοικτὰ ἀπὸ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν σοφὴν αὐτὴν ἀνακάλυψιν.

—

Ἄλλος ὁρισμὸς ἐκ τῆς φυσικῆς:

«Κίνησις καλεῖται ἡ κατάστασις τοῦ ἐν κινήσει εὑρισκομένου σώματος».

—

Περιγραφὴ ἐκ τῆς Γεωγραφίας:

«Τὰ συστατικὰ μέρη τῆς Τουρκίας διαιροῦνται εἰς ἔμμεσα καὶ ἄμεσα»

Ὁπόθεν ἐξάγεται ὅτι ἡ Τουρκία ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ...φόρους.

—

Ὁρισμὸς ἐκ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας:

«Πάντα τὰ ζῷα τὰ μὴ ἔχοντα γεωμετρικὸν σχῆμα εἶνε πρωτόζῳα».

Καὶ φυσικὰ ἐδῶ γεννᾶται ἡ ἀπορία; ποῖον γεωμετρικὸν σχῆμα νὰ εἶχε τάχα ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου;

—

Εἷς γεωγραφικὸς ὁρισμὸς πολύτιμος:

«Λόφος λέγεται ἡ ἀνωμαλία τοῦ ἐδάφους, τὴν ὁποίαν »δὲν δυνάμεθα ν' ἀνέλθωμεν καὶ νὰ κατέλθωμεν χωρὶς νὰ »πέσωμεν».

Ἄλλο γεωγραφικόν:

«Ὁ Εὔξεινος πόντος δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Δουνάβεως, »κατόπιν τὴν Μεσημβρινὴν Ρωσίαν».

Ὁ συγγραφεὺς ἐλησμόνησε νὰ προσθέσῃ καὶ κατὰ ποίαν ὥραν δέχεται ὁ Εὔξεινος αὐτὰς τὰς ἐπισκέψεις.

—

Ἐξ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου:

«Εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐργάζονται ὁ ζευγηλάτης, ὁ σπορεύς, ὁ κτίστης, ὁ ἁμαξηλάτης, ὁ χοιροβοσκός, ὁ ὁδοφύλαξ».

«Ἐργάται τῆς διανοίας εἶνε ὁ διδάσκαλος, ὁ ἱερεύς, ὁ »ζωγράφος, ὁ νομάρχης, ὁ γραμματεὺς καὶ ὁ ἀξιωματικός».

—

Ἰδοὺ καὶ μερικαὶ φράσεις ἐξ Ἀλφαβηταρίου, τῶν ὁποίων ἡ περίεργος σειρὰ κινεῖ τὸν γέλωτα... καὶ τὴν ὄρεξιν:

«—Τί πρᾶγμα γεννᾷ ἡ κόττα;—Αὐγά.—ψάρι μὲ αὐγό. »—Σοῦπα αὐγολέμονο».

—

᾽Αλλὰ διατί νὰ μᾶς ἐκπλήττουν αὐτὰ τὰ σφάλματα τῶν μικρῶν καὶ ἀσήμων ψιλικατζήδων τῶν γραμμάτων, ἀφοῦ καὶ οἱ τρανοὶ μεγαλέμποροι τῆς παιδείας πράττουν χειρότερα; Εἶδα ποτὲ εἰς βιβλίον σχολίων ἀρχαίου δράματος συνταχθέντων ὑπὸ καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας τὸν Ἡσίοδον ἀναφερόμενον ὡς γάλλον συγγραφέα, καὶ τὸ ὄνομά του ἀναγεγραμμένον γαλλιστὶ οὕτω: Hésiode. Εἰς ἄλλο δὲ βιβλίον ἀναγόμενον εἰς φιλολογικὰ μαθήματα τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, ἀνεγράφετο σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ ἐκπληκτικὴ ἀνακάλυψις ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν τριττὴν διαίρεσιν τοῦ χρόνου εἰς παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον, ἐν ἄλλοις λόγοις ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὸ χθές, τὸ σήμερον καὶ τὸ αὔριον!

᾽Αλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη σοφία, καὶ αὐτὴ ἡ μᾶλλον σοβαρὰ καὶ ἀνεγνωρισμένη, ὑπόκειται συχνάκις εἰς διαλείψεις καὶ ἀκρισίας, διὰ ν᾽ ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ αὐτὴ εἶνε πάντοτε ἀτελὴς καὶ πεπερασμένη. Τόμους ὁλοκλήρους ἀπετέλεσαν αἱ περισυλλεγεῖσαι παρά τινων περιέργων μωρίαι καὶ παρανοήσεις διαφόρων σοφῶν. Ἐκ τῆς πληθύος ταύτης δύο μόνα δείγματα θὰ παραθέσω.

Τὸ ἓν εἶνε ἡ ἀνάγνωσις καρχηδονικῆς τινος ἐπιγραφῆς, ἀνευρεθείσης ἐν ᾽Αλγερίᾳ. Ἡ καρχηδονικὴ γλῶσσα ἔμεινεν, ἢ τοὐλάχιστον διετέλει μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, ἄγνωστος σχεδὸν καὶ ἀκατάληπτος, καθότι δὲν διεσώθησαν ἐξ αὐτῆς γραπτὰ μνημεῖα. ᾽Εν τούτοις δύο σοφοὶ ἀνέλαβον νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐπιγραφὴν, καὶ ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν παρέσχε τὴν ἑξῆς μετάφρασιν:

«᾽Ενθάδε κεῖται ὁ ᾽Αμίλκας, πατὴρ τοῦ ᾽Αννίβα, προσ»φιλὴς ὡς αὐτὸς εἰς τὴν πατρίδα καὶ φοβερὸς εἰς τοὺς »ἐχθρούς του».

Ὁ ἕτερος ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶχε τὴν ἑξῆς ἔννοιαν:

«Ἡ ἱέρεια τῆς Ἴσιδος ἀνήγειρε τὸ παρὸν μνημεῖον εἰς

»τὸ Ἔαρ, τὰς Χάριτας καὶ τὰ Ῥόδα, ἅτινα θέλγουν καὶ »ζῳογονοῦν τὸν κόσμον».

Ἡ διαφωνία ἦτο, ὡς βλέπετε, ριζική, ἡ δὲ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιγραφῶν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθησαν ἀμφότεραι αἱ ἐξηγήσεις, ἀδυνατοῦσαι νὰ τὰς συμβιβάσῃ, ἀνέθεσεν εἰς κἄποιον σοφὸν αὐτῆς μέλος νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν πραγματικὴν τῆς μυστηριώδους ἐπιγραφῆς ἔννοιαν. Ὁ δὲ τρίτος οὗτος σοφὸς ἐπιστήμων μετὰ ὥριμον μελέτην ὑπέβαλε τὸ ἑξῆς πόρισμα.

«Ὁ βωμὸς οὗτος ἀφιεροῦται εἰς τὸν θεὸν τῶν ἀνέμων »καὶ τῶν θυελλῶν, ὅπως πραΰνῃ τὴν ὀργήν των».

Ἡ τρίτη αὕτη ἐξήγησις ἐσύγχυσεν ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα, καὶ ἡ ἀνθρωπότης ἀκόμη δὲν κατώρθωσε νὰ μάθῃ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ ἄλλο δεῖγμα εἶνε ὁ περιβόητος ὁρισμὸς τῆς καραβίδος, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ περιληφθῇ εἰς τὸ πολυπαθὲς λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Οἱ ἀναλαβόντες τὴν σύνταξιν τοῦ ὁρισμοῦ τῆς λέξεως écrevisse σοφοὶ συνεργάται μετὰ πολλὴν σκέψιν, κατέληξαν εἰς τὴν ἑξῆς θαυμαστὴν διατύπωσιν: «Καραβίς, μικρὸς ἰχθὺς ἐρυθρός, ὅστις βαδίζει ἀντιστρόφως». Διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον ἐν τούτοις, καθυπέβαλον τὸν ἔξοχον αὐτὸν ὁρισμὸν εἰς τὸν μέγαν φυσιοδίφην Κυβιέρον, ὅστις ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς: «Μικράς τινας παρατηρήσεις ἔχω μόνον νὰ ἐπιφέρω ὁρισμόν σας, τὰς ἑξῆς: α΄) ἡ κα»ραβὶς δὲν εἶνε ἰχθύς· β΄) ἡ καραβὶς δὲν εἶνε ἐρυθρά, καὶ γ΄) »ἡ καραβὶς δὲν βαδίζει ἀντιστρόφως· κατὰ τὰ ἄλλα ὁ ὁρισμός »σας εἶνε τέλειος».

* * *

Ἀπὸ τοῦ ἀκανθώδους πεδίου τῆς δημοσιογραφίας μεταβαίνω εἰς τὸν ἀειθαλῆ λειμῶνα τῆς καθαρᾶς φιλολογίας,

ἔνθα ὑποτίθεται ὅτι ἡ τέχνη ἐπιμελέστερον καλλιεργουμένη, παράγει προϊόντα εὐγενέστερα καὶ ἑλκυστικώτερα. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἄφθονοι φύονται καὶ ἐκεῖ καὶ αἱ ἀκαλῆφαι καὶ οἱ σκόλυμοι καὶ αἱ ὀνάκανθαι.

Εἰς τὴν διάλεξίν μου περὶ τοῦ περιφήμου Συλλόγου τῶν Εἰσαγγελέων, τοῦ ὁποίου ἡ γένεσις ὠφείλετο εἰς ἓν ἀκριβῶς τοιοῦτο τερατόμορφον τέκος τῆς δραματικῆς τέχνης, καὶ ὅστις κατεγίνετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συλλογὴν τοιούτων ἀποφωλίων προϊόντων τοῦ πνεύματος, ἱκανὰ ἀνέφερα παραδείγματα ἐξ αὐτῶν, μνησθεὶς ἐν τέλει καὶ τοῦ περικλεοῦς Ἐξαρχοπούλου. Ἀλλ' εἰς τὰς παλαιὰς σημειώσεις μου εὑρίσκεται ἀποθησαυρισμένος πλοῦτος πολὺς περικοπῶν καὶ ἀποσπασμάτων, πρὸ τῶν ὁποίων ὠχριᾷ ἡ λαμπηδὼν τῆς δόξης τοῦ σεμνώματος ἐκείνου τῆς Ἀμοργοῦ. Δὲν ἀντέχω εἰς τὸν πειρασμὸν ν' ἀναφέρω τινὰς ἐξ αὐτῶν.

Ἐν πρώτοις παραθέτω δείγματα τῆς πεζῆς λογοτεχνίας, ἀποσπάσματα ἐκ περιγραφῶν, ἢ ἐκ πρωτοτύπων διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων, δημοσιευθέντων εἰς ἐγχωρίους ἐφημερίδας. Ἰδού, λόγου χάριν, μία περίεργος περίπτωσις ὑπνοβασίας.

«Ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ του ***ἀκόμη κοιμωμένη,*** »ἤναπτε τὸ φῶς καὶ ἐξῆγεν ἐκ του ἑρμαρίου ἐδέσματα διὰ τὸν δεῖπνον».

—

Ἰδοὺ καὶ μία εἰκὼν ἀκροβατική:

«Ἡ νέα ἀφῆκε τὸ μέτωπόν της νὰ πέσῃ ἐπὶ τῶν ἀνοι»κτῶν χειρῶν τοῦ Στεφάνου».

—

Καὶ μία περιγραφὴ ἀλλοκότων πράξεων κἄποιου Μενελάου, ὅστις εὑρίσκετο, ὡς φαίνεται, εἰς πολὺ ἔκρυθμον κατάστασιν συνεπείᾳ Κύριος οἶδε τίνων ἀπιστιῶν τῆς Ἑλένης του:

«Ὁ Μενέλαος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ· ἡ κεφαλή του ἔκλι-»νε πρὸς τὰ κάτω, ***ὡς ἡ τῆς ἀποφυλλωθείσης μήκωνος,*** »***ἐρρίφθη*** εἰς δάκρυα, ***ἐτινάχθη ὡς ἀποναρκωθεὶς*** ἐπὶ »ἀνακλίνδρου, ἔμεινεν ἐκεῖ ἀκλόνητος ὡς ὁ ἐπὶ ἕξ χιλιάδας »ἐτῶν ἐπὶ ἀμμώδους αὐτοῦ ἀκτῆς σκόπελος, ἐφ' οὗ ρύ-»γνυνται τὰ κύματα τῶν βράχων(;)».

—

Μίο περίοδος μεταφυσική, δυναμένη νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς γρίφος:

«Ἐλθόντες εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην »σφαίραν, διὰ τῶν ψυχικὰς παθήσεις διατυπουσῶν ἐκείνων »ἐννοιῶν, συνεπυκνώσαμεν τὴν ἐκεῖ ἀτμόσφαιραν καὶ τού-»τῳ τῷ τρόπῳ προεμηθεύσαμεν τὴν ἀσφυγξίαν (sic) εἰς »τὸ εὐγενέστερον καὶ ἐξοχώτερον τοῦ κόσμου ἐκείνου ὄν».

—

Ἰδοὺ καὶ ἓν δεῖγμα ὕφους ρεαλιστικοῦ.

«Ἡ χήρα ἐκείνη, φύσει ἀκρατὴς καὶ ἄσεμνος, μοὶ ἐνέ-»πνευσεν ἐπιτυχῶς τὸν ἔρωτά της, καὶ ἅμα ὡρίμασαν αἱ διὰ »τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κινήσεων διαπραγματεύσεις μας, ἠρξά-»μεθα ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον τῆς γνωριμίας καὶ τῆς ἀσχη-»μοσύνης»,

—

Ἰδοὺ τέλος καὶ μία θαυμασία σκηνὴ ἐξ ἐπιφυλλίδος:

«—Κύριε, εἶμαι ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ***θεωρούμε-»νος νεκρὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.*** Ἐπὶ ἑπταετίαν »ἔμεινα αἰχμάλωτος, ἀναζητῶν τὴν σύζυγόν μου, τὴν σύζυ-γόν μου ἣν λατρεύω!

«—Ἐδῶ εἶνε, εἶπεν ὁ βοηθός

«Καὶ ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ θυλακίου του κλεῖδα ἤνοιξε παρ-»ευθὺς τὴν βιβλιοθήκην».

Διατὶ ἤνοιξε τὴν βιβλιοθήκην ὁ βοηθὸς παραμένει μυστήριον. Ἦτο τάχα βιβλίον, ἢ περγαμηνὴ ἡ σύζυγος τοῦ

ἀξιωματικοῦ καὶ ἐκρύπτετο ἐντὸς τῆς βιβλιοθήκης; Μήπως ἦτο ἀφῃρημένος ὁ βοηθός; ἢ μήπως ἀφῃρημένος ἦτο ὁ συγγραφεὺς ὁ γράψας αὐτὴν τὴν περίοδον; Διότι οἱ συγγραφεῖς καὶ μάλιστα οἱ μυθιστοριογράφοι ὑπόκεινται εἰς τοιαύτας ἀπροσεξίας. Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ὁ περίφημος Πονσὼν Δὲ Τερράϊλ ἔγραφε περί τινος τῶν ἡρώων του ὅτι: «περιεπάτει σύννους εἰς τὸν κῆπον, ἔχων τὰς χεῖρας συμπεπλεγμένας ὄπισθεν, ***καὶ ἀναγινώσκων τὴν ἐφημερίδα του***!»

Ἀκόμη δὲ ἀφθονωτέρα εἶνε ἡ συγκομιδὴ τῶν ἐμμέτρων προϊόντων, ἐκ τῶν ὁποίων εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ παραθέσω εἰς ἀπόγευμά τινα ἀποσπάσματα, διὰ νὰ μὴ μείνῃ παραπονεμένη ἡ Μοῦσα τῆς ποιήσεως. Ἰδού, ἐπὶ παραδείγματι, ἓν ἀπόφθεγμα πολὺ ἀπαισιόδοξον:

«Τοιαύτη εἶνε δυστυχῶς τοῦ βίου ἡ πορεία,
«***Πεντάλεπτον*** μειδίαμα, πολυετὴς πικρία!»

εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς δὲν μᾶς ἐξηγεῖ ἂν τὸ ***πεντάλεπτον*** αὐτὸ μειδίαμα εἶνε πέντε λεπτῶν διαρκείας, ἢ πέντε λεπτῶν ἀξίας.

Ἐξαιτούμενος συγγνώμην διὰ τὸ πρωτότυπον τῆς παρομοιώσεως παρὰ τοῦ ἁβροῦ ἀκροατηρίου μου, παραθέτω καὶ τὸν ἑπόμενον ἀπαράμιλλον ὁρισμὸν τοῦ ἔρωτος, ὅστις φαίνεται ἀπήχησις προερχομένη ἀπὸ κἄποιον στάβλον τῆς Πλάκας:

«Ὁ ἔρως εἶνε γαϊδαρος, καὶ ἡ καρδιὰ γρασίδι,
»Καὶ ὅταν πέσῃ μεσ' σ' αὐτήν, τὴν ἔφαγε τὰ φεῖδι».

Ἰδοὺ καὶ ἓν ἀνακρεόντειον:

«Σὰν τοῦ Μαγιοῦ τ' ἀηδόνι
»Σὲ μυρωδάτο κρίνο

»᾿Ανέβηκα γελῶντας
»Καὶ τραγουδῶντας πίνω».

Φαντασθῆτε πόσον μικροσκοπικός, λιλιπούτειος ἀληθινὰ πρέπει νὰ ἦτο ὁ ποιητὴς διὰ νὰ ἠμπορῇ ν᾿ ἀναβαίνῃ ἐπάνω εἰς κρίνον καὶ νὰ κάμνῃ ἐκεῖ τόσα καὶ τόσα πράγματα!

Ἡ ἀφέλεια αὕτη ὑπενθυμίζει τὴν περίεργον ἄγνοιαν ἑτέρου ποιητοῦ ἐκ τῶν συγχρόνων, δοκιμωτέρου ὅμως καὶ γνωστοτέρου, τοῦ μακαρίτου Κερκυραίου Μαρτινέλλη. Οὕτως ἀναγινώσκων ποτὲ τοὺς στίχους του εἰς κάποιον φίλον του, ἀπήγγειλε τὸν πρῶτον ἐξ αὐτῶν, ἔχοντα ὡς ἑξῆς :

Ἕνα πουλάκι τόσο... πελαργός,

μὲ χειρονομίαν τοῦ δείκτου προτεταμένου καὶ κοπτομένου εἰς τὸ μέσον παρὰ τοῦ ἀντίχειρος. Ὁ καϋμένος ὁ ποιητὴς ἐξελάμβανε τὸν πελαργὸν ὡς τρυποκάρυδον!

Ὅστις θέλγεται ἰδιαιτέρως ἐκ τῶν ποιητικῶν τούτων παρακρούσεων δύναται νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν κατὰ καιροὺς τελεσθέντων ἐνταῦθα ποιητικῶν διαγωνισμῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Βουτσιναίου. Ἐπιδημία ποιητικοῦ πυρετοῦ ἐμάστιζε τότε τὸν χώραν μας καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀδρία μέχρι τοῦ Πόντου καὶ ἀπὸ τοῦ Νείλου μέχρι τῆς Μαιώτιδος, οἱ οἰστραλατούμενοι Φοιβαπόλλωνες ἀπέστελλον ῥαγδαίως τὰς ποιητικάς των συλλογὰς εἰς τὸν ἑκάστοτε προκηρυσσόμενον διαγωνισμόν, τὰς πλεῖστας ἐμπλέους τερθρείας ὑπερρομαντικῆς καὶ ἀκρισίας παιδαριώδους καί... ἀνορθογραφιῶν. Ὁ πρῶτος τυχὼν στιχοπλόκος, ὁ μετὰ κόπου δυνάμενος νὰ συρράψῃ καὶ νὰ παρατάξῃ ῥυθμικῶς μερικὰς συλλαβὰς καὶ λέξεις, ἔκρινεν ἀπαραίτητον νὰ ὑποβάλλῃ τὰ προϊόντα τῆς φαντασίας του εἰς τὴν κρίσιν τῶν Ἑλλανοδικῶν ποιητῶν τοῦ ἀγῶνος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων κατήντησε νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1856 ποίημα ἐκτενὲς φέρον τὸν ἑξῆς τίτλον: **«Ἱερομόνα-**

*χος ὑπ' ἀνωτέρων ἀρχῶν ἀποσταλεὶς εἴς τινα μοναστή-
»ρια πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐν αὐτοῖς ἔριδος, καὶ διατί,
»πῶς καὶ ἐκ τίνος ἡγουμενοσυμβουλίου ἐχρεώθησαν
»αἱ μοναὶ αὗται καὶ πόσον ἦν τὸ χρέος ἑκάστης!.»*

Τινὲς δὲ τῶν εἰσηγητῶν, ἀδημονοῦντες διότι ἠναγκάζοντο νὰ διαπλέουν ὅλον αὐτὸν τὸν ὠκεανὸν τῆς μωρίας, ἀντὶ νὰ ῥίπτουν ἀθορύβως εἰς τὸν Καιάδαν τὰ τοιαῦτα ἐξαμβλώματα, εἶχον τὴν σκληρότητα νὰ τὰ ἐκδέρουν, ὡς ὁ Ἀπόλλων τὸν Μαρσύαν, ἐν τῇ ἐκθέσει των, νὰ τὰ ἀνατέμνουν καὶ νὰ δεικνύουν εἰς τὸ ἀκροατήριον τὰς οἰκτρὰς πληγάς των. Ἀπὸ τῶν ἐπισήμων τούτων κατηγορητηρίων σταχυολογῶ χάριν τῶν περιέργων μερικὰ ἀποσπάσματα.

Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1863 ὑπεβλήθη μεταξὺ τῶν ἄλλων ἓν ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Οὐσία». Ἐξ αὐτοῦ ὁ εἰσηγητὴς Δημήτριος Βερναρδάκης ἀνέγνωσε τὴν ἑξῆς περικοπήν, ἥτις ἐκ τοῦ ὕφους της προδίδει τὴν ἐμπνευσιν καὶ τὴν γραφίδα, ἂν οὐχὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου μακαρίτου καὶ πολυθρυλήτου Μυριανθούση ἐν τῇ ἀκμῇ τότε τῆς ποιητικῆς του δράσεως, τοὐλάχιστον ὅμως τινὸς ἐκ τῶν ὀπαδῶν του. Σημειωτέον ὅμως ὅτι οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος ἦσαν ἀκρίβῶς ὅπως ἐκτίθενται ὧδε, ὁτὲ μὲν χωλοὶ καὶ παραλυτικοί, ὁτέ δὲ ἐκτενεῖς ὡς σαρανταποδαροῦσαι. Ὁ ποιητὴς ἀφίνει ἀγερώχως τὸν ἀναγνώστην ν' ἀνεύρῃ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὴν ἔννοιαν... ἂν ὑπάρχουν.

«Σουλτάνος στὸ Κουράνιον καὶ Ἰουδαίων κτίσει
»Γρηγόριον τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατριάρχην οἰκουμενικὸν
»Φθόνῳ κ' ὀλιγωρίᾳ τῇ ἀπιστίᾳ ἐπείσθη ἀγχόνῃ
»Ἵνα κρεμασθῇ κ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
»Στὴν θάλασσαν ἐρρίφθη. Ἄγγελος δὲ ὁ ἀληθὴς
»Πρῶτος αὐταπαρνήσει, τῶν Ἰουδαίων κορεσμὸς
»Ὀρθοδοξίας θλῖψις.

»᾿Αλλ᾿ ὁ Σταυρὸς, χ᾿ ὁ Ποσειδῶν,χ᾿ ἡ Ἥρα ἀντελήφθη,
»Στὴν ᾿Οδησσὸν Μαιῶτιδα ποντίως διηυθύνθη.
»᾿Εδήλωσεν ἂν καὶ νεκρὸν αὐτὴ ἡ ὀρθοδοξία
»Τῇ συμμαχίᾳ ἀρωγῇ χρυσῆν τὴν οὐρανίαν.
»Στὴν ἐπανάστασιν αὐτὴν Σατωβριὰν ἐλπίδα
»῾Η ἱστορία ἂς γραφῇ με πλήρη ἁρμονίαν.

—

᾿Αναλόγου ἐμπνεύσεως ἦτο καὶ ἕτερον ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Μέροψ ὁ ῾Αγιορείτης», ὑποβληθὲν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1868, ἐξ οὗ ὁ εἰσηγητὴς Θεόδωρος ᾿Αφεντούλης ἀνέγνωσε τήν ἑξῆς φαιδροτάτην περικοπήν :

«Εἷς Σκύθης νέος μαχητὴς δύο θωπεύει κάλλη,
»Τὰς φίλας του δ᾿ ἐχώριζον αἱ ὄχθαι τοῦ Εὐφράτου.
»῾Η μιὰ νὺξ ἦτο τῆς Χάπ, ἦτο τῆς Χὼπ ἡ ἄλλη,
»Περᾷ δὲ οὗτος κολυμβῶν τὰς ὄχθας τοῦ θανάτου.
»Ρεῦμα γοργὸν τοῦ ποταμοῦ νύκτα τινὰ τὸν πνίγει·
»῾Η Χὰπ τὴν Χὼπ κακολογεῖ τὸν Σκύθην ὅτι ἐκράτει·
»῾Η Χὼπ τὴν Χὰπ ὑβρίζει δὲ τὸν Σκύθην ὅτι κρύβει·
»Πλήν, Χὼπ καὶ Χάπ, μὴ μάχεσθε, ὁ νοῦς σας μύθους
»[πλάττει·
»῾Ο φίλος σας ἐπνίγη !
»Μὲ καταιγίδα καὶ βορρᾶν ὁ ἔρως σᾶς, φεῦ, λήγει !

῎Ενθα ἐξ αὐτῶν τῶν Χὰπ καὶ Χὼπ συνάγεται ἡ εἰκασία ὅτι ὁ Πήγασος τοῦ ποιητοῦ θὰ εἰργάζετο πρότερον εἰς κανὲν ἱπποδρόμιον !

Εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1867, εἰσηγητοῦ ὄντος τοῦ Δημ. Σεμιτέλου, ἔτυχεν εὐφήμου μνείας (!) ποίημα ἀρχόμενον διὰ τῆς ἑξῆς στροφῆς :

«᾿Ελθέ, γλυκεῖα ποιμενίς,

»πλησίον μου νὰ ζήσῃς·
»ἐλθὲ καὶ θὰ γνωρίσῃς
»πῶς εἶμαι νέος εὐγενής (!).

Ἀλλὰ τὸ πρωτοτυπώτερον ὅλων ὑπεβλήθη εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1866, οὗτινος ἐτύγχανεν εἰσηγητὴς ὁ Στέφανος Κουμανούδης. Τὸ ποίημα «Δύσερως ὀρφανή», οὗτινος ὁ ἥρως σημειωτέον αὐτοκτονεῖ διὰ τρομπονίου (!) περιεῖχε τὴν ἑξῆς ἀλλόκοτον θρηνῳδίαν, τῆς ὁποίας τὸ τραύλισμα δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἄσκησιν ἀνάλογον πρὸς τὰ καθαρογλωσσήματα τῶν παιδιῶν :

«Ἀλλ' οἱ παλμοί μου παύουσι...πα... παύει ἡ πνοή μου...
»Τὸ πᾶν στρέφει, ἐκό...ἐκό...ἐκόπη ἡ φωνή μου.
»Φα...φάντασμα !... σύ, Δῆμε, σύ !... Τίς κρότος κροταλίζει
»Τὸ σκέλε... σκέλεθρον αὐτό ;... Ὤ ! πόσον μὲ φοβίζει !
»Ὤ, ἄφες με τὴν ὀρφανήν !...
»Φευ... φεύγει, Δῆμέ μου, τὸ ὕ... τὸ ὕστατόν μου χαῖρε !...

Οἱ στίχοι οὗτοι ὑπενθυμίζουν τὸ ἀνέκδοτον τοῦ πνευματώδους γάλλου συγγαφέως Γεράρδου Δὲ Νερβάλ, ὅστις, ὅτε ἦτο διευθυντὴς τοῦ Παρισινοῦ θεάτρου «Βαριετέ», ἔστερξε νἀκούσῃ τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς δράματος πρωτοπείρου συγγραφέως. Μετὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν ὁ διευθυντὴς ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν συγγραφέα :

—Τὸ ἔργον σας, τοῦ εἶπεν, ἔχει μίαν πρωτοτυπίαν, ἡ ὁποία μοῦ ἀρέσει. Παρατηρῶ ὅτι ὁ ἐραστής, ἡ ἐρωμένη, ὁ πατήρ της καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ πρόσωπα τραυλίζουν. Αὐτὸ θὰ κάμῃ περίεργον ἐντύπωσιν εἰς τὸ κοινὸν καὶ διὰ τοῦτο δέχομαι τὸ δρᾶμά σας.

—Ἀλλὰ δὲν τραυλίζουν τὰ πρόσωπα, εἶπε θορυβηθεὶς ὁ συγγραφεύς· ἐγὼ εἶμαι τραυλός.

—Ἀ, τότε διαφέρει· δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ δεχθῶ.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς ἐκπλήττουν τὰ παθήματα τῶν δυστυχῶν τούτων χρεωκόπων τῆς ἐμπνεύσεως, ἀφοῦ καὶ οὗτοὶ οἱ πεντακοσιομέδιμνοι τῶν Μουσῶν εἰς τὰ αὐτὰ καὶ χείρονα ὑπόκεινται. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ὄχλον τῆς ποιήσεως ἀμαθεῖς καὶ ἀνερμάτιστοι—ἐξαιρέσει ὀλιγίστων ἐκ γενετῆς προνομιούχων—ἀρύονται τὰς ἰδέας καὶ δανείζονται τὰς εἰκόνας ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν πενιχρῶν των γνώσεων καὶ τῶν χυδαίων των αἰσθημάτων. Καὶ ὁ ταλαίπωρος Ἐνεμήντας, ὁ πρό τινων ἐτῶν περιφερόμενος εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης μας ἀόμματος ῥαψῳδός, ἐξυμνῶν τοὺς ἄθλους τοῦ διασήμου τότε ἀθλητοῦ Κουταλιανοῦ, καὶ ἀναφέρων τὸ θρυλούμενον κατόρθωμά του, ὅτι δῆθεν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐφόνευσε κατὰ τὴν πάλην ἕνα ἀνταγωνιστήν του αἰθίοπα ῥωμαλέον, διατελοῦντα δῆθεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις εἰς τὸ ἐγκωμιαστικόν του ᾆσμα:

«Βασίλισσα ὡς ἤκουσε πὼς σκότωσε Ἀράπη,
Ἔστειλε τὸ περίπουλο, διὰ νὰ τὸν συλλάβῃ».

Ἐφαντάζετο ὁ δυστυχὴς ὅτι ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας ἔτρεφεν εἰς τὴν αὐλήν της μπεχλιβάνηδες, καὶ ὅτι ἐξετέλει ἔργα ἀστυνομικοῦ σταθμάρχου διευθύνουσα τὰ *περίπουλα* εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου. Ἐν τούτοις καὶ οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Παρνασοῦ καὶ τοῦ Ἑλικῶνος οὐχὶ σπανίως ὑπέπεσον εἰς ἀνάλογα χονδροειδῆ λάθη, εἴτε ἐξ ἀπροσεξίας εἴτε ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων. Γνωστόν ἄλλως τε εἶνε καὶ τὸ λατινικὸν ἀπόφθεγμα ὅτι ἐνίοτε ὑπνώττει καὶ ὁ ἀγαθὸς Ὅμηρος—tantumque bonus dormitat Homerus.

Ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ ἐν ἐπιγνώσει πταῖσται, οἵτινες παρασυρόμενοι ἐκ τῆς ἀμορφώτου καὶ ἀπειροκά-

λου αἰσθητικῆς τῆς ἐποχῆς, των ἐπροτίμησαν ἐνιαχοῦ τὸ ὕφος τὸ κακόζηλον τῆς πεφυσιωμένης καὶ πομφολυγώδους παραδοξολογίας καὶ ἐπεζήτησαν τὸ τερατῶδες εἰς τὰς ἐκφράσεις καὶ τὰς παρομοιώσεις· εἰς τὰ σφάλματα δὲ τῆς τοιαύτης τέχνης ὑπέπεσον καὶ ποιηταὶ ὑπέροχοι, οἷοι ὁ Δάντης, ὁ Καλδερών, καὶ αὐτὸς ὁ Σαίξπηρ. Τὸ τερατῶδες μάλιστα καὶ χονδροειδῶς ἀκαλαίσθητον, τὸ baroque, ἀπετέλεσε κάποτε καὶ ἰδιαιτέραν τεχνοτροπίαν, τὴν ὁποίαν πρὸ πάντων ἀντιπροσωπεύουν οἱ Ἰταλοὶ ποιηταὶ τῆς ΙΖ′ ἑκατονταετηρίδος, οἱ λεγόμενοι Seicent'sti, ὁ Achillini, ἰδίως δὲ ὁ προγενέστερος αὐτῶν Ἱσπανὸς ὁ Çongora, καὶ ἄλλοι διαβόητοι ἐπὶ τερατολογίᾳ.

Τῆς τεχνοτροπίας ταύτης, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν διαστροφὴν καὶ τὴν παραμόρφωσιν τοῦ καλοῦ, ἀπηχήσεις ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ποίησιν, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδον τῆς ρομαντικῆς ἐποχῆς. Ποιηταὶ ἐμβρόντητοι καὶ οἰστροπλῆγες, Φαέθοντες αἰθεροβάμονες, πλανώμενοι εἰς τὰ ἐναέρια βασίλεια τῆς φαντασίας, ἐπενόουν παντοίας ἀλλοκότους εἰκόνας καὶ παρομοιώσεις παραδόξου συλλήψεως· ἔφθασε δέ ποτε εἷς ἐξ αὐτῶν νὰ ὀνομάσῃ τὸ φέρετρον «κοχλιάριον δι' οὗ σιτίζομεν τοὺς τάφους!»

Πάντας αὐτοὺς ὑπερηκόντισεν ὁ ἐκ τῶν διασήμων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του Παναγιώτης Σοῦτσος, ὁ ποιητὴς τοῦ «Ὁδοιπόρου» καὶ τοῦ «Μεσσίου» καὶ τόσων ἄλλων πασιγνώστων ἔργων. Ἡ βυρωνίζουσα φαντασία του ἐξωθεῖτο πολλάκις μέχρι κωμικῆς τερατολογίας, ἐπιδιώκων δὲ τὸ μέγα καὶ τὸ ὑψηλόν, οἷον προσδιώρισεν αὐτὸ ὁ Λογγίνος, περιέπιπτε συνηθέστατα εἰς τὴν παραμόρφωσιν καὶ τὴν τερατώδη γελοιογραφίαν, ὅπως δεικνύουν τὰ ἑξῆς ὀλίγα ἐκ τῶν ἔργων του παραδείγματα:

Τὸ πρῶτον εἶνε ἐκ τοῦ ἐκτενοῦς αὐτοῦ δραματικοῦ οἱονεὶ ποιήματος «Ὁ Μεσσίας». Ἐν αὐτῷ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ δαίμονες παρίστανται εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος καὶ

καθεὶς ἐκφράζει τὴν ἔκπληξίν του διὰ τὸ ὑπερφυὲς θέαμα. Ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ ἄρχεται λαλῶν οὕτω ;

«Τὴν τῶν ἀστέρων κλίμακα διέβαινον **ἡσύχως**;....

Ἀφίνω τώρα τὴν ἀκατανόητον **κλίμακα τῶν ἀστέρων**, περιεργοτάτην τῷ ὄντι ἀστρονομικὴν ἀνακάλυψιν, καὶ ἐφιστῶ τὴν προσοχήν σας εἰς ἐκεῖνο τὸ «ἡσύχως», τὸ ὁποῖον ἐκφερόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἀρχαγγέλου ἀποδίδει εἰς αὐτὸν κἄποιον ἦθος ἀστοῦ εἰρηνικοῦ, ἀναβαίνοντος εἰς τὰ δωμάτιά του, ἢ ὑπαλλήλου ἀνερχομένου εἰς τὰ γραφεῖά του καὶ ἀναγινώσκοντος τὴν ἐφημερίδα του.

Ἂς προχωρήσωμεν.

«Ὅτ' ἔπληξε τὰ ὦτά μου ἀλλόκοτός τις ἦχος,
»Εὐθὺς **ἐπὶ τὸν Ἥλιον τὸ πρῶτον βῆμα βάλλω,**
»Τὸ δεύτερον **εἰς Ἀραράτ**, εἰς Γολγοθᾶ τὸ ἄλλο...

Ἐδῶ πλέον τὰ βήματα τοῦ ἀρχαγγέλου προσλαμβάνουν ἔκτακτον ἀνωμαλίαν. Μὲ τὸ πρῶτον βῆμα ὁ Γαβριὴλ ἀπὸ τῆς κλίμακος τῶν ἀστέρων πατεῖ ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ὡς νὰ ἦτο σκαλοπάτι. Ἔπειτα κάμνει ἄλλα δυὸ βήματα παραδοξότατα, τὸ ἓν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου μέχρι τοῦ Ἀραράτ, μήκους **δώδεκα δισεκατομμυρίων** λευγῶν, καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τοῦ Ἀραρὰτ μέχρι τοῦ Γολγοθᾶ, μικροσκοπικώτατον ἐν ἀναλογίᾳ, ἀφεῦ τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶνε μόλις ὀλίγων ἑκατοντάδων λευγῶν. Τοιουτοτρόπως παρίσταται ὁ ἐπουράνιος στρατηλάτης βαδίζων ὡς νὰ ἔπασχεν ἀπὸ... ataxie locomotrice !

Ἔπειτα λαλεῖ εἷς τῶν δαιμόνων, ὁ δαίμων τῶν σεισμῶν, ὅστις λέγει τὰ ἑξῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις :

«Ἀνοίγω στόμα καὶ ῥοφῶ καὶ νήσους καὶ **λιμένας**
»**Καὶ πτύω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀραρὰτ φαλαίνας (!)**

Ἄλλα περίεργα πάλιν ἐδῶ ! ἀφοῦ ῥοφήσῃ—καὶ διατί τάχα νὰ ροφήσῃ;... ἀλλ' ἂς εἶνε !— νήσους (μόνον νήσους, ὄχι ἠπείρους καὶ ἀκρωτήρια) καὶ λιμένας, δὲν πτύει κατό-

πιν τοὐλάχιστον ὁ δαίμων τὰ λιμενικὰ ταμεῖα, ἀλλὰ πτύει φαλαίνας, ὡς νὰ ἦσαν ἀποτσίγαρα, πάλιν δὲ κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τοῦ Ἀραράτ!

Εἰς δὲ τὸν «Βλαχάβαν» τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ, εἷς τῶν ἁρματωλῶν, καυχώμενος διὰ τὴν ἀνδρείαν του λέγει:

«Τὴν χεῖρά μου εἰσήγαγα προχθὲς εἰς λύκου στόμα

»κ᾽ αἱμόπτυσε τὴν γλῶσσάν του ὁ λύκος εἰς τὸ χῶμα,

δεικνύων μὲ τοῦτο ἀσπλαγχνίαν ἀσύγγνωστον· διότι ἀφοῦ ἅπαξ τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ εἰσαγάγῃ τὴν χεῖρά του καὶ νὰ ἐνεργήσῃ αὐτὴν τὴν ἀλλόκοτον ἐγχείρησιν εἰς τὸν λύκον,—ὅστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ καὶ πρὸς τιμήν του, τὴν ὑπέστη μὲ ὅλην τὴν ὑπομονήν—δὲν ἐξάγει καὶ τὴν ἀποσπασθεῖσαν γλῶσσαν, ἀλλ᾽ ἀφίνει εἰς τὸν δυστυχισμένον λύκον τὴν φροντίδα νὰ τὴν πτύσῃ!

Καὶ νομίζω ὅτι ἀρκοῦν τὰ παραδείγματα ταῦτα διὰ ν᾽ ἀποδειχθῇ εἰς ποίαν ἄβυσσον μωρίας καὶ παραλογισμοῦ κινδυνεύουν νὰ ἐμπέσουν οἱ ἐπιχειροῦντες τοιαύτας ἀχαλινώτους καὶ ὑπερνεφεῖς πτήσεις τῆς φαντασίας μὲ κήρινα πτερὰ Ἰκάρου.

*
* *

Φυσικὸν συμπλήρωμα τοῦ κεφαλαίου τούτου ἀποτελοῦν αἱ ἀδόκιμοι μεταφράσεις, μὲ τὰς στρεβλώσεις τῆς λογικῆς καὶ τὰς κωμικὰς αὐτῶν παρανοήσεις.

Σήμερον ἡ γλωσσομάθεια προήχθη ἀρκετὰ εἰς τὴν χώραν μας, ἡ διδασκαλία δὲ τῶν ξένων γλωσσῶν γίνεται πολὺ μεθοδικώτερον ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ παράγει ἐξαίρετα ἀποτελέσματα. Καὶ μολαταῦτα οἱ μεταφραστικοὶ μαργαρῖται δὲν σπανίζουν εἰς τὰ βιβλία καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ μάλιστα εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα. Ὀλίγος δὲ παρῆλθε χρόνος ἀφότου ἀνεκαλύφθη εἷς τοιοῦτος πρώτου μεγέθους ἐπὶ τῆς

σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου, ἔνθα τὸ ἀναφερόμενον εἰς γαλλικόν τι δρᾶμα χρέος ἐκ χαρτοπαιγνίου μετεβλήθη εἰς πανταλόνιον ἀξίας 200 χιλιάδων φράγκων, οἷον οὐδ' αὐτὸς ὁ μακαρίτης γνωστὸς καὶ διάσημος ἐπὶ τερατολογίᾳ ἀθηναῖος ῥάπτης ἐτόλμησέ ποτε νὰ ἐπινοήσῃ. Φαντάσθητε ὅμως τί ἐγίνετο ἄλλοτε, ὅτε οἱ λόγιοι νέοι, σπουδάζοντες ἀσθματικῶς τὴν γαλλικὴν πρὸ πάντων γλῶσσαν διὰ τῆς ἐκνευριστικῆς μεθόδου τοῦ Ὀλλενδόρφου, ἐπροθυμοποιοῦντο νὰ γεμίζουν μὲ τὴν θεματογραφίαν των τὰς στήλας τῶν περιοδικῶν καὶ τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων, ἢ καὶ νὰ ἐκδίδουν εἰς ἰδιαίτερα τεύχη τὰς ἐξαμβλωματικὰς μεταφράσεις των.

Ἐκ τῆς νέας ταύτης πηγῆς ἄφθονα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν νάματα· ἀλλὰ φοβούμενος μήπως καταστῇ διεξοδικωτέρα τοῦ δέοντος ἡ παροῦσα διάλεξις, περιορίζομαι κατ' ἀνάγκην νὰ προσφέρω εἰς τοὺς ἀκροατάς μου μερικὰ ῥοφήματα εἰς ἔνδειξιν τῆς ἰδιαιτέρας γεύσεώς των, ἐπιτροχάδην, καὶ ἀρυόμενος αὐτὰ προχείρως ἐκ τῶν ἀναμνήσεων καὶ σημειώσεών μου.

Παραλείπων τινὰς τῶν μεγαλοσχήμων, ὑποπεσόντας εἰς πολύκροτα μεταφραστικὰ ἁμαρτήματα, θ' ἀναφέρω τὰ κατορθώματα ἀσημοτέρων τινῶν καὶ ἀνωνύμων.

Οὕτως εἷς ἐξ αὐτῶν τὸν διάσημον στρατηγὸν Λαφαγὲτ ἐνέδυσε μὲ φουστάνια, μεταφράσας τὸ ὄνομα La Fayette διὰ τοῦ «Ἡ Φαγέττα».

Εἰς γυναῖκα μετέβαλεν ὡσαύτως ἕτερός τις μεταφραστής, καὶ μάλιστα εἰς μαθήτριαν μὲ τὴν σάκκαν της, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρίας Σόφιαν, ἀποδώσας τὴν φράσιν le sac de Sophie (ἤτοι ἡ διαρπαγὴ τῆς Σόφιας): «ὁ σάκκος τῆς Σοφίας».

Τὸ ἐν Παρισίοις νοσοκομεῖον Hôtel—Dieu μετέφρασε κάποιος «Ξενοδοχεῖον τοῦ Θεοῦ». καὶ τοιουτοτρόπως

μετέβαλε τὸν Ὕψιστον εἰς ξενοδόχον!

Τὴν γαλλικὴν φράσιν prendre la poudre d' escampette, σημαίνουσαν δραπετεύειν καὶ ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸ ἡμέτερον δημῶδες «τὸ κόπτω λάσπην», μετέφρασέ τις ἐπὶ λέξει: «ἔλαβε τὴν κόνιν τῆς ἐσκαμπέττης», κόνιν, ἥτις δὲν εὑρίσκεται εἰς κανὲν φαρμακεῖον.

Τὴν παλλακὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' κυρίαν δὲ Μαιντενών, ἐν τῷ γαλλικῷ κειμένῳ maitresse, μετέβαλεν ἑτερός τις εἰς ***«διδασκάλισσαν*** τοῦ βασιλέως», μὴ γνωρίζων τί εἴδους μαθήματα τοῦ παρέδιδε.

Νεαρὸς δημοσιογράφος, μεταφράζων ἄρθρον γαλλικῆς ἐφημερίδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τῶν αὐτόθι παραστάσεων τοῦ ἠθοποιοῦ Κοκελέν, ἔγραψεν ὅτι ὁ Σουλτάνος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν «ἑκατὸν βιβλία τουρκικά», ἐκλαβὼν τὰς ὀθωμανικὰς λίρας, livres turques, ὡς βιβλία καὶ μεταβαλὼν τοιουτοτρόπως τὸν ἑταῖρον τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας εἰς οὐλεμᾶν φορτωμένον μὲ Κοράνια!

Σῴζεται ἴσως ἀκόμη εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν παλαιῶν καὶ μεταχειρισμένων βιβλίων κανὲν ἀντίτυπον διηγήματος, μεταφρασθέντος πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Τυφλὸς τῆς Ἀσκόλης». Ὁ *τυφλὸς* αὐτὸς ἦτο ὁ Cecco d' Ascoli (σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ τυφλὸς εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν γράφεται cieco), ὅστις δὲν ἔπασχε διόλου τὴν ὅρασιν· τυφλὸς ἦτο μόνον ὁ μεταφραστής, ὅστις ἐξέλαβε τὸ ὄνομα Cecco, ὑποκοριστικὸν τοῦ Francesco, ὡς cieco:

Ὁ πασίγνωστος ἐπίσκοπος Βρεσθένης Θεοδώρητος, διατρέψας κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, μετεβλήθη παρ' ἀδοκίμου μεταφραστοῦ, ἐπιχειρήσαντος νὰ μεταγλωττίσῃ τὸ γνωστὸν σύγγραμμα τοῦ γερμανοῦ Μένδελσον—Βαρθόλδυ, εἰς ***Θεοδωρέτον***. Εἷς δὲ τῶν εὐφυῶν καὶ δηκτικῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς

παρελθούσης γενεᾶς, ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης, ἔλεγε περὶ τοῦ μεταφραστοῦ ὅτι μετέβαλε τὸν ἐπίσκοπον εἰς τενόρον!

Ἀλλὰ τὸ ἄκρον ἄωτον τῶν τοιούτων τερατωδῶν μεταφράσεων ἀποτελεῖ βιβλιάριον, ἴσως σῳζόμενον ἀκόμη εἰς τὰ παλαιοπωλεῖα, ἐκδοθὲν πρὸ ἡμίσεος αἰῶνος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Γυνὴ μὲ τὸ βελούδινον περιδεραιον», ἓν τῆς σειρᾶς τῶν φανταστικῶν διηγημάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου Δυμᾶ, μεταφρασθὲν παρ' ἀνωτύμου τινός. Ἐκ τῶν πολλῶν μαργαριτῶν ἐξ' ὧν κοσμεῖται ἡ μετάφρασις θ' ἀναφέρω δύο μόνον. Τὸ πασίγνωστον θρησκευτικὸν ᾆσμα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας Stabat Mater, τὸ τονισθὲν ὑπὸ τοῦ Ροσσίνη, ὁ μεταφραστὴς ἐκλαβὼν ὡς ὄνομα ἀνθρώπου μετέφρασεν: «Ὁ Σταβάτος Μάτερος.»(!) Ἓν δὲ κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον: Le jugement de Paris, ἤτοι «Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος» μετέφρασεν: «Ἡ δίκη τῶν Παρισίων» (!!)

Αἱ μεταφράσεις αὗται καὶ ἄλλαι παραπλήσιαι, τινὲς τῶν ὁποίων ἀπέμειναν περιβόητοι, πολλῆς εὐθυμίας πρόξενοι ἐγένοντο μεταξὺ τῶν συγχρόνων· οἱ εὐφυέστεροι δὲ μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν, ὁσάκις ἐσπάνιζε τὸ ἐμπόρευμα, ἐπενόουν καὶ φανταστικὰς τοιαύτας παραμορφώσεις τῆς ἐννοίας πρὸς ἰδίαν καὶ ἀλλοτρίαν τέρψιν. Τὰ παλαιότερα σατυρικὰ φύλλα βρίθουν τοιούτων κιβδήλων καὶ ἐπινενοημένων μεταφράσεων, τῶν μὲν κωμικωτέρων καὶ τερατωδεστέρων τῶν δέ.

Ἰδοὺ καὶ ἐξ αὐτῶν μερικὰ δείγματα:

« Διάλογος θαμώνων γαλλικοῦ θεάτρου:

« —Τί ἔπαιξαν χθές;

« —Τὴν Ἰωάνναν τῶν Δακρύων»

« —Ἆ! Jeanne D' Acr. Καὶ ὑπόψε τί παίζουν;

« —«Τὴν φρόνιμον σύζυγον.»

« —Ἆ! La sage femme.

Εἰς δὲ τὸ ὑπερῷον τοῦ θεάτρου διεπράχθη δῆθέν ποτε

καὶ τὸ ἑξῆς μεταφραστικὸν τερατούργημα. Ὁ γνωστότατος πρῶτος στίχος τοῦ περιπαθοῦς τῆς Mignon ᾄσματος: «Connais-tu le pays ?» μετεφράσθη «Κούνα τὸ παιδί.»

Προκειμένου νὰ ἐξέλθωμεν τώρα ὁριστικῶς ἐκ τῶν ὁρίων τῆς ἐπισήμου φιλολογίας, παρακαλῶ τὸ εὐμενές μου ἀκροατήριον ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ μέχρι τῶν στρατώνων. Ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖ πηγαὶ διηνεκοῦς φαιδρότητος, ἐξ ὧν συχνάκις συνηθίζει νὰ ὑδρεύεται ἡ εὔθυμος χρονογραφία· πολλὰ δὲ ἀπηχήματα τῶν στρατώνων ἔμειναν ἱστορικὰ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτῶν κωμικότητα. Οἱ παλαιοὶ ἰδίως ὑπαξιωματικοί, καθὼς καί τινες τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν, ἄνδρες πολὺ περιωρισμένης μορφώσεως καὶ ζήσαντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακρὰν τῶν πόλεων, ἀρεσκόμενοι ὅμως νὰ ἐπιτηδεύωνται ὕφος ἐπιμελημένον, ἔχουν ἰδιάζοντά τινα τρόπον νὰ στρεβλώνουν κωμικώτατα καὶ τὰς ἐννοίας καὶ τὰς φράσεις, κατὰ τὴν θεωρίαν, τὴν γενομένην δηλαδὴ εἰς τοὺς στρατῶνας ἐξήγησιν τῶν διατάξεων τοῦ Κανονισμοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀναφορὰς καὶ τὰς ἐκθέσεις των.

Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλ' εἰς ὅλους τοὺς στρατῶνας τοῦ κόσμου· διότι πανταχοῦ ἐπικρατοῦν οἱ αὐτοὶ ψυχολογικοὶ ὅροι, οἱ διαμορφοῦντες τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐκφράζεσθαι ἐν τῷ στρατῷ καὶ δημιουργοῦντες τὸ ἰδιαίτερον στρατιωτικὸν ὕφος. Λόγου χάριν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἔμεινε περιβόητος ἡ ἐξήγησις ὑπαξιωματικοῦ τινος κατὰ τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τῶν τηλεβόλων, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς: «***Λαμβάνομεν μίαν τρύπαν***, χύνομεν πέριξ αὐ»τῆς τὸν σίδηρον ἢ τὸν χάλυβα, καὶ τοιουτοτρόπως κατα-

»σκευάζομεν τὸ τηλεβόλον».

Καὶ ἄλλοτε ἐπαρουσίασα δείγματα τῆς ἰδιαιτέρας ταύτης φιλολογίας τῶν στρατώνων, ἀντλήσας αὐτὰ ἐκ τῆς συλλογῆς τῆς κατατεθειμένης ἄλλοτε εἰς τὸ ἀρχεῖον φιλοπαίγμονος συλλόγου. Παραμένει οὐχ ἧττον ἀκόμη ἀποθησαυρισμένος καὶ μὴ πλοῦτος ἀνεξάντλητος, ἐκ τοῦ ὁποίου πρὸς ποικιλίαν παραλαμβάνω καὶ τὰ ἑπόμενα:

Ἰδού, χάριν λόγου, ποῖος εἶνε ὁ προορισμὸς τοῦ στρατιώτου, κατὰ τὸν διδάσκοντα τὴν θεωρίαν λοχίαν:

«Ὁ προορισμὸς τοῦ στρατιώτου εἶνε νὰ κάθηται εἰς »τὴν γραμμὴν καὶ νὰ μὴ ξύνεται οὔτε δεξιὰ ἀριστερά, οὔτε »κουνούπια νὰ τὸν τρῶν, οὔτε σκυλλιά».

Ἐπειδὴ δὲ ἡ προσοχὴ τοῦ ἀκροατηρίου του φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη, ὁ λοχίας, κατὰ τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικά, δυσανασχετῶν, ἐπρόσθεσε καὶ τὴν ἑξῆς ἀποστροφήν:

«Εἶσθε γαϊδούρια ὅταν ὁμιλῆτε, ὅταν ὁμιλῶ ἐγὼ φι»λανθρώπως!»

Ἔχομεν ὅμως καὶ ἄλλον προορισμὸν τοῦ στρατιώτου, διατυπωθέντα παρ' ἑτέρου ὑπαξιωματικοῦ ὡς ἑξῆς:

«Προορισμὸς τοῦ στρατιώτου εἶνε νὰ ὑποτάσσηται εἰς »τὰς ὁρμὰς τῶν ἀνωτέρων του».

Ἀπὸ τί ἐξαρτᾶται, νομίζεται, ἡ πρόοδος τῆς πατρίδος; Κατά τινα προγυμναστὴν ὑπαξιωματικὸν ἀπὸ τὸ ἑξῆς:

«Ἂν κάνετε τὴν μεταβολὴν μὲ τρεῖς κινήσεις, ἄλλοι μὲ »τέσσαρες, καὶ ἐγὼ μὲ δύο, τότε πῶς θὰ προοδεύσῃ ἡ πα»τρίς;».

Ἀκούσατε καὶ τὸν ὁρισμὸν τῆς βαρύτητος, ἐκφερόμενον ὑπὸ τοῦ δεκανέως κατὰ τὴν θεωρίαν:

«Ἡ βαρύτης εἶνε ἕνα πρᾶγμα, ποὺ πάει πρὸς τὰ κά»τω. Τίποτε ἄλλο δὲν κάνει».

Πῶς θὰ διακρίνωμεν τὸν ἐχθρὸν ἐν ὥρᾳ πολέμου;

«Τὸν ἐχθρόν, ἔλεγεν ὁ διδάσκων λοχίας, θὰ τὸν δια-»κρίνωμεν ἀπὸ τὰ **λακτίσματα** τῶν κυνῶν». Ἀπὸ τὰς ὑλακάς, ἤθελε νὰ εἰπῇ ὁ ἄνθρωπος.

Ἰδοὺ τί εἶνε καὶ ἡ πειθαρχία: Ὁμιλεῖ εἷς δεκανεύς:

«Ὁ στρατιώτης ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ τοὺς ἀνωτέρους »του μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας. Θρησκευτικὴ εὐλάβεια »θὰ 'πῇ εἶνε λέξις ὅλης τῆς οἰκουμένης. Παραδείγματος χά-»ριν, ἡμεῖς πιστεύομεν τὸν Χριστόν· εἶνε ὅμως χριστιανοὶ ποὺ δὲν πιστεύουν οὔτε εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα».

Τέλος ὁρίστε καὶ μία ἐξήγησις τῆς πειθαρχίας, τὴν ὁποίαν δίδει πρὸς τοὺς ἄνδρας του ὁ ἀνθυπολοχαγός:

«Ὁ στρατιώτης πρέπει νὰ ἔχῃ φιλοτιμίαν· καὶ ξεύρετε »τί εἶνε φιλοτιμία; Εἶνε ὅταν ὑπάγῃς. παραδείγματος χά-»ριν, εἰς τὸν μπακάλην νὰ ψωνίσῃς τυρί, καὶ αὐτὸς σὲ γε-»λάσῃ καὶ σοῦ δώσῃ λιγώτερο, νὰ μὴ ξαναπᾷς ν' ἀγοράσῃς »ἀπὸ τὸν ἴδιον, καὶ νὰ τὸ πῇς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ μὴν »πᾶνε».

Ἔχει καὶ ἡ δημόσιος ὑπηρεσία τὸ ἰδικόν της θησαυροφυλάκιον μαργαριτῶν. Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας δὲν ἔλειψαν νὰ περιέρχωνται εἰς τὰ δημόσια γραφεῖα ἀναφοραὶ καὶ αἰτήσεις πολιτῶν, ἢ ἐκθέσεις καὶ ἔγγραφα ὑφισταμένων ἀρχῶν, συντεταγμένα μὲ ἀλλόκοτον ὕφος καὶ περιέχοντα μωρίας κλασικάς. Πολλὰ ἐξ' αὐτῶν, αἰτήσεις διδασκάλων, ἀποφάσεις εἰρηνοδικῶν καὶ πρὸ πάντων ἀναφοραὶ ἀγραμμάτων σταθμαρχῶν, συνετάραξαν κατὰ καιροὺς δι' ὁμηρικῶν γελώτων τὰς ἠχοὺς τῶν ὑπουργείων καὶ ἄλλων δημοσίων γραφείων. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρχεν ἄλλοτε μεγάλη ζήτησις εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὰ φιλολογικὰ προϊόντα, τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν καὶ τὰ ἀξιολογώτερα εἶνε γνωστά, ὡς δημοσιευθέντα κατὰ καιρούς. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου συλλογὴν δυὸ τρία τοιαῦτα ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα σᾶς σερ-

βίρω, διὰ νὰ μὴ μένῃ παραπονεμένος καὶ ὁ ἰδιαίτερος αὐτὸς κλάδος.

Τὸ ἓν εἶνε ἀναφορὰ ὑπενωμοτάρχου πρὸς τὸν προϊστάμενον μοίραρχον, ἔχουσα ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς:

«Προχθὲς συνέλαβα τὸν Γιάννην Παπακωνσταντῆ, »ὁποῦ ἔκλεψε τὸ σαμάρι τοῦ κυρίου δημάρχου. Τὸ σαμάρι »τὸ στέλλω πρὸς ὑμᾶς διὰ τὰ περαιτέρω».

Τὸ ἑξῆς δὲ εἶνε τηλεγράφημα κἄποιου σταθμάρχου, θέλοντος νὰ μεταχειρισθῇ βραχυλογίαν:

«Γάμος, φόνος, φυγόδικος, σιδηρόδρομος, ἀτμόπλοιον »στρατός».

Ἐπειδὴ μαντεῖα δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς τὴν χώραν μας, ἡ λαβοῦσα τὸ τηλεγράφημα προϊσταμένη ἀρχὴ εὑρέθη φυσικὰ εἰς ἀμηχανίαν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ γρίφου, ὅστις ἐξηγήθη βραδύτερον ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἐσήμαινε δὲ ὅτι ὁ φόνος διεπράχθη κατά τινα γάμον ὑπὸ φυγοδίκου, ἀποδράντος, διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ὅτι ἦτο ἀνάγκη ἀποστολῆς στρατοῦ διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως.

Τὸ ἑξῆς εἶνε ἀπόσπασμα περιγραφῆς-φανταστικῆς, ἐννοεῖται-συμποσίου παρατεθέντος πρὸς τιμὴν τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου τῆς ἁλιείας:

«Ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου τοῦ ῥοδακίνου (pêche) παρευρέθησαν εἰς τὸ συμπόσιον τοῦτο.

«Ἡ ὑποδοχὴ τῶν κεκλημένων ἐγένετο μετὰ μεγάλης »ἀντλίας (pompe).

«Διαρκοῦντος τοῦ γεύματος, ἐπαιάνιζεν ἡ μουσική, ἐν »τῇ ὁποίᾳ πρωτηγωνίστει τὸ κρατητήριον (violon) καὶ τὸ »ὑψηλὸν δάσος (haut-bois). Περὶ τὴν 9 δὲ ὥραν οἱ συν»δαιτυμόνες ἔλαβον ἄδειαν ἀπουσίας (ont pris congé)».

Τὸ δὲ μᾶλλον πολύκροτον ἐκ τῶν μεταφραστικῶν τούτων παιγνίων, σκοπεῦον νὰ σατυρίσῃ τὴν οὐχὶ ἄπταιστον

γαλλικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν συντάσσονται πολλάκις τὰ ἡμέτερα διπλωματικὰ ἔγγραφα, εἶνε τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα ὑποτιθεμένης διακοινώσεως τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς Δυνάμεις κατά τινα παλαιοτέραν ἐποχὴν φιλοπολέμου ὀργασμοῦ καὶ ἐξοπλισμῶν, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπιτραπήτω μοι νὰ κλείσω αὐτὴν τὴν σειράν.

Τὸ κείμενον ἔχει οὕτως: «Ὁ σκοπὸς τῆς ἐνεργείας τῆς »Κυβερνήσεως μένει ἀναλλοίωτος. Ἀφοῦ παρεσκευάσθησαν »τὰ στελέχη, αἱ ἡλικίαι προσκαλοῦνται. Αἱ παρασκευαὶ θὰ »ἐξακολουθήσουν. Ὁ στρατὸς θὰ διαμένῃ ὑπὸ τὰς σκηνάς. »Ἡ Κυβέρνησις δὲν δύναται ν' ἀκούσῃ τὰς διαταγὰς τῶν »Δυνάμεων, ἀλλὰ θέλει λάβει ὅσα μέτρα ἤθελε κρίνει »ἀναγκαῖα.

Ἡ δὲ μετάφρασις: «La sentinelle de l' énergie du »Gouvernement reste toujours analliote. Depuis que »les troncs se sont préparés, les âges s' invitent. Les »vendredis seront continués. L' armée campera sous les »scènes. Le Gouvernement ne peut pas écouter les »ordonnances des Forces, mais il prendra tous les mé»sures qu' il aurait jugé lieux-d'-aisances!

Συμπληρωματικῶς παραθέτω καὶ τὸ ἑξῆς ἱστορικώτατον. Κατά τινα τῶν πρώτων διοικητικῶν διαιρέσεων τοῦ Κράτους, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Σποράδες νῆσοι ἀπετέλεσαν ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα Βόρειοι Κυκλάδες, ὑπάλληλός τις, ὀλίγας ἔχων γεωγραφικὰς γνώσεις, ἀπατηθεὶς ἐκ τῆς ὁμοηχίας, ἐπέγραψε τὸ πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἔγγραφον: «Πρὸς τὸν Ἔπαρχον ***Βαΐων καὶ Κλάδων***».

*
* *

Καὶ τώρα ἂς ἐπιχειρήσωμεν μικρὰν ἐκδρομὴν μέχρι

τοῦ Βουλευτηρίου. Καὶ ἡ ἰδική μας Βουλή, ὅπως κάθε Κοινοβούλιον περιλαμβάνει τοὺς λογάδας τοῦ Ἔθνους, ἄνδρας πεφωτισμένους, νοήμονας, ἀξίους ν' ἀντιπροσωπεύουν τὸ φρόνημα τοῦ τόπου καὶ νὰ βουλεύωνται περὶ τῶν ὑψίστων τοῦ ἔθνους συμφερόντων· ηὐτύχησε δὲ κατὰ καιροὺς νὰ ἴδῃ παρακαθημένους ἐν αὐτῇ καὶ ἄνδρας ἐπιφανεῖς, ὑπερόχου διανοίας, τιμήσαντας τὸ βῆμά της διὰ τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν των καὶ τῆς φλογερᾶς εὐγλωττίας των.

Ἐν τούτοις, ἐὰν οἱ δόκιμοι καὶ σοφοὶ συγγραφεῖς, οἱ ἐκθέτοντες διὰ τῆς γραφῆς ἐν ἀνέσει καὶ μετὰ δεούσης παρασκευῆς τὰς σκέψεις των ὑποπίπτουν συχνάκις, ὡς εἴδομεν, εἰς διαλείψεις μνήμης καὶ εἰς κωμικὰ ἁμαρτήματα, εὐκολώτερον βεβαίως ὑπόκεινται εἰς τὰ τοιαῦτα οἱ ῥήτορες καὶ οἱ ἐξ ὑπογυίου συνήθως λαλοῦντες καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἐπιλαμβανόμενοι τῆς συζητήσεως τοῦ θέματος· ὅσον δ' ἔμπειροι καὶ ἂν εἶνε, κατὰ τὴν ῥύμην τοῦ λόγου διαπράττουν ἀδικήματα ἀκούσια κατὰ τῆς λογικῆς ἢ τῆς συντάξεως. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς ταῦτα εἶνε πολὺ ἐπιρρεπέστεροι οἱ ἁπλοϊκοὶ καὶ οἱ ἀπαίδευτοι, τοὺς ὁποίους ἡ συγκαταβατικὴ τῶν ἐκλογέων προτίμησις περιβάλλει τόσον συχνὰ διὰ τῆς βουλευτικῆς τηβέννου.

Ρητορικὰ τοιαῦτα παρακρούσματα ἀναφέρουν πολλὰ τὰ χρονικὰ τοῦ Κοινοβουλίου μας. Μάτην ὅμως θ' ἀναζητήσετε αὐτὰ εἰς τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων, καθότι εἰς αὐτὰ ἐπιφέρεται πάντοτε εὐσπλάγχνως ἡ διόρθωσις εἴτε ὑπὸ τῶν συντασσόντων αυτά, εἴτε ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐνδιαφερομένων. Διεσώθησαν οὐχ ἧττον πολλὰ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τῆς ζώσης παραδόσεως, πολλὰ δὲ ἄλλα ἀπεθησαυρίσθησαν εἰς τὰ παλαιότερα σατυρικὰ φύλλα, ἀγρευόμενα ἐπὶ τόπου ὑπὸ ἰδιαιτέρων ἰχνηλατῶν, παρακολουθούντων τὰς συζητήσεις ἀπὸ τοῦ δημοσιογραφικοῦ θεωρείου καὶ ἐχόντων τὴν εἰδικὴν ἀποστολὴν νὰ συλλαμβά-

νουν ἐπ᾿ αὐτοφώρῳ τοὺς πταίστας καὶ ν᾿ ἁλιεύουν τοὺς κοινοβουλευτικοὺς αὐτοὺς μαργαρίτας. Μερικοὺς ἐξ αὐτῶν κατ᾿ ἐκλογὴν ὑποβάλλω εἰς τὴν ἐκτίμησίν σας.

Ὁ ἑπόμενος ἐξῆλθεν ἐκ τῶν χειλέων βουλευτοῦ ὀνειροπόλου καὶ αἰθεροβάμονος, ἀρεσκομένου εἰς ποιητικὰς παρομοιώσεις:

«Ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐργασία ἔχει τι τὸ σπουδαῖον· ἡ ψυ-»χὴ τοῦ ἐργαζομένου ὁμοιάζει μὲ κυπάρισσον, ἥτις »χρησιμεύει ἐν ὥρᾳ λιποθυμίας».

Πρὶν κοπιάσετε ν᾿ ἀνεύρετε τὴν ὑπάρχουσαν ὁμοιότητα μεταξὺ τῆς κυπαρίσσου καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἐργαζομένου καὶ πρὶν ἀπορήσετε διὰ τὰς θεραπευτικὰς αὐτῆς ἰδιότητας, θαυμάσετε καὶ τὴν ἑξῆς ἀνάλογον παρομοίωσιν:

«Ἡ τιμὴ εἶνε ὡς ὁ ἀρχάγγελος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἅδου».

Ἀκούσατε καὶ μίαν ἰδέαν παράδοξον εὐπρεπείας καὶ κοσμιότητος διατυπωθεῖσαν παρ᾿ ἑτέρου βουλευτοῦ, λίαν ἰδιορρύθμου εἰς τὰς σκέψεις του:

«Οἱ κύριοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ ὀφείλουν νὰ πα-»ρουσιάζωνται εἰς τὰς τελετὰς ἐν τῇ φυσικῇ των καταστάσει.»

Ἀκούσατε καὶ ἓν περίεργον ἀποτέλεσμα τῶν οἰκοπέδων:

«Τὰ οἰκόπεδα προξενοῦν ἀταξίαν εἰς τὴν ὑγείαν καὶ »εἰς τὸν φωτισμόν (;)»

Καὶ τὸ ἑξῆς γλωσσικὸν παίγνιον:

«Ὁ προσδιορισμὸς τῶν πράξεων τοῦ ὑπουργείου, κύρι-»οι, πρέπει νὰ προσδιορισθῇ σπουδαίως· διότι πᾶσα πρᾶ-»ξις τοῦ ὑπουργοῦ εἶνε προσδιωρισμένη καὶ ὁ προσδιορι-»σμὸς τῶν πράξεων πρέπει πάντοτε ἐκ τῶν προτέρων νὰ εἶνε προσδιωρισμένος».

Ἰδοὺ καὶ ἓν ἐκπληκτικὸν ζῳολογικὸν φαινόμενον:

«Ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ αἱ αἶγες εἶνε πολιτισμέναι.»

Καὶ ἓν ἄλλο ἐκπληκτικώτερον.

«Νέος χρηστὸς ἐδολοφονήθη καὶ ἔπεσεν ἄπνους».

Φοβερὸν τῷ ὄντι : νὰ δολοφονηθῇ καὶ νὰ πέσῃ ἄπνους!

Καὶ εἷς ὁρισμὸς βαθύτατος :

«Ἡ κατάχρησις εἶνε κατάχρησις»

Αὐτὸ ὑπενθυμίζει τὸ ἄλλο ἐκεῖνο θαυμαστὸν ἀπόφθεγμα ἑτέρου μεγαληγόρου ῥήτορος :

«Ξεύρετε, κύριοι, τί ἦτο ὁ Μέγας Ναπολέων ; Ὁ Μέ»γας Ναπολέων, κύριοι, ἦτο μέγας ἀνήρ !»

Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλαι φράσεις καὶ ἀνέκδοτα καὶ διάλογοι βουλευτικοὶ προκαλέσαντες διὰ τὴν ἀπροσδόκητον κωμικότητά των ἄσβεστον τὸν γέλωτα τοῦ ἀκροατηρίου, καὶ αὐτῶν τῶν βουλευτῶν. Πασίγνωστος τυγχάνει ἡ παλαιὰ ἐκείνη διακοπὴ ὀξυθύμου βουλευτοῦ : «Ἐγὼ εἶμαι ἀβρόφρων, βρὲ γαϊδοῦρι !» Ἱλαρότητα μεγάλην ἐπροξένησεν ἐπίσης τὸ ἀφελὲς προοίμιον ἑτέρου βουλευτοῦ κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τῶν ἀροτριώντων κτηνῶν, ὅστις ἤρχισε τὴν ἀγόρευσίν του ὡς ἑξῆς «Ὑποθέσατε ὅτι ἐγώ, τὸ ἀροτριῶν κτῆνος...»

Ἀρκετὰ εὔθυμος ἦτο καὶ ἡ ἑξῆς σκηνή. Ὁ ῥήτωρ ἀγορεύει περὶ τοῦ στόλου καὶ βοᾷ :

«Τὰ σκάφη, κύριοι, κατεστράφησαν... διότι τὰ σκάφη »ἐννοῶ νὰ τὰ περιποιοῦνται....διότι, λέγω, τὰ σκάφη.,».

Καὶ εἷς συνάδελφός του τὸν διακόπτει φωνῶν :

«—Διότι λέγεις τὰ σκάφη σκάφη καὶ τὰ σῦκα σῦκα».

Μία σκηνὴ ἐκ τοῦ φυσικοῦ :

Ὁ βουλευτής, ὁρμητικὸς τὸν χαρακτῆρα, ἐξερεθισθεὶς ἐκ τῶν λόγων ἑνὸς τῶν συναδέλφων του, στρέφεται πρὸς αὐτὸν κινῶν ἀπειλητικῶς τὸν δάκτυλον καὶ λέγων :

»—Ἐὰν δὲν ἐσεβόμουν τὰς λευκάς σου τρίχας...»

Ἡ Βουλὴ καὶ τὰ ἀκροατήρια στρέφονται πρὸς τὸν ἀπειλούμενον καὶ βλέπουν μὲ ἀπορίαν ὅτι αἱ λευκαὶ τρίχες,

αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε τῷ ὄντι νὰ ὑπάρχουν λόγῳ τῆς ἡλικίας του εἰς τὴν κεφαλήν του, παρουσιάζουν ζωηροτάτην χροιὰν καραμπογιᾶς!

Ἰδοὺ καὶ δυὸ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν πρακτικῶν ἐφημερίδος:

«Κύριε πρόεδρε! ἀναφωνεῖ ὁ βουλευτὴς Α... εἰσερχό»μενος κατέρυθρος εἰς τὴν αἴθουσαν, σᾶς καταγγέλλω πρᾶ»ξιν αἰσχράν. Ὁ βουλευτὴς Β. προσέβαλε τὴν Βουλὴν ἐν τῷ προσώπῳ μου!

«—Διατί;

«—Διότι μ' ἐρράπισεν».

«Ἕτερος βουλευτὴς ἀμέσως ὑποβάλλει τὴν ἑξῆς πρό»τασιν:

«Ἡ Βουλὴ ἐρυθριῶσα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Α..... »μεταβαίνει εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν».

Ἄλλο:

«—Κύριε πρόεδρε, τὸν λόγον! Τὰ νομοσχέδια ταῦτα εἶνε κακοηθέστατα.

«Μιὰ φωνή:—«Κακοήθης καὶ ἀναιδὴς εἶσαι σύ!»

«Ὁ ἀγορεύων:—Εἶσαι μασκαρᾶς!

«Ὁ Πρόεδρος, κρούων τὸν κώδωνα: «—Οἱ παραδεχόμενοι παρακαλοῦνται νὰ ἐγερθοῦν... Ἡ Βουλὴ παρεδέχθη».

Τὰ τοιαῦτα κοινοβουλευτικὰ ἀνέκδοτα δὲν εἶνε σπάνια καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ἄπειρα δὲ εἶνε τὰ μνημονευόμενα παραδείγματα. Παροιμιώδης ἀπέμεινεν ἐν Γαλλίᾳ ἡ φράσις ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν φανταστικὸν τύπον τοῦ Ἰωσὴφ Προυδώμ, κλασικῶς παραλογιζομένου πάντοτε μετὰ μωρίας πλήρους ἐμφάσεως: «Τὸ ***ἅρμα*** τῆς πολιτείας ***πλέει*** ἐπὶ ***ἡφαιστείου***». Ἀνάλογοι καὶ μωρότεραι ἀκόμη φράσεις καὶ παρομοιώσεις καὶ ρητορικὰ σχήματα ἐλέχθησαν καὶ εἰς τὰ Κοινοβούλια πλείστων ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν. Οὕτω, προκειμένου περὶ τῆς Ἰταλικῆς Βουλῆς, εἶδα ἐσχά-

τως ἀπάνθισμα περιλαμβάνον ἀρκετά, ἐξ ὧν ἐπιτραπήτω μοι ν' ἀναφέρω τὰ ἑξῆς ὡς δεῖγμα :

Βουλευτὴς ὑποστὰς διωγμοὺς ἕνεκα τῶν πατριωτικῶν φρονημάτων του, διατελέσας δ' ἐξόριστος ἐπὶ πολὺν χρόχρόνον, ἀναφωνεῖ εἰς τὴν ἀγόρευσίν του : «Ἔζησα ἐπὶ »μίαν εἰκοσαετίαν μεταξὺ ἀγρίων καὶ διὰ τοῦτο παρακάθημαι ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν».

Ἕτερος βουλευτὴς ἀντικληρικὸς ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς : «Δὲν μοῦ ἀρέσουν οἱ ἱερεῖς καὶ μοναχοί, οἵτινες κρατοῦν »εἰς τὴν μίαν χεῖράν των τὴν Σύνοψιν καὶ εἰς τὸ ἄλλο τὸ »κομβολόγιον. Μοῦ ἀρέσουν οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι εἰς »τὴν μίαν χεῖρα κρατοῦν τὴν σημαίαν, εἰς τὴν ἄλλην τὸ »ξίφος, εἰς τὴν ἄλλην τὸ ὅπλον....»

Καὶ ὁ Πρόεδρος παρεμβαίνων λέγει : «Λαμβάνω τὸ »θάρρος νὰ παρατηρήσω εἰς τὸν ἀξιότιμον ἀγορεύοντα »ὅτι καὶ οἱ στρατιῶται, ὅσον ἀνδρεῖοι καὶ ἂν εἶνε, δὲν ἔχουν »περισσοτέρας ἀπὸ δύο χεῖρας».

Ἄλλος τις βουλευτὴς ἐγείρεται ν' ἀπαντήσῃ εἰς τοὺς λόγους συναδέλφου του, καθημένου εἰς τὴν ὄπισθεν αὐτοῦ σειρὰν τῶν ἐδωλίων, ἄρχεται δὲ τοῦ λόγου του ὡς ἑξῆς : «Ὁ προλαλήσας ἀξιότιμος ὀπίσθιός μου.....» Ἡ θύελλα τῶν ἐκραγέντων γελώτων δὲν τὸν ἀφῆκε νὰ προχωρήσῃ.

*
* *

Ἀπὸ τοῦ Βουλευτηρίου εἰς τὸ θέατρον ἡ ἀπόστασις δὲν εἶσε μεγάλη. Ἀλλ' εἶνε τόσα πολλὰ τὰ φαιδρὰ ἀνέκδοτα τἀναφερόμενα εἰς τὴν σκηνήν, εἰς τὰ παριστανόμενα ἔργα, εἰς τὰ παθήματα τῶν ἠθοποιῶν κλπ., ὥστε καὶ μέρος αὐτῶν ἂν περιελάμβανα εἰς τὴν παροῦσαν ταχεῖαν καὶ ἐπιπόλαιον ἐπισκόπησιν τῶν ἑκουσίων ἢ ἀκουσίων ὀλισθημάτων τῆς διανοίας καὶ τῆς τέχνης, θ' ἀπέδιδα εἰς αὐτὴν

διαστάσεις μαστοδοντικὰς καὶ ἐπικινδύνους διὰ τὴν ὑπομονήν σας. Διὸ θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἀναγραφὴν ἀστείων τινῶν ἐπὶ σκηνῆς παθημάτων ἠθοποιῶν ξένων καὶ ἡμετέρων ὑποπεσόντων εἰς ἁμαρτήματα ἀπαγγελίας ἐκ συγκινήσεως ἢ ἐξ ἀπροσεξίας.

Ὑποπίτουν δ' εἰς αὐτὸ πρὸ πάντων οἱ μὴ κατέχοντες ἀπὸ στήθους τὸ μέρος των καὶ ἀναμένοντες τὴν βοήθειαν τοῦ ὑποβολέως.

Οὕτως εἰς ἓν τῶν γαλλικῶν θεάτρων νεαρὰ πρωτόπειρος ἠθοποιὸς ἐλησμόνησε τὸ μέρος της εἰς τὸ μέσον παθητικῆς σκηνῆς καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ.

—Αὐτοσχεδίασε ὀλίγας λέξεις καὶ φύγε! τῆς λέγει ἐκ τῶν παρασκηνίων ὁ διευθυντής.

Ἐκείνη δὲ ἐν τῇ συγχύσει της, νομίζουσα ὅτι αὐτὰς τὰς λέξεις ὤφειλε νὰ εἰπῇ, στρέφεται πρὸς τὸ κοινὸν καὶ λέγει:

—Αὐτοσχεδιάζω ὀλίγας λέξεις καὶ φεύγω!

Ἠθοποιὸς ἰταλὸς παριστάνων μετὰ τοῦ διασήμου τραγῳδοῦ Σαλβίνη εἴς τινα σκηνὴν τοῦ «Ὀθέλλου» ἀντὶ ν' ἀπαγγείλῃ ὁλόκληρον τὴν φράσιν περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ στρατηγοῦ εἰς Κύπρον, ἐσταμάτησε μὲ τὴν φράσιν: «ἔρχεται εἰς Κύπρον».

—Παρακάτω! φωνάζει εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν παρασκηνίων ὁ θιασάρχης.

—Παρακάτω δὲν ἔχει, ἀπαντᾷ ὁ ἠθοποιός· εἰς τὴν Κύπρον πρέπει νὰ σταματήσω.

Ὁ ἰδικός μας παλαιὸς ἠθοποιὸς Ἀνδρονόπουλος, περιβόητος διὰ τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τολμήματά του, εἰς ἀνάλογον θέσιν εὑρεθεὶς μετὰ τὴν φράσιν: «ἔφθασα εἰς Σπάρτην», δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ, εἰς μάτην ἀναμένων τὴν ὑπαγόρευσιν τοῦ ὑποβολέως· τέλος δὲ ἀδημονήσας λέγει ἀπευθυνόμενος μὲ φωνὴν ὀργίλην πρὸς τὸν ὑποβολέα:

—Μὰ λέγε μου ἐπὶ τέλους, χριστιανέ μου, τί ἦλθα νὰ

κάμω εἰς τὴν Σπάρτην!

Εἰς ἄλλην δὲ παρομοίαν περίστασιν ὁ ἴδιος ἠθοποιὸς παριστάνων εἰς τὸ δρᾶμα «Λουκρητία Βοργία» καὶ εὑρεθεὶς εἰς ἀδιέξοδον, ἐπεράτωσε τὸ μέρος του ἀναφωνήσας τὸν στίχον:

Τοῦ Ἕλληνος ὁ τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει

καὶ ἀποχωρήσας μετὰ τοῦτο μεγαλοπρεπῶς ἀπὸ τῆς σκηνῆς.

Ἀλλ' ὁ μέγας κίνδυνος τῶν ἠθοποιῶν εἶνε ἡ περιπλοκὴ τῶν συλλαβῶν, ἡ συμβαίνουσα συχάκις εἰς τὸν συνήθη λόγον καὶ ἀλλοιοῦσα διὰ τῆς μεταθέσεως κωμικώτατα τὰς φράσεις καὶ τὰς λέξεις. Τὸ πάθημα τοῦτο οἱ γάλλοι ἠθοποιοὶ ὀνομάζουν pataque καὶ οἱ ἰταλοὶ papera· μνημονεύονται δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ θεάτρου πλεῖστα ὅσα τοιαῦτα ἀστειότατα.

Φαντάσθητε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ὅτε, λόγου χάριν, ὁ κῆρυξ ἀντὶ νὰ εἴπῃ: Sonnez, trompettes! «βοᾷ στεντορείως: «Trompez, sonnettes!» ἢ ὅταν ὁ ἰατρὸς εἰς τὴν «Κυρίαν μὲ τὰς Καμελίας», ἀντὶ νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν ἡρωΐδα: «Πρόσεχε τὴν ὑγείαν σου, Μαργαρίτα», λέγει: «Πρόσεχε τὴν Μαργαρίταν σου, ὑγεία!» Καὶ αὐτὴ ἡ μεγάλη ἠθοποιὸς Ἐλεονώρα Δοῦζε ὑπέπεσεν ἄλλοτε εἰς παρόμοιον γλωσσικὸν ὀλίσθημα κατὰ τὴν παράστασιν τῆς «Διονυσίας» τοῦ Δουμᾶ, ὅτε ἐλέγχουσα τὴν ἀντίζηλον, ἀντὶ νὰ εἴπῃ εἰς αὐτὴν: «Μὲ αὐτὴν τὴν ***χημείαν***—μὲ αὐτὰ τὰ χρώματα τῆς βαφῆς δηλαδὴ—ὅπου ἔχεις εἰς τὸ πρόσωπον», εἶπε: «Μὲ αὐτήν τὴν ***κλινικὴν*** ὅπου ἔχεις εἰς τὸ πρόσωπον» συγχύσασα τὴν λέξιν chimica μὲ τὸ clinica.

Καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας σκηνὴν συνέβησαν κατὰ καιροὺς πολλὰ τοιαῦτα κρούσματα. Μνημονεύονται ἐξ αὐτῶν μερικά, οἷα τὰ ἑξῆς: «***Μηρὶ πανίζει***» ἀντὶ «***πανὶ μυρίζει***», τοῦ «***ἐμὸς πατρὸς***» ἀντὶ τοῦ «***ἐμοῦ πατρὸς***» καθὼς

καὶ τὸ ἔξοχον ἐκεῖνο, ἀπαγγελθὲν μετ' ἐμφάνσεως ὑπό τινος νεαρᾶς ἠθοποιοῦ πρὸ ἐτῶν κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ δράματος εἰς τὸ ἕν τῶν θερινῶν ἀθηναϊκῶν θεάτρων: «Ἔρχομαι ἐκ τοῦ ***σκοτὸς*** εἰς τὸ ***φῶτος***», ἀντὶ τοῦ «ἔρχομαι ἐκ τοῦ ***φωτὸς*** εἰς τὸ ***σκότος***».

Ἀλλ' ἂν εἶνε συγγνωστὰ τοιαῦτα λάθη προφορᾶς, πολὺ βαρύτερα εἶνε βεβαίως καὶ κωμικώτερα τὰ προερχόμενα ἐξ ἀμαθείας. Τοιοῦτον εἶνε τὸ περιβόητον καὶ συχνάκις μνημονευόμενον εἰς τοὺς θεατρικοὺς κύκλους μιᾶς ἠθοποιοῦ, ἥτις, λόγου ποτὲ γενομένου περί τινος δραματικοῦ ἔργου, ἀπεφάνθη ὅτι ἔχει γλῶσσαν ***ρέβουσαν***. «***Ρέουσαν***», παρετήρησεν εἰς αὐτὴν ὁ παρακαθήμενος σύζυγός της. Μετ' ὀλίγον, ἐξακολουθούσης τῆς συνομιλίας, ἡ ἠθοποιὸς εἶπεν ὅτι τὸ ἔργον εἶνε γραμμένον εἰς γλῶσσαν ***καθαρέουσαν***.—«***Καθαρεύουσαν***», ἐπανέλαβεν ὁ σύζυγος διορθώνων αὐτήν. «Ἆ! μὰ δὲν ὑποφέρεσαι! ἀνέκραξε τότε ἐκείνη ἐν ἀγανακτήσει· ὅταν λέγω ***ρεύουσαν***, μοῦ λέγεις ***ρέουσαν*** καὶ ὅταν λέγω «***ρέουσαν***», μοῦ λέγεις «***ρεύουσαν***».

***

Ἀπομένει τὸ τελευταῖον κεφάλαιον. Ἕως τώρα ὡμιλήσαμεν περὶ τῶν σφαλμάτων τῆς λογικῆς, τῆς αἰσθητικῆς, τῆς γραμματικῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ὑποπίπτουν οἱ χειρισταὶ τοῦ λόγου καὶ τοῦ καλάμου, πάντοτε ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ λάθη, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εὐθύνονται οἱ γράφοντες, τὰ λάθη τὰ γινόμενα ἐκ διαβολικῆς συμπτώσεως, καὶ κάποτε οἱονεὶ ἐκ συνωμοσίας αὐτῶν τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων. Διότι ὅταν ὁ Θεὸς ηὐδόκησεν ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐφεύρουν τὴν τυπογραφίαν πρό: διάδοσιν τῶν γνώσεων καὶ πρὸς φωτισμὸν εὐρύτερον τοῦ ἀνθρωπίνου

λογισμοῦ, ὁ Διάβολος, διὰ νὰ μετριάσῃ τὴν ὠφέλειαν, ἐφεῦρε τὸ τυπογραφικὸν σφάλμα.

Τὰ κατορθώματα τοῦ τυπογραφικοῦ σφάλματος καὶ εἰς τὰ βιβλία, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὰς ἐφημερίδας, εἶνε ἀναρίθμητα· ἔμμουσός τις δὲ στοιχειοθέτης ἄλλοτε συνέταξε μακρὸν ἔμμετρον κατάλογον αὐτῶν. Πλεῖστα ὅσα μνημονεύονται εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, γενόμενα κατὰ καιροὺς εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ αὐτὰς τὰς μᾶλλον προσεκτικάς. Διασημότερα ἐξ αὐτῶν εἶνε τά: «conseil des monstres», ἀντὶ ministres. «un homme de rien», ἀντὶ un homme de bien (προκειμένου περὶ τοῦ διασήμου τραπεζίτου Λαφίτ, τοῦ ὁποίου ἀνηγγέλλετο ὁ θάνατος)· ὁ κύριος A εἶνε risible tous les jours» ἀντὶ visible· «ἡ ὄρεξις ἐπανῆλθε, καὶ avec beaucoup de foins—ἀντὶ soins—ἐλπίδες ὑπάρχουν περὶ τῆς προσεχοῦς ἀναρρώσεως» (προκειμένου περὶ ἀσθενοῦντος νομάρχου) « ὁ ὑποψήφιος (ἐπρόκειτο δὲ περὶ τοῦ μεγάλου Γκυζώ) ἐμφανισθεὶς ἐκάθισεν au milieu des gredins (ἀντὶ gradins) καὶ ἐγένετο δεκτὸς par les plus vils (ἀντὶ vifs) applaudissements».

Μνημονεύονται δὲ ἀνάλογα καὶ εἰς τὸν ἀγγλικὸν τύπον —διότι εἰς τὰς ἐφημερίδας συνήθως ὅπου ἡ διόρθωσις, ὅσον ἐπιμελὴς καὶ ἂν εἶνε, γίνεται πάντοτε μετὰ σπουδῆς, ἐλλείψει χρόνου τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα διαφεύγουν τὴν προσοχὴν τοῦ διορθωτοῦ εὐκολώτερον—ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι «ὁ στρατηγὸς καὶ τριάκοντα ἑπτὰ ἄνδρες ἀπωλέσθησαν εἰς μίαν ***φιάλην***» (bottle ἀντὶ battle=μάχην) ὅτι ἓν ἀτμόπλοιον ἀνερχόμενον τὸν ποταμὸν συνεκρούσθη μὲ ἕνα ***ποντικὸν*** (rat ἀντὶ raft=σχεδίαν)· ὅτι κάποιος κατεδικάσθη διότι ἔκλεψεν ἕνα ***βῶδι*** (ox) ἐκ τοῦ καλλυντηρίου μιᾶς κυρίας,» ἀντὶ box=πυξίδος κοσμημάτων ὅτι «κατεμηνύθη ἄλλος τις, διότι ἔφαγεν ἕναν ἁμαξᾶν (eaten ἀντὶ beaten=ἐκτύπησε). Καὶ εἰς αὐτὸν δὲ τὸν ἡγεμόνα τοῦ

παγκοσμίου τύπου, τοὺς Times τοῦ Λονδίνου, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς πανηγυρικῆς εἰσόδου τῆς πριγκιπίσσης τῆς Οὐαλλίας εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐδημοσιεύθη ἀγγελία λέγουσα ὅτι εἰς ἕν τῶν μεγάλων ξενοδοχείων, ὁπόθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ἡ πομπή, «ἐνοικιάζονται δύο χῆραι» (widows) ἀντὶ windows=παράθυρα.

Οὐδὲ τὰ ἱερὰ αὐτὰ σέβεται τὸ πονηρὸν τυπογραφικὸν σφάλμα, ἀπόδειξις δὲ εἶναι ὅτι εἰς βιβλίον λειτουργικόν, γραφὲν παρά τινος ἀρχιεπισκόπου τῶν Παρισίων, εἰς τὴν φράσιν τῆς ὁδηγίας, τὴν λέγουσαν: «Ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς ἀφαιρεῖ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς» (calotte) ἐφέρετο τυπωμένον «ἀφαιρεῖ... sa culotte! καὶ καθεὶς ἐννοεῖ τὴν διαφοράν. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐν γένει δημοσιεύματα τὰ τυπογραφικὰ σφάλματα ἀφθονοῦν, καθότι καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ μεαχειρίζεται ὁ ἐργάτης εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων βοηθεῖ τὴν σύγχυσιν. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἓν ἐπίγραμμα λίαν εὐφυὲς ἑνὸς τῶν ποιητῶν τῆς παρελθούσης γενεᾶς, τοῦ μακαρίτου Κατακουζηνοῦ λέγον:

Κατάλογος συνδρομητῶν καὶ πίναξ ἐσφαλμένων...
Βιβλίον, τὸ ἐμάντευσα ποῦ εἶσαι τυπωμένον!

Ἀλλ' ἡ ἀπαρίθμησις, ἢ καὶ ἁπλῶς τὸ σταχυολόγημα τῶν τυπογραφικῶν παροραμάτων τῶν σημειωθέντων εἰς τὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ τὰς ἐφημερίδας θ' ἀπέβαινεν εἰς ἄκρον μακροσκελές.

Ἓν μόνον θ' ἀναφέρω ἀκόμη, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἱστορικὸν εἰς τοὺς δημοσιογραφικοὺς κύκλους διὰ τὴν πρωτοτυπίαν του, γενόμενον δὲ εἰς τὰς στήλας τῆς «Νέας Ἐφημερίδος». Γνωστὸν τυγχάνει εἰς τοὺς πεσβυτέρους μετὰ ποίας ἐπιμελείας ὁ μακαρίτης διευθυντὴς αὐτῆς Ἰωάννης Καμπούρογλος συνέταττε τὰ λεγόμενα «Κοινωνικὰ διάφορα», ἀρτύων τὰς εἰδήσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς παντοῖα

κοινωνικὰ γεγονότα, μετὰ περισσῶν κοσμητικῶν ἐπιθέτων καὶ φιλοφρόνων φράσεων. Εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν ἀνεγράφετο ἡ εἴδησις περὶ τῶν τελεσθέντων γάμων γνωρίμου ζεύγους, τὸ ὁποῖον ἡ διεύθυνσις τῆς ἐφημερίδος ἔρραινε δι᾽ ὅλων τῶν εὐχῶν τῆς εὐτυχίας. Εἵπετο δὲ ἀμέσως ἐν τῇ αὐτῇ στήλῃ ἑτέρα εἴδησις νεκρολογικὴ περὶ τοῦ θανάτου ἄλλου προσώπου. Κατὰ διαβολικὴν ὅμως σύμπτωσιν αἱ δύο εἰδήσεις κατὰ τὴν σύνθεσιν τῆς στήλης, ἐκρυεισῶν σειρῶν τινων ἐξ ἑκατέρας, συνεχωνεύθησαν καὶ ἀπετέλεσαν μίαν τερακωδῶς ἑρμαφρόδιτον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεγράφετο ὅτι οἱ παρευρεθέντες εἰς τὴν τελετὴν τοῦ Ὑμεναίου συνελυπήθησαν μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς τοὺς τεθλιμμένους γονεῖς καὶ τοὺς οἰκείους, εὐχόμενοι εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξ ὕψους παραμυθίαν διὰ τὸ δυστύχημα !

Ἐν τούτοις τὸ συμβὰν οὔτε νέον εἶνε, οὔτε σπάνιον. Εἰς ἀμεριλανικὴν ἐφημερίδα πρὸ ἐτῶν ἐδημοσιεύθη ἡ ἑξῆς φαντασμαγορικὴ εἴδησις, προκύψασα ἐκ τῆς αὐτῆς συμπτώσεως καὶ τὴν ὁποίαν βεβαίως θ᾽ ἀνέγνωσαν μὲ διεσταλμένους ἐκ τῆς ἐκπλήξεως ὀφθαλμοὺς οἱ πολυάριθμοι τοῦ φύλλου ἀναγνῶσται: «Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ὁ »αἰδεσιμώτατος ἱεροκῆρυξ Χ. ἀπεχαιρέτισε τὸ ποίμνιόν »του ἐν τῷ ναῷ, δι᾽ εὐφραδοῦς καὶ κατανυκτικῆς ὁμιλίας, »τὴν ὁποίαν ἐν συγκινήσει ἠκροάσθησαν οἱ πιστοί. Μεθ' »ὃ ἐξελθὼν εἰς τὴν ὁδόν, ἤρχισε νὰ τρέχῃ ὀλολύ»ζων, ἀναστατώσας τὴν συνοικίαν καὶ καταδιωκόμενος ὑπὸ »τῶν πολιτῶν διὰ λίθων καὶ ροπάλων, ἕως ὅτου ἀστυφύ»λαξ παρατυχὼν τὸν ἐφόνευσε διὰ πιστολίου».

Μαντεύετε τί εἶχε συμβῇ; Μιὰ ἀναθεματισμένη εἴδησις περὶ λυσσῶντος κυνὸς προσεκολλήθη εἰς τὴν προτέραν περὶ τοῦ ἱεροκήρυκος, ἀφῃρέθησαν ἐξ ἀπροσεξίας αἱ τελευταῖαι σειραὶ τῆς πρώτης καὶ αἱ πρῶται τῆς δευτέρας καὶ ἀπετελέσθη οὕτω τὸ παράδοξον κρᾶμα.

*
* *

Ἐπίλογος δὲν χωρεῖ, εἰμὴ ἴσως ἡ σκέψις αὕτη, ὅτι ὁ Δημιουργὸς θεωρήσας ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ σοφίᾳ τὴν φαιδρότητα ὡς ἀναγκαῖον ἐφόδιον τῆς ζωῆς καὶ προικίσας προνομιακῶς διὰ τοῦ γέλωτος τὸν ἄνθρωπον, τὸ μόνον αὐτοῦ λογικὸν κτίσμα, ἐχορήγησε πάλιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ τροφοδοτῇ αὐτὴν ὄχι τόσον διὰ τῆς εὐφυΐας του ὅσον διὰ τῆς μωρίας του. Ὅθεν ἐπικαίρως δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν τὸν ὀρθότητα τῆς γνώμης γάλλου σατυρικοῦ ποιητοῦ, τὴν διατυπουμένην εἰς τοὺς ἑξῆς στίχους :

De tous les animaux qui vivent sur la terre,
Qui nagent dans la mer, ou volent sur les airs,
De Paris au Japon, de Madrid jusqu' à Rome
Le plus sot animal, à mon avis, c' est l' homme.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

" 191 περι συντάξεων.
" 136 " Ιεραίων.
" 187 " " περιεργον,
" 196 " " +
" 201 Μυγχαόιζεν.